ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

Qədim Diyar

Beynəlxalq Elmi Jurnal

Ancient Land

International Scientific Journal

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

QƏDİM DİYAR

Beynəlxalq Elmi Jurnal

Cild: 7 Sayı: 2

ANCIENT LAND

International Scientific Journal

Volume: 7 Issue: 2

Bakı – Baku
2025

Jurnal 31.01.2012-ci ildə
Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi
Mətbu nəşrlərin
reyestrinə daxil edilmişdir
Reyestr №3534

The journal is included in the
register of Press editions of the
Ministry of Justice
of the Republic of Azerbaijan on
31.01.2012.
Registration No. 3534

Redaksiyanın ünvanı
Az1073, Bakı şəh.,
Mətbuat prospekti, 529,
"Azərbaycan" nəşriyyatı,
6-cı mərtəbə

Editorial address
Az1073, Baku,
Matbuat Avenue, 529,
"Azerbaijan" Publishing House,
6-th floor

Tel.: +994 99 806 67 68
+994 99 808 67 68
+994 12 510 63 99

e-mail
qedim.2012@aem.az

Beynəlxalq indekslər / International Indices

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197
DOI: 10.36719

© Jurnalda çap olunan materiallardan istifadə edərkən istinad mütləqdir.
© It is necessary to use reference while using the journal materials.
© aem.az
© info@aem.az

Təsisçi və baş redaktor

Tədqiqatçı Mübariz HÜSEYİNOV, Azərbaycan Elm Mərkəzi / Azərbaycan
+994 50 209 59 68
https://orcid.org/0000-0002-5274-0356
tedqiqat1868@gmail.com

Redaktor

Assoc. Prof. Dr. Vüqar ƏLİYEV, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
https://orcid.org/0000-0001-7064-992X
oghuz78@gmail.com

Redaktor köməkçiləri

PhD Könül HƏSƏNOVA, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti / Azərbaycan
https://orcid.org/0000-0003-1490-5751
konul_salmanova@mail.ru

Tədqiqatçı Elza AŞUROVA, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
https://orcid.org/0009-0003-3572-2361
elzaasurova55@gmail.com

Tədqiqatçı Nəhayət HÜSEYİNLİ, Azərbaycan Elm Mərkəzi / Azərbaycan
https://orcid.org/0009-0003-4314-5605
nehayet.huseynli@gmail.com

Dillər üzrə redaktorlar

Prof. Dr. Abbas ABBASOV, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Aynel MƏŞƏDİYEVA, AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu / Azərbaycan

Elmi sahələr üzrə redaktorlar

Prof. Dr. Rafail ƏHMƏDLİ, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Firuzə ABBASOVA, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Zahid MƏMMƏDOV, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Fazil BAXŞƏLİYEV, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Ülviyyə HÜSEYNOVA, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Zərövşən BABAYEVA, Naxçıvan Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Assoc. Prof. Dr. Ziyadxan ƏLİYEV, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası / Azərbaycan
Assoc. Prof. Dr. Salatın HACIYEVA, Naxçıvan Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Dr. Aytəkin ZEYNALOVA, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan

REDAKSİYA HEYƏTİ

Prof. Dr. Anar İSGƏNDƏROV, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Abdulkadir GÜL, Ərzincan Binalı Yıldırım Universiteti / Türkiyə
Prof. Dr. Qulu MƏHƏRRƏMLİ, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Duken MASSİMXANULİ, R.B.Süleymanov adına Şərqşünaslıq İnstitutu / Qazaxıstan
Prof. Dr. Əsməd MUXTAROVA, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Vaqif SULTANLI, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Coanna MARŞALEK-KAVA, Nikolay Kopernik Universiteti / Polşa
Prof. Dr. Ələmdar ŞAHVERDİYEV, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Vidas KAVALİUSKAS, Vilnus Biznes Universiteti / Litva
Prof. Dr. Yaqub BABAYEV, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. İntiqam CƏBRAYILOV, Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutu / Azərbaycan
Prof. Dr. Nasiba SABİROVA, Urgenc Dövlət Universiteti / Özbəkistan
Prof. Dr. Afaq MƏMMƏDOVA, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Adil BAXŞƏLİYEV, Sumqayıt Dövlət Universiteti / Azərbaycan

Prof. Dr. Seyfəddin RZASOY, AMEA Folklor İnstitutu / Azərbaycan
Prof. Dr. Xəzər HÜSEYNOV, Naxçıvan Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Svetlana KOJİROVA, L.N.Qumilyov adına Avrasiya Milli Universiteti / Qazaxıstan
Prof. Dr. Mehdi BAĞIROV, Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti / Azərbaycan
Prof. Dr. Sərvər ABBASOV, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Assoc. Prof. Dr. İosefina BLAZSANİ-BATTO, Rumın Dili və Mədəniyyəti Mərkəzi / Rumıniya
Assoc. Prof. Dr. Nuralı ÇƏLƏBİYEV, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Şəki filialı / Azərbaycan
Assoc. Prof. Dr. Cəbi BƏHRAMOV, AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutu / Azərbaycan
Assoc. Prof. Dr. Mehriban İMANOVA, Naxçıvan Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Assoc. Prof. Dr. Esengulova MİRKUL, İ.Arabayev adına Qırğızıstan Dövlət Universiteti / Qırğızıstan
Assoc. Prof. Dr. Sevinc RUİNTƏN, Bakı Dövlət Universiteti / Azərbaycan
Assoc. Prof. Dr. Andrey RAQULİN, Rusiya Federasiyasının DİN Moskva Universiteti / Rusiya
Assoc. Prof. Dr. Mübariz ƏSƏDOV, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti / Azərbaycan

Founder and Editor-in-Chief

Researcher Mubariz HUSEYINOV, Azerbaijan Science Center / Azerbaijan
+994 50 209 59 68
https://orcid.org/0000-0002-5274-0356
tedqiqat1868@gmail.com

Editor

Assoc. Prof. Dr. Vugar ALIYEV, Baku State University / Azerbaijan
https://orcid.org/0000-0001-7064-992X
oghuz78@gmail.com

Assistant editors

PhD Konul HASANOVA, Azerbaijan State Pedagogical University / Azerbaijan
https://orcid.org/0000-0003-1490-5751
konul_salmanova@mail.ru

Researcher Elza ASHUROVA, Baku State University / Azerbaijan
https://orcid.org/0009-0003-3572-2361
elzaasurova55@gmail.com

Researcher Nahayat HUSEYINLI, Azerbaijan Science Center / Azerbaijan
https://orcid.org/0009-0003-4314-5605
nehayet.huseynli@gmail.com

Language editors

Prof. Dr. Abbas ABBASOV, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Aynel MASHADIYEVA, ANAS Institute of Linguistics named after Nasimi / Azerbaijan

Editors in scientific fields

Prof. Dr. Rafail AHMADLI, Azerbaijan State Pedagogical University / Azerbaijan
Prof. Dr. Firuza ABBASOVA, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Zahid MAMMADOV, Azerbaijan State University of Economics / Azerbaijan
Prof. Dr. Fazil BAKHSHALIYEV, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Ulviyya HUSEYNOVA, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Zarovshan BABAYEVA, Nakhchivan State University / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Ziyadkhan ALIYEV, Azerbaijan State Art Academy / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Salatin HAJIYEVA, Nakhchivan State University / Azerbaijan
Dr. Aytakin ZEYNALOVA, Baku State University / Azerbaijan

EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Anar ISGANDAROV, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Abdulkadir GUL, The University of Arzinjan Binali Yildirim / Turkey
Prof. Dr. Gulu MAHARRAMLI, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Duken MASSIMKHANULY, R.B.Suleimanov institute of Oriental Studies / Kazakhstan
Prof. Dr. Asmad MUKHTAROVA, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Vagif SULTANLI, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Joanna MARSZALEK-KAVA, Nicolaus Copernicus University / Poland
Prof. Dr. Alamdar SHAHVERDIYEV, Baku State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Vidas KAVALIUSKAS, Vilnius Business University / Lithuania
Prof. Dr. Yagub BABAYEV, Azerbaijan State Pedagogical University / Azerbaijan
Prof. Dr. Intigam JABRAYILOV, Institute of Education of the Republic of Azerbaijan / Azerbaijan
Prof. Dr. Nasiba SABIROVA, Urgench State University / Uzbekistan
Prof. Dr. Afag MAMMADOVA, Azerbaijan State University of Economics / Azerbaijan
Prof. Dr. Adil BAKHSHALIYEV, Sumgait State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Seyfaddin RZASOY, ANAS Institute of Folklore / Azerbaijan
Prof. Dr. Khazar HUSEYNOV, Nakhchivan State University / Azerbaijan
Prof. Dr. Svetlana KOJIROVA, L.N.Gumilyov Eurasian National University / Kazakhstan

Prof. Dr. Mehdi BAGHIROV, Azerbaijan State Oil and Industry University / Azerbaijan
Prof. Dr. Sarvar ABBASOV, Baku State University / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Iosefina BLAZSANI-BATTO, Romanian Language and Cultural Center / Romania
Assoc. Prof. Dr. Nuralı CHALABIYEV, Shaki branch of Azerbaijan State Pedagogical University / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Jabi BAHRAMOV, ANAS Institute of History and Ethnology named after A.A.Bakikhanov / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Mehriban IMANOVA, Nakhchivan State University / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Esengulova MIRKUL, Kyrgyz State University named after I. Arabayev / Kyrgyzstan
Assoc. Prof. Dr. Sevinj RUINTAN, Baku State Universitety / Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Andrey RAGULIN, Moscow University of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation / Russia
Assoc. Prof. Dr. Mubariz ASADOV, Azerbaijan State Pedagogical University / Azerbaijan

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/7-10

Fərəh Cəlil
Mingəçevir Dövlət Universiteti
filologiya elmləri doktoru
https://orcid.org/0000-0001-6894-4401
calil.farah72@mail.ru
Aytəkin Kərimova
Mingəçevir Dövlət Universiteti
https://orcid.org/0009-0008-0573-9142
aytekinbuludzade@gmail.com

Müasir tədrisdə yeni innovativ texnologiyalardan istifadə üsulları

Xülasə

Məqalə müasir tədrisdə yeni innovativ texnologiyalardan istifadə üsullarına həsr edilib. Azərbaycanda müasir təhsilin inkişafı Dövlətımın qarşısında duran əsas prioritetlərdən biridir. Azərbaycan tədrisinin müasir dünya standartlarına uyğunlaşdırılması təhsildə Strateji İnkişaf Planının əsas prinsipidir. Xüsusilə, ibtidai sinif şagirdlərinin təlim-tədris prosesinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan məktəblərində bu, xüsusi qayğı ilə əhatə olunmuşdur. Məktəblilərin təhsildə yüksək göstəricilər nümayiş etdirməsi üçün innovativ texnologiyalardan istifadə mühüm amillərdən biridir. Bu baxımdan Azərbaycan təhsilinin inkişafı üçün inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsindən istifadə etmək, onların innovativ texnologiyaların tətbiqi vasitələrini müşahidə etmək və təhsilə tətbiq etmək Azərbaycan təhsilinin mühüm problemlərindən biridir.

Müasir tədris prosesində birgə təlim, layihə əsaslı metodika, yeni informasiya texnologiyalarından, həmçinin internet resurslarından istifadə kimi müasir pedaqoji texnologiyalar şagirdyönümlü yanaşmanın həyata keçirilməsinə kömək edir, təlimin fərdiləşdirilməsini və differensiallaşdırılmasını təmin edir.

Açar sözlər: *müasir təhsil, Azərbaycan, innovasiya, kompetensiya, metod*

Farah Jalil
Mingachevir State University
Doctor of Philology
https://orcid.org/0000-0001-6894-4401
calil.farah72@mail.ru
Aytekin Karimova
Mingachevir State University
https://orcid.org/0009-0008-0573-9142
aytekinbuludzade@gmail.com

Methods of Using New Innovative Technologies in Modern Teaching

Abstract

The article is dedicated to the methods of using new innovative technologies in modern teaching. The development of modern education in Azerbaijan is one of the main priorities standing in front of the state. Adaptation of Azerbaijani teaching to modern world standards is the main principle of the Strategic Development Plan in education. In particular, with the aim of improving the learning and teaching process of elementary school students, it has been covered with special care in Azerbaijani schools. The use of innovative technologies is one of the important factors for schoolchildren to demonstrate high performance in education. From this point of view, using the practice of developed countries for the development of Azerbaijani education, observing and applying their means of

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

applying innovative technologies to education is one of the important problems of Azerbaijani education.

In the modern educational process, modern pedagogical technologies, such as joint training, project-based methodology, use of new information technologies, as well as Internet resources, help to implement a student-oriented approach, ensure individualization and differentiation of training.

Keywords: *modern education, Azerbaijan, innovation, competence, method*

Giriş

Azərbaycanda müasir tədrisin inkişafı Dözlətiminzin qarşısında duran əsas prioritetlərdəndir. Azərbaycan tədrisinin müasir dünya standartlarına uyğunlaşdırılması təhsildə Strateji inkişaf planının əsas qayəsini təşkil edir. Xüsusən ibtidai sinif şagirdlərinin təlim və tədris prosesinin yüksəldilməsi məqsədi ilə Azərbaycan məktəblərində xüsusi qayğı ilə əhatələnib. Məktəblilərin təhsildə yüksək göstərici nümayiş etdirməsi üçün innovativ texnologiyalardan istifadə vacib faktorlardandır. Bu bağımdan günümüzdə Azərbaycan təhsilinin inkişafı üçün inkişaf etmiş ölkələrin praktiasından istifadə onların innovativ texnolagiyaları tədrisə tətbiqi vasitəsini müşahidə və təhsilə tətbiq etmə Azərbaycan təhsilinin önəmli problemlərindəndir.

Təlim və tədris prosesini əhatə edən prosesin strukturu və fəaliyyət növləri. Ümumilikdə pedaqoji proses təlim və tədris prosesini əhatə edən mürəkkəb struktura malik fəaliyyət yönüdür. “Məktəbdə bu proses müəllimlərlə şagirdlərin bilavasitə qarşılıqlı əlaqəsində baş verir. Bu əlaqə isə bir sıra obyektiv və subyektiv amillərlə səciyyələnir. Bunlar müəllimdən asılı olan (fənnini hansı səviyyədə bilməsi və onu öyrədə bilmək səriştəsi, şagirdlərə və öz peşəsinə, ixtisasına münasibəti, bu münasibət tərzinin necəliyi, pedaqoji prosesi necə idarə edə bilməsi, peşə məsuliyyəti və s.), şəraitdən və resurslardan asılı olan (məktəbin yerləşdiyi ərazi, tədris təchizatının səviyyəsi və s.), şagirddən asılı olan (dərsə, fənnə və müəllimə olan münasibət, şagirdin arzusu və marağı, psixoloji və fizioloji imkanları və s.) amillər kimi pedaqoji prosesin həm gedişinə, həm də nəticəsinə kompleks təsir göstərir” (İlyasov, 2023)

Tədqiqat

Müasir tədris prosesində birgə təlim, layihə əsaslı metodologiya, yeni informasiya texnologiyalarından, həmçinin internet resurslarından istifadə kimi müasir pedaqoji texnologiyalar şagirdyönümlü yanaşmanın həyata keçirilməsinə kömək edir, təlimin fərdiləşdirilməsini və diferensiallaşdırılmasını təmin edir.

İnnovativ təhsil texnologiyası bir-biri ilə əlaqəli üç komponentdən ibarət kompleksdir: - tələbələrə ötürülən müasir məzmun o qədər də fənn biliklərinin mənimsənilməsini deyil, müasir biznes təcrübəsinə adekvat olan səriştələrin inkişafını nəzərdə tutur;

- müasir tədris metodları - təkcə materialın passiv qavranılmasına deyil, tələbələrin qarşılıqlı əlaqəsinə və onların təhsil prosesinə cəlb edilməsinə əsaslanan səriştələrin inkişaf etdirilməsinin aktiv üsulları; - distant təhsilin üstünlüklərindən səmərəli istifadə etməyə imkan verən informasiya, texnoloji, təşkilati və kommunikasiya komponentlərini özündə birləşdirən müasir təlim infrastrukturu bu qəbildəndir.

Hazırda təhsildə müxtəlif pedaqoji innovasiyalardan istifadə olunur. Aşağıdakı ən xarakterik innovativ texnologiyalara fənn tədrisində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarını (İKT); fənnin tədrisində tələbə yönümlü texnologiyaları; təhsil prosesinin informasiya-analitik təminatı və tələbə təhsilinin keyfiyyətinin idarə edilməsini eləcə də didaktik texnologiyaları aid etmək olar.

XXI əsr informasiya və elmi biliklər əsri olduğu üçün keyfiyyətli təhsilin müasir ideyası zəruri element kimi informasiya texnologiyalarından istifadəni zəruri edir. Belə ki, bu proses tədrisin səviyyəsini yüksəltməyə kömək edir, nəzarəti, görmə qabiliyyətini təmin edir, böyük həcmdə informasiya daşıyır, öyrənmədə stimuldur (Apatova, 2004, s. 117).

Xəlilovanın da qeyd etdiyi kimi “Ədəbiyyat fənninin tədrisi zamanı rəqəmsal texnologiyalardan istifadə müasir dövrün zəruri tələblərindən biri kimi aktualdır. Müxtəlif kompüter proqramları və veb-saytlardan, texnoloji alətlərdən istifadə edərək rəqəmsal hekayələr hazırlamaq mümkündür. Müəllimlərin bədii nümunələr əsasında hazırlayacaqları videoçarxlar, slaydlar oxu prosesini şagirdlər

üçün cəlbedici və əyləncəli edəcək, onlar mətnin məzmununu daha yaxşı qavrayacaqlar" (Xəlilova, 2023).

Yeni informasiya texnologiyalarından istifadənin aktuallığı, ilk növbədə, inkişaf etdirici təhsilin effektivliyinin artırılmasında pedaqoji ehtiyaclardan, xüsusən də müstəqil təlim fəaliyyəti, tənqidi düşüncə, tədqiqat və öyrənməyə yaradıcı yanaşma bacarıqlarının formalaşdırılması ilə formalaşır (Polat, 2009, s. 185).

Hazırda məktəb şagirdlərindən nəinki çoxşaxəli elmlər üzrə biliyə malik olmaq, həm də sürətlə dəyişən informasiya cəmiyyətində öz həyatlarını optimal şəkildə qurmağa qadir olan azad, yaradıcı və məsuliyyətli şəxsiyyət keyfiyyətlərinə malik olmaq tələb olunur. Bu şəraitdə istinad biliklərinin bilavasitə ötürülməsinə yönəlmiş ənənəvi təhsilin artıq ona qoyulan vəzifələrin həllinə tam qadir olmadığı getdikcə aydınlaşır. Müasir cəmiyyət müəllimlərin qarşısına məktəblilərin şəxsi əhəmiyyətli keyfiyyətlərini inkişaf etdirmək vəzifəsi qoyur (Vasil'yev, 2000, s. 66).

Tədris prosesində informasiya texnologiyalarından istifadə yeni pedaqoji metod və üsulların işlənib hazırlanmasına gətirib çıxarır; müəllimlərin iş üslubunun və onların həll etdiyi vəzifələrin dəyişdirilməsi; struktur: pedaqoji sistemdə dəyişikliklər. Ekspertlərin fikrincə, yeni kompüter tədris texnologiyaları fənlər üzrə dərslərin effektivliyini 30% artıra bilər.

Hazırda məktəblərdə informasiya texnologiyalarının tədris prosesində kompüter elmləri və informasiya texnologiyaları kabinetinin işində müxtəlif fənlərin, o cümlədən texnologiyanın tədrisində yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqinə böyük diqqət yetirilir.

Ən son informasiya texnologiyalarının tədris prosesinə tətbiqi müəllimlərə öz pedaqoji ideyalarını həyata keçirməyə, həmkarlarının diqqətinə çatdırmağa və operativ rəy almağa, tələbələrə müstəqil olaraq təhsil yolunu - tədqiqat mövzularının ardıcıllığını və sürətini seçmək imkanı verir.

Müasir innovativ texnologiyaların və onların elementlərinin tədris prosesində istifadəsi üzrə sistemli iş fənn üzrə biliklərin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə kömək edir. İnnovativ texnoloji üsullardan düzgün istifadə şagirdlərin fəaliyyətini stimullaşdırır və intensivləşdirir (Mitenev, 2011, s. 19-20).

Müasir məktəblərdə informasiya texnologiyalarına bələd olan siniflər olduğundan, bir çox uşaqlar onlardan istifadə etməyi bacarır.

- tərcümeyi-hal mətni haqqında məlumatları ümumiləşdirmək, təhlil etmək, sistemləşdirmək bacarığı;
- qrup işidirsə, qrupda işləmək bacarığı;
- müxtəlif mənbələrdə məlumat tapmaq bacarığı;
- kommunikativ bacarıq;
- əldə edilmiş bilik və bacarıqların faydalılığı barədə məlumatlılıq.

Təqdimatlarla işləyərkən öyrənməyə fərdi yanaşma həyata keçirilir, fərdin sosiallaşması və özünü təsdiqi prosesi daha aktiv olur.

Layihə üzərində işləmək münaqişəsiz pedaqogika qurmağa imkan verir, çünki bu texnologiyadan istifadə edərkən müəllim və şagird bir növ tərəfdaşa çevrilirlər.

"Layihə metodu təhsil fəaliyyəti motivasiya və şagirdlərin yaradıcı şəxsiyyətini formalaşdırmağa səbəb olur.

Müəllim və şagirdin əməkdaşlığı hər iki tərəfin inkişafına və bütövlükdə pedaqoji sistemin təkamülünə gətirib çıxarır (Pakhomova, 2000, s. 53).

4. İnteraktiv təlim texnologiyaları və məlumatın təqdimatı

İnteraktiv təlim texnologiyaları, tələbələrin dərsə daha fəal cəlb olunmalarını təmin edir. Proyektor, flipçatlar, notebook və iş vərəqləri kimi resurslar şagirdlərin müxtəlif məlumatları təhlil etmələrinə, onların fikirlərini yazılı şəkildə ifadə etmələrinə və daha yaradıcı yanaşmalar tapmalarına imkan verir. Problemli təlim çərçivəsində bu metodların tətbiqi, tələbələrin dərsdə aktiv iştirakını təmin edir.

Problemyönümlü təlim modeli, tələbələri yalnız məlumat qəbul edən şəxslər deyil, həm də bu məlumatları tətbiq etməyi bacaran, analitik və yaradıcı düşünməyi öyrənən fəal iştirakçılar halına gətirir. Fəal və interaktiv təlim metodlarının bu modelə uyğun tətbiqi, tələbələrin daha effektiv öyrənmə, problem həll etmə və əməkdaşlıq bacarıqlarını inkişaf etdirir. Bu metodlar təhsil mühitində

dinamik dəyişikliklər yaratmaqla yanaşı, müəllimlərin rolunu da inkişaf etdirir, onları yalnız məlumat verən deyil, tələbələri öyrənməyə yönləndirən fasilitatorlar və mentorlar edir (Əsədova, 2023).

Bu yanaşma, tələbələrə yalnız bilikləri mənimsətmək deyil, onları real həyat problemləri ilə qarşı-qarşıya qoyaraq, bu problemləri müstəqil və yaradıcı şəkildə həll etməyə öyrədir. Bu cür yanaşmalar təhsildə keyfiyyətin artmasına, tələbələrin daha müstəqil və yaradıcı düşünmə bacarıqlarının inkişafına, həmçinin müasir təlim metodlarının daha geniş tətbiqinə imkan verir.

Dövlət təhsil standartlarının özəlliyi onların fəaliyyətə əsaslanan xarakteridir ki, bu da şagird şəxsiyyətinin inkişafının əsas vəzifəsini təyin edir. Müasir təhsil bilik, və bacarıqlar şəklində təlim nəticələrinin ənənəvi təqdimatından imtina edir; Federal Dövlət Təhsil Standartının formaları real fəaliyyət növlərini göstərir.

Müasir təhsil sistemi - fəaliyyət təhsil paradiqmasına keçidi tələb edir. Bu da öz növbəsində yeni standartı həyata keçirən müəllimin fəaliyyətində əsaslı dəyişikliklərlə əlaqələndirilir. Təhsil texnologiyaları da dəyişir, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) tətbiqi təhsil müəssisəsində hər bir fənn üzrə təhsil çərçivəsini genişləndirmək üçün mühüm imkanlar açır.

Yeni imkanların mövcud olduğu şəraitdə təhsilin klassik modelini həyata keçirən ənənəvi məktəb səmərəsiz fəaliiyət göstərir.

Təlim prosesində yeni texnologiyalardan istifadə etməklə ənənəvi dərsdən uzaqlaşmaq təhsil mühitinin monotonluğunu və tədris prosesinin monotonluğunu aradan qaldırmağa, tələbələrin fəaliyyət növlərinin dəyişdirilməsinə şərait yaratmağa şərait yaradır (Pulina, 2007).

Nəticə

Beləliklə, hazırda texniki fənlərin tədrisi prosesində ənənəvi təlim formaları ilə innovativ texnologiyaların birləşməsi ən effektivdir. Onlar bir-birini mükəmməl şəkildə tamamlayır, tələbələrə müstəqil öyrənmək qabiliyyətini maksimum dərəcədə artırmağa və müəllimin effektivliyini əhəmiyyətli dərəcədə artırmağa imkan verir.

Ədəbiyyat

1. Apatova, N. V. (2004). *Informatsionnyye tekhnologii v obrazovanii*. M., 216.
2. Əsədova, X. (2023). *Öyrədici və inkişafetdirici ədəbiyyatın tədrisi* https://arti.edu.az/
3. Vasil'yev, V. (2000). *Proyektno-issledovatel'skaya tekhnologiya: razvitiye motivatsii*. Narodnoye obrazovaniye. M., №2, 64-72
4. Mitenev, YU. A. (2011). *Ispol'zovaniye informatsionno-kommunikatsionnykh tekhnologiy v obuchenii geografii*. Sredneye professional'noye obrazovaniye. № 6. S. 19-20
5. Pakhomova, N. YU. (2000). *Uchebnyye proyekty: metodologiya poiska*. Uchitel'-№1, 41-45.
6. Polat, Ye. S. (2009). *Novyye pedagogicheskiye i informatsionnyye tekhnologii v sisteme obrazovaniya*. M., 314.
7. Pulina, A. A. (2007). *Metod proyektov v praktike sovremennrgo uchitel'ya*. Simferopol'. NATA, 138.
8. İlyasov, M. (2023). *Pedaqoji prosesdə müəllim fəaliyyətinin texnoloji istiqamətləri* https://as-journal.edu.az/pedaqoji-proses

Daxil oldu: 15.11.2024
Baxışa göndərildi: 08.01.2025
Təsdiq edildi: 01.02.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/11-17

Vasif Haziyev
Azerbaijan Cooperation University
Doctor of Economic Sciences
https://orcid.org/0000-0003-0465-3917
1_hvb_1@mail.ru

Strategic Approaches Increases Economic Efficiency in Innovation Business

Abstract

This article investigates the ways to increase the economic efficiency in innovation business projects. Innovation plays a crucial role in the development of the economy, and the successful implementation of innovation projects leads to increased economic efficiency and the long-term success of businesses. The article discusses the main aspects such as innovation project management, efficient resource utilization, risk management, and the application of technological innovations.

Firstly, the role of project management and the application of modern management approaches in innovation projects are emphasized. These approaches ensure that projects are implemented on time, within budget, and to the appropriate quality standards. Furthermore, the proper management of resources—optimizing not only financial, but also human capital and technological potential—is one of the key factors that increase the efficiency of innovation projects.

The proper assessment and management of risks are critical to the successful implementation of projects. This allows project managers to take proactive measures against uncertainties and potential issues. The correct evaluation of market demands and customer needs also helps increase the economic efficiency of innovation projects.

Lastly, the application of technological innovations and digital transformation processes plays a significant role in innovation projects. The use of modern technologies optimizes production processes, improves product and service quality, and allows for more agile responses to customer demands.

In conclusion, for increasing the economic efficiency of innovation projects in business, the proper application of several essential factors is required. These factors include management approaches, productive resource use, risk management, and the application of technological innovations. The integration of these approaches will ensure the success and economic efficiency of innovation projects.

Keywords: *innovation, economic efficiency, project management, management approaches, resource management, risk management, business strategic approaches*

Vasif Həziyev
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti
iqtisad elmləri doktoru
https://orcid.org/0000-0003-0465-3917
1_hvb_1@mail.ru

İnnovasiya biznesində iqtisadi səmərəliliyi artıran strateji yanaşmalar

Xülasə

Bu məqalədə innovasiya biznesində tətbiq olunan layihələrin iqtisadi səmərəliliyinin artırılması yolları araşdırılmışdır. İnnovasiya, iqtisadiyyatın inkişafında mühüm rol oynayır və innovasiya layihələrinin uğurlu icrası, iqtisadi səmərəliliyin artırılmasına və biznesin uzunmüddətli müvəffəqiyyətinə səbəb olur. Məqalədə innovasiya layihələrinin idarəedilməsi, resursların səmərəli istifadəsi, risklərin idarə olunması və texnoloji yeniliklərin tətbiqi kimi əsas aspektlər müzakirə edilmişdir

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

İlk növbədə, layihə menecmentinin rolu və innovasiya layihələrində müasir idarəetmə yanaşmalarının tətbiqi vurğulanmışdır. Bu yanaşmalar, layihələrin vaxtında, büdcə çərçivəsində və müvafiq keyfiyyətdə həyata keçirilməsini təmin edir. Həmçinin, resursların düzgün idarə olunması, yalnız maliyyə deyil, həm də insan kapitalı və texnoloji potensialın optimallaşdırılması innovasiya layihələrinin səmərəliliyini artıran əsas faktorlardandır.

Risklərin düzgün qiymətləndirilməsi və idarə olunması, layihələrin uğurla həyata keçirilməsində böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu, layihə menecerlərinə qarşılaşa biləcəkləri qeyri-müəyyənliklərə və problemlərə qarşı qabaqlayıcı tədbirlər görməyə imkan verir. Bazar tələblərinin və müştəri ehtiyaclarının düzgün qiymətləndirilməsi də innovasiya layihələrinin iqtisadi səmərəliliyini artırmağa kömək edir.

Son olaraq, texnoloji yeniliklərin tətbiqi və rəqəmsal transformasiya prosesləri innovasiya layihələrində böyük təsirə malikdir. Müasir texnologiyaların istifadəsi istehsal proseslərini optimallaşdırır, məhsul və xidmətlərin keyfiyyətini artırır və müştəri tələblərinə daha çevik cavab verməyə imkan verir.

Nəticəsi olaraq, innovasiya biznesində tətbiq olunan layihələrin iqtisadi səmərəliliyinin artırılması üçün bir çox vacib amillərin düzgün tətbiqi zəruridir. Bu amillər arasında idarəetmə yanaşmaları, resursların səmərəli istifadəsi, risklərin idarə edilməsi və texnoloji yeniliklərin tətbiqi kimi mühüm sahələr mövcuddur. Bu yanaşmaların birləşdirilməsi, innovasiya layihələrinin uğurunu və iqtisadi səmərəliliyini təmin edəcəkdir.

Açar sözlər: *innovasiya, iqtisadi səmərəlilik, layihə menecmenti, idarəetmə yanaşmaları, resursların idarə edilməsi, risklərin idarə olunması, biznes strateji yanaşmalar*

Introduction

The modern economy is characterized by rapid changes, a highly competitive environment, and a structure shaped by technological innovations. For any company or state that seeks to adapt to these changes and strengthen its position in this environment, innovation, development, and sustainable growth strategies are crucial. Innovation is not limited to the creation of new products and services; it also encompasses optimizing business processes, improving management systems, and creating more agile work environments. In other words, innovation is a broad concept that involves not only technological advancements but also organizational changes, the effective use of human resources, and strategic planning.

In this context, the economic efficiency of innovation projects is of great importance. Economic efficiency measures how effectively resources are used in a project or initiative to provide maximum benefits. This efficiency is not only related to cost reduction but also to the optimal use of resources, the creation of new value, and the realization of long-term economic benefits. Innovation projects, carried out in this field, are not solely focused on the implementation of new technologies but also on improving work processes, enhancing employee potential, and presenting innovative approaches in line with market needs. This, in turn, increases economic efficiency and provides companies with a competitive advantage.

However, the implementation of innovation projects requires financial investment and resources. The effective management of these resources and making the right decisions at each stage is essential for the successful completion of a project and for increasing its economic efficiency. Companies cannot rely solely on the application of new technologies; they must also focus on managing these technologies correctly, allocating financial resources properly, and applying agile management practices in project management. Thus, increasing the economic efficiency of innovation projects requires the development of internal management practices and adaptation to external market conditions.

At the same time, the application of innovative approaches, the changing market demands, and the development of customer needs are crucial factors affecting the economic efficiency of projects. Innovation is not just about introducing new products or services but also about improving existing products and services, making production processes faster and more efficient. In this regard, market research and competitor analysis play a significant role. Companies must design their projects not

only based on their internal strengths but also in accordance with market dynamics and must correctly assess customer needs. This results in more efficient project implementation and higher customer satisfaction.

Research

Innovation, as an integral part of the modern economy, is one of the main factors ensuring economic growth in both developed and developing countries. The success of innovation projects in business depends not only on the creation of new products and services but also on increasing the economic efficiency of these projects. Therefore, applying various methods and approaches to increase the economic efficiency of innovation projects can contribute to the economic development of companies and states operating in this field (Aliyev, 2020).

The purpose of this article is to explore the main ways and strategies to increase the economic efficiency of innovation projects in business. Additionally, this article aims to provide information about the key challenges encountered in the implementation of innovation projects and how to overcome them. The goal is to present practical guidelines for professionals and managers working in the field of innovation and help them understand the importance of this field for the economy.

This paper will explain several important aspects that can help increase the economic efficiency of innovation projects and demonstrate how these aspects can be applied. These tasks include the application of technological innovations, improvement of management approaches, efficient use of resources, accurate assessment of market demands, and ensuring proper financial support. Additionally, creating an innovation culture in the construction industry and managing risks will also be discussed (Huseynov, 2019). The successful completion of these tasks will ensure the success of the projects and contribute to the increase in economic efficiency.

Thus, this work aims to present the crucial steps and best practices for increasing the economic efficiency of innovation projects and contributing to the development of this field and the success of organizations.

The implementation of innovation projects must be determined by the resource capabilities of individual economic entities and society as a whole. The selection of objectives by economic entities and the methods by which they are to be achieved in the process of stimulating innovation implementation determine the innovation policy of these entities (Ismayilov, 2020).

The financial methods used for the stimulation of innovation project implementation should align with the specific features and the overall economic situation, ensuring that the expected results are achieved by the participants in the market. The stimulation of innovation development is most effective when organizational measures at all levels of the management hierarchy are coordinated during the implementation of innovation processes. Creating favorable conditions for this process is essential. The degree of effectiveness can be measured by the net profit. In most cases, the commercial viability of innovations and their economic efficiency is determined by comparing the revenues from the sale of innovation products with the potential income the company could have generated from producing innovation internally.

The creation of favorable conditions for stimulating innovation project implementation is the responsibility of government bodies. The government's innovation policy should ensure the alignment of the interests of all participants involved in the innovation process, in addition to the objectives defined by the social and economic strategy of the society, particularly raising the national economy's competitiveness in the global market.

In economic literature, the main directions of state support for innovation project implementation include (Guliyev, 2021):

- Facilitating the adoption of scientific and technical achievements in production;
- Supporting innovation activities that enhance product competitiveness;
- Providing comprehensive support for innovations that form the basis of modern technologies;
- Connecting government regulation of innovation project implementation with competitive market innovation mechanisms and the protection of intellectual property.

The experience of economically developed countries demonstrates that sustainable economic growth in a global competitive environment depends on the high application levels of new

technologies and innovations in production. According to research, in the overall competitiveness ranking, economic indicators contribute 25%, technological development and innovation factors contribute 50 %, and public and governmental institutional quality indicators account for 25% (Mammadov, 2021). The common features of all innovation-active countries can be summarized as follows:

1. A strong role of the government in financing specific innovation projects as well as the development of overall innovation activities;
2. A sustainable legal framework supporting the stimulation of innovation project implementation.

The analysis of indirect methods of stimulating innovation project implementation abroad shows that the formation of a stimulating tax system through the implementation of tax mechanisms for research and development activities serves as the basis for innovation development. The principles followed by government bodies in the application of mechanisms to assist innovation processes and their implementation are of significant interest.

The methods that are more aligned with the requirements of Azerbaijan's economy include:

1. Tax stimulation – profit tax reductions based on research and development and experimental design work expenses.
2. Lower tax rates on profits.
3. Stimulation through amortization policies.

International experience indicates that state support for innovation project implementation through various stimulation measures and their corresponding mechanisms plays a crucial role in the development of innovation processes. If the goal is to technically modernize all production sectors at a new technological level and intensify the application of innovations, general decisions spread equally across the economy are sufficient. However, it must be noted that in such cases, sectors with higher investment attractiveness will attract more investment, while riskier high-tech sectors, lacking sufficient investment, may not have the financial foundation necessary for future development. Therefore, the system of stimulating innovation project implementation should address two key issues set by the state: the overall activation of innovation implementation and the enhancement of the competitiveness of high-tech sectors in the economy, considering the prospects for access to global markets.

In other words, the growing interest in innovation activities directly implies an increasing interest in economic growth across various sectors (Rahimov, 2021). The mechanism stimulating the implementation of innovation projects is the change in the competitiveness and profitability of goods at different stages of scientific and technological progress. This means that entrepreneurs who first adopt scientific innovations and new technologies can produce higher-quality products and achieve lower production costs after the initial increase in expenses (Tidd & Bessant, 2014). Entrepreneurs who do not engage in innovation lose their competitiveness and eventually face bankruptcy.

The main directions for stimulating the implementation of innovation projects include improving the normative and legal framework for research and development, reallocation and concentration of budget funds in priority areas, attracting extra-budgetary sources and private capital, and reforming the structure of scientific and technical complexes, especially the network of state scientific centers (Valiyev, 2020).

In general, the intensification of implementation problems in commodity markets leads to an increase in the level of competition, a rise in the number of innovation market offers, and an increase in operations. Therefore, in a market environment, economic entities should integrate the stimulation of the implementation of innovation projects with the strategic development goals of the enterprise to enhance the effectiveness of these projects.

The emergence of strategic and innovation activities should be considered as an evolution in the management systems of economic entities due to the increasing complexity of external environmental conditions. Despite the implementation of innovation, it is essential to consider strategic factors such as the analysis of the external environment, resource allocation, and corporate strategy when making decisions. The development of new technologies is seen as a crucial direction in the process of making strategic decisions. Typically, implementing a strategy leads to changes in the company's activities,

such as the development and launch of new products or the adoption of new technologies. However, any changes are considered innovations. Thus, today, innovation projects define the future development directions of the enterprise, integrating the company's innovation and strategic activities with market development.

In the management process, the integration of strategic and innovation management functions, along with considering the external market environment and factors that improve the competitiveness of products, is vital for the transition to an innovation-driven development model based on the efficient performance of the global economy (Yang & Liu, 2017). Given the increasing role of new technologies as a factor of economic growth and development, stimulating the implementation of innovation projects should not be seen as a private functional task but as an overall strategic objective.

In recent years, expenditures on scientific research and technical developments in Azerbaijan have been significantly reduced. This reduction in public spending on scientific research and technical development has been allocated to subsidizing existing scientific research institutes rather than supporting commercially promising applied research. Thus, government funding for scientific research and experimental work has been more directed at maintaining the infrastructure of scientific research organizations rather than achieving relevant results.

Results and discussion

The research on improving the economic efficiency of innovation projects has led to several significant findings. The results of the research show that there are several key factors for increasing the economic efficiency of innovation projects, and the proper application of these factors leads to the success of the projects and, consequently, makes companies more competitive.

First, effective management and efficient resource usage are crucial for the successful implementation and economic efficiency of innovation projects. The analysis showed that the success of these projects depends not only on the effective management of financial and human resources but also on the proper strategies in project management. When the management of an organization applies appropriate approaches and modern management technologies in managing innovation, the economic efficiency of projects will be higher.

The second important result is the proper management of risks and optimization of decision-making processes. The research demonstrated that innovation projects always face certain risks, and these risks should be properly assessed. If organizations fail to analyze and address challenges during the implementation of projects, the economic efficiency of the project may significantly decrease. Therefore, special attention should be paid to the process of risk management.

Another key finding is the positive impact of technological innovations and digital transformation on the economic efficiency of innovation projects. Technological developments simplify production processes, improve product and service quality, and enable companies to respond more flexibly to customer demands. Therefore, including technological innovations in innovation projects and taking digital transformation processes seriously helps achieve efficient results.

Additionally, correctly assessing market demands and providing products and services that align with customer needs are key factors in improving the economic efficiency of projects. When companies properly analyze market demands and implement innovation projects that meet customer expectations, they not only increase customer satisfaction but also improve financial performance.

The research results highlight several critical factors for improving the economic efficiency of innovation business. The most important of these factors are the application of proper management strategies and the use of modern technologies. For each innovation project to succeed, it is essential to manage not only financial resources but also human resources and time effectively. Companies should not only apply technological innovations but also build strong collaboration with project managers and team members.

To improve the economic efficiency of innovation projects, companies should carefully monitor market demands and keep customer needs in mind. To stay ahead of competitors in a rapidly changing market, companies must offer new and creative solutions and optimize their resources accordingly. These approaches will not only increase customer satisfaction but also improve financial results.

Finally, risk management is an important factor in improving the economic efficiency of innovation projects. Every project faces certain risks, and these risks should be properly managed to significantly impact the project's economic outcomes. Identifying risks in a timely manner and taking appropriate measures can ensure the successful implementation of the project and the long-term sustainable development of the company.

Conclusion

This paper thoroughly analyzes the improvement of economic efficiency in innovation business projects, investigating the main factors through various methods and approaches. The results of the research indicate that increasing the economic efficiency of innovation projects is possible not only through technological advancements but also by applying strategic management approaches, effectively using resources, adapting to market demands, and implementing modern management methods. Therefore, the successful implementation of innovation projects requires the integration of many factors.

Firstly, one of the main factors for improving the economic efficiency of innovation projects is the application of proper management approaches. The research showed that the effectiveness of project management depends on the application of appropriate management structures and methods according to the goals and objectives of the project. Using modern management approaches, such as agile management and strategic management systems, helps overcome difficulties encountered during project implementation. These approaches also allow for the optimization of resources and ensure that projects are completed on time and within budget. In this regard, leadership skills and the role of the management team in successfully carrying out innovation projects are critical.

Efficient resource usage is also a significant factor in improving the economic efficiency of innovation projects. According to the research results, the successful execution of projects is greatly influenced by the proper and efficient management of not only financial and material resources but also human resources and time. Organizations must plan and use their resources effectively to achieve positive economic results. Here, optimizing human capital and technological potential is as important as managing financial resources. A well-chosen team and relevant training can stimulate employees' creativity and participation in innovation activities.

The management of risks is also a crucial factor in improving the economic efficiency of innovation projects. Every innovation project naturally involves certain risks, which should be properly assessed. The research showed that proper risk management directly affects the success of the project and its economic outcomes. If risks are analyzed and planned in advance, fewer difficulties arise during the implementation phase, and the risk of encountering problems in later stages is reduced. Proper risk management helps protect both financial assets and the long-term sustainability of the project. The use of modern technologies and tools in risk analysis and management further enhances success in this area.

Technological innovations and digital transformation processes play a significant role in improving the economic efficiency of innovation projects. The research results indicate that the use of technology helps reduce production costs, improve product and service quality, and respond more flexibly to customer demands. Utilizing technological innovations in innovation projects also shortens the time to market and increases customer satisfaction. The application of digital tools and technologies allows companies to act faster and more efficiently in the market, boosting their competitive advantage. Additionally, digital transformation processes simplify internal management processes and make them more agile.

Correctly assessing market demands and providing products and services that meet customer needs are also important factors in improving the economic efficiency of projects. In innovation projects, customer satisfaction should be the top priority. When companies analyze customer needs and market demands correctly and offer products and services that meet their expectations, it ensures the successful implementation of the projects. In this context, it is crucial for companies to pay attention to market research and make decisions based on customer demands. Only products and

services that meet customers' expectations can ensure high sales revenues and long-term economic efficiency.

References

1. Aliyev, M. F. (2020). Innovation management and increasing economic efficiency. *Economic Research Journal*, 14(4), 55-62. https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2011.00311.x
2. Huseynov, R. B. (2019). Innovation and entrepreneurship: Applied perspectives in the Azerbaijani economy. *Journal of Innovation and Economic Development*, 2(3), 112-118. https://doi.org/10.1111/j.1467-8683.2010.00815.x
3. Ismayılov, F. S. (2020). Innovation business management: Project management in Azerbaijan. *Baku State University Scientific Bulletin*, 9(1), 44-50.
4. Guliyev, R. K. (2021). Application and management of economic innovations in Azerbaijan. *Baku State University Journal of Economic Sciences*, 7(2), 111-117.
5. Mammadov, T. R. (2021). Innovation and economic development: Application aspects in the economy of the Republic of Azerbaijan. *Azerbaijan State University of Economics Scientific Bulletin*, 5(153), 78-85.
6. Rahimov, E. T. (2021). Perspectives of innovation economy development in Azerbaijan. *Development of Azerbaijan's Economy*, 8(3), 19-26.
7. Tidd, J., & Bessant, J. (2014). Innovation and entrepreneurship: A competency framework. *International Journal of Innovation Management*, 18(2), 1-17. https://doi.org/10.1142/S1363919614400174
8. Valiyev, N. V. (2020). The relationship between innovation and economic development: Economic impacts in the Republic of Azerbaijan. *Journal of the Academy of Economic Sciences of the Republic of Azerbaijan*, 6(2), 34-42.
9. Yang, X., & Liu, J. (2017). The impact of technological innovation on business performance in SMEs: Evidence from China. *Proceedings of the 2017 International Conference on Technology Management*, 24-30. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.12.008

Received: 20.10.2024
Revised: 25.12.2024
Accepted: 09.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/18-22

Məmmədəli Rəhimov
Naxçıvan Dövlət Universiteti
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0009-0008-4275-4237
rmehemmedeli0@gmail.com
Oktay Rzayev
Naxçıvan Dövlət Universiteti
https://orcid.org/0009-0007-6377-255X
oktay_rzayev@mail.ru

Uşaqlar idman növü seçərkən nələrə diqqət yetirməlidir

Xülasə

Uşaqlarda fiziki keyfiyyətlərin inkişaf etdirilməsi üçün tarixən uşaqlar yaş qruplarına bölünmüşdür. Təlim-tərbiyə prosesində uşaqların yaş qruplarına bölünməsi müxtəlif alimlər tərəfindən müxtəlif formada aparılmışdır.

Müasir dövrdə idman növlərinin inkişaf edərək şaxələnməsi və bu idman növlərinin təlimlərinin kəskin surətdə bir-birindən fərqlənməsi ilə əlaqədar olaraq uşağın hansı yaşda hansı idmanla məşğul olmağa başlamasının böyük əhəmiyyəti vardır.

Lakin bu yaş dərəcələri bölgüsü son zamanlar dəyişiklik tələb edir. Ona görə ki, son zamanlardan başlayaraq akselerasiya problemi özünü büruzə verməyə başlamışdır. Akselerasiya latınca sürətlənmə (akselerosiyo) deməkdir. O, uşaq yaşlarında fiziki və psixi inkişafın sürətlənməsi deməkdir. Ona görə də uşaqları idman bölmələrinə cəlb edərkən əvvəlki illərdə olan yaşa görə bölgülərə yenidən baxılmalıdır.

Uşaqların yaşları, çəkiləri, antropometrik ölçüləri, fizioloji inkişafları, psixoloji vəziyyətləri, həvəsləri nəzərə alınaraq uşaqların idman növü seçməsində mərhələlik prinspindən istifadə etmək daha yaxşı fayda verə bilər. Uşaqlar bir dəfə deyil, bir neçə dəfə mərhələlərlə seçilərək, yuxarıda göstərilən parametrlərə görə idman məşğələlərinə yönləndirilməlidirlər.7-8 yaşlarında uşaqlarda sümüklərin formalaşması getdiyindən və oxşarlıqda böyüklərin sümüklərinə yaxınlaşması prosesi baş verdiyindən, seçilmiş idman növü kimi çoxlu tullanma hərəkətləri və çəldlik tələb edən idman növlərini məs: basketbol, əl topu, qaçaraq uzunluğa tullanma kimi idman növlərini məsləhət görmək olar. 8-12 yaş dövründə uşaq və yeniyetmələrdə bütün orqan və sistemlərin inkişafı davam edir. Sümüklərin ossifikasiyası və əzələlərin inkişafı sürətlənir və 12-yaşda sümüklər artıq yetkinlərin sümüklərindən fərqlənmir. Bu mərhələdə cüdo, futbol, stolüstü tennis, badminton kimi çeviklik, çeviklik, reaksiya sürəti, diqqət və psixoloji dözüm tələb edən idman növləri uşaqlar üçün uyğun idman növləri kimi tövsiyə edilə bilər. Bu idman növləri gələcək böyümə və inkişaf üçün zəruri olan fiziki və zehni qabiliyyətlərin inkişafına kömək edir.

Açar sözlər: *uşaqlar, fiziki tərbiyə, idmançı, yaş dövrü, üzgüçülük, fiziki hazırlıq, fiziki fəaliyyət*

Mammadali Rahimov
Nakhchivan State University
PhD in Pedagogy
https://orcid.org/0009-0008-4275-4237
rmehemmedeli0@gmail.com
Oktay Rzayev
Nakhchivan State University
https://orcid.org/0009-0007-6377-255X
oktay_rzayev@mail.ru

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

What Should Children Pay Attention to When Choosing the Type of Sport

Abstract

Historically, children have been divided into age groups in order to develop physical qualities in children. The division of children into age groups in the process of education has been carried out in various ways by various scientists.

In modern times, due to the development and diversification of sports and the sharp differences in the training of these sports, it is of great importance at what age a child starts to engage in which sport.

However, this age division has recently required changes. Because the problem of acceleration has begun to manifest itself in recent times. Acceleration derived from Latin (akselerosiyo). It means the acceleration of physical and mental development in childhood. Therefore, when involving children in sports sections, the age divisions that existed in previous years should be reviewed.

Taking into account the age, weight, anthropometric measurements, physiological development, psychological state, and enthusiasm of children, it may be more beneficial to use the gradual principle in choosing a sport for children. Children should be selected not once, but several times in stages and directed to sports activities according to the above parameters. Since the formation of bones in children at the age of 7-8 and the process of approaching the bones of adults in similarity occurs, sports that require a lot of jumping movements and agility, such as basketball, handball, and running and long jump, can be recommended as the chosen sport. In the period of 8-12 years, the development of all organs and systems in children and adolescents continues. Ossification of bones and muscle development accelerates, and by the age of 12, bones are no longer distinguishable from adult bones. At this stage, sports that require agility, dexterity, reaction speed, attention, and psychological endurance, such as judo, football, table tennis, and badminton, can be recommended as suitable sports for children. These sports help develop physical and mental abilities necessary for future growth and development.

Keywords: *children, physical education, athlete, age group, swimming, physical fitness, physical activity*

Giriş

Uşaqların fiziki tərbiyəsi həm Azərbaycan alimləri və həm də dünya alimlərinin həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Böyük mütəfəkkirlərdən N.Gəncəvi, M.Fizuli, H.Zərdabi, M.Əvhədi, Platon, Aristotel, Y.A.Komenski, JJ.Russo, P.F.Lesqaft və b. Uşaqların təlim tərbiyəsini yaş qruplarına görə müəyyənləşdirmişlər. Görkəmli mütəfəkkir H.Zərdabinin fikrincə fiziki tərbiyə əqli və əxlaq tərbiyəsinin müvəffəqiyyətlə həyata keçməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. P.F. Lesqaft isə fiziki tərbiyəni iradənin, xarakterin formalaşmasında, əxlaq tərbiyəsində, əqli qabliyyətin, fiziki fəaliyyətin, bədii zövqün inkişafında əsas vasitələrdən hesab etmişdir. Bütün yuxarıda göstərilən keyfiyyətlərin inkişaf etdirilməsi üçün tarixən uşaqlar yaş qruplarına bölünmüşdür. Təlim-tərbiyə prosesində uşaqların yaş qruplarına bölünməsi müxtəlif alimlər tərəfindən müxtəlif formada aparılmışdır. Görkəmli Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Marağalı Əvhədi fiziki tərbiyə haqqında fikir söyləyərkən uşaqların yaş dövrlərinə uyğun fiziki hərəkətlər, oyunlar təklif etmişdir. Bu fiziki tərbiyəni yaş xüsusiyyətlərinə müvafiq qurmaq ideyası həqiqətən o dövr üçün çox əhəmiyyətli hadisə kimi qiymətləndirilməlidir.

Tədqiqat

Platon tərbiyə işində aşağıdakı yaş dərəcələrini müəyyən etmişdir;

-3-6 yaş uşaqların dövlət meydançalarında oyunlarla tərbiyə olunmalıdılar.

-7-12 yaşlarında dövlət məktəblərində oxu, yazı, hesab, musiqi və s. öyrənməlidilər.

-12-16 yaşlarında polestra məktəblərində fiziki hazırlıq keçməlidilər və s. (İbrahimov, Hüseynzadə, 2013, s. 129).

Deməli Platon uşaqların fiziki hazırlığını əsasən 12-16 yaşlarında daha uyğun hesab edirdi.

Aristotel yaş dövrlərini yeddi olmaqla üç qrupa bölmüşdür.

-anadan olandan 7 yaşa qədər olan dövr.

-7 yaşdan 14 yaşa qədər olan dövr.
-14 yaşdan 21 yaşa qədər olan dövr.

Nizami Gəncəvi də bu fikirdə olmuşdur. O, da uşaqların inkişafını anadan olandan yeddi yaşa qədər olan müddətini birinci dövr, yeddi yaşdan on dörd yaşa qədər olan müddətini ikinci dövr, on dörd yaşdan iyirmi bir yaşa qədər olan müddəti üçüncü dövr adlandırmışdır.

Çex pedaqoqu Y.A.Komenski yaş dərəcələrini aşağıdakı kimi müəyyənləşdirmişdir.
-anadan olandan 6 yaşa qədər olan dövr.
-6 yaşdan 12 yaşa qədər olan dövr.
-12 yaşdan 18 yaşa qədər olan dövr.

J.J.Russo uşaqların yaş dövrlərini belə müəyyənləşdirmişdir.
-anadan olandan 2 yaşa qədər olan dövr.
-2 yaşdan 12 yaşa qədər olan dövr
-12 yaşdan 15 yaşa qədər olan dövr
-15 yaşdan həddi buluğa çatana qədər olan dövr.

Müasir dövrdə uşaqları müxtəlif idman məşğələlərinə cəlb edərkən mütləq onların yaş səviyyələrinə uyqun olaraq orqanizmində gedən anatomik-fizioloji dəyişikliklər elmi şəkildə əsaslandırılmış formada nəzərə alınmalıdır.

Belə ki, uşaqların müxtəlif yaş dövrundəki inkişafına nəzər salsaq görürük ki, anadan olandan 3 yaşa qədər olan dövr sürətli fiziki inkişaf dövrü sayılır.

3-6 yaş dövründə uşaqlarda (77-84%) davranış pozğunluqları olur. Tez yorulma halları baş verir (Qasımova, Mahmudova, 2003, s. 12).

6 yaşdan 11-12 yaşa kimi yaş mərhələsində uşaq və yeniyetmələrin bütün orqan və sistemlərinin inkişafı davam edir (Zeynalov, Axundov, 2014, s. 13).

Uşaq orqanizminin sürətli böyümə dövrü doğulandan bir yaşa qədər olan dövr və cinsi yetişkənlik mərhələsində [11-15 yaş] qeydə alınır. Bu mərhələdə boy ildə 7-8 sm bəzən isə 10 sm artır (Zeynalov, Axundov, 2014, s. 14).

Gənclərin cinsi yetişkənliyi başa çatma müddəti cinsindən və fərdi xüsusiyyətlərindən aslıdır: Qızlarda 12-16 yaşlarında, oğlanlarda 13-18 yaşlarında baş verir. Bu mərhələdə psixoloji və fiziki inkişaf əsasən başa çatır (Qasımova, Mahmudova, 2003, s. 12).

Lakin bu yaş dərəcələri bölgüsü son zamanlar dəyişiklik tələb edir. Ona görə ki, son zamanlar akselerasiya problemi özünü büruzə verməyə başlamışdır. Akselerasiya latınca sürətlənmə (akselerosiyo) deməkdir. O uşaq yaşlarında fiziki və psixi inkişafın sürətlənməsi deməkdir [2.səh14]. Ona görə də uşaqları idman bölmələrinə cəlb edərkən əvvəlki illərdə olan yaş dərəcələrinə görə bölgülərə yenidən baxılmalıdır.

Müasir dövrdə idman növlərinin inkişaf edərək şaxələnməsi və bu idman növlərinin təlimlərinin kəskin surətdə bir-birindən fərqlənməsi ilə əlaqədar olaraq uşağın hansı yaşda hansı idmanla məşğul olmağa başlamasının böyük əhəmiyyəti vardır. İdmançının gələcəkdə hansı səviyyəli idmançı olmağı onun uşaq yaşlarından idmana başlarkən idman növü seçməsindən çox asılıdır.

Uşaqların heç də hamısı hansı idman növünün onların orqanizmi üçün uyğun olduğunu bilmir. Çoxları valideyinlərinin arzusu ilə və yaxud da yoldaşlarının, dostlarının məşğul olduğu idman bölmələrinə yazılır və bu zaman həmin idman növünün onun orqanizminin anatomik-fizioloji quruluşuna uyğun olub-olmamasına diqqət yetirmir. Bəzən elə olur ki, bu formada idmana başlayan uşaqlar gələcəkdə yüksək nəticə göstərə bilir (Qurbanov, s. 25). Lakin bu çox vaxt təsadüfən baş verir. Çox hallarda uşaq bir müddət təsadüfən seçdiyi idman növü ilə məşğul olur, sonra isə ya digər idman növü ilə məşğul olmağa başlayır, ya da seçdiyi idman növündə heç bir nəticə göstərə bilmədiyi üçün bədbinliyə qapılır və idmandan tamamilə uzaqlaşır. Bir çox uşaqlar isə başa düşmürlər ki, idmanda yüksək nəticə göstərmək üçün təkcə planlı və müntəzəm şəkildə, yüksək ixtisaslı məşqçinin rəhbərliyi altında məşq etmək yeganə şərt deyil. Eyni zamanda idmançının orqanizminin anatomik-fizioloji quruluşu, idmançının pisxoloji xüsusiyyətləri də seçdiyi idman növünə uyğun olmalıdır (Abasov, 1987, s. 51).

Bəzən elə olur ki, valideyn uşağı öz istəyinə uyğun olan idman növünə məcburi şəkildə yazdırır. Təbii haldır ki, uşağı nəyə isə məcbur etmək doğru deyil. Uşaq nəyə məcbur edilərsə, uşaqda ona

qarşı müqavimət hissi yaranır. Uşaq məcburən göndərildiyi idman növü ilə həvəssiz məşğul olduğundan heç bir nəticə göstərə bilmir (Ağayev, Hüseynov, 1989, s. 18).

Dünya ölkələrinin bir çoxunda bu proses fərqli formada həyata keçirilir. Məsələn, bəzi ölkələrdə uşaqlar 15 yaşa qədər ancaq ümumi fiziki hazırlıqla məşğul olur, 15 yaşından sonra müəyyən testlər vasitəsi ilə uşağın hansı idman növü ilə məşğul olması məsləhət görülür (Əbdürəhmanov, 1999, s. 32).

Bəzi ölkələrdə isə uşaq müəyyən idman növünə yazılmaq üçün onun fiziki göstəricisinə, bədən ölçülərinə, psixoloji durumuna uyğun olaraq bölmələrə yazılması məsləhət görülür. Bu zaman da uşağın yazıldığı idman növünə yaşının uyğun olub-olmaması və həvəsi nəzərə alınmır. Aparılan çoxillik müşahidələrdən belə bir nəticəyə gəlmək mümkündür ki, yuxarıda göstərilən metodların heç biri müasir dövrün tələblərinə tam cavab vermir.

Çoxillik müşahidələrimizdən belə bir nəticəyə gəlmək mümkündür ki, uşaqların idman növü seçməsini elmi şəkildə təşkil etmək məqsədəuyğundur. Uşağın boyu, çəkisi, çəldlik dərəcəsi, cinsi, yaşı və bir çox xüsusiyyətləri onun hansı növə uyğun olduğunu təxmin etmək üçün ölçü vahidi olmalıdır. Uşağı düzgün yönləndirmək onun gələcək həyatında böyük uğurlar əldə etməsi üçün əsasdır. Bunu edərkən də mütləq uşağın arzusu nəzərə alınmalı, ona düzgün istiqamət verilməlidir. Uşaqlar üzərində apaıan çoxsaylı müşahidələrdən belə bir nəticəyə gəlmək mümkündür ki, 2-3 yaş arası uşaqlar qaçma-tutma, tullanma, dayaz yerlərdə müəllimin nəzarəti altında suda oyunlar, müxtəlif sadə akrobatiki kimi hərəkətləri edə bilirlər. Bu yaş dövründə uşaqlar orqanizmin inkişaf səviyyəsinə uyğun olaraq üzgüçülük hərəkətlərini və müxtəlif akrobatiki hərəkətləri tez mənimsəyə bilirlər (Nərimanov, Əliyeva, Nərimanov, 2004, s. 61).

Yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq uşaqların idman növü seçməsində mərhələlik prinspindən istifadə etmək daha yaxşı fayda verə bilər. Uşaqlar bir dəfə deyil, bir neçə dəfə mərhələlərlə seçilərək, yuxarıda göstərilən parametrlərə görə idman məşğələlərinə yönləndirilməlidirlər.

Belə ki, uşaqlar 4-5 yaşlarında daha çox üzgüçülüklə, mütəhərrik oyunlarla, gimnastika, müxtəlif məsafələrə qaçışlarla-tullanmalarla məşğul olmaqla yanaşı onların çəkiləri, antropometrik ölçüləri, fizioloji inkişafları, psixoloji vəziyyətləri, həvəsləri nəzərə alınaraq üzgüçülük, akrobatika, bədii gimnastika və s. çəldlik və elastiklik tələb edən idman məşğələlərinə seçilmiş idman növü kimi cəlb etmək olar. Bu yaşda üzgüçülüklə məşğul olan uşaqlar üzgüçülüyü tez öyrənə bilirlər. Ona görə ki, onların lülə sümüklərinin içi boş olduğundan, bədənlərinin xüsusi çəkisi az olur və onlar suyun üstündə qalmağa az enerji sərf edirlər. Azyaşlı uşaqlar üzgüçülükdə daha tez yüksək nəticə göstərə bilir. Bədii gimnastika və akrobotika idman növündə ona görə azyaşlı uşaqlar yüksək nəticə göstərə bilir ki, onların oynaqları böyüklərə nisbətən daha mütəhərrik olur. Uşaqlar bu idman növlərinin biri ilə müntəzəm məşğul olmaqla yanaşı, eyni zamanda ümumi fiziki hazırlıq məqsədi ilə digər idman növləri ilə də məşğul olmağı davam etdirməlidilər. Ola blsin ki, uşaqların inkişafının sonrakı mərhələsində onun digər bir idman növünə daha çox uyğun olması meydana çıxa boilər (Abasov, 1987, s. 42).

7-8 yaşlarında uşaqlarda sümüklərin formalaşması getdiyindən və oxşarlıqda böyüklərin sümüklərinə yaxınlaşması prosesi baş verdiyindən, seçilmiş idman növü kimi çoxlu tullanma hərəkətləri və çəldlik tələb edən idman növlərini məs: basketbol, əl topu, qaçaraq uzunluğa tullanma kimi idman növlərini məsləhət görmək olar (Əhmədov, 1978, s. 15).

8-12 yaşa kimi yaş mərhələsində uşaq və yeniyetmələrin bütün orqan və sistemlərinin inkişafı davam edir. Sümüklərin sümükləşməsi və əzələlərin inkişafı sürətlənir, 12 yaşında artıq yaşlı adamın sümüklərindən fərqlənmir. Bu yaş dövründə çəldlik, çeviklik, reaksiya, diqqət, psixoloji dözümlülük tələb edən idman növlərini, məs: cüdo, futbol, stolüstü tennis, badminton kimi idman növləri seçilmiş idman növü kimi məsləhət görülə bilər.

13-14 yaşlarında qızlarla oğlanların fiziki və cinsi inkişafında fərq yarandığından onların müxtəlif idman növlərinə cəlb edilməsi prosesində də bu fərq nəzərə alınmalıdır.

Nəticə

Hansı idman növünü seçməyindən asılı olmayaraq, eyni zamanda 10-12 yaşlarında uşaqlar orqanizmin düzgün inkişafı, boy artımının normal olması, qamətin formalaşması üçün üzgüçülük,

atletika, basketbol, gimnastika ilə də məşğul olmaları məqsədəuyğun sayılır. Uşağın 13-14 yaşından əvvəl xüsusi güc və dözümlülük tələb edən idman növlərinə başlaması məsləhət deyil. Çünki sümüyün inkişafı hələ tamamlanmayıb və bədənə ağırlıq salan bu idman növləri uşağın boy inkişafına və orqanizmin asankasına mənfi təsir göstərə bilər. 13-14 yaşlarında uşaqlara tədricən güc inkişaf etdirici hərəkətlərin öyrədilməsi məqsədəuyğundur. Bu yaş dövründə uşaqlara dözümlülük tələb edən hərəkətlər, müxtəlif ağırlıqla hərəkətlər, öz ağırlıqları ilə icra olunan hərəkətlər, gimnastika alətlərində hərəkətlər (turnik, pararel qollar, müxtəlif alətlərdə tullanma hərəkətləri və s.) öyrətmək olar. Bu yaşda uşaqlar seçilmiş idman növü kimi atletika, cüdo, futbol, sərbəst güləş, yunan-roma güləşi, döyüş növləri, ağırlıqqaldırma və s. idman növləri ilə müntəzəm surətdə məşğul ila bilərlər. 15 yaşından sonra uşaqların çəkiləri, antropometrik ölçüləri, fizioloji inkişafları, psixoloji vəziyyətləri, həvəsləri nəzərə alınaraq istənilən idman növü ilə seçilmiş idman növü limi müntəzəm məşğul olması dəqiqləşdirilə bilər (Nərimanov, Əliyeva, Nərimanov, 2004, s. 76).

Ədəbiyyat

1. Abasov, T. (1987). İdman və mütəhərrik oyunlar. Bakı: «Maarif» nəşriyyatı.
2. Ağayev, H., Hüseynov, Ş. (1989). Azərbaycan uşaq mütəhərrik oyunları. Bakı: «Maarif» nəşriyyatı.
3. Əbdürəhmanov, Ş. (1999). İdman üzgüçülüyü. Bakı.
4. Əhmədov, B. (1978). Şagirdlərin fiziki tərbiyəsi haqqında. «Məktəbdə Bədən Tərbiyəsi» məcmuəsi, №4.
5. İbrahimov, F., Hüseynzadə, R. (2013). Pedaqogika. dərslik. Bakı: Mütərcim.
6. Qasımova, L., Mahmudova, R. (2003). Pedaqogika. Baku: "Şərq-qərb".
7. Qurbanov, H. Fiziki tərbiyə nəzəriyyəsi və metodikası. Bakı: «Adiloğlu» nəşriyyatı.
8. Nərimanov, B., Əliyeva, S., Nərimanov, E. (2004). İdman gimnastikası. Bakı: «Müəllim» nəşriyyatı.
9. Zeynalov, N. R., Axundov, A. D. (2014). Uşaq anatomiyası, fiziologiyası və gigiyenası Bakı: Nərgiz, 13.

Daxil oldu: 09.10.2024
Baxışa göndərildi: 11.12.2024
Təsdiq edildi: 23.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

Qədim Diyar Beynəlxalq Elmi Jurnal. 2025 / Cild: 7 Sayı: 2 / 23-26 ISSN: 2706-6185
Ancient Land International Scientific Journal. 2025 / Volume: 7 Issue: 2 / 23-26 e-ISSN: 2709-4197
https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/23-26

Gündüz Paşayev
Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitut
fizika-riyaziyyat elmləri üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0009-0004-6437-2417
gunduzpashyev90@gmail.com
Tahir İsmayılov
Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitut
https://orcid.org/0009-0006-9780-8381
tahir.6591@gmail.com

Fizika kursunun bəzi mövzularının təkrar edilməsi və ümumiləşdirilməsi

Xülasə

Müasir təhsil proqramlarında müxtəlif inovativ üsulların, texniki və texnoloji vasitələrin tətbiq olunmasına baxmayaraq, öyrədilmə və öyrənmə prosesi daim inkişafdadır. Hər hansı məlumatın öyrəniciyə çatdırılması və öyrənici tərəfindən mənimsənilməsi üçün müəllim tərəfindən tətbiq edilən metodikanın xüsusi rolu danılmazdır. Konkret olaraq hər bir mövzunun öyrənilməsi fərqli metodik yaxınlaşma tələb etdiyindən, konseptual elmi yaxınlaşmanı saxlamaqla keyfiyyətcə dərslərin məzmununun yeniləşdirilməsi mühüm amillərdəndir.

Təqdim olunan məqalədə imtahana hazırlıq vaxtı fizika kursunun "Kinematika" bölməsində hərəkətin kinematik tənlikləri mövzusunun qısa analizi və yekunu verilmişdir. Mövzunun mənimsənilmə səviyyəsinin qiymətləndirilməsi üçün optimal hesab etdiyimiz metodika təklif olunmuşdur. Dərsin təşkili və keçirilməsində ağırlıq mərkəzi fundamental nəzəri biliklərin tətbiqində öyrənicilərin də fəal iştirakçısı olduğu məsələ və çalışmaların seçilməsi prosesinə tərəf sürüşdürülmüş, eyni zamanda praktik məsələlərin həllinə üstünlük verilmişdir ki, bu da fiziki qanunların bir növ əyaniliyini nümayiş etdirən faktoloji materiala çevrilməklə, bu qanunların müəyyən sərhədlər daxilində obyektiv qanunlar olduğunu nümayiş etdirmiş olur. Fikrimizcə fənn müəllimi tərəfindən hər bir mövzunun yekun dərs variantının hazırlanması yaxşı məqsədəuyğun olar.

Açar sözlər: *fizika, analiz, kinematika, imtahan, qrafik, işçi proqram, təcil*

Gunduz Pashayev
Military Institute named after Heydar Aliyev
PhD in Physics Mathematics
https://orcid.org/0009-0004-6437-2417
gunduzpashayev90@gmail.com
Tahir Ismayilov
Military Institute named after Heydar Aliyev
https://orcid.org/0009-0006-9780-8381
tahir.6591@gmail.com

Repetition and Generalization of Some Topics of the Physics Course

Abstract

Despite the application of various innovative methods, technical and technological means in modern educational programs, the teaching and learning process is constantly evolving. The special role of the methodology is applied by the teacher for the delivery of any information to the learner and its assimilation by the learner is undeniable. Since the study of each topic requires a different methodological approach, qualitatively updating the content of the lessons while maintaining a conceptual scientific approach is one of the important factors.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

The presented article provides a brief analysis and conclusion of the topic of kinematic equations of motion in the "Kinematics" section of the physics course during preparation for the exam. The methodology that we consider optimal for assessing the level of assimilation of the topic is proposed. In organizing and conducting the lesson, the center of gravity is shifted to the process of selecting problems and exercises in which students are active participants in the application of fundamental theoretical knowledge, and at the same time, priority is given to solving practical problems, which, by becoming a kind of factual material demonstrating the visibility of physical laws, demonstrates that these laws are objective laws within certain limits. In our opinion, it would be advisable for the subject teacher to prepare a final lesson version of each topic.

Keywords: *physics, analysis, kinematics, exam, graph, working program, acceleration*

Giriş

Fizikanın tədris metodikasının müasir tələblərə uyğunlaşdırılması istiqamətində müxtəlif müəlliflər və ya müəlliflər heyəti tərəfindən müxtəlif metodik vasitələr mövcuddur. Bu metodik vasitələrdə bəzən fizikanın ayrı-ayrı bölmələrindən seçilmiş mövzuların yeni tədris metodikası təklif olunur, bəzən isə bu təkliflər bütöv bir bölməni əhatə edir (Romashkevich, 2005). Özəl təhsil müəssələrinin sayının artdığı bir zamanda isə profilli tədris metodik vasitələrini də bura əlavə etmək lazımdır. Bundan başqa müasir fizikanın inkişaf prespektivlərini nəzərə almaqla, ümumi fizika kursunun kompleks şəkildə yeni tədris metodikasına həsr olunmuş məqalə və kitabların sayı da kifayət qədərdir. Bir çox hallarda müxtəlif orta və ali təhsil ocaqlarında fizikanın tədrisi ilə məşğul olan müəllimlər seçim qarşısında qalır və optimal bir variant tapmaqda çətinlik çəkirlər (Zülfüqarov, Qasımov, Qasımova, 2018).

Təqdim olunan məqalədə konkret olaraq fizikanın "Kinematika" bölməsinin timsalında ümumiləşdirici yekun dərsin təşkili və keçirilməsi metodikası təklif olunmuşdur.

Tədqiqat

Məqalə fizikadan yoxlama işlərinin məzmunu və onların analizlərinin işlənib hazırlanması problemləri tədqiq edilmişdir. Məqalədə verilən yoxlama işlərinin strukturunun seçilməsi, çalışmaların yerinə yetirilməsinin analizinin istiqaqmətləri və fizikanın tədrisi metodikasının təkmilləşdirilməsində əsas yanaşmalar araşdırılmışdır.

Fizikadan yoxlama işlərinin keçirilməsi qiymətləndirmə meyarları sisteminin mühüm inkişaf istiqamətini müəyyən etməyə və müasir qiymətləndirmə üsulları ilə müqayisə edilmişdir.

Hər bir mövzunun sonunda keçirilən yoxlama işlərinin öyrənicinin fərdi biliklərinin qiymətləndirilməsinə yönəlməsi əsas arqument kimi baxılması qoyulmuşdur. Çünki yekun yoxlama işlərinin daxil edilməsi tədris edilən fənnin öyrənicilər tərəfindən necə mənimsənildiyini müəyyən etmək məqsədi daşıyır.

Müasir təhsil konsepsiyasında H. Əliyev adına Hərbi İnstitutda kursantların peşə yönümündən asılı olaraq müxtəlif fənlər üzrə onların qarşısında müəyyən tələblər qoyulur. O cümlədən bu tələblər fizika kursunun öyrənilməsində də xüsusi yer tutur. Bu tələblər təhsilin təşkilinə yenidən baxılmasını və yeni yanaşma üsullarının seçilməsini zəruri olaraq qarşıya qoyur (İsmayılov, 2001). Bunların arasında tədris prosesinin arasıkəsilməzliyi; təhsilin mahiyyətinin yenilənməsi vasitəsilə təhsilə kompleks yanaşma; fizikanın tədrisinin müasir inkişaf prinsipləri əsasında inovativ texnologiya və onların elementlərindən istifadə edilməsi önəmli yer tutur. Bu zaman informasiya-kommunikasiya texnologiyalarına və fərdi yanaşmaya üstünlük verilməsinə çalışmaq lazımdır. Təhsilin məzmununda belə inovasiyaların tətbiq edilməsi fizikadan fundamental biliklər sisteminin formalaşmasını təmin etməklə yanaşı həm də fizika dərslərində təhsilalanların aldığı biliklərn tətbiqini vahid sistemdə birləşdirir (Abasguliyev, Mejidova, 2018).

Müəyyən bir mövzuya həsr olunmuş yekunlaşdırıcı dərslərin keçirildiyi zaman bir dərsdə 25 – 30 məsələ və çalışma həll edilməsi mövzunun mənimsənilməsinin keyfiyyət göstəricisi ola bilər. Bu zaman seçilmiş məsələlərin mövzunu mümkün qədər tam əhatə etməsi zəruri şərtdir. Məsələlərin və çalışmaların seçilməsində təhsilalanların fəal iştirakının təmin edilməsi, seçilmiş məsələlərin müxtəlifliyi və düşündürücü olması da yekunlaşdırıcı dərsin müsbət rolunun artırılmasına gətirib çıxaran amillərdəndir (Demidova, Gribov, Zhigolo, 2018).

Adətən mövzuların belə ümumiləşdirici dərslə yekunlaşdırılması qazanılmış biliklərin daha da möhkəmləndirilməsinə və təhsilalanların verilmiş mövzu ətrafında
sərbəst işləmək qabiliyyətinin formalaşmasına xidmət etmiş olur.

Fizika geniş diapazonda fənlərin öyrənilməsində ən mürəkkəb fənlərdən biridir. Fizikanın öyrənilməsi həm nəzəri, həm də praktik məsələ həllərində yüksək bilik səviyyəsi tələb edir. Təhsilalanların semestr imtahanlarını uğurla verə bilməsi üçün fizikadan fundamental nəzəri biliklərə malik olması tədris prosesində çox mühüm element olmaqla yanaşı, bu biliklərin sistemləşdirilməsi də vacib rol oynayır.

Nəzəriyyənin mənimsənilməsi üçün əsas şərt kimi uyğun mühazirə və təklif olunan dərsliklərdə şərh olunmuş materillarin öyrənilməsi kifayətdir (Osmanov, Paşayev, 2021).

Bunun üçün fizika kursunun bütün bölmələrinin məqsədyönlü şəkildə öyrənilməsi əsas tələb kimi qarşıda qoyulmalıdır. Bu istiqamətdə hesabat tipli və keyfiyyət məsələlərinin həll edilməsinə xüsusi yer ayrılmalıdır. İmtahana hazırlıq üçün sərbəst surətdə müxtəlif tədris-metodiki vasitələrdən istifadə etmək də yaxşı nəticələr qazanmağa kömək edə bilər (Yalçın, 2012).

Ümumi tədris və işçi proqramlarda, habelə mühazirə materiallarında dərslərin ardıcıllığı imtahan materiallarının seçilməsi ardıcıllığına uyğun yerləşdirilməlidir.

Hər bir dərs konkret nəticəyə hesablanmalı, uyğun əsas nəzəri məlumatları və praktik vərdişləri özündə əks etdirməlidir. İşçi proqramlar, habelə mühazirə materialları dərslərin təkrar olunması və ümumiləşdirilməsini də nəzərə almalıdır.

Dediklərimizi "Kinematika" mövzusuna həsr edilmiş misalla izah etməyə çalışaq (verilmiş mövzunun təkrar olunması, ümumiləşdirilməsi və vərdişlərin yoxlanılması):

***Dərsin məqsədi*:** kinematika üzrə fundamental biliklər sisteminin formalaşmasını və onların tətbiqini təhsilalanların özlərinin köməyi ilə təmin etmək.

Veriləcək çalışmalar: OX və OY oxları boyunca cismin hərəkətinin qrafik və hesabat məsələlərinin həll edilməsi (Demidova, Qribov, Qiqolo, 2018):

− $S_x(t)$ qrafikindən istifadə edərək cismin sürətininin proyeksiyasını ϑ_x təyin edin;

− $\vartheta_x(t)$ qrafikindən istifadə edərək cismin təcilinin proyeksiyasını a_x təyin edin;

− $\vartheta_x(t)$ qrafikindən istifadə edərək cismin getdiyi yolu təyin edin.

− Koordinatların zamandan asılılıq tənliklərindən istifadə edərək ϑ_x, və a_x - i tapın.

− Koordinatın zamandan asılılıq $x(t)$ qrafikinə əsasən hansı nöqtəyə uyğun zaman anında cismin sürətinin modulunun sıfıra bərabər olduğunu təyin edin.

− Yerdəyişmənin zamandan asılılıq $S_x(t)$ qrafikinə əsasən təcillərin proyeksiyalarının nisbətini müəyyən edin.

Hər bir öyrəniciyə eyni tipli məsələlər verilir. Öyrənicilər verilən tapşırıqları 3-5 dəqiqə ərzində yerinə yetirilməlidir. Bu zaman öyrənci fiziki hadisələri, anlayışları, kəmiyyətləri, fiziki qanunları bildiyini, fiziki hadisələri və prosesləri izah və müxtəlif çətinlik dərəcəsinə malik məsələləri həll etməyi bacardığını nümayiş etdirməlidir. Dərsdə istifadə ediləcək çalışmaları aşağıdakı növlərə ayırmaq olar:

1. $S_x(t)$ qrafikindən istifadə edərək müəyyən zaman intervalında cismin sürətini təyin edin;
2. $S_x(t)$ qrafikinə əsasən cismin sürətini müqayisə edin;
3. $\vartheta_x(t)$ qrafikindən istifadə edərək verilmiş zaman intervalında cismin təcilini təyin edin;
4. $\vartheta_x(t)$ qrafikindən istifadə edərək müəyyən zaman intervalında cismin getdiyi yolu təyin edin;
5. Hərəkət tənliyinə əsasən sürətin və təcilin ϑ_x, və a_x - proyeksiyalarını tapın;
6. Koordinatın zamandan asılılıq $x(t)$ qrafikinə əsasən müəyyən zaman intervalında gedilən yolun yerdəyişmənin modulundan neçə metr çox olduğunu təyin edin.
7. Düsturun aşkar şəkildə hesablamalara tətbiqi;
8. Kəmiyyətləri müqayisə edin.

Dərsin sonuna onbeş dəqiqə qalmış cavablar araşdırılır və yekun qiymətləndirilmə aparılır. Belə üsulun tətbiq olunması öyrənicilərin iştirakı ilə çoxlu sayda çalışmaların yerinə yetirilməsinə imkan

verir. Beləliklə, sadə hesablama, qrafik və mürəkkəb məsələlərin həll edilməsi, düsturların, fiziki hadisə və proseslərin mahiyyətinin izahı öyrənicilərin biliklərinin yoxlanılmasına yaxşı zəmin yaratmış olur.

Çünki öyrənicilər analiz və müqayisə etmək məcburiyyətində qalırlar və öyrənicilərdə diqqəti toplamaq, oxuduğu mətnin mahiyyətinə nüfuz etmək, qısa zaman müddətində məsələni həll etmək üçün nəticə çıxara bilmək qabiliyyəti formalaşdırır (Rəsulova, İsmayılov, 2022).

Nəticə

Bunları nəzərə alaraq fizikanın müxtəlif bölmələrini əhatə edən mövzuların öyrənilməsində nəzəri suallarla yanaşı qrafik məsələlərin həllinə də xüsusi yer ayrılmalıdır. Çünki müəyyən fiziki prossesin öyrənilməsində qrafik üsul çox vaxt həlledici rol oynayır. Digər tərəfdən məsələlərin qrafik yolla həll edilməsi həm də fizika fənni ilə riyaziyyatın əlaqəsinin bariz şəkildə göstəricisi ola bilir və riyazi aparatın öyrə-nilməsinin nə qədər vacib olduğu ortaya qoyulmuş olur. Zənnimizcə, metodik vəsait-lərin hazırlanmasında bu aspektdən yanaşma üsulunun özünü doğruldacağı qaçılmazdır.

Ədəbiyyat

1. Abasguliyev, A., & Mejidova, C. (2018). *Kniga IQ testov* (uchebnik). Izdatelskiy dom Internauka.
2. Demidova, M., Gribov, V., & Zhigolo A. (2018). *Tipichnyye zadachi. Mekhanika. Molekulyarnaya fizika.* Progress.
3. İsmayılov, T. (2001). *Fizika*. AAHM mətbəəsi.
4. Osmanov, S., Paşayev, G. (2021). *Mexanika Molekulyar Fizika*. I hissə. AAHM mətbəəsi.
5. Rəsulova, A., İsmayılov, T. (2022). *Mexanika və molekulyar fizikadan məsələlər toplusu*. Jeko Print.
6. Yalçın, C. (2012). *Fiziğin temelleri*. Arkadaş Yayınevi.
7. Zülfüqarov, E., Qasımov, Q., Qasımova, V. (2018). *Ümumi fizika kursu*. Təhsil NPM.
8. Romashkevich, A. (2005). *Fizika*. Drofa.

Daxil oldu: 13.09.2024
Baxışa göndərildi: 11.11.2024
Təsdiq edildi: 05.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/27-31

Rafiq Rəhimov
Naxçıvan Dövlət Universiteti
tarix üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0009-0009-2558-5977
rafiq_rahimov@mail.ru

Naxçıvan –Türkiyə ictimai-siyasi əlaqələrin perpektivləri (1991-2001-ci illər)

Xülasə

Türkiyə və Azərbaycan arasında istər siyasi, istər iqtisadi istərsə də digər sahələrdə əlaqələr qədim tarixi dayaqlar üzərində qurulmuşdur. Bu tarixi dayaqlar üzərində təşkil olunmuş siyasət günümüzdə də yüksələn xətt ilə özünü göstərməkdədir və bununla yanaşı iki dövlət arasında olan əlaqələr digər dövlətlərə, xalqlara örnək olacaq səviyyədə təşkil olunmaqdadır. Tarixi bağlılıqlarımız bu gün dövlətlərimizin yürütdüyü birgə siyasətlərin əsas istinad nöqtəsi kimi görülür. XX əsrin əvvəllərində xüsusi ilə Azərbaycan Cümhuriyyətinin yarandığı dövrdə qarşılaşdığı çətinliklərdə dost, qardaş Osmanlı imperiyasının öz qardaş əlini uzadaraq, Şərqdə ilk demokratik dövlətin yaranmasına verdiyi əvəssiz yardım bütün Türk tarixinə qızıl hərflərlə həkk olunmuşdur.

Bildiyiniz kimi, Türkiyənin böyük lideri Mustafa Kamal Atatürkün "Azərbaycanın sevinci sevincimizdir, kədəri kədərimizdir" kəlamı, böyük dövlət xadimi ümmilli lider Heydər Əliyevin "bir millət, iki dövlət" fikirləri hər zaman iki dövlət arasında körpü rolunu oynamışdı.

Açar sözlər: *lider, imperiya, imtiyazlar, strateji əməkdaşlıq, müstəqillik*

Rafig Rahimov
Nakhchivan State University
PhD in History
https://orcid.org/0009-0009-2558-5977
rafiq_rahimov@mail.ru

Perspectives of Public-Political Relations in Nakhchivan-Turkey (1991-2001 years)

Abstract

Relations between Turkey and Azerbaijan, whether in political, economic or other areas, are built on ancient historical foundations. The policy organized on these historical foundations is still showing itself with a rising line today, and at the same time, the relations between the two states are being organized at a level that will be an example for other states and peoples. Our historical ties are seen as the main reference point for the joint policies pursued by our states today. At the beginning of the 20th century, especially during the establishment of the Republic of Azerbaijan, the friendly and brotherly Ottoman Empire extended its brotherly hand in the difficulties it faced and the invaluable assistance it provided to the establishment of the first democratic state in the East has been engraved in golden letters in all Turkish history.

As you know, the words of the great Turkish leader Mustafa Kemal Ataturk "Azerbaijan's joy is our joy, its sorrow is our sorrow" and the ideas of the great statesman and national leader Heydar Aliyev "one nation, two states" have always played the role of a bridge between the two states.

Keywords: *leader, empire, independence, strategic cooperation, privileges*

Giriş

Azərbaycan müstəqilliyə qovuşduğu 1991-ci ildə onu tanıyan ilk dövlət Türkiyə dövləti oldu. O, dövrdən indiyə qədər Türkiyə ilə Azərbaycanın arasında iqtisadi, mədəni, siyasi, ticari əlaqələr

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

yüksək səviyyədə inkişaf etmişdir. Türkiyə Azərbaycanda 1991-ci il 25 may tarixindən konsulluq, 1992-ci ilin 14 yanvar tarixindən isə səfirlik açılmışdır. 2 noyabr 1992-ci il tarixində Azərbaycanın Ankara səfirliyi fəaliyyətə başlamışdır. Türkiyə SSRİ dağıldıqdan sonar Ermənistan dövlətinində müstəqilliyini tanımış, onlarla ictimai-siyasi, iqtisadi əlaqələr qurmuş lakin sonralar ermənilərin həm Azərbaycan torpaqlarına təcavüzünü, həm də böyük Ermənistan ideyasında olduqlarını görmüş bunun üçün bir sıra məsələləri dondurmuşdur. Çünki Azərbaycan ilə Türkiyə həm eyni kökdən həm də eyni dindəndilər (Abdullayev, 1998).

Bundan əlavə Türkiyənin Qafqaz siyasəti baxımından Azərbaycan çöx böyük əhəmiyyətə sahib idi. Aralarındakı qan bağlılığı və zəngin enerji qaynaqları, eyni zamanda onun beynəlxalq sistemə inteqrasiyası Türkiyə baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb etməkdədir. Azərbaycan-Türkiyə diplomatik-siyasi əlaqələrinin öyrənilməsi hər iki xalq arasında qarşılıqlı münasibətlərin ortaq tarixi və milli-mənəvi təməllər üzərində qurulmasının zəruriliyini önə çəkir. Azərbaycanın müstəqilliyinə qovuşmasından sonrakı əlaqələrin keyfiyyət dəyişikliklərindən bəhs edərkən ilk növbədə tarixi və ictimai-siyasi şəraitin doğurduğu hadisələrin ümumi mənzərəsini aydınlaşdırmaq lazımdır. Müasir dövrdə Azərbaycanın etibarlı strateji tərəfdaşı olan Türkiyə ilə münasibətlərin möhkəmləndirilib daha da genişləndirilməsi Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətinin çox mühüm tərkib hissəsidir. Onu da vurulayaq ki, Türkiyə Azərbaycan əlaqələrində Naxçıvan ən mühüm strateji əhəmiyyət daşıyır (Cahangirli, 2006).

18 oktyabr 1991-ci il tarixində müstəqillik aktı qəbul edən Azərbaycan respublikasını Türkiyə bir ay keçmədən, yəni noyabrın 9-da tanıyan ilk dövlət oldu. Türkiyə ilə Azərbaycan arasında diplomatik əlaqələr isə rəsmi olaraq 1992-ci ilin 14 yanvarından başladı. Azərbaycan müstəqilliyini elan etdiyi andan istiqamətini Türkiyəyə tərəf çevirdi və əlaqələri strateji əməkdaşlıq səviyyəsinə qaldırılması üçün ildən-ilə artan templə fəaliyyət göstərməyə başladı. Qeyd etmək yerinə düşər ki, 1994-cü il sentyabrın 20-də imzalanmış "Əsrin müqaviləsi"nin xarici neft şirkətlərinin konsorsiumunda "Türk neft" şirkətinin təmsil olunması xüsusi geostrateji düşüncəyə sahib olan Ulu öndər Heydər Əliyevin Türkiyə ilə Azərbaycan arasında uzaq hədəflərə hesablanmış böyük bir addımı idi. Sonrakı hədəflərə hesablanmış neft siyasətindən sonra iki qardaş ölkə arasında bütün sahələrin inkişafı ilə əlaqədar baş verən qanunauyğun proseslər regionun iqtisadi inkişafı üçün çox vacibdir. "Əsrin müqaviləsindən" başlayan bu proses fakta çevrilmişdir və ildən-ilə gözlərimiz qarşısında bu fakt daha da möhkəmlənməkdədir. Həmin faktın təsdiqlənməsi yalnız iqtisadi, sosial amillərlə bağlı olmayıb həmdə SSRİnin süqutundan sonra Xəzər hövzəsi və Cənubi Qafqazda yaranmış geosiyasi vəziyyətin Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən düzgün qiymətləndirilməsi ilə bağlıdır". Yeni müstəqilliyini qazanan Azərbaycan, gənc bir ölkə olaraq qarşılaşacağı çətinliklərin öhdəsindən gələ bilmək üçün Türkiyənin dəstək və yardımlarına ehtiyac hiss etməkdə idi. Azərbaycan müstəqilliyini qazandıqdan sonra Azərbaycan-Türkiyə əlaqələrinin çox yönlü bir şəkildə inkişaf etdirilməsi üçün əlverişli imkanlar, imtiyazlar və daha da əhəmiyyətlisi xalqların eyni istək və arzularından qaynaqlanan tələblər ortaya çıxmışdır (Aslanov, 2011).

Tədqiqat

Heydər Əliyevin Naxçıvan dövrü siyasi fəaliyyətində ölkəmizin Türkiyə ilə əlaqələrinin qurulmasında və inkişafında iki şəxsiyyətin - Heydər Əliyev-Süleyman Dəmirəl münasibətlərinin böyük dostluq və qardaşlıq səviyyəsində olması da mühüm rol oynamışdı. Hətta uzun illər Heydər Əliyevin çox şirin bir tərzdə dediyi "Dostum, qardaşım Süleyman Dəmirəl" müraciəti də adamların dillərində əzbər olmaqla, həm də sevgi və güvənc duyğusu kimi səslənirdi. Ermənistanın təcavüzü ilə əlaqədar dərin narahatlıq keçirən Türkiyə rəhbərliyinin təcavüzün dayandırılmasına verdiyi əməli dəstəyin bir hissəsi də, şübhəsiz ki, bu doğmalıqdan qaynaqlanırdı. Hətta 1992-ci ilin mayında Naxçıvanın Sədərək rayonuna ermənilərin hücumu ilə əlaqədar Türkiyə hökuməti bəyanat qəbul etmiş, 1921-ci il Qars müqaviləsinin şərtlərinə əsasən Naxçıvan MR-in muxtariyyətinin qarantı olduğunu dünyaya bəyan etmişdi. O zaman Heydər Əliyev Türkiyənin dövlət və hökumət rəhbərləri ilə əlaqə yaradaraq Qars müqaviləsində olan öhdəliklərin yenidən rəsmi şəkildə tanınmasına nail oldu və dünya ictimaiyyətinə təcavüzlə bağlı müraciət etdi. Belə fəaliyyətin nəticəsi idi ki, dünyanın 57 dövləti rəsmi şəkildə Ermənistanın Naxçıvana hərbi təcavüzünü pisləyən bəyanatlar vermişdi. Bu hadisədən iki ay sonra, 1992-ci ilin iyulunda Türkiyəyə səfər edən Heydər Əliyevin dövlət rəhbərləri

və ictimaiyyətlə görüşlərində də bu məsələ diqqətdə olmuşdu. Bu səfər çərçivəsində Naxçıvanda Türkiyə konsulluğunun açılması məsələsi həllini tapmış, 7 ay sonra, 1993-cü ilin 5 fevralında konsulluq fəaliyyətə başlamışdı (Azərbaycan Türkiyə əlaqələri və Heydər Əliyev (1991-2001), 2002).

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Türkiyənin qonşu və yaxın vilayətləri - Qars, İğdır, Ağrı, Ərzurum, Van ilə də birbaşa əlaqələrinin yaradılması Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasətindən doğurdu. Belə bir fakt da var ki, İğdıra vilayət statusunun verilməsində (27 may 1992-ci il) Heydər Əliyevin xüsusi rolu olmuşdu. Hələ XX əsrin əvvəllərində müxtəlif səbəblərdən Türkiyəyə üz tutan soydaşlarımızın burada daha çox məskunlaşması faktı ulu öndərin diqqətindən yayınmamışdı. Heydər Əliyev Türkiyə səfərlərində bu bölgələrdə olmuş, həmin vilayətlərin nümayəndə heyətləri dəfələrlə Naxçıvana səfərlər etmiş, kömək və dəstəkləri ilə Naxçıvana üz tutmuşdular. 1992-ci ilin avqustunda Heydər Əliyevin Türkiyəyə növbəti səfərində ərzaq yardımı barədə razılaşma olmuşdu. Türkiyə Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası Naxçıvan MR arasında birgə inşa edilən, uzunluğu 288 metr olan Sədərək-Dilucu körpüsünün istifadəyə verilməsi ilə Azərbaycan-Türkiyə arasında əməkdaşlığın yeni dövrü başlandı. Bu körpü iki qardaş xalqın həsrətinə son qoymaqla yanaşı, iki respublika arasında iqtisadi, mədəni əlaqələrin genişlənməsi və inkişaf etməsi baxımından çox böyük əhəmiyyətə malik idi (Hacıyev, 2011).

1992-ci il mayın 28-i Sədərək-Dilucu körpusünün açılışı ilə iki respublika arasında əlaqələr daha da inkişaf etmiş və iqtisadi blokada yarılmışdır. Sədərək-Dilucu körpüsünün rəsmi açılışında iştirak etmək üçün Türkiyənin Baş naziri Süleyman Dəmirəlin başçılığı ilə türkiyəli nazirlərdən, məmurlardan və ziyalılardan ibarət nümayəndə heyəti Naxçıvana gəlmişdi. Körpünün açılış mərasimində çıxış edən ümummilli lider demişdi: "Araz çayının o sahilində, bu sahilində dost, qardaş kimi yaşamışıq. Ancaq 70 ildir ki, bir-birimizlə görüşmək üçün, əlaqə saxlamaq üçün həsrət çəkmişik. 70 il biz bu günü böyük həsrətlə gözləmişik. İndi isə bizim bu arzularımız, bizim bu diləklərimiz həyata keçibdir. Naxçıvan ilə, Azərbaycan ilə Türkiyəni bağlayan nəhəng bir körpü tikilibdir" (Həbibbəyli, 2006).

İki qardaş xalqın uzun illər bir-birinə qovuşmaq arzusunu gerçəkləşdirən bu körpünün açılışına Türkiyənin Baş naziri Süleyman Dəmirəl də "Bu körpü, sadəcə, Türkiyə ilə Azərbaycanı deyil, iki ayrı dünyanı, Avropayla Asiyanı, Avropayla Qafqazları - hamısını bir-birinə bağlayacaqdır" deyə olduqca yüksək bir dəyər vermişdi. Naxçıvanlıların "Həsrət körpüsü", türklərin "Könül körpüsü" adlandırdıqları Ümid körpüsünün istifadəyə verilməsi ilə blokadanın tədricən aradan qaldırılmasına, əhalinin rifahının yaxşılaşdırılmasına, muxtar respublikanın dünyaya tanıdılmasına başlanmışdı. Naxçıvan MR Ali Məclisi Rəyasət Heyətinin 1992-ci il 9 iyul tarixli qərarı ilə bu körpü Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Azərbaycan Respublikasının Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında rəsmi sərhəd keçid qapısı elan edildi. Qısa müddətdə İğdır-Naxçıvan elektrik xətti ilə Türkiyənin elektrik şəbəkəsinə qoşulan Naxçıvana 63 meqavat həcmində elektrik enerjisinin nəqlinə başlanıldı. Bu gün də Türkiyə-Azərbaycan və Naxçıvan əlaqələrinin səviyyəsi, türk dünyasının birlik və bütövlük ideyalarının gerçəkləşdirilməsi istiqamətində görülən işlərin əhəmiyyətindən danışanlar Sədərək-Dilucu körpüsünə xüsusi önəm verirlər. 1992-ci il iyunun 1-5-də Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyevin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Türkiyə hökumətinin dəvəti ilə Ankara və İzmirdə olmuşdu. Türkiyənin rəsmiləri ilə görüşlərdə Naxçıvanda yaranmış gərgin vəziyyətdən danışan Heydər Əliyev demişdi ki, muxtar respublikada kəskin ərzaq və yanacaq qıtlığı yaranmışdır, cəmi 3-4 günlük yanacaq ehtiyatı qalmışdır. 24 mart 1992-ci il protokoluna əsasən ayrılacaq 100 milyon dollar kreditdən istifadə edilməsi məsələləri müzakirə edilərək 10 milyon dollarlıq ərzaq almaq üçün razılıq əldə edilmişdi. Ulu öndər Heydər Əliyevin Türkiyəyə üçüncü rəsmi səfəri 1992-ci il avqustun 10-14-də olmuşdur. Səfər zamanı Heydər Əliyev 24 mart 1992-ci ildə imzalanmış əməkdaşlıq protokolunun həyata keçirilməsi tədbirləri haqqında Süleyman Dəmirəl və dövlət nazirləri ilə danışıqlar aparmışdır. Danışıqlardan sonra Türkiyə Respublikası tərəfindən ayrılan kreditdən istifadə olunmasına başlanılmışdır. Naxçıvan blokadada olduğu vaxtlarda Türkiyə ilə əlaqələri əsasən qonşu dövlətin muxtar respublikaya maddi və ərzaq yardımı formasında həyata keçirilirdi. Həmin dövrdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Türkiyə Respublikası ilə mədəni əlaqələri də qurulmuşdu (Marangi, 2000). Heydər Əliyevin səyi nəticəsində iki tərəfin mədəniyyət kollektivlərinin qarşılıqlı

qastrolları təşkil edilirdi. 1992-ci il oktyabrın 5-də Türkiyədə təhsil almağa gedən tələbələrlə görüşən Heydər Əliyev bunu Naxçıvanın həyatında mühüm hadisə adlandıraraq, naxçıvanlı gənclərə azərbaycanlı adını yüksək tutmağı, yüksək elmə, ixtisasa yiyələnməyi, türk dili ilə yanaşı, əcnəbi dilləri də öyrənməyi tövsiyə edirdi. Heydər Əliyevin Türkiyəyə sonrakı səfərləri zamanı aparılan danışıqlar, imzalanmış sənədlər Naxçıvan-Türkiyə münasibətlərinin inkişafına təkan vermiş, muxtar respublikanın sosial-iqtisadi problemlərinin həllində əvəzsiz rol oynamışdır. Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətinin Naxçıvan dövrü onun yalnız Türkiyə ilə əlaqələrin qurulmasına deyil, türk dünyasının problemlərinin həllinə də xüsusi önəm verdiyini göstərir (Məmmədov, 2010).

Zaman göstərir ki, Türkiyə-Azərbaycan əlaqələrində, türk dünyasının həmrəyliyində Naxçıvanın xüsusi yerinin olması ən yeni tariximizin önəmli faktlarındandır. 2008-ci və 2017-ci illərdə Türkiyə baş nazirlərinin Naxçıvana səfərləri, 2009-cu ildə Türkiyə Prezidentinin Türkdilli Ölkələrin Dövlət Başçılarının IX Zirvə görüşündə iştirak üçün Naxçıvana gəlməsi qardaş ölkənin bu qədim diyara verdiyi önəmin ifadəsidir. 1991-1993-cü illərdə Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında Naxçıvan Muxtar Respublikasında milli maraqlara əsaslanan və siyasi perspektivləri nəzərə alan xarici siyasət kursu müəyyənləşmiş, qonşu dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlarla qarşılıqlı münasibətlər qurulmuşdur. Uğurlu xarici siyasət Naxçıvanın tanınmasına, etibarlı tərəfdaş kimi beynəlxalq miqyasda nüfuzunun artmasına xidmət göstərmişdir. Heydər Əliyevin atdığı qətiyyətli addımlar sayəsində diplomatiyamızın fəal mövqeyi formalaşmış, Naxçıvanın sərhədlərinin toxunulmazlığı beynəlxalq hüquqi normativ sənədlərdə öz əksini tapmışdır. Başqa sözlə, ümummilli lider Heydər Əliyevin Türkiyə-Azərbaycan əlaqələrinin hərtərəfli inkişafı, Naxçıvanın beynəlxalq aləmdə tanınması yolunda əvəzsiz tarixi xidmətləri olmuşdur (Məmmədov, 2005).

Azərbaycan və Türkiyə arasında siyasi əlaqələr strateji müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəlmiş, 15 sentyabr 2010-cu ildə İstanbulda imzalanmış Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurasının (YSSƏŞ) yaradılmasına dair Birgə Bəyannamə ilə təsbit olunmuş YSSƏŞ-in mütəmadi keçirilən iclasları iki ölkə arasındakı bütün sahələrdə əlaqələrin daha da genişlənməsi və dərinləşməsinə öz töhvəsini vermişdir. Şuranın 25 oktyabr 2011-ci ildə İzmir şəhərində ilk iclası keçirilmiş, 11-12 sentyabr 2012-ci il tarixində Qəbələ şəhərində 2-ci, 2013-cü ilin 12-13 noyabr tarixlərində Ankarada 3-cü, 2015-ci ilin 14-15 yanvar tarixlərində Ankarada 4-cü, 15 mart 2016-cı il tarixində Ankarada 5-ci və 31 oktyabr 2017-ci il tarixdə isə Bakıda 6-cı iclası keçirilmiş, iclasların yekununda bütün sahələrdə əlaqələr müntəzəm nəzərdən keçirilmiş və bir çox sahələrə dair əməkdaşlığa dair mühüm sənədlər imzalanmışdır (Məmmədov, 2010).

Nəticə

Türkiyə Qafqaz siyasətini həmişə diqqət mərkəzində saxlamış və regionda cərəyan edən proseslərə fəal müdaxilə etməyə çalışmışdır. Hazırda Azərbaycan Türkiyənin Qafqazda ən böyük müttəfiqi və iqtisadi tərəfdaşıdır. Azərbaycan Türkiyənin Qafqazda olduğu kimi, həm də Orta Asiya və Xəzər bölgəsində digər dövlətlərlə, xüsusən türkdilli dövlətlərlə əlaqə yaratması üçün mühüm vasitə rolunu oynayır. Xəzərin enerji resurslarının dünya bazarlarına nəql olunması sahəsində Azərbaycan ilə Türkiyə arasında davamlı əməkdaşlığın genişləndirilməsi hər iki dövlətin regionda siyasi-iqtisadi və strateji maraqlarının təmin edilməsini şərtləndirir. Azərbaycanın neft strategiyasının həyata keçirilməsi Qafqaz regionunda sabitliyin möhkəmləndirilməsi və qonşu dövlətlərlə, xüsusilə Türkiyə ilə strateji tərəfdaşlıq münasibətlərinin daha da dərinləşməsinə müsbət təsir göstərir. Bu gün Azərbaycan-Türkiyə tərəfdaşlığı, bütövlükdə, regionun gələcək inkişafı üçün əlavə imkanlar yaradır. Çünki Azərbaycan və Türkiyə strateji mənada bir-birini tamamlayan vahidin ayrılmaz hissələridir. Bu müttəfiqlik eyni zamanda regionda sülhün və təhlükəsizliyin qorunmasının, eləcə də iqtisadi inkişafın əsas hərəkətverici qüvvəsidir. Heç şübhə yoxdur ki, bundan sonra da Türkiyə-Azərbaycan əlaqələrində, türk dünyasının həmrəyliyində Naxçıvanın xüsusi yerinin olması ən yeni tariximizin önəmli faktlarından olacaqdır.

Bütün dövrlərdə Türkiyə-Azərbaycan münasibətləri həm iki ölkə üçün, həm də region üçün çox önəmli rol oynayıb. Bu gün ölkələrimiz arasında strateji tərəfdaşlıq münasibətləri mövcuddur və bütün sahələrdə əlaqələrimiz uğurla inkişaf edir. Bu səbəbdən Azərbaycanın dövlət başçısı İlham Əliyev bəyan edib ki, bölgədə Türkiyə-Azərbaycan əməkdaşlığı, işbirliyi olmadan heç bir təşəbbüs,

heç bir layihə həyata keçirilə bilməz. Bununla yanaşı, Türkiyə və Azərbaycan regional əməkdaşlıq prosesinin fəal və əsas söz sahibi olan iştirakçılarıdır. Hər iki dövlət özünün iqtisadi və enerji imkanlarından, eləcə də geosiyasi mövqeyindən ikitərəfli və regional əməkdaşlığın genişlənməsi istiqamətində səmərəli surətdə istifadə edir. Bu gün bölgənin uzunmüddətli inkişaf strategiyasının müəyyənləşdirilməsində aparıcı rol oynayan və iki ölkə arasındakı münasibətlərin çox vacib elementlərindən olan neft və qaz kəmərləri təkcə regionda deyil, eləcə də bütün dünyada dövlətlərimizin nüfuzunu əhəmiyyətli dərəcədə artırıb. Bu layihələr Azərbaycanın, Türkiyənin, eləcə də digər ölkələrin enerji təhlükəsizliyi üçün böyük təminat verir. Eyni zamanda, iki dövlət arasında genişlənən əməkdaşlıq və strateji tərəfdaşlıq regionda sabitliyin göstəricisinə çevrilib. Ümummilli lider Heydər Əliyevin xarici siyasət kursunda Türkiyə ilə münasibətlərin inkişafına yönəlmiş ardıcıl və məqsədyönlü xəttin dövlət başçısı İlham Əliyev tərəfindən daha da inkişaf etdirilməsi sayəsində ölkələrimizin strateji tərəfdaşlığının daha da dərinləşməsinə nail olunub.

Ədəbiyyat

1. Abdullayev, M. (1998). *Azərbaycan-Türkiyə əlaqələri*. Bakı: Mütərcim, 112.
2. Aslanov, E. (2011). *Azərbaycan-Türkiyə: dostluq, qardaşlıq və strateji tərəfdaşlıq*. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi. Bakı, 158.
3. *Azərbaycan Türkiyə əlaqələri və Heydər Əliyev (1991-2001)*. (2002). Bakı, 180.
4. Cahangirli, C. (2006). *Müasir dövrdə Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri*. Bakı.
5. Hacıyev, İ. M. (2011). *Naxçıvan Muxtar Respublikasıın ictimai-siyasi həyatı, sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı (1991-2011-ci illər)*. Naxçıvan: Əcəmi NPB, 272.
6. Həbibbəyli, İ. Ə. (2006). *Heydər Əliyevin inkişaf strategiyası və Naxçıvan // Heydər Əliyev və Azərbaycanın davamlı inkişaf strategiyası*. Bakı, 480-489.
7. Məmmədov, V. (2005). *Naxçıvan Muxtar Respublikasında ictimai-siyasi proseslər (1988-2005-ci illər)*. Bakı: Şirvannəşr, 208.
8. Marangi, A. (2000). *Azərbaycan Türkiyə əməkdaşlığının perspektivləri. Azərbaycan Respublikası XİƏM.*
9. Məmmədov, M. (2010, 15 may). *Azərbaycan-Türkiyə əlaqələrində Naxçıvanın yeri*. Azərbaycan.

Daxil oldu: 04.10.2024
Baxışa göndərildi: 13.11.2024
Təsdiq edildi: 07.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/32-40

Aygün Eyvazlı
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
kulturologiya üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0000-0002-0462-5951
aygun.eyvazli@admiu.edu.az
Sevinc Əskərova
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0009-0007-3438-1162
cexiya88@gmail.com

Rəqəmsal mədəniyyətin çoxşaxəli strukturunun nəzəri təhlili: mozaik, piksel və multifraktal mədəniyyət

Xülasə

Məqalədə müasir dövr sosio-mədəni mühitin transformasiyası: mozaik, piksel və multifraktal mədəniyyət haqqında elmi-nəzəri araşdırmalar aparılmış, cəmiyyət daxilində mədəni elementlərin mürəkkəbliyi və dinamik qarşılıqlı əlaqəsi təsvir edilmişdir. Həmçinin rəqəmsal texnologiyanın təsirindən formalaşmış multifraktal mədəniyyətin yaranması və xüsusiyyətlərinin izahı verilmişdir. Müəllif qeyd etmişdir ki, polistilistik sistem müasir mədəniyyətdə köklü dəyişikliklər nəticəsində əvvəllər bir-birindən təcrid olunmuş yerli mədəniyyətlərin qarşılıqlı inkulturasiyasından yaranır. Polistilistik mədəniyyətdə mədəni hadisələrin sistemliliyi və iyerarxiyası prinsipi pozulur və mədəni alt sistemlərin özləri arasında yeni ünsiyyət formaları yaranır. Çünki polistilistik mədəniyyət qloballaşma və bütün sosio-mədəni sferanın informasiyalaşdırılması proseslərində ifadə olunan sənayedən postindustrial inkişaf mərhələsinə keçidin təsiri altında formalaşmışdır. Mədəniyyətin transformasiyası bəşər tarixi boyu baş vermişdir. Rusiyalı sosioloq Leonid Qriqoryeviç İonin onun iyerarxik monostilistik modeldən nizamsız polistilistik mədəni modelə keçiddən ibarət olduğunu bildirir.

Nəticə olaraq, informasiyalaşdırma ilə paralel sosial prosesləri və hadisələri “virtuallaşdırmaq” meyli — yaranmağa başlayır və insanın real həyatdan virtual həyata keçidi formalaşmış.

Açar sözlər: *mədəniyyət, cəmiyyət, sosio-mədəni mühit, multifraktal, mozaik, piksel, virtual mühit*

Aygun Eyvazli
Azerbaijan State University of Culture and Arts
PhD in Culturology
https://orcid.org/0000-0002-0462-5951
aygun.eyvazli@admiu.edu.az
Sevinj Askerova
Azerbaijan State University of Culture and Arts
PhD in Art studies
https://orcid.org/0009-0007-3438-1162
cexiya88@gmail.com

Theoretical Analysis of the Multifaceted Structure of Digital Culture: Mosaic, Pixel and Multifractal Culture

Abstract

The article conducts scientific and theoretical research on the transformation of the socio-cultural environment of the modern era: mosaic, pixel and multifractal culture, describes the complexity and dynamic interaction of cultural elements within society.

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Also, the emergence and characteristics of multifractal culture formed under the influence of digital technology are explained. The author noted that the polystylistic system arises from the mutual inculturation of previously isolated local cultures as a result of radical changes in modern culture. In polystylistic culture, the principle of systematicity and hierarchy of cultural phenomena is violated, and new forms of communication arise between the cultural subsystems themselves. Because polystylistic culture was formed under the influence of the transition from industrial to post-industrial development, which is expressed in the processes of globalization and informatization of the entire socio-cultural sphere. The transformation of culture has occurred throughout human history. Russian sociologist Leonid Grigorievich Ionin states that it consists of a transition from a hierarchical monostylistic model to a disordered polystylistic cultural model.

As a result, a tendency to “virtualize” social processes and events, parallel to informatization, begins to emerge, and a transition of a person from real life to virtual life is formed.

Keywords: *culture, society, socio-cultural environment, multifractal, mosaic, pixel, virtual environment*

Giriş

Məlumdur ki, XX əsrin sonlarından etibarən postmodernizmin qismən aradan çıxması, dil və epistemoloji əsasların dekonstruksiyası, müasir dövr mədəniyyətini sanki bir kollaja, mozaikaya çevirmişdir. Mədəni sferada baş verən bu dəyişiklikləri fransız sosiopsixoloqu Abraham Moll 1973-cü ildə çap olunmuş “Mədəniyyətin sosial dinamikası” əsərində *mozaika* adlandırmışdır. O, mozaika mədəniyyəti anlayışını — öz aralarında məntiqi struktur yaratmayan çoxlu sayda bitişik bilik fraqmentlərindən ibarət mədəniyyət kimi səciyyələndirilmişdir. Həmçinin mədəniyyətin iki növünü fərqləndirirərək onu “fərdi” və “sosial” qruplara bölmüşdür

Filosof qeyd edir ki, mədəniyyətin mozika adlandırılması özü sosio-mədəni bir hadisədir. “Mozaika” sözünün mənasına nəzər yetirdikdə də bu terminin monumental-dekorativ sənətin bir növü olaraq eyni və ya müxtəlif materiallardan düzəldilmiş təsvir forması olduğu görünür. Belə olduğu halda fransız sosiopsixoloqu A. Molun müasir dövrün mədəniyyətini mozaika adlandırması tam rasional və məntiqi bir izahdır.

Tədqiqat

Mollın təbiri ilə desək, mozaik mədəniyyət, əksər subyektlər tərəfindən heterogen *(müxtəlif)* bir məlumatın təsadüfi, xaotik qəbulu ilə xarakterizə olunan sosial-mədəni vəziyyəti ümumi xarekterizə edir. Fransız filosofu A. Mola görə, mozaika mədəniyyətinin meydana çıxması XXI əsr də insanın intellektual səviyyəsi üçün nəzərdə tutulmuş media ilə sıx bağlıdır. O, mahiyyətcə təsadüfi görünür və çoxsaylı hissələrdən ibarətdir. Həmçinin filosof qeyd edir ki, mozaika mədəniyyətinin özünün ümumi əsasda parçalanması onun müxtəlif nümunələrə əsaslanan, lakin vahid əsaslı pikselləşməsinə gətirib çıxarırdı. Bu da öz növbəsində ümumi vizual formada əlaqəsiz mədəni element və dəyərlərin inkişafı demək idi. Mozaik mədəniyyətdə əsas elementləri A. Moll aşağıdakı kimi təsnif etmişdir:

− erudusiyalıq,
− mobillik,
− orijinallıq (hadisələrə yeni baxış).

Mədəni mozaika (fransız dilində *"la mosaïque culturelle")* cəmiyyət daxilində birgə mövcud olan etnik qrupların, dillərin və mədəniyyətlərin qarışığıdır. Mədəni mozaika ideyası əvvəllər, xalqları təsvir etmək üçün tez-tez istifadə edilən və digər sistemlərdən fərqlənən bir multikulturalizm formasını təklif etmək məqsədi daşıyırdı. Amerikalı tədqiqatçı Victoria Hayvard 1920-ci illərdə Kanada da olan mədəni dəyişiklikləri "mozaika" kimi təsvir etmişdir. Təxminən yüz il əvvəl V. Hayvard Kanada çöllərinin müxtəlifliyinə diqqət yetirdi və 1922-ci ildə "geniş ölçülərə və böyük genişliyə malik mozaika" təsvir etdi. V. Heyvardın Kanada multikulturalizmini müəyyən edən bu fikir, yəqin ki, mədəni mozaika terminin mənşəyi hesab oluna bilər. Kanadanın mozaika hekayəsi mürəkkəb prosses olub, bölünmə, birlik, inteqrasiya və assimilyasiya arasındakı çətin bir əlaqəni təsvir edir (Richard, 2000). Bu metafora multikulturalizm və mədəni müxtəliflik haqqında müzakirələrdə geniş istifadə olunur və cəmiyyəti fərqli, lakin bir-biri ilə əlaqəli mədəniyyət parçalarının birləşməsi kimi təsvir edir. İngilisdilli ədəbiyyatda buna Salman Rüşdinin *“Gecəyarısı*

uşaqları" və ya Zadie Smitin *"Ağ dişlər"* kimi multikultural və diasporik povestlərində tez-tez rast gəlinir. Bu əsərlər qloballaşan kontekstlərdə müxtəlif mədəni elementlərin necə birgə mövcud olduğunu vurğulayır (Patni, 2024).

Aksiomatik metoda əsaslanaraq deyə bilərik ki, mozaik mədəniyyət tez-tez bir çox fərqli və birgə mövcud olan mədəniyyət qruplarından ibarət olan toplumları və ya mədəniyyətləri təsvir etmək üçün istifadə edilən bir anlayışdır. O, daha böyük bir tamın bir hissələri olmaqla öz sərhədlərini qoruyur. Bu, müxtəlif mədəni elementlərin vahid, homojen (eyni cinsdən olan) bir mədəniyyətə qarışdığı, əridən qazanı ideyası ilə ziddiyyət təşkil edir (Fikirimcə müasir dövrdə əridən qazan modeli mədəni siyasətin prioritet istiqaməti ola bilməz). Mozaik mədəniyyət mədəni müxtəlifliyi və plüralizmi vurğulayır, bununla da, hər bir qrup özünəməxsus xüsusiyyətlərini saxlamaqla kollektiv kimliyə töhfə verir. Mozaika mədəniyyətinin əsas xüsusiyyətlərini mütləq şəkildə izah etmək lazımdır ki, onun hansı xüsusiyyətləri sahib olduğunu öyrənə bilək. Mozaika mədəniyyətində müxtəlif mədəni qruplar (etnik mənsubiyyət, din, dil və s.) birgə yaşayır və qarşılıqlı əlaqədə olurlar, lakin öz fərqliliklərini də saxlayırlar. Hər bir qrupun özünəməxsus adət-ənənələri, təcrübələri və dəyərləri olduğu qəbul edilir və bu fərqlər dominant bir mədəniyyətə assimilyasiya edilməkdən daha çox hörmətə sahibdir. Mozaik mədəniyyət həm dətez-tez bir çox fərqli və birgə mövcud olan mədəniyyət qruplarından ibarət olan cəmiyyətləri və ya mədəniyyətləri təsvir etmək üçün istifadə edilən bir anlayışdır. Vahid, homogen bir mədəniyyətə qarışmaq və ya assimilyasiya edilməsi əvəzinə, hər bir qrup öz spesifikliyini qoruyub saxlayır, daha geniş mədəni quruluşa öz töhfələrini verir. Mozaik mədəniyyətdə etnik mənsubiyyət, din, dil və ya sosial təcrübə kimi faktorlara əsaslanan müxtəlif icmalar yan-yana yaşayır, eyni zamanda bir-birlərinə təsir göstərirlər. Mozaikanın metaforası, hər bir parçanın fərqli olduğu, lakin birlikdə gözəl və birləşdirici bir bütövlük yaratdığı rəngli bir kafel aranjimanının təsvirindən gəlir. Yəni, cəmiyyət daxilində müxtəlif qruplar dominant mədəniyyətə uyğunlaşmaq məcburiyyətində qalmadan mövcud ola və inkişaf edə bilər. Hər bir qrup daha geniş cəmiyyəti zənginləşdirməklə özünəməxsus kimliyini qorumağa təşviq edilir (Douglas, 2004).

Piksel mədəni forma kimi

Fikrimizcə, XXI əsr mədəniyyətinin pikselləşməsi tam olaraq labüd bir haldır. Məsələnin izahına keçməzdən əvvəl ilk növbədə pikselin bütünlüklə görüntüdə oynadığı rolu izah etmək lazımdır. Belə ki, hər hansı şəkildə və ya təsvirdə pikselin çox olması, keyfiyyət anlamı ilə düz mütənasiblik təşkil edir. Yəni *"piksel mədəniyyəti"* inkişaf etməkdə olan rəqəmsal mədəniyyətin əyani bir təcəssümü kimi meydana gəlmişdir. "Piksel mədəniyyəti" anlayışını təqdim edən amerikalı futurist analitik E. Zolli eyni adlı məqaləsində onun mahiyyətini belə müəyyənləşdirir ki, piksel dövrünün başlaması dünyada köklü bir şəkildə yenilənmənin başlanğıcı oldu. Məhz piksel mədəniyyəti həqiqəti bir güzgü kimi əks etdirən bir alətdir (Gromyko et al., 2014, s. 19).

Termin tez-tez rəqəmsal texnologiya və medianın təsirinə istinad edərək, fərdi rəqəmsal töhfələrin (piksellər kimi) daha böyük mədəni hadisələri necə yaratdığını vurğulayır. Texnologiya, incəsənət və mədəniyyətin kəsişməsini təhlil edən əsərlər (məsələn, Sherry Turklinin *Alone Together*) rəqəmsal fraqmentlərin necə mürəkkəb mədəniyyət nümunələri meydana gətirdiyini müzakirə edir (The beauty of pixel art and why it's every bit as relevant today, 2023).

Piksel mədəniyyətinin mahiyyəti-vahid mədəni sferanın tərkibindəki elementlərinin mövcudluğunun uyğunsuz və təsadüfi olmasındandır. Piksel metaforası universal elementar bloklardan ibarət olan bir mədəniyyətin izahı üçün ideal bir seçimidir. Lakin diqqətdən kənarda qalan bir məsələni xüsusi ilə vurğulamaq lazımdır ki, mədəni fonda artan pikselləşmə əvvəlki mədəniyyət paradiqmasının həddindən artıq dekonstruksiya dərəcəsini əks etdirir. Bu da yeni mədəni əsrin formalaşmasına zəmin yaratmış olur. Bu isə yalnız müasirliyin deyil, həm də postmoderniziminin özünün sonu deməkdir. Piksel mədəniyyəti təkcə rəqəmsal texnologiya deyil, virtual rabitə və onlayn ünsiyyətdir. O, piksellər ideyasına — rəqəmsal dövrün fərdi elementlərinə əsaslanır (Nikolayeva, 2025).

Tədqiqat işinin analizi kimi piksel mədəniyyətinin əsas aspektlərinə vizual ünsiyyət, kibersosiallaşma, parçalanma və modulizasiyanı qeyd etmək olar. Modulizasiya və parçalanma prosesində mədəniyyət çox vaxt diskret (fasiləlik) və modul hissələrdə fəaliyyətini qoruyub saxlayır. Piksel mədəniyyəti, xüsusən də rəqəmsal platformalar vizual ünsiyyətin üstünlüyünü vurğulayır.

Şəkillər, memlar *(mədəniyyət daxilində insandan insana təqlid yolu ilə yayılan və çox vaxt müəyyən bir fenomeni və ya mövzunu təmsil edən, simvolik məna daşıyan fikir, davranış və ya üslubdu)* və qısa video kliplər tez-tez İnstagram, TikTok və Twitter kimi sosial media platformalarında əsas ifadə formalarıdır. Bu rəqəmsal platformalarda bəyənmələr, paylaşımlar və şərhlər mədəniyyətin necə istehlak edildiyinin və yayıldığının göstəricisidir. Belə rəqəmsal interaktivlik — piksel mədəniyyətində fərdlər *klikləmək, şərh etmək, yenidən paylaşmaq* sosio-mədəni fəallığın dinamikliyini artırır. Rəqəmsal əsr, insanların təkcə passiv istehlakçılar deyil, həm də aktiv iştirakçılar olduğu mədəni əsərlərlə daha çox qarşılıqlı əlaqə qurmasına imkan verir. Məsələn, *memlar* istifadəçilər arasında ötürüldükcə məna və formaca dəyişdirilə və yenidən təyin oluna bilər. Şəbəkə cəmiyyəti mikroelektronika əsaslı informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ilə təhciz olunmuşdur. Kibersosiallaşma isə fərdin informasiya texnologyalarının təsiri altında eytiyac və motivasiya sferasında yaşadığı dəyişikliklərdir (Manuel Castells, 2010).

XXI əsrin əvvəllərindəki postmodernizm mahiyyət etibarilə spesifik (rəqəmsal, elektron, virtual və s.) texnoloji formalara və düsturlara əsaslanan dünyanın xətti modelindən qeyri-xəttinə, analoqdan rəqəmsal paradiqmaya keçid vəziyyətidir. Postmodernizmin missiyası sosial-mədəni mənaların rəqəmsal mənalarla yenidən istehsalı üçün analoq alqoritmləri sürətli və geniş şəkildə dəyişdirilməsidir. Ümumi aspektdən nəzər saldıqda 1970-ci illərin ortalarından etibarən postmodernizmin xaosunda dünyanın yeni mənzərəsinin konturları qeyri-xətti labirint kimi görünməyə başlamışdır. Artıq aşkardır ki, son postmodernizm tamamilə aydın olmayan, lakin kifayət qədər tutumlu fəlsəfi metaforaları, sosial sferanın yeni riyazi təsvirediciləri olan fraktallar və multifraktalların ümumi bir kontekstdə yığımıdır.

"Fraktal" anlayışı elmi dövriyəyə fransız riyaziyyatçısı həm də elə fraktal həndəsənin banisi hesab edilən Benoit Mandelbrot tərəfindən daxil edilmişdir. Bu termin latın sözü olub, “fraktus” — (sınmış, qırılmış) mənalarını verir. Mandelbrot terminin tətbiqini belə təsvir etmişdir: *Mən fraktal terminini latın dilindən* ***fractus*** *sifətinin törəməsindən götürmüşəm. Müvafiq latın feli olan “frangere" "qırmaq, parçalamaq" deməkdir. “Nizamsız fraqmentlər yaratmaq” mənasını ifadə edir. Buna görə də fraktal terminini fikrimi ifadə etmək üçün uyğun olduğunu düşündüm* (Lipov, 2010).

Müasir dövr mədəniyyətinə elmi-nəzəri baxış zamanı həndəsi terminin bu kontekstdə izah edilməsi bu qədərmi vacib sayılır? sualına isə “fraktal həndəsənin elm, texnika, ədəbiyyat və incəsənətdəki tətbiqi tükənməzdir” formasında cavab vermək istərdim.

Rəqəmsal məkanlar fiziki məkanlarda mövcud olmayan yeni mədəni ifadə formaları yaradır. Məsələn, internetə əsaslanan icmaların (oyun alt mədəniyyətləri, memlar, sosial media və ya onlayn aktivizm kimi) hər biri öz daxili mədəni dəyərləri və davranışlarını inkişaf etdirir. Bu icmalar rəqəmsal mədəniyyətin multifraktal şəbəkəsini yaratmaqla qarşılıqlı əlaqədə ola, üst-üstə düşə və ya bir-birinə meydan oxuya bilərlər.

Həqiqətən də, Benoit Mandelbrotun əsərlərindən sonra tədqiqatçılar fraktalları sözün əsl mənasında hər yerdə görməyə başladılar. Müxtəlif sənət növlərin, fəlsəfə və semiotika sahələrini buna nümunə göstərə bilərik (Mandelbrot dünyaya baxışımızı fraktal həndəsə konsepsiyası ilə dəyişdirdiyinə görə prestijli, dünyaca məhşur Volur mükafatına layiq görülmüşdür). Çağdaş dövrün yazarlarından olan Sergey Demenok (*Сергей Деменок)* 2015-ci ildə çapdan çıxmış "Superfraktal" kitabının ön sözündə "fraktal şərh"in əsas üstünlüyünü "bir fraktalın üç hipostazı var: formal (həndəsi forma), əməliyyat (fraktal alqoritmi) metaforik (mədəni forma) kimi şərh edir (Mol', 2008).

Fraktal bənzətmə, əslində, fiziki gerçəkliyin (maddi və dinamik) virtual (simvolik) reallıqla tam olaraq birləşdirilməsidir. Fraktallar yalnız mürəkkəb, bürüşmüş, “qırışmış” və ya möhkəm formaları hesablamaq və təsvir etmək üçün deyil, həm də zahirən antaqonist fikir və qavrayışların simbiozunu göstərmək və şərh etmək üçün riyazi bir vasitə kimi faydalıdır. Dünya fraktal deyil, lakin fraktal təməl elementləri olmayan mürəkkəb şəbəkə formasını almış müasir dövr üçün mədəni strukturların parlaq şəkildə göstəriricisidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bir çox elmi araşdırmalarda "fraktal sənəti" termini məcazi mənada başa düşülür. Buna səbəb kimi isə dəyişən sənətin özü deyil, tədqiqatçı baxışı olması əsas götürülür. Fraktal strukturların xüsusiyyəti prosedurluq, rekursivlik, sonsuzluq və ilkin şərtlərdən asılılığıdır.

1990-cı illərdə olduğu kimi, fraktal fikirlər rassional elm sahəsindən kənara çıxaraq, postmodern tədqiqat sahəsinin ən məşhur anlayışlarından birinə çevrilmişdir. Üstəlik, fraktal konsepsiya müəyyən mənada XXI əsrin mədəniyyətində paradiqmatik status tələb edən yeni bir cığır açmaqla, riyazi obyektlər kimi ontoloji məna qazanır və dünyanın qeyri-xətti dinamik sisteminin müəyyən elementlərinə çevrilir. Rəqəmsal mədəniyyətin sintaktik davamlılığı – piksel, rəqəmsal paradiqmanın paradiqmatik sabiti-fraktal adlanır.

Multifraktal mədəniyyət

Multifraktal mədəniyyət cəmiyyət daxilində və ya cəmiyyətlər arasında müxtəlif ölçülər (məsələn, dil, adətlər, dəyərlər, incəsənət, texnologiya) üzrə mədəni ifadənin *heterojenliyini* təsvir etmək üçün istifadə edilə bilər. Multifraktallar sistemin müxtəlif bölgələrində fərqli miqyaslı davranışlar və mürəkkəbliklər nümayiş olunduğu kimi, multifraktal mədəniyyət də müxtəlif mədəni təcrübələrin, ənənələrin və şəxsiyyətlərin harada və necə təzahür etməsindən asılı olaraq müxtəlif səviyyələrdə mürəkkəblik, təşkilatlanma və dinamika nümayiş etdirir. Sosiologiyada multifraktal mədəniyyət anlayışı fərqli güc dinamikasına, ənənələrə və ifadə üsullarına malik olan sosial qrupların daha böyük bir sistem daxilində necə birgə mövcud olduğunu təsvir etmək üçün istifadə edilə bilər. Bu baxış sosial birlik haqqında daha sadə təsəvvürlərə meydan oxuyur və mədəni proseslərin axıcı, dinamik xarakterini vurğulayır.

Yeni bir çərçivə olan bu konsepsiya qeyri-xətti, üst-üstə düşən və çoxqatlı nümunələr nümayiş etdirən mədəni hadisələri izah etmək üçün istifadə edilir. Ədəbiyyatda birbaşa tətbiqlər az olsa da, rəqəmsal humanitar elmlərə və postmodern mədəniyyətə aid mətnlər, məsələn Manuel Castellsin "Şəbəkə Cəmiyyətinin Yüksəlişi" kimi – əlaqəli mövzular mövcuddur.

Multifraktal mədəniyyətin formalaşması prosesi:

Mədəni müxtəliflik

Multifraktalların həndəsədə yerli ölçüləri olduğu kimi, multifraktal mədəniyyət də mədəni təcrübələrin və kimliklərin coğrafi bölgələr, sosial təbəqələr və ya tarixi dövrlər arasında necə dəyişdiyini təsvir edə bilər. Vahid cəmiyyətdə hər biri mürəkkəbliyi ilə fərqlənən öz dəyərləri, ənənələri və təcrübələri olan bir sıra müxtəlif subkulturalar ola bilər.

Mədəniyyətin qeyri-xətti təkamülü

Mədəniyyətin təkamülü, çoxfraktal sistemin davranışı kimi, qeyri-xəttidir. Bu o deməkdir ki, mədəni dəyişiklik birbaşa və ya proqnozlaşdırıla bilən şəkildə baş vermir. Texnologiya, miqrasiya, qloballaşma və sosial hərəkatların təsiri mədəni təcrübələrdə qəfil dəyişikliklərə və ya transformasiyalara səbəb ola bilər. Eynilə, müxtəlif mədəni ifadələr fərqli sürətlə inkişaf edə və digər mədəni qüvvələrlə necə qarşılıqlı əlaqədə olduğundan asılı olaraq müxtəlif nümunələr nümayiş etdirə bilər. Hamıya yaxşı məlumdur ki, mədəni mənzərə xətti deyil. Mədəni təcrübələrin təkamülü ani yerdəyişmələri, hibridləşməni və ya müxtəlif mədəni elementlər arasında münaqişələri əhatə edə bilir. Multifraktal mədəniyyət bu qeyri-xəttiliyi ələ keçirir. Burada mədəni formalar gözlənilməz şəkildə inkişaf edir, yerli və qlobal təzyiqlər, texnoloji dəyişikliklər, miqrasiya və siyasi hadisələr əsasında yarana, azala və ya əhəmiyyətini dəyişə bilər.

Multifraktal sistemlər vahid, proqnozlaşdırıla bilən bir modelə əməl etmədiyi kimi, multifraktal cəmiyyətdə mədəni təkamül də müxtəlif mədəni ifadələrin inkişafına səbəb olan bir çox amillərin (qloballaşma, texnologiya, miqrasiya, siyasi dəyişiklik və s.) təsiri altında qeyri-xətti, həmçinin müxtəlif kontekstlərdə müxtəlif dərəcələrdə və mürəkkəbliklərdə mövcud ola bilər.

Qloballaşma və hibrid mədəni formalar

Multifraktal mədəniyyət yerli (fərdi, yerli) və qlobal (institusional, beynəlxalq) arasında ziddiyyətli mədəni mürəkkəblik səviyyələri nümayiş etdirə bilər. Məsələn, yerli subkulturalar daha geniş, daha homojenləşdirilmiş qlobal mədəni tendensiyalardan fərqlənən olduqca mürəkkəb yollarla inkişaf edə bilər. Yerli və qlobal arasındakı bu dinamik qarşılıqlı əlaqə bir çox müasir cəmiyyətlərin xüsusiyyətidir və multifraktallıq obyektivindən şərh edilə bilər. Multifraktal mədəniyyətdə çox vaxt yerli və qlobal arasında gərginlik olur. Bir tərəfdən, yerli mədəniyyətlər qloballaşan, homojenləşdirilmiş mədəniyyətə tam assimilyasiyaya müqavimət göstərən fərqli ənənələri, dilləri və ya dəyərləri saxlayır. Digər tərəfdən isə, qlobal mədəni tendensiyalar (məsələn, qlobal pop mədəniyyəti, texnologiyası və ya beynəlxalq siyasət) yerli təcrübələrə təsir edir və onları yenidən formalaşdırır. Bu dinamikanı mədəni mənimsəmədən tutmuş qlobal internet subkulturalarının yüksəlişinə qədər hər yerdə görmək olar. Qlobal mədəni təsirlərin (məsələn, Qərb filimləri, modası, və ya texnologiyası) yayılması yerli ənənələrin (yemək, dil və ya dini təcrübələr kimi) davamlılığı ilə birləşərək, bölgədən asılı olaraq, çox dəyişən hibrid mədəni formalara gətirib çıxarır.

Qloballaşma dünyanın müxtəlif yerlərindən gələn mədəni təsirlərin qarışmasına gətirib çıxardı ki, bu da çoxşaxəli və mürəkkəb hibrid mədəniyyət formaları ilə nəticələnir. Məsələn, Koreya-pop ənənəvi Koreya musiqi elementlərini qlobal pop üslubları ilə birləşdirir və bütün dünyada dominant mədəni gücə çevrilib. Müxtəlif ölkələr unikal üsullarla yaşayır, buna uyğunlaşdırır, nəticədə müxtəlif səviyyələrdə mədəni inteqrasiya və məna yaranır. Nyu-York və ya London kimi şəhərlər çoxsaylı mədəniyyətlərin birgə mövcud olduğu və bir-birinə mürəkkəb yollarla təsir göstərdiyi kimi bir fenomen qlobal mədəniyyətin yerli ənənələrlə, multifraktal üsullarla necə qarşılıqlı əlaqədə olduğuna bir nümunədir. Koreya-popun kökləri Koreya mədəniyyətində olsa da, o, qlobal musiqi tendensiyalarını, moda və dili birləşdirir və beynəlxalq səviyyədə çoxlu *izləyicilər* qazanmışdır. Koreya-popun müxtəlif ölkələrə təsir etməsi və ya müxtəlif mədəniyyətlərə uyğunlaşması mədəni qloballaşmanın multifraktal xarakterini göstərir.

Yerli icmalar qlobal tendensiyalara zidd olan fərqli ənənələri və ya təcrübələri qoruya bilər, lakin bu ənənələr həm də qlobal təsirlərlə qarşılıqlı əlaqədə olur və onlara uyğunlaşmış – yeni, hibrid mədəni formalar yaradır. Beləlik də, qloballaşma və yerli ənənələr mürəkkəb və çoxşaxəli surətdə yanaşı mövcud olur, dinamik və inkişaf edən əlaqələri əks etdirir.

Təcrübədə nümunə kimi bir neçə ölkəni göstərə bilərik. Çünki “multifraktal cəmiyyət" müxtəlif miqyaslarda çoxlu üst-üstə düşən və öz-özünə oxşar mürəkkəblik qatları olan, dinamik və müxtəlif sosial quruluşa sahibdir. Məsələn, fraktalların müxtəlif böyütmə səviyyələrində təkrarlanan həndəsi naxışlar olmasını deyə bilərik. Bu cəmiyyətlər yüksək dərəcədə mürəkkəbliyi və müxtəlifliyi əks etdirən bir-biri ilə əlaqəli müxtəlif sosial, mədəni, iqtisadi və siyasi strukturlarla əlamətdardır. Bir çox ölkələr bu ideyanı mükəmməl şəkildə təcəssüm etdirilməsədə də, bəzi ölkələr müxtəlif, çoxqatlı və bir-biri ilə əlaqəli sosial sistemlərinə görə nümunə kimi qəbul edilə bilər. Bunlardan, Hindistanı, ABŞ-ni və Meksikanı göstərə bilərik. Fikrimizcə, Hindistan bir çox səviyyələrdə müxtəlifliyinə görə çoxfraktal cəmiyyətin əsas nümunəsi hesab oluna bilər. Hindistanda fərqli etnik qruplar, dillər və müxtəlif dinlər mövcuddur. İqtisadi bərabərsizlik anlayışı da bu amillərlə paralel götürülə bilər. Hindistan iqtisadiyyatı kənd və şəhər yerləri, eləcə də varlılar və yoxsullar arasında böyük fərqlər nümayiş etdirir ki, bu fərqlilik özünü təhsildən tutmuş geyim mədəniyyətinə qədər hər yerdə özünü göstərir. ABŞ-da həmçinin multifraktal cəmiyyət kimi nəzərdən keçirilə bilər. Xüsusən də onun — etnik, irqi və dini müxtəlifliyinin yarada biləcəyi mənzərə kifayət edir ki, bu mövzu üzərindən müxtəlif sosial tədqiqatlar aparılsın. Müxtəlif irqi və etnik mənşəli böyük icmalara malik olan bir millət, həmçinin bura regional variasiyalar, sosial-iqtisadi bərabərsizliyi, eyni zamanda sahildən sahilə və hətta şəhərlərdə müxtəlif həyat standartların da əlavə etsək multifraktallıq tamamlanmış hesab olunur. ABŞ-ın immiqrasiya tarixi, davam edən mədəni müzakirələr və regionalizm müxtəlif şəxsiyyət təbəqələrinin və sosial dinamikanın müxtəlif səviyyələrdə birgə mövcud olduğu və qarşılıqlı əlaqədə olduğu multifraktal keyfiyyətlər nümayiş etdirən bir cəmiyyət yaradır.

Mövcud kontekstdən çıxış edərək multifraktal ölkələrin siyahısın da Braziliya, Meksika və CAR-a da eyni təhlili vermək olar. Yeni immiqrant qruplarının yemək, din və dil kimi öz mədəni təcrübələrini gətirdikləri ABŞ və ya Fransa kimi ölkələrdə immiqrasiya multifraktal dinamika yaradır.

Bu təcrübələr mövcud milli mədəniyyətlə qarşılıqlı əlaqədə olur və ya hətta onu dəyişdirir, nəsil, məhəllə və ya sosial sinfə görə dəyişən hibrid mədəni kimliklərə gətirib çıxarır.

Multifraktal mədəniyyətin əsas xüsusiyyətləri:

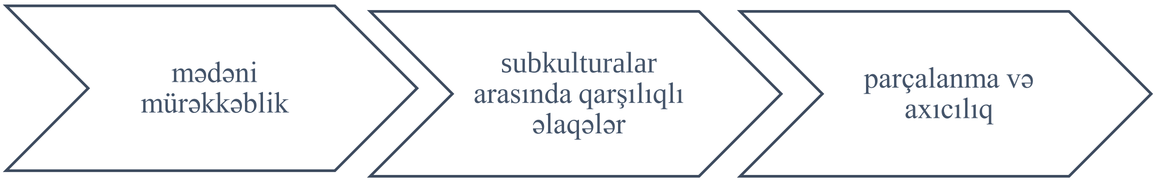

Mədəni mürəkkəblik

Multifraktal obyektin müxtəlif fraktal ölçülərə malik bölgələri ola biləcəyi kimi, multifraktal mədəniyyət də müxtəlif miqyaslarda müxtəlif mürəkkəblik səviyyələrinə malik ola bilər. Məsələn, tək bir cəmiyyət və ya icma yerli səviyyədə mürəkkəb, çoxşaxəli mədəni ifadələrə (məsələn, regional dialektlər, adət-ənənələr və ya sosial təcrübələr) malik ola bilər, lakin qlobal səviyyədə daha homogen və ya ümumiləşdirilmiş mədəni ifadələrə (məsələn, əsas media, qlobal brendlər və ya ortaq internet mədəniyyəti) sahibdir.

Subkulturalar arasında mürəkkəb qarşılıqlı əlaqə

Multifraktal cəmiyyətdə *subkulturalar* və ya sosial qruplar (etnik mənsubiyyət, sinif, cins, yaş və s. əsasında) özünəməxsus mədəni xüsusiyyətləri və mürəkkəbliyi ilə inkişaf edə bilər. Bu subkulturalar proqnozlaşdırıla bilməyən yollarla qarşılıqlı əlaqədə ola bilər, yeni mədəni formalar və ya hibrid şəxsiyyətlər yarada bilər. Bir mədəniyyət daxilində müəyyən bir qrupa xas olan dəyərlər, adət-ənənələr və digər davranış üsulları vardır. Məsələn, Hindistanda hinduların müəyyən yaşayış tərzi, dəyərləri, yemək vərdişləri, geyindikləri geyim və danışdıqları dil vardır. Bunları ən azı iki subkulturaya bölmək olar. Yemək vərdişləri, geyimləri, dəyərləri və s. Homogen olan cənub hinduları ikinci subkultura olan Şimal hindularından fərqlidirlər.

Şimal hinduları özlərində homogendir, lakin onlarla müqayisədə cənubda yaşayanlar heterogendir. Onların dili, geyimi, inteqrasiyası onların istehlakı hamısı fərqlidir. Subkulturalar bütün cəmiyyətlərdə və millətlərdə mövcuddur. Hətta Şimal müsəlmanları ilə Cənub, Şərq və Qərb müsəlmanlarının yaşayış tərzi, adət-ənənələri, mərasimləri, dəyərləri də fərqlidir.

Multifraktal kontekstdə mədəni identiklik sabit deyil; *parçalanmış* və ya davamlıdır. Fərdlər və qruplar bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqə olan və zaman keçdikcə yenidən formalaşan çoxsaylı mədəni fraqmentlər yarada bilər. Mədəni kimliyin sərhədləri nisbətən zəifdir. Fərdi və ya kollektiv perspektivdən, coğrafiyadan və ya tarixi məqamdan asılı olaraq mədəni mühit kəskin şəkildə fərqlənə bilər. Multifraktalın fərqli bölgələri kimi, eyni cəmiyyət daxilində müxtəlif mədəni qruplar və ya subkulturalar mövcud ola bilər. Onlarının hər birinin *özünəməxsus təcrübələri* və *şəxsiyyəti* vardır. Bu subkulturalara *etnik mənsubiyyət, din, sinif, yaşa* və ya *regional kimliyə* əsaslanan qruplar daxil ola bilər. Bu müxtəlif mədəni fraqmentlər arasında qarşılıqlı əlaqə çox vaxt *dinamik* olur və *yeni hibrid formalarını yarada bilir.*

Parçalanma və axıcılıq

Multifraktal mədəniyyət müasir dünyada mədəni müxtəlifliyi dərk etmək üçün obyektiv təklif edir, mədəniyyətlərin mürəkkəb, axıcı və daim dəyişən olduğunu, eyni zamanda bir çox qüvvələrin onlara təsir etdiyini vurğulayır. Bu, mədəniyyətin müxtəlif hissələrinin fərqli templərdə və müxtəlif istiqamətlərdə inkişaf edə biləcəyini qəbul etməyə imkan verir.

Cəmiyyət və ya mədəniyyət ənənəvi və yerli ifadə formalarından (məsələn, dillər, rituallar) tutmuş müasir, qloballaşan və kommersiyalaşmış formalara (məsələn, pop mədəniyyəti, sosial media meylləri) qədər müxtəlif mədəni təcrübələrə malik ola bilər. Bu təbəqələr multifraktal kimi öyrənilə bilər, çünki onlar müxtəlif mürəkkəblik səviyyələrində mövcuddur, onlardan bəziləri daha çox yerli ənənələrə, bəziləri isə qlobal qüvvələrin təsiri altına düşür.

Multifraktal mədəniyyət nümunələri

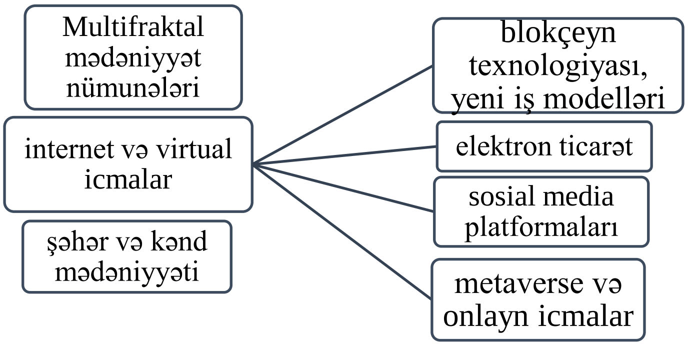

Şəhər və kənd mədəniyyətləri

ABŞ kimi ölkələrdə şəhər əraziləri daha çox müxtəlif və qlobal təsirə məruz qalmış mədəni təcrübələrə (məsələn, kosmopolit moda, multikultural yemək səhnələri və rəqəmsal subkulturalar) malik ola bilər, kənd yerlərində isə daha çox ənənəvi mədəni formalar və (məsələn, yerli xalq musiqisi, dini təcrübələr saxlanıla bilər). Bu təcrübə inkişaf etmiş ölkələrədə xas ola bilər. Bu mədəni formalar bir-biri ilə yanaşı mövcuddur, hər birinin özünəməxsus mürəkkəbliyi və ifadə səviyyəsi var və onlar bəzən qarşılıqlı təsir və ya ziddiyyət təşkil edə bilər.

Bir cəmiyyətdə şəhər mərkəzləri rəqəmsal mədəniyyət, trend və ya qida zəncirləri kimi qloballaşan, sürətlə inkişaf edən və mediaya əsaslanan mədəni ifadələr nümayiş etdirə bilər. Eyni zamanda, kənd yerləri yerli festivallar, xalq musiqisi və ya aqrar rituallar kimi daha sadə, daha ənənəvi mədəni təcrübələr toplusunu saxlaya bilər. Mədəniyyətin bu şəkildə müxtəlif ifadə vasitələri cəmiyyətin multifraktal təbiətini əks etdirir, burada hər bir regionun özünəməxsus mədəni ölçüləri var (Ionina).

İnternet və virtual icmalar

Onlayn məkanlar multifraktal mədəniyyətin zəngin nümunəsini təqdim edir. Oyun icmaları, mem mədəniyyətləri və ya siyasi hərəkatlar kimi subkulturalar paralel fəaliyyət göstərir və müxtəlif mürəkkəb yollarla qarşılıqlı əlaqədə olurlar. Bəzi onlayn məkanlar hiper-ixtisaslaşmış ola bilər (niş fandomlar[1]) və yüksək mədəni mürəkkəblik nümayiş etdirə bilər. Digərləri isə daha geniş və ümumiləşdirilmiş ola bilər (məsələn, qlobal sosial media platformaları).

Multifraktal mədəniyyət müasir cəmiyyətlərin və mədəni ifadələrin getdikcə daha mürəkkəb, laylı və səpələnmiş olduğunu vurğulayaraq ənənəvi mədəni homogenlik *(eynilik)* anlayışlarına meydan oxuyur. Nəzəri əhəmiyyət kimi qeyd edilməlidir ki, mədəniyyət artıq tək, sabit bir varlıq kimi başa düşülə bilməz, lakin müxtəlif səviyyələrdə — yerli, qlobal, institusional və fərdi təzahürləri baxımından təhlil edilməlidir. Bu, eyni zamanda bir çox mədəni qüvvələr və təcrübələr arasında dəyişiklik, uyğunlaşma və toqquşmanı hesaba alan daha dinamik bu fandomlar geniş auditoriyaları əhatə etmir, maraqları əsasında yaranır. Mədəniyyət anlayışının formalaşmasına imkan verir.

Nəticə

Tədqiqat işinin əsas müddallarının elmi-nəzəri araşdırılması əsasında rəqəmsal texnologiyanın mədəniyyətlə kəsişməsindən aşağıdakı nəticələri əldə etmiş oluruq:

1. Mədəniyyətə bu istiqamətdə baxış onun qloballaşan dünyada dinamik, parçalanmış və daim inkişaf edən təbiətini vurğulayır.

2. Multifraktal mədəniyyət riyaziyyatdakı multifraktal kimi mədəniyyətin də müxtəlif kontekstlər, miqyaslar və regionlar üzrə necə mürəkkəb və müxtəlif formalar nümayiş etdirə biləcəyini təsvir edən bir anlayışdır. O, mədəni müxtəlifliyi, subkulturalar arasında qarşılıqlı əlaqəni həm yerli, həm də qlobal təsirlərə cavab olaraq mədəni ifadələrin qeyri-xətti təkamülü kimi vurğulayır.

3. Piksel əsaslı mediada yeni estetik dəyərlər yaranır.

4. Texnologiya inkişaf etdikcə mozaik mədəni sfera qarşısıalınmaz formada inkişaf edir.

5. Baş verən bu transformasiya müasir cəmiyyətlərə xas olan ziddiyyətləri həll etməyə kömək edir və yerli ənənələrin qlobal mədəni təzyiqlərə necə müqavimət göstərməsi və uyğunlaşması ilə yanaşı mədəni kimliyin necə parçalana biləcəyini göstərir.

Nəticə olaraq, multifraktal cəmiyyətdə müxtəlif etnik, irqi və mədəni icmalar birlikdə yaşayır. Hər birinin öz tarixi, ənənələri və təcrübələri var. Bu qruplar bir-biri ilə müxtəlif yollarla qarşılıqlı əlaqədə olur və hibrid mədəni ifadələrin və ya yeni subkulturaların formalaşmasına səbəb olur. Bəzi icmalar nisbətən ənənəvi təcrübələri qoruya bilər, digərləri isə dominant sosial və ya media meyllərindən mədəni təsirləri qəbul edə və ya uyğunlaşdıra bilər. Multifraktal mədəniyyət mədəniyyət nəzəriyyəsində geniş istifadə olunan termin olmasa da, müasir cəmiyyətlərin, xüsusilə də əhəmiyyətli dərəcədə mədəni müxtəlifliyə və sürətlə dəyişən sosial dinamikaya malik olan cəmiyyətlərin mürəkkəbliyini başa düşmək üçün dəyərli çərçivə təmin edə bilər. Multifraktal lensi tətbiq etməklə biz müxtəlif miqyaslarda və ya müxtəlif kontekstlərdə mədəni elementlərin müxtəlif mürəkkəblik, qarşılıqlı əlaqə və təkamül dərəcələrini necə nümayiş etdirə biləcəyini daha yaxşı qiymətləndirə bilərik. Nəhayət, konsepsiya mədəniyyətin hər hansı bəsit və ya monolit baxışına meydan oxuyur, mədəniyyət sistemləri daxilində təbəqələrə və müxtəlifliyə qiymət verməyə təşviq edir.

Ədəbiyyat

1. Castells, M. (2010). *The Information Age: Economy, Society, and Culture*. Blackwell Publishing Ltd.
2. Douglas, A. (2004). *Understanding military culture: A Canadian perspective. McGill-Queen's University Press.*
3. Gromyko, A. A., Anan'yeva, Ye. V., Borko, Yu. A., Zhurkin, V. V., Nosov, M. G., & Fodorov, V. P. (2014). *Yevropeyskaya kul'tura: Vyzovy sovremennosti*.
4. Ionina, L. G. (2024, December 24). *Tipologiya kul'tury. Bstudy.* https://bstudy.net/680466/sotsiologiya/tipologiya_kultury_ionina
5. Lipov, A. N. (2010). Fraktaly. Pamyati Benua Mandel'brota. *Filosofiya i kul'tura, 9*(33), 39–54.
6. Mol', A. (2008). *Sotsiodinamika kul'tury* (3rd ed., B. V. Biryukova, Trans.). Izdatel'stvo LKI.
7. Nikolayeva, Ye. (2025, January 6). *Ckvoz' pikseli k obrazam i obratno: Piksel'-art po raznyye storony ekrana. CyberLeninka*. https://cyberleninka.ru/article/n/skvoz-pikseli-k-obrazam-i-obratno-piksel-art-po-raznye-storony-ekrana/viewer
8. Patni, G. (2024, February). Salman Rushdie and diasporic literature: Exploring multicultural identity crisis in the context of 'Imaginary Homelands.' *International Journal of Research Publication and Reviews, 5*(2), 1565–1568.
9. Richard, J. F. (2000). *Day multiculturalism and the history of Canadian diversity. University of Toronto Press*.
10. *The beauty of pixel art and why it's every bit as relevant today*. (2023, March 22). *Flaticon.* https://www.flaticon.com/blog/the-beauty-of-pixel/

Daxil oldu: 29.09.2024
Baxışa göndərildi: 06.11.2024
Təsdiq edildi: 12.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/41-48

Sitara Mustafayeva
Baku State University
PhD in History
https://orcid.org/0000-0001-8829-44-77
sitaramustafayeva@bsu.edu

Gabala Radar Station and the Problem of Russian-American Cooperation on Missile Defense

Abstract

The US withdrawal from the 1972 Anti-Ballistic Missile Treaty in 2002 allowed the U.S. to begin implementing a program to create a global national missile defense system, which was supposed to ensure the strategic security of NATO countries. The project related to the deployment of elements of the American missile defense system in Poland and the Czech Republic (Third Position Area) triggered sharp criticism from Russia. In 2007, President of the Russian Federation V.V. Putin made a proposal to US President George W. Bush to jointly use the Gabala radar station and the next-generation radar being built in the city of Armavir as an alternative to deploying elements of the American missile defense system in Eastern Europe. The Gabala radar station, located on the territory of the Republic of Azerbaijan and leased by the Russian Federation (until 2012), has long been important in ensuring strategic security not only for this country, but also for the entire South Caucasus region. After tripartite consultations between representatives of Russia, the United States, and Azerbaijan, Washington made a statement that after modernization, the Gabala radar station could be used as an addition to the Third Position Area of the American missile defense system, which was not in line with Russia’s national interests. The US position on this issue led to a sharp deterioration in Russian-American relations.

Keywords: *Gabala radar station, Russian-American cooperation on missile defense, Russian Federation, Republic of Azerbaijan, American missile defense system*

Sitarə Mustafayeva
Bakı Dövlət Universiteti
tarix elmləri üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0000-0001-8829-44-77
sitaramustafayeva@bsu.edu

Qəbələ RLS-si və raket əleyhinə müdafiə sistemləri ilə bağlı Rusiya-ABŞ əməkdaşlığı problemi

Xülasə

2002-ci ildə ABŞ-nin 1972-ci il Raket əleyhinə müdafiə sistemləri ilə bağlı müqaviləsindən çıxması ona NATO ölkələrinin strateji təhlükəsizliyini təmin etməli olan qlobal milli raketdən müdafiə sisteminin yaradılması proqramını həyata keçirməyə imkan verdi. ABŞ-nin raket əleyhinə müdafiə sisteminin elementlərinin Polşa və Çexiyada (Üçüncü Mövqe Ərazisi) yerləşdirilməsi ilə bağlı layihə Rusiyanın kəskin tənqidinə səbəb oldu. 2007-ci ildə Rusiya Federasiyasının prezidenti V. V. Putin ABŞ prezidenti Corc Buşa Amerikanın Şərqi Avropada raket əleyhinə müdafiə sistemin elementlərinin yerləşdirilməsinə alternativ olaraq Qəbələ RLS-dən və Armavir şəhərində tikilməkdə olan yeni nəsil RLS-dən birgə istifadə etmək təklifi ilə çıxış etdi. Azərbaycan Respublikası ərazisində yerləşən və Rusiya Federasiyası tərəfindən icarəyə götürülən (2012-ci ilə qədər) Qəbələ stansiyası təkcə bu ölkənin deyil, bütün Cənubi Qafqaz regionunun strateji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində uzun müddət mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Rusiya, ABŞ və Azərbaycan nümayəndələri arasında üçtərəfli məsləhətləşmələrdən sonra Vaşinqton bəyan etdi ki, modernləşdirmədən sonra Qəbələ

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

radiolokasiya stansiyası Amerikanın raketdən müdafiə sistemi Üçüncü Mövqe Ərazisinə əlavə kimi istifadə oluna bilər, lakin bu Rusiyanın milli maraqlarına zidd idi. ABŞ-nin bu məsələdə mövqeyi Rusiya-Amerika münasibətlərinin kəskin şəkildə pisləşməsinə səbəb oldu.

Açar sözlər: *Qəbələ RLS, RƏM üzrə Rusiya-Amerika əməkdaşlığı, Rusiya Federasiyası, Azərbaycan Respublikası, Amerikanın raketdən müdafiə sistemi*

Introduction

The threat of international terrorism and the need for joint efforts to combat it led to an improvement in Russian-American relations in the first years of the new millennium. As a result, it became possible to sign the "Treaty on Strategic Offensive Reductions" between Russia and the United States on May 24, 2002, which limited the number of nuclear warheads of both states. Washington undertook the commitment to consult with Russia on the deployment of American missile defense systems beyond its borders. In response, Russia moved to dismantle its military bases in Cam Ranh (a naval base in Vietnam) and Lourdes (an electronic tracking station in Cuba). However, the signing of this agreement did not prevent the United States from withdrawing from the 1972 Anti-Ballistic Missile Treaty in June of that year and starting to implement plans to create a global national missile defense system. Russia feared that Washington was reviving the policy adopted in the early 1980s on the initiative of U.S. President R. Reagan, the Strategic Defense Initiative program (SDI, or as it was also called the "Star Wars program"), which had been curtailed by the United States in 1991. In 2004, the United States informed Russia that a decision had been made to deploy elements of the American missile defense system in Eastern Europe. Russia opposed these plans because it meant placing American bases on its western borders. Despite protests from Moscow, at a summit in Istanbul in June of the same year, NATO countries approved the draft of a global American missile defense system.

In 2007, the United States officially announced its plans to deploy the Third Position Area (TPR) of the American missile defense system on the territory of the Czech Republic and Poland. The TPR provided for the construction of a modern radar in the Czech Republic and the placement of a base for 10-20 interceptor missiles in Poland. According to the Americans, the TPR was needed to protect the United States and European countries from a nuclear missile attack from the Iranian Islamic Republic and the Democratic People's Republic of Korea—that is, the so-called "rogue states." It should also be noted that the successful development of the Iranian missile program at that time, to some extent, contributed to the intensification of Washington's policy on this issue. Reacting strongly to the deployment of the Third Position Area in Eastern Europe, Moscow stated that elements of the American missile defense system would be directed specifically against Russia, since Iran and North Korea at that time did not have missiles of the range that could threaten the United States and its allies in Europe.

On February 10, 2007, Russian President V.V. Putin, in his speech at the Munich Conference on Security Policy, spoke out against the deployment of an American military base and elements of the American missile defense system in Eastern Europe. He also stated that Iran and North Korea did not have ballistic missiles capable of reaching Europe or the U.S. at that time. Putin also spoke out against the militarization of space. Western politicians criticized this speech of the Russian President at the Munich Conference and compared it "... to Churchill's Fulton speech, in which he proclaimed the Cold War" (Markov, 2019, s. 105).

Research

In such a complex international situation, on June 7, 2007, the President of the Russian Federation, V.V. Putin, at the Group of Eight ("G8") summit in Heiligendamm (Germany), proposed to U.S. President George W. Bush the idea of jointly using the Gabala radar station, which Russia had leased in Azerbaijan. Prior to the summit, Moscow had coordinated the issue with the President of the Republic of Azerbaijan, I.G. Aliyev, and had received his approval. The Russian president proposed the radar station as an alternative to the deployment of the U.S. missile defense system in Eastern Europe. Moscow was also willing to cooperate on exchanging intelligence information gathered from the radar. Russia took this step to prevent the deployment of elements of the American missile defense

system near its western borders. In other words, the Russian leadership suggested the joint development of a tactical missile defense system using the Gabala radar station, which, from a military perspective, was a more logical approach to counter a potential missile threat from the southern direction. The Russian president's initiative signaled that Moscow was serious about cooperating with the United States on missile defense and "…that the Kremlin was willing to make a concession to the United States regarding Iran…" (Lokotkova, 2007, s. 8). The United States initially expressed interest in this proposal and decided to discuss it with military experts. Furthermore, the two countries had prior experience of jointly using the Gabala radar station. In 1991, during NATO's military operation led by the United States in the Persian Gulf ("Desert Storm"), the USSR provided the alliance with crucial information obtained from the Gabala radar station.

It is worth remembering that in the late 20th and early 21st centuries, the issue of the Gabala Daryal-class radar station was an important component of the military-technical cooperation between the Russian Federation and the Republic of Azerbaijan. Located in the northern part of Azerbaijan, near the city of Gabala, the radar station was commissioned in 1985. This major military facility was part of the Soviet early warning system. The Gabala radar station was designed to monitor outer space and detect launches of land-based and sea-based ballistic missiles capable of carrying nuclear warheads within a range of at least 8,000 km. After the collapse of the USSR and Azerbaijan's independence in the early 1990s, the government of the Popular Front, led by A.G. Elchibey, sought to address the environmental damage caused by the radar station and its impact on the health of the population in northern regions of the country, considering its closure. Interestingly, in the 1990s, the United States did not object to Azerbaijan granting Russia permission to lease the Gabala radar station. This policy of Washington can likely be explained by the complex international situation at the time, as well as its interest in ensuring stability in the region to safeguard its investments in the economies of the South Caucasus republics, particularly Azerbaijan. In other words, "The United States not only did not object to the presence of the Russian radar station in Azerbaijan, but, on the contrary, was quite supportive of having an additional 'eye' monitoring Iran" (Fedorovskaya, 2013, s. 68).

Official negotiations between Russia and Azerbaijan regarding the lease of this military facility began only after national leader H.A. Aliyev came to power in 1993. This issue became a subject of discussion at nearly all official meetings between the top officials of both countries. The negotiations, which started in 1994, concluded with the signing of the "Agreement on the Status, Principles, and Conditions for the Use of the Gabala Radar Station (Daryal Radar Station)" on January 25, 2002. Under the terms of this agreement, the station was recognized as the property of Azerbaijan and designated as an information and analytical center. The rental fee was set at $7 million per year. The agreement was concluded for a period of 10 years, with an option to extend the lease. At Azerbaijan's request, the agreement stipulated that the Russian military would use the radar station solely for information and analytical purposes. The agreement also limited the number of Russian personnel at the radar station to no more than 1,500. The Azerbaijani side sought access to the information obtained by the station, but Moscow, citing the need for a separate agreement on this matter, did not consent. Immediately after the agreement was signed, Russia renamed the radar station the "Daryal" Information and Analytical Center.

Turning to the proposal made by Russian President V. V. Putin in 2007 to the United States regarding the joint use of the Gabala radar station, it is important to note that Azerbaijani President I. G. Aliyev regarded it as a concrete contribution to strengthening stability and security in the region. The terms of the 2002 lease agreement between Russia and Azerbaijan did not preclude such cooperation. The Azerbaijani leadership believed that if discussions between Russia and the United States on this issue advanced further, Azerbaijan would be open to negotiating the specifics of joint operations, but the cooperation should be limited to the sharing of information collected by the radar. Additionally, given the interest in the Gabala radar station, Baku hoped to secure the support of both Moscow and Washington in the peaceful resolution of the Armenian-Azerbaijani conflict.

In his speeches, V. V. Putin repeatedly highlighted the advantages of the Russian proposal to use the Gabala radar station in Azerbaijan compared to U.S. plans to deploy elements of its global missile

defense system in Poland and the Czech Republic. In his view, the station would allow for the detection and, therefore, interception of missiles in the early acceleration phase of their trajectory. In this scenario, missile debris would fall into the sea, rather than over European countries.

For the United States, the Gabala radar station could primarily be of interest for monitoring Iranian airspace. However, on June 15, 2007, U.S. Secretary of Defense R. Gates, during a meeting in Brussels with his Russian counterpart A.E. Serdyukov, stated that Washington would not abandon its plans to deploy elements of the missile defense system in Eastern Europe. The United States was willing to use the Gabala radar station only as a supplement to the Third Position Area (TPA). The U.S. refusal to jointly use the Gabala radar station as an alternative to deploying missile defense elements in Poland and the Czech Republic signified to Russia that the planned missile defense system would be specifically directed against Russia. Russia was not convinced by the counteroffer to jointly build a missile defense system in Europe, which Gates had made earlier during his visit to Moscow (Aliyev, 2007, s. 2). Moscow understood this as “negotiating for the sake of negotiating” and nothing more.

On July 1-2, 2007, an informal meeting between the Presidents of Russia and the United States took place in Kennebunkport, Maine, USA. V.V. Putin once again raised the issue of jointly using the Gabala radar station. “He also added that Russia was ready to modernize the Gabala radar station in Azerbaijan on its own” (Aliyev, 2007, p. 16). Alongside the station in Azerbaijan, he proposed jointly using the new generation Voronezh radar station, which was under construction in southern Russia in the city of Armavir (Krasnodar Territory). According to the Russian President, the Armavir radar would cover all of Europe, making it unnecessary to deploy American missile defense systems in Eastern Europe. “This would eliminate the need to place our strike systems near European borders and remove the deployment of U.S. strike systems as part of missile defense in space” (Lokotkova, 2007, s. 9). During the negotiations, the U.S. side emphasized the need to modernize the Gabala radar station. According to Putin, interceptor missiles could be deployed in Turkey, on sea platforms, or in Iraq. After the meeting in Kennebunkport, the issue of jointly using the Gabala and Armavir radar stations was handed over to the consideration of American and Russian diplomats, experts, and military personnel. If this issue were resolved positively, Russia was even prepared to abandon its plans to deploy strike missile groups in the Kaliningrad region.

It is interesting that before the meeting mentioned above, on May 15, 2007, the Russian Ambassador to Azerbaijan, V. Istratov, stated at a press conference in Baku, "The United States has repeatedly shown interest in obtaining information from certain radar stations that Russia leases from Azerbaijan" (Lokotkova, 2007, s. 11). It is also worth noting that in 2005, Azerbaijani media reported that the United States was planning to build two radar stations on the territory of the republic. "According to Azerbaijani journalists, one of the radar stations is being built in Astara, on the border with Iran, while the second is being constructed in the Khizi region, on the southern slope of the Greater Caucasus Range" (Aliyev, 2007, s. 14). There were no official statements from either side regarding this matter. The United States would not have been opposed to having military bases in Azerbaijan, primarily for the following reasons: first, to transport oil and gas from Azerbaijan and Central Asian countries to European markets, in order to reduce Western countries' energy dependence on Russia; second, to ensure the security of oil and gas pipelines, as well as international transport corridors passing through the South Caucasus republics, connecting Asia and Europe; and third, to potentially use Azerbaijani territory in operations against the Islamic Republic of Iran. However, even if Washington had approached Baku with such a proposal, there is a high likelihood that Azerbaijan would have rejected it, citing its non-aligned foreign policy, which prohibits the placement of foreign military bases on its territory. Additionally, the Azerbaijani leadership has repeatedly stated that the territory of Azerbaijan cannot be used against neighboring states.

In July 2007, at a meeting of the Russia-NATO Council, the Russian delegation presented the details of its proposal for the joint use of the Gabala and Armavir radar stations. The director of the U.S. Missile Defense Agency gave an enthusiastic assessment of the prospects for jointly using the Gabala radar station. However, after some time, the Americans claimed that the technical and technological standards of this station did not meet the standards adopted in the United States. On

August 18, 2007, the head of the U.S. Missile Defense Office, G. Obering, proposed converting the Gabala and Armavir stations into the Fourth Position Area of the American missile defense system, but insisted on moving forward with the creation of the TPA in Eastern Europe. Russia did not consent to this and, "...since August 17, 2007, resumed regular flights of Russian strategic aviation, which had been interrupted since 1992" (Fenenko, 2022, s. 225). Despite such strong statements from both Washington and Moscow, on September 18-19, 2007, at the Gabala radar station, representatives from Russia, the United States, and Azerbaijan continued to discuss, at the expert level, the technical possibilities of jointly using the radar to monitor missile launches from Iran and North Korea. "The First Deputy Chief of Staff of the Russian Space Forces, A. Yakushin, who led the Russian delegation, said that each side formed a working group of 10 people, mostly military personnel and diplomats" (Gavrilov, 2007). Notably, this was the first time that U.S. military personnel were allowed to visit the Gabala radar station, which had previously been considered a top-secret facility.

On November 22, 2007, the United States submitted its proposals to the Russian Foreign Ministry in written form regarding the creation of a joint missile defense system in Europe. "The essence of these proposals was to create a unified missile defense system to protect the United States, Russia, and NATO countries from missile threats. To achieve this, Washington proposed integrating the planned missile defense facilities in Poland and the Czech Republic, ... along with Russian facilities, into a single system" (Grinevsky, 2009, s. 124). When referring to Russian facilities, the Americans were specifically referring to the Gabala radar station (Azerbaijan) and the radar station under construction near Armavir in the Krasnodar region of the Russian Federation.

During two visits to Russia in October 2007 and August 2008, U.S. Secretary of State Condoleezza Rice and U.S. Secretary of Defense Robert Gates held talks on missile defense with Russian Foreign Minister Sergey Lavrov and Russian Defense Minister Anatoly Serdyukov in the “2+2” format, where the issue of joint use of the Gabala radar station was also discussed. However, these negotiations were unsuccessful. At the Sochi summit on April 6, 2008, the presidents of Russia and the United States issued a Declaration on the Strategic Framework for Russian-American Relations, in which “... the parties expressed interest in creating a system for responding to potential missile threats, in which Russia, the United States, and Europe would participate as equal partners” (Fenenko, 2022, p. 226). On July 7, 2008, at the G8 summit in Toyako, Japan, during a meeting between Russian President Dmitry Medvedev and U.S. President George W. Bush, discussions on missile defense cooperation made it clear that the United States was expanding its project and planning to deploy interceptor missiles for the U.S. missile defense system in Lithuania.

The report by the Russian Federation Ministry of Foreign Affairs for 2007 noted that after V.V. Putin’s “package” proposals to the Americans in Heiligendamm and Kennebunkport, Russian representatives: “Conducted a series of consultations with key European countries, China, and India, in formats such as the UN, OSCE, and NATO Parliamentary Assembly. They actively explained the Russian approach in the media and at specially convened press conferences with the participation of the leadership of the Russian Ministry of Foreign Affairs and the Russian Ministry of Defense. Four Russian-American meetings were held in the format of high-level expert groups. The topic was also discussed at a meeting of foreign ministers and defense ministers of Russia and the United States (the ‘2+2’ format)” (Foreign Policy and Diplomatic Activity of the Russian Federation in 2007, 2008). However, despite all the protests from the Russian government, it was not possible to halt the deployment of the U.S. missile defense system in Eastern Europe. The U.S. did not compromise and did not abandon its plans to deploy missile defense elements in Eastern Europe. In July-August 2008, the United States signed agreements with the governments of Poland and the Czech Republic to deploy missile defense systems on their territories.

At the meeting between Russian President Dmitry Medvedev and U.S. President Barack Obama in Moscow on July 6, 2009, the possibility of cooperation in missile defense was once again discussed. The presidents agreed that specialists from both sides could explore potential cooperation on this issue. On July 10, the Russian leader once again warned the U.S. about the potential consequences of their plans to create a missile defense system in Eastern Europe. The new U.S. administration was interested in more thoroughly studying the potential of the Gabala radar station to

address the issue of its possible use as part of missile defense cooperation with Russia. A few days after Barack Obama's visit to Moscow, U.S. Deputy Secretary of State James Steinberg raised the possibility of including the Gabala radar station in the missile defense system during a trip to Baku on July 11, 2009. However, the U.S. was only willing to use the station in Azerbaijan as an addition to the radar system planned for the Czech Republic. Russia, on the other hand, viewed the Gabala radar station as a full-fledged replacement for the Eastern European missile defense system.

On September 15, 2009, tripartite consultations regarding the use of the Gabala radar station were held in Baku, with experts from Russia, Azerbaijan, and the United States participating. After visiting the Gabala radar station, American experts concluded that the station was outdated. However, Russian experts argued that radars built during the Soviet era were specifically designed for early warning of ballistic missile launches and, as such, could be integral components of American missile defense systems. "At the same time, the relatively advanced age of the Gabala radar in no way prevents it from functioning alongside newer radar stations" (Dvorkin, 2007).

Thus, Russia's opposition to the U.S. plans to deploy elements of its national missile defense system in Eastern Europe did not lead to any meaningful results. "There are still no prospects for reaching a common understanding regarding missile defense in Europe" (Foreign Policy and Diplomatic Activity of the Russian Federation in 2007, 2008).

Regarding the issue of joint Russian-American use of the Gabala radar station, Azerbaijani Foreign Minister Elmar Mammadyarov stated: "At one point, the Russian side proposed that Azerbaijan, as the owner of the radar station, agree to its joint use by Russia and the United States. We naturally responded that this could be our modest but very important contribution to the non-proliferation regime, and we were ready to discuss the issue" (Mamedov, 2011). He also emphasized that, given the current circumstances, the Gabala radar station held significant strategic importance and, as such, should receive appropriate consideration as a strategic asset.

In 2011, tensions between Russia and the United States escalated further. During a meeting of the Russia-NATO Council in Sochi on July 4, 2011, Moscow and Washington were unable to resolve the issue of the American missile defense system's deployment in Eastern Europe. On November 23, 2011, President Dmitry Medvedev announced the cessation of negotiations with the United States on a joint missile defense program (Shakleina, 2018, s. 261-320) after the U.S. rejected Russia's proposal to deploy elements of its missile defense system at the Gabala radar station in Azerbaijan and at the Armavir radar station in Russia.

In response to the actions of the United States, Russia halted the dismantling of the missile division in the city of Kozelsk (Kaluga region) (Fenenko, 2022, p. 227), threatened to deploy the Iskander operational-tactical missile system at its western borders in the Kaliningrad region, and considered withdrawing from the 1987 "Treaty on the Elimination of Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles." As a protest against the U.S. EuroBMD program, Russia suspended its participation in the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (signed in Paris on November 19, 1990 - S.M.).

In December 2012, the lease agreement for the Gabala radar station expired. In response, Russia proposed extending the lease for another 25 years (an extension of the 2002 contract). However, Azerbaijan chose not to extend the lease. Russian historians note that "The parties were unable to agree on the extension of the contract, as the Azerbaijani side set conditions unacceptable to Russia, increasing the rent from $7 million to $300 million per year - i.e., a 43-fold increase" (Fedorovskaya, 2013, p. 66). When discussing the rent, it's important to consider that the station is located in a picturesque mountainous area, which could potentially be developed as a resort, yielding profits far exceeding the proposed rent.

It is highly probable that several significant factors influenced Baku's decision. First, Azerbaijan's foreign policy of "equidistance and multi-vectorism" played a role. Second, there was concern that Russia could use the station against regional countries, which conflicted with the peaceful principles advocated by Baku. Furthermore, despite the 1993 withdrawal of Russian military bases from Azerbaijan, about 1,500 Russian military personnel remained stationed at the Gabala radar station, giving the impression of a Russian military presence in the republic, which contradicted

Baku's policy. Finally, the failure to extend the lease agreement was likely influenced by the growing Russian-Armenian rapprochement. In August 2010, the "Protocol on Amendments to the Bilateral Agreement on the Russian 102nd Military Base in Gyumri of 1995" was signed between Russia and Armenia, extending the Russian military presence in Armenia until 2044. Russia's continued military cooperation with Armenia, which occupied Azerbaijani territories, was not in line with Baku's interests (Vneshnepoliticheskaia i diplomaticheskaia deiatel-nost- RF v 2007 godu).

As a result, the Gabala radar station ceased operations. Many politicians and military experts from both sides, following the withdrawal of the last Russian military personnel from Azerbaijan, forecasted an unoptimistic future for Russian-Azerbaijani relations. However, contrary to these skeptical predictions, military-technical cooperation between Russia and Azerbaijan was not severed, and relations between the two countries have continued to develop positively. The signing of the "Declaration on Allied Interaction Between the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation" in Moscow on February 22, 2022, is proof of this continued cooperation.

Conclusion

Summing up the topic "Gabala radar and the problem of Russian-American cooperation on missile defense", we can draw the following conclusions:

— firstly, if the Russian-American negotiations regarding the joint use of the Gabala radar station as an element of the national American missile defense system are successful, this would lead to the intensification of strategic cooperation between Russia and the United States, and as a result to the improvement of relations between these superpowers, which is very important for everything world community, since the worsening relations between these two world actors today keep the world on the brink of the Third World War;

— secondly, the Russian Federation, whose positions were weakened in the South Caucasus in the early 90s of the 20th century and were finally reduced by the Russian-Georgian conflict of August 2008, could strengthen its influence in such an important strategic region;

— thirdly, as a result of the transformation of the Gabala radar station into an element of the united Russian-American missile defense system, the political weight of Azerbaijan would increase not only in the region, but throughout the entire post-Soviet space.

On the other hand, one cannot but exclude the fact that the joint use of this station by the two superpowers would make the Republic of Azerbaijan a possible target of nuclear missile attacks from third countries.

References

1. Aliev, E. T. (2007). *Gabalinskaya RLS v proshlom, nastoyashchem, budushchem*. Tsentr po izucheniyu problemy razoruzheniya, energetiki i ekologii pri MFTI. http://www.armscontrol.ru.pubs
2. Dvorkin, V. (2007). PRO iabloko razdora. *Nezavisimoe voennoe obozrenie, 33*. 02.11.2007 https://nvo.ng.ru/forces/2007-09-28/1_pro.html
3. Fedorovskaia, I. (2013). Perspektivy rossiisko-azerbaidzhanskikh otnoshenii v svete zakrytiya Gabalinskoi RLS. *Rossiia i novye gosudarstva Evrazii, 1*, 66-70. https://cyberleninka.ru/article
4. Fenenko, A. V. (2022). *Sovremennaya istoriya mezhdunarodnykh otnosheniy: 1991-2021*. Aspekt Press.
5. Gavrilov, Iu. (2007). V Azerbaidzhane nachalis konsultatsii po ispol'zovaniyu Gabalinskoi RLS. *Rossiiskaya Gazeta*. https://rg.ru/2007/09/18/ris.html
6. Grinevskii, O. A. (2009). PRO v Evrope: situatsiya i perspektivy. *Vestnik RGGU, 14*, 119-132. www.rsuh.ru (https://cyberleninka.ru/article)
7. Lokotkova, S. (2007). PRO rossiiskii piar. *Geopolitika, 7*(63), 8-14.
8. Mamedov, S. (2011). Gabala stanovitsya "zolotoy" stantsiyey. *Nezavisimaya Gazeta*. Ofitsial'nyi sait prezidenta Azerbaidzhanskoy Respubliki. https://president.az/ru/articles

9. Markov, E. A. (2019). Istoki konfrontatsii so stranami Zapada i Miunkhenskaya rech' Vladimira Putina. *Vestnik Baltiiskogo federal'nogo universiteta I. Kanta. Seriia: Gumanitarnye i obshchestvennye nauki*, *1*, 104-113.
10. Shakleina, T. A. (2018). *Rossiia i SShA v mirovoi sisteme*. Aspekt Press.
11. Vneshnepoliticheskaya i diplomaticheskaya deyatel'nost' RF v 2007 godu. (2008, March 18). *Obzor MID Rossii*. MID Rossii. https://mid.ru.news

Received: 03.11.2024
Revised: 23.12.2024
Accepted: 20.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/49-53

Zəminə Əsgərova
Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0000-0001-5906-9588
zamina.asgarova@azmiu.edu.az
Vəfa Əhmədova
Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0000-0001-6211-2479
vafa.ahmadova@azmiu.edu.az
Aygün Məmmədova
Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti
https://orcid.org/0000-0002-2227-2782
aygun.mammadova@azmiu.edu.az

Dəyərlərə dair sosioloji konsepsiyalar və nəzəriyyələr

Xülasə

Məqalədə dəyərlər probleminə istinad edən klassik və müasir sosioloji nəzəriyyə və konsepsiyalar araşdırılır. Dəyəri, əsas dəyərləri, sosioloji dəyərləri, dəyər meyarları və inkişafı müəyyən edilməklə, onların şəxsiyyətin və cəmiyyətin həyatındakı rolu və əhəmiyyəti ifadə edilir.

Müəllif Azərbaycan cəmiyyətində və sosiologiyasında dəyər probleminə yanaşaraq nəzəri və praktiki tövsiyələr verir.

Açar sözlər: *dəyər, sosiologiya, konsepsiya, nəzəriyyə, sosial dəyərlər, baza dəyərlər, ideal tip, klassik sosiologiya, müasir yanaşmalar, azərbaycançılıq, ümümi bəşəri dəyərlər*

Zamina Asgarova
Azerbaijan University of Architecture and Construction
PhD in Philosophy
https://orcid.org/0000-0001-5906-9588
zamina.asgarova@azmiu.edu.az
Vafa Ahmadova
Azerbaijan University of Architecture and Construction
PhD in Philosophy
https://orcid.org/0000-0001-6211-2479
vafa.ahmadova@azmiu.edu.az
Aygun Mammadova
Azerbaijan University of Architecture and Construction
https://orcid.org/0000-0002-2227-2782
aygun.mammadova@azmiu.edu.az

Sociological Concepts and Theories About Values

Abstract

Classic and modern sociologic theories and concepts, referring to the problem of values, are researched in the article. Defining value, basic values, sociologic values, value criteria and development their role and significance in the life of the individual and society are expressed

The author presents the theoretical and practical recommendations, approaching to the problem of value in Azerbaijani society and sociology.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Keywords: *value, sociology, conception, theory, social values, basic values, ideal type, classic sociology, modern approaches, Azerbaijanism, common human values*

Giriş

Müasir sosiologiyada ictimai şüurun mühüm elementin kimi dəyərlərə dair bir çox konsepsiya və nəzəriyyələr mövcuddur.

Dəyər nəzəriyyəsi XIX əsrdə Qərbdə meydana gəlmişdir. Dəyərlər haqqında ilk sosioloji təsəvvürlər Vilhem Dilteyə məxsusdur. O, belə hesab edirdi ki, insan "hisslərdə yaşanmış dəyərə malikdir" (Dil'tey, 2003, s. 124). V. Diltey dəyəri ruhi gerçəklik, hisslərdən ayrılmaz, həzz almaq üçün istifadə olunan həyati sərvət hesab edir.

Klassik sosiologiyanın görkəmli nümayəndəsi H. Spenser insan cəmiyyətinə bioloji orqanizm kimi baxır, onlar arasında əsaslı fərqlər görürdü. Sosioloqun fikirincə, "cəmiyyət öz üzvlərinin rifahı üçün mövcuddur" (D'yurkkheym, 2001, s. 287). H. Spenser fərdi azadlığı dəyər hesab edirdi. Onun fikrincə, müasir cəmiyyətdə dövlətin rolu məhdud olmalıdır, çünki güclü dövlət insan azadlığını məhdudlaşdırır. Onun nöqteyi-nəzərindən bəşəriyyətin ali dəyəri tələbatlarının ödənilməsinin mövcud olduğu cəmiyyət ola bilər. Belə cəmiyyətdə bir fərd digər fərdin hüquqlarını pozmamalıdır. H. Spenserin ardınca fransız sosioloqu Emil Dürkheym dəyərlərə dair öz konsepsiyasını yaratmışdır. O, özünün "dəyərli və real" mühakimələr əsərində dəyərlərə müxtəlif nöqteyi-nəzərdən yanaşır. Birinci nöqteyi-nəzərə görə, "əşyanın dəyəri sadə təəssüratın təsdiq və etiraz edilməsi kimi çıxış edir. Bu cür təəssüratı əşya öz daxili xüsusiyyəti kimi yaradır" (D'yurkkheym, 2001, s. 29). İkinci nöqteyi-nəzərə görə, dəyərlərin meydana gəlməsi zamanı "real mühakimlərə" əsaslanmaq lazımdır. E. Dürkheym təsdiq edirdi ki bütün dəyərlər bizdən kənarda, bizim ətrafımızda mövcuddur. Fransız sosioloqu "dəyərli" və "real" mühakimələr arasında idela xüsusi əhəmiyyət verirdi. İdeallığın ilk növü realdır. İdeal cisim üçün simvol rolunu oynayır. Digər növ dəyər ideallarıdır. Onun üçün aid olduğu reallığın şəklinin dəyişdirilməsidir. Burada cisim ideal üçün simvola çevrilir və müxtəlif insanlar tərəfindən onun təsəvvür edilməsinə imkan verir. E. Dürkheym sosiologiyada özünün dəyər konsepsiyası ilə məşhurdur.

Tədqiqat

Fransız sosioloqu duyğunu (kültürü), düşüncəsini (mədəniyyəti) toplum yaradır "fikrini irəli sürür" və toplumda kolektiv şüurun rolunu qeyd edir, iş bölümünü (əmək bölgüsünü) sosial həmrəyliyin əsası sayırdı. Bununla da o, tarixi materializmin iqtisadi modelini arxa plana keçirtdi. "Milli iqtisadiyyatımız ancaq iqtisadi gerçəkliyimizi tədqiq etdikdən sonra iqtisadi hadisələrdən normal və xəstə olanları ayırd edə biləcək və ancaq o zaman iqtisadi xəstəliklərimizin müalicəsi ücün arayış və ya resept verə biləcəkdir" (Abbasov, 2009, s. 37).

Digər Qərb tədqiqatçısı Maks Veber ilk sosioloqlardan biridir ki, dəyər probleminin sosiologiyada metodoloji əsasını yaratmışdır. O, dəyəri hər hansı tarixi dövrün qaydası hesab edir, belə dövrə maraqların xas olduğunu göstərirdi. M. Veberin sosiologiyada tətbiq etdiyi əsas metodoloji vasitə *ideal tip nəzəriyyəsidir* (Veber, 2000, s. 46). M. Veberin sosiologiyasının metoloji spesifikası məhz ideal tip təlimi ilə müəyyən edilir. O, eyni zamanda dəyər mühakimələrindən azad müddəa da irəli sürürdü. İdeal tip ideyası ilə o, elə bu anlayışlar sistemi irəli sürürdü ki, hər hansı tətqiqatçı müxtəlif tarixi materiallardan baş çıxara bilir, ideal tipli realın modelinə yaxınlaşa bilirdi. Veberin ideal tip ideyasında bu və ya digər hadisənin "mədəni mənası" göstərilir. O, empirik materialı sistemləşdirməyə ideal tipik nümünələrə yaxın nöqteyi-nəzərdən onun aktual vəziyyətini şərh etməyə imkan verir (Golovin). M. Veber ideal tipin üç növünü — ənənəvi, rasional və harizmatik tipləri irəli sürür. Bu tiplər əsasında o, aşağıdakı dəyər tiplərini göstərmişdir:

1. Qardaşlıq məhəbbəti.
2. Formal rasionallıq.
3. Kortəbii — ektamik başlanğıc, harizma.

Bu ideal tiplər empirik reallıqda sırada təmiz halda çıxış etmir, ancaq bir-birinə qarşı duran əsas dəyərləri özündə əks etdirir. M. Veberə görə, "dəyər sosial subyekt üçün müəyyən əhəmiyyətə malik normadır" (Talantova).

Dəyər mühakiməsindən "azad" müddəası yalnız sosioloji deyil, hər hansı elmi metodologiya üçün mühüm elementdir. Bu sahədə Veber iki problemi fərqləndirir:

1. Ciddi mənada dəyərlərin mühakimələrdən azad olması problemi.
2. İdrak və dəyərlərin qarşılıqlı münasibətləri problemi.

Veber sosiologiyada dəyər problemi üçün mühüm olan "idraki maraq" anlayışını irəli sürmüşdür. Bundan başqa, onun "dəyər ideyaları" anlayışında var ki, onu bütövlükdə dünyaya yanaşmanın spesifik mədəni tarixi üsulu müəyyən edir. Dəyər ideyalarının mövcudluğu mədəniyyət haqqında transendental zəmin rolunu oynayır. İdrakda əsas dəyər zamanın ruhu, mədəniyyətin ruhudur. İdeylar və maraqlar zamanca dəyişir və ideal tiplərdə mədəniyyətlər haqqında, anlayışlar haqqında elmlərdə inkişaf etdirilir.

M. Veberin ideal tiplər haqqında sosioloji təlimində modernləşmə və sekülyarlaşma dəyərləri əsas yer tutur. M. Veber bu sekülyarlaşma prosesi haqqında "Protestant əxlaqı və kapitalizmin ruhu" adlı əsərində sekülyarlaşmanı əxlaqi və inanc sisteminin getdikcə çökməsi kimi dəyərləndirmişdir. Modern cəmiyyətin ana fəlsəfəsi "insanı" ən mükəmməl varlıq olaraq qəbul edir (Qaraqardılu). Dəyərlə bağlı M. Veberin əsərləri XX əsrdə sosioloji elmi biliyin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Lakin təəssüf ki, ondan sonrakı sosiologiya elmi alman aliminin nəzəri və metodoloji irsindən geniş istifadə etsə də, o, sözün formal mənasında öz məktəbini yarada bilməmişdir.

Klassik sosioloqların baxışları, nəzəriyyələri və konsepsiyaları əsasında belə nəticəyə gəlmək olar ki, dəyərlər fərdlərin və bütövlükdə cəmiyyətin ayrılmaz hissəsini təşkil edir. Klassik sosioloqlar belə hesab edirlər ki, dəyərləri insanlar özləri yaradır və bu dəyərlər əsasında onların davranışları tənzim olunur.

Azərbaycan klassikləri də sosioloji fikir tarixində dəyərlərə aid baxışları ilə mühüm rol oynamış, milli mənəvi dəyərlərimizi inkişaf etdirmişlər. XIX əsrdə Azərbaycan sosioloji fikrində ənənəvi və müasir dəyərlərin vəhdəti olan maarifçilik, respublikaçılıq və azərbaycançılıq formalaşmışdır. Azərbaycan tədqiqatçısı, professor N. Şəmsizadə göstərir ki, H. Zərdabi, H. Z. Tağıyev, Ə. Hüseynzadə, Ə. Topçubaşov, M. Ə. Rəsulzadə, C. Məmmədquluzadə, Ü. Hacıbəyov, M. Ə. Sabir və H. Cavid kimi şəxsiyyətlərin və onların başçılıq etdiyi ədəbi tarixi cərəyanların fəaliyyəti sahəsində XIX əsrin sonu — XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda milli ideologiya formalaşdı və tarixdə ilk dəfə 1918-ci ildə milli dövlətin, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması ilə nəticələndi. Özündə türkçülük, islamçılıq və qərb dəyərlərini birləşdirən həmin ideologiya azərbaycançılıq idi (Şəmsizadə, 1996, s. 38). Göründüyü kimi, azərbaycançılıq milli və ümumi bəşəri dəyərlərin vəhdəti kimi meydana gəlmişdir.

XX əsrin əvvəllərində Qərbdə dəyər problemi sosioloqlar Uilyam Tomas və Florian Znametski tərəfindən tədqiq olunmuşdur. Onlar iqtisadi, elmi, mənəvi-ruhi, dini, sosial dəyərlə yanaşı, insanı ən ali dəyər hesab edirlər.

Müasir Qərb tədqiqatçılarından T. Parsons dəyər nəzəriyyəsinə əsaslı töhfə bəxş etmişdir. O, dəyərlərin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini göstərir, onları ruhi-mənəvi deyil, sosial kontekstdən nəzərdən keçirirdi (Parsons, 1999). T. Parsons belə hesab edirdi ki, dəyərlər sistemi eyni zamanda insanları həm birləşdirir, həm də ayırır. Məhz müxtəlif siniflərin, təbəqələrin və millətin yaranması səbəbi dəyərlərdir. Dəyərlər onların özünəməxsusluğunu müəyyənləşdirir, onları bir-birindən fərqləndirir.

Müasir sosioloqların baxışlarını təhlil edərək Parsons belə qənaətə gəldi ki, dəyərlər bilavasitə cəmiyyətin formalaşmağına təsir edir, insanların həyatlarının, baxışlarının və davranışlarının elementi kimi inteqrasiya funksiyasını yerinə yetirir, müəyyən sosial əlamətlərinə görə insanları birləşdirir və bir-birindən ayırır, cəmiyyəti siniflərə, qruplara bölur. Fərdin şüurunda dəyərlərin dəyişməsinə gəldikdə, onu qeyd etmək lazimdır ki, onlar bilavasitə insanın özünə təsir edir.

Dəyərlər heç bir vaxt bir-birindən ayrı olmayıb, həmişə bütöv bir sistem əmələ gətirir. Hər bir cəmiyyət insanların qəbul etdiyi öz dəyər stukturunu müəyyən edir. Müxtəlif dövrlərdə dəyərlər mühüm rol oynamış, sosioloqlarin əksəriyyəti dəyər problemini öyrənərək müəyyən etmişlər ki, dəyərlər ilk növbədə insan davranışının tənzimləyici mexanizmidir, eyni zamanda cəmiyyətin ayrılmaz hissəsi və fərdin idealı normasıdır.

Dəyərlərə mədəniyyət sosiologiyasının kateqoriyası kimi baxan "tədqiqatçılar" dəyərlər sisteminin sosial ümümiliyini fərdlərin maraqlarının və tələbatlarının mənəviyyatlarının, mədəniyyətinin əsası kimi dəyərləndirir, dəyərlər sisteminin ikili rol oynadığını, fərddə subyektin özunü qiymətləndirilməsi, cəmiyyətdə sosio-mədəni sistem olduğunu iddia edir.

Ənənəvi dəyərlər həyat normaları və məqsədlərin qorunub saxlanmasını təmin edir, müasir dəyərlər ictimai həyatda, onun ayrı-ayrı sferalarında baş veren dəyişikliklərin təsiri altında əmələ gəlir. Bu kontekstdə yaşlı və gənc nəsillərin dəyərləri müqayisə olunur, onlar arasında münaqişələrin və gərginliklərin səbəblərini anlamağa imkan verir.

Sosiologiyada bəzi hallarda baza dəyərlərin anlayışından da istifadə edirlər. Bu baza dəyərlər şüur və davranış kimi çıxış edir, insana intellektual zənginlik bəxş edir. Baza dəyərləri şəxsiyyəti formalaşdıraraq təbiət üzərində hökmranlığa əsaslanan sağlam həyat tərzinə, ahəngdarlığa, vəhdətə, tərəfdaşlığa, əməkdaşlığa, yeni "həyat keyfiyyətinə", insanlar arasında hümanist mədəniyyətə xasdır.

Dəyər problemi sosiologiya üçün aktualdır. Bu problem elmlərarası tədqiqatçı obyektir. Dəyərin tədqiqinə sintetik yanaşma mövcuddur. Mövcud yanaşmaları ümümiləşdirərək dəyərləri aşağıdakı kimi müəyyənləşdirmək olar:

1. Dəyərlər insanlara faydası olan real predmetlərdir (funksion yanaşma).
2. Dəyər insan üçün predmet əhəmiyyətidir (siqnidikativ yanaşma).
3. Dəyər subyektiv gerçəkliyə müsbət münasibəti ifadə edən ideal predmetdir (qiymətləndirici yanaşma) (Spiridonova, 2004). Müəllif dəyərin çoxsaylı təsnifatında müxtəlif meyarların olduğunu qeyd edir.

Dəyərlərin müəyyənləşdirilməsi üçün aşağıdakı meyarlardan istifadə olunur — sosial ümumiliyə görə, sosial subyektə görə (ümumbəşəri, milli-etnik sosial-qrup, fərdi dəyərlər); demoqrafik əlamətlərinə görə (qadın, kişi, gənclik, uşaqlıq, qocalıq dəyərləri); obyektiv sahələrinə görə (cisim, işarələr, simvollar, davranış formaları dəyərləri); fəaliyyət sferalarına görə (əmək, idrak, ünsiyyət dəyərləri); tələbatların strukturuna görə (iqtisadi, etik-dini, nəzəri, etika dəyərləri); zaman meyarlarına görə (dövrün, yaşın, nəslin dəyərləri); həyat tərzinin gedişinə görə (aristokratik, şəhər, kənd dəyərləri); mütləq məqamlarına görə (əbədi, nisbi); ictimai münasibətə görə (mütərəqqi, mürtəca, mühafizəkar, inqilabi, innovasiya); fəaliyyət xarakterinə görə; həyatda seçmə imkanlarına görə (real, utopik, xəyali); əhəmiyyətinə görə (əsas, köməkçi, əsas ikinci dərəcəli dəyərlər) və s.

Sosiologiyada dəyərlər anlayışının metodoloji əhəmiyyətindən bəhs edərkən kateqoriya aparatına "sosial dəyərlər" anlayışı da daxil edilir. Sosial dəyərlər geniş mənada cəmiyyətdə maddi və mədəni dəyərlərə məxsusdur (Tsennosti kak kategoriya sotsial'noy kul'tury).

Azərbaycan tədqiqatçısı N. Abbasov yazır: "Bəşər mədəniyyəti tarixinin araşdırması sahəsindəki qazanılmış təcrübələr sübut edir ki, insanların mənəviyyatı, əxlaqi normaları və baxışları ilə bağlı olan milli-mənəvi dəyərlərin yaradıcısı xalqdır. Təbiətin hər bir xalqa bəxş etdiyi ən qiymətli miras onun milli-mənəvi dəyərləridir. Bu səbəbdən də hər şeydən əvvəl və hər sahədə, o cümlədən mədəniyyət siyasəti sahəsində mədəniyyətin təsbiti mövzusuna üstünlük verilməlidir. Milli-mənəvi dəyərlər gələcək nəsillərə daha da zənginləşdirilmiş halda ötürülməlidir. Şübhəsiz ki, mədəniyyət dəyişmədən və zənginləşdirilmədən varlğını qoruya bilməz. Bu məqsədlə müasir mədəniyyət siyasətində yaradıcı və qoruyucu səciyyəli hər cür fəaliyyət təşviq edilməli, yeni qabiliyyətlərin kəşf edilməsi, istiqamətləndirilməsi, dəyərləndirilməsi fəaliyyətinə mühüm əhəmiyyət verilməlidir" (Abbasov, 2009). Müəllif Azərbaycan dəyərlərinin millilik və ümumbəşəriliyin sintezi olduğunu, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanılması və inkişafında Azərbaycan dövlətinin mədəniyyət siyasətində mühüm rol oynadığını diqqətə çatdırır.

N. Abbasov daha sonra yazır: "Azərbaycan dövləti öz daxili və xarici siyasətini yeni tarixi şəraitə, müasir tələblərə uyğun olaraq, xalqımızın tarixi və mədəni ənənələrinə, dilimizə, milli-mənəvi dəyərlərimizə istinad edərək həyata keçirir. Müstəqilliyimizin əldə olunmasından sonra həyata keçirilən mədəniyyət siyasəti milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanması və gələcək nəsillərə çatdırılması üçün böyük zəmin yaradır. Xalqımızın əldə etdiyi bu böyük nailiyyət milli sərvətimiz olan mənəvi dəyərlərimizin istifadəsini, bəşəri dəyərlərin tərkib hissəsi kimi inkişafını və inteqrasiyasını təmin edir. Dövlətimizin belə bir demokratik mədəniyyət siyasəti xətti tutduğuna və müasir dünya mədəniyyətinə interqasiya olduğuna görə, mədəniyyətimizin özündə böyük bir

dəyişiklik etmədən, yəni mühafizə edilməsi zəruri olan milli şəxsiyyətimizi təşkil edən xarakterik keyfiyyətimizi budamadan, təcrübəyə və elmin mütərəqqi nailiyyətlərinə söykənərək, forma dəyişikliklərini şüurlu surətdə aparmaq məcburiyyətində olduğumuzu qəbul etməliyik" (Abbasov, 2009, s. 5). Müəllif haqlı olaraq müasir qloballaşma dövrundə xalqımızın dqnya mədəni imkanına inteqrasiya olunduğunun zərurətə çevirdiyini əsaslandırır.

Nəticə

Ulu öndər Heydər Əliyev milli-mənəvi dəyərlərimiz haqqında deyirdi: "Bizim milli-mənəvi dəyərlərimiz əsrlər boyu xalqımızın həyatında, yaşayışında formalaşıbdır. Milli-mənəvi dəyərləri olmayan millət, həqiqi xalq ola bilməz". Daha sonra isə o deyirdi: "Azərbaycan xalqı cürbəcür hökmdarların əlində olubdur, tarix boyu nə qədər əziyyətlər çəkibdir. Ancaq dilini də, öz mənəvi, əxlaqi mentalitetini də saxlayıbdır. Bu xalqımızın nə qədər dərin kökləri olduğunu göstərir" (Azərbaycan dili və ədəbiyyatina hərs olunmuş sayt). Milli-mənəvi dəyərlərimiz əsrlərdən bəri formalaşmış, xalqın yaşayışına, məişətinə daxil olmuşdur. Azərbaycan xalqının mənəvi dəyərlərini fərqləndirən, onun xarakterini qabarıqlaşdıran əlamətlərindən ibarətdir. Azərbaycan xalqına məxsus ən başlıca milli-mənəvi keyfiyyətlər bunlardır: mərdlik, köməksizə humanistlik; sözünəbütövlülük, əliaçıqlıq, səxavətlik; ailəyə sadiqlik və bağlılıq; dostluğa möhkəmlik; vətənə, torpağa bağlılıq; düzlüyə aparan inam və etiqadın müqəddəsliyi; abır, həya, ismət və onun qorunması (Azərbaycan dili və ədəbiyyatına həsr olunmuş sayt). Bu dəyərlər Azərbaycan xalqının mentalitetini, milli varlığını sürətləndirən dəyərdir.

Beləliklə, müasir Azərbaycanda dəyər proseslərinin dərk olunması belə bir nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, sosiologiyanın klassik dövrundəki anoloji-metodoloji vasitələr müasir dəyər nəzəriyyələrinin inkişafı üçün böyük irs qoymuşdur. Klassik irs bu gün də aktualdır və müxtəlif müasir sosioloji nəzəriyyələrdə iştirak edir.

Ədəbiyyat

1. Abbasov, N. (2009). *Mədəniyyət siyasəti və mənəvi dəyərlər*. Təknur.
2. *Azərbaycan dili və ədəbiyyatina hərs olunmuş sayt*. Azeri-org.
3. Dil'tey, V. (2003). *Opisatel'naya psikhologiya*. Eletsiya.
4. D'yurkkheym, E. (2001). *Sotsiologiya i yeye predmet, metod, prednaznacheniye*. Terra, Knizhnyy klub.
5. Golovin, D. T. *Ucheniya Marksa Vebera ob «Ideal'nykh tipakh»*. http://mynivercity.ru
6. Qaraqardılu, Y. *Sosio-kultural sistemlərin inkişaf və dəyişmə sürəclərində*. www.gun.az.tv
7. Talantova. *Teorii tsennostey v klassicheskoy i sovremennoy sotsiologii.* http://docplayer/ru/5288 3730-teorii-cennostey-v-klassicheskoy-sovremennoy-sosiologii.htmd
8. *Tsennosti kak kategoriya sotsial'noy kul'tury*. http://allrefs.ne/c3/34495 /p85
9. Spiridonova, V. A. (2004). *«Problemma tsennostey v sotsiologii»*. Avtoreferat filosofii kandidat sotsiologicheskikh nauk.
10. Şəmsizadə, N. (1996). *Azərbaycan ideologiyası*. Sabah.
11. Parsons, T. (1999). *Sistema sovremennykh obshchestv*. Aspekt Press.
12. Veber, M. (2000). *Izbrannyye proizvedeniya*. Progres.

Daxil oldu: 08.10.2024
Baxışa göndərildi: 30.12.2024
Təsdiq edildi: 04.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/54-58

Zümrüd Qəhrəmanova
Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
tarix üzrə fəlsəfə doktoru
https//orcid.org/0009-0002-2973-6719
zumrud.q@mail.ru

Qədim Alban məbədində (Govurqala) erməni saxtakarlığı

Xülasə

Qafqaz mədəniyyətləri içərisində Azərbaycanda qorunub saxlanan qədim Alban dövlətinin özünəməxsus təkrarolunmaz maraqlı mədəniyyəti, incəsənəti həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Ancaq bədnam qonşumuz ermənilər daim bizim maddi mədəniyyət abidələrimizə təcavüz ediblər. Bədnam qonşularımız nə qədər bizim tarixi özününküləşdirmək istəsələr də, alban tarixşünaslığına hücum etsələr də, tarixi faktlar, arxeoloji və yazılı mənbələr əsasında aparılan araşdırmalar onların yalanlarını bir daha üzə çıxarır.

Azərbaycan arxeoloqlarından R. M. Vahidov, R. B. Göyüşov Ağdam rayonu Sofulu kəndi yaxınlığındakı Govurqala abidəsində tədqiqatlar aparmışlar. Görkəmli arxeoloqlarımızdan olan R. M. Vahidov erməni "tarixçiləri" tərəfindən Tiqranakertin Govurqala abidəsi ilə eyniləşdirilməsinə qarşı çıxmış, bu abidənin Tiqranakert olmamasını göstərmişdir. R. B. Göyüşov Govurqala abidəsində apardığı tədqiqatlar nəticəsində müəyyənləşdirmişdir ki, bu yaşayış yeri Moisey Kalankatuklunun "Alban tarixi"ndə adını çəkdiyi və hökmdar Mömin III Vaçaqanın yay iqamətgahının yerləşdiyi Aluen şəhəridir. Onda Şahbulaq qalası yaxınlığında Tərnəüt kəndinin ərazisində yerləşən abidə Aluen şəhərinin qalıqlarıdır. Bu şəhərdə 498-ci ildə kilsə məclisi çağırılmış, qanunlar qəbul edilmiş və alban dilində ilk yazılı sənəd tərtib edilmişdir. Butun bunların əsasında deyə bilərik ki, Govurqalanı mənbələrdə adı çəkilən Akna şəhəri ilə eyniləşdirmək mümkündür.

Açar sözlər: *məbəd, yazılı mənbələr, din, xaç, arxeoloji qazıntılar*

Zumrud Gahramanova
Azerbaijan State Agrarian University
PhD in History
https//orcid.org/0009-0002-2973-6719
zumrud.q@mail.ru

Armenian Forgery in the Ancient Albanian Temple (Govurgala)

Abstract

Among the cultures of the Caucasus, the focus has always been on the unique and interesting culture and art of the ancient Albanian state preserved in Azerbaijan. However, our notorious Armenian neighbors constantly encroached on our material cultural monuments. No matter how much our shameful neighbors want to appropriate our history and attack Albanian historiography, research carried out on the basis of historical facts, archaeological and written sources reveals their lies.

Azerbaijani archaeologists R. M. Vahidov, R. B. Goyushov conducted research at the Govurgala monument near the village of Sofulu, Aghdam region. One of our prominent archaeologists R. M. Vahidov opposed the identification of Tigranakert with the Govurgale monument by Armenian "historians" and pointed out that this monument is not Tigranakert. R. B. Goyushov determined as a result of his research at the Govurgale monument, established that this place of residence was the city of Aluen, where the summer residence of the ruler Momin III Vachagan, mentioned by Moses of Kalankatuk in the "History of Albania," was located. Then the monument, located on the territory of the village of Tarnaut near the Shahbulag fortress, is the remains of the city of Aluen. In this city in 498, a church council was convened, laws were adopted and the first written document in the Albanian

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

language was compiled. Based on this, we can identify Govurgala with the city of Akna mentioned in the sources.
Keywords: *temple, written sources, religion, cross, archaeological excavations*

Giriş

Qafqaz mədəniyyətləri içərisində, Azərbaycanda qorunub saxlanan qədim Alban dövlətinin özünəməxsus təkrarolunmaz maraqlı mədəniyyəti, incəsənəti həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Qafqazda yaşayan digər xalqlar da qədim alban mədəniyyətindən uzun illər faydalanaraq, özlərinin memarlıqlarını və mədəniyyətlərini inkişaf etdirmişlər. Lakin bəziləri bu gözəllikdən mənəvi zövq almaq, onu olduğu kimi yaşatmaq əvəzinə ona düşmən kəsiliblər. Ancaq bədnam qonşularımız olan ermənilər daim bizim maddi mədəniyyət abidələrimizə təcavüz ediblər, saxtakarlılqlar edib özlərinə məxsus olmayan tarix yazmaq istəyiblər. Buna baxmyaraq, bədnam qonşularımız nə qədər bizim tarixi özününküləşdirmək istəsələr də, alban tarixşünaslığına hücum etsələr də, tarixi faktlar, arxeoloji və yazılı mənbələr əsasında aparılan araşdırmalar onların yalanlarını bir daha üzə çıxarır.

Məlumdur ki, Albaniyada ilk orta əsrlərdə (V əsr) qarqar dilində 52 hərfdən ibarət müstəqil alban yazısı meydana gəlmişdir. Albanşünaslığın tarixində ən mühüm hadisələrdən biri, heç sözsüz ki, alban əlifbasının aşkar edilməsi ilə bağlıdır. Z. Aleksidze yazır ki, “Alban əlifbasını 1937-ci ildə Yerevanda erməni əlyazmaları arasında, sonralar Əlyazmalar İnstitutunun banisi və ilk direktoru, İlya Abuladze aşkara çıxarmışdır. Elmi albanologiya öz təvəllüd gününü buradan başlayır” (Şükürov, 2023, s. 10). Burada əsas kriteriyalardan biri kimi albanşünaslığın erməni tarixşünaslığının monopoliyasından çıxarılması və Azərbaycan albanşünaslığının formalaşması götürülə bilər (Vahidov, 1964, s. 10). Alban əlifbasının aşkar edilməsi ilə albanşünaslığın tarixində, ilk dəfə olaraq albanşünaslıqda xronoloji-problem baxımından daha bir elmi istiqamət-alban yazılı mətnlərinin deşifrə edilməsi sahəsində tədqiqatlar meydana gəlməyə başladı.

Albaniya dövlətinin mövcud olduğu dövrdə alban əlifbası, alban yazısı zaman-zaman müxtəlif maneələrin törəməsinə baxmayaraq, xalqımızın tarixi abidələri olaraq, mənsub olduğu xalqın adı ilə bağlı şəkildə tanınır (Hacıyev, 2008, s. 30). Albaniya ərazisi I-IV əsrlərdə Arşaki, VII-VIII əsrin əvvəllərindək isə Mehranilər sülaləsinin hakimiyyəti altında olmuşdur. Həmin dövrdə alban yazısı və alban-aran dili hökm sürürdü. Abidələrin üzərindəki erməni yazıları isə bir qayda olaraq sonradan saxtalaşdırmaq məqsədilə qoyulmuş izlərdir (Hacıyev, 2008, s. 22).

Tədqiqat

Lakin XIX əsrin əvvəllərində Türkiyədən və İrandan ermənilərin çar Rusiyasının əli ilə Cənubi Qafqaza, o cümlədən azlıqda qalan xristian albanların yaşadıqları Qarabağın dağlıq hissəsinə kütləvi köçürülmələri ilə bölgədəki abidələrin süni şəkildə erməniləşdirilməsinə başlanıldı. Çünki 1836-cı ilə Alban katalikosluğu rəsmi ləğv edilənədək Azərbaycanda islam dini özünə dərin kök salmışdı. Xristian alban abidələri diqqətdən kənarda qalmışdı. Bunun nəticəsi idi ki, indiki Ermənistan (Qərbi Azərbaycan) Azərbaycanın Yuxarı Qarabağ ərazisindəki xristian alban abidələrində erməni, indiki Gürcüstan Respublikası ərazisindəki abidələrdə gürcü elementləri formalaşdırılırdı (Hacıyev, 2004, s. 15).

Qarabağ ərazisində tarixən bütün dinlərə rəğbətlə yanaşılmışdır. Bu proses arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkar edilmiş maddi mədəniyyət nümunələri ilə təsdiq olunur. Aşkar edilmiş kurqan dəfn adətinin, küp, daş qutu qəbirlərin dəfn edilmiş bütlərin, üzərində xaç obrazlı naxışları olan nişan daşlarının tədqiqi bunu deməyə əsas verir. A. Məmmədova görə ilk orta əsrlərdə xaç daşlarında bütpərəstlik simvolları daha çox öz əksini tapmışdır (Məmmədov, 1993, s. 91). Ancaq alban abidəsi ilə erməni abidəsi arasında fərqlər var. Alban xaçları erməni xaçlarından fərqlidir. Burada söhbət üzərində xristianlığa qədər mövcud olmuş dini ayinlərin simvolikası əks olunmuş, xristian və müsəlman qəbirləri və yazılı abidə daşlarından gedir. Alban xaç daşları üzərindəki obrazlar çoxlu yüzilliklər keçdiyinə görə əvvəlcə iki, sonralar üç din hakimiyyəti altında toplanmış harmonik olaraq yüzlərlə mümkün yazılı daşların üzərində əks olunmuş ayin simvolikasıdır. Buradan aydın olur ki, bütün özünəməxsus, orijinal və köklü fərqi olan xaçdaş, başdaş və nişandaş erməni xaçından fərqlidir (Əliyev, 2007). Xaç daşlarda başlıca cəhət odur ki, onlar təkcə xaç deyil, məqsədli bədii icra olunmuş yazılı daş obrazdır. Öz mənasına görə bu xaçlar xristianlığa qədərki dini ayinlərlə bağlıdır və həyat

ağacının-xaçın təsvirinə yaxınlaşır. Alban xaçı xristanlığa qədərki inamların və kainatın dərketmənin əlamətlərini özündə cəmləşdirən işarələrə malikdir. Onun bütün kompozisiyaları göylə yerin əlaqəsi, günəş, işıq və məhsuldarlıq simvolu kimi əks olunmuşdur (Hacıyev, 2008, s. 29).

Erkən orta əsr Qarabağın şəhərtipli ən möhtəşəm yaşayış məskənlərindən birinin xarabalığı indiki Ağdam rayonun Boyəhmədli kəndində yerləşən Govurqala abidəsidir. Govurqala şəhər yeri haqqında akademik Z. M. Bünyadov, İ. Q. Əliyev, arxeoloqlardan R. M. Vahidov, İ. M. Cəfərzadə, S. M. Qazıyev, R. Göyüşov və başqaları məlumat vermişlər. Arxeoloq R. M. Vahidovun 1971-ci ildə apardığı qazıntılar şəhərin xarakterini, onun plan qurluşunu, dövrünü aydınlaşdırmağa əsas vermişdi (Vahidov, 1965, s. 167).

Məbədin mehrab hissəsi yarımdairəvi aspida formasındadır. Məbədin döşəməsi də ustalıqla yonulmuş daşlardan ibarətdir. Bəzi döşəmə daşlarının üzəri müxtəlif cizgilərlə naxışlanmışdır. Tədqiqatçı R. Vahidov bu təsvirlərin dini etiqad ilə əlaqəli olduğunu qeyd etmişdir. Govurqalada aşkar edilən daş məmulatı içərsində əsas yeri xaçlar tuturdu. Belə ki, məbədin kiçik otağının qərb divarının xarici üzünü təşkil edən daşlardan birinin üzərində qazma üsulu ilə həkk olunmuş xaç şəkli vardır (Hacıyev, 2000). Üçbucaq şəkilli dördqanadlı olan bu xaçın diametri 60 sm olan medalyonun içərsində yerləşmişdi. Xaçın böyük ustalıqla düzəldilməsi və bütün detalların simmetriyası nəzərə alındığını qeyd etmək olar. Xaçların bəziləri daşdan yonulmuş, bəziləri isə daş lövhələr üzərində qazma yolu ilə düzəldilmişdi. Burdan tapılmış daşların bir çoxunu həndəsi və nəbati naxışlar bənzəyir (Vahidov, 1965, s. 174-175).

R. M. Vahidovun tədqiqatları nəticəsində məlum olmuşdur ki, şəhər antik dövrdə formalaşmış, erkən orta əsrlərdə mühüm şəhərlərdən biri olmuşdur (Vahidov, 1964, s. 20). Həmçinin R. M. Vahidov ilk dəfə Azərbaycanda alban xristian abidələrini öyrənmişdir (Vahidov, 1965, s. 167). Daha sonralar Govurqala yaşayış yerində qazıntı işlərini R. Göyüşov davam etdirmişdir (Göyüşov, 1993, s. 25). Məbəd və onun ətrafında toplanmış maddi mədəniyyət qalıqları nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, şəhərdə dulusçuluq, metalişləmə və daşişləmə sənətkarlığı öz dövrünün yüksək inkişaf səviyyəsinə çatmışdır. Həmçinin qazıntılar zamanı ilk orta əsr abidələrində olduğu kimi Govurqalada da müstəvi və yarımmüstəvi formada kirəmitlərə də rast gəlinmişdir (Xəlilov, 2010, s. 102). Govurqalada arxeoloji qazıntılar zamanı erkən orta əsrlərə dövründə Albaniyada hökmdar nəslinə aid qəbiristanlığın olmasına əsaslanan professor R. B. Göyüşov Govurqalanı Alban hökmdarlarının yay iqamətgahı kimi şöhrət qazanmış, Bərdə – Dəbil (Dvin) ticarət yolunun üzərində yerləşən Aluen şəhərinin qalıqları hesab edirdi (Hacıyev, 2000, s. 26).

Həmçinin Govurqalanın tarixi adı barədə tədqiqatçılar müxtəlif fikirlər söyləmişdilər. "Erməni tədqiqatçıları" əsassız surətdə Govurqalanın Qafqaz Albaniyası ərazisində guya mövcud olmuş Tiqranakert şəhəri olduğunu qeyd etmişlər. S. T. Yeremyan 1951-ci ildə nəşr etdirdiyi dərsliyin atlasında Ağdam rayonun Tərnəüt kəndi yaxınlığında Tiqranakert adlı yaşayış məntəqəsinin olduğunu qeyd etmişdir. O, eyni adlı digər bir şəhər yerinin Şəmkir çayının yuxarı axarında olduğunu bildirmişdi. Alışan, S. Calalyan, M. Barxudaryan Tiqranakerti Ağdam-Ağdərə şosse yolunun kənarında yerləşən Şahbulaq qalası yaxınlığındakı Tərnəküt kəndinin qərb tərəfində lokallaşdırırlar (Xəlilov, 2010, s. 56).

Tədqiqatçı R. M. Vahidov mənbə məlumatlarına və göstərilən coğrafi ərazidəki arxeoloji abidələrin müqayisəsinə əsasən Tiqranakertin Govurqala (Ağdam) ilə eyniləşdirilməsi fikrindən yan keçmişdi.

S. T. Yeremyan Tiqranakert adı ilə iki yaşayış məntəqəsinin olduğunu göstərərkən VII əsr tarixçisi Sebeosun və X əsr tarixçisi Asoxivin qeyri-müəyyən məlumatlarını əsas götürmüşdür.

S. Q. Bərxudaryan S. Calalyana və M. Barxudaryana əsaslanaraq kolxozçular tərəfindən təsadüfən aşkarlanmış daş sarkofaqa əsasən Govurqala abidələrinin Tiqranakertə aid olduğunu bildirsə də, onun əsaslandırdığı heç bir mənbədə Tiqranakert adı çəkilmir. İki çatılı qapağın bir üzündə 4 sətirdən ibarət erməni əlifbası ilə yazı həkk edilmiş daş sarkofaqın uzunluğu 1,77 m, eni 0,61 m, hündürlüyü 0,28 metrdir. Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, daş qapaq Govurqala məbədinin şərq divarının yaxınlığında tapılsa da, qapağın çıxarılması ilə əlaqədar qazılmış çala yoxalanılarkən orada sarkofaqın olmadığı müəyyən edilmişdir. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, ya qapaq həmin əraziyə kənardan gətirilib, ya da abidə dağıntıya məruz qalaraq kənara atılmışdır. Ermənilərin

üzərində erməni yazıları və ya "xaçı" olan daşları özləri ilə gəzdirərək ayrı-ayrı abidələrin yanında basdırmaları, yaxud divara hörərək şəklini çəkmək kimi saxtakarlıqları çoxdan məlumdur. Sarkofaqın daş qapağı üzərindəki yazı epiqrafist S. Barxudaryan tərəfindən oxunaraq qəbrin X əsrin əvvəllərində alban çarlığını bərpa etmiş alban çarı Hamamın qardaşına aid olduğu qənaətinə gəlinmişdir (Vahidov, 1965, s.177).

Alban çarı ailəsinə aid olan qəbir daşının üzərindəki epitafiyanın erməni dilində və erməni əlifbası ilə yazılması belə izah oluna bilər ki, VII-VIII əsrlərdə Cənubi Qafqazda ağalıq uğrunda Bizans imperyası ilə Ərəb xilafəti arasında gedən mübarizədə Xilafət Bizansa qarşı yönələn bütün qüvvələri müdafiə edirdi.

Elə həmin vaxt erməni Qriqoryan kilsəsinin katalikosu İlyanın Ərəb Xəlifəsi Əbdülməlikə yazdığı Alban kilsəsinin Bizans kilsəsinə tərəfdar çıxdığını və onların dini ayinlərini təbliğ etdiyini bildirdiyi fitnəkar məktub da mühüm rol oynamışdı. Həmin məktubdan qəzəblənən Əbdülməlik 704-cü ildə alban kilsəsinin Üçmüədzinə tabe edilməsi, kilsələrdə dini ayinlərin erməni dilində aparılması, katalikos Nerses Bakur və onun yaxın adamlarının edam edilməsinə göstəriş verir. Nəticədə, Alban kilsəsi öz müstəqilliyini tədricən itirir, alban əlifbası ilə yazılmış və başqa dillərdən tərcümə edilmiş dini kitablar ya yandırılır, ya da üzü köçürülərək "saxta erməni tarixi" yaradılır, əsilləri isə məhv edilirdi. Ona görə də Azərbaycan Albaniyasının istər Qarabağ, istərsə də digər vilayətlərindəki alban xristian epiqrafik abidələrində IX əsrdən başlayaraq erməni əlifbası və erməni dili tətbiq olunmağa başlayır ki, bu, özünü sonrakı mərhələlərdə də aydın göstərir. Bu baxımdan tam əminliklə deyə bilərik ki, daş sarkofaqın qapağı da erməni dilində yazılmış alban abidəsidir. Erməni alimlərinin özlərinin də qəbirin Alban sülaləsinin nümayəndəsinə aid olduğunu etiraf etdiklərini əsas götürsək, onda erməni alimlərinin son illərdə Ağdamda apardıqları arxeoloji qazıntıların nəticələrinə əsasən söylədikləri fikirləri də əsassız hesab olunur. Belə ki, Tərnəüt kəndi yaxınlığında işğal dövründə apardıqları arxeoloji qazıntıların yeri heç bir tarixi mənbəyə əsaslanmadığından Tiqranakert adlandırırlar. Bununla yanaşı, həmin ərazidən tapdıqları daş lövhənin üzərindəki təsvirin Alban çarı III Mömün Vaçaqana aid olduğunu bildirirlər. Onlar onu Vaca Barpaş deyə adlandırırlar. Yeri gəlmişkən ermənilər Vaçaqana da Vaçe deyirlər. Baripaş isə Parfiya mənşəli sözdür və ermənilər onu mənimsəyib (Xəlilov, 2011).

Nəzərə alsaq ki, III Mömün Vaçaqanın yay iqamətgahı da Aluen şəhəridir, onda Şahbulaq qalası yaxınlığında Tərnəüt kəndinin ərazisində yerləşən abidə Aluen şəhərinin qalıqlarıdır. Bu şəhərdə 498-ci ildə kilsə məclisi çağırılmış, qanunlar qəbul edilmiş və alban dilində ilk yazılı sənəd tərtib edilmişdir. Butun bunların əsasında deyə bilərik ki, Govurqalanı mənbələrdə adı çəkilən Akna şəhəri ilə eyniləşdirmək mümkündür (Xəlilov, 2007).

Son illər erməni "tədqiqatçısı" H. Petrosyan, Ağdam şəhərindən 10 km şimalda, e.ə I əsrdə Tiqran tərəfindən salınmış Tiqranakert şəhərinin tapılması ilə bağlı cəfəngiyat dolu məlumatlar vermişdir. M. C. Xəlilov da Tiqranakertlə bağlı araşdırmasında deyir: "Tiqranakert Tiqranın şərəfinə adlansa belə, bu şəhərin erməni yaşayış məntəqəsi olduğunu heç cürə sübut etmir və "Tiqran" İran mənşəli ad idi və albanlar arasındada yayıla bilərdi" (Xəlilov, 2010, s. 59). 1751-ci ildə Qarabağ xanı Pənahəli xan Şahbulaqda tikdirdiyi qalanın xarabalıqlarını qədim Tiqranakert adlandıran, H. Petrosyan görünür ki, antik dövr abidəsi ilə son orta əsr abidəsini ayıra bilməyəcək qədər savadsızdır (İsmayılov, Ağayev, 2007).

Nəticə

Müzəffər ordumuzun torpaqlarımızı işğalçılardan azad etməsi ilə erməni vandallarının torpaqlarımızda qeyri-qanuni olaraq apardıqları arxeoloji qazıntılara son qoyuldu, dünya və Qafqaz tarixində xüsusi yeri olan Albaniyanın tarixinin total şəkildə saxtalaşdırılmasının və məhv olunmasının qarşısını aldı.

Ədəbiyyat

1. Əliyev, T. R. (2007). Qarabağın tarix və mədəniyyət abidələrinə qarşı terror. *Azərbaycan arxeologiyası jurnalı,* 3-4, 105-114.
2. Göyüşov, R. B. (1993). *Qarabağın keçmişinə səyahət.* Azərnəşr.

3. Hacıyev, Q. Ə. (2008). *Bərdə şəhəri coğrafi, siyasi və mədəni tarixi*. Uniprint.
4. Hacıyev, Q. Ə. (2004). *Qarabağın maddi və mənəvi mədəniyyəti. Qarabağ: suallar və faktlar.* Nurlan.
5. Hacıyev, Q. Ə. (2000). Bərdənin yerləşdiyi ərazi və onun təbii-coğrafi xüsusiyyətləri. *Tarix və onun problemləri*, 2, 26-31.
6. Hacıyev, Q. Ə. (2000). *Qədim Bərdə şəhərinin strateji mövqeyi və müdafiə istehkamları haqqında.* AEA Tİ. Azərbaycan tarix qurumu.
7. Xəlilov, M. C. (2011). *Albaniyanın xristian abidələri* (IV-X).
8. Xəlilov, M. C. (2007). Albaniyanın ilk orta əsr maddi-mədəniyyəti. *Azərbaycan arxeologiyası*, 1-2, 38-54.
9. Xəlilov, M. (2010). *Albaniyanın yaşayış yerləri* (IV–X əsrlər).
10. İsmayılov, F., Ağayev, Ə. (2007). *Alban mədəniyyətinə erməni təcavüzü.*
11. Məmmədov, A. M. (1993). *Gəncəbasar IV-XIII əsrlərdə* (tarixi arxeoloji tədqiqat). Elm.
12. Şükürov, K. K. (2023). *Azərbaycan Albanşünaslığının (Qafqaz) tarixinə dair (Dünya üzrə tədqiqatlar kontekstində xronoloji biblioqrafiya ilə*.
13. Vahidov, R. M. (1965). *Govurqalada arxeloji qazıntılar*. AMM, VI cild.
14. Vahidov, R. M. (1964). *Torpaqqalada arxeoloji tədqiqat işlərinin ilk yekunları.* 1963-cü il arxeoloji qazıntıların yekunlarına həsr olunmuş sessiya. Məruzə və məlumatların tezisləri.

Daxil oldu: 17.09.2024
Baxışa göndərildi: 21.11.2024
Təsdiq edildi: 15.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/59-63

Türkan İsmayıllı
Naxçıvan Dövlət Universiteti
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0009-0009-1687-6203
ismayilliturkanmehrac@gmail.com
Xatirə Məmmədova
Naxçıvan Dövlət Universiteti
https://orcid.org/0009-0000-3739-032X
khatiramammadova@ndu.edu.az

Affirmativliyin realizə olunmasında koqnitiv konstruksiyalar

Xülasə

Məqalədə təsdiqlənmə ifadə edən affirmasiya məfhumunun dildəki struktural əlaqələrindən bəhs olunur. Əvəzliklərin, sifətlərin, determinatorların affirmative konstruksiyalar əmələ gətirməsi analiz olunmuş, nümunələrlə izah edilmişdir. Qeyd olunur, tamlılıq, əhatəlilik, mövcudluq ifadə edən affirmativliyin güclü formaları, yəni inkarın mümkünlüyünü qəti şəkildə kənar saxlayanlar əlavə yarımkonstruksiyalar tələb edirlər.

Açar sözlər: *affirmativlik, koqnitiv, konstruksiya, semantika, praqmatika*

Turkan Ismayilli
Nakhchivan State University
PhD in Philology
https://orcid.org/0009-0009-1687-6203
turkanismayilli@ndu.edu.az
Khatira Mammadova
Nakhchivan State University
https://orcid.org/0009-0000-3739-032X
khatiramammadova@ndu.edu.az

Cognitive Constructions in the Realization of Affirmation

Abstract

The article talks about the structural relations of the concept of affirmation in the language. Pronouns, adjectives, determiners forming affirmative constructions were analyzed and explained with examples. It is noted that the strong forms of the affirmative expressing completeness, comprehensiveness, existence, that is, those that strictly exclude the possibility of negation, require additional semi-constructions.

Keywords: *affirmativeness, cognitive, construction, semantics, pragmatics*

Giriş

Müasir dilçilik dilin məna sahələrinə kommunikativ və koqnitiv aspektlərdən daha çox müraciət etməsi ilə diqqəti cəlb edir. Bu cür tədqiqatlarda sözün, eləcə də paradiqmaların məna strukturunun, sözlərin sintaktik üzv çərçivəsində semantikasının, cümlə, frazeoloji vahid, kontekst və mətn halında semantik yaxınlaşmanın, uzaqlaşmanın, əlaqələnmənin, ümumi məzmunun hissələrinin ifadə etdikləri mənanın cəmlənməsi ilə müəyyənləşdirilməsinin öyrənilməsinə daha çox diqqət yetirilir. Son zamanlarda məntiq modellərinə əsaslanan, xüsusilə funksional və koqnitiv dilçilik çərçivəsində dil təsviri ideyası sual edilir. Bu növün formal təsviri kifayət qədər dəqiq olsa da, o təbii dilin axınını dəyişir, sadələşdirir, hətta idarə edir. Bu dili idarə edən linqvistik fenomen və qaydaların nə universal, nə də tam olması ilə bağlıdır (Ismayıllı, 2022, p. 157).

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Lakin dilin özünün məntiqi sabitləri təmsil etməkdən uzaq olduğuna inanan dilçilərin əksinə, hər bir təbii dil stereotiplərlə, metaforal və ya bəzən bir-biri ilə ziddiləşən idrak kodları ilə formalaşır. Bir az fərqli nöqtədən baxsaq, elə dilin özünün xəyali məntiqi var.

Tədqiqat

Dildə affirmativliyi analiz etmənin yollarından biri də onun struktural əlaqələrini araşdırmaqdır. Bu onomosoloji prosedur affirmativliyin ən yaxşı semantik müstəvidə təmsil olunmasını ehtimal edir və bu prosesin dildə baş verməsinin bütün nümunələrinin onun özündən əmələ gəldiyini göstərir.

Kəmiyyətləndiricilər xəbər işarələri kimi də işlədilə bilər. "All – hamı" və "everything – hər şey" təkcə affirmativliyi ifadə etmir, o, həmçinin bütöv cümlənin affirmativ xarakterini və ya onun elementlərindən birini gücləndirir. Məsələn, aşağıdakı cümlələrdəki miqdar göstəriciləri affirmativliyin göstəricisi kimi ifadə edilə bilər.

*She has **all** chances of learning (Onun öyrənmək üçün bütün şansları var).*

Bütün bu cümlələrdəki "all" əvəzliyi affirmativliyin gücləndiricisi funksiyasındadır. Qeyd edək ki, kəmiyyət göstərən bu əvəzlikləri silsək də, bütün bu cümlələr yenə affirmativ ifadə edir və onların semantik strukturu əsasən dəyişməz qalır. Affirmativliyin işarələri kontekstdən asılıdır. Bu cümlələr barədə nəzərəçarpanlıq nümunələrdəki cümlələrin inkarlaşsa da, məntiqi baxımdan ya düzgün olmaması, ya da ən azından ifadəsinin problemli olmasıdır. Lakin bu onların bəziləri üçün hər zaman güclü qayda deyil. Aşağıdakı cümlələrdə də affirmativlik güclənir:

a) *Everything will be **all** right (**Hər şey** yaxşı olacaq).*

b) *They **all** love and help one another (O**nlar hamısı** bir-birini sevir və kömək edir).*

"**All – bütün**" qeyri-müəyyən əvəzliyi affirmativ işarəsi kimi ingilis dilində mənanın ötürülməsində müstəsna əhəmiyyətə malikdir. "All –hamısı/bütün" ingilis dilində qeyri müəyyən əvəzlik funksiyasında işlənir, həmçinin, o, əsasən "completeness – tamlılıq" mənası ətrafında digər istifadələrdə də mərkəzləşmişdir. Bu semantik xüsusiyyət səbəbi ilə dil elementi "all" inkarlığı "bloklayaraq" sintaktik əməliyyatı həyata keçirə bilir və ingilis dilində affirmativliyi gücləndirir. Bu əvəzlik həm qrammatikada, həm də koqnitiv dilçilikdə affirmativ işarəsidir. Belə ki, mənalarının əksəriyyəti təsdiqdə olduğuna görə, koqnitiv dilçilik üçün də prototip hesab edilə bilər. Əvvəlcə, **all** əvəzliyinin nümunələr əsasında bir neçə işlənmə yerinə və funksiyasına baxaq:

– Determinator kimi – hər bir, bütün mənasında. All tickets cost 25 manats. Bütün biletlər 25 manat dəyərindədir.

– Əvəzlik kimi – hər bir kəs mənasında. All were satisfied with the outcome. Hər kəs nəticədən məmnun idi.

– Zərf kimi – hamılıqla mənasında. The students are all here now. We can start. Tələbələr hamılıqla burdadır. Biz başlaya bilərik.

– Tamamilə yaxud "həddindən çox" mənasında (xüsusilə danışıq dilində). He lived all alone in an old cottage in the forest. O, meşədə, köhnə bir daxmada tamamilə yalnız yaşayırdı.

– "Əvvəl nə baş verdiyinə baxmayaraq" mənasında. She thought she would fail her driving test but she passed after all – O, düşünürdü ki, sürücülük testindən kəsiləcək, ancaq buna baxmayaraq o, imtahandan keçdi.

– İdiomlar kimi də affirmativ mənalarda işlənir. All day long – bir şeyin nə qədər doğru olduğunu və ya insanın bir şeyi nə qədər etdiyini göstərmək üçün / I could eat this cake all day long. Mən bu tortu bütün günü yeyə bilərəm.

"All the time in the world" – "çox zaman" mənasında. Don't hurry, we have all the time in the world (Tələsmə bizim zamanımız çoxdur) (Kotchemidova, 2011, p. 228).

"Be all eyes" – "bir şeyi və ya kimisə maraqla izləmək" mənalarında işlənir. All – bütün əvəzliyindən əmələ gələn mənalar hamısı leksikoqrafik mənbələrdə completely – tamamilə, entirely – bütünlüklə, altogether – bütövlükdə, utterly – tamamilə, wholly – bütünlüklə, totality – ümumilikdə, sum – sonda/nəticədə mənaları kimi təyin edilir. Onların hamısı semantik olaraq "tamlılıq" mənasına aiddir və "əhatə etmə" idrak cığırından əmələ gəlmişdir. Bəzi kontekstlərdə isə dil elementi olan "all" olduğundan artıq lazımsız görünür. Yəni cümlə onsuz da doğru səslənmiş olsaydı da o, pozitiv mənanı bir daha qüvvətləndirmək üçün istifadə edilir və inkarlaşmanın qarşısını alır.

We are allowed to wander on the grounds, but at Risley, It was ***all*** *grey,* all *grey concrete (Bizə meydançada gəzməyə icazə verilir, amma Risleydə hər şey bomboz və beton idi)* (Lakof, 1987, p. 332).

İngilis dilində çoxlu sabit söz birləşmələri var ki, "all – bütün" leksik vahidi ilə birlikdə hərəkət edərək affirmativliyin işarəsi kimi çıxış edir və yenə də "completeness" – "tamlılıq" mənası ilə semantik şəkildə bağlı olub xəyali kəmiyyətləndirmə ehtiva edir. Everywhere – hər yerdə, all the time – hər zaman, all the times – hər zaman, in always – həmişə mənasında, all over/everywhere –hər yerdə in all – bütünlükdə, as a total – ümumilikdə, all right – oldu mənasında işlənən nümunələri vardır. Ümumi kəmiyyət göstəriciləri **one/a** cümlənin lap əvvəlində mübtədanın qabağında təsdiq formada ifadə edilən pozitiv dəyərin işarəsini edir. ***One*** *life I've been given by my mother and this second I've been gifted by you (****Bir*** *ömür mənə anam tərəfindən, ikincisi isə səndən bəxş edildi)* (Babayev, 2023, s. 17).

Roman-german dillərinin tarixinə baxsaq, əksər dillərdə belə olmuşdur. *One* sayının qeyri-müəyyən artıklı əvəzi işləndiyi funksiyalara baxaq

I met ***a*** *beautiful girl (Gözəl* ***bir*** *qızla tanış oldum).*

A *man has come (****Bir*** *kişi gəldi)*

Everybody knows that you are ***a*** *liar (Hamı bilir ki, sən bir yalançısan)* (Lakof, 1987, p. 315).

Bütün bu cümlələrdə *one* işlənməsi inkarlaşmanı "bloklayır". Onları inkarlaşdırmaq üçün inkarlıq kəmiyyətləndiricisi düşmüş olmalıdır. İngilis dilində "one such/belə biri" ifadəsi də affirmativliyi gücləndirir.

I do have ***one such*** *present in "Book" department (Kitab şöbəsində* ***belə bir*** *hədiyyəm var).*

Tək varlıq bildirən miqdarlayıcının linqvistik ifadəsi təkcə "one" və qeyri-müəyyən artiklla məhdudlaşmır. Bu semantik kateqoriya qeyri-müəyyən əvəzliklər, təyin edicilər və zərflər də ola bilər. Tək mövcudluq bildirən affirmativ kəmiyyətləndiricilər xüsusiyyətcə affirmativdir və çox tez-tez müəyyən sərhədlər çərçivəsində affirmativliyin işarələri kimi işlənə bilir. *I don't know if sometimes there isn't* ***a certain*** *long distance bus going there. Bilmirəm, bəzən oraya* ***müəyyən*** *bir uzun məsafəli avtobus getmir* (Babayev, 2024).

Filed with water – su ilə dolu, packed with/crowded with people – insanla dolu, filled with food – yeməklə dolu, stuffed with hay – samanla dolu, filled with cheese – pendirlə dolu və s.

a) There was a big container ***filled with water*** *inside the operating room (Əməliyyat otağında* ***su ilə dolu*** *bir konteyner var idi).*

b) The most famous and popular ones are also ***filled with cheese*** *and* ***potatoes*** *(Ən məşhurları* ***pendirlə və kartofla olanlarıdır****).*

c) The plate was ***filled with food*** *(Boşqab* ***yeməklə dolu idi****)* (Ismayilli, 28).

A glass of water – bir stəkan su, a cup of coffee – bir fincan kofe, a bottle of wine – bir butulka şərab cümlələrində "konteyner"in kod sxemi ölçü vahididir. İnstrumental konstruksiya ifadə olunduğu leksik mənanı əhəmiyyətsizləşdirir və konteynerin özünə diqqət çəkir. Faktiki olaraq, instrumental konteynerin içərisindəki maddəyə deyil, konteyneri formalaşdıran obyektivlərə aid ola bilər. Məsələn, surrounded by a fence – hasarla əhatəli, wrapped with paper – kağıza bükülü, covered with blood – qanla örtülü və s.

"Tamlılıq" mənası intrumental konstruksiyalarda leksik olan sifətlərlə (full – tam, dolu, whole – bütöv) də güclənə bilir. Daha çox konteynerlərin adları ilə müşayiət olunaraq obyekt ilə də işarə edilir (with full hands – dolu əllərlə), (with full lungs –bütün ciyərlərlə), *He lived his life to the full (O, ömrünü doyunca yaşadı).* Nadir hallarda görülən bir durum "tamlılıq" affirmativ mənasının "full container – tam dolu konteyner" kimi başa düşülən və təkdə olan obyekt hal formaları ilə ifadə edilməsidir. To live life to the full – həyatı doyunca yaşamaq, to work at full speed – son sürətlə işləmək, to love whole heartedly – ürəkdən sevmək instrumental konstruksiya "tamlılığın"ın pozitiv mənası ilə bağlıdır və onların baş verdiyi cümlələr çətin inkarlaşır. "Dolu konteyner" qavrayışı digər qavrayışların da arxasında durur və müxtəlif obyektlər, maddələr, iylər və mayelərlə dolu əşyalar da "tutum" kimi qəbul edilir. Bu obyektlər obyekt halda kodlaşaraq affirmativ kimi bütöv cümlənin semantikasını modelləşdirir. "Tamlılıq" mənasında verilən aşağıdakı cümlələr obyekt hal konstruksiyası ilə gizli şəkildə ifadə edilir və əlavə leksik işarələrlə aşkar şəkildə vurğulanmağa

ehtiyac olmur (full – tam dolu, whole – bütöv mənası ilə əlaqəli leksik işarələrə ehtiyacı yoxdur). Ancaq bəzən "tamlılıq" ilə bağlı leksik ifadələri tamamlayır, məsələn, fully – tamamilə zərfi qrammatik konstruksiyasının mənasını təsdiqləyir və gücləndirmək üçün istifadə edilir.

The bush was completely ***black with blueberries*** *(Kol* ***qaragilə ilə*** *tamamilə* ***qaralmışdı).***

The kitchen ***smelled of cinnamon*** *(Mətbəx* ***darçın qoxurdu****).*

The room of ***stank of cigarette smoke (Siqaret tüstüsü ilə qoxulu otaq).***

Tom turned pale ***with anger*** *(Tomun qəzəbdən rəngi soldu).*

The forest was ***noisy with voices*** *(Meşə* ***səslərlə dolu idi****).*

The studio was ***filled with*** *the rich odour of roses* (*Studio qızılgül* ***ətri ilə dolu idi)*** (Ismayilli, 2023, pp. 110-112).

Qeyd edək ki, yarımkonstruksiyalar çoxmənalı və multifunksional olaraq affirmativ konstruksiyaların ortaya çıxmasında iştirak edir. İnstrumental konstruksiyalar affirmativlərin işarələnməsinin yaxşı namizədidir, çünki onlar xüsusiyyətcə pozitivdir. İnstrumentalların ifadə etdiyi pozitiv mənalar affirmativ konstruksiyaların toplanmasında iştirak edənlərdir. Bu yarımkonstruksiyalar instrumentalların affirmativ mənasını önə keçirmələr, ikiqata çıxarma, bağlayıcılar və kəmiyyətləndiricilər vasitəsilə gücləndirir. Onların hamısı affirmativ funksiyaların konstruksiyasında işlədilə bilir. Aşağıdakı cümlələr affirmativ konstruksiyaların mərhələlərini uğurla təsvir edir. Nümunələr göstərir ki, danışan affirmativ mənanı əlavə elementləri artırmaqla gücləndirə bilər (Ismayilli, 2025).

a) Tuna looks after her sick father (Tuna xəstə atasına baxır).

b) Tuna looks after her sick father with love and care (Tuna xəstə atasına sevgi və qayğı ilə baxır)

c) Göründüyü kimi instrumental nə qədər çox əmələ gəlsə və yer tutsa, formal və semantik olaraq cümlələrin inkarlaşması da o qədər çətin olar. Axırıncı iki cümlədə inkarlaşma praktik olaraq mümkünsüzdür. Spesifik olaraq affirmativ konstruksiya digər alt konstruksiyalardan götürülən mənalarla güclənir və ifadə edilir. Affirmativ konstruksiyasının sxematikləşməsi bağlayıcıların vasitəçiliyinə və digər xüsusi əlaqələrə əsaslanır. İkiqata çıxarmaq, dəfələndirmə əsas feilin affirmativ mənasını gücləndirə bilir (Nuri et al., 2024).

Tuna takes care and looks after her sick father with love. Tuna xəstə atasına məhəbbətlə baxır və qayğı göstərir (doubling – ikiqata çıxarma).

She all the time looks after her sick father with love (O, hər zaman xəstə atasına sevgi ilə baxır (quantifiers – kəmiyyətləndirici).

Nəticə

Bu nəticəyə gəlmək olar ki, affirmativin konstruksiyası öz strukturu və funksiyalarını digər konstruksiyalardan alır. Bir və daha çox dominat konstruksiyaların iyerarxik şəkildə artmasına aparıb çıxarır. Sübutlar göstərir ki, instrumentallar feilin semantikasını formalaşdırmaqda iştirak edir və fikrin ümumi pozitiv mənasının ortaya çıxmasında payı olur. Belə çıxır ki, onlar subyektiv və fiktiv elementlər kimi çıxış edərək affirmativ işarələri ola bilirlər.

Ümumilikdə, instrumental hər hansı faktiki bir hərəkətin baş verməsini vurğulayır və çox qarışıq bir şəkildə necə baş verdiyini də təsvir edir. Bu xüsusiyyətlər instrumentalları, xüsusilə modallığa həssas edir. Əlbəttə ki, instrumental konstruksiya affirmativliyin mümkün konstruktiv dərk edilməsinin tək bir növü deyil. Affirmativ konstruksiyalar qrammatikləşərək sintaktik struktruları formalaşdırır. Əksər dillərdə isə affirmativi işarələmədə ixtisaslaşan sintaktik konstruksiyalar inkişaf edib. Bütün dillərdə affirmativ hissəciklər olmaya bilər, amma heçbir dildə affirmativliyi ifadə edən təkrarlar, feillərin ikiqata çıxarılması olmaya bilməz.

Ədəbiyyat

1. Babayev, J. (2023). Grammatical aspects of translation in English and Azerbaijani. *Research Retrieval and Academic Letters*, 4.
2. Babayev, J. (2024). The role of conjunctions, disjunctions and prepositions in the formation of stylistic devices. *German International Journal of Modern Science. Deutsche Internationale Zeitschrift für Zeitgenössische Wissenschaft*, 77.

3. Ismayıllı, T. M. The concept of affirmativeness in linguistics and philosophical studies. *Scientific notes*, 12022244.
4. Ismayilli, T. M. (2023). A cognitive perspective on the delivery of affirmation in stylistic devices in english. *Deutsche Internationale Zeitschrift für Zeitgenössische Wissenschaft*, 68.
5. Ismayilli, T. (2022). Colloquial expression of the affirmative category. In *European Research*, 155-157.
6. Ismayilli, T. M. (2025). General cognitive overview to the category of affirmation. *German international journal of modern science. Founders: Artmedia24*, 31, 53-55.
7. Kotchemidova, C. (2011). Emotion culture and cognitive constructions of reality. *Communication Quarterly*, 58(2), 207-234.
8. Lakof, G. (1987). *Women, Fire and Dangerous things. What Categories Reveal about the Mind*. University of Chicago Press.
9. Nuri, A. B., Asadova, A. A., Heyderova, N. A., & Mammadova, K. M. (2024). Gender issues in education. *Universidady Sociedad*, 16(6), 272-278.

Daxil oldu: 21.09.2024
Baxışa göndərildi: 13.11.2024
Təsdiq edildi: 25.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/64-70

Xədicə Heydərova
AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0000-0002-1148-8326
heyderova73@mail.ru

Nəsimi yaradıcılığında təsəvvüf geyim terminləri və onların simvolik anlamları

Xülasə

Orta əsrlərdə təsəvvüf təriqətlərində geyim növlərinin simvolik anlamları olmuş, ayinlərdə şeyx və müridlərə yoxsul təbəqəyə məxsus üst geyim vasitələrinin geyindirilməsi dünya malında gözü olmama, nəfsi istəklərini tərbiyə edib ruhi zənginliyə nail olma, Allaha təslim olmaq kimi mənəvi və dini dəyərlərin əldə olunması ideoloji düşüncə tərzinin ifadə vasitəsi rolunu oynamışdır. Nəsimi yaradıcılığında bu yanaşma dünya bəzəyi və dəbdəbənin göstəricisi kimi təqdim olunan *qəba, ətləs, səqərlat* leksik vahidləri ilə *əba, xirqə, kəpənək* və *şal* kimi yoxsul geyim və parça növləri arasında bədii təzadlıqların yaradılmasında öz əksini tapmışdır. Burada *don, çəkmə, kisvət, libas* kimi ümumişlək sözlərlə yanaşı, təsəvvüfdə xüsusi rəmzi anlam yükü olan terminlərə rast gəlinir: *cübbə, qəba, xirqə, əba, zərq, ətləspuş, paşminəpuş, səqərlat, ətləs, şal, kəpənək, tac, dəstar, külah, teyləsan, kəmər, zünnar*.

Müəllif tədqiqatında İmadəddin Nəsimi yaradıcılığında 20 adda təriqət geyim növünü müəyyənləşdirmiş və onları 5 paradiqmatik bölgüyə ayırmışdır: 1) Üst geyim növlərinin adları 8 ədəd *cübbə, qəba, xirqə, əba, zərq, kəpənək, don, libas*; 2) Parça növlərinin adları 5 ədəd: *ətləs, ətləspuş, paşminəpuş, səqərlat, şal*; 3) Baş örtüyü növlərinin adları 4 ədəd: *tac, dəstar, külah, teyləsan*; 4) Belbağı növləri 2 ədəd: *kəmər, zünnar*; 5) Ayaqqabı növü 1 ədəd: *çəkmə*. Məqalədə bu terminlərin hər birinin Nəsimi yaradıcılığındakı simvolik anlamları təhlil olunur.

Açar sözlər: *geyim növlərinin adları, xirqə, qəba, kəpənək, təsəvvüf terminləri, simvolik anlam*

Khadija Heydarova
Institute of Linguistics named after Nasimi of ANAS
PhD in Philology
https://orcid.org/0000-0002-1148-8326
heyderova73@mail.ru

Sufi Clothing Terms and Their Symbolic Meanings in Nasimi's Creativity

Abstract

In the Middle Ages, clothing types had symbolic meanings in Sufi sects, and in rituals, the wearing of outerwear belonging to the poor class by sheikhs and murids played the role of means of expressing the ideological way of thinking, such as to be modest bringing up one's desires and achieving spiritual wealth, and surrendering to God. In Nasimi's work, this approach was reflected in the creation of artistic contrasts between the lexical units of *gaba, atlas,* and *saqarlat,* which were presented as indicators of worldly adornment and luxury, and poor clothing and fabric types such as *aba, khirga, kepanek*, and *shawl*. Here, along with common words such as dress, boots, cloak, and robe, terms with special symbolic meaning in Sufism are encountered: *cübbə, qəba, xirqə, əba, zərq, ətləspuş, paşminəpuş, səqərlat, ətləs, şal, kəpənək, tac, dəstar, külah, teyləsan, kəmər, zünnar*.

In his research, the author identified 20 types of sectarian clothing in his work and divided them into 5 paradigmatic divisions: 1) Names of 8 outerwear types: robes, *cübbə, qəba, xirqə, əba, zərq, kəpənək, don, libas*; 2) Names of 5 fabric types: *ətləs, ətləspuş, paşminəpuş, səqərlat, şal*; 3) Names of head 4 covering types: *tac, dəstar, külah, teyləsan*; 4) Types of belts 2 pieces: *kəmər, zünnar*; 5) Type of 1 shoes piece: *çəkmə*. Each of these terms is analyzed in the article.

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Keywords: *names of clothing types, khirqa, gaba, kepenek, Sufi terms, symbolic meaning.*

Giriş

Tarix boyu müxtəlif sivilizasiyalarda insanlar dini inanclarını ifadə etmək məqsədilə simvollardan geniş istifadə etmişlər. Simvolizm çox qədim özünü ifadə vasitəsi olub hind, yunan, Misir mədəniyyətindən islama nüfiz etmişdir. İslamın ilk dövrlərində yaranmağa başlayan təsəvvüf və fütuvvat firqələrində simvolizmlər geyimlərə tətbiq olunurdu. Məqsəd təsəvvüf əhlindən qeyrilərinin anlamadığı şəkildə kəlamın altında gizli mənanı ifadə etmək olmuşdur (Musli, 2008, s. 44). Beləliklə, təsəvvüfdə simvolizm təkcə söz və kəlmələrdə deyil, geyimlərdə də özünü bariz şəkildə göstərirdi.

XIV əsr Azərbaycan hürufi şairi İmadəddin Nəsiminin yaradıcılığında təriqət geyim növlərinin çoxluq təşkil etməsi diqqəti cəlb edir. Mistik şairin əsərlərində geyim növlərinin adlarının çəkilməsində bir ideoloji əsas vardır. Onun üçün yoxsul və miskin geyim tərzi dünya istəklərindən imtina etmənin simvolik göstəricisidir. Nəsiminin əsərlərində *don, çəkmə, kisvət, libas* kimi ümumişlək sözlərlə yanaşı, təsəvvüfdə xüsusi anlam yükü olan terminlərə rast gəlinir: *cübbə, külah, dəstar, qəba, kəmər, tac, xirqə, əba, zərq, ətləspuş, pəşminəpuş, kəpənək, zünnar, teyləsan, ətləs, səqərlat* və *şal*. Bu məqalədə göstərilən terminlərin hər birinin izahını verməyə çalışacağıq.

Tədqiqat

Üst geyim növləri

Cübbə (جبّه) ərəb mənşəli termindir. 4 cildlik "Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti"ndə və Kubbealtı lüğətində uzun, geniş ətəkli, enli, düyməsiz üst geyiminə deyildiyi göstərilir (Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti, I, 2006, s. 430; Kubbealtı). Amma M. Z. Pakalin altdan geyilən dar alt paltar kimi tərifini verir (Pakalin, I, s. 311). Aşağıdakı beytdə *cübbə* və *dəstar* (baş örtüyü növü) terminlərinin yanaşı çəkilməsi birincinin məhz üst geyim mənasında işləndiyini göstərir.

"Tərk evində sən əgər həmçü Nəsimi olasan
Bir gün ola deyəsən, cübbəvü dəstar nədir?" (Nəsimi, II, 2004, s. 16)

Burada Nəsimi dünyanı tərk edib ölərkən geyimin heç anlamı qalmadığını, yəni qismətin yalnız üç arşın kəfən olduğunu söyləyir.

Qəba (قبا) ərəb mənşəli olub önü düyməsiz, üstü əl işləməli qaftan növlərindən biri olan, zənginlərin geydiyi bahalı üst geyim mənasını ifadə edir. Təsəvvüfdə simvolik məna kəsb etmiş, maddiyyat, dünyanın bəzəyi anlamını daşımışdır.

"Sərvi qəbada ya məhi kimsə külahda görmədi,
Şol boyu sərvi gör necə mahı külah içindədir" (Nəsimi, I, 2004, s. 270).

Dərvişlər *qəba* geyənləri dünya nemətlərinə məftun insanlar hesab etmiş, *qəba*nın əksi olan ən ucuz parçalardan tikilmiş *əba* və ya *xirqə*yə üstünlük verərmişlər.

Xirqə (خرقه) ərəb mənşəlidir və təsəvvüf termini olub dərvişlərin, təriqət mənsublarının geydikləri *"önü açıq, yaxasız, belsiz ayaqlara qədər enən, geniş qollu"* (Uludağ, s. 222-223), yundan, bez və ya qumaş parçadan tikilmiş olan uzun üst geyimin adıdır. Nəsimi *xirqə* deyərkən məhz çoban yapıncısı olan *kəpənəyi* nəzərdə tutur:

"Ey Nəsimi, yeri gey, xirqə ərənlər donudur
Geymədi münkir anı, sandı ki, zindan kəpənək" (Nəsimi, I, 2004, s. 117).

Təriqətlərin xüsusi ayinlərdə şeyx *xirqəni* (*kəpənək*) müridə geydirərmiş. Bunda məqsəd yeni mənəvi mərhələyə keçid prosesini simvolik olaraq ifadə etməkdən ibarət idi. *Xirqə* "Şeyx Səfi təzkirəsi" (XVI əsr) əsərində müqəddəs və ulu hesab edilir, müriddən *xirqə*yə layiq əxlaqa və davranışa sahib olması tələb olunurdu. Günah bir iş görən təriqət mənsubuna isə *xirqə* haram hesab edilirdi. Nəsimi *xirqə* terminini məcazi olaraq *cisim, vücud* mənasında da işlədir:

"Həq mana bir xirqə biçdi kəndözü
Oldu pünhan xirqə içrə kəndözü" (Nəsimi, II, 2004, s. 300).

Şərhi: Allah mənə elə bir paltar biçdi ki, özü içində gizlənmiş oldu.

Don (طون) leksik vahidi türk mənşəli sözdür və Mahmud Kaşğaridə "ton" (Kaşğari, I, 2006, s. 69); ton (Qorqud, D261, D265); don, ton (Toparlı, 2007: 63, 280) şəklində təsadüf olunur, mənası geyim deməkdir. Don sözünün ilkin təyinatı tək qadınlar üçün deyil, həm də kişilər üçün idi: *"Ey Nəsimi, yeri gey, xirqə ərənlər donudur"* (Nəsimi, I, 2004, s. 117).

Bu səbəbdən "don" leksik vahidi semantik arxaizmlərə aiddir. Sonradan məna inkişafı nəticəsində yalnız qadınlar üçün uzun ətəkli geyimləri ifadə etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, don sözü əlyazmalarda ta (ط) ilə yazılmışdır. İstər Həmid Araslı Nəsimi şeirlərini, istərsə də Samit Əlizadə "Dədə Qorqud dastanı"nı transliterasiya edərkən ta (ط) ilə başlayan sözləri *d* hərfi ilə vermişlər.

Əba (عَبَاءٌ ،عَبَاءَةٌ) qaba yun parçadan tikilmiş geniş geyimi bildirən ərəb mənşəli termindir. Nəsimi "Əlhəmdülillah, Əhmədin girdik əbavü şalına" mətləsində işlətdiyi "ali-əba" ifadəsi ən mötəbər hesab edilən "Səhihi-Müslim" kitabında Məhəmməd peyğəmbərin zövcəsi Ayşadan nəql olunan hekayəyə əsaslanır. Bu hekayədə rəvayət olunur ki, bir gün Peyğəmbər əbasını geyinib evdən çıxanda nəvəsi Həsən, ardından Hüseyn, sonra qızı hz. Fatimə və hz. Əli gəldi, Peyğəmbər bir-birinin ardınca onları əbasının altına aldı (Hədislər).

Məhəmməd peyğəmbərin ailəsini – qızı hz. Fatimə, kürəkəni hz. Əli, nəvələri hz. Həsən, və hz. Hüseyn və özünü bildirir. Şair aşağıdakı beytdə "əba əhli"nə işarə vuraraq Peyğəmbər nəslinə mənsub olmasına şükürlər edir və Fəzlullahın (Fəzli-Rəbbüləbəmin) da Əli nəslindən olduğunu vurğulayır.

"Əlhəmdülillah, Əhmədin girdik əbavü şalına
Bu Fəzli-Rəbbüləbəmin oldu əliyyü alına" (Nəsimi, II, 2004, s. 63).

Nəsiminin şeirlərində *əba* termini məcazi olaraq dərvişliyi də ifadə edir. Çünki *"əba dərvişlərin, aşağı səviyyədə elmi mənsubların və mədrəsə tələbələrinin geydikləri paltoya bənzər geyim adı"* (Pakalin, s. 1-2) olmuşdur.

Kəpənək (كپنك) türk mənşəli qədim sözdür və çoban yapıncısına deyilir. "Dədə Qorqud" dastanında (Qorqud, 2004, D 42, 215) rastlanan bu söz sonralar təriqət əhlinə, xüsusilə, hürufilərə məxsus geyim növü kimi də tanınmışdır:

"Mə'rifət əhlinə gəldi kəpənək ətləsi-xas
Nə rəvadır ki, geyə cahilü nadan kəpənək" (Nəsimi, I, 2004, s. 117).

XVI əsrə aid tərcümə əsəri olan "Şeyx Səfi təzkirəsi"ndə də *kəpənək* təriqət başçısının geyimi olaraq göstərilir: *"Amma həzrət Şeyx əsla qulun işlərinə və yüklərinə mültəfit olmayub, anlardan qırağa varub yayağ yerir idi, yundin bir könlək əgnində, üstində bir kəpənək geymiş idi"* (Şeyx Səfi təzkirəsi, 2006, s. 72).

Zərq (زرق) ərəb mənşəli söz olub orta əsrlərdə sufilərin geydikləri göy paltara deyilmişdir.

"Zərqü təzvirin zamanı keçdi, ey zahid, oyan,
Eşqə taət qıl ki, oldu hökm anın, fərman budur!" (Nəsimi, II, 2004, s. 159)

Nəsimi *zərq* terminini *al, riya, təzvir* leksik vahidləri ilə yanaşı işlədir. *Təzvir* və *al* "hiylə, fırıldaq", *riya* "ikiüzlülük" deməkdir. Görünür, bunda müəyyən tarixi həqiqətlər olmuşdur ki, *zərq* termini sonradan "riya, ikiüzlülük" anlamı qazanmışdır və müasir dövrdə məhz bu mənada işlənir. İlkin "göy paltar" mənası isə arxaikləşmişdir (Budagov, 1869).

"Sufi boyandı alə, alindən olma qafil
Neçin ki, alı çoxdur zərq əhlinin libasi" (Nəsimi, I, 2004, s. 83).

Libas (لباس) ərəb mənşəli söz olub paltar, geyim; örtü, örtük anlamlarını ifadə edir.

"Əgər safisən, ey sufi, gey ətləs
Ki, biqədr oldu tamatın libası" (Nəsimi, II, 2004, s. 51).

Burada şair sufiyə müraciət edərək deyir ki, sözün dəyərdən düşdü. Ona görə də doğru adamsansa, (dünya bəzəyi olan) atlas libasını gey.

Kisvət (كسوت) ərəb mənşəli ümumişlək söz olub Nəsiminin dilində paltar, üst geyim, üst-baş, qiyafə, xarici görünüş mənalarını ifadə edir.

"Dərvişin pirini sormaq dedilər adət degil,
Arifanə bir nəzər qıl, kisvətindən bəllidir" (Nəsimi, II, 2004, s. 129).

Parça növlərinin adları

Nəsimi yaradıcılığında parça növlərinin də rəmzi anlamları vardır. Zənginliyin, dinya istəklərinin simvolu olan parça adları: *ətləs, saqərlat.* Mənəvi riyazətin, dünya həvəsindən imtina etmə və nəfsi tərbiyə etmənin simvolu olan parça növlərinin adları: *paşminə, şal.*

Ətləs (اطلس) ərəb mənşəli sözdür və *harirü ətləs* birləşməsi incə ipəkdən sıx toxunmuş parlaq atlas parçaya deyilir. Nəsiminin şeirlərində *ətləs* hər zaman dəbəbə, dünya bəzəyi göstəricisi kimi təqdim

olunur və *əba, kəpənək* kimi yoxsul təbəqəyə məxsus geyim növlərinin materialı olan *şal* ilə bədii təzad yaradır (Quran-kərim və Azərbaycan dilinə tərcüməsi, 2014).

"Buldu Nəsimi çün səni, keçdi qamudan, ey sənəm
Qoydu hərirü ətləsi, girdi əbavü şalinə" (Nəsimi, I, 2004, s. 43).

Şairin əsərlərində iki komponentli *ətləspuş* (اطلسپوش) mürəkkəb termini də işlənir. Burada birinci tərəf ərəb mənşəli *atlas* ikinci tərəf isə fars dilində *puşidən* feilindən əmələ gəlmiş və qoşulduğu sözlərə "geyinən, örtən" anlamı verən پوش puş hissəciyindən ibarətdir.

"Nə dəryadır irişdim uş əcaib ləşkəri-xamuş,
Kimi al, kimi ətləspuş, kiminin donu göy qəmdən" (Nəsimi, II, 2004, s. 69).

Şərhi: Elə bir izdiham içindəyəm ki, kimi qırmızı, kimi atlas, kimisi də qara-boz matəm geyimindədir.

Səqərlat (سقرلات) Bağdadda toxunmuş və çox məşhur olan qızıl naxışlı, qırmızı və ya mavi rənglərdə incə parça və ya ipək parçanın adıdır. Nəsiminin şeirlərində dəbdəbənin, dünya istəklərinin rəmzi olaraq işlənir:

"Sufi ətləs geyər, zahid səqərlat
Fəqirin geydiyi şal anda neylər?" (Nəsimi, I c., s. 242).

Şal (شال) leksik vahidi mənşəcə əsli hind, sonradan fars dilinə keçmiş yundan toxunmuş nazik, yumşaq yun parça növünə deyilir. *"Şaldan əlbisə, yorğan, boxça və daha başqa şeylər de yapılırdı"* (Pakalin, III c., 306). Təsəvvüfdə dərvişlərin geydiyi, başı və beldən yuxarı hissəni örtən geyim növünün materialının adıdır. Təriqət şalını geymək, kamil bir mürşid tərəfindən irşad ilə vəzifələndirilməsi və məzun olduğunu göstərir. Şalın sağ tərəfi şəriət və təriqəti, sol tərəfi isə mərifət və həqiqəti simvolizə edir:

"Nəsimi sufə dəgşirməz qəmindən geydigi şalı
Kim, ol sufi səfasızdır, bu şalıŋ qədrini bilməz" (Qəhrəmanov, I, 1973, s. 331).

Pəşminə fars sözü olub yun deməkdir. Nəsimi şeirlərində onu iki komponentli *pəşminəpuş* (پشمینه پوش) mürəkkəb terminin tərkibində görmək olur. *Pəşminəpuş* "yun geyinən" deməkdir. Bu ifadə kinayə xarakterli olub sufilərin yalançı və riyakarlığına aid edilmişdir. Birinci komponent *pəşminə* "yundan toxunmuş; sufilərin geydiyi sadə, bəzəyi olmayan paltar" deməkdir. İkinci komponent *puş* "puşidən" feilinin kökü olub, mürəkkəb sözlərdə "geyən", "geyinən", "örtən" mənalarını ifadə edir. Şair aşağıdakı beytdə deyir ki, yungeyən sufinin mənəviyyatı saf deyil. O nəfsini şeytandan nə vaxt xilas edəcəkdir?

"Sufiyi-pəşminəpuşun batini safi degil,
Ol qaçan qurtarəsərdir nəfsini əmmarədən?" (Nəsimi, I, 2004, s. 154)

Baş örtüyü

Tac (تاج) fars mənşəli söz olub ilkin mənası hökmdarların rəsmi günlərdə başlarına qoyduqları qiymətli daş-qaşla bəzədilmiş başlıqdır. Təriqətlərdə isə *"bəzi şeyx və dərvişlərin başlarına geydikləri müxtəlif formalı papaqların ümumi adıdır. Şeyxlər əvvəlcə başlarına sarıq sarıyırdılar. ƏbüI-Qasım Gürganidən etibarən məlabinə və rafizilər (firqələrinin mənsubları digər) sufilərlə qarışıq düşməsin deyə əmmaməli tac geyinmiş, ondan sonra tac yayılmağa başlamışdır"* (Pakalin, III, 1993, s. 371). Nəsimi şeirlərində *tacü kəmər* (tac və kəmər), *tacü xirqə* (tac və xirqə) kimi fars izafətlərindən istifadə edir:

"Zey – Zahid zöhd ilə bəzətdi tacü xirqəsin
Batini oldu müləvvəs, zikrini qıldı həba" (Nəsimi, II, 2004, s. 215).

Burada şair sufilərə tənə edərək deyir ki, zahid nəfsini hər cür dünya zövqündən məhrum edib ibadət yolunu seçmək əvəzinə, *tac* və *xirqə*sini bəzətdi. Buna görə də mənəviyyatı murdar oldu, zikri boşa getdi. *Xirqə* kimi *tac* da təriqət mənsubları üçün müqəddəs tabu hesab olunmuşdir.

Dəstar (دستار) fars sözüdür. Sarıq, əmmamə, çalma, başa sarılan tülbənd deməkdir. Şeyx və təriqətçilər rəngli sarğı şəklində olan dəstardan istifadə edərmişlər (Göyüşov, 2001, s. 66).

"Bir gün ola deyəsən, cübbəvü dəstar nədir?" (Nəsimi, II, 2004, s. 16)

Külah (كلاه) fars mənşəlidir. Təriqət mənsublarının başlarını örtmək üçün bayırlıq geyim olaraq geydikləri ucu sivri və ya yüksək başlıqlı papağa deyilir. *"Müxtəlif formaları olmaqla bərabər ən tanınmışı bəyaz keçədən ucu sivri olanıdır. İstifadə edildiyi yerə görə ad alır: keçə külah, alban*

külahı, mövlanə külahı, dədə külahı, tatar külahı. Külah həm sadə vəziyyətdə, həm də üzərinə sarğı sarılaraq başa qoyulurdu" (Pakalin, II, 1993, s. 338); *"Təriqət mənsublarının başlarını örtmək üçün geydikləri tac "sikkə", "təkkə", "külah" və s. adlarla ifadə edilmişdir"* (Muslu, 2008, s. 47).

"Şol başə ki, taci-dövlət endi,
Neylər kəməri, nedər külahı?" (Nəsimi, I, 2004, s. 87)

Nəsiminin dilində müşahidə olunan daha bir termin ərəb mənşəli *teyləsan* (طيلسان) leksik vahididir. Bu sözün iki mənası var: 1) başa sarılan sarığın çiyinlər üzərinə düşən ucu; 2) başa və boyuna sarılan şal.

"Bu riyavü teyləsanü xirqədən yox hasilin
Keç bu surətdən, özünü tanı kim, zatın nədir?" (Nəsimi, II, 2004, s. 149)

Burada şair yenə sufiyə üz tutaraq yalandan teyləsan və xirqə geyməməyi, bu görünüşü yaratmaqdan əl çəkib öz daxili aləmi ilə məşğul olmağı, özünü tanımağı tövsiyyə edir.

Belbağı növləri

Kəmər (كمر) fars mənşəli söz olub belbağı, qayış, qurşaq mənalarını ifadə edən geyim növüdür. Kəmər təriqət mənsubları üçün ayinlərlə əlaqədar olaraq yeni anlam qazanmışdır. *"Bütün təriqətlərdə belbağlama mərasimi olmuşdur. Əslində məcaz anlamda istifadə edilən "belbağlama" ifadəsi təriqətlərdə simvolik olaraq kəmər bağlamaqla "təslim olmaq" mənasını ifadə etmişdir"* (Gölpınarlı, 1977, s.193). *"Kəmərin eni 8-10 sm olub çuxadan hazırlanırdı"* (Cebecioğlu).

"Vəqti-səadət istəyən tacü kəmər tələb qılır
Fürsətə bir nəzər baxan bilə yəqin kəmər nədir?" (Nəsimi, II, 2004, s. 147)

Şərhi: Allaha qovuşma məqamını istəyən *tac* və *kəmər* istəyir. Fürsət tapıb nəzər salan bir öyrənsin, kəmər nədir?!

Zünnar (زنّار) ərəb mənşəli dini termin olub xristianların riyazət əlaməti olaraq altdan bədənlərinə sarıdıqları sərt qurşağa deyilir. Bu kəmər qıldan toxunmuş olurdu. Təsəvvüfdə "*Haqq yolunda xidmət, itaət və öz yolundan dönməzlik"* (Göyüşov, 2001, s. 89) ifadə edir. Nəsimi bununla bağlı olaraq "zünnara düşmək" frazeoloji ifadəsini ona ekvivalent olan "xidmətə bel bağlamaq" (ömrünü təriqətin ideyalarına həsr etmək) mənasında işlədir:

"Təsbih ilə səccadə çün zərq əhlinin ərkanidir,
Aşiqlərə zülfün yetər də'vət qıla zünnarinə" (Nəsimi, II, 2004, s. 43).

Şair burada demək istəyir ki, zikr üçün təsbeh və namaz üçün səccadə sufilərin istifadə etdikləri qaydadır. Amma həqiqi aşiqlərin (Allahı sevənlər) üçün Quran yetərlidir ki, həyatını xidmətə həsr etsin (Qəhrəmanov, 1973).

Ayaqqabı növü

Nəsimi yaradıcılığında rast gəlinən digər geyim növlərindən *çəkmə* ümumişlək lekik vahidini göstərmək olar. *Çəkmə* (چكمه) türk mənşəli termindir. Səfərə gedərkən çədiyin (keçi dərisindən hazırlanan qısa, altı nazik ayaqqabı) üzərinə geyilən uzunboğaza deyilir.

"Dilbərim rindanə geymiş çəkməni,
Tut əlimdən otağına çək məni" (Nəsimi, II, 2004, s. 301).

Nəticə

Nəticə etibarilə onu söyləyə bilərik ki, orta əsrlərdə təsəvvüf təriqətlərində geyim növlərinin simvolik anlamları olmuş, ayinlərdə şeyx və müridlərə yoxsul təbəqəyə məxsus üst geyim vasitələrinin geyindirilməsi dünya malında gözü olmama, nəfsi istəklərini tərbiyə edib ruhi zənginliyə nail olma, Allaha təslim olmaq kimi mənəvi və dini dəyərlərin əldə olunması ideoloji düşüncə tərzinin ifadə vasitəsi rolunu oynamışdır. Nəsimi yaradıcılığında bu yanaşma dünya bəzəyi və dəbdəbənin göstəricisi kimi təqdim olunan *qəba, ətləs, səqərlat* leksik vahidləri ilə *əba, xirqə, kəpənək* və *şal* kimi yoxsul geyim və parça növləri arasında bədii təzadlıqların yaradılmasında öz əksini tapmışdır. Burada *don, çəkmə, kisvət, libas* kimi ümumişlək sözlərlə yanaşı, təsəvvüfdə xüsusi rəmzi anlam yükü olan terminlərə rast gəlinir: *cübbə, qəba, xirqə, əba, zərq, ətləspuş, pəşminəpuş, səqərlat, ətləs, şal, kəpənək, tac, dəstar, külah, teyləsan, kəmər, zünnar*.

Tədqiqatımızda İmadəddin Nəsimi yaradıcılığında 20 adda təriqət geyim növünü müəyyənləşdirdik və onları 5 bölgüyə ayırdıq (Cədvəl 1):

1) Üst geyim növlərinin adları 8 ədəd *cübbə, qəba, xirqə, əba, zərq, kəpənək, don, libas*;
2) Parça növlərinin adları 5 ədəd: *ətləs, ətləspuş, pəşminəpuş, səqərlat, şal*;
3) Baş örtüyü növlərinin adları 4 ədəd: *tac, dəstar, külah, teyləsan*;
4) Belbağı növləri 2 ədəd: *kəmər, zünnar*;
5) Ayaqqabı növü 1 ədəd: *çəkmə*.

Cədvəl 1

Nəsimi yaradıcılığında geyim növləri və adları

Geyim növləri	Geyim növlərinin adları								
Üst geyim növü	*qəba*	*cübbə*	*xirqə*	*kəpənək*	*kisvət*	*əba*	*don*	*libas*	*zrq*
Parça növlərinin adları	*şal*	*ətləs*	*ətləspuş*	*pəşminəpuş*	*səqərlat*				
Baş örtüyü	*tac*	*dəstar*	*külah*	*teyləsan*					
Belbağı	*kəmər*	*zünnar*							
Ayaqqabı növü	*çəkmə*								

Bunlardan *dəstar, tac, kəmər, pəşminəpuş, külah, kisvət* terminləri fars; *cübbə, qəba, xirqə, əba, zərq, teyləsan, libas* və *ətləs* ərəb; *şal* hind; *kəpənək, don* və *çəkmə* türk mənşəlidir.

Ədəbiyyat

1. *Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti*. (2006). Dörd cildlik. Şərq-Qərb.
2. Budagov, L. Z. (1869). *Sravnitel'nyy slovar' turetsko-tatarskikh dialektov, s vklyucheniyem naiboleye upotrebitel'nykh slov arabskogo i persidskogo yazykov i s perevodom na russkiy yazyk*. (K-N). Sost. Lazar' Budagov. Tom 1.
3. Cebecioğlu, E. *Sufi terminləri və deyimləri lüğəti*.
4. Gölpınarlı, A. (1977). *Təsəvvüfdən dilimizə keçmiş deyimlər və atalar sözləri*. Revolution və Aka kitab mağazaları.
5. Göyüşov, N. (2001). *Təsəvvüf anlamları və dərvişlik rəmzləri* (yığcam ensiklopedik açıqlamalar). Tural-Ə.
6. *Hədislər*. https://sunnah.com/muslim:2424
7. Kaşğari, M. (2006). *Divanü lüğat-it-türk*. Ramiz Əskər. (tərtibçi). Dörd cilddə. Ozan.
8. Kitabi-Dədə Qorqud. (2004). *Əsil və sadələşdirilmiş mətnlər*. Öndər nəşriyyat.
9. *Kubbealtı*. http://www.lugatim.com
10. Qəhrəmanov, C. (1973). *İmadəddin Nəsimi. Elmi-tənqidi mətnin tərtibi və müqəddimə Cahangir Qəhrəmanovundur*. 3 cildlik. Əski əlifba ilə. “Elm” nəşriyyatı. I cild. 655.
11. Qəhrəmanov, C. (1973). İ*madəddin Nəsimi. Elmi-tənqidi mətnin tərtibi və müqəddimə Cahangir Qəhrəmanovundur*. 3 cildlik. Əski əlifba ilə. Bakı: “Elm” nəşriyyatı. II cild. 670.
12. Qəhrəmanov, C. (1973). *İmadəddin Nəsimi. Elmi-tənqidi mətnin tərtibi və müqəddimə Cahangir Qəhrəmanovundur*. 3 cildlik. Əski əlifba ilə. Elm. III cild.
13. *Quran-kərim və Azərbaycan dilinə tərcüməsi*. (2014). Yenidən işlənmiş XVI nəşr. “Nurlar” Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi.
14. Musli, R. (2008). Türk Təsəvvüf Mədəniyyətində Tarikat Geyimləri və Onların Simvolik Mənaları. saymaq. *Ekev Academy Journal*, 12(36) (Yay), 43-66.
15. Nəsimi, İ. (2004). *Seçilmiş əsərləri*. I cild. Həmid Araslı. (tərtibçi). Lider nəşriyyatı.
16. Nəsimi, İ. (2004). *Seçilmiş əsərləri*. II cild. Həmid Araslı. (tərtibçi). Lider nəşriyyatı.
17. Pakalin, M. Z. (1993). *Osmanlı tarixi deyim və terminlər lüğəti*, 3 cilddə.

18. *Şeyx Səfi təzkirəsi* («Səfvətüs-səfa»nın XVI əsr türk tərcüməsi). (2006). Nurlan.
19. Toparlı, R. (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Vural H., Karaatlı R. 2. Bsk. Türk Dil Kurumu.
20. *Uludağ Süleyman*. https://islamansiklopedisi.org.tr/devir--tasavvuf

Daxil oldu: 02.09.2024
Baxışa göndərildi: 19.11.2024
Təsdiq edildi: 20.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/71-74

Turkan Zeynalova
Ganja State University
PhD in Philology
https://orcid.org/0009-0003-6994-7307
turkanzeynalova1985@gmail.com

English Literature at the Turn of the 19th – Early 20th Centuries

Abstract

The period of relative stabilization of capitalism corresponded in philosophy to the flourishing of bourgeois positivism. The greatest representative of positivism in England was Herbert Spencer. The aggressiveness of the English bourgeoisie found expression in Spencer's anti-humanistic views, in his "social Darwinism". Spencer not only considered the bourgeois system to be the only acceptable one, but he also extended the law of struggle for existence to human society and considered it the main stimulus for development. The survival of the fittest and strongest, the death of the weaker - all this was declared a natural law of society. Human society itself was considered a single organism in which the functions of the brain, the functions of management should belong to the privileged classes, and the functions of the working hands - to the proletariat. Spencer's teaching, claiming to be highly scientific, had a strong influence on many English and American writers.
Keywords: *literature, literary process, picture of the literary, English literature, writers' work*

Türkan Zeynalova
Gəncə Dövlət Universiteti
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0009-0003-6994-7307
turkanzeynalova1985@gmail.com

19-cu əsrin sonu – 20-ci əsrin əvvəllərində ingilis ədəbiyyatı

Xülasə

Kapitalizmin nisbi sabitləşməsi dövrü fəlsəfədə burjua pozitivizminin çiçəklənməsi dövrünə uyğun gəlirdi. İngiltərədə pozitivizmin ən böyük nümayəndəsi Herbert Spenser idi. İngilis burjuaziyasının aqressivliyi Spenserin anti-humanist görüşlərində, onun “sosial darvinizmində” ifadəsini tapdı. Spenser təkcə burjua quruluşunu məqbul hesab etməklə kifayətlənmədi, həm də varlıq uğrunda mübarizə qanununu insan cəmiyyətinə şamil etdi və onu inkişafın əsas stimulu hesab etdi. Ən güclü və güclünün sağ qalması, zəifin ölümü – bütün bunlar cəmiyyətin təbii qanunu elan edildi**.** İnsan cəmiyyətinin özü vahid orqanizm hesab olunurdu ki, burada beyin funksiyaları, idarəetmə funksiyaları imtiyazlı təbəqələrə, işləyən əllərin funksiyaları isə proletariata aid olmalıdır. Spenserin yüksək elmi olduğunu iddia edən təlimi bir çox ingilis və amerikalı yazıçılara güclü təsir göstərmişdir.
Açar sözlər: *ədəbiyyat, ədəbi proses, ədəbiyyatın şəkli, ingilis ədəbiyyatı, yazıçıların yaradıcılığı*

Introduction

But even this teaching seemed too humane to the bourgeoisie at the end of the century. At that time, Nietzsche's philosophy was spreading in England with its assertion of the "right of the strong", apology for war, and hatred of socialism. British chauvinism was based on Nietzschean-Spencerian philosophy. Feeling disgusted with bourgeois reality and "social Darwinism", many English thinkers and writers tried to rely on the idealistic philosophy of Schopenhauer, sometimes in a slightly updated form. His gloomy philosophy was reflected even in the work of such a writer as the humanist and realist Hardy, who tried to explain the cruelty of the bourgeois world with the help of this theory. Schopenhauer's teaching also influenced such a famous writer as Shaw (Dettmar & Kevin, 2006).

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

The instability of worldview, connected with social instability, was not fundamental for the development of British art, which vigilantly guarded its national roots. "Englishness" at this time remains one of the most important characteristics of the work of masters of words, united by the search for a single spiritual principle at a turning point in the development of civilization.

The picture of the literary process of this period is very diverse. In English literature such literary trends as realism, neo-romanticism, naturalism, etc. coexist. English decadence received its own unique expression in aestheticism, whose representatives defended the theory of "art for art's sake". Its supporters, grouped in the 1890s around Oscar Wilde, preached the cult of Beauty, spoke of the intrinsic value of artistic creativity, its independence from political and social problems. The judgments expressed by Wilde in the Preface to the novel "The Picture of Dorian Gray" became unique slogans of aesthetes: "There are no moral or immoral books. There are books well written or badly written"; "All art is completely useless" (English literature, 2012)

The leading place among the numerous literary trends, as in the previous period, is occupied by realism. This undoubtedly influences the system of genres, in which the dominant position still belongs to novels: at the same time, drama is significantly revived.

English literature of this period is represented by a number of outstanding writers (Fulk, Cain, & Christopher, 2003)

The works of George Meredith (1828-1909), who wrote 13 novels (the Sandra Belloni dilogy (Emilia in England and Vittoria in England), Beecham's Career, etc.), stories, and poems, gained wide recognition. Meredith worked as a literary consultant for famous London publishing houses for 30 years, deciding the fates of many newcomers.

Wilde once remarked that Meredith was "a child of realism who had quarreled with his father." There is a grain of truth in this statement, for the writer, relying on the traditions of Dickens and Thackeray, made an undeniable step forward and became the originator of a new type of novel, marked by in-depth psychological analysis, special attention to realistic details, that is, "constant characteristics," metaphorical style, the use of artistic convention, intellectualism, dramatization of the novel form, and a special authorial irony.

Research

No less significant a phenomenon in English and world literature was the work of Herbert Wells (1866 – 1946), the creator of the genre of the science fiction novel. Having grasped the essence of the social shifts taking place in society and widely using artistic conventions, the writer spoke about things that were quite real from the standpoint of reformist Fabian socialism, the ideas of which he had assimilated in his youth.

The future writer was brought up in a small shopkeeper's family and after primary school he was forced to go to work. However, the dream of education did not leave Wells and, after serving for some time as a teacher's assistant, he received the right to study at the Normal School of Science in London. At this time, Wells read a lot, discovered Hegel, Kant, Nietzsche, Schopenhauer.

Wells's first novels were published in the 1890s. In 1895, the dystopia "The Time Machine" appeared, in which, showing a society where social inequality reigns, the writer depicts the effeminate, completely incapable of activity "Eloi" and the terrible "Marlocks" (Robinson, 2001).

The ideological direction of the writer's work is already determined from his first novels. The future in the novels grows out of the present. Wells writes about progress, trying to understand what it brings to people: prosperity or suicide of the mind. The writer emphasizes that each step of half-progress (development aimed only at achieving material benefits and not connected with the development of spirituality) is achieved not only by force and terrible punishments, but also comes with cruel suffering (Mikhal'skaya, 2019).

One of Wells's most famous novels is "The Invisible Man" (1897). In this work, the writer reflects on the problem of an invention that generates bitterness and the desire to become a superman. The author believes that such discoveries have no right not to exist. No matter how talented the hero of the novel, Griffin, is, the writer still leads him to death, revealing the problems of the relationship between the incompatibility of egocentrism and the progress of science.

The realism of the reasoning amazed many of Wells's contemporaries, made them "believe in the invisible", which appears in the work in a grotesque, eccentric form, because the scheme of the objective is violated in it: usually a scientist makes a discovery - others strive to get rich at his expense. Griffin does not want to allow this and achieves power by immoral means: in order to complete his experiments, he robs and drives his own father to suicide, becoming invisible, robs a shopkeeper, openly blackmails those around him, commits the murder of Lord Burdock Wicksteed, the manager, etc. Having realized his power over people, Griffin takes the path of open terror, threatening everyone who does not submit to his power with reprisals. In his letter to Dr. Kemp he writes: "I hereby proclaim the first day of the Terror. Port Burdock is no longer under the Queen's rule, tell your Chief of Police and his gang, it is under my rule, the Terror. This day is the first day of the first year of the new era - the era of the Invisible Man. I am the First Invisible Man. At first my reign will be merciful. On the first day there will be only one execution as a warning, the execution of a man named Kemp. Today death will overtake this man (...) Let him take precautions: the greater the impression his death will make on my people" etc. (Orchard, 2003).

By taking this position, declaring himself a superman and universal ruler, Griffin set himself against those around him. As Dr. Kemp rightly notes: "Griffin contra mundum" (Latin: "against the whole world"). A man who tries to subjugate those around him naturally dies, literally beaten to death by a crowd. "The body was covered with a sheet taken from the Jolly Cricketers tavern and carried into the house. There, on a miserable bed, in a wretched, half-dark room, among an ignorant, excited crowd, beaten and wounded, betrayed and mercilessly hounded, Griffin ended his strange and terrible life - the first of people who managed to become invisible. Griffin is a gifted physicist, the like of which the world has never seen" (Greene, 2012).

As noted earlier, Wells was never interested in scientific discoveries per se. By telling about existing or predicted inventions, the writer sought to take a new look at modernity. In the novel "War of the Worlds" (1898), he tells of the Martian attack on Earth, exposing the essence of the imperialist wars of conquest waged by Great Britain, guided by the same principle as the aliens from outer space: "Everything is permissible in the name of the triumph and prosperity of the strongest." In this work, the author predicted the problems of the 20th century, when the scientific and technological revolution contributes to the suppression of the individual and stimulates the loss of spirituality.

Wells has come a long way. His last works ("The Shape of Things to Come", "The Croquet Player", "Caution Is Necessary") were created in the first half of the 20th century, in the years when the fascists came to power in Germany and the Second World War was unleashed. In these works, the writer actively speaks out against the "brown plague" spreading in Europe, and speaks of the need to fight it (Mikhal'skaya & Anikin, 2012).

One of the notable phenomena of English literary life at the turn of the 19th and early 20th centuries was neo-romanticism. Neo-romanticism (like romanticism before it) is hostile to the vulgar and mundane everyday life. Neo-romantics are repelled by modernity, in which they see nothing bright or heroic; protesting against it, they transfer their heroes to the past, to an exotic setting, put them in conditions that require special exertion of physical and spiritual strength. They sing the romance of dangers, strong passions, and a stormy, eventful life. A typical neo-romantic hero is a courageous or extraordinary person, often in opposition to society (an outcast, a renegade), sometimes a "superman"; his life is full of romance, associated with risk and adventure. Neo-romantic works are characterized by a plot, an essential element of which is struggle, danger, often supernatural and mysterious events. Neo-romantics love plots with intricate, deliberately complicated intrigue, but along with this they pay great attention to the depiction of the psychology of the characters.

Conclusion

In general, it can be emphasized once again that English literature of the turn of the 19th and early 20th centuries is an extremely remarkable phenomenon. It gave the world a number of writers whose works have entered the golden fund of literature.

References

1. Dettmar, Kevin JH. (2006). *Modernism", in Kastan, David Scott* (ed.). *The Oxford Encyclopedia of British Literature*. Oxford University Press.
2. English literature. (2012). *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*. Encyclopædia Britannica Inc. Web. 15 November 2012.
3. Fulk, R. D., Cain, & Christopher, M. (2003). *A History of Old English Literature.* Blackwell.
4. Greene, R. (2012). *Poetry of England. The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics* (4th rev. ed.). Princeton University Press.
5. Mikhal'skaya, N. P., & Anikin, G. V. (2012). *History of English literature. Textbook for humanities faculties of universities*. Academy.
6. Mikhal'skaya, N. P. (2019). *History of English literature: textbook*. For universities. 3rd ed. Academy.
7. Orchard, A. (2003). A *Critical Companion to Beowulf*. DS Brewer.
8. Robinson, F. C. (2001). *The Cambridge Companion to Beowulf.* Cambridge University Press.

Received: 16.09.2024
Revised: 04.11.2024
Accepted: 19.01.2025
Published: 28.02.2025

Qədim Diyar Beynəlxalq Elmi Jurnal. 2025 / Cild: 7 Sayı: 2 / 75-83 ISSN: 2706-6185
Ancient Land International Scientific Journal. 2025 / Volume: 7 Issue: 2 / 75-83 e-ISSN: 2709-4197
https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/75-83

Vusala Nasibova
Institute of Folklore of ANAS
PhD in Philology
https://orcid.org/0000-0003-1020-0439
vusala.nasibova1221@gmail.com

Epic-Mythological Motifs in Garabagh Quatrains (Bayati)

Abstract

"Bayati" (quatrains), which is literally an artistic and aesthetic miracle of Turkic poetic thinking, is also a living source of history reflecting the entire history of the Azerbaijani poetic thinking system. In these examples there are elements (images, motives, various plot units) that do not attract attention at first glance, but which we simply perceive as traditional artistic images, which can tell about the cultural layers to which "bayati" once belonged and which acted as an important component. Looking through the quatrains from this perspective one can discover serious ties among them and mythical cults and the ancient tradition of storytelling. These relations gives information to other functional qualities of quatrians, which are unknown to us today. Although these qualities were among the main functional characteristics of quatrains in the depths of history, the modernization that took place over time deprived quatrains of those functions. However, according to the dialectical laws inherent in all elements of the material world, the lived history never disappears without a trace, it continues to live as hidden signs in the culture of the modern age. We can see it when we look at the quatrains from Garabagh. In many quatrains the traces of ancient mythical cults can be observed, including the epic "Dede Gorgud", which systematizes those cults.

Keywords: *Turkic folklore, Azerbaijani folklore, quatrain, epic, Dede Gorgud, mythology*

Vüsalə Nəsibova
AMEA Folklor İnstitutu
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
https://orcid.org/0000-0003-1020-0439
vusala.nasibova1221@gmail.com

Qarabağ bayatılarında epik-mifoloji motivlər

Xülasə

Türk poetik təfəkkürünün, sözün həqiqi anlamında, bədii-estetik möcüzəsi olan bayatılar, eyni zamanda, Azərbaycan poetik düşüncə sisteminin bütün tarixini özündə əks etdirən canlı tarix qaynağıdır. Bu nümunələrdə ilk baxışda diqqəti cəlb etməyən, sadəcə, ənənəvi bədii obrazlar kimi qəbul etdiyimiz elə elementlər (obraz, motivlər, müxtəlif süjet vahidləri) vardır ki, onlar bayatının bir vaxtlar mənsub olduğu, mühüm tərkib ünsürü kimi çıxış etdiyi mədəniyyət laylarından xəbər verə bilir. Bayatılarımıza bu cəhətdən nəzər saldıqda onlarla mifik kultlar, qədim dastançılıq ənənəsi arasında ciddi əlaqə bağları aşkarlana bilir. Həmin bağlar bayatının bu gün bizə məlum olmayan başqa funksional keyfiyyətlərindən xəbər verir. Bu keyfiyyətlər isə tarixin dərinliklərində bayatının əsas funksional xüsusiyyətlərindən olsa da, zamanla baş vermiş müasirləşmələr bayatını həmin funksiyalardan məhrum etmişdir. Ancaq maddi aləmin bütün elementlərinə xas olan dialektik qanunlara görə, yaşanmış tarixi heç vaxt izsiz-soraqsız yox olmur, o, müasir dövrün mədəniyyətində gizli işarələr kimi yaşamaqda davam edir. Bunu biz Qarabağ bayatılarına nəzər saldıqda görə bilirik. Bir çox bayatılarda qədim mifik kultların, o cümlədən həmin kutları özündə sistemləşdirən "Dədə Qorqud" eposunun izlərini müşahidə etmək olur.

Açar sözlər: *Türk folkloru, Azərbaycan folkloru, bayatı, epos, Dədə Qorqud, mifologiya*

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Introductıon

The quatrain, which is the artistic and aesthetic miracle of all-Turkic, including Azerbaijani poetic thinking, is also a living source of history, reflecting the entire history of the Azerbaijani poetic thinking system. In these examples there are elements (images, motifs, various plot units) that do not attract attention at first glance, but which we simply perceive as traditional artistic images, which can tell about the cultural layers to which quatrains once belonged and which acted as an important component. Looking through our quatrains from this perspective, one can discover serious ties among them and the mythical cults, the ancient tradition of storytelling. These ties tell about other functional qualities of the quatrains, unknown to us today. Although these qualities were the main functional features of the quatrains in the depths of history, the modernization that took place over time deprived the quatrains (bayati) of those functions. However, according to the dialectical laws inherent in all elements of the material world, the lived history never disappears without a trace, it continues to live in the culture of modern times as secret signs. We can see it when we look at the quatrains (bayati) from Karabakh. In many quatrains (bayati) one can see traces of the ancient mythical cults, including the epic "Dede Gorgud", which systematized these cults (Rustamzade, 2014).

Research

All researchers, speaking about the genre "bayati" (quatrain), especially noted its antiquity and connection with the most ancient layers of the history of the poetic thought. In this regard, professor Aziz Mirahmedov unequivocally mentioned that "it is not known when "the bayati" (quatrain) began to appear" (Mirahmadov, 1998, p. 24).

Professor Mursal Hakimov wrote that "it is difficult to imagine a second type of lyric poem, the history of creation of which is as memorable as "the bayati", which resonates with ancient times, which is common in the ceremonies of weddings, engagements, spring, hard work and mourning. Although the sources mentioned that "the bayati" (quatrain) once belonged to the tribe "Bayat" and its name was formed from it, later it was published as a living book in all corners of the villages where our people lived. The quatrains are not limited to accompanying a person from birth to the grave due to their theme and aim. In the broad sense of the word, it has an invaluable value as an artistic and historical chronicle, which has preserved for centuries the traditions and psychology of ancsestors who lived a bloody life in the territory inhabited by Azerbaijani and Turkic peoples, who were massacred by foreign invaders and had a great attitude to friends, who lived a bitter and sweet life (Hakimov, 1999, p. 10).

In this opinion by M.Hakimov, the following features of quatrains are reflected (Hakimov, 1999):

- Bayati (quatrains) belongs to a very ancient period historically;
- Examples of this genre were the most important poetic element of the ceremonial life of Azerbaijani and other Turkic peoples;
- In terms of its creation it belonged to the tribe "Bayat";
- Quatrains are the chronicles of the life of both the individual and society.

Professor Vagif Valiyev noted that "… One of the most common genres of lyrical genre in Azerbaijani oral folk literature is "bayati" (quatrains). Bayati is one of the ancient genres of Azerbaijani folklore. These lyric poems, reflecting all spheres of folk life, deep content, full of high philosophical ideas, are used in oral literature, as well as in written literature. One of the main reasons for such a wide spread of quatrain is that it is associated with music. People have turned to the quatrains to express their inner excitement at weddings, at work, at cribs, on this or that occasion and recited it with a fragile tone. That is why "bayati" is more widespread than other genres of our folklore. The quatrains ("bayati") are examples of poetry with an ancient history, which have taken a worthy place in the oral and written literature of all Turkic-speaking peoples" (Valiyev, 1985, 122-123).

According to V.Valiyev's opinion, the following characteristics of quatrains were reflected:

- "Bayati" is one of the most widespread genres of the lyrical genre;
- This genre is one of the oldest genres of Azerbaijani folklore;
- "Bayati" covers both oral and written branches of Azerbaijani poetic thinking;

- The quatrain was not only a phenomenon of artistic words, but also closely related to the musical creativity of the Azerbaijani people.

Doctor of Philological Sciences Seyfeddin Ganiyev approached the genre of "bayati" from the point of view of "quantity limitlessness" and the metaphor "mirror": "The genre "bayati" is the most widespread, immeasurable genre not only of the Shirvan environment, but also of the Azerbaijani and Turkic folklore worlds. This genre carries the most poetic and subtle information about the spirituality, aspirations, world of national character, attachment to the land on which they live and their everyday life by studying them from this direction, one can know "everything" about those who connect it. From this point of view, it is possible to call the "bayati" from Shirvan region "the mirror" of Shirvan. In this "mirror" Azerbaijan and Shirvan appear to be identical. In this mirror one can see the regional peculiarities of the Shirvan folklore environment in the rich folklore world of Azerbaijan" (Ganiyev, 1997, p. 17-18).

Doctor of Philological Sciences Sarkhan Khavari looked at the poetic structure of "bayati" from the point of view of the world model. He writes: "One of the motifs in the genre of "bayati" that enable the reconstruction of the world model is the genre "bayati" dedicated to the opposition "death-life". As it is known, this motif is one of the leading tendencies in the genre "bayati". Even to the extent that the quatrains related to this topic have gained a special genre autonomy under the name of "aghi" (grief). The general spirit and poetic intonation of these verses express protest against death. Of course, this is a product of the stage before the Islamic worldview (Khavari, 2004, p. 348).

The "bayati" as a unit of poetry has gained such a wide functionality in the Azerbaijani and all-Turkic poetry system that it has shown itself as both a genre and a form. In this regard, writer-critic Elchin and professor Vilayat Guliyev write that "bayati is one of the lyrical, fully formed, stabilized and widespread genres of Azerbaijani oral folk poetry. Sometimes "bayati" is considered as a genre and sometimes as a form in Azerbaijani literary studies. In our opinion, "bayati" is a genre due to its artistic-aesthetic richness and philosophical-emotional depth and it has a number of (limited) forms and images" (Elchin, 1993, p. 17).

According to our thought, these opinions expressed by prominent scientists of Azerbaijan characterize the genre "bayati" from its various aspects and also shed light on the connection of "bayati" with the ancient mythical cults, including the monument "Dede Gorgud" that keeps them alive. This connection is related to the ritual-mythological, magical-mythological functions played by "bayati" in the ages of epic-mythological thought, as can be clearly seen from the ideas mentioned above. The signs of those functions have been preserved in the form of epic-mythological motifs in modern "bayati". One can observe it in the quatrains collected from Karabakh (Aliyev, 2014).

In general, the quatrains (bayati) are an expression of the limitlessness of the human spirit. The freedom of the Turkic spirit is reflected in these examples, which are the products of the early ages of Turkic ethnic-national thinking. As it is said in the quatrain from Karabakh:

Dagh bashini gar alar, *Insan azad olmasa,*
Duman alar, gar alar. *Omru-gunu garalar* (Asgar, Rustamzade, Orujov, Farhadov, Rustamzade, 2012, p. 403).

(Translation: *The mountain is covered with snow, it gets fog and snow. If a man is not free, all his lives will be dark*)

As it can be seen, in this quatrain a figurative comparison was made between human freedom and the mountain. If we take into account that the first two verses of bayati have a formal character, that is, they serve the form, in other words, they prepare a formal-poetic, phono-melodical ground for the main idea expressed in the following (third and fourth) verses, here there is such a connection between the idea of freedom and the image of a mountain, it can also be said that there is no semantic connection. However, we must also take into account that folklore texts have precise meaning relationships. Because the texts, which, due to their poetic value, had a chance to "live", that is, to be passed down from generation to generation, are constantly improving in poetic terms performed by folklore storytellers.

In this regard, in Azerbaijani folklore, the mountain was portrayed as a place of refuge for people fleeing from oppression and tyranny, a place of freedom-loving people. The camp of the folk hero

Koroglu is located in the bosom of high mountains, with a foggy top in Chanlibel. In this aspect, the following example of the quatrain also shows that the human-mountain relationship has a very complex system of meanings:

Eziziyem, sene daglar, *Jan mende gerar tutmaz,*
Sen and ver sene, daglar. *Gonderim sene, daglar* (Asgar, Rustamzade, Orujov, Farhadov, Rustamzade, 2012, p. 416).

(Translation: *My lovely mountains, I swear to you, mountains. My soul can't stay in my mind, I will send it to you, mountains*)

We would like to mention that motifs such as the return of the soul and spirit to the mountain and accordingly (in the lower layer) being born from the mountain are reflected in this quatrain text. The fact that the soul does not make a decision to stay in the body indicates the sufferings of the lyrical hero. It doesn't matter what kind of suffering it is in the present case. That is, it can be the suffering of love and the suffering of social pressures. The main issue is that the soul of the one who recites the quatrain ("bayati") is oppressed and suffers. The soul of the lyrical hero tries to be free, to get rid of the sufferings that oppress him. And in this case, his desire to send his soul to the mountain attracts attention as an important epic-mythological moment.

The question arises: Why does the hero want to send his soul exactly to the mountain? This question has two layers of meaning, explicit and implicit. The explicit layer of meaning is reflected in the first quatrain "bayati" which we mentioned above: "*Dagh bashini gar alar, Duman alar, qar alar. Insan azad olmasa, Omru-gunu garalar*". That is, this quatrain from Karabakh directly confirms the fact that in Turkic culture the mountains are perceived as the abode of human freedom.

The lower layer of meaning of the hero's desire to send his soul to the mountain is conditioned by the fact that the mountain is associated with the cult of ancestors in Turkic mythology. Mirali Seyidov showed that the mountain, the land and the Sun, which are considered as the sacred beginning, as the creator of all existence, life, Gods, people, blessings, mother-father (Seyidov, 1989, p. 308), Abdulgadir Inan showed that mountain names in Turkestan are associated with the cult of ancestors (Inan, 1976, p. 32), L.Potapov mentioned that the mountain spirit lives in the mountains (Potapov, 1946, p. 148), Bahaaddin Ogel noted that the ancient Turks imagined the mountain spirit in human form (Ogel, 1989, p. 424), but A.Anokhin showed that there were two daughters of Abu Kaan mountain in Altai (Anokhin, 1924, p. 86). In addition, in Telengit Turks, the childless women go to the mountain to pray (Traditional, 1989, p. 244) and this ritual is another manifestation of the mountain's connection with the ancestor cult. In this respect, the fact that people talk about their troubles to the mountain through old sayings, ask for help and support from the mountain, and "send" their souls to the mountain, which is fluttering with longing for freedom, is related to ancient mythical beliefs, imaginations and cults. In the following quatrains, the people who has gone up to the plain, who misses the relatives, wishes for their quick return from the mountain is also like this:

Ashikh, el geli, daglar, *Oturub yol gozderem,*
Doshgu kolgeli daglar. *Hachan el geli daglar* [Karabakh, 2012-I: 400].

(Translation: *Ashiq, the people come, mountains, which have shaded mountains, the mountains with the shadowy places. I sit and wait when the people return from the mountains*).

The association of the mountains with the cult of ancestors is also reflected in the quatrain told about the mountain Diri in the Jabrael region:

Men ashigi Diri dagi. *Olum Allah emridi,*
Dik durub Diri dagi. *Yamandi diri dagi* [Karabakh, 2012-I: 407].

(Translation: *I love Mountain Diri, It is a rugged mountain, the death is Allah's command, the living person's pain is awful*)

In this text the association of existence and death, that is, life and death, with Mountain Diri bears the traces of the association of mountains with the cult of ancestors. As the mountain, like an ancestor, gives life and soul to people, their souls also return to the mountains, to the place they came from. In this belief the ideas about the proximity of high mountains to the Gods and the abode of the Gods are also reflected.

The following quatrain (bayati) also attracts the attention in terms of mythical beliefs, more precisely the transformations:

Gel gedek daga, gardash, *Sen duman ol, men chiskin,*
Gorkhuram yaga, gardash. *Chekilek daga, gardash* [Karabakh,2012-I:400]

(Translation: *Let's go to the mountain, brother. I'm afraid, it will rain, brother. Be the fog and I'll be the drizzle, let's go to the mountain, brother*)

Here two levels of meaning are observed:

The first is the desire of the two brothers to climb the mountain for some reason. Of course, this desire arises from some social distress and anxiety. The brothers want to escape from the danger by running up the mountain.

Secondly, the desire of the brothers who want to escape to the mountain to turn into fog and drizzle.

One can see here people resorting to the mythical transformation formula to get out of any difficult situation.

In the researches some scientists mention the following notes such as L.Vinogradova shows that there is a motif about the possibility of transformation - the ability of a living entity or object to change its skin, appearance, posture, in other words, to another entity, plant, object, stone, etc. (Vinogradova, 2004, p. 67), S.Sakaoglu writes that living and non-living elements present in a legend are transformed into a different image from their current image in order to be punished by a superior power or saved from disaster (Sakaoglu, 1980, p. 29), A.Y.Ojag notes that transformation takes place from the point of view of form (Ojak, 1983, p. 154), V.V.Ivanov argues that transformation is a certain entity in mythology or the transformation of things into others (Ivanov, 1982, p. 147), P.N.Boratav shows that people, animals, plants, inanimate beings lose their properties and move from one to another, the revival of inanimate being, the transition of living being into inanimate matter (Boratav, 1973, p. 62), R.Aliyev shows that it is the first worldview that keeps the act of dying and resurrection alive in itself (Alizade, 2008, p. 144), M.Mammadov indicates that transformation or transformation specifically implies the transformation of a person into an animal, subject, in most cases, into a stone or vice versa (Mammadov, 2011, p. 390), O.Aliyev notes that the transformation happened with the power of the Gods (Aliyev, 2001, p. 78). S.P.Pirsultanli writes that "…in legends, the shepherd turns into the stone, the bride becomes rocky, the white flower turns red from the blood of the nightingale and the bird "samandar" reaches its promise and its happiness by burning" (Pirsultanli, 2009, p. 33). S.Y.Neklyudov writes about the "turning" type of transformation, which in mythology it is a magical change of the character's appearance (Neklyudov, 1982, p. 234).

It is clear that transformation is a way out of a difficult situation. For example, one of the Azerbaijani mythological texts it is said that "when the daughter-in-law washes her head, her father-in-law comes in, the daughter-in-law is ashamed. The girl a comb on her head turns into a bird. But she can't fly far" (Ajalov, 1988, p. 26).

The desire of the brothers, who want to get rid of some danger in the above-mentioned quatrain (bayati), to turn into fog and drizzle on the mountain, is associated with the epic-mythological motif of transformation.

In a number of bayatis from Karabakh one can see that the mountains are vividly imagined and identified with the image of a person. For example:

Gashdarin gelemgahdi, *Daglara duman gelse,*
Gozun eyme, gunahdi. *O da men cheken ahdi* (Rustamzade, Farhadov, 2012, p. 409).

(Translation: *Your eyebrows were beautiful, don't make coquetry with your eyes, it is a sin. If the fog comes to the mountain, it is also my sigh*)

As it is seen, in this figurative comparison the fog on the mountain and the sigh drawn by the man are equated. But in the following bayati the mountain is identified with the female:

Daghlarin bashi gara, *Bir giz meni okhladi,*
Dibi goy, bashi gara. *Gozu goy, bashi gara* (Rustamzade, Farhadov, 2012, p. 421).

(Translation: *The top of the mountains is black, but the bottom is green, a girl shot me with her eyes, they were blue*)

In some quatrains the feelings of kinship based on mythological beliefs between the human and the mountain are expressed:

Daglar, maralin ollam! *Sag boyrunde yer ele,*
Sebri-gerarin ollam! *Men de orali ollam*! (Rustamzade, Farhadov, 2012, p. 422).

(Translation: *Mountains, I will be your deer! I will be patient for you! Make a place on your right side, I will be there*)

It is as legitimate as it is interesting that motifs related to the great monument of the Oghuz Turks the epic "Dede Gorgud" are also observed in the quatrains (bayati). The man cursing the mountain in the following quatrain reminds us the cursing of mountain by Dirsa Khan's wife in the epic "The Book of Dede Gorgud":

Daglar, otun gurusun, *Feleh, senin menim tek*
Baglar, tutun gurusun, *Matin-mutun gurusun* (Rustamzade, Farhadov, 2012, p. 401)

(Translation: *Mountains, let the grass dry! Gardens, let the mulberry dry! Fortune, suffer as me!*)

Of course, it may be a coincidence at first glance. However, the next quatrain (bayati) from Karabakh resonates more closely with the cursing motif of "Dede Gorgud":

Men ashig, gosha daglar, *Sizde oghul itirdim,*
Chatif bash-basha daglar. *Donesiz dasha daglar* (Rustamzade, Farhadov, 2012, p. 406)

(Translation: *I'm in love, twin mountains. The mountains are side by side. I lost my son near you, turn to stone, mountains*)

As it is seen, the mountain is cursed by the mother whose son died on the mountain. One can meet the same picture in the epic "Dede Gorgud". Dirsa Khan's wife finds her son dead and blames the mountain for her son's death:

Gazlig taghi, agar senin sularin,
Agar iken agmaz olsun!
Biter senin otlarin, Gazlig taghi,
Biter iken bitmez olsun!
Gachar senin keyiklerin, Gazlig taghi,
Gachar iken gachmaz olsun, tasha donsun (Zeynalov, Alizade, 1988, p. 39)

(Translation: *Mountain Gazlig, your springs always flow, let them not to flow! Your grass always grows, let them turn pale! Your deer roam on the mountains, let them turn to stone*)

Professor Maharram Jafarli writes that the process of cursing takes place between the Mother and the Mountain. The semantic dynamics of this process is from the Mother to the Mountain. That is, the evil prayer, the negative word comes out of the Mother and the one who receives it is the Mountain. Thus, the structure of the cursing is revealed as consisting of two main elements (sender and receiver):

Mother - Curser, who sends the curse, or Informer;

Mountain – Being cursed, who receives the curse, or Auditor (Jafarli, 2001, p. 143).

The author writes so: "The most interesting and important thing is that there are living and dead mountains for the Oghuz. Otherwise, the mother would not curse the mountain. As the Oghuz curse people, they can also curse the mountains. The effect of cursing on a person is known. The curse captures a person, brings bad deeds to the human and kills. It means that for the Oghuz the mountain has human qualities, at least, it has living qualities. This vitality is revealed precisely in its elements that have been listed. The curse catches the mountain when its water does not flow, the grass does not grow, the deer do not run away, the animals are not seen. It means when these five elements that we have counted stop their activity, when they die, the mountain is cursed, that is, the mountain also dies. Thus, in the Oghuz epic tradition the semantics of water, grass, deer, lion, tiger included in their concept of a living mountain mean the spirit and soul of the mountain. The soul or the life of the mountain is in these images" (Jafarli, 2001, p. 145).

Rovshan Alizade interprets M.Jafarli's opinion as the following: "According to our opinion, Professor M. Jafarli restored the spirit of the mountain completely correctly and the scientist's this reconstruction can be confirmed by numerous facts in Azerbaijani folklore. As it is seen, the spirit (soul) of the mountain is not located directly in it, but in separate creatures. This is a fact confirmed

by our folklore. In fairy tales the soul of giants is found in a bottle (an inanimate object) or a pigeon. When the glass is broken or the pigeon is killed, the giant dies instantly. Or in the hunting myth we analyzed a little earlier, we saw the spirit of the mountain in the form of a deer and later turned into an enlightened old man. It allows us to restore colorful forms of the image of the mountain spirit in the beliefs related to the mountain cult" (Alizade, 2008, p. 35).

As it is seen, both the mother who curses the mountain in the epic "Dede Gorgud" and the mother who also curses the mountain in the quatrain (bayati) from Karabakh consider the mountain to be a living being. However, in the Oghuz Turks, the mountain is not only considered a living entity, but also an ancestor. In this regard, Rovshan Alizade's thoughts on the image of the "Gara Mountain" in the epic draw attention.

R.Alizade shows that the function of Gara Mountain as a cult in the epic "Dede Gorgud" is multifaceted. In the epic the fact that every village, every village, even every named family, man has its own Gara Mountain proves that the Gara Mountain became a cult directly as a place of worship. We can prove our thought with examples from the monument. In the epic Dede Gorgud comes to ask Banichichek's hands for Beyrek. Deli Gajar says: "*Oh, Man, you have changed your way, your fate has turned, Almighty God has written troubles on your forehead! People with legs do not come here, people with mouths do not drink from this water. What's happened to you? What is up? Has your death hour come? What are you doing here?*". Dede Gorgud answered:

- *I have come to cross Gara Mountain*" (Zeynalov, Alizade, 1988, p. 56)

Again in the third part of the epic Beyrek returning from captivity asks his sister:

Garshu yatan gara taghi,
Sorar olsam, yaylag kimun?
(Translation: *If I ask Gara Mountain, whose is that plain*?)

His sister replied:

Garshu yatan gara taghi sorar olsan,
Agham Beyregin yaylasidi. (Zeynalov, Alizade, 1988, p. 61)
(Translation: *If you ask Gara Mountain, it belongs to my host Beyrek*)

Then R.Alizade notes that in the epic Salur Gazan also says the following words when his son was under arrest: "*Gara Daghin janli bilinmesi Gara Daghin yukseyi oghul*" (Translation: *The soul of Gara Mountain, the height of Gara Mountain is my son*) (Zeynalov, Alizade, 1988, p. 121). It is also observed in the words told by Beyrek's sister: "*Garshu yatan gara taghim yigilibdir*" (Translation: *My Gara Mountain has fell down*) (Zeynalov, Alizade, 1988, p. 62). In other words, Beyrek's death is restored in the sense of the fall – death of Gara Mountain. In this case, it makes possible to restore Beyrek in two archaic statuses:

1. The spirit of the mountain:

In the first volume of the epic the living and inanimate objects (animals, water, grass) can be the spirit of the mountain, so the human becomes the spirit of the mountain. This is also confirmed by the fact that in the hunting myth the mountain spirit first appears as a deer and then as a human.

2. The son of the mountain:

Beyrak is not an ordinary hero. He was born on the base of a lot of prayers. At the request of his father Baybura, the Oghuz nobles applauded and prayed for the birth of Beyrek. In this case, Mountain can probably be restored as both a mother and a father (Alizade, 2008, p. 40-41).

According to the ancient Oghuz Turks, the life of a mountain is conditioned by the life activity in it. That is, when there is a movement in the mountains, it is considered alive and when it is not, it is considered dead. This mythical philosophy has saved its traces in the quatrain (bayati) from Karabakh as the following:

Bu daglar gosha daglar,
Verif bash-basha daglar.
Ne gelen var, ne geden,
Donufdu dasha daglar (Asgar, Rustamzade, Orujov, Farhadov, Rustamzade, 2012, p. 448).

(Translation: *These mountains are twins, they are together. No one comes or goes, the mountains have turned to stone*)

Conclusion

Bayati, an artistic and aesthetic miracle of Turkic poetic thought, is also a source of living history that reflects the entire history of the Azerbaijani poetic thought system. In these examples there are elements (images, motifs, various plot units) that do not attract attention at first glance, but which we simply perceive as traditional artistic images, which can tell about the cultural layers to which bayati belonged and which acted as an important component. Looking through the genre of bayati from this perspective, one can discover the serious ties among them and mythical cults and the ancient tradition of storytelling. These ties give information about the other functional qualities of bayati that are unknown to us today. Though these qualities are the main functional features of bayati in the depths of history, the modernization over time has deprived bayati from those functions. However, according to the dialectical laws inherent in all elements of the material world, the lived history never disappears without a trace, it continues to live in the culture of modern times as secret signs. Looking through the quatrains (bayati) from Karabakh one can see it. In many quatrains (bayati) one can observe traces of the ancient mythical cults, including the epic “Dede Gorgud”, which systematized those cults.

References

1. Ajalov, A. (1988). *Azerbaijan mythological texts.* Baku: Science, 196.
2. Aliyev, R. (2014). *Turkic mythological thought and its epic transformations*. Baku: Elm, 332.
3. Aliyev, O. (2001). *Poetics of Azerbaijani fairy tales.* Baku: Seda, 192.
4. Alizade, R. (2008). *Cults of nature in Azerbaijani folklore.* Baku: Nurlan, 176.
5. Anokhin, A. V. (1924). Materials on shamanism among the Altai people, Collection during a trip to Altai // SMAE AN USSR, vol. 4, no. 2, Leningrad
6. Asgar, A., Rustamzade, I., Orujov, T., Farhadov, Z., Rustamzade, I. (2012). *Karabakh: folklore is also a history (2012-II).* Book II. Baku: Elm ve tehsil, 483.
7. Boratav, P. N. (1973) *Turkish folklore in 100 question* (Beliefs, Ceremonies and Rituals, Games). Istanbul: Gerchek publishing house, 272.
8. Jafarli, M. (2001). *Epos and myth.* Baku: Elm, 188.
9. Elchin, V. G. (1993). *Ourselves and our word.* Baku: Azerbaijan State Publishing House.
10. Hakimov, M. (1999). *Azerbaijan ashiq poem forms and sources*. Baku: Maarif, 376.
11. Hakimov, M. I. (1986). *Sayings and emotions of our people*. Baku: Maarif.
12. Khavari, S. (2004, March 17-21). *The world model in quatrains // Proceedings of the II International Folklore conference “From the common Turkic past to the common Turkic future”.* Baku: Sada, p. 346-348
13. Inan, A. (1976). *Ancient Turkic religious history*. Istanbul: MEB, 256.
14. Zeynalov, F., Alizade, S. (1988). *The Book of Dede Gorgud. Introduction, compilation and transcription.* Baku: Yazichi, 265.
15. Rustamzade, I., Farhadov, Z. (2012). *Karabakh: folklore is also a history (2012-I).* Book I. Baku: Elm ve tehsil, 464.
16. Rustamzade, I. (2014). *Karabakh: folklore is also a history (2014-IX)*. Book IX. Baku: “Zardabi LTD” LLC, 401.
17. Ganiyev, S. (1997). *Shirvan folklore environment*. Baku: Ozan
18. Mammadov, M. (2011, November 14-15). *Transformation in the legends of Azerbaijan (turning to stone motif).* Materials of the Republican Scientific Conference dedicated to the 100th anniversary of A. Zamanov. Baku: Elm ve tehsil, 389-394.
19. Mirahmadov, A. (1998). *Literary studies*. Encyclopedic dictionary. Baku: Azerbaijan encyclopedia N-PM.
20. Ojak, A. Y. (1983). *Pre-Islamic Belief Motifs in Bektashi Writings*. Istanbul: 262 p.
21. Ogel B. (1989). Turkish mythology (Epics with Sources and Explanations), I volume. Ankara: Turkish Historical Society Printing House, 644.
22. Pirsultanli, S. P. (2009). *Folk legends of Azerbaijani Turks*. Baki: Azerneshr, 427.
23. Sakaoglu, S. (1980). *Stone Cutting Motif in Anatolian-Turkish Legends and Type Catalog of These Legends.* Ankara: Ankara University Press, 140.

24. Seyidov, M. (1989). *Thinking about the genealogy of the Azerbaijani people*. Bakı: Yazichi, 496.
25. Valiyev, V. (1985). *Azerbaijani folklore*. Baku: Maarif
26. Vinogradova, L. N. (2004). *Transformation. From the dictionary "Slavic Antiquities" // Slavic Studies*. No. 6, 67-70
27. Ivanov, V. V. (1982). *Essay "Metamorphoses" / Myths of the peoples of the world*. In 2 volumes. Volume 2. Moscow: Soviet Encyclopedia, 147-149.
28. Neklyudov, S. Y. (1982). *Essay on "Werewolfism". Myths of the peoples of the world.* In 2 volumes. Volume 2. Moscow: Soviet Encyclopedia, 234-235.
29. Potapov, L. P. (1946) Cult of mountains in Altai // journal "Soviet ethnography". № 2, 145-160
30. Traditional worldview of the Turks of Southern Siberia. (1989). *Human.* Society. Novosibirsk: Science, Siberian Branch, 244.

Received: 21.10.2024
Revised: 18.12.2024
Accepted: 07.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/84-94

Nadir Artbas
University of Mouloud Mammeri, Tizi Ouzou
https://orcid.org/0009-0005-2506-9578
nadir.artbas@ummto.dz

The Phenomenon of International Terrorism and the Right of Self-Defense – Armed Struggle

Abstract

This study aims to explore the points of overlap between terrorist acts and armed resistance or the right of self-defense and self-determination as recognized by the United Nations, in order to eliminate any misinterpretation or confusion between these two concepts.

This issue is the absence of a comprehensive definition of terrorism and the difficulty in identifying its fundamental characteristics which makes it even more difficult Such a gap allows major powers to exploit these ambiguities to interfere in weaker states under the pretext of protecting them from terrorism, despite the fact that the features of armed struggle are clear and internationally recognized.

Keywords: *right of self-defense, armed struggle, fighting of terrorism, international intervention, conditions of armed struggle*

Nadir Artbas
Mouloud Mammeri Universiteti, Tizi Ouzou
nadir.artbas@ummto.dz
https://orcid.org/0009-0005-2506-9578

Beynəlxalq terrorizm fenomeni və hüququ özünümüdafiə - silahlı mübarizə

Xülasə

Bu tədqiqat terror aktları ilə silahlı müqavimət və ya Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən tanınan özünümüdafiə və öz müqəddəratını təyinetmə hüququ arasında üst-üstə düşmə nöqtələrini araşdırmaq məqsədi daşıyır ki, bu iki anlayış arasında hər hansı yanlış şərh və ya çaşqınlıq aradan qalxsın.

Bu məsələni daha da çətinləşdirən terrorizmin hərtərəfli tərifinin olmaması və onun əsas xüsusiyyətlərini müəyyən etməkdə çətinlik olmasıdır. Belə bir boşluq böyük dövlətlərə silahlı mübarizənin xüsusiyyətlərinin aydın və beynəlxalq səviyyədə tanınmasına baxmayaraq, bu qeyri-müəyyənliklərdən istifadə edərək daha zəif dövlətləri terrordan qorumaq bəhanəsi ilə onlara müdaxilə etməyə imkan verir.

Açar sözlər: *özünümüdafiə hüququ, silahlı mübarizə, terrorla mübarizə, beynəlxalq müdaxilə, silahlı mübarizə şəraiti*

Introduction

International law and the principles of the United Nations Charter distinguish between international terrorism, which refers to killing for the achievement of illegal objectives, and the right to self-defense—the right of peoples to self-determination—which is considered a legitimate right under international conventions. However, this has not prevented major powers, driven by their interests, from attempting to confuse the two terms and using them as political excuses and media tools to alter the legal classification of legitimate actions, turning them into illegal ones and labeling them as terrorism.

Since the sword of law is one of the most essential methods required to prevent confusion and properly classify these actions, and in light of the growing scale of armed struggle and the phenomenon of terrorism and its connection to other crimes, international conventions have sought

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

to establish legal conditions that allow for armed struggle for self-determination, recognizing it as a human right. They also distinguish it from the term "international terrorism", which threatens the daily lives of individuals, and have attempted to find legal and practical means for addressing and suppressing it on both the international and domestic levels by enacting punitive legislations and signing a number of international and regional agreements to unify efforts and promote international cooperation in combating it (Azmouni, 1996).

Research

Therefore, we ask:

What are the legal foundations that allow for the distinction between the right to self-defense—armed struggle—and the phenomenon of international terrorism?

To answer this question, I have divided this paper into two sections: The first section discusses the phenomenon—or rather, the crime—of international terrorism in the perspective of international law and methods for combating it. The second section addresses the distinction between the phenomenon of international terrorism and the right of peoples to self-defense through armed struggle by highlighting the key legal conditions that frame this classification as legitimate.

I. The Legal Framework for Combating the Crime of International Terrorism

Terrorism is one of the most dangerous criminal phenomena that threaten the security of the international community and the stability of international relations. It spreads fear and terror among innocent people. The undeniable truth is that terrorism is an age-old phenomenon, as old as human history itself. However, in the present day, with the widespread occurrence of terrorist acts, there has been an unprecedented focus on this phenomenon (Attallah, 2004).

In this chapter, we will explore the crime of international terrorism, the rules and regulations governing it, and the evolving changes in the behavior of individuals and states concerning the emergence and development of this phenomenon. We will also examine the penal solutions aimed at addressing these dangerous acts against vital international interests, particularly through the signing of agreements that treat various aspects of terrorist actions as international crimes.

1. The Phenomenon of Terrorism from the Perspective of International Law

Terrorism is considered one of the most dangerous negative phenomena that has spread in the contemporary world. Its danger has extended to the entire globe, and no society is immune from it. In reality, terrorism is a vague term with no universally agreed-upon legal definition. The term is often used differently depending on the political or security circumstances of each country (Bashir, 1994).

In recent years, terrorist operations have increased, diversified, and taken on new forms, which has made them a real threat to the international community and the stability of its institutions, as well as its economic, social, and cultural structures. Hardly a day passes without the media reporting on individuals or groups committing terrorist acts that cause fear, stir up disorder, and send terror into the hearts of people.

1.1. The Meaning of the Phenomenon of International Terrorism

The word "terrorism" originates from the Latin language and later spread to other languages, where it came to refer to acts of terrorism, counter-terrorism, and so on. The term terrorisme is derived from the Latin word terreur, which itself comes from tersere or terrere, meaning to cause someone to tremble or shudder, from a linguistic point of view.

In terms of its definition, there have been many attempts to find a specific definition of terrorism. The list of crimes described as terrorism is not exhaustive; in fact, it is flexible enough to accommodate more crimes, especially when they involve perpetrators from certain ethnic, national, or racial backgrounds. Terrorism is based on various elements, such as hijacking airplanes, arms trafficking, financing terrorism, assassinations, hostage-taking, espionage, and so on (Choukri, 1991, p. 201).

Terrorism is the use of violence against civilians to promote political goals. The term's origin traces back to the Reign of Terror following the French Revolution, a period associated with infamous figures like Robespierre and Saint-Just. It is not surprising that governments were the initial perpetrators of terrorist acts, used to subdue their populations or to expand influence and control over

other nations and territories following wars. The use of violence against civilians to achieve political goals is almost a characteristic of authoritarian regimes and the stability of occupying governments. Individuals, political movements, and political parties may resort to terrorism in an attempt to achieve political objectives (Cortin, 2014).

Professor George Levasseur defines terrorism as: "The deliberate and organized use of means that are likely to provoke terror, with the aim of achieving specific goals such as assaulting the right to life, the right to bodily integrity, or committing acts of violence using bombs, car bombs, sending explosive packages, or arson attacks on property". On the other hand, Professor Glaser views terrorism as: "The use of terror and coercion through violence or the employment of violence in order to achieve illegitimate goals (Dailler, Pellet).

Terrorism was defined in the draft of the international convention to combat crimes against humanity, which was prepared and discussed by the International Law Commission in 1988. Article 11 of the draft states: "Acts of terrorism are criminal acts directed against a state or its population, which are likely to instill fear in individuals, groups, or the public, and aim to destroy or damage public property.

From the previous attempts to define terrorism, we can extract the key elements that distinguish it, which are:

- The method or approach used, which is any act of sudden violence or the threat of such violence against innocent people.
- The terror and panic it instills in the targets, serving as a deliberate message intended to achieve a particular interest. This interest could involve imposing a political or ideological principle or undermining the confidence of citizens in their governments or their representatives.

The issue of defining terrorism remains an urgent necessity, as it would allow international bodies to adopt a unified legal framework on one hand, and oblige states to abide by a single legal commitment, unaffected by the interests of any particular country, on the other. Given the difficulty in reaching a comprehensive international agreement to define terrorism, some scholars have argued that terrorism does not yet constitute a crime under international law. As one such scholar expressed it: "How can one punish behavior that is still undefined (Draper, 1965).?

1.2 Forms of International Terrorism

Some individuals, when discussing the various forms and images of terrorism, confuse them with the methods and techniques used to carry out those forms. This confusion arises from mixing terrorism itself with the terrorist act, as we observed in the discussion of the definition of terrorism. Many scholars have defined the terrorist act instead of terrorism itself by providing a detailed description of its various forms, assuming these forms are synonymous with terrorism.

Here, we will address the most important forms of international terrorism: ideological terrorism (first), separatist terrorism (second), and criminal terrorism (third).

A. Ideological Terrorism (Doctrinal Terrorism)

Ideological terrorists fight to achieve a particular ideology they believe in, such as what occurred in Russia during the Bolshevik Revolution of 1917. The objective may also be religious, as seen during the Middle Ages in Europe, when attempts were made to impose loyalty to the Catholic Church in Rome (El-Ghazali, 1986).

Ideological terrorism can take the form of a state conducting military raids against civilians in another country for strategic objectives. Examples include the American attack on Libya in April 1986 and the Israeli attack on Lebanon in June 2006. It can also manifest as support and financing for terrorist activities. Some studies point to the involvement of American and Israeli intelligence in terrorist operations during the communist era.

B. Separatist Terrorism (Ethnic Terrorism)

This type of terrorism is limited to individuals and political groups based on ethnic or national grounds. Its aim is the secession of a particular group from the mother state, seeking recognition of independence for a specific group or ethnicity. Current examples include the Irish Republican Army (IRA), the Basque separatist group ETA in Spain, and the Tamil Tigers in Sri Lanka (Fauchille, 1921, p. 10).

Separatist terrorism is marked by the use of military or authoritarian state forces to employ violence and repression to instill fear among the public in order to achieve political goals, such as retaining power or silencing opposition voices by restricting basic freedoms and abusing power. A historical example of this is Nazi Germany during Hitler's regime.

It is important to distinguish between acts of terrorism committed by a state within its territory and acts of genocide (le génocide) carried out against ethnic or religious minorities.

C. Criminal Terrorism

This form of terrorism is driven by personal, economic, or social motives and adopts various methods such as extortion, armed robbery, hostage-taking, and other forms of individual and organized crime, which some reject from being classified as terrorism (Fauchille, 1921, p. 10).

Most of these crimes are committed to exert pressure on a specific party, either to achieve political purposes or personal gains, such as demanding ransom for the release of hostages. One historical example is the 1975 kidnapping of eleven OPEC ministers, where a ransom of $25 million was demanded for their release. Another example is the incident of the Japanese Red Army's storming of the U.S. embassy in Kuala Lumpur, where employees, including the American consul, were taken hostage to pressure the Japanese government to release political prisoners. These hostage situations often end with the killing of the hostages, with the news broadcasted via media outlets and online platforms, similar to the tactics used by armed groups in Iraq against foreign hostages (Gamal El-Din, 2004, p. 19).

2. Combating International Terrorism

Since the mid-20th century, the international community has increasingly focused on taking effective measures to confront terrorism in all its forms. To this end, many countries and international organizations, with the United Nations (UN) at the forefront, have worked to establish conventions, issue reports, and make recommendations condemning all forms of international terrorism, urging states to adopt appropriate measures to deter these crimes. Moreover, specialized international organizations in various fields have endorsed the same principles and criminalized such actions and violations (Swidan, p. 33).

2.1 The Role of the United Nations in Combating International Terrorism

After its establishment, the United Nations (UN) sought to find serious solutions to contain and eliminate terrorism, starting with efforts to define terrorism, investigate its causes, and explore methods of combating it. In a report by the UN Secretariat in 1972, it was stated that the underlying causes of violence should be investigated, focusing on factors such as poverty, disappointment, feelings of injustice, and despair, which drive some individuals to sacrifice their lives in a bid for radical changes in their societies (Guillaume, 1977, p. 4).

The UN succeeded in concluding several important conventions, including the 1973 New York Convention on preventing and punishing crimes committed against international persons and those enjoying international immunity, and the 1979 Convention on the suppression of hijacking and hostage-taking. In 1997, the UN signed the International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings, followed by the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism in 1999 (Suleiman, p. 155).

The General Assembly established a special committee on international terrorism, which was divided into three sub-committees: a committee for defining terrorism, a committee for identifying the causes of terrorism, and a committee for outlining measures to prevent terrorism. The committee issued its recommendations after extensive discussions, which revealed deep disagreements over the definition of terrorism. Despite calls for and proposals by representatives to hold an international conference under the UN's umbrella to define terrorism, distinguish it from the legitimate struggle of peoples, and determine the international responsibility of parties involved in terrorist acts, no international treaty has been concluded yet (Guillaume, Levasseur, 1976-1977, p. 62).

The disagreement between states regarding the true meaning of terrorism has been a major hindrance to international efforts to combat it. For instance, the United States considers liberation movements as terrorist groups, accusing Arab and Islamic countries such as Sudan, Syria, and Iran of being breeding grounds for terrorism. At the same time, the U.S. sees Israeli airstrikes on Lebanon

and daily massacres of the Palestinian people as acts of legitimate defense. This policy—based on a double standard in assessing terrorist actions—has deeply affected the UN's efforts, particularly the Security Council, which has become an instrument in the hands of the U.S. administration, granting it the right to intervene and wage aggressive wars against member states of the organization under the pretext of combating terrorism (Hamdy, p. 89).

Before the start of the U.S. military operations in Afghanistan on October 7, 2001, the Security Council had issued Resolutions 1368 and 1373, in which it considered the September 11 attacks as a real threat to international peace and security. It took urgent measures to address the crisis's consequences and called on the international community to intensify efforts to prevent its recurrence, expressing its readiness to respond to the attacks on the United States according to its responsibilities under the Charter. In response, the Security Council adopted Resolution 1456 in 2003, which confirmed that terrorism could only be defeated, according to the UN Charter and international law, through a comprehensive approach involving the active participation and cooperation of all states and international and regional organizations (Hussein, 1959, p. 48).

Efforts continued to enhance dialogue and broaden the scope of understanding between civilizations, as part of an effort to prevent the random targeting of different religions and cultures and to continue addressing regional conflicts and unresolved issues, including development issues. Since 2001, the Counter-Terrorism Committee held four meetings with international and regional organizations to discuss ways to cooperate with the committee within the framework of international efforts to combat terrorism. During the first of these meetings, held on March 6, 2003, with the participation of 57 organizations, an agreement was made to exchange information and experiences and prioritize combating terrorism within the framework of Resolution 1373. Three subsequent meetings were hosted by the Organization of American States and its Counter-Terrorism Committee in Washington in 2003, the United Nations Office on Drugs and Crime in Vienna in 2004, and the last one held in Kazakhstan in 2005 within the framework of the Commonwealth of Independent States (CIS).

2.2 The Role of Specialized International Organizations in Combating Terrorism

After discussing the efforts of the United Nations in combating terrorism as the international body responsible for maintaining global peace and security, we now turn to the efforts of specialized international organizations in combating unlawful acts against air and sea navigation, specifically in the framework of the International Civil Aviation Organization (ICAO) (First), then the International Maritime Organization (IMO) (Second), and finally the International Criminal Police Organization (Interpol) (Third).

A. In the framework of the International Civil Aviation Organization (ICAO)

Aircraft terrorism emerged in the early 1960s, primarily affecting the economies of airline companies due to the lack of passenger trust in the safety and security of air travel. To address this issue, which had not been governed by international legal rules except for Article 12 of the 1944 Chicago Convention, ICAO urged all states to adopt legal, security, and preventive measures at airports and on aircraft to prevent such incidents. This led to the conclusion of three international agreements specifically aimed at preventing and combating aviation terrorism (Jahani, 2002, p. 16):

- The Tokyo Convention of 1963 on crimes committed on board aircraft, which entered into force in 1969.
- The Hague Convention of 1970 on the unlawful seizure of aircraft, which entered into force in 1971.
- The Montreal Convention of 1971 on suppressing unlawful acts affecting civil aviation security, along with a protocol to suppress acts of violence at airports, which entered into force in 1973.

B. In the framework of the International Maritime Organization (IMO)

The hijacking of the "Achille Lauro" ship on October 7, 1985, served as the catalyst for the development of an international convention. Following a call from the UN General Assembly, the International Maritime Organization (IMO) was tasked with preparing a study on the issue. Egypt, Italy, and Austria proposed a draft convention aimed at suppressing attacks and violent acts, or threats

of violence, used to hijack ships, control persons aboard, or cause damage to the ship or its cargo, including placing explosives or dangerous materials on board in any manner.

The convention was approved on March 10, 1988, and entered into force on March 1, 1992. According to the provisions of the convention, each of these acts constitutes a distinct crime against maritime navigation, and it is not necessary for all these actions to occur together; any one of them is sufficient to constitute an unlawful attack on maritime navigation (Jaafar, 2006, p. 205).

C. The Role of Interpol in Preventing International Terrorism

Interpol plays a crucial role in preventing international terrorism crimes by analyzing patterns of terrorist activities to derive results that help develop effective means of preventing such acts and protecting people and assets from their destructive consequences. This is achieved by gathering all data related to internationally wanted terrorists, which is provided by central offices across the regions of member states. The exchange of information has been facilitated by the organization's use of modern communication tools, ensuring rapid transfer of information, images, and fingerprints, particularly concerning crimes such as hijacking and hostage-taking. The effectiveness of this role depends on the volume of information available, and Interpol has contributed to thwarting numerous terrorist operations and capturing their perpetrators (Kheirou, 1977, p. 45).

Given that one of the primary objectives of the European Union is to uphold human rights and fundamental freedoms, it has focused on combating international terrorism since its establishment. The advisory body of the EU has condemned terrorism in many of its decisions and recommendations and urged European states to impose stricter penalties on terrorists. It also recommended the need for a unified European stance against international terrorism (Suleiman, p. 157).

II. The Right to Self-Defense and its Comparison with International Terrorism

"Legal self-defense" is a concept that was recognized early in domestic laws as a situation that removes the unlawful nature of an act and renders it permissible. However, this concept is relatively recent in international law, emerging only after international customs and treaties established that war is a crime that should only be resorted to in exceptional cases. Article 51 of the UN Charter recognizes that states have the right to self-defense in the event of an armed attack, until necessary measures are taken by the Security Council to restore international peace and security. When states exercise this right, they are subject to precise legal standards, under the risk of international responsibility in this regard (Kril).

Thus, it is essential to highlight the concept of the right to self-defense and distinguish it from terrorism (First Requirement), as well as the legal conditions for the right to armed struggle (Second Requirement).

A. Defining the Right to Self-Defense and Distinguishing it from Terrorism

It is important to note that the requirements for the application of international humanitarian law to individuals in armed resistance groups are often ambiguous and raise many questions. This may prevent these groups from being treated as prisoners of war, instead treating them as war criminals stripped of any rights. Furthermore, the issue of resistance movements operating from outside the territory of the occupied state is a complex matter in international law. This prompts the discussion of the definition of the right to self-defense (First Section) and distinguishing it from terrorism (Second Section).

1.1. Defining the Right to Self-Defense - National Liberation Wars

Armed resistance is one of the most prominent forms of resistance against occupation. Armed resistance refers to:

"The action of a group of civilians using weapons to expel the occupier, either spontaneously or through an organization that does not reach the level of an army (United Nations).

It refers to the acts of resistance carried out by national liberation movements, supported by the people, to achieve independence in the face of an occupying power. This narrow concept emerged during the Brussels Conferences in 1874 and the Hague Conferences of 1899-1907. These movements benefited from international recognition through the establishment of the principle of self-determination, which is one of the fundamental principles in international law, giving legitimacy to the operations aimed at achieving this right (Kunz, 1949, p. 314).

It can be said that armed struggle is a form of mass violence directed against colonial presence in a specific territory, calling for resistance against occupation, colonization, or oppressive regimes through the use of weapons and violent methods to remove occupation, colonialism, or the despotic system by force. It advocates for armed action to liberate oppressed countries from the fires of colonial powers and despotic regimes, and to assert the right of oppressed peoples and restore their dignity, a principle recognized by the United Nations in 1945.

The diplomatic conference that approved the first and second Geneva Protocols in 1977 set conditions for this, one of which is that it must be directed against foreign occupying forces and racist regimes. Therefore, national liberation wars refer to armed conflicts led by peoples against foreign control, characterized by the national element, which differentiates them from secessionist wars that oppose the principle of territorial integrity outlined in Article 2, Paragraph 4 of the United Nations Charter. The question that remains is: what are the distinguishing boundaries between acts of terrorism and armed struggle for independence (United Nations)?

1.2 Distinction between Terrorism and the Right to Self-Defense - Armed Struggle.

As terrorism is violent behavior aimed at achieving ideological goals and ideas, it may blend with other forms, and this blending results in significant outcomes that considerably affect the methods of combating it. One of the most important of these forms is national liberation wars, as follows:

A. In terms of nature and goal

National liberation wars are characterized by a military nature and popular support, whereas terrorist operations receive no support. The motive for armed struggle is the liberation of the land and the freedom of the nation from colonial rule. One of the most important historical examples is the "Algerian Revolution" against French colonialism (1830-1962), while the motivation behind committing terrorist crimes is merely extortion, sabotage, and the spread of violence and tension in internal and external relations (Margenaud, 1990, p. 15).

B. In terms of the targeted person

It is clear that liberation movements carry out their operations against a foreign enemy and its military targets without affecting unarmed civilians. On the other hand, terrorist activities, as a criminal phenomenon, are often directed against innocent people to spread terror. The importance of the foreign element in the process of distinction is evident, even though the targeting of some innocent targets by some liberation movements has sparked a debate about its legitimacy, which some see as harming their national struggle, prompting them to reassess and return to direct confrontation with the enemy.

C. In terms of legal support

We have previously explained that armed struggle is based on a set of principles established by international law. The United Nations and other regional organizations have adopted a position recognizing the legitimacy of these movements' struggles, including the UN General Assembly Resolution No. 3237 of 1974 during its 29th session, which recognized the Palestine Liberation Organization and granted it observer status in the General Assembly and UN organizations and agencies. In the 30th session of 1975, Resolution No. 3375 affirmed that the PLO is the legitimate representative of the Palestinian people (Meyrowitz, 1971, p. 56).

Additionally, the principles established by the 1907 Hague Convention and the four Geneva Conventions for the wounded, sick, and prisoners of war granted legal protection to all forms of resistance. The fourth convention describes armed resistance members as combatants, meaning they should be treated as prisoners if captured by the enemy under the following conditions:

- They must be under the command of a person responsible for their subordinates.
- They must have a distinguishing insignia.
- They must carry arms openly.
- Their operations must be conducted in accordance with the laws of war.
- The illegitimacy of aggression and occupation.

However, this recognition of the right to armed resistance has not been fully acknowledged by the great powers, which have considered it a form of international terrorism that must be confronted under the guise of "international war on terrorism (Montesquieu)."

This idea was clearly present in the minds of the drafters of the UN Charter. Today, states are subjected to armed attacks by some groups, which may be closely linked to a particular state, in which case the right of self-defense is applied in its known and traditional form. However, if these groups have no connection to any state, applying this theory becomes difficult. Can the host state of these groups be subjected to a military attack under the guise of self-defense? Can force be used as an exception to Article 2, paragraph 4 of the Charter against these groups (The United States)?

B. Legal Conditions for the Right to Self-Defense.

International humanitarian law has recognized the legitimacy of armed struggle by national liberation movements, considering it an international armed conflict rather than international terrorism, contrary to what Western countries claim. Additionally, members of the armed resistance in national liberation movements have received further protection under international humanitarian law, but this is contingent on their adherence to international legal norms.

Therefore, the conditions necessary for considering armed struggle as a right to self-defense and not international terrorism will be discussed, including the conditions of aggression that establish the right to armed struggle (First Subsection) and the conditions for actions taken in self-defense (Second Subsection).

2.1 Conditions of Aggression that Establish the Right to Self-Defense.

The right to legitimate defense is linked to the existence of prior aggression against a state, which has the right to repel it with an unlawful counteraction to protect its rights and defend its territory. This right is subject to a series of conditions, as follows (Moussa, 2004, p. 104):

A. Immediate Aggression.

It is required that the aggression has occurred before responding to it. It must be an ongoing act that has not yet ended. This means that defense cannot precede the aggression under the pretext of preventing an alleged attack, nor can it follow the cessation of aggression, as it would then be considered an act of retaliation rather than legitimate defense. In domestic law, the threat is considered immediate, giving rise to the right to defend, even if the aggression has not yet occurred but is imminent. Regarding international law, some scholars argue that as long as aggression is imminent, it is sufficient to establish the right to legitimate defense. This was stipulated in many international treaties, including Article 6 of the "Nuremberg Charter," which states that "any planning, preparation, or arrangement for war is considered a crime against peace." However, others have rejected this view, arguing that aggression cannot be considered immediate unless it actually occurs to justify self-defense. This was confirmed by Article 51 of the United Nations Charter, as well as the definition of aggression by the General Assembly in Resolution 33/14 of 1974, which states that aggression "is the use of armed force by one state against the sovereignty, territorial integrity, or political independence of another state." This latter view is the most precise and stringent in justifying war, as there is concern that adopting the first doctrinal direction could lead to false claims and erroneous accusations of aggression (Ouyahya, 1987, p. 67).

B. Armed Aggression.

Article 51 of the United Nations Charter requires that aggression be armed, which is a condition not found under domestic law. This refers to the mobilization of armies for invasion, bombings, occupation of territories, imposing blockades on ports or coasts, and other forms of weapon use. The international community is keen not to justify acts of war under legitimate defense unless they are a response to armed aggression. Mere incidents with limited impact on state borders do not justify the use of force in self-defense, as their consequences can be avoided by various means, the most important of which is diplomacy. In a decision issued by the International Court of Justice in 1986 regarding military and paramilitary activities between the United States and Nicaragua, it was considered that the exercise of the right to self-defense depends on the condition of armed aggression (Suleiman, 1992, p. 233). Furthermore, Article 51 itself establishes an exception to Article 2, paragraph 4 of the Charter, and exceptions should only be interpreted in the narrowest possible sense, as established in legal doctrine. The question that remains is whether a terrorist attack can be considered armed aggression under Article 51 of the Charter, justifying the use of military strikes for self-defense?

C. Violation of a State's Fundamental Rights.

Aggression against a state's territory is clear when its borders are violated by an attack or invasion, or when part of its territory is annexed. Aggression may also target a state's sovereignty, for instance, when a foreign state prevents the victim state from exercising all or part of its rights or authority, as it is the rightful authority to manage its internal and external affairs. A key principle that has been settled in international custom and international treaties is the recognition of the right of peoples to self-determination. Therefore, any state that prevents a people from exercising this right is considered an aggressor (Ordant, 1991, p. 50).

2.2. Conditions for Actions Taken in Self-Defense.

Actions taken in self-defense are subject to legal rules that align with the temporary nature of the defense procedure outlined by the United Nations Charter, ensuring that such actions do not hinder Security Council intervention and that the use of force remains in the narrowest possible scope, in line with the general and comprehensive prohibition on its use under Article 2. Therefore, the action taken in self-defense must be necessary and proportional to the aggression the state has faced. Was the U.S. military action against Afghanistan carried out according to these conditions (United Nations)?

A. Necessity:

The military action taken in self-defense must be necessitated by an urgent and pressing situation that leaves no room for hesitation or alternative means. It must be the only viable option after exhausting peaceful means to respond to, stop, or limit the aggression. The action should be a direct response to the aggression. If it is delayed, it turns into retaliatory action, which is prohibited by international law. For example, the downing of a plane heading toward the "White House" in Washington D.C. on September 11, 2001, can be justified by the necessity of the situation. However, waiting nearly a month to wage war against Afghanistan under the pretext of self-defense is not legally justifiable, especially considering that the Security Council had intervened and expressed its readiness to take appropriate measures, as we will see in the second section. This means that continuing the response after the Security Council's decision is no longer considered legitimate defense but could be classified as an international crime (Pradel, 1987).

B. Proportionality:

The right of any state to defend itself against aggression permits it to respond only to the extent necessary and sufficient to repel the attack, without exaggeration or excess. Consequently, if a state exceeds this limit, its action is considered an international crime if it has the criminal intent. However, if the state exceeds the limit due to an error in judgment, its action is classified as an unintentional international crime.

For example, the United States' strike on "Al-Qaeda" headquarters and training centers in Afghanistan targets Afghanistan itself. It is difficult to accept this as a proportional response when the entire state and all of its institutions and facilities are being attacked with the aim of removing a regime and installing another in its place (Saadallah).

C. Informing the Security Council.

This condition is derived from Article 51 of the United Nations Charter, which states that measures taken by members in exercising the right of self-defense must be reported to the Security Council immediately. The purpose is to inform the Council of the developments in areas experiencing conflict, enabling the Council to take appropriate decisions to prevent the escalation of the crisis and maintain international peace and security. After the International Court of Justice ruling in the case of military and paramilitary activities in Nicaragua, which established that states must comply with the obligation set forth in Article 51 regarding the need to notify the Security Council of any defense measures, states have become keen to respect this commitment. Failure to comply may weaken their claim of acting in self-defense (Sharif, 1997, p. 120).

Regarding the military operations against Afghanistan, the U.S. permanent representative to the Security Council informed the Council that U.S. military forces had begun operations aimed at preventing future attacks against the U.S. However, he did not specify the nature or scope of these actions nor provide evidence that "Al-Qaeda" was responsible for the attacks. The condition of

informing the Security Council implicitly assumes that evidence of the state's responsibility being targeted must be presented. The U.S. representative only mentioned that the U.S. had "compelling evidence" of "Al-Qaeda's" involvement in the attacks but did not present it, instead sharing it with the British Prime Minister and the Secretary General of NATO, leaving open the possibility of targeting other groups and, consequently, other states in the future (United Nations).

Conclusion

Colonialism and its continuation are considered international crimes that violate human rights, despite the fact that international treaties, including international humanitarian law, aim to protect them. International humanitarian law recognizes armed struggle as a right of self-defense based on the Geneva Conventions and does not consider it a civil war. Members of the resistance movements benefit from the protection provided by international humanitarian law, being considered prisoners of war rather than terrorists. However, the situation may change and become unlawful if these liberation movements deviate from the right of peoples to self-determination and self-defense, and target civilians.

According to the theory underlying international humanitarian law, protection cannot be extended to resistance members if their actions are directed against civilians, based on the principle of "respect for human rights during armed conflicts." This allows for the protection of innocent civilians and prohibits combat activities against them, in accordance with the principles of the laws of war.

References

1. Azmouni, G. (1996, July 20). Terrorism between preserving the law and the lack of international insistence. Al-Nahar Newspaper.
2. Attallah, I. H. (2004). Terrorism: The legal structure of the crime - A comparative study. Dar Al-Matbou'at Al-Jami'iya, Alexandria, 142.
3. Bashir, N. (1994). International responsibility (1st ed.), 403.
4. Choukri, M. A. (1991). International terrorism: A legal study. Dar Al Ilm Lil-Malaien, 201-202.
5. Cortin, O. (2014). "Visions of internationalists on the law of peoples to self-determination: A critical approach." Civitas Europa, n32, 96.
6. Dailler, P., & Pellet, A. Public international law (7th ed.). LGDJ, Paris, 953.
7. Draper, G. I. A. (1965). The Geneva Conventions of 1949. Recueil des Cours de l'Académie de Droit International de La Haye.
8. El-Ghazali, O. (1986). Paper presented at the seminar on terrorism and the problems of liberation and revolution in the Third World. Arab Lawyers Union Research Center, Monthly Dialogue Series, No. 03, 27.
9. Fauchille, P. (1921). Treatise on public international law, Volume II: War and neutrality. Paris, 10.
10. Fauchille, P. (1921). Traité de droit international public, Tome II: Guerre et neutralité. Paris, 10.
11. Gamal El-Din, S. (2004). Airline terrorism. Dar Al-Fikr Al-Jami'i, Alexandria, 19.
12. Guillaume, G. (1977). Airline terrorism. Institut des Hautes Études Internationales de Paris, Paris, 4.
13. Guillaume, G., & Levasseur, G. (1976-1977). International terrorism. Institut des Hautes Études Internationales de Paris, 62.
14. Hamdy, S. A. Aggression in light of international law. Djanat Al-Matbou'at Al-Jami'iya, Algeria, 89.
15. Hussein, M. N. (1959). Lessons in international criminal law. Cairo, 48.
16. Jahani, T. I. (2002). Concept of terrorism in international law: A legal study. Horan Publishing, 16-17.
17. Jaafar, A. M. (2006). Crime prevention: UN methods and penal legislation. University Foundation for Studies, Publishing, and Distribution, 205.
18. Kheirou, A. (1977). Palestinian resistance and the right to self-determination. Al-Liwaa Printing, Baghdad, 45.

19. Kril, F. The International Committee of the Red Cross Policy toward Refugees and Internally Displaced Civilian Populations. International Review of the Red Cross, Issue 483, 03-04.
20. Kunz, J. L. (1949). The Geneva Conventions of August 12, In Law and Politics in the World Community, 314.
21. Margenaud, J. P. (1990). The criminal qualification of acts of terrorism. Revue de Science et de Droit Pénal Comparé (R.S.C.), 15.
22. Meyrowitz, H. (1971). Guerrilla warfare and the law of war: Main problems. Revue belge de droit international, 56.
23. Montesquieu, C. de. "The life of nations is like the life of individuals; just as people have the right to kill in self-defense, nations have the right to fight for their survival."
24. Moussa, M. K. (2004). The use of force in contemporary international law. Dar Wael Publishing, 1st ed., Al-Bayt University, Jordan, 104-105.
25. Ouyahya, A. (1987). "The principle of equality of rights of peoples and their right to self-determination." Revue algérienne des relations internationales, n6, 67-69.
26. Ordant, P. (1991). "What remains of the right of peoples to dispose of themselves?" Revue française d'études constitutionnelles et politiques, n57, 50-51.
27. Pradel, J. (1987). Terrorist offenses: A new example of the fragmentation of criminal law. Recueil Dalloz Sirey, 39.
28. Saadallah, O. Studies in international public law (2nd ed.). Djanat Al-Matbou'at Al-Jami'iya, Algeria, 76.
29. Sharif, H. (1997). Terrorism and its impact on the Middle East over 40 centuries (Vol. 1). Egyptian General Book Organization, 120.
30. Suleiman, A. (1992). Fundamentals of international criminal law. Djanat Al-Matbou'at Al-Jami'iya, Algeria, 233.
31. Suleiman, A. Previous reference, 155-156.
32. Suleiman, A. Same source, 157.
33. Swidan, A. H. International terrorism in light of international changes. Halabi Legal Publications, 33.
34. The United States. Use of military force as self-defense.
35. United Nations. Committee on the fight against terrorism. Retrieved from www.un.org
36. United Nations Charter. Article 1, paragraph 2.
37. United Nations Charter. Article 2, paragraph 4.

Received: 18.10.2024
Revised: 04.12.2024
Accepted: 27.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/95-98

Nigar Abbasova
Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası
doktorant
https://orcid.org/0009-0006-6190-9594
nr.samedova@mail.ru

Qarabağın qadın geyimlərinin bədii-konstruktiv xüsusiyyətləri

Xülasə

Məqalə Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinin Qarabağ geyiminin bədii-konstruktiv xüsusiyyətlərinin tədqiqinə həsr olunub. Təhlilə XVIII – XX əsrlərin əvvəllərinə aid qadın geyim nümunələri cəlb olunub. Qeyd olunur ki, Qarabağqadın geyimində konstruktiv, konstruktiv-dekorativ və dekorativ xətlər kifayət qədər bərabər paylanmışdır və kostyumda demək olar ki, eyni vaxtda mövcuddur. Xətlərin xarakteri geyim formasının obrazlı qavranılmasına təsir göstərir. Xətlərin müxtəlif variasiyaları var: düz, dalğalı, qabarıqvə S.Vurğulanır ki, Qarabağ milli qadın geyim formasının yaradılmasında iştirak edən geyimin struktur detalları həm də geyimin üslub istiqamətini müəyyən edən dekorativ rol oynamışdır.

Açar sözlər: *Qarabağ, qadın, geyim, konstruktiv forma, siluet, dekorativ tərtibat, bədii tikmə*

Nigar Abbasova
Azerbaijan State Academy of Art
PhD student
https://orcid.org/0009-0006-6190-9594
nr.samedova@mail.ru

Artistic and Constructive Features of Garabagh Women's Clothing

Abstract

The article is devoted to the study of artistic and constructive features of the Garabagh costume of the region of Azerbaijan. Samples of women's clothing of the XVIII - early XX centuries were used for the analysis. It is noted that in Garabagh women's clothing, constructive, constructive-decorative and decorative lines are distributed fairly evenly and exist in the costume almost simultaneously. The nature of the lines affects the figurative perception of the shape of clothing. There are various variations of lines: straight, wavy, convex, etc. It is emphasized that the constructive details of clothing that participated in the creation of national women's clothing also played a decorative role that determined the stylistic direction of clothing.

Keywords: *Garabagh, woman, clothing, constructive form, silhouette, decorative design, artistic embroidery*

Giriş

Kostyumun ifadəlilik dərəcəsi onun kompozisiyasının bütövlükdə nə qədər uğurla həll olunduğundan asılıdır. Əgər xətlər və formalar uzlaşdırılmayıbsa, kostyumun ümumi proporsiyaları tapılmayıbsa, vurğular düzgün yerləşdirilibsə, kompozisiya mərkəzi seçilibsə, onda heç bir dekorasiya kostyumu ahəngdar etməyəcək.

XVIII – XX əsrlərin əvvəllərinə aid Qarabağ qadın geyiminin konstruktiv xüsusiyyətləri çox genişdir, buna görə də siluetin formalaşması amili kimi fərdi konstruktiv elementlərinin mümkün müxtəlifliyini nəzərə almağı və kostyumun siluet həllinin xüsusiyyətlərini müəyyən edən ən əhəmiyyətli forma xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirməyi əhatə edir.

Geyim keyfiyyətinin əsas elementlərindən biri onun formasıdır. Forma yaranma geyimin kompozisiya quruluşunun əsas elementlərindən biridir. Geyimin silueti və onun dizayn həlli onda asılıdır. Kostyumun məqsədini ən yaxşı şəkildə əks etdirə bilən geyim elementlərinin səriştəli

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

paylanması ilə müşayiət olunan ifadəli bədii formanın yaradılması onun kompozisiya quruluşunun əsas vəzifəsidir. Harmonik forma kostyumun məzmununu və dəyərini zənginləşdirir.

Konturla aydın şəkildə məhdudlaşdırılan həcmli formanın düz ifadəsi siluetdir. Siluet forması sadə həndəsi fiqurlar və ya onların birləşməsi şəklində təqdim edilə bilər. Geyimin həndəsi forması silueti və müvafiq olaraq üslubu müəyyən edir. V.F. Runge qeyd edir: *"...maddi mədəniyyət tarixi boyu həndəsiləşdirmənin bu və ya digər növü böyük üslubların mahiyyətini və qrafik stilizasiyaların mahiyyətini müəyyən etmişdir ki, onların vəzifəsi xarakterik fərqləndirici xüsusiyyətlərə malik vizual obraz yaratmaqdır"* (Runge, 2007, s. 200).

Tədqiqat

XIX əsr Qarabağ qadın çiyin geyimlərində sıx oturan siluet üstünlük təşkil edir. Siluet formasının ən çox yayılmış həndəsi növüdar paltardakiçik tərəfləri ilə birləşdirilmiş iki trapesiya şəklində təqdim edilmişdir.Üst trapesiya (paltarın bel xəttinə qədər olan hissəsi) aşağı trapesiyadan həcmcə kiçikdir. Aşağı trapeziyaaşağıya doğru genişlənəntumandır.

XIX əsrdə relyeflərdən istifadə üsulu meydana çıxdı. Qadın geyimlərinin forması mürəkkəb və müxtəlif olmuşdur. Bu formanın yaradılmasına konstruktiv xətlərin istifadəsi ilə nail olunub. Yalnız parçanın monolit forması hissələrə bölünmədi, həm də onun fərdi detalları, yəni paltar bişilməyə başladı. Nəzərdə tutulan geyim tərzindən və parçanın keyfiyyətindən asılı olaraq, parçanı dartmaqla və ya əzməklə üçölçülü formalar əmələ gəlməyə başladı. Geyimin səthinin forması, istər qabarıq, istərsə də daxilə istiqamətlənmiş konfiqurasiyası, geyimin struktur hissələrinin formasından, onun tikildiyi parçadan, müvafiq dövrün dəb üslubundan və s. asılı idi.

Beləliklə, konstruktiv elementlərinin yaratdığı relyef xətləri əvvəlki üsullarla müqayisədə qadın bədəninin formasını daha dəqiq təkralayan geyimlər yaratmağa imkan verib. Bütün məhsulun ortaya çıxan forması kəsilmiş konus şəklinə yaxın qalırdı, mərkəzi xətli simmetriya var idi, geyimin ön və arxa hissəsi seçilirdi. Bu, yuxarı hissədəki relyeflərin bucaq altında hazırlanmağa başlaması, artıq parçanın götürülməsi və bədənə daha yaxşı uyğunlaşması səbəbindən əldə edilmişdir.

Qarabağqadın geyimində konstruktiv, konstruktiv-dekorativ və dekorativ xətlər kifayət qədər bərabər paylanmışdır və kostyumda demək olar ki, eyni vaxtda mövcuddur. Xətlərin xarakteri geyim formasının obrazlı qavranılmasına təsir göstərir. Xətlərin müxtəlif variasiyaları var: düz, dalğalı, qabarıqvə s.

Düzxətli bölünmələr qadın köynəklərinin tikişlərində yan panellərin bel ilə qovşağında, üst çiyin geyimindəmüşahidə edilirdi.Burada dekorativ bafta ətəyi, paltarın yanları, qollarının aşağı hissəsi boyunca salınmış, baş geyiminin alt və alın hissəsi boyunca dekorativ lentlər tikilmişdir. Davamlı xətlərə ən çox çəpkən, arxalıq, nimtənədə rast gəlinirdi. Onlar dekorativ bəzək kimi (lent, krujeva, bafta) qolların dibi boyunca və paltarın ətəyi boyunca yerləşdirilirdi.

Əyri bölmələr üst çiyin paltarında sinə kəsiyi fiqurlu şərid ilə emal edildikdə, bütün məhsul boyunca fiqurlu tikiş salarkən, qadın çəkmələrinin uzun boğazını bəzəyərkən görünə bilər.

Geyimin uzunluğu formanın üfüqi bölünməsinin əsas konstruktiv xəttidir və geyim detalları arasında mütənasib əlaqəni müəyyən edir. Geyimin forması onun hansı səviyyədə baş verdiyindən asılı olaraq qəbul edilir. Məsələn, ayaq biləyinə qədər olan paltar monumental kimi qəbul edilir, dizdən yuxarı uzunluq isə formanın kütləsini "yüngülləşdirir". Parçaların müxtəlif uzunluqlarını müəyyən edən üfüqi xətlərin birləşməsi kostyumun çox qatlı olduğunu açıq şəkildə göstərir.

Kostyumun təəssüratı təkcə onun biçimi ilə deyil, həm də materialın plastik xassələri və teksturası ilə formalaşır. *"Tekstura materialın səthinin strukturunun təbiətinə aiddir"* (Cheremnykh, 1968, s. 64). Qarabağın qadın geyimləri üçün həm evdə, həm də fabrikdə hazırlanmış materiallardan istifadə edirdi. Zərifgeyimlərüçünipək, kamka, qanovuz, məxmər və taftadan istifadə etdilər. Tədqiq olunan geyim nümunələrinin təhlilindən belə nəticəyə gəlmək olarki, dağ qadınları bahalı materiala qənaət edərək ondan yalnız geyim dəslərinin üst nümunələri üçün istifadə edilirdi. Bahalı material parçalarından yığılmış geyim nümunələrinə də rast gəlinir.

Qarabağ qadın geyimlərində boyun kəsiyi yaxasız yuvarlaq formalı idi. O, daha çox köynəklərdə rast gəlinir. Ən çox yayılmış ikincisi növ boyun kəsiyi belxəttinə qədər olan dərin boyun xəttidir. Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində geniş yayılmış arxalıqların dərin sinə dekoltesi düz və yuvarlaq küncləri olan dərin kvadrat formasında kəsildiyi halda, Qarabağ nümunələrində "qonçə" –qızılgül qönçəsi və "meydan" şəklində təqdim edilmişdir. Belə dərin boyun xətti, bir tərəfdən, paltarın

funksional xüsusiyyətləri ilə müəyyən edilirdi. Arxalıq boyundan başlayaraq döşün altından bərkidilirdi və o dövrdə qadın altpaltarı olmadığından qadının sinə nahiyəsini saxlamağa imkan verirdi. Digər tərəfdən, azərbaycanlı qadının etnik tipi dəyirmi üzlü, qısa boyunlu ortaboylu qadını nəzərdə tutur, onun olması uzun boyun xəttinin istifadəsini əvvəlcədən müəyyən edirdi, çünki boğazın altındakı boyun xətti hətta boyunu vizual olaraq daha çox qısaldırdı (Vəliyev, 2016).

Xalq sənətkarları öz modellərində geyim funksiyasından çıxış edərək, utilitar və estetik tələblərə uyğun nümunələrində vəhdət və tarazlığa israrla nail olmuşlar. Kostyumun bəzədilməsində istifadə olunan büzmələr, qırçınlar və qıvrımlar həm geyimin özünün, həmdə onun ayrı-ayrı hissələrinin üç ölçülü formasını yaratmışdır. Bu cür dekorativ elementlər həm qadın geyimlərinin bədii tərtibatında, həmdə kostyumun formasının korreksiyasında müəyyən rol oynamışdır. Həcmli səthin formalaşdırılması texnikası və geyimin həm konstruktiv, həmdə dekorativ elementi olan büzmələr müxtəlif geyim hissələrinin modelləşdirilməsində çox genişi stifadə olunurdu. Qırçınların yeri xalq geyimlərinin dizaynı ilə müəyyən edilirdi. Büzmələr ətəklərin və önlüklərin belinə, köynəklərin isə qollarına və boyunduruğu boyunca parça yığmaq üçün istifadə olunurdu.

Qadın üst geyimlərində həm ütülənmiş, həmdə yumşaq yığılmış büzmələrdən istifadə olunurdu. Belə forma yaradan büzmələr həmişə paltarda uzununa, eninə və ya əyri iplik boyunca uzanan şaquli xətlər boyunca yerləşirdi. Bir qayda olaraq, bir tərəfli qıvrımlar, daha az büzməli olanlar istifadə olunurdu. Beləki, Bakı, Şirvan, Borçalı və Kürdəmirdə hazırlanmış arxalıqlar üçün nəzərdə tutulan ətəklər büzməli, Gəncə-Qarabağ arxalıqlarının ətəyi isə zərif bir qırışığa yığılmışdır. Qarabağ arxalıqlarının qolları və yaxaları qıvrımlarla bəzədilmişdirki, buna misal olaraq şairə Xurşid Banu Natəvana məxsus arxalığı göstərmək olar (Aliyeva, 2022, s. 105-106).

Qarabağ zonasında XIX əsrə aid qadın üst köynəkləri çiyin tikişində büzmələrlə bəzədilib. Bu vəziyyətdə, qolun enini artırmaq üçün, daha geniş parçanın tikildiyi dirsək səviyyəsində kəsilmiş, bir dairədə toplanmışdır. Belə qolları xalqarasında "yelpazya" adlandırırdılar və onlar XIX əsrin ikinci yarısında Avropa dəbinin təsiri ilə meydana çıxmışdır (Sadykhova, 2007, s. 120). Avropa geyimlərindən götürülmüş oxşar yeniliklərdən arxalıqların təribatında geniş istifadə edilmişdir. İpəkdən, tirmədən, məxmərdən və digər bahalı parçalardan tikilmiş arxalıqlar büzmələr və kiçik qıvrımlarla geniş şəkildə bəzədilmişdir. Beləliklə, Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin kolleksiyasından olan Şuşa arxalığının orijinal qolları fırfırla başa çatıb. Azərbaycanda geniş yayılmış çiyin geyimi növü olan arxalıq belinə möhkəm oturur, kəmərə isə müxtəlif enli ətək tikilir, bükülür və ya kiçik bir büzmə halına gətirilirdi.

Kostyumun formasının formalaşmasında qollar mühüm rol oynayır. Rəsmi geyimlərdə qollar kompozisiya mərkəzidir, çünki onların ölçüsü diqqəti cəlb edir. Qollar bədənin sərbəst dinamikaya icazə verilən yeganə hissəsi idi. Arxalıq qolunun alt xəttidə kostyumun ayrılmaz tərkibini dəstəkləyirdi. Beləliklə, çoxqatlı tuman ilə təmsil olunan geniş qılçaların olması, son dərəcə sərt, bəzəksiz bir qolun dibinin istifadəsini nəzərdə tuturdu. Baxmayaraq ki, Qarabağ nümunələrinin təqdim etdiyi faktiki materiala görə, bu bölgənin arxalıqları dirsəkdən aşağı enli zənglə təchiz edilmiş qollarla təchiz edilmişdir. Lelüfər adlanan bu arxalığın qollarının forması dirsəkdən aşağı, kənarları bükülmüş qıvrımla bəzədilmiş zəngvari əlcəkdə bitmişdir. Bu tip qolların manşetləri bükülürdü. Amma düz uzunqolları olanlar da var idi.

Dekorativ tərtibat kostyumun qurulmasında vacib kompozisiya üsullarından biridir. O, xalq geyiminə xüsusi ifadəlik verir. Dekorativ bəzək geyimin xətləri, forması, dizaynı, materialı və rəng sxemi ilə bağlıdır. Paltarı bəzəyən tikişlər və tikişlər çox müxtəlif idi–nəlbəki, görüş, dördtikə, büzmə, qayçıqulpu, qoşasırıq, xoruzsayağı, ikisaplı, üçsaplı, dordsaplıvə s (Azərbaycan Qeyri-maddi Mədəni İrs Nümunələrinin Dövlət Reyestri). Bir və ya bir neçə cərgədə düzülmüş dekorativ tikişlər geyimin müəyyən detalını vurğulayaraq, relyef və ya tikişi vurğulayırdı. Bu cür xətlər adətən rənglə vurğulanırdı, buna görədə çox vaxt müəyyən bir məhsulun parçasının əsas rənginə zidd olan iplər seçilirdi. Eyni zamanda, dekorativ tikişlərdə parça ilə eyni rəngli saplarla icra olunurdu. Bu zaman bu cizgiləri daha nəzərə çarpan, qabarıq və relyefli hala gətirməyə çalışıblar. Bu tip tikiş cərgələri XIX əsrə aid Şuşalı yelpiklərdə və eyni dövrdə Şuşada yaradılmış araxçınlarda da rast gəlmək olar. Qadın alt köynəkləri dekorativ tikişlə bəzədilmişdik boyunluqla biçilirdi.

Xalq geyimlərində məşhur bəzək tərtibatına bafta və onun növləri, rəngli parça zolaqları, tikmə, aplikasiya və dekorativ tikiş daxildir. Qarabağlılar kifayət qədər geniş çeşiddə geyim bəzək üsullarından istifadə edirdilər. Ən çox yayılmış bəzək növləri bafta, zəncirə, qaytan, saçaq və krujevadır. Onlar müxtəlif keyfiyyətli (ipək, qızıl, gümüşvə s.) sapların toxunması ilə əldə edilir (Əzizbəyova, 1972).

Dekorativ bəzəklər arasında fərqli rəng və toxumalı bir parça zolağı da geniş istifadə edirdi. Kontrast rənglərin birləşməsi kostyuma vurğu və ifadəlilik verir.

İpək, qızıl və gümüş saplardan istifadə edilən atlaz tikiş və zəncir tikişi kostyumda xüsusi yer tutur. Bitki və zoomorf ornamentlər məşhur idi. Bütün bu bəzək elementləri geyimin müxtəlif hissələrində yerləşirdi. Onun təhlili göstərir ki, dekor ən çox onun sərhədləri boyunca paltarın siluet formasını vurğulayır, qapalı kompozisiyasını vurğulayırdı. Eyni zamanda, bel xətti və ön hissənin mərkəzi xətti onu üfüqi və şaquli istiqamətlərə ayırırdı.

Rəng geyim kompozisiyasının ən ifadəli elementlərindən biridir. L.N.Mironova müxtəlif xalqların kostyumları üçün rəng sxem lərinin seçimini belə xarakterizə edir: *“Rəng üstünlükləri müəyyən bir xalqın və ya sosial qrupun dekorativ-tətbiqi sənətinə, geyimdə, ev bəzəyində, milli rəsmdə sevimli rənglərə görə qiymətləndirilə bilər. Bütün bunlar, şübhəsiz ki, müəyyən bir ölkənin və ya ərazinin coğrafi xüsusiyyətləri, rəng iqlimi, flora və faunasının rənglənməsi ilə bağlıdır”* (Mironova, 1984, s. 197).

Nəticə

Beləliklə, Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinin XIX əsrə aid qadın geyimlərinin bədii-konstruktiv xüsusiyyətlərinin təhlili göstərir ki,geyim nümunələri yuxarı və aşağı dayaq səthlərinə bölünürdü. Kostyum həm üst çiyin geyimlərinin çeşidinə görə, həm də dekorativ dizaynının müxtəlifliyinə görə seçilirdi. Geyimlərin konstruktiv detalları siluet forması yaradırdılar və strukturun sərtliyi üçün qabırğa kimi xidmət edirdi, dekorativ detallar isə vizual illüziyalar səviyyəsində işləyirdi. Qarabağ milli qadın geyim formasının yaradılmasında iştirak edən geyimin struktur detalları həm də geyimin üslub istiqamətini müəyyən edən dekorativ rol oynamışdır. Yuxarı və aşağı dayaq səthlərinin formalaşmasına əsaslanan siluetin formalaşmasında dəyişikliklər müxtəlif sahələrdə həcmlərin əlavə edilməsi (əlavələr, qıvrımlar və ya büzmələr istifadə etməklə), həcmlərin azaldılması (dar korsetlərdən istifadə etməklə), vizual illüziyalardan istifadə etməklə (nisbətlərin və xətlərin düzülməsini və hissələrin konturlarının konfiqurasiyasını dəyişdirməklə).

Ədəbiyyat

1. Aliyeva, N. A. (2022). *Khudozhestvenno-esteticheskiye osobennosti dekora natsional'-nogo kostyuma Azerbaydzhana // “Qalibölkə, qəhrəmanxalq”*. Doktorant və gənc tədqiqatçıların Respublika elmi-nəzəri konfransının materialları. Bakı, 287-293.
2. *Azərbaycan Qeyri-maddi Mədəni İrs Nümunələrinin Dövlət Reyestri.* https://intangible.az/front/az/aboutExample/19441.
3. Cheremnykh, A. I. (1968). *Osnovy khudozhestvennogo proyektirovaniya odezhdy*. M.: «Legkaya industriya», 220.
4. Əzizbəyova, P. Q. (1972). *Azərbaycan milli geyimləri*. M., 318.
5. Mironova, L. N. (1984). *Tsvetovedeniye: uchebnoye posobiye*. Minsk: Vysshaya Shkola, 286.:il., tsv. vkl.
6. Runge, V. F. (2007). *Istoriya dizayna, nauki i tekhniki: ucheb. posobiye*. Kniga 2. M.: Arkhitektura, 432.: il.
7. Sadykhova, S. YU. (2007). *Azerbaydzhanskiy kostyum XIX veka*. Baku: Elm, 192.
8. Vəliyev, F. (2016). *Qarabağ geyimləri.* Kataloq G.Abdulova. Bakı: Elmin inkişaf fondu, 350.

Daxil oldu: 05.11.2024
Baxışa göndərildi: 23.01.2025
Təsdiq edildi: 11.02.2025
Çap olundu: 28.02.2025

Qədim Diyar Beynəlxalq Elmi Jurnal. 2025 / Cild: 7 Sayı: 2 / 99-102 ISSN: 2706-6185
Ancient Land International Scientific Journal. 2025 / Volume: 7 Issue: 2 / 99-102 e-ISSN: 2709-4197
https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/98-101

Aysel Hacıyeva
Bakı Dövlət Universiteti
dissertant
hassanly.aysel@mail.ru

İnformasiya müharibəsinin hüquqi tərəfləri

Xülasə

Müharibə şəraitində qarşı tərəfə daha güclü zərbələr endirmək üçün müxtəlif təsir mexanizmləri mövcuddur. Daha güclü dövlətlərin hərbi doktrinalarında son dövrlərdə bu vasitələrdən biri də informasiya təsirləridir. Müharibə tərəflərinin istər müharibə şəraitində, istərsə də dinc dövrdə üstünlük əldə etmək məqsədilə bir birlərinin informasiya platformalarına hücum etməsi yeni müharibə üsulunun formalaşması ilə nəticələnmişdir.

İnformasiya müharibəsi müvafiq informasiya əməliyyatıdır ki, bu əməliyyat zamanı düşmənin obyekti informasiya, sənədləşdirilmiş informasiya, konfidensial informasiya, informasiya prosesləri, informasiya texnologiyaları, informasiya ehtiyatları və onların təminat vasitələri olur. Qarşı tərəf informasiya sistemlərinin kənar hücumlardan müdafiəsini təmin etməyə, eyni zamanda qarşı tərəf üzərində informasiya üstünlüyü əldə etməyə çalışır.

Açar sözlər: *informasiya, informasiya müharibəsi, Tallin təlimatı, informasiya texnologiyaları, informasiya sistemləri*

Aysel Hajiyeva
Baku State University
PhD student
hassanly.aysel@mail.ru

Legal Aspects of Information Warfare

Abstract

There are various mechanisms of influence to inflict stronger blows on the other side in wartime. In the military doctrines of more powerful states, one of these tools in recent times is information influence. The fact that the warring parties attack each other's information platforms in order to gain an advantage both in wartime and in peacetime has resulted in the formation of a new method of warfare.

Information warfare is a relevant information operation, during which the enemy's object is information, documented information, confidential information, information processes, information technologies, information resources and their means of support. The other side tries to ensure the protection of information systems from external attacks, and at the same time to gain information superiority over the other side.

Keywords: *information, information warfare, Tallin manual, information technology, information systems*

Giriş

“Haker hücumu” kimi tanın informasiya müharibəsi hücumunu necə xarakterizə etmək məsələsi, hələ tam inkişaf etdirilməyib.

İnformasiya müharibəsi zamanı qarşı tərəfə məxsus informasiya proseslərinə zərər yetirmək fəaliyyəti həyata keçirilir. Bu müharibədə hədəf olaraq düşmənin informasiyaların əldə olunması və nəticədə düşmənin iqtisadi və müdafiə sistemlərinə zərbələrin vurulmasıdır. Burada üç aspektdən məsələyə yanaşılır.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Birincisi ondan ibarətdir ki, qarşı tərəflər bir birinin informasiya vasitələrindən istifadə edərək dövlətin daxili və xarici siyasətinə müxtəlif vasitələrlə zərbələr yetirir.

İkincisi ondan ibarətdir ki, qarşı tərəflər bir birinin informasiya texnologiyalarını və sistemlərini fiziki mənada məhv etməyə çalışırlar. Burada ən önəmli faktorlardan biri düşmənə öz qüvvəsindən istifadə etmək imkanı verməməkdir. Belə ki, informasiya müharibəsinin əsas cəhətlərindən biri odan ibarətdir ki, silahdan istifadə etmədən düşmənin hətta silahdan istifadə etmək şansını sıfıra endirmək, həyati əhəmiyyətli maliyyə, bank, rabitə, elektrik və nəqliyyat vasitələrini məhv etmək mümkündür (Ələkbərova, 2012). Göründüyü kimi ən az klassik silahlar qədər dağıdıcı olan informasiya müharibəsi qarşı tərəfin döyüşən strukturlarını da sıradan çıxarmaq məqsədi daşıyır.

Üçüncüsü isə qarşı tərəfin əldə etməyə və ya məhv etməyə çalışdığı informasiyanı qorumaqdan ibarətdir.

Hər üç cəhd və bu cəhdə nail olmaq üzrə mübarizə müasir dövrdə informasiya müharibəsi adlanır. İnformasiya müharibəsinin bu formada aktual xarakter alması məhz informasiyanın cəmiyyətin bütün sferalarındakı rolunun nə dərəcədə üstün olması ilə bağlıdır. İnformasiya özünün ilkin və ana mənasından çıxaraq əlavə "yük" daşımağa başlamışdır. Belə ki, informasiya özünün məlumat təmin etmə funksiyasında əlavə müasir növ müharibənin predmeti və eləcə də obyekti olaraq iştirak edir.

Tədqiqat

İnformasiya müharibəsi hazırda dövlətlərin xarici siyasətlərində əsas silahlardan və metodlardan birinə çevrilmişdir. Lakin bu yeni müharibə növünə dair hələ də vahid bir fikir mövcud deyildir. Bununla belə hadisəyə dair hələ ki, ümumi bir fikir formalaşmasa da, dünya siyasətində meydana gələn yeni tendensiyalar onu göstərir ki, yeni norma və prinsiplərin əsasını qoymağın vaxtı çatmışdır.

Belə ki, informasiya müharibəsini tənzimləyən hüquqi normaları ehtiva edən, eləcə də informasiya silahından istifadəyə qadağa və məhdudiyyətlər müəyyənləşdirən normalar haqqında müvafiq konvensiyanın hazırlanması zərurəti özünü daha qabarıq göstərir (Nilz, 2011).

Amerika Birləşmiş Ştatları müvafiq sahədə dərin inkişaf yolu keçmişdir və tədqiqatlar aparmışdır. Bugün Amerika Birləşmiş Ştatları informasiya müharibəsinin həyata keçirilməsində digər ölkələrlə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə üstündür. Əvvəllər informasiya mübarizəsi döyüş zamanı müəyyən tapşırıqların həyata keçirilməsi məqsədilə istifadə edilirdisə, hazırda isə birbaşa olaraq müharibənin əsas hərəkətverici qüvvəsi və həyata keçirilmə özülüdür. Müvafiq məsələyə dair ilk rəsmi material Pentaqonun "İnformasiya müharibəsi" adlı 21 dekabr 1992-ci il tarixli direktivi qəbul edilə bilər (Andrzej, 2014).

1993-cü ildə Baş qərargah Rəisləri Komitəsinin 30 saylı direktivində informasiya müharibəsinin ararılmasının əsas prinsipləri qeyd edilirdi. 1998-ci ilin sonlarında Amerika Birləşmiş Ştatlarının Baş Qərargah Rəisləri "İnformasiya əməliyyatlarının aparılmasına dair birgə doktrina" sənədini nəşr etdirdilər. Bu sənəddə Amerika tərəfindən informasiya əməliyyatlarının keçirilməsinin yalnız müharibə dövründə deyil, sülh dövründə də həyata keçirilməsi ilk dəfə olaraq adı çəkilən sənəddə ehtiva edilmişdir (Andrzej, 2014).

Amerika müvafiq sferada aparılan işlərin ancaq müdafiə xarakterli olduğunu iddia edirdi. Eyni zamanda müvafiq sferanın beynəlxalq norma və müqavilələrə uyğun olaraq tənzimləndiyini bəyan edirdi. Ancaq bu sahəyə aid beynəlxalq müqavilələr mövcud deyil.

"İnformasiya müharibəsi" termini ilk dəfə Amerika Birləşmiş Ştatlarının Müdafiə Nazirliyinin informasiya müharibəsi haqqında materiallarında bu formada qeyd olunur ki, informasiya həm silah, həm də məqsəddir: "İnformasiya hücumu isə icazə olmadan istənilən formada informasiyanın köçürülməsi, dəyişdirilməsi və məhvinə, habelə proqram təminatlarına, məxfi informasiyanın saxlandığı texniki qurğulara və insan psixologiyasına yönəlmiş əməliyyatdır" (Georgetown University Law Library, 2024).

İnformasiya müharirəbsi ilə kibermüharibə çox əlaqəli olsalar da, bu anlayışların məzmunu bir birindən fərqlidir. Belə ki, informasiya müharibəsi kibermüharibəyə münasibətdə daha fenomendir və tarix boyu müharibənin tərkib hissəsi olmuşdur. Digər tərəfdən kibermüharibə nisbətən yeni bir hadisədir, belə ki, kibermüharibə çox əvvəl mövcud olan bir sıra informasiya müharibəsi əməliyyatlarından fərqli olaraq yalnız internetin və kompüterlərin icadından sonra ortaya çıxdı.

Kibermüharibəyə tətbiq edilən beynəlxalq hüquq üzrə Tallin Təlimatı (bundan sonra "Tallin Təlimatı") Estoniyanın Tallin şəhərində yerləşən Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatının (bundan sonra "NATO") Kooperativ Kiber Müdafiə Mükəmməllik Mərkəzinin təşəbbüsü ilə bir araya gətirilən bir qrup ekspert tərəfindən qəbul edilmiş iddialı layihə idi (Ahmad Qureshi, 2020, p. 901). O, 2009-cu ildə başlamış və üç ildən sonra Beynəlxalq Ekspertlər Qrupu (bundan sonra "Ekspertlər") kibermüharibəni tənzimləyən qanuna dair təlimat hazırlamışdır. Estoniya 2007-ci ildə bir çox ictimailəşdirilmiş kiberhücumların qurbanı olmuşdur ki, bu da kibermüharibənin təbiəti ilə bağlı, xüsusən də dövlətlər arasında davam edən hüquqi müzakirələrə təkan vermişdir (Kibermüharibəyə tətbiq edilən beynəlxalq hüquq üzrə Tallin Təlimatı, 2009).

Beynəlxalq hüququn kiberməkanda tətbiq edildiyi artıq mübahisəli deyildir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) bildirmişdir ki, "beynəlxalq hüquq və xüsusilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsi müvafiq sahədə tətbiq edilir."

Dövlət Departamentin hüquq müşaviri Harold Koh 2012-ci ildə ABŞ-ın mövcud siyasətini ifadə etdi o, rəsmi olaraq bildirdi ki, beynəlxalq hüquq prinsipləri kiberməkanda tətbiq olunur. Daha da konkretləşdirsək qeyd edə bilərik ki, Tallin Təlimatının 80-ci Qaydasında beynəlxalq hüququn kibermüharibə üçün tətbiq olunduğu qeyd edilir (Johnson, 2010).

Beynəlxalq hüquq normalarının informasiya müharibəsinə tətbiq olunması dedikdə birbaşa müharibə qaydalarını tənzimləyən beynəlxalq humanitar hüququn normalarının tətbiqi nəzərdə tutulur. Müasir mənbələrə görə beynəlxalq humanitar hüququn normalarının informasiya müharibəsi zamanı tətbiq olunması birmənalıdır.

Nəticə

Məqalədə informasiya müharibəsi, onun səbəbləri, təhlükəllk dərəcəsi klassik müharibə ilə fərqləqləri araşdırılır. Kiber əməliyyatlar beynəlxalq humanitar hüquq məqsədləri üçün yalnız silahlı münaqişə kontekstində törədildikdə və fiziki zərər və ya zərərin nəzərəçarpacaq təhlükəsi mövcud olrasa və ya belə nəticəyə səbəb olarsa, "hücum" kimi qiymətləndiriləcək. Buna görə də bir çox kiber əməliyyatlar hücum kimi təsnif olunmasa da, beynəlxalq humanitar hüququn norma və prinsipləri bu münasibətlərə də kinetik silahlarla edilən hücumlara tətbiq olunduğu kimi tətbiq olunur. Mülki obyektlərə və ya mülki şəxslərə zərər vuran hərbi məqsədlərə qarşı yönəldilmiş kiber əməliyyatlar mütənasiblik testinə məruz qalır. Belə ki, mülki obyektlərə və ya mülki şəxslərə gözlənilən zərərin gözlənilən hərbi üstünlüklə müqayisədə həddən artıq olması ehtimalı varsa, bu akt hüquqazidd hesab olunacaqdır.

İnformsiya müharibəsi sahəsi ilə bağlı kinetik müharibəyə tətbiq olunan mövcud beynəlxalq hüquqi sənədlərin və diplomatik konvensiyaların şərhinə xeyli elmi səy sərf edilmişdir. Tallin Təlimatında və digər sənədlərdə mövcud humanitar qanunların kibermünaqişədə tətbiq oluna biləcəyi iddia edilir. Bura xüsusi qorunan statusun verilməsi konsepsiyası da daxildir. Kinetik müharibə mühitində qeyri-kombatantlar Qırmızı Xaç və Qızıl Aypara emblemləri və ya digər xüsusi işarələr kimi beynəlxalq simvollardan istifadə etməklə müəyyən edilə bilər. İnformasiya müharibəsi zamanı isə bir sıra yanaşmalara əsasən, sadə rəqəmsal markerlə sistemlərin müvafiq münaqişədə qorunan kimi müəyyən edilməsi təmin edə bilər (Peter, & Allan, 2014).

İnformasiya əməliyyatlarını tənzimləyən beynəlxalq hüququn nəzərdən keçirilməsi bir neçə nəticəyə gətirib çıxarır.

Birincisi, qanunun idarəedici orqanını faktiki olaraq müəyyən etmək vacibdir.

Üst-üstə düşən və kiberməkanda istənilən fəaliyyətə aid edilə bilən üç hüquqi rejim var-hüquq-mühafizə, kəşfiyyat məlumatlarının toplanması və hərbi əməliyyatlar.

İkincisi, informasiya əməliyyatının hərbi mahiyyətinin müəyyən edilməsi çox vacibdir. Belə ki, müdaxilənin sadəcə cinayət əməli yoxsa beynəlxalq hüquqa əsasən "güc tətbiqi" və ya "silahlı hücum" səviyyəsinə yüksəldiyini müəyyən etmək üçün prinsipial vasitə olaraq Şmitt təhlilinin yeddi amili (ciddilik, təcililik, birbaşalıq, invazivlik, ölçülə bilənlik, ehtimal olunan qanunilik və məsuliyyət) təklif edilir.

Üçüncüsü, əgər məlumat əməliyyatı kifayət qədər dağıdıcıdırsa, silahlı hücum hesab oluna bilər. Belə olan halda cavab tədbiri beynəlxalq hüququn silahlı münaqişələr zamanı dörd adət prinsipləri

rəhbər tutulmalıdır - ayrı-seçkilik, zərurət, mütənasiblik və cəngavərlik. Bu prinsiplər kinetik əməliyyatlar zamanı tətbiq olunduğu kimi bərabər şəkildə informasiya əməliyyatlarına da tətbiq olunur. Bu prinsiplər ümüharibə cinayətkarına çevrilmədən gücü müdafiə qurmaq istəyən kombatantlara aydınlıq ifadə edir.

Ədəbiyyat

1. Ahmad Qureshi, W. (2020). Information warfare, international law, and the changing battlefield. Fordham International Law Journal, 43, 901.
2. Andrzej, K. (2014). Comparative analysis of cyberattacks on Estonia, Georgia, and Kyrgyzstan. European Scientific Journal, 237, 242-243.
3. Ələkbərova, İ. Y. (2012). İnformasiya müharibəsi texnologiyaları. Ekspress-informasiya, "İnformasiya texnologiyaları" nəşriyyatı.
4. Georgetown University Law Library. (2024). The Tallinn Manual and primary law applicable to cyber conflicts. Retrieved from https://guides.ll.georgetown.edu/cyberspace/cyber-conflicts
5. Johnson, P. A. (2010). Is it time for a treaty on information warfare? In Computer network attack and international law.
6. Kibermüharibəyə tətbiq edilən beynəlxalq hüquq üzrə Tallin Təlimatı. (2009).
7. Nilz, M. (2011). Cyberwarfare and international law. UNIDIR Resources.
8. Peter, W. S., & Allan, F. (2014). Cybersecurity and cyberwar: What everyone needs to know. Oxford University Press.

Daxil oldu: 21.10.2024
Baxışa göndərildi: 18.01.2025
Təsdiq edildi: 05.02.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/103-112

Zerrouk Alili
Blida University
https://orcid.org/0009-0008-6436-6980
zerroukkhemis@gmail.com
Nemroud Abdelkader
University of Khemis Miliana
https://orcid.org/0009-0009-5371-23
anemroud@univ-dbkm.dz

The Role of Human Resources Efficiency in Organizational Effectiveness

Abstract

An organization forms a system and a social entity within the environment to which it belongs, striving to achieve its objectives and strategic goals. This is done by utilizing all available resources in a rational manner that maintains the necessary balance and efficiency. Human resources are considered one of the most important components and elements that provide the energy and dynamism for all activities and processes carried out by the organization in its business environment, whether it is a business organization or even non-profit organizations. Through focusing on human resources, these organizations aim to achieve their goals and objectives, with an emphasis on human resources as a starting point that helps the organization move forward in achieving all its technical and artistic programs both in the short and long term, with comfort and dynamism.
Keywords: *human resources, organizational effectiveness, organizational culture*

Zerrouk Alili
Blida Universiteti
https://orcid.org/0009-0008-6436-6980
zerroukkhemis@gmail.com
Nemroud Abdelkader
Khemis Miliana Universiteti
https://orcid.org/0009-0009-5371-23
anemroud@univ-dbkm.dz

İnsan resurslarının səmərəliliyinin təşkilati effektivlikdə rolu

Xülasə

Təşkilat mənsub olduğu mühitdə qarşısına qoyduğu məqsəd və strateji hədəflərə çatmağa çalışan sistem və sosial varlıq formalaşdırır. Bu, lazımi tarazlığı və səmərəliliyi qoruyan bütün mövcud resurslardan rasional şəkildə istifadə etməklə həyata keçirilir. İnsan resursları istər biznes təşkilatı, istərsə də qeyri-kommersiya təşkilatı olsun, təşkilatın öz iş mühitində həyata keçirdiyi bütün fəaliyyət və proseslər üçün enerji və dinamikliyi təmin edən ən vacib komponentlərdən və elementlərdən biri hesab olunur. İnsan resurslarına diqqət yetirməklə, bu təşkilatlar, təşkilatın həm qısa, həm də uzun müddətdə bütün texniki və bədii proqramlarına nail olmaqda rahatlıq və dinamizmlə irəliləməsinə kömək edən bir başlanğıc nöqtəsi olaraq insan resurslarını vurğulayaraq məqsəd və məqsədlərinə çatmağı hədəfləyirlər.
Açar sözlər: *insan resursları, təşkilati effektivlik, təşkilat mədəniyyəti*

Introduction

There are many dynamic indicators used to measure the effectiveness of an organization and its contribution to the environment in which it operates and carries out various technical, administrative, and artistic processes, depending on the nature of its subject. Today, organizations strive for the

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

highest levels of efficiency and effectiveness in these processes. One of the most effective and proven investments for achieving organizational balance is focusing on human resources. While other components related to the physical, technical, and financial aspects are also important for maintaining this balance, human resources are the actual driving force and dynamic interactive framework that operates all these executive mechanisms through proper structuring, supervision, planning, and management. This helps achieve the organization's short-, medium-, and long-term objectives and goals (Asaad, 2001).

Research

Continuous attention to human resources or neglecting it in a way that prevents it from performing its assigned role in the organization is a contradictory equation in terms of goals and components. The organization must choose one of these paths, whether it aims for progress and advancement or decline and ultimately disappearance from an environment characterized by rapid change and transformation, dictated by the environmental variables. The management culture adopted by the organization is clearly reflected in the behaviors that result from it, whether positively or negatively (Khalili, 2012).

2. The Concept of Organizational Effectiveness 1.2. Definition of Organizational Effectiveness: According to Anan and Friedman, organizational effectiveness is the alignment between organizational goals and the achieved results. These definitions generally focus on linking effectiveness to the achievement of goals based on the available capabilities and resources of the organization in relation to the various environmental factors.

3. Methods for Measuring Organizational Effectiveness: In order to use effectiveness as a means of measuring the organization's achievement of its objectives, its adaptability to the environment, and its rational growth and development, a set of indicators or measurement tools must be adopted, as follows:

1.2. Defining Types of Goals and Measuring Their Achievement: There are two types of goals in the context of measuring organizational effectiveness. The first type is related to the official goals, which are easy to identify directly by reviewing the official documents of the organization, such as the certificate, the founding contract, its internal regulations, and the documents adopted by senior management in this regard. The second type relates to practical or actual goals, which are represented by indicators of production, productivity, and the quantity and quality of goods and services provided to the market within a specific period (Qassimi, 2008). These indicators, particularly when subjected to objective analysis, provide a true reflection of the organization’s achievement of its goals. This is true whether regarding the official documents within the organization or what has been derived from practical follow-up. Therefore, the degree of effectiveness achieved by the organization lies mainly in its ability to invest in the available energy and resources. This, of course, becomes evident through the resolution of various problems or organizational phenomena that hinder the actual achievement of organizational goals and objectives. The more the organization is able to achieve what is called dynamic interaction while maintaining a moving balance, the more effectively and efficiently it can utilize its various resources (Al-Hashemi, 2006).

2.2. Measuring Adaptability: Mott pointed out that the adaptability factor is very important for measuring organizational effectiveness. It refers to the organization's ability to predict and proactively detect internal problems that threaten the organization, along with external threats it may face in the near or distant future. This necessitates continuous research for solutions and ways to manage these various problems. This confirms an essential truth that always accompanies the organization on its path to achieving its diverse goals and objectives, particularly its ability to meet the needs of its employees and individuals within the organization while maintaining their morale in order to move forward toward the desired goal (Harim, 2010).

It can also be noted that all these factors are linked to the organization’s ability to adapt. Adapting to external environmental changes means that, in its pursuit of achieving its goals, the organization encounters many varied environmental changes with differing degrees of impact. These require a special vision through the decision-making process, followed by selecting the appropriate alternatives in light of the decisions made in this context, which must be characterized by objectivity to create the

required environmental balance, ensure relative stability, and guarantee continuity in a dynamic environment (Khidr, 2006). This necessitates the organization’s reliance on forecasting and anticipating unseen or unexpected environmental changes and addressing them using accurate and scientific methods to protect itself from risks or problems it can avoid while minimizing the losses resulting from failure to adapt to these environmental changes. Furthermore, the concepts of effectiveness (i.e., achieving goals) and adaptability are not contradictory; they aim to measure the organization's capabilities to continue and stabilize in an integrated and mutually supportive way under those unstable and relative environmental changes that are beyond the organization’s control. The reality of environmental variation, the nature of the organization’s goals, and the differences in objectives all point to measuring organizational effectiveness through indicators that can enhance the organization’s capabilities and resources to achieve goals and foster gradual and continuous growth (Ali, Al-Mousawi, 2002).

Factors Affecting the Measurement of Organizational Success and Effectiveness:

Effectiveness and efficiency together form the criteria for measuring the success of an organization through its determined efforts to continue its activities in order to achieve its legitimate goals. It can be noted that the success factor is actually an equation composed of two main elements: effectiveness and efficiency. Therefore, success is broader than any one of the two elements mentioned above (effectiveness and efficiency). The organization is in a state of efficiency when it optimally and appropriately utilizes human, material, technical, and informational resources available to it in a rational and objective manner. In both cases, achieving both efficiency and effectiveness allows the organization to continue and remain in the market in a normal manner, while being more capable of achieving all its fundamental goals to strengthen its position and move forward (Kalika, 1998).

An organization that can continuously provide and secure the necessary human, material, financial, and informational resources is the one that can implement all its tasks, challenges, and opportunities related to its future organizational development. It strives to reach and aspire to these objectives at various stages, ensuring optimal utilization of inputs and converting them into outputs, such as material goods or services, to meet the growing needs and demands of its members or those who have commercial or service relationships with it (such as consumers or clients). Despite the importance of these factors, it is worth noting that there are other equally important factors that play a key role in achieving the organization’s current and future goals, as well as providing and securing the means for optimal use and investment of the available resources (Halabawi, 2011).

There is a difference of opinion among thinkers, researchers, and specialists in the field of management in the way these factors are presented and identified, as well as the varying levels and degrees of their impact on the organization in achieving both effectiveness and efficiency, ultimately leading to success. Some of the most important factors include:

1.3. Technical and Technological Factors: These factors relate to all elements concerning buildings, equipment, machinery, tools, working conditions, and the overall climate through organizational and physical work conditions, as well as methods and strategies related to the skills, preparedness, qualifications of employees, and the general policy of the organization. These factors also involve strategies for achieving set goals, with emphasis on the overall organizational behavior within the organization. These general factors are linked to the technical and technological requirements of the organization and the methods and approaches for achieving these matters in a general context (Al-Skarnah, 2010).

2.3. Factors Related to Human Resources: These factors primarily include the moral aspect of employees, their attitudes, motivations, desires, needs, communication networks, and the quality of communication available to them. They also include forms of organizational conflicts, the work environment, and methods for addressing different organizational problems and negative phenomena in the workplace. Additionally, informal relationships at various administrative and hierarchical levels, though not official, play a role. The foundations and strategies followed to institutionalize and develop these informal relationships are key to maintaining organizational balance and stability.

Thus, these factors are essential in maintaining organizational equilibrium and reaching a dynamic, interactive balance for the organization (Ali, Al-Mousawi, 2002).

4.3. Factors Related to the Organization's Outputs:

The feedback received from beneficiaries or the external environment, in general, includes aspects related to harmony or adaptation to their actual needs, as well as the organization's continuous and sustained ability to achieve satisfaction at the right time and in the predefined place, at the appropriate price. These changes, results, and effects are of paramount importance in creating that rational and targeted alignment between the organization and its environment through the constant provision of the necessary elements to achieve its goals and objectives (Jalab, 2011).

It is clear that these variables and factors have a mutually interactive and reciprocal impact in determining the organization's potential and its ability to continuously improve its effectiveness and efficiency, especially since the technical and technological factors and changes related to human resources and the workforce within the organization, along with the nature of the outputs achieved, form the framework that enables the organization to achieve the required environmental alignment and adaptation. This ensures continuity, progress, and the ability to achieve effective performance while optimally and appropriately utilizing the available resources and qualifications to achieve these goals and objectives at all levels, particularly at the operational or strategic future levels (Francis, Woodcock, 1999).

Thus, the persistent and continuous pursuit of achieving these organizational goals, whether operational or strategic, enables the organization to continue and grow organizationally by creating new foundations and pillars to ensure stability, continuity, and the ongoing dynamic interaction towards achieving its objectives and goals (Al-Skarnah, 2011).

Regarding the relationship between the two concepts, the concept of efficiency is closely related to the concept of effectiveness, but they should not be used interchangeably. An organization may be effective but not efficient, meaning it achieves its goals but at a loss. Inefficiency negatively impacts an organization’s effectiveness. Efficiency can be considered as "doing the work correctly," while effectiveness is "doing the right work." Thus, the two concepts complement each other (Jalab, 2011).

Effectiveness is a widely used term in the field of management science, as its relationship with management is closely intertwined. Management, by nature, aims to make optimal use of and coordinate the available resources to achieve the organization's objectives in the best possible way. Effectiveness, in its essence, refers to the achievement of the desired positive impact, meaning the characteristic of something that fulfills its intended purpose. If the core of management revolves around defining and achieving organizational goals, then effectiveness refers to the characteristic of what achieves these goals (Al-Sayrafi, 2008).

Additionally, management is deeply connected to the process of influence. By definition, management entails influencing human behavior to direct it toward a specific goal. It also concerns the mutual influences between the organization and its surrounding environment, which increases management's focus on effectiveness. The essence of effectiveness involves influence, which is why management science continuously emphasizes the importance of having the trait of effectiveness in the activities, individuals, and tools related to management. This science discusses effective performance, effective organizations, effective managers, effective organizations, and effective programs, as well as effective management, outlining models for each one and attempting to identify the components of effectiveness, set standards for measuring it, establish the criteria for evaluating it, and propose methods for improving it. Often, the discussion about effectiveness is associated with another concept in management, which is efficiency (Al-Maghrabi, 2011).

While effectiveness refers to achieving the desired results and making an impact, it is linked to the relationship between the quantity of inputs and the quantity of outputs. In other words, effectiveness increases as fewer resources are used to achieve the desired results. Efficiency can be understood as "doing things correctly," whereas effectiveness is about "doing the right things." In other words, effectiveness is associated with leadership, while efficiency is associated with management. Leadership shows what is right to accomplish, while management shows how to accomplish these tasks. Both are necessary components that form the essence of effectiveness. If one

is absent, effectiveness is not achievable. Only when both are present can effectiveness be realized, and these two components are: achieving the desired objectives and making a positive impact (Abbas, 2006).

Regarding the first component, the goal is a vision of a desired future state, accompanied by a readiness to allocate the necessary resources to achieve this vision. A low achievement of goals, and thus low effectiveness, primarily results from the absence of this future vision, its unclear features and dimensions, or the forgetting of its characteristics after it has been defined, rather than from the misuse of resources or unforeseen external circumstances (Al-Heiti, 2005).

The second component of effectiveness is impact, which refers to leaving a mark or impression. Impact indicates the sign or form that the influencer leaves on the influenced. If you reflect on the term "impact," you will find that it is closely associated with the meaning of change and transformation, moving from one state to another. In other words, creating an impact leads to changing an existing situation to a different one (Ali, Al-Mousawi, 2002).

The field of influence, of course, is the surrounding environment. The influence can impact various aspects of this environment, such as prevailing ideas, values, perceptions, attitudes, concepts, beliefs, and behaviors. It may affect the prevailing economic situation, the machinery and technological tools used, communication methods, or the tangible material aspects of the natural environment. Impact can be measured in several ways, such as the depth of the effect, its breadth, its duration, its usefulness, and its alignment with ethical values (Al-Sayrafi, 2008).

It is essential to emphasize that the type of impact being referred to in the context of effectiveness is positive impact. There are actions that only leave a negative influence, but they cannot be described as effective. Effectiveness itself is inherently positive, and it increases the more profound, wider, beneficial, longer-lasting, and more aligned with existing values the impact is.

4. In the Concept of Organizational Culture:

1.4. The Concept of Organizational Culture:

Shin defines organizational culture as: "A set of basic principles created, discovered, or developed by a group during solving its problems related to external adaptation and internal integration. These principles prove to be effective and are taught to new members as the best way to perceive, understand, and address problems."

2.4. Indicators for Measuring Organizational Culture in the Institution:

The aspects of measuring organizational culture are varied, including motivation, organizational structure, leadership, and communication. These are discussed as follows:

- **Motivation Indicator:** Incentives, whether material or moral, are crucial factors influencing employee behavior to align with the organization’s goals. Numerous studies have shown that an individual employee will not perform their assigned tasks correctly without motivation that drives them to do so.

Organizational culture can be measured using motivation indicators as follows:

- **Role Culture:** This refers to optimal exploitation of factors related to the fear of punishment, which rarely relies on rewards.
- **Mission Culture:** It relies on economic motivations that seek profit and the need of actors to fulfill these motivations. New and useful experiences are discovered through participation, which generates economic reinforcers and motivations to achieve shared goals.
- **Individual Culture:** It relies on economic reinforcers, with a possibility of punishment, and focuses on personal incentives through compensation with rewards based on the principle of participation.

Organizational Structure Indicator: The organizational structure plays a prominent role in organization as it distributes authority, defines powers, responsibilities, and functions across all administrative levels of the organization. It also sets the channels of formal communication between them and the levels of supervision and control. The structure is not an end in itself, but rather a means and organizational tool used to achieve the goals for which the organization was created. The more effective this tool is, the more success the institution will achieve, and vice versa, because the

organizational structure is considered the overall framework for coordinating the various efforts of human resources (Mahmoud, 2003).

The organizational structure is considered an indicator of culture, as it is influenced by the fact that organizations exist in diverse societies, and each organization has its own culture that distinguishes it from others. Each type has its own organizational structure, which are as follows:

Role Culture: This represents the classic bureaucratic model that relies on written reports and submitting them to higher administrative levels through adherence to core values and the required expertise within precisely defined roles and tasks.

Power Culture: This type exists in organizations that have developed and grown through a strong and authoritarian personality. This structure is similar to the classic model, but what distinguishes it is its central authority, which, through its powers, issues pre-determined decisions to deal with specific conditions and requirements. It is, therefore, not based on fixed rules (Joudah, 2005).

Task Culture: To achieve this type, structures must be flexible and adaptable to different conditions, characterized by lateral communication channels, not only horizontal, and a particular focus on the expectations and achievements of individuals.

Individual Culture: This type focuses on the independence of individuals and the nature of the relationships that connect them within a framework characterized by decentralization and mutual control.

Leadership Indicator: "Shane" emphasizes the significant role leadership plays in building and shaping the features of organizational culture. Leaders establish, develop, or change it, as the personality of the leaders is an inseparable part of the organization's culture.

There are three basic leadership styles that influence the shaping of the organization's culture: the **democratic style**, the **authoritarian style**, and the **permissive style**. Regardless of these styles, leaders must meet a set of requirements to succeed in influencing the culture of the organization, as follows (Robbers, 2011):

- The need to assume responsibility and respect the basic regulations and laws.
- Setting the right example for other members.
- Supporting strategic thinking that achieves well-being and prosperity.

Working to listen to everyone by maintaining a constant and continuous readiness to modify or change the organization's message through opening channels of dialogue and prioritizing the principle of participation for members at all administrative levels.

Utilizing the cultural heritage and history of the organization to support development in the most optimal and suitable way, by drawing on the past to understand the present and anticipate the future, without neglecting the true identity of the organization.

Encouraging and motivating all behaviors that contribute to the elevation of the organization according to the expectations and strategies set by the leaders.

Official Communication Indicator: Communication involves the exchange of messages between two or more parties who interact with each other based on various stimuli, with interaction occurring through symbols that have been previously agreed upon by the communication parties.

Communication is considered an indicator of measuring organizational culture through:

Role Culture: This culture represents the traditional bureaucratic model that relies on downward communication from the top to the bottom in the form of orders, instructions, and regulations. However, upward communication from the base to the top remains weak due to the gap between leaders and subordinates (Kotter, Heskett, 2000).

Task Culture: This culture is characterized by a balance between downward and upward communications, meaning a balance between the orders and instructions from senior leadership and the expectations and concerns of the base, while providing them the opportunity to prove their competence with mutual trust.

Individual Culture: In this type, communication is dense and varied in all directions, resulting in strong, genuine relationships among different members at all professional levels, reducing the distortion or alteration of information that negatively impacts the nature of these communications.

Organizational Culture and Human Resource Diversity: This diversity in human resources provides additional expertise within the organization and greatly shapes its culture, reflecting the shared meanings and symbols carried by employees, which distinguish the organization from others. "Lozier" noted that human resource diversity can take many forms, such as:

- **Diversity in norms**: The Japanese worker places more importance on human relations within the workgroup and the organization in which they work.
- **Diversity in time perception**: The American worker does not give importance to social relationships or the group, viewing social events as a waste of time and an economic drain.

Diversity in Work Ethics: The Japanese worker, compared to their American or European counterpart, is more committed to ethical aspects of work. In the same context, "Brown" described the opportunistic behavior of workers who use unscrupulous methods to earn income with minimal effort, referring to it as **unethical behavior**. In a study conducted by "Massawe" on monetary incentives and self-set goals, he expected unethical behavior to be at its highest levels among men, with no significant difference in ethical behavior between men and women (Al-Swaisi, 2004).

Diversity in Pay Structure: It is no longer just the American worker who is the most serious; European and Japanese workers have also caught up, along with the vast array of regulations and legal rules that multinational companies care about, reflecting ethical diversity. Workers in developing countries are more in need of training and development programs than others.

Both **Dalf** and **Noy** emphasized the main dimensions of diversity, which relate to fundamental differences from birth and the conditions affecting an individual’s entire life. These main dimensions include all the elements that an individual uses in their perspective on everything around them, such as gender, age, and origin. As for **secondary dimensions**, they can be acquired or changed during a certain life stage and have less impact than primary dimensions.

Diversity is also linked to the differences between individuals and groups, with some being more obvious, powerful, and focused than others.

The Nature of Human Resources in the Organization: These are groups of individuals who are capable and willing to perform work diligently and committedly. Their ability must integrate with their willingness in a harmonious framework. The opportunities for effective utilization of these resources increase when systems are in place to improve their design and development through education, testing, training, development, and maintenance.

Human Resources and Major Challenges: Human resources management faces many major challenges, especially with the development of HR management objectives and processes and the complexity of its activities. Some of the most important challenges can be summarized as follows:

- **Technological advancement**, which has brought about radical changes to organizational structures and frameworks, especially in business organizations.
- **Cultural diversity** among resources, which originally stems from perceived differences between workers within the organization, particularly in terms of age, professional specialization, and gender.
- **Economic conditions** such as recession or prosperity. By reviewing the results of the global economic crisis, the extent of its impact on human resources management can be realized. For example, some large companies, such as **General Motors**, announced plans to cut approximately 10,000 jobs at the beginning of 2009, and **Nissan** made similar announcements. Workers' benefits and entitlements, such as health insurance, child care, and educational assistance, increased, raising the cost of workers for the organization.
- **Disseminating knowledge and innovation**, which requires the distribution and sharing of different knowledge and creative ideas across all branches of the organization, regardless of their source or reference.
- **Reliance on total quality management**, especially after the mid-20th century, leading to the emergence of many new concepts and terms, such as worker integration and enabling workers to perform the correct task the first time.
- **The Necessity of Developing a Human Resource Management Strategy**: This is an inseparable part of the overall strategy of the organization. The huge increase in the number of

employees, which is often due to the growth of organizations, especially with the rise of multinational companies, requires a well-thought-out approach.

- The development of tools and techniques for recruitment, selection, and appointment has significantly advanced, especially with the widespread use of the internet in conducting exams and interviews. It is also important to note the impact of competition in the labor market on the availability of qualified human resources, particularly after the noticeable increase in new graduates from various universities and disciplines, which has led to higher unemployment rates in many countries.
- **6. The Role of Human Resource Management in the Organization's Overall Strategy**: Human resource management plays a crucial and pivotal role in shaping and solidifying the organization's overall strategy. It does this by aligning its functional strategies with the overall organizational strategy, adapting and integrating with it, whether concerning selection, recruitment, training, or promotion strategies.
- In this context, **Desler** mentions that the role of human resource management in formulating and implementing the organization's overall strategy can be summarized as follows:
- **1.6. Role of Human Resources in Formulating Strategy**: The formulation of the organization's overall strategic plan requires identifying and analyzing the alignment between two key forces in the external environment: threats and risks on one hand, and opportunities on the other, along with internal environment factors such as strengths and weaknesses. Human resource management can play a distinguished role in the environmental scanning process, enabling the organization to analyze and identify opportunities and threats in the external environment that have a significant and pivotal impact on the organization's success or failure. Furthermore, human resources can contribute actively in shaping the organization's strategy by providing valuable information about the internal environment's strengths and weaknesses and working to create opportunities for improving conditions within the organization (Nawar, 2004).
- **2.6. Role of Human Resources in Implementing the Strategic Plan**: The execution of the strategy is a critical aspect where human resource management plays a central role. For example, the competitive strategy of **Federal Express**, which distinguishes its products from those of competitors through exceptional customer services and timely, accurate deliveries, is largely based on the human resource capabilities within the company. Since the technology used by the company is similar to that of its competitors, it relies on the efficiency of its human resources as a key competitive advantage. This creates significant pressures and constraints on human resources management, which must ensure a committed and capable workforce that meets customer and client needs. On the other hand, human resources management supports the strategy's implementation by working on restructuring, reducing size, and ensuring that employees are placed in positions that align with their qualifications. This also involves setting appropriate compensation plans and reducing costs related to healthcare and employee training.

From the above, it is clear that each department has a set of key activities and its own strategic plan, which are interlinked to form the organization's overall strategic plan. Therefore, one can conclude that the functions of human resource management serve the functional strategies of other departments and, consequently, the overall strategy of the organization, in a context of integration, harmony, and alignment. This approach is based on the concept of strategic integration, which is centered around the organization's overall strategy and its alignment with its mission, the organizational structure strategies, and the strategies of human resources, all of which align with the organization's overall strategy and organizational structure strategy (Halabawi, 2011).

This strategic integration becomes clear through the example of a company that decided to build an overall strategy to change its current product to a new one. In light of this new strategy, the human resources department developed a strategy that integrates, aligns, and harmonizes with the company's overall strategy, which included the following:

- Describing new jobs and designing new tasks that align with the new product or service.
- Identifying the human resources needs while also determining which current human resources will be phased out.
- Launching a recruitment campaign to meet the company's new needs.

- Developing and designing training programs related to the production of the new product for newly hired human resources as well as those retained from the previous staff.
- Including and preparing health programs within occupational safety frameworks that align with the new risks that may affect the new human resources.

As mentioned in this context, the activities and systems of various human resource management practices must align with and complement the general strategy of the organization in all its aspects and details.

Conclusion

The issue of organizational effectiveness is linked to various strategic and vital variables that ensure the integrity of the overall system in which the organization operates and its relationships with both direct and indirect stakeholders. The general policy within the organization's vision of managing and supervising its human resources generates the required efficiency and quality in the management process in general. This confirms the role of organizational culture in controlling the organizational reality within the capacity and scope that human resources can manage according to the expectations set by management. This results in the creation of a set of values that establish and clarify the relationship between these different factors in an organizational framework, enabling the institution to fulfill its human resource functions, thereby enhancing its capacity and strength to continually contribute to the organization.

Reference

1. Asaad, S. (2001). *"The Concept of Competence and Effectiveness in Public Administration"*. King Abdulaziz University Journal, Faculty of Economics and Administration. Saudi Arabia.
2. Al-Hashemi, L. (2006). *"Organizational Behavior, Part Two"*. Dar Al-Huda for Printing and Publishing. Algeria.
3. Ali, R. S. A. H., & Al-Mousawi, S. K. (2002). *"Contemporary Managerial Concepts (Overview)* (2nd ed.)". Dar Al-Waraq for Publishing and Distribution, Amman.
4. Al-Skarnah, B. K. (2010). *"Effective administrative leadership"*. (1st ed.). Dar Al-Masira for Publishing, Distribution, and Printing. Jordan.
5. Ali, R. S. A. H., & Al-Mousawi, S. K. (2002). *"Contemporary Managerial Concepts (Overview)"* (2nd ed.). Dar Al-Waraq for Publishing and Distribution. Amman.
6. Al-Skarnah, K. B. (2011). *"Administrative creativity"* (1st ed.). Dar Al-Masira for Publishing and Distribution, Jordan.
7. Al-Sayrafi, M. (2008). *"Administrative behavior and human relations"*. Dar Al-Wafa for Printing and Publishing. Egypt.
8. Al-Maghrabi, K. M. (2011). *"Organizational behavior: Concepts and foundations"*. Dar Al-Fikr for Publishing and Distribution, Jordan.
9. Abbas, S. M. (2006). *"Human resources management* (2nd ed.)". Dar Wail for Publishing, Amman.
10. Al-Heiti, K. A. R. (2005). *Human resources management*. (2nd ed.). Dar Wail for Publishing and Distribution, Amman, Jordan.
11. Ali, R. S. A. H., & Al-Mousawi, S. K. (2002). *Contemporary managerial concepts* (Overview) (2nd ed.). Dar Al-Waraq for Publishing and Distribution, Amman.
12. Al-Sayrafi, M. (2008). *"Administrative behavior and human relations"*. Dar Al-Wafa for Printing and Publishing. Alexandria.
13. Al-Swaisi, A. W. (2004). Organizational effectiveness: content and measurement using the balanced scorecard approach (Doctoral thesis). University of Algiers.
14. Francis, D., & Woodcock, M. (1999). *"Organizational values"* (H. Ahmed, Trans.). General Administration for Research. Riyadh.
15. Harim, H. (2010). *"Organizational behavior: The behavior of individuals in organizations"* (2nd ed.). Dar Al-Hamed. Amman.

16. Halabawi, L. (2011). *"Delegation of authority and its relationship with achieving organizational effectiveness".* A Study Submitted for a Sociology Degree, Specialization in Organization and Work, University of Algiers. Bouzaréa.
17. Halabawi, L. (2011). *Delegation of authority and its relationship with achieving organizational effectiveness.* University of Algiers, Bouzaréa.
18. Kalika, M. (1998). *"Determinations and performances, realities and business structures".* ECONOMICA Publishing.
19. Khalili, M. A. (2012). *"Contemporary Managerial Trends".* Dar Al-Fikr Publishers and Distributors. Jordan.
20. Khidr, N. A. et al. (2006). *"Organizational commitment and organizational effectiveness"* (1 st. ed.). Sociology of Communication Research Lab. Constantine.
21. Kotter, J. P., & Heskett. (2000). *Culture Performance.*
22. Qassimi, N. (2008). *"Conflict within the organization and administrative management effectiveness, a theoretical and applied study".* Dar Al-Kitab Al-Hadith, Cairo.
23. Mahmoud, A. B. M. (2003). *"Human resources: an approach to achieving competitive advantage".* University Press, Alexandria, Egypt.
24. Nawar, S. B. (2004). *Organizational effectiveness within industrial organizations from the perspective of managers and supervisors* (Doctoral thesis). Mentouri University, Constantine.
25. Jalab, I. D. (2011). *"Organizational behavior management in the age of change"* (1 st ed.). Dar Al-Safa. Amman.
26. Joudah, A. N. M. A. (2005). "Managing cultural diversity in human resources". Arab Organization for Development Research and Studies, Cairo.
27. Robbers. (2011). *International organizational behavioral Gersi New.* Prentice-Hall.

Received: 24.09.2024
Revised: 10.11.2024
Accepted: 21.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/113-121

Remal Amine
University of Tlemjen
https://orcid.org/0009-0002-2553-1310
remalamine16@gmail.com
Ali Seghir Jamal
The Naional Higher School of Hydraulics – Blida
https://orcid.org/0009-0007-0657-5904
djamal.aliseghir@ensh.dz
Sakhri Nadjia
University of Oran 2
https://orcid.org/0009-0000-3142-3813
sakhri.nadjia@univ-oran2.dz

The Electoral Body as a Mechanism to Activate Public Oversight of the Electoral Process in Order no. 21-01 Mark on the Electoral System

Abstract

Elections are the cornerstone of the democratic process in establishing elected councils. The selection of candidates through an effective electoral program is within the authority of the electoral body, which plays a pivotal role in forming elected councils or electing the President of the Republic.

The essence of the electoral process lies in the electoral body, which has become an active partner in elections from the beginning to the end of the process. As the holder of popular sovereignty, the electoral body is responsible for choosing the best representatives. This occurs within a well-organized legal framework that grants the electoral body effective powers to ensure fairness and transparency in the electoral process, thereby enhancing its oversight role alongside electoral monitoring bodies.

Keywords: *electoral body, transparency and fairness, elections, public oversight*

Remal Amin
Tlemcen Universiteti
https://orcid.org/0009-0002-2553-1310
remalamin16@gmail.com
Əli Seghir Camal
Milli Hidravlika Ali Məktəbi – Blida
https://orcid.org/0009-0007-0657-5904
djamal.aliseghir@ensh.dz
Sakhri Nadjia
Oran Universiteti 2
https://orcid.org/0009-0000-3142-3813
sakhri.nadjia@univ-oran2.dz

Seçki orqanı seçki sistemi haqqında 21-01 saylı sərəncam işarəsində seçki prosesinə xalq nəzarətini aktivləşdirmə mexanizmi kimi

Xülasə

Seçkilər seçilmiş şuraların yaradılmasında demokratik prosesin təməl daşıdır. Effektiv seçki proqramı vasitəsilə namizədlərin seçilməsi seçilmiş şuraların formalaşdırılmasında və ya Respublika Prezidentinin seçilməsində mühüm rol oynayan seçki orqanının səlahiyyətindədir.

Seçki prosesinin mahiyyəti prosesin əvvəlindən sonuna kimi seçkilərdə fəal tərəfdaşa çevrilmiş seçki orqanındadır. Xalq suverenliyinin sahibi kimi seçki orqanı ən yaxşı nümayəndələrin seçilməsinə

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

cavabdehdir. Bu, seçki orqanına seçki prosesində ədalətliliyi və şəffaflığı təmin etmək üçün səmərəli səlahiyyətlər verən və bununla da seçki monitorinqi orqanları ilə yanaşı onun nəzarət rolunu gücləndirən yaxşı təşkil olunmuş qanunvericilik çərçivəsində baş verir.

Açar sözlər: *seçki orqanı, şəffaflıq və ədalətlilik, seçkilər, xalq nəzarəti*

Introduction

Algeria has undergone constitutional and legal reforms as a result of a popular movement, culminating in a constitutional amendment referendum in 2020. This amendment introduced several constitutional reforms, such as the establishment of the National Observatory for Civil Society, the Higher Council for Youth, and the Constitutional Court, which acts as the arbiter of elections. These reforms aim to regulate and democratize the electoral process.

The constitutional reforms led to legal and political changes, including the issuance of Ordinance 21-01 on the Electoral System. This ordinance introduced new provisions to uphold fairness and transparency in elections, particularly concerning the financing of electoral campaigns and the role of the Independent National Authority for Elections. All these measures aim to instill ethical practices in political life, wherein the electoral body plays a significant role in political participation and decision-making. Consequently, Ordinance 21-01 on the Electoral System guarantees the representation of the electoral body in all stages of the electoral process, recognizing it as the holder of popular sovereignty in forming elected councils and electing the President of the Republic (2020 Constitution, 2020).

Research

From this perspective, the following questions arise:

- What is the role of the electoral body in ensuring fairness and transparency in the electoral process under Ordinance 21-01 on the Electoral System?
- How effective is the electoral body in achieving integrity and credibility in elections as the holder of sovereignty?

To address these questions, we adopted an analytical approach and divided the study into two main sections:

Section One: The role of the electoral body in ensuring fairness and transparency during the preparatory phase of the electoral process.

Section Two: The role of the electoral body in ensuring fairness and transparency during the subsequent phases of the electoral process.

Section One: The Role of the Electoral Body in Ensuring Fairness and Transparency During the Preparatory Phase of the Electoral Process

The seriousness and effectiveness of the electoral process in achieving its objectives are closely linked to the availability of sufficient guarantees to ensure the legitimacy of the electoral process. From this perspective, numerous legal guarantees and mechanisms have been established to ensure the integrity, fairness, and transparency of the electoral process. These measures enable voters to freely exercise their right to vote during the preparatory phase of all electoral events (Ordinance 21-01 containing the Organic Law on the Electoral System, 2021).

The electoral legislator has worked to guarantee the rights of the electoral body as the foundation of the democratic electoral process, whether in exercising its right to vote or its right to popular oversight as an active participant alongside the bodies and institutions responsible for monitoring the electoral process.

First: The Scope of Electoral Body Oversight During the Preparatory Phase to Enhance Transparency in the Electoral Process

The electoral body is one of the most important constitutional entities, from which constitutional authorities in the state directly or indirectly derive their powers. Elections serve as the basis for the appointment and representation of such entities, and the electoral body plays a crucial role in the preparatory phase of the electoral process.

A. Ensuring the Formation of an Electoral Body for Electoral Oversight

The electoral legislator has guaranteed the electoral body the right to exercise electoral oversight over the electoral process through the following (Nabila Mezouaghi, 2020):

1. **Defining the Electoral Body**

According to Article 50 of Ordinance 21-01:

"Every Algerian man and woman aged 18 years or older on election day, who enjoys full civil and political rights, and is not subject to any conditions of incapacity... is considered an elector."

The electoral legislator has stipulated that, to exercise the right to vote and thus electoral oversight, an individual must have reached the age of political maturity, defined as 18 years old on election day. This approach expands the base of the electoral body by lowering the age of political maturity to 18, unlike some countries where the political maturity age is set at 20 years in Tunisia or 21 years in Lebanon.

2. **Citizenship as a Primary Factor for Actualizing Electoral Body Participation**

Laws governing nationality grant an individual citizenship based on birth within the state's territory or through the bloodline. In this regard, many countries distinguish between natural-born citizens and naturalized individuals. Some impose restrictions on naturalized citizens' right to vote for a certain period, as determined by each country's constitution and laws (Yehya Al-Jamal).

According to Article 50 of Ordinance 21-01:*"Every Algerian man and woman is considered an elector..."* The electoral legislator does not specify whether the nationality must be original or acquired. This is a positive aspect, as the matter pertains to exercising the right to vote rather than the right to run for office.

3. Requiring the Electoral Body to Enjoy Civil and Political Rights

Voters must be fully competent to exercise their political rights. In this context, Article 50 of Ordinance 21-01 on the Electoral System states:

"Every Algerian man and woman aged 18 years or older on election day, who enjoys full civil and political rights, is not subject to any conditions of incapacity as defined by applicable legislation, and is registered on the electoral list, is considered an elector."

4. To ensure the integrity of the electoral body and electoral lists, prevent fraud, and promote transparency, fairness, and credibility, the legislator has excluded certain individuals from registering on the electoral list, as outlined in Article 52 of Ordinance 21-01.

Second: Securing Electoral Lists to Protect Voter Will

1. Mandatory One-Time Registration on Electoral Lists

Registration on electoral lists is mandatory for every citizen who meets the legal requirements. According to Article 54 of Ordinance 21-01: *"Registration on electoral lists is mandatory for every citizen who meets the legal conditions."*

Additionally, the law prohibits anyone from registering on more than one list. Article 56 of Ordinance 21-01 states (Mohamed Barakat, 2021):

"A person cannot be registered on more than one electoral list."

Registering on multiple lists creates opportunities for voter fraud by allowing the use of a voter's name in tampering with the process, thereby undermining the voter's will.

2. Establishing a National Registry for the Electoral Body

To ensure the protection of the electoral body and prevent its misuse for unlawful purposes that could undermine the credibility of the electoral process, the electoral legislator, under the responsibility of the Independent Authority, established a national registry for the electoral body. This registry comprises all electoral lists from municipalities as well as diplomatic and consular centers abroad.

In this context, all Algerian men and women residing abroad and registered with diplomatic and consular representations can request to register:

1. **For Municipal and Provincial Popular Council Elections**, on the electoral list of one of the following municipalities:
   - The municipality of the applicant's place of birth,
   - The municipality of the applicant's last residence,
   - The municipality of the place of birth of one of the applicant's ancestors.

2. **For Presidential, Legislative, and Referendum Elections**, registration is done on the electoral list of Algerian diplomatic and consular representations in the voter's country of residence.

To preserve the voter's right to vote despite a change of residence, and within the framework of the constitutional right to change residence, the law grants citizens the right to register in their new municipality of residence. This requires the removal of their name from the previous municipality within three (3) months of changing residence. The same applies in the event of death, where the voter's name is removed immediately after the relevant municipal services, or diplomatic and consular authorities, inform the Independent Authority (Amin Rimal, 2021).

3. Reviewing Electoral Lists to Ensure Transparency

Given the importance of electoral lists in determining the number of voters and ensuring the integrity of the electoral process, these lists are prepared and periodically reviewed, either annually or on the occasion of each election or referendum. This is done in each municipality by a municipal committee responsible for reviewing electoral lists, working under the supervision of the Independent Authority. These reviews typically occur during the last quarter of each year. Exceptionally, the lists may be reviewed pursuant to a decree summoning the electoral body, which specifies the opening and closing dates of the review period.

4. The Role of the Municipal Committee Responsible for Reviewing Electoral Lists in Ensuring Integrity

The municipal committee responsible for reviewing electoral lists is composed of:

- A judge appointed by the president of the territorially competent judicial council, who acts as the chairperson,
- Three (3) citizens from the municipality, selected by the provincial delegation of the Independent Authority from among voters registered in the electoral list of the concerned municipality.
- A permanent secretariat, managed by a municipal employee with experience, competence, and impartiality, is placed at the disposal and under the supervision of the municipal committee for the review of electoral rolls.
- **According to Article 63**, it is clear that the electoral legislator, in order to ensure the fairness and credibility of the electoral rolls, has included in the composition of the committee tasked with reviewing the electoral rolls three (3) citizens from the municipality who are registered voters in the electoral roll of the concerned municipality, in addition to a judge serving as the committee chair. This measure aims to guarantee the credibility of the electoral rolls by involving members of the electorate in the committee's composition (Saleh Hussein Ali Abdullah, 2012).
- As for the preparation and review of electoral rolls abroad, this process is conducted in every diplomatic or consular district under the supervision and responsibility of the independent authority through an electoral roll review committee composed of:
  - The head of the diplomatic representation or the head of the consular center, or their representative, as chairperson.
  - Two (2) voters registered in the electoral roll of the diplomatic or consular district, appointed by the independent authority, as members.
  - A consular employee, as a member. The committee appoints a secretary-general from among its members.

Through this, the electoral legislator has granted voters the right to participate in the preparation and review of electoral rolls abroad.

Third: The Electorate's Right to Appeal Electoral Rolls

The electoral law assigns the authority to address and decide on grievances and objections submitted by voters to the municipal committee for the review of electoral rolls.

1. **Objections before the Municipal Committee for the Review of Electoral Rolls**

The law grants voters the right to object and file grievances in the following cases:

- Any citizen who has been omitted from an electoral roll may submit their grievance to the chairperson of the municipal committee for the review of electoral rolls.

- Any citizen registered in an electoral roll of the district has the right to submit a reasoned objection to remove a person wrongly registered or to register a person omitted in the same district.

A. Deadlines for Filing Objections

Ordinance 21-01 sets the deadlines for filing objections regarding registration or deletion during the ten (10) days following the announcement of the closure of the review process. However, this deadline is reduced to five (5) days in the case of exceptional reviews.

These objections are referred to the Electoral Roll Review Committee, which issues a decision within a maximum of three (3) days.

The chairperson of the municipal committee for the review of electoral rolls or the head of the diplomatic or consular representation must notify the concerned parties of the committee's decision within three (3) full days using any legal means.

2. Appeal to the Judiciary

The electoral legislator has assigned the jurisdiction to adjudicate appeals regarding electoral rolls to the regionally competent court for citizens residing in Algeria. For Algerian citizens residing abroad, the Algiers Court has jurisdiction. Concerned parties may file an appeal within five (5) full days from the date of notification of the decision. If no notification is provided, the appeal can be filed within eight (8) full days from the date of objection.

The appeal must be recorded by simple declaration at the clerk's office of the competent court under the ordinary judicial system. The court must issue its ruling within a maximum of five (5) days, without procedural costs or requiring legal representation. Notifications are sent to the concerned parties three (3) days before the hearing. The court's decision is final and not subject to any form of appeal.

Through this, the legislator has ensured the electorate's right to judicial recourse in ordinary courts for any infringement related to electoral rolls.

Fourth: The Voter's Right to Access the Electoral Roll

The electoral legislator has granted voters the right to review the electoral roll concerning them to confirm that their name is registered. This measure adds fairness and credibility to the preparation of electoral rolls. Granting voters this right acts as subsequent oversight of the electoral roll, ensuring the administration's diligence in preparing and organizing electoral rolls. This is affirmed in Article 70 of Ordinance 21-01:

"Every voter has the right to review the electoral roll concerning them whenever they request it."

Fifth: Criminal Protection of Electoral Rolls (Safeguarding the Will of the Electorate)

The legislator has provided criminal protection for electoral rolls to safeguard the will of the electorate due to their vital and fundamental role in the electoral process. Any tampering with electoral rolls is considered an electoral offense punishable by law. This aims to uphold integrity, transparency, and prevent electoral roll fraud, as stipulated in Articles 278 to 285 of Ordinance 21-01 regarding the electoral system.

Article 278 states:

"Anyone who registers themselves on more than one electoral roll under false names or identities, or conceals a condition of ineligibility stipulated by law when registering, shall be punished with imprisonment from three (3) months to three (3) years and a fine ranging from 4,000 DZD to 40,000 DZD."

Article 279 states:

"Any falsification in issuing or presenting a registration or removal certificate from the electoral rolls shall be punished with imprisonment from six (6) months to three (3) years and a fine ranging from 6,000 DZD to 60,000 DZD. Attempted falsification is punishable with the same penalty."

By analyzing these provisions, it becomes evident that the legislator has linked imprisonment with financial fines simultaneously, leaving no discretionary authority for the criminal judge to choose between penalties.

Through this, the legislator has imposed harsher penalties to protect the electorate's will from being tampered with, as any infringement upon the electorate ultimately undermines the democratic process as a whole.

Section Two: The Role of the Electorate in Ensuring Integrity and Transparency in the Execution Phase of the Electoral Process

After the electoral campaign phase, where candidates who meet the legal requirements for candidacy play a significant role in presenting and promoting their programs, comes the voting phase. This phase allows voters to select the best candidate based on their program, ultimately leading to electoral success.

This is a critical stage in which the role of the electorate becomes evident: the voting process and the selection of candidates. The electorate plays a prominent role from the date of the election until the announcement of the results.

First: General Voting in Elections as a Means to Expand the Electorate

General voting aims to strengthen democracy by allowing a large number of voters to participate in the process of delegating authority to members of parliament or the president of the republic. It enables all citizens to participate in political life whenever they meet the legal conditions (Yousra Boulaqwas, 2021).

General voting is manifested through direct elections, which involve voters directly selecting their representatives.

A. Direct and Secret General Voting for Electing the President of the Republic

In the 2020 constitutional amendment, **Article 85** states:

"The President of the Republic is elected through direct, secret, and general voting..."

B. Direct and Secret General Voting in Electing Members of the National People's Assembly

The constitutional legislator adopted the principle of direct and secret general voting in the election of members of the National People's Assembly. **Article 121** states: *"Members of the National People's Assembly are elected through direct, secret, and general voting.*

Two-thirds (2/3) of the members of the Council of the Nation are elected through indirect, secret voting, with two seats per wilaya (province), selected from among members of the municipal and provincial councils..."

This principle directly connects to the will of the voter, as they cast their vote to select candidates, embodying the theory of popular sovereignty.

It is noted from **Article 121** of the 2020 constitutional amendment that the legislator adopted the principle of general voting for electing members of the National People's Assembly, thereby broadening the electorate. In contrast, the election of members of the Council of the Nation is exclusively conducted among members of municipal and provincial councils.

Second: Strengthening the Electorate's Presence in Voting Centers and Electoral Committees as a Guarantee for Electoral Transparency

The electoral legislator organized provisions related to the voting and polling processes in Chapter 1, Section 4 of Ordinance 21-01.

Article 125 of Ordinance 21-01 states:

"Voting takes place within the electoral district, and voters are distributed by a decision from the coordinator of the provincial delegation of the independent authority to polling stations. However, when two or more polling stations are located in the same place, they form a 'Voting Center,' which falls under the responsibility of a Center Head appointed by a decision from the coordinator of the provincial delegation of the independent authority..."

A. Composition of the Polling Station (The Role of Polling Station Members in Protecting Voters' Ballots)

Article 128 of Ordinance 21-01 states:

"The polling station may be fixed or mobile and is composed of:

- **Chairperson,**
- **Vice-Chairperson,**
- **Secretary,**
- **Two Assistants.**

Article 129 states:

"Members of the polling station and additional members are appointed and assigned by a decision from the coordinator of the provincial delegation of the independent authority, chosen from among voters residing in the province, with the exception of candidates, their relatives and in-laws up to the fourth degree, and individuals affiliated with their parties, in addition to elected members..."

From this text, it is clear that the members of the polling stations are all part of the electorate, which indicates that this body is not affiliated with any authority, political party, or candidate. This ensures the integrity and transparency of the voting process. Therefore, the electoral legislator, aiming to protect voters' ballots, has made the electorate a supervisory and protective entity through the composition of polling station members (Mouloud Didan, 2014).

B. The Electorate's Right to Object and Appeal in Court Regarding the Composition of Polling Station Members

1. Objection

Article 129 of Ordinance 21-01 states:

"This list may be subject to modification in case of an acceptable objection, which must be submitted in writing to the coordinator of the provincial delegation of the independent authority, and should be legally justified within five (5) days following the date of the initial posting and delivery of the list."

The decision of rejection must be communicated to the concerned parties within three (3) full days from the date of submission of the objection.

2. Judicial Appeal

Any interested party may appeal the rejection decision issued by the independent authority before the regionally competent administrative court within three (3) full days from the date of notification of the decision.

The administrative court must issue a ruling on the appeal within five (5) full days from the date of its submission (Said Bouchaïr).

An appeal may be filed against the administrative court's ruling before the competent administrative appeals court within three (3) full days from the date of notification of the judgment. The competent administrative appeals court must issue a ruling within five (5) full days from the date of registration.

The decision of the administrative appeals court is final and not subject to any form of appeal.

The judgment or decision, as the case may be, must be communicated immediately upon issuance to the concerned parties and to the coordinator of the provincial delegation of the independent authority for implementation.

From **Article 129**, it is clear that the electoral legislator, in order to ensure the integrity of the electoral process, granted the voter the power to object to and appeal the composition of polling station members before the judiciary, as a means of subsequent supervision to ensure the integrity and transparency of the electoral process.

C. Involving Voters in the Vote Counting Process

The vote counting process begins immediately after the voting concludes and continues without interruption until it is fully completed. The counting must be done publicly and in the polling station (Karoun Mohamed Arzaki, 2023).

The tables for the counting process are arranged in such a way as to allow voters to gather around them.

Members of the polling station appoint the vote counters from among the voters registered in the polling station where the counting is taking place, in the presence of representatives of the candidates or candidate lists.

If there are not enough counters, all members of the polling station may participate in the counting process.

Once the reading and tallying of the points is completed, the counters must submit the tally sheets signed by them to the chairperson of the polling station. A record of the counting results is kept in each polling station.

D. Involving the Electorate in the Composition of Electoral Committees

Article 264 states:

*"At the level of each municipality, a municipal electoral committee is created for each election. It is composed of:

- A judge appointed by the president of the relevant regional judiciary, who serves as the chair.
- A vice-chair and two assistants appointed by the coordinator of the provincial delegation of the independent authority from among the voters of the municipality, excluding candidates, their party members, and their relatives up to the fourth degree..."* Unlike the provincial electoral committee and the committee for citizens residing abroad, in these two committees, voters are not involved as all members are civil servants. The municipal electoral committee is responsible for tallying the voting results obtained in all polling stations within the municipality.
- It is clear that the composition of the municipal electoral committee includes voters alongside a judge as the chair, which ensures the integrity, transparency, and credibility of the electoral results.

Conclusion

Ultimately, the electorate plays a significant role in the democratization and integrity of the electoral process, from its beginning until the announcement of the final results, by being present at every stage of the elections. This is outlined in Ordinance 21-01 regarding the Electoral System. Based on the above, the following recommendations are provided:

- It is necessary to strengthen the electorate with effective mechanisms to ensure the integrity of the elections.
- It is necessary to expand the electorate's presence at every stage of the electoral process in a manner that guarantees the role of the electorate in ensuring the integrity of the elections.
- The presidency of the electoral committees should be given to the electorate, provided it possesses the necessary competence to manage the elections at each stage.
- The electorate should be granted the right to appeal any action that violates electoral law, at any stage of the electoral process, as it represents the sovereign body and elected bodies are there to serve it, thus contributing effectively to the building of these bodies.

References

1. Amin Rimal. (2021). *The Legal System of Legislative Elections in Algeria and its Impact on Achieving Democracy*. Doctoral Thesis in Public Law. Faculty of Law and Political Science, Tlemcen University.
2. Karoun Mohamed Arzaki. (2023). The Impact of Direct Universal Suffrage on the Legal Status of the President of the Republic in Algeria. *Journal of Legal and Political Thought*, 7, 2.
3. Mohamed Barakat. (2021). *The Legal System of Parliamentary Members*. A Comparative Study of Algeria, Egypt, France, and Other Systems, Part One, University Publications House.
4. Mouloud Didan. (2014). *Studies in Constitutional Law and Political Systems*. Balqis Publishing House.
5. Nabila Mezouaghi. (2020). Toward Strengthening Electoral Transparency through the Independent Electoral Authority. *Journal of Comparative Legal Studies*, 6, 2.
6. Ordinance 21-01 containing the Organic Law on the Electoral System. (2021, March 10). *Official Gazette*, 17.
7. Saleh Hussein Ali Abdullah. (2012). *The Right to Vote, A Comparative Study*. Modern University Office.
8. Said Bouchaïr. *Constitutional Law and Political Systems*, 1.
9. Yehya Al-Jamal. *The Constitutional System in the Arab Republic of Egypt*. Dar Al-Nahda Al-Arabiya.
10. Yousra Boulaqwas. (2021). Procedures for Registration in the Electoral List under Ordinance 21-01. *Journal of Legal and Economic Studies*, 04(01).
11. 2020 Constitution. (2020, December 30). *Official Gazette*, 82.

Received: 04.09.2024
Revised: 30.10.2024
Accepted: 15.12.2024
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/122-131

Rachid Khedir
University of El-Oued
https://orcid.org/0000-0003-0331-1528
khedir-rachid@univ-eloued.dz
Leyla Khedir
University of El-Oued
https://orcid.org/X806-6010-0002-0000
khedir-leyla@univ-eloued.dz
Okba Khedir
University of El-Oued
https://orcid.org/0000-0003-4193-059X
khedir-okba@univ-eloued.dz

Press Freedom and Judicial Guarantees in Its Protection

Abstract

This study delves into the vital role of the administrative judiciary in Algeria in safeguarding press freedom, focusing on its involvement in various regulatory and oversight functions. Specifically, the research examines the authority of the written press sector in granting licenses, or accreditation, for the issuance of newspapers and the administrative judiciary's capacity to intervene when there are refusals to grant such licenses. Furthermore, the study highlights the judiciary's role in monitoring and controlling administrative bans on newspapers, both in ordinary circumstances and during exceptional situations, such as national emergencies or political crises. The analysis covers the legal frameworks that empower the administrative judiciary to protect press freedom and prevent any unjustified restrictions on the media. In the context of Algeria, the balance between government regulation and the judiciary’s role in ensuring media independence is explored, showcasing how the administrative judiciary can serve as a check on executive power, thereby strengthening democratic principles. Through this exploration, the study underscores the significance of judicial oversight in preserving the fundamental right to free expression, which is essential for a healthy, functioning democracy.
Keywords: *administrative judiciary, press freedom, Algeria, judicial oversight*

Rachid Xedir
El-Oued Universiteti
https://orcid.org/0000-0003-0331-1528
khedir-rachid@univ-eloued.dz
Leyla Xedir
El-Oued Universiteti
https://orcid.org/X806-6010-0002-0000
khedir-leyla@univ-eloued.dz
Okba Xedir
El-Oued Universiteti
https://orcid.org/0000-0003-4193-059X
khedir-okba@univ-eloued.dz

Mətbuat azadlığı və onun müdafiəsində məhkəmə zəmanətləri

Xülasə

Bu tədqiqat Əlcəzairdə inzibati məhkəmə sisteminin müxtəlif tənzimləmə və nəzarət funksiyalarında iştirakına diqqət yetirərək, mətbuat azadlığının qorunmasında mühüm rolunu

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

araşdırır. Konkret olaraq, tədqiqat qəzetlərin buraxılması üçün lisenziyaların və ya akkreditasiyanın verilməsində yazılı mətbuat sektorunun səlahiyyətlərini və bu cür lisenziyaların verilməsindən imtina olduqda inzibati məhkəmə sisteminin müdaxilə etmək imkanlarını araşdırır. Bundan əlavə, tədqiqat həm adi şəraitdə, həm də milli fövqəladə hallar və ya siyasi böhranlar kimi müstəsna hallarda qəzetlərə inzibati qadağaların monitorinqi və nəzarətində məhkəmə sisteminin rolunu vurğulayır. Təhlil mətbuat azadlığını qorumaq və mediaya hər hansı əsassız məhdudiyyətlərin qarşısını almaq üçün inzibati məhkəmə sisteminə səlahiyyət verən hüquqi çərçivələri əhatə edir. Əlcəzair kontekstində dövlət tənzimlənməsi ilə məhkəmə sisteminin medianın müstəqilliyinin təmin edilməsində rolu arasında tarazlıq araşdırılır, inzibati məhkəmənin icra hakimiyyəti üzərində necə bir yoxlama rolunu oynaya biləcəyi nümayiş etdirilir və bununla da demokratik prinsiplər gücləndirilir. Bu araşdırma vasitəsilə tədqiqat sağlam və fəaliyyət göstərən demokratiya üçün vacib olan əsas ifadə azadlığının qorunmasında məhkəmə nəzarətinin əhəmiyyətini vurğulayır.

Açar sözlər: *inzibati məhkəmə, mətbuat azadlığı, Əlcəzair, məhkəmə nəzarəti*

Introduction

Freedom of expression is a fundamental value that stands at the heart of any democratic society, as it enables individuals to express their views, challenge the status quo, and contribute to societal development. This freedom is inseparable from democracy itself, and it serves as the foundation for the establishment of democratic societies. It ensures that citizens can interact with one another, participate in public life, and develop their ideas without fear of repression or censorship. For a society to thrive, it must guarantee the protection of its citizens' freedoms, especially the right to freely express opinions and access diverse sources of information.

In this context, Algeria has enshrined freedom of expression within its constitutional framework, recognizing its critical importance in shaping a democratic society. Article 50 of the Algerian Constitution guarantees the freedom of the written press, audiovisual media, and online networks, explicitly stating that such freedoms shall not be subject to any form of prior censorship. This constitutional safeguard ensures that media outlets are free to operate without undue interference, allowing for the dissemination of diverse opinions and information.

In addition to constitutional protections, Algeria has enacted a new media law (12-05), which assigns the responsibility for establishing newspapers and other media institutions to newly created regulatory bodies: the Written Press Regulatory Authority and the Audiovisual Regulatory Authority. These regulatory bodies are tasked with ensuring that media institutions operate within the confines of the law and uphold democratic principles. They are bound to respect the constitutional provisions and the fundamental principles of the legal system, ensuring that the freedom of the press is preserved in a way that aligns with the values of the Constitution.

However, to prevent the government or administrative bodies from exceeding their legal authority and curbing press freedom, Algerian legal scholars and administrative jurisprudence stress the importance of imposing checks and balances on these regulatory bodies. This includes the need for judicial oversight to ensure that administrative decisions related to media licensing, bans, and censorship are legitimate and transparent. The fear of administrative overreach or abuse of power necessitates that these bodies are held accountable through the administrative judiciary, which can intervene to protect the public interest, uphold the rule of law, and safeguard the fundamental right to free expression.

Research

This study, therefore, seeks to explore the critical role of the administrative judiciary in protecting press freedom in Algeria. By examining the mechanisms in place to prevent administrative bodies from infringing upon the rights of journalists and media outlets, this research aims to shed light on the ways in which judicial oversight functions as a safeguard against unjust restrictions on press freedom. Through a deeper understanding of these legal and institutional frameworks, we can better appreciate the importance of maintaining a delicate balance between regulation and freedom in the media sector.

I. Press Freedom and Its Importance

Press freedom has become an issue of paramount importance, supported by constitutional and international guarantees that ensure its protection. Constitutions recognize freedom of expression and the press as fundamental and general rights, and international legislation reinforces these principles within its provisions.

1. Press Freedom and Its Place Among Public Liberties

There are various definitions of press freedom, but constitutional jurisprudence generally agrees that press freedom is a public freedom, as are all fundamental freedoms.

1.1 Definition of Press Freedom

The French scholar Duguit defined press freedom as "the right of an individual to express his or her opinions and beliefs through publications in various forms such as books, pamphlets, magazines, newspapers, or advertisements, without these publications being subject to prior authorization, but with the authors' civil or criminal responsibility." (Salman, 2014, p. 289).

Another definition suggests that press freedom is the right of an individual to express their opinions and ideas through print on all topics, without prior authorization or censorship. In broader terms, it refers to the right to publish, but this right is not absolute and is governed by the law (Arabi, 2016, p. 11).

Press freedom is also understood as the liberty of individuals—whether independently or collectively, through a company, party, or organization—to print anything they wish, publish it, and manage their own newspaper or create a new one, spreading views and comments they believe serve the public good. It also acknowledges the public's right to have their ideas shared through the press (Amin, 2005, p. 16).

Professor Francis Bell defines press freedom in three points:

- Media freedom is a legitimate freedom defined by law, and no media institution may act outside this legal framework. Media freedom does not equate to chaos; rather, it is a regulated activity within legal boundaries.
- Media freedom implies that every citizen has the right to establish a newspaper or a media institution, which must operate within the confines of public law.
- The state should not directly intervene in press affairs, and any government support for the media sector should be distributed in a way that ensures the survival of smaller institutions, as media organizations are vital for the public interest (Ahddaden, 2014, pp. 44-45).

These definitions align with Article 11 of the 1789 Declaration of the Rights of Man and the Citizen, which states: "The free exchange of ideas and opinions is one of the most precious of the rights of man. Every citizen may, accordingly, speak, write, and print with freedom, but shall be responsible for such abuses of this freedom as shall be defined by law." (Salman, 2014, p. 290).

2.1 Public Liberties

Professor Rouch defines public liberties as the fundamental rights in a modern and liberal state that are necessary for true freedom. Professor Gilles Lebreton argues that the term "fundamental rights" is broader than "public liberties." (Saifan, 2010, pp. 24-25).

In its ruling on press institutions on 10 November 1984 and again on 18 January 1985, the French Constitutional Council explicitly made a distinction within public liberties, recognizing that certain freedoms are more essential (fundamentals) than others, meaning they are more important and thus enjoy special protection (p. 63).

Traditional and modern jurisprudence has debated the classification of rights and freedoms, especially the status of press freedom and freedom of expression. Among the most prominent classifications are those by Professor Duguit, Professor Hauriou, and scholar Esmein. These classifications are as follows:

1.2.1 Professor Duguit's Classification:

- Negative freedoms
- Positive freedoms

2.2.1 Professor Hauriou's Classification:

- Personal freedoms: individual liberty, family liberty, freedom of contract, freedom to work.

- Spiritual or moral freedoms: freedom of belief, freedom of education, press freedom, and freedom of assembly.
- Freedoms that establish social institutions: social, economic, and trade union freedoms, freedom to form associations.

3.2.1 Scholar Esmein's Classification:

- Freedoms with material content: freedoms of security, mobility, property, housing, and trade.
- Freedoms with immaterial content: freedom of belief, freedom of worship, and press freedom.

In modern jurisprudence, George Burdeau divided public liberties into four main groups:

- Personal physical freedoms: freedom of movement, security, private life, housing, and correspondence.
- Collective freedoms: the right to form associations, freedom of assembly, and freedom of demonstration.
- Intellectual freedoms: freedom of opinion, freedom of thought, freedom in the arts, radio, television, education, and religious and ideological freedom.
- Economic and social freedoms: the right to work, freedom of labor, property rights, and freedom of trade and industry (Abdullah, 2002, pp. 398-399).

All of these classifications, including others, agree that freedom of speech and press, in its broadest sense, including radio and television, are fundamental rights. These freedoms can be considered either collective or individual rights, reflecting the importance of the press in shaping public opinion and its essential role in modern states. Press freedom is a cornerstone of democracy, and protecting it ensures the protection of democracy itself and the stability of the state.

2. Press Freedom in the Algerian Constitution and International Covenants and Treaties

Both the Algerian Constitution and international conventions and treaties emphasize the importance of freedom of expression and the press, enshrining protections and guarantees for them.

1.2 Press Freedom in the Algerian Constitution

The Algerian Constitution contains several provisions that establish the fundamental principles for public liberties, including freedom of opinion and expression in all forms. Article 38 states that "fundamental freedoms and human and citizen rights are guaranteed," while Article 42 asserts "the inviolability of freedom of belief and the inviolability of freedom of opinion." Additionally, Article 48 guarantees "freedom of expression, the establishment of associations, and meetings for citizens."

The 2016 constitutional amendment introduced significant new guarantees for press freedom, particularly with the removal of imprisonment penalties. Article 50 explicitly guarantees the freedom of written and audiovisual press and media networks, stating that these freedoms are not subject to any form of prior censorship. It also stipulates that "this freedom cannot be used to violate the dignity, freedoms, or rights of others." Moreover, the publication of information, ideas, images, and opinions is guaranteed within the framework of the law, while respecting the nation's core values and cultural, religious, and ethical principles. It further emphasizes that press offenses cannot result in imprisonment (Law No. 01-16, 2016).

2.2 Press Freedom in International Covenants and Treaties

Article 19 of the Universal Declaration of Human Rights states, "Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive, and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers." However, Article 29 of the same declaration imposes restrictions on freedom of opinion and expression to ensure the rights and freedoms of others, as well as to maintain public order, protecting individuals' privacy, and ensuring societal well-being. These limitations are as follows:

1. Everyone has duties toward the community, as only within the community can one's personality fully develop.
2. No individual shall be subject, in the exercise of their rights and freedoms, to any restrictions other than those determined by law, exclusively aimed at ensuring due recognition and respect for the rights and freedoms of others, as well as fulfilling the just requirements of morality, public order, and the general welfare in a democratic society.

3. No individual may exercise their rights and freedoms in a manner contrary to the principles of the United Nations and its purposes.

Furthermore, Article 19 of the International Covenant on Civil and Political Rights reiterates the following:

a. Every individual has the right to hold opinions without interference.

b. Every individual has the right to freedom of expression, which includes freedom to seek, receive, and impart information and ideas of all kinds, without regard to frontiers, whether orally, in writing, in print, or through any other medium chosen by the individual.

It also allows for limitations to this right in specific cases such as respecting the rights of others, protecting national security, public order, public health, or morals, and safeguarding the reputation of others (United Nations, 1966).

Article 20 of the same Covenant prohibits the advocacy of war and the incitement to racial, national, or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility, or violence.

In the European Convention on Human Rights, Article 10 establishes the following:

1. Everyone has the right to freedom of expression. This right includes the freedom to hold opinions, to receive and impart information and ideas without interference by public authorities and regardless of frontiers. However, this may be subject to prior authorization for broadcasting institutions.

2. These freedoms carry responsibilities and may be subject to restrictions or penalties under the law in a democratic society to safeguard national security, public safety, and public health, protect the rights of others, maintain public order, or prevent the dissemination of confidential information (Council of Europe, 1950).

The American Convention on Human Rights, under Article 13, outlines:

1. Every individual has the right to freedom of thought and expression, including the freedom to seek, receive, and impart information without regard to frontiers, whether orally, in writing, in print, or through any other medium chosen by the individual.

2. The exercise of this right may not be subject to prior censorship but can be subject to post-publication responsibility, defined by law, and necessary for:

- Respecting the rights or reputations of others.
- Protecting national security, public order, public health, or morals (Organization of American States, 1969).

The African Charter on Human and Peoples' Rights, Article 9, affirms:

- Every individual has the right to receive information.
- Every individual has the right to express and disseminate their opinions within the framework of laws and regulations.

Additionally, Article 27 specifies the scope of these freedoms:

- Every individual has duties toward their family, society, the state, and the international community.
- The exercise of rights and freedoms must respect the rights of others and public order, security, morals, and the public interest (African Union, 1981).

II. Judicial Oversight of the Freedom to Publish Newspapers

The administrative judiciary plays a significant role in protecting press freedom through judicial oversight of the rejection of newspaper publishing licenses, as well as oversight of administrative bans on newspapers.

1. Licensing for Newspaper Publication Under Media Law 12-05

Algerian Media Law 12-05 outlines the procedures for issuing newspapers under the authority of the Press Regulatory Authority, an independent administrative body responsible for overseeing the process.

1.1 Definition and Procedures for Newspaper Publishing Licenses

A license entails obtaining prior approval from the administration to engage in a specific activity, according to regulatory rules that define the conditions for granting permission in both substantive and personal aspects (Tahrawi, 2009, p. 243). Licensing is considered a relatively strict measure since

it requires prior authorization from the administrative authority. The justification for licensing lies in the need to protect society, a duty of the administration to prevent harmful activities that could disrupt public order (Nassar, 2007, pp. 59-60).

There are two types of licenses:

- **Restricted License**: This type of license specifies the conditions necessary for exercising freedom. If these conditions are met, the administrative authority is obligated to approve the license.
- **Discretionary License**: This type grants the administration discretionary power to approve or reject the license even if the required conditions are met. However, the administration must not misuse this power arbitrarily.

Licensing imposes a restriction on the exercise of freedoms. If it is a restricted license, the administration only permits individuals to exercise their freedom after verifying compliance with legal conditions. Consequently, individuals remain subject to the administrative authority's approval or rejection. In the case of a discretionary license, the administration may abuse its authority under the pretext of maintaining public order, thereby making the exercise of freedom contingent on the administration's will (Hamouda, 2008, p. 76).

1.2 Procedures for Obtaining a Newspaper Publishing License

Media Law 12-05 (Organic Law No. 12-05, 2012). requires newspapers to obtain accreditation (license) before publication. Article 11 stipulates that issuing any periodic publication is a free process but must undergo registration procedures and verification of information accuracy. A prior declaration must be submitted and signed by the director responsible for the publication to the Press Regulatory Authority as specified in this law. Upon submission, an immediate receipt is issued.

According to Article 13 of Media Law; once the declaration is submitted and the receipt is issued, the Press Regulatory Authority grants accreditation within sixty (60) days from the date of submission. Accreditation is granted to the publishing institution and is considered approval for publication.

Article 12 of the Media Law specifies the required details for the declaration submitted to the regulatory authority, including:

- The title of the publication and its frequency of issuance
- The subject matter of the publication
- The place of publication
- The language(s) of the publication
- The name, surname, address, and qualifications of the director responsible for the publication
- The legal nature of the publishing company
- The names and addresses of the owner(s)
- The composition of the capital of the company or institution owning the publication title
- The format and price of the publication

Additionally, the Media Law stipulates that the director responsible for any periodic publication must meet the following conditions (Article 23 of the Media Law):

- Hold a university degree
- Have a minimum of ten (10) years of experience in journalism for general media publications, or five (5) years of experience in the field of scientific, technical, or technological specialization for specialized publications
- Be an Algerian citizen
- Enjoy full civil rights
- Have no prior convictions for crimes involving dishonor or moral misconduct
- Not have engaged in actions against the November 1, 1954 Revolution for individuals born before July 1942.

3.2 The Legal Nature of the Decision to Reject a License

An administrative decision is defined as an expression by the administration, in the legally required form, of its binding will, based on its public authority as prescribed by laws and regulations, with the aim of creating a legal position whenever possible and legally permissible, and when

motivated by the pursuit of public interest in a given society, targeting individuals by their attributes rather than their identities.

From this definition, several conditions must be met for licensing to constitute an administrative decision (Mahyou, 2006, p. 292):

- **It must be administrative in nature and issued by an administrative authority expressing its binding will**: The Press Regulatory Authority is an independent body with legal personality and financial autonomy (Article 40 of Media Law 12-05). It is an independent administrative authority with regulatory power. Despite its oversight and deterrent functions, it remains an administrative, not a judicial, entity, and as such, it falls under the supervision of the administrative judiciary (Weil & Boyou, 2009, p. 40).
- **It must be enforceable**: This means that it is issued by an administrative authority that has the right to do so without requiring approval from a higher administrative authority (Tamawi, 2010, p. 404). The Press Regulatory Authority is the sole administrative body authorized to grant newspaper licenses, as stipulated in Article 13 of the Media Law (Article 13, Media Law).
- **It must create legal effects on a legal status**: The refusal to grant a newspaper license affects the legal status of the applicant, as it impacts the individual's freedom of expression through public dissemination and obstructs the issuance of newspapers (Hamouda, 2008, p. 208).

3.3 Judicial Jurisdiction and Oversight of the Administrative Ban on Newspapers

The Press Regulatory Authority is an independent national administrative body whose administrative decisions are subject to judicial oversight and can be challenged before the competent judicial authority.

3.3.1 The Jurisdiction of the State Council in Disputes Over Newspaper Licensing

Article 14 of the Media Law states that the decision of the Press Regulatory Authority to refuse a license is subject to appeal before the competent judicial authority (Article 14, Media Law). Article 901 of the Civil and Administrative Procedures Law stipulates:

"The State Council has exclusive jurisdiction, as a court of first and final instance, to rule on annulment, interpretation, and validity claims regarding decisions issued by central administrative authorities."

Article 09 of Organic Law 98/01 on the jurisdiction, organization, and operation of the State Council, as amended and supplemented, states:

"The State Council has exclusive jurisdiction, as a court of first and final instance, to rule on annulment, interpretation, and validity claims regarding decisions issued by central administrative authorities, national public bodies, and national professional organizations." (Organic Law 11-13, 2011).

Accordingly, the State Council is the legally competent body to hear administrative cases brought by legal entities against the Press Regulatory Authority in case of a refusal to grant newspaper publishing licenses. The decision to refuse a license must be justified and communicated to the concerned party within the stipulated timeframe of sixty days from the submission of the publication declaration.

The Egyptian Administrative Court has affirmed that restrictions on public freedoms guaranteed by the constitution constitute urgent matters that warrant the suspension of execution due to their serious implications. It ruled that the restriction of freedoms should not persist until a final judgment is reached in the main lawsuit (Fahmy, 2009, p. 139).

3.3.2 Judicial Oversight of Newspaper Bans

Judicial oversight serves as a safeguard for individuals against administrative attempts to hinder the exercise of their rights. It helps them overcome the excessive restrictions imposed by the government on their freedoms. The judiciary has historically been, and continues to be, the natural guardian of these rights and freedoms (Abu Younis, 1996, p. 288).

The Supreme Administrative Court has emphasized the importance of public freedoms and the right of every individual to enjoy them, provided they do not harm others. Freedom is not absolute but is subject to legislative restrictions to ensure that individuals exercise their rights within reasonable limits. The court has also reaffirmed the principle of press freedom, stating that it should

not be restricted except to protect social order and only to the extent necessary for safeguarding society (Fahmy, 2009, pp. 141-142).

The Egyptian Administrative Court has ruled that restricting constitutional public freedoms is an urgent matter that justifies the suspension of execution due to its serious consequences. If such a restriction is likely unconstitutional or unlawful, it should not remain in effect until a final judgment is issued (p. 139).

3.3.3 Administrative Seizure of Newspapers in French Law

French law permits the administrative seizure of newspapers if their content poses a threat to public order, particularly if their circulation could incite disturbances that the administration might struggle to control. However, French law requires that such a seizure be proportionate to the scale of the threat and the disturbance caused.

This was evident in the case of *L'Action Française* newspaper. When the matter was brought before the French State Council, it upheld the seizure but ruled that the newspaper did not constitute a genuine threat, leading to a compensation ruling—not because of the seizure itself but due to its excessive generalization (Nassar, 2007, pp. 108-109).

3.3.4 Administrative Decisions Under the Algerian State of Emergency

The Algerian legislature has stipulated that administrative decisions taken under a state of emergency, including those suspending or closing any company, entity, or institution due to threats to public order, public security, the proper functioning of institutions, or higher national interests, are legally justified (Article 3 of Decree 92-320).

3.3.5 Judicial Oversight of Administrative Censorship on the Press

To uphold the principle of prioritizing freedom, administrative judges exercise deeper and broader oversight over administrative measures that restrict freedoms—especially press freedom—compared to other administrative decisions. This oversight includes:

- The administration has authority over newspaper circulation only to the extent necessary for protecting public order. Since maintaining public order is the natural limit for all freedoms, its disruption could undermine the legal foundation of all liberties. Therefore, the administration may not ban a particular newspaper issue unless it poses a tangible threat to public order. It cannot prohibit circulation for political reasons or to suppress certain news or articles unless they genuinely affect public order.
- The justification for a ban may involve news, articles, or images that threaten public order by disrupting one of its four components: public security, public tranquility, public health, and public morals. The administrative judge, in reviewing a ban, first verifies the existence and validity of the facts cited by the administration. Once their validity is confirmed, the judge assesses whether they align with the law to determine whether they genuinely justify the ban—this is known as judicial review of the legal characterization of facts.
- Given the impact on a fundamental legal right, the administrative judge assesses the necessity of banning a newspaper to counteract the alleged harm to public order. Additionally, the judge ensures that the measure is proportionate to the circumstances that justify its imposition (Abu Younis, 1996).

Conclusion

Freedom of expression is, in itself, a supreme value and one of the fundamental pillars of democratic systems. It serves as the gateway to exercising numerous intellectual, cultural, and other rights and freedoms, such as the right to criticism, freedom of the press, printing and publishing, scientific research, and literary, artistic, and cultural creativity. The press, as a crucial means of communication, plays a pivotal role in disseminating information, shaping public opinion, and holding authorities accountable, making its protection essential in any democratic society.

For these reasons, international charters, treaties, and national constitutions have accorded freedom of expression great importance by explicitly recognizing and enshrining it as a fundamental public freedom. This recognition is accompanied by a range of legal and institutional guarantees aimed at safeguarding individuals from arbitrary restrictions and ensuring that freedom of the press can thrive without undue interference. However, despite these legal safeguards, the exercise of press

freedom often encounters challenges, including administrative restrictions, licensing requirements, and censorship, which necessitate continuous judicial oversight to prevent abuses of power.

In Algeria, the Press Regulatory Authority functions as an independent administrative body responsible for overseeing the press sector and issuing necessary licenses for newspaper publication. The legislature has subjected its decisions regarding newspaper licensing (accreditation) to judicial oversight by the administrative judiciary, which serves as the primary safeguard for the freedom of the press. This judicial review ensures that any decision to refuse or restrict press activity is legally justified and not based on arbitrary administrative discretion.

The role of the administrative judiciary in overseeing press regulation is crucial in maintaining a balance between the need to uphold public order and the fundamental right to freedom of expression. Through judicial review, individuals and media organizations have the right to challenge decisions that may unjustly curtail press freedom, thereby reinforcing democratic principles and the rule of law. Judicial oversight not only provides legal recourse against administrative decisions but also acts as a deterrent against potential misuse of regulatory powers by ensuring accountability and transparency in decision-making.

Nevertheless, the effectiveness of judicial oversight depends on the independence and impartiality of the judiciary, as well as the existence of clear legal frameworks that define the limits of press regulation. A legal system that fosters a free press, while preventing abuses such as misinformation and incitement to violence, is essential for democratic governance. Striking the right balance between press freedom and regulatory control remains a continuous challenge, requiring constant legal and institutional refinement.

So, the protection of press freedom through judicial oversight is a fundamental aspect of a democratic society. In Algeria, subjecting the decisions of the Press Regulatory Authority to administrative judicial review ensures that the licensing process remains fair, transparent, and aligned with constitutional and international standards on freedom of expression. Upholding these principles is not only vital for the development of an independent and responsible media sector but also for the broader advancement of democracy, human rights, and the free exchange of ideas in society.

References

1. Abdullah, A. B. (2002). Political systems. Mansha’at Al-Maaref.
2. Abu Younis, M. B. (1996). *Legal restrictions on freedom of the press: A comparative study.* Dar Al-Jami'a Al-Jadida.
3. African Union. (1981). *African Charter on Human and Peoples' Rights*, Nairobi, June.
4. Ahddaden, Z. (2014). *Introduction to media and communication sciences*. University Publications Office.
5. Amin, M. S. H. (2005). *Freedom of the press: Guarantees of its practice and regulations of its organization.* Dar Al-Nahda Al-Arabiya.
6. Arabi, A. R. (2016). *Freedom of the press between permissibility and criminalization*. Al-Fath for Printing and Publishing.
7. Article 13 of the Media Law
8. Article 14 of the Media Law
9. Article 23 of the Media Law.
10. Article 3 of Decree 92-320, supplementing Presidential Decree 92-44, declaring a state of emergency.
11. Article 40 of Media Law.
12. Council of Europe. (1950). *Convention for the Protection of Human Rights within the Council of Europe*, Rome, November 4.
13. Fahmy, K. M. (2009). *Freedom of opinion and expression*. Dar Al-Fikr Al-Jamei.
14. Hamouda, H. (2008). *Licensing and notification system: A comparative applied study*. Dar Al-Nahda Al-Arabiya.
15. Law No. 01-16, including the constitutional amendment, dated 26 Jumada Al-Awwal 1437 AH, corresponding to March 6, 2016, Official Gazette No. 14, dated March 7, 2016.

16. Mahyou, A. (2006). *Lectures on administrative institutions*. University Publications Office.
17. Nassar, J. J. (2007). *Freedom of the press: A comparative study*. Dar Al-Nahda Al-Arabiya.
18. Organic Law 11-13, amending and supplementing Organic Law 98-01, concerning the jurisdiction, organization, and functioning of the Council of State, dated 24 Shaaban 1432 AH, corresponding to July 26, 2011, Official Gazette, Issue 43, dated August 3, 2011.
19. Organic Law No. 12-05 dated 18 Safar 1433 AH, corresponding to January 12, 2012, related to media, Official Gazette of the People's Democratic Republic of Algeria, Issue 02, dated 21 Safar 1433 AH, corresponding to January 15, 2012.
20. Organization of American States. (1969). *American Convention on Human Rights*, San José, November 22.
21. Saifan, A. S. (2010). *Public freedoms and human rights* (Vol. 1). Dar Al-Halabi.
22. Salman, A. M. (2014). *Constitutional protection of freedom of opinion*. Dar Al-Fikr Al-Jamei.
23. Tahrawi, H. A. (2009). *Administrative law*. Dar Al-Thaqafa.
24. Tamawi, S. (2010). *Administrative judiciary: Annulment jurisdiction*. Dar Al-Fikr Al-Arabi.
25. United Nations. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights*, General Assembly Resolution 2200 A (XXI), December 16.
26. Weil, P., & Boyou, D. (2009). *Administrative law* (S. Haddad, Trans.). University Institution for Studies and Publishing.

Received: 19.10.2024
Revised: 25.12.2024
Accepted: 17.01.2025
Published: 28.02.2025

Qədim Diyar Beynəlxalq Elmi Jurnal. 2025 / Cild: 7 Sayı: 2 / 132-150 ISSN: 2706-6185
Ancient Land International Scientific Journal. 2025 / Volume: 7 Issue: 2 / 132-150 e-ISSN: 2709-4197
https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/132-150

Rabiaa Guiridi
Costantine University – Algeria
https://orcid.org/0009-0009-0477-0428
rabiaaguiridi28@gmail.com

Hindu Reform Movements and Their Relation to Islamic Sufism – The Bhakti Movement as a Model

Abstract

The Bhakti movement and Islamic Sufism are two ancient spiritual phenomena in the Indian subcontinent, both embodying a profound pursuit of closeness to the divine and the attainment of spiritual perfection. Despite their differing religious roots, there is a noticeable intersection between them in terms of practices and objectives, raising questions about the nature of their relationship.

This research aims to explore the origins of the Bhakti movement, highlight its key principles and teachings, and identify the factors that contributed to its emergence. Additionally, it seeks to shed light on the interaction between Indian and Islamic civilizations in the subcontinent and understand how this interaction shaped the spiritual and cultural identity of the region.

Keywords: *Reform Movements, Hinduism, Islamic Sufism, Bhakti Movement*

Rabiaa Guiridi
Costantine Universiteti - Əlcəzair
https://orcid.org/0009-0009-0477-0428
rabiaaguiridi28@gmail.com

Hindu islahat hərəkatları və onların İslam təsəvvüfü ilə münasibətləri – model olaraq Bhakti hərəkatı

Xülasə

Bhakti hərəkatı və İslam sufizmi Hindistan yarımadasında iki qədim mənəvi hadisədir, hər ikisi ilahi olana yaxınlıq və mənəvi kamilliyə nail olmaq üçün dərin axtarışı təcəssüm etdirir. Fərqli dini köklərə baxmayaraq, təcrübələr və məqsədlər baxımından onlar arasında nəzərəçarpacaq kəsişmə var və bu, münasibətlərinin mahiyyəti ilə bağlı suallar doğurur.

Bu tədqiqat Bhakti hərəkatının mənşəyini araşdırmaq, onun əsas prinsiplərini və təlimlərini vurğulamaq və onun yaranmasına kömək edən amilləri müəyyən etmək məqsədi daşıyır. Bundan əlavə, o, subkontinentdə Hindistan və İslam sivilizasiyaları arasındakı qarşılıqlı əlaqəni işıqlandırmağa və bu qarşılıqlı əlaqənin bölgənin mənəvi və mədəni kimliyini necə formalaşdırdığını başa düşməyə çalışır.

Açar sözlər: *İslahat Hərəkatları, Hinduizm, İslam Sufizmi, Bhakti Hərəkatı*

Introduction

Any scholar of religious life in India will notice a prominent feature: the focus on spiritual mysticism, characterized by a direct communion between the human soul and a personal deity. This communion is rooted in an emotional and devotional relationship between the two. According to scholars, the Bhakti movement is considered the most exemplary representation of this mystical experience in Indian history.

The significance of this subject lies in the fact that the Bhakti movement acted as the lifeblood that revived Hinduism on the historical stage of India amidst the rapid events that the country witnessed, particularly the arrival of Islam in its heartland. This led to interactions and a climate of coexistence. The importance and value of this movement are also evident in its role as a foundational pillar for modern Indian thinkers such as Gandhi, Tagore, Aurobindo, and Vivekananda.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Within this framework and these developments, our research addresses the central question: **How was the Bhakti movement influenced by Islamic Sufism?**

This leads to several sub-questions:

1. What are the most significant Sufi concepts and practices that were integrated into the Bhakti movement?
2. How did these exchanges contribute to shaping the spiritual identity of the Indian subcontinent?

To answer these questions, the research first explores an introductory overview of this sect, beginning with a definition of the term, an examination of its origins, and an identification of its teachings and principles, along with an introduction to its most notable advocates and saints.

Second, we examine the social, religious, political, and economic backgrounds prevalent in the country during the movement's emergence (Ahmad, 2009).

Finally, we address the core issue: the potential Islamic influence on the teachings of the Bhakti movement. This section opens with a discussion of Orientalist studies on the origins of the Bhakti movement, followed by an analysis of the connections and points of convergence between the Bhakti and Sufi traditions at the levels of beliefs and practices.

As for the reasons that motivated me to research this topic specifically, they include the following:

This study aims to challenge stereotypical ideas and misconceptions about Islam and Hinduism by uncovering new and shared aspects between them. As a Muslim researcher in the field of religious studies, I seek to explore a historically rich period of religious and cultural interactions (by understanding the similarities and differences between the two movements) in the Indian subcontinent during its period under Islamic rule. The goal is to build bridges and promote mutual understanding and coexistence between Hindus and Muslims (Dehejia, 1990).

Research

Regarding the research sources, most of them are in English, as it is the official language of Indian scholars and the general populace. Furthermore, there is an abundance of Western Orientalist studies on this sect. However, this does not diminish the presence of significant Islamic studies on the subject, which have been included in this research. Some of the key references are:

1. **Sharma Krishna**:

Early Indian Bhakti with Special Reference to Kabir: Historical Analysis and Reinterpretation

Bhakti and the Bhakti Movement

This Indian scholar took it upon himself to redirect academic, particularly Western, perspectives (often biased or flawed) toward a more accurate understanding of the Bhakti movement.

2. **Bhandarkar**:

Vaishnavism, Saivism, and Minor Religious Systems

He followed a similar path, offering critical insights into the movement's study.

3. **Rekha Pande**, an Indian researcher, contributed articles focusing on the conditions and circumstances that, in her view, led to the emergence of the Bhakti movement and its long-term impact on Indian society:

- *Hinduism and the Bhakti Movement*
- *The Bhakti Movement: An Interpretation*
- *Divine Sounds from the Heart*

4. **Karen Pechilis**:

- *The Embodiment of Bhakti*

This work provides a detailed exploration of Bhakti as a lived spiritual experience.

These references form the foundation of this research and aim to provide a balanced perspective that incorporates both Islamic and non-Islamic viewpoints.

Additionally, the Indian scholar Tarachand, in his book *The Influence of Islam on Indian Culture*, is considered a seminal reference on the mutual influence and interaction between the two religious systems. Another notable work is Irfan Habib's *Medieval India*, along with Maryam Farooqi's article *Sufism and the Bhakti Movement*, which explores various aspects of their similarities by examining the poetic heritage of the movement's most prominent figures.

This approach adds strength and value to her study. Other studies have also addressed the specifics of the movement and the sources of its teachings.

Therefore, I chose to research the topic of "Hindu Reform Movements and Their Relation to Islamic Sufism – The Bhakti Movement as a Model" using the following methodologies:

1. **Historical Approach**:

This approach traces the development of the movement in its various significant aspects, identifying the points of convergence and intersection with the Sufi movement.

2. **Descriptive Approach**:

It describes the mystical practices of Bhakti saints and Sufi mystics and their disciples in the Indian subcontinent, such as dhikr (remembrance), service, meditation, and others.

3. **Analytical Approach**:

This is evident in the analysis of religious texts, historical events that brought the movement to prominence, and the rituals or symbols used in both movements, highlighting shared beliefs and meanings.

Ultimately, this research seeks to provide a simplified perspective for readers on the relationship between the Bhakti movement and Islamic Sufism within the Indian subcontinent. It also aims to shed light on one aspect of this intricate and multifaceted relationship.

1.1 The Concept of Bhakti

A - Etymological Meaning

The term *Bhakti* is derived from the Sanskrit root *Bhaj*, which, according to Panini (a renowned Sanskrit linguist and grammarian), means "to resort to something." Over time, this root was associated with the intense emotion of love.

The word encompasses a range of meanings, the most prominent being attachment, devotion, dedication, love, piety, and worship. It also signifies detachment from what is insignificant and union with what is worthy and significant. Additionally, it conveys the idea of "participation in" or "belonging to service," and appears in contexts such as "being part of," "belonging to," or "being present in something".

At its core, the term suggests a sense of sharing and connection, as reflected in many classic Hindu sacred texts. Bhakti is often symbolized through human relationships, such as the lover and the beloved, the father and child, the man and woman, the master and servant, and the reverence for a guru (spiritual teacher). It represents the love of humans for the divine and the divine's love for its devotees. Thus, *Bhakti* in lexicons refers to a form of personal worship characterized by profound feelings of loyalty and love toward the divine (Hardy, 1983).

From the same root, the term *Bhajan* is derived, meaning devotional singing and chanting of the divine's name or hymns glorifying the deity. This is considered a means of worship and a way to connect with the divine. Practitioners of Bhakti are referred to as *Bhaktas*, or devotees.

As we will explore later, the movement's origins are rooted in South India, where the Tamil equivalent of Bhakti is *Anpu*, derived from the root *Ani*, meaning "to approach" and "to love." It carries the same connotations of attachment, piety, kindness, and love for the divine, characterized by complete self-surrender and devotion.

Bhakti, or *Bhakti Marga* (the Path of Devotion), is recognized as one of the three primary paths to liberation in Brahmanical teachings:

1. **Karma Yoga** (the Path of Action),
2. **Jnana Yoga** (the Path of Knowledge), and
3. **Bhakti Yoga** (the Path of Devotion and Dedication).

Bhakti Yoga is regarded as the simplest and most accessible path to reach the divine or the Absolute.

B - General Meaning

The saint *Devarshi Narada*, author of the *Bhakti Sutras*, defines Bhakti as "intense love for the divine." According to him, a person who attains Bhakti becomes free from the fear of death, achieves completeness, and no longer desires worldly things. Such a person neither grieves nor harbors hatred

but instead experiences profound contentment. This deep and rooted love for the divine, he argues, liberates believers from the material world's chains and leads them to true happiness.

Swami Vivekananda describes Bhakti as a genuine and original search for God, starting, continuing, and ending in love. A single moment of deep love directed toward the divine, he asserts, brings eternal freedom to the individual. Similarly, *Sri Aurobindo* refers to it as "the absolute surrender of the self". Thus, Bhakti, according to these perspectives, is a profound spiritual journey and divine blessing that requires total submission to divine will, connecting humans with the ultimate divine self (Eaton, 2000).

Meanwhile, *Das Gupta* views Bhakti as a divine grace that allows individuals to feel a profound sense of love and emotion for the divine while recognizing its superiority and greatness. He explains that it is not a fleeting sentiment but an intimate relationship between the devotee and the divine, grounded in love and reverence.

In common usage, Bhakti often denotes continuous contemplation of the supreme being with love (*Snehapurvam-Anudhyanam*). Love, in this context, is seen as both knowledge and intellectual activity manifested as love for the divine (*Pritirapa Jnana*). According to this view, spiritual harmony arises from fulfilling religious duties outlined in sacred texts alongside spiritual knowledge. Thus, Bhakti is seen as a holistic spiritual state that blends love, intellect, and knowledge, demanding persistent and ongoing efforts from the devotee toward the divine beloved.

Researcher *Krishna Sharma* argues that Bhakti is essentially a heartfelt devotion to the divine. It represents both a mental and emotional stance rather than a fixed set of ideas or beliefs. In a broader sense, Bhakti can be understood as religious devotion that transcends any specific Hindu sect. Sharma highlights its monotheistic dimension, especially in the worship practices of the Vaishnavite tradition, which promotes loving devotion to a personal deity (Vishnu, particularly in his incarnation as Krishna). For Sharma, Bhakti is a heartfelt experience rather than a theoretical doctrine, requiring the engagement of both heart and mind while encompassing anyone devoted to a higher power.

The Indian historian *Tara Chand* asserts that "Bhakti is the emotional aspect of religion, rooted in the emotional dimension of human consciousness. Its core elements include a personal deity, divine grace, selfless devotion, the love of the devotee, and the promise of salvation for all regardless of caste or sect, as well as internal unification".

In a similar vein, researcher *Mariam Farooqui* explains that Bhakti signifies devotion, humility, and seeking grace from the divine. It also involves a metaphysical quest to understand both the self and the supreme self, driven by an intense desire for unity with the divine. Bhakti, according to her, is achieved through complete surrender, noble deeds, meditation, and remembrance (*dhikr*). The ultimate goal is to establish a personal and intimate relationship between the divine and its devotees.

Bhakti, or the *Bhakti Marga*, emerged relatively later compared to the *Karma* and *Jnana* paths, yet it retained the essence of ancient Indian religion. This explains its enduring appeal among Hindu believers.

The roots of Bhakti trace back to the Vedic period, as referenced in the *Bhagavad Gita*, which emphasizes abandoning conventional religious practices in favor of devotion to the divine alone. The text discusses various ways of understanding the divine and practicing yoga to achieve unity with it. In essence, Bhakti represents comprehensive faith in and devotion to the worshiped deity. As a concept, Bhakti materialized into a movement that gained widespread social support and left a significant imprint on Indian history.

Origins and Spread of the Bhakti Movement

The Bhakti movement originated in southern India among the Tamil people, specifically in regions such as Tamil Nadu and Kerala. It spread through the teachings of saints from the *Vaishnavite* and *Shaivite* sects (Alvars and Nayanars) starting in the 7th century CE. Over subsequent centuries, these ideas extended to northern India. During the medieval period, India experienced profound political, social, and economic changes, prompting a search for a new meaning to life.

These saints traveled from temple to temple, singing hymns in praise of Vishnu and Shiva. Their poems were compiled in the 10th century CE into works such as *Nalayira Divya Prabandham*, which became sacred texts for the Vaishnavite sect.

It is important to note here a very significant point that Bhakti embraced people from various traditions and sects, such as the Vaishnavism sect that worships Vishnu and his incarnations, the Shaivism sect that glorifies Shiva, and the Shaktism sect which honors all the gods associated with it. The belonging to a particular sect and tradition does not prevent these devotees from practicing the Bhakti Marga, as their devotion to serving one God does not prevent them from worshiping and venerating other gods and their incarnations. To them, all gods are simply manifestations of one supreme deity.

It is very important to highlight that the most prominent feature of this movement is its heterogeneity. There were many different Bhakti movements with2 multiple voices in various parts of the Indian subcontinent, each having significant differences in form and style. Our research will focus on the general idea referred to by the term "Bhakti movement".

Scholars suggest that the reason behind the widespread success of this movement across India and its rise against the dominant sects and religions in Indian society during the medieval period was that it made the divine accessible to all. It transcended, rebelled, and even mocked the obscure philosophical contemplations and formal rituals prevalent in Hinduism at the time, and it protested against the caste system (varna), which was based on race and color and was the main cause of the division and fragmentation of Indian society at that time. As a result, the movement reached the vast majority and influenced their minds for nearly 800 to 900 years.

Most importantly, it was considered one of the most significant factors in shaping Hinduism during a critical period, as it emerged from within Hinduism and gave it a boost and revival after it had seen stagnation and self-isolation. It came to be known as the Hinduism of the medieval period, as it interpreted the intimate and strong relationship between God and his devotees in a way that aligned with the contemplative religious heritage of Hinduism. It also contributed to shaping the face of modern Hinduism presented to the world.

Thus, Bhakti was a driving force in the formation and continuity of Hinduism. It revived Hinduism, provided a new interpretation of the relationship between God and his devotees, and shaped the face of modern Hinduism. It can be said that Bhakti is the essence of Hinduism in its living and dynamic aspect.

2. Origins of Bhakti:

A. Bhakti in the Vedas:

When tracing the hymns of the Vedic texts, the term "Bhakti" does not appear in the Rig Veda or its other parts as a prominent devotional element or a spiritual path for liberation. It is commonly understood that the study of the Vedas is focused on the religious and ritualistic aspects (sacrifices) associated with the Brah şmin priestly class.

Radha Krishnan believes that the origin of Bhakti is found in the Vedic hymns dedicated to the god Varuna. Worship of this god, which carries an awareness of the sins committed and trust in divine forgiveness, is, according to him, one of the earliest roots of Bhakti.

Naturally, Vedic hymns were recited during rituals, and at that time, the Rishis (sages) or poets felt that the inspiration they received depended on the grace and mercy of the divine. They had ample space to express their devotional stance through emphasizing phrases of longing and glorification of the deity in order to gain His favor. Here are some examples:

- "Dyaus is my father"
- "Aditi is heaven, Aditi is the firmament; Aditi is mother, father, and son" (Wilson, Rig Veda 1.89.10 (Translation and Commentary), 2024)

Bhandarkar laments that the sacrificial rituals contributed to distorting the spirit of these hymns, turning them into simple phrases and words that lost their depth and became rigid.

To summarize the academic view on the mention of Bhakti in the Vedas, we can refer to Dasa Gupta's clear statement on the matter: "Bhakti involves a mental attitude that is incompatible with the concept of worship and the Vedic and Brahminical rituals".

Therefore, researchers acknowledge that certain elements in the Vedic tradition resemble personal devotion to a specific deity, but emotional worship of a deity is not a prominent feature in the Vedas.

The role of the gods in the Vedic tradition is limited to the sacrifice ritual, which represents the practical side of their religion.

From this point, we can conclude that Bhakti, which we saw is closely linked to emotional worship and divine attachment, does not explicitly and prominently appear in the Vedic texts. Instead, the Vedic texts focused on sacrificial rituals and the priestly aspect of worship.

B. Bhakti in the Upanishads:

The term Bhakti does not appear in the Upanishadic texts as a path to liberation (Bhakti Marga). The Upanishads affirmed that Jnana (knowledge of Brahman) is the only path to Moksha (liberation).

"As one knows, one is liberated from death; there is no other path to the great liberation". The practice of Upasana (meditation) was considered a secondary means for Jnana, though it implicitly carries the essence of Bhakti. Bhakti, in its deeper sense, is reflected in the Upanishadic texts, as in the Mundaka Upanishad: "The self cannot be gained by teaching, nor by thinking, nor by study of religious texts; it can only be gained by the self itself, which reveals its true form".

What this passage highlights, according to Ramanuja, is that merely engaging in Sravana (hearing), Manana (reflection), and Nididhyasana (contemplation) without deep love for the deity—Bhakti—does not lead to liberation. According to him, only the person who receives the grace of the deity can reach liberation. Although the term Bhakti is absent from the Upanishads, there are several terms in these texts that imply liberation and salvation, such as Jnana, Vidana, Darshana, Dhyana, and Upasana, all of which were used interchangeably throughout the Upanishadic texts. The Vedantic interpretation of Bhakti transcends devotion and aims at achieving union with the infinite. This is the same view defended by Bhandarkar, who argued that one can infer Bhakti or divine love in the Upanishads. The latter texts emphasize enthusiastic meditation (Upasana) on various objects like Manas (the mind), the Sun, Purusha in the Sun or the Moon, and even food, all of which are considered Brahman. According to him, reflecting on these objects is akin to reflecting on Brahman, and this meditation can grow into intense love. As stated in the Brihadaranyaka Upanishad: "This Self is closer to us than anything else, indeed, it is more beloved than our own children".

From this, we conclude that while the term "Bhakti" does not explicitly appear in the Upanishads, the context of the Upanishads connects different concepts within the texts and clarifies how these concepts can evolve into the full concept of Bhakti.

C. Bhakti in the Bhagavad Gita:

The Bhagavad Gita is considered the oldest sacred text to declare Bhakti Marga as the highest spiritual path to liberation. It addresses the Gita as a fundamental and important text for the Vaishnavite sect, as it is the first text to emphasize personal and firm faith in a specific deity, "Krishna". Many scholars agree that it represents India's first attempt to elevate the concept of monotheism and establish the foundations of popular religion (Bhakti) independent of the Brahminical Vedic religion. Hence, we are dealing with a foundational sacred text for the Bhakti path, one of the most important paths to liberation in Hinduism.

Chapter 12 of the Gita introduces Krishna's description of Bhakti Yoga as the path to the highest spiritual achievements: *"Let your work be your supreme goal; even through performing actions for me, you can reach perfection. And if you are unable to do so, take refuge in devotion to me... No doubt, knowledge is better than concentration, and meditation is better than knowledge, and renouncing the fruits of action is better than meditation. From renunciation comes peace".*

It also states: *"Focus your mind on me, dedicate yourself to me, offer sacrifices to me, bow down to me, and let your soul unite with me as its goal. Then you will come to me".*

Based on these teachings, Swami Vivekananda described Bhakti Yoga as "the path of organized devotion to achieve union with the Absolute". According to the Bhagavad Gita, Bhakti Marga is the way through which spiritual union with the divine is achieved through unconditional love and devotion to the deity.

The Gita is considered the most important sacred text explaining "Bhakti Marga," and according to it, dedication and devotion to the deity Krishna ultimately lead to union with him. Bhakti is described as the easiest path to liberation compared to other paths outlined in Hindu teachings.

3. The Most Famous Teachings and Principles of the Bhakti Movement:

- **The call for monotheism**: The belief in one God, even if represented by different names and incarnations.
- **Promotion of love, peace, tolerance, and devotion**: These are considered the only means (for Moksha).
- **Protest against the influence of the Brahmin class**: Their monopoly on the opportunity to access divine grace or liberation.
- **Criticism of Jain and Buddhist teachings**: These groups are considered non-believers, or outcasts from the true Hindu fold.
- **Reliance on the guru**: The guru is seen as the sole guide to achieving liberation and freedom.
- **The practice of pilgrimage**: Pilgrimages unite the followers during the spreading of the Bhakti doctrine and ideas.
- **Use of local and regional dialects**: For preaching, instruction, and propagation, rejecting the elite dominance of the Sanskrit language. This led to the creation of a large amount of poetic literature. Bhakti contributed to the development of various cultural aspects of India, such as art, music, dance, painting, and sculpture.

The Bhakti movement also gave rise to two major currents: **Nirguna** and **Saguna**, each offering a different perspective on the nature of God and the optimal way to reach Him.

Saguna Current (Sagun): The word means "possessing attributes." Followers of this school believe that God possesses specific divine qualities such as love, mercy, and justice. Therefore, they worship the incarnations of the divine being (usually in a triad: Brahma, Vishnu, Shiva). This intellectual school adhered to the scriptural authority of the Vedas and emphasized the need for the guru as an intermediary between God and people. Personal worship of God, according to this school, is based on performing rituals, singing hymns, and recounting stories. Saints like Ramananda and Chaitanya adopted the doctrine of incarnation and worshiped Saguna forms of Ram and Krishna, respectively.

Nirguna Current (Nirguna): The word means "without attributes." According to this stream, God cannot be described or limited to any specific qualities or human forms ("Nirakara"). The divine being is seen as "Ishvara," the personal and pure spiritual aspect of the deity, transcending all names and forms ("Namaroopa"). It can only be understood through internal mystical experience. Followers of this school rejected scriptural authority and all forms of idol worship, rituals, and institutional ceremonies. They fought social discrimination and sought reconciliation between Hindus and Muslims. Prominent advocates of this current include Kabir and Nanak.

4. The Social, Economic, and Political Backgrounds of the Bhakti Movement's Emergence:

The researcher Rekha Bhandarkar explains that Indian culture or civilization has been remarkably inclusive, absorbing many different peoples that stepped onto its soil, such as the Greeks, Persians, and others, incorporating them into its fold. However, one exception to this rule was the Muslims—specifically the Turks—who maintained their distinct identity. Despite this, the relationship between Hindus and Muslims necessitated creating an atmosphere of peace for coexistence and ensuring social stability. This led to an intriguing interaction between the two groups. The Islamic ideals of tolerance towards different beliefs conflicted with the Hindu caste system—particularly the **Varna** system. Other factors also contributed to this, and the convergence between the two groups eventually led to the rise of the Bhakti movement. It was, therefore, a product of a transitional society, as a reaction to social, economic, and political changes. There is a well-known relationship between social, political, and economic conditions, as well as the religious factor. Consequently, the Bhakti movement should not be considered in isolation from these broader trends, making it necessary to explore the various changes that occurred in Indian society at the time (Chatterjee, 2020).

A. Social Conditions:

In medieval Indian society, a variety of social conditions laid the foundation for the emergence and growth of the Bhakti movement. The primary reason for this was the oppression by the Brahmins, which reached its peak. The Brahmins reinforced the existing situation by solidifying the following:

1. **Class Disparities**: The **Varna** system dominated the network of social relationships in India at the time. It was rigid and inflexible, resulting in extreme social injustice. This system applied

oppressive policies toward the **Shandala** and untouchable classes, i.e., the lower classes, and exacerbated privileges among the higher social groups. Many were deprived of opportunities, and despite its oppressive and inhumane nature, no one dared to challenge the system, as it was supported by Brahminical religious ideology based on birth and profession. As a result, several rebellious movements against the **Varna** system emerged, such as Jainism and Buddhism, which provided an outlet for the oppressed masses. The rebellious movements reached their peak with the rise of the Bhakti movement.

2. Complex Rituals: Historically, Hindu religious beliefs and practices were highly diverse, leading to a fragmented and incoherent religious system. This was reflected in the complicated rituals and vague philosophical contemplations that required deep knowledge and understanding of sacred texts such as the **Vedas** and **Upanishads.** This understanding was traditionally accessible only through the Brahmins. Due to the deteriorating social and religious situation, Brahmins and their followers, who had turned religion into a profession, were compared to "the blind leading the blind". Moreover, the sacred texts were written in **Sanskrit**, a language that was exclusive to the Brahmin class. As a result, saints of the Bhakti movement began using local dialects and languages in their discourses and poetry, making them accessible to the illiterate masses. This facilitated communication and allowed people to reach God in a simple and straightforward way. For example, **Surdas** used the Braj dialect, a local language in his region, while **Raidas** wrote in colloquial Hindi. **Ramananda** and **Namdev** used their native **Marathi** language.

These social and linguistic shifts were central to the popularity and effectiveness of the Bhakti movement, as they made spiritual practices more accessible to the broader population, breaking down barriers imposed by the caste system and religious orthodoxy.

3. Discrimination Against Women:

In India, women were historically the most marginalized group, deprived of rights due to prevailing customs and traditions. These traditions kept them in a subordinate position under male authority (father, brother, husband, and son), as shaped by the **Manu Code** in particular. The **Bhakti movement** provided space for women to express their feelings and emotions, leading to the emergence of many female saints who rejected the ingrained stereotypes in social structures and started enjoying rights traditionally reserved for men. These women created poems and songs addressed to God, viewing Him not as a distant deity but as a lover or husband who shared in their pains, sorrows, and deep desires for personal and emotional liberation. Notable examples include **Mirabai**, **Andal**, **Mollana**, and others.

Thus, these social conditions in India during the rise of the Bhakti movement were complex and intertwined. The movement sought to offer a spiritually and socially appealing alternative, promoting equality before God, focusing on personal relationships with the divine, and simplifying worship practices (Kabir, 2011).

B. Political Conditions:

The period following the fall of **Harshavardhana's rule (the last king of the Gupta dynasty) in 648 CE** and leading up to the **Delhi Sultanate's establishment in 1206 CE** was marked by significant events and radical changes in the Indian subcontinent. Historians refer to this period as the **Early Middle Ages** or the **Late Ancient Period**. It was a time of the rise and fall of several kingdoms and states, with scholars recognizing the continued failure of these states to establish strong central authority.

A critical factor in shaping this period was the **feudal system** in India, which played a central role in determining the characteristics of the era. The spread of crafts and handwork in rural areas led to villages becoming more self-sufficient, reducing their reliance on cities, which weakened trade. By the year 1000 CE, this period marked the **decline of cities** and urban areas. The use of gold and silver coins dwindled and almost disappeared from the country. An indication of this scarcity of money or capital was the practice of granting land to priests as gifts for their services and allocating land to soldiers and government officers in place of cash salaries. This practice served as an incentive for joining the military and fighting on behalf of the king (Dalmia, Stietencron, 1995).

These political changes and instability were pivotal in shaping the society in which the **Bhakti movement** emerged, influencing the movement's reaction to social injustice, inequality, and the lack of a strong, centralized governance system.

The isolation of rural areas formed the basis for the emergence of the feudal system in India, which coincided with the absence of central authority. This led to the strengthening of the aristocratic class. All these circumstances contributed to the expansion of the influence of local nobles and the consolidation of their power. Feudalism was also responsible for the emergence of numerous small and large regional kingdoms, as each noble sought to expand his kingdom and increase its influence. After Harshavardhana, his empire was divided into several small competing states, such as the Palas in Bengal, the Chavda rulers in Gujarat, and the Rashtrakutas in Vindhya. In this new situation, characterized by the changing formation of social classes, as we have seen.

In Hindu religious belief, all these developments were not born out of the will of the existing social power or personal decisions. Rather, this new system of "feudalism" was a response to the deep social and economic crises of that period. The concept of recurring cycles of social development in India, known as the Yugas, emerges here. These are a series of cosmic cycles that explain the development of the universe and human society, starting with the Golden Age of Krita Yuga, then Treta Yuga, Dvapara Yuga, and finally Kali Yuga. After Kali Yuga, society or the world returns to Krita Yuga, and the process repeats endlessly. The Puranas and Dharmashastra of the early centuries of the Common Era provide detailed characteristics of these Yugas. Krita Yuga is the ideal refuge for peace and virtuous ethics, while Dvapara Yuga is the era of increasing evil and widespread wars. The worst phase is Kali Yuga, in which evil reaches its peak and ignorance prevails. This phase coincided with the medieval era and the Bhakti movement, which proved that Kali Yuga was a curse for the ruling classes in Indian society. In contrast, it was a blessing and grace for women and the lower, deprived classes.

Thus, India suffered from a series of turbulent political conditions before the emergence of the movement, which played a significant role in its formation. The movement provided, as we said, a spiritual and social refuge for those who were suffering from injustice and oppression, and it helped in shaping a new Indian identity that combines diversity and multiplicity.

C - Economic Situation:

As we have previously outlined briefly, the situation in the country was characterized by the decline of cities and the retreat of trade, which led to the scarcity of coinage. These factors contributed to the adoption of the "feudal system," which extended its influence over all aspects and areas of life in the country and had negative consequences. However, with the arrival of Muslim rulers, a series of changes and developments occurred in most areas of life. The Muslims introduced or established a highly advanced economic system compared to the previous one, which helped to unleash a social force that revitalized the cities at the beginning of the 14th century. This was done through the expansion of trade and the establishment of commercial centers. New cities emerged as points of trade and cultural exchange, and life returned to the cities, with each city having markets where fairs were held, such as the Delhi market, which was linked to both internal and external trade. This dynamic trade activity led to an increase in coinage and its circulation between the 15th and 17th centuries, along with the provision of transport facilities. As a result, the feudal system witnessed a severe decline and contraction, and the conditions became favorable for the rise of Bhakti in all its fields.

The new rulers (Muslims) brought with them new techniques and innovations, such as the production of silk, wool, cotton textiles, and carpets. Indian carpets, in particular, had a wide distribution. The textile industry relied on raw materials available in India: cotton was abundant and widely produced, wool was readily available due to livestock, and silk was produced from silkworms that fed on mulberry trees, which were common in India. Additionally, industries such as copper, iron, and other metals, leather goods, especially in Gujarat, agricultural tools, pottery, soap, beads, and jewelry were developed.

There was also an increase in the slave market to provide labor for various crafts, and these slaves played an important role in the urban economy, serving as a key channel for the growth of the Muslim

urban artisan class. On the economic front, the increase in artisanal production and trade created unstable conditions for the artisan and merchant classes. Most of the surplus from these artisans was seized, leading to worsening conditions for them day by day. They were not accepted on equal terms with the hereditary Indian artisans, and as a result, the city produced its own social class, in which artisans and merchants held the highest positions. Hindu law did not include them in the superior groups.

As we have seen, the economic scene was significantly affected by political conditions (such as the lack of social justice, economic and social inequality, and others), in addition to the prevailing social circumstances. The economic factor also contributed to accelerating the emergence of the movement in the field of Indian life at that time.

D - Religious Situation:

During the Gupta dynasty's rule in North India, from the 4th century to the 6th century CE, Hindu culture became firmly entrenched. They referred to themselves as the Bhagavats, "those who worship and pray to God," associating themselves with the god Vishnu, thus establishing a precedent for a hereditary monarchy blessed with divinity. This was followed by the Pandya dynasty (around 550 BCE), the Chera dynasty (around 400 BCE), the Chola dynasty (around 301 BCE), and the Pallava dynasty (275 BCE), all of which adopted and spread Hinduism to large parts of the country. Sanskrit became the language of the gods and the official language of the state. In the south, the Dravidians immediately embraced these ideas, calling themselves "descendants of Lord Brahma" and became supporters of Vedic traditions.

Irfan Habib points out that one of the key strengths of Hinduism was its claim to have provided or established a set of laws and social rituals to organize the lives of individuals, as they were part of the "Dharmashastra" legislative code. Thanks to books and commentaries issued over centuries, it set the religious and ritual foundations for the Varna class system.

During this period, the Jain and Buddhist religions began to decline and eventually disappear in the lands where they had originated. Hindu sects emerged, which gained popular support and royal patronage. These sects—Vaishnavism, Shaivism, and Shaktism—provided a refuge for the oppressed Hindu masses and were referred to as "sympathetic religions" that discouraged people from converting to Jainism and Buddhism (Lorenzen, 1995).

Buddhist and Jain temples were converted into Hindu temples, and intellectual freedom was not suppressed unless it posed a threat to the social order. The most significant achievement of the Brahmins was the institutionalization of the caste system by introducing excessive rituals and taboos, particularly against women and the lower classes. The classes were further divided into many sub-castes, which suffered exploitation by the higher classes, as well as the excessive use of power by the priests towards them. There were also purification rituals for sins and other complex rites. The Brahmins also presented statues and idols as legitimate representations of the gods, claiming that divine favor could only be obtained through them, thus preventing individuals from forming a personal and emotional connection with their god.

With the arrival of Muslims in India and their destruction of temples and idols, as well as the limitation of Brahmin power, the masses realized that these idols had no real power and could not protect themselves from danger, let alone protect them. This realization was a key factor that led people to adopt emotional worship of God as a form of popular monotheism.

Ultimately, Bhakti surpassed both Jainism and Buddhism, not only due to royal patronage (particularly from the Delhi Sultanate rulers) but also because it employed various popular means that aroused public enthusiasm, such as Bhajans and Kirtans (chanting hymns), repetition of God's name (Nam Japa), and dancing as a spiritual form of worship. Additionally, Bhakti embraced an approach of equality, declaring that "one should not inquire about caste." According to Bhakti, a person's devotion to the name of Hari defined their belonging, not their caste. The saints of the movement emphasized that the foundation of society should be love and brotherhood, and they stood firmly against the economic norms of society.

In summary, the Bhakti movement managed to surpass Jainism and Buddhism due to a combination of factors, including royal patronage, the use of simple popular means, a focus on

equality, and an emphasis on love and brotherhood. These factors made Bhakti a movement that attracted and had a profound impact on the lives of millions of people.

5. Advocates and Saints of the Bhakti Movement:

The leaders or spiritual guides of the Bhakti movement were not reformers sitting on luxurious thrones preaching to the people. Most of them came from lower classes or were artisans and merchants. (If we exclude saints such as Chaitanya (1486-1533), the great teacher of the chanting and Kirtan of "Hari Krishna" in Bengal, who spread it throughout the country, and Saint Mirabai (1498-1546) from Rajasthan, known for her enthusiastic Kirtan directed to Lord Krishna, they were mostly from higher classes like Brahmins or Kshatriyas (warriors)). The most famous among them was the philosopher Kabir (1440-1510), who was a weaver and sold cloth in the market. He emphasized that every devotee should work hard, earn their living through honest labor, and help others. He is also known for his condemnation of all forms of caste-based discrimination, stating: "How can a person be born a Shudra and remain a Shudra till death? One makes a Brahmin thread himself and then wears it" (Thapar, 2002, p. 318-332).

Philosopher Ramanuja (1017-1137) is considered one of the pioneers of the Bhakti movement. He infused the teachings of the Vaishnavite sect with philosophical depth through his interpretations and monistic views. He insisted that everyone is capable of achieving communion with God and, thereby, eternal bliss through Bhakti. His disciple, Ramananda (1299), also opposed the dominance and influence of the Brahmin class and the caste system as a whole. He is famous for saying: "No one should ask another about their caste or creed; whoever worships the deity is a king of the deity".

Additionally, philosopher Madhava (1197-1246), a Vaishnavite saint from the south, became known for his dualistic philosophy, which opposed Ramanuja's monism. His belief was that God, the human soul, and the world are separate. He affirmed that faith in God's grace in the form of Krishna alone could save a person from the cycles of birth and death. The great poet Tulsidas (1532-1623), born into a Brahmin family and living during Emperor Akbar's time, is regarded as the greatest devotee of Lord Rama. He dedicated himself to Rama through devotion, worship, and meditation. Another prominent Vaishnavite saint from the south, Vallabhacharya (1479-1531), also came from a Brahmin family. He promoted a universal religion that rejected discrimination based on caste, creed, or gender, and he emphasized the complete identity of both the soul and the world with the Supreme Soul. His influence was profound on saints like Mirabai and Narsi Mehta.

The Marathi poet Namdev (1270), who was a tailor, showed that individuals from the Brahmin or higher castes had to renounce their caste privileges and superiority complex in order to join the movement.

6-Possible Islamic Influences on the Teachings of the Bhakti Movement:

A. Orientalist Studies on the Origins of Bhakti:

The popular Bhakti movement gained considerable attention in Western academic circles, particularly during the last quarter of the 19th century. Orientalist studies often portrayed the Bhakti movement as the Indian equivalent of Protestant Christianity, with the Bhagavad Gita enshrining its most prominent features and teachings. They even referred to it as "India's Gospel" and characterized it as a reformist, monotheistic movement, considering it the first true case of monotheism in India. Orientalists generally recognized and defined Bhakti as a monotheistic movement associated specifically with the Vaishnavite sect. Its teachings and the poetry of its philosophers centered around the deity Vishnu, revered as the "God of Love." They labeled it the Bhakti religion. This Orientalist perspective primarily arose from comparing the movement to Protestant Christianity and exclusively linking it to the Vaishnavite sect.

Wilson was the first to mention Bhakti, albeit in a general manner, in his writings on Hindu religious sects. He noted elements of Bhakti while studying the Vaishnavite sect in Bengal, referencing Krishna-Bhakti within Vaishnavism. By 1909, Bhakti had been included in the *Encyclopedia of Religion and Ethics* as a fully developed religion and doctrine. Numerous other studies exist, but only a few examples can be highlighted here (Schomer, McLeod, 1987).

The Indian scholar Sharma, as previously discussed, reviewed prominent Orientalist views on Bhakti and demonstrated that most were rooted in interpretations shaped by a Western European

perspective. These interpretations reflected subjective opinions and evaluations without reference to the movement's original context (Hinduism) and judged it from a Christian viewpoint, which fundamentally differs from Bhakti.

B. Bhandarkar's Critique of Orientalist Theories:

Bhandarkar, a professor of Sanskrit at Elphinstone College and a former governor of the Mumbai region, was one of the most prominent critics of Orientalist theories concerning the origins of the Bhakti movement. He traced the local developments within the Vaishnavite sect's religion and criticized Orientalists for oversimplifying the characteristics of Bhakti, treating it as a homogeneous phenomenon. According to Bhandarkar, the movement encompassed significant diversity in beliefs and practices. He also faulted Orientalists for comparing it to Christianity, which led to a misunderstanding of its nature. Moreover, they neglected the historical and cultural contexts in which the movement emerged, analyzing it in isolation from its background.

In contrast, Bhandarkar utilized his extensive expertise in manuscripts and primary sources to offer a more profound and comprehensive perspective on the movement. He emphasized its deep Indian roots and linked it to the Vedic and Puranic traditions. He argued that Bhakti was not a reformist movement in the Western sense but rather a natural evolution of Hinduism. Consequently, his research marked a turning point in academic studies of the Bhakti movement.

Many opinions have been presented regarding the origins of the Bhakti movement. Weber argued that Bhakti was both a means and a condition for spiritual emancipation, suggesting it was a powerful idea introduced to India through Christianity. He believed Christianity exerted significant influence on Hinduism, especially during the period of the great epics. Some apparent similarities were highlighted, such as the emphasis on divine love, establishing a personal relationship with the deity, and the central role of saints. However, these similarities were insufficient for researchers to draw definitive conclusions. Christian communities in South India had little noticeable impact on Hindu social life, and the possibility of actual contact between Hindus and Christians during the medieval period remains weak and unsupported by strong evidence.

While Orientalism helped introduce the Bhakti movement to the West, its perspective was constrained by cultural and religious influences. According to proponents of Bhakti, the movement is rich and diverse, far exceeding Orientalist perceptions.

The Bhakti Movement and Islamic Sufism in the Indian Subcontinent

A-Understanding Islamic Influence Through Sufism

Before analyzing the theory that Islamic teachings, specifically Sufi practices, influenced the Bhakti movement, it is essential to explore the arrival of Islam in India and the integration of Sufi orders into Indian social life. This contextualization provides a clearer understanding of the historical events of the time.

B-The Connection Between the Two Civilizations Before and After Islam

The historical relationship between the Indian subcontinent and the Arab world dates back centuries. Researchers point to numerous examples of these connections, particularly through trade relations. There were many Arab settlements along India's coasts, most notably on the Malabar Coast, which held special significance before the 7th century CE. These settlements underscore the longstanding ties between the two civilizations even before Islam emerged as a unified political power.

The Arrival of Islam in India

Islam's engagement with India began during the Rashidun Caliphate and continued under the Umayyads. Around 95 AH / 712 CE, the commander Muhammad bin Qasim Al-Thaqafi successfully conquered Sindh (modern-day Pakistan). By the dawn of the 4th century AH (10th century CE), the leader Mahmud of Ghazni established the Ghaznavid Sultanate in India after defeating the Rajputs (Hindu kings) in northern and southern parts of the country.

In 584 AH / 1188 CE, Shihab al-Din Ghuri toppled the Ghaznavid state, advancing deep into India and reaching Delhi. His conquests lasted for 18 years until his assassination by a Hindu assailant. One of his Mamluks, Qutb al-Din Aibak, established the first Islamic principality in India,

which endured for over three centuries (602–932 AH / 1206–1526 CE). During this period, five Islamic dynasties ruled India:

- **The Mamluk Dynasty** (602–686 AH / 1206–1288 CE)
- **The Khalji Dynasty**, founded by Jalal al-Din Khalji (686–720 AH / 1288–1320 CE)
- **The Tughlaq Dynasty**, founded by Ghiyath al-Din Tughlaq (720–813 AH / 1321–1411 CE)
- **The Sayyid Dynasty** (813–855 AH / 1411–1451 CE)
- **The Lodi Dynasty**, founded by Sikandar Lodi (855–932 AH / 1451–1526 CE)

Afterward, India entered the Mughal era, considered the golden age of Islam in the region, during which Islamic civilization flourished significantly.

A Brief Overview of Sufi Orders in the Subcontinent

While Islamic conquests paved the way for Islam's entry into the Indian subcontinent, the major effort and decisive energy that solidified a unique Indian-Islamic identity came from the Sufi orders. These orders, led by their prominent, learned, and disciplined saints, assumed the responsibility of spreading authentic Sufi teachings among India's diverse religious communities.

The Four Main Sufi Orders in the Indian Subcontinent

1. The Suhrawardiyya Order

Founded by Sheikh Shihab al-Din Umar al-Suhrawardi (d. 632 AH), this order played a significant role in spreading and deepening Islam in the Indian subcontinent. Sheikh Baha al-Din Zakariya Multani was instrumental in its propagation. The Suhrawardiyya order was distinguished by its unique principles, which attracted many followers. These included the focus on monotheism, divine love, spiritual discipline, and moral refinement. Its values of tolerance, openness to other cultures, and social services for marginalized groups greatly facilitated its integration into Indian society.

2. The Chishtiyya Order

One of the most famous and widely followed Sufi orders in India, the Chishtiyya holds a special place in the hearts of Indian Muslims. It spread through the efforts of Sheikh Mu'in al-Din Hasan al-Sanjari al-Ajmiri (d. 634 AH), followed by Sheikh Qutb al-Din Bakhtiar Kaki (d. 634 AH), Sheikh Farid al-Din Ganj Shakar (d. 1265 AH), and Sheikh Nizam al-Din Awliya (d. 725 AH). The practices of this order centered on audible dhikr, controlling the breath, linking the heart with the Sheikh through love and reverence, fasting, night prayers, and reducing speech, food, and sleep.

3. The Qadiriyya Order

Founded by Imam Abd al-Qadir al-Jilani, the Qadiriyya order attracted many adherents in India. Its teachings emphasized closeness to God through voluntary acts of worship and constant dhikr, aiming to maintain an ever-present awareness of God.

4. The Naqshbandiyya Order

Established by Baha al-Din Muhammad ibn Muhammad Naqshband, this order was introduced to India by Sheikh Khwaja Baqi Billah Dehlawi, who learned it from Sheikh Amkangi and made Delhi its center. The Naqshbandiyya focused on silent dhikr, without moving the lips, and emphasized righteous actions.

Other Sufi Orders

Though less prominent, other Sufi orders in India included:

- The **Mevleviyya** (associated with Jalal al-Din Rumi, d. 672 AH)
- The **Jalaliyya**
- The **Bukhariyya**
- The **Shattariyya**
- The **Ashiqiyya**
- The **Ghawthiyya**
- The **Firdawsiyya**
- **(Anwar, n.d., p. 68).**

The Pivotal Role of Sufism

In summary, while Islamic conquests opened India’s doors to Islam, the Sufi orders played a decisive role in rooting Islam deeply within Indian society. By embodying values of love, tolerance,

and spiritual discipline, the Sufis transformed Islam from a foreign religion into a beloved faith that resonated with both Muslims and Hindus, fostering harmony within the diverse Indian community.

C- Academic Opinions on the Influence of Islam on the Concepts and Beliefs of the Bhakti Movement:

We begin our exploration of this topic with the stance of the Hindu historian Tarachand, who authored an important book on the influence of Islam and Muslims on various aspects of Indian culture. According to him, as previously mentioned, a significant number of Muslims settled in Indian coastal trade regions—such as the Malabar Coast—where the Tamil teachers (founders of the Bhakti movement) originated. These Muslim settlers were welcomed by the locals as traders, and they began spreading the principles of Islam. They gained considerable political and social influence, which enabled them to communicate with the masses in a simple and spontaneous manner (Rizvi, 1978, p. 89-92).

It is well-known that southern India was the first region where Islam encountered Hinduism. As previously noted, during the social upheavals and political unrest of that time, the south experienced intense religious strife between the dominant Brahmanical religion and its offshoots, Jainism and Buddhism. According to Tarachand, this turmoil unsettled people's minds, making them receptive to new ideas from any source. Islam presented itself with a simple faith, clear doctrines, defined rituals, and an emphasis on the equality of all humans regardless of gender or status.

He highlights this influence by stating:

"Thus, without distorting facts, we can assume that if foreign elements appeared in Hinduism during its development in South India after the 7th century, unrelated to Hinduism's natural evolution and not contradicting its essence, they were likely the result of Islamic influence. This is especially evident when considering that Hindu reform focused on the same matters prohibited by Islam and that the new ideas adopted were precisely those that distinguish Islam from other religions".

Jawaharlal Nehru also emphasized this impact, stating:

"Thus, Islam came to India as a religion before it arrived as a political force centuries later. Hinduism felt the pressure of these new ideas, and Islam itself changed somewhat in India compared to other regions. The strict monotheism of Islam had an impact on Hinduism".

Similarly, the Indian scholar K.M.Paikkar remarked on the influence of Islamic monotheism on Indian thought and religion, saying:

"It is clear and established that Islam's influence on Hinduism was profound. The concept of worshiping one God in Hinduism owes much to Islamic teachings. Religious and intellectual leaders of that era, even while giving their deities various names, called for the worship of one God, asserting that God is singular, worthy of worship, and the source of salvation and happiness. This influence is evident in the religions and movements that emerged in India during the Islamic era, such as the Bhakti faith and the teachings of Kabir Das".

In this context, the spread of Sufi ideas and the rise of the Bhakti movement was greatly influenced by a spirit of understanding and tolerance. The Sufis sought to convert Hindus to Islam by appealing to their hearts, rather than through force and coercion. On the other hand, the main objective of the Bhakti movement was to reform Hinduism, even if it meant accepting and incorporating some Islamic concepts into its doctrinal system to defend Hinduism against the rise of Islam and its dominance. It is evident that the Bhakti movement was willing to adapt some Islamic ideas, considered foreign to its religious system, to preserve and strengthen Hinduism.

The scholar Bhattacharya, in his analysis of the issue, linked the early medieval period (700-1486 AD) to the concept of the religion of love. He argued that this concept became clearer from the 8th to the 15th century, a period that witnessed significant flourishing of Sufism in both the Islamic and Hindu worlds. On the Islamic side, figures like Rabia al-Adawiyya, al-Muhasibi, and Dhul-Nun emerged, while on the Hindu side, we saw figures like Shankara, Kolisekhara, and the Alvars, with Ramanuga (1137-1016) and Yamunacharya as key leaders of the Vaishnava sect (Bhattacharyya, 1989, p. 1). Bhattacharya sought to highlight the unity within the religious and philosophical diversity of that period, asserting that a common thread tied the Muslim Sufis and Hindus together, which was their emphasis on love as a core value.

In religious studies, the concept of the "religious commonality" is well-known. Foundational religious texts across different faiths, including Islam and Hinduism, share certain elements. According to this idea, the poets of the Indian Sufis and the saints of the Bhakti movement had the same focus on one God and one human being, albeit expressed with different terms and names. Their shared goal was to establish a special relationship between God and his worshipers. The similarities between the two systems made it easier to present Islamic principles to Hindus without provoking their resistance. If we look at one of the most famous philosophers and thinkers of Hinduism and the Bhakti movement, Shankara Acharya, who imbued Hinduism with a philosophical foundation by reinterpreting the sacred Hindu texts, particularly the Upanishads, his greatest achievement—according to his followers—was his codification of the philosophy of Advaita or monism, also called "Ekan Yoga," which sought a mental approach to God. This concept was likened by researchers to Ibn Arabi's philosophy of the Unity of Being (Mirabai, Hawley, 2005).

The establishment of this monotheistic tendency, as we have seen in the sacred texts, stripped of the dualistic ideas prevalent at the time in various Hindu schools, along with Shankara's desire to purify his community from the moral corruption it faced, likely needed an external push from a monotheistic religion with firm foundations, such as Islam. This is further rooted in the fact that this Brahmin thinker, Namboodiri, was born and raised in the Malabar region, which, as previously mentioned, was a major hub for ships arriving from the Arabian Peninsula. While his life and career are filled with myths and unverified accounts of direct Islamic influence, his teachings and interpretations, which advocate for the unity and abstraction of the absolute self, clearly show the strong and profound impact of Islamic principles on his thought.

The scholar Mariam Farouki also supports the notion of Islamic influence, stating:

"During its third phase, around the 12th century, the Bhakti movement took on a reformist character, and in this stage, it specifically accepted the influence of Islam and Sufism... In northern India, the movement closely resembled the Chishtiya Sufi order... It produced a number of devoted ascetics who consciously absorbed Islamic influence, such as the Sufi saints".

Furthermore, the scholar Youssef Hussein sees the movement's history divided into two main phases. The first phase, from the time of the Bhagavad Gita to the 13th century, coincided with the spread of Islam in the Indian subcontinent. The second phase, spanning the 13th to the 16th century, he views as the period of deep intellectual fermentation within the Bhakti movement, which was a natural result of Islam's connection with Hinduism. According to him, the Islamic missionary activity, based on faith and piety, attracted the attention of a key figure in Hindu philosophy and thought—Ramanuga, who lived in the 12th century. This influence led to religious reflections on the concept of God. Similarly, his disciple Ramananda, who likely witnessed the rapid spread of Islam in northern India, is believed to have been inspired by the advances made by Islam. The majority of Indians converted to Islam willingly as it offered them a higher social status. In his travels, he may have encountered Islamic ideas, which unknowingly inspired him. He then attempted to simplify Hindu teachings and made them more appealing to believers.

No discussion about Islam in the Indian subcontinent would be complete without mentioning the Sufi orders and mystics, who played a major role in spreading Islam in the region. As previously mentioned, alongside the Hindu Bhaktas, the Sufis contributed significantly to creating an atmosphere of peaceful coexistence between the followers of both religions during that crucial period in Indian history.

During the Mongol invasions that swept through Central Asia, Iraq, and Persia, many scientific scholars and Sufis fled these regions and migrated in large numbers to the Indian subcontinent, with many settling in Delhi and its surrounding areas. By the 11th century, Safi ad-Din Kaziruni became the first Sufi to settle in the Multan region. In a short period, India, especially Delhi, became the heart of the Sufi movement. Sufi masters quickly integrated into the Indian society due to the openness of their beliefs, practices, and tolerance towards local customs and traditions. They had a tendency to incorporate and assimilate a wide range of doctrinal systems into their own. These Sufis taught and preached to the Indian masses in local languages.

It is important to note that when Islamic Sufism entered the Indian subcontinent, it underwent significant changes, particularly in its metaphysical aspects, due to local influences.

Islamic Sufism presents itself as a form of knowledge or science that is only revealed to the chosen servants of God, who are granted the privilege of uncovering the secrets of the Qur'an. For Sufis, knowledge is considered a mystical experience in which human will is directed toward its beloved subject, ultimately leading the soul to union with it through intuitive knowledge. This experience led the Sufis to develop a unique vocabulary and terminology that only they understood, often leaving others confused and bewildered.

Divine love is at the heart of the Sufi experience and is the foundational principle upon which Sufi mystics built their understanding of God and their love for the Divine. According to them, the highest form of love for God can only be achieved by the lover's total absorption into the Beloved (Article, p. 4). The Sufi lover and seeker progresses from one stage to another, beginning from the stage of seeking God to the stage of knowing God, ultimately achieving the goal of their spiritual journey.

The close and deeply ingrained relationship between the Sheikh and Murid in Sufism, based on obedience, emulation, and devotion to the Sheikh, is a central aspect of Sufi thought. The bond between them is expressed in the famous saying among Sufi elites: "He who has no Sheikh, his Sheikh is the devil" (*The Bhakti and Sufi Movements in India*).

Sufis promoted the concept of equality and brotherhood among humans, as reflected in their teachings. The **Khanqah** (Sufi center) they established had a unique atmosphere where no distinction was made between social classes. People worked together, ate together, reinforcing the general principle of equality. The Sufis emphasized the unity of God and the higher path of sincerity, above rituals like Hajj and fasting. They incorporated Hindu words and used Urdu and other local dialects, which easily attracted the lower classes. The gatherings at the Khanqah included crowds of Hindus and Muslims with a unified spiritual orientation, and their influence was profound on Indian reformers and thinkers.

It is not surprising that Bhakti communities, which built their foundation on divine love and forming a personal, direct connection with God without an intermediary, were drawn toward the leading figures of Sufi thought in the subcontinent. Many of the movement's features and teachings emerged due to the interaction between local religious practices and those of Islam. Those who study the history of India during the Delhi Sultanate and the Mughal era see significant interaction and influence between Sufi saints and Bhakti saints. Both sought to promote an atmosphere of harmony and peace between the two communities. They shared similar ethical, emotional, and aesthetic ideals, stressing compassion, longing, selflessness, and purifying the soul from envy and hatred, all aimed at achieving the common good. Because both movements emphasized divine love and direct communion with God, the Bhakti movement found itself drawn toward Sufism and its teachings.

Features of the Sufi-Bhakti Convergence:

Many scholars suggest that the Sufi saint **Mu'in al-Din Chishti**, originally from Sistan (modern-day Afghanistan), was the first Sufi to introduce the practice of **Sama** (listening and singing devotional music) to the Indian subcontinent. Gradually, the practice of Sama gained widespread popularity, especially among the Hindu and Muslim communities in India. For the Sufis, **Sama** (devotional music) symbolized rising above the material world and seeking a connection with the divine through unconditional and eternal love, without intermediaries.

From the 13th century onward, Hindu devotional songs became part of **Sama** gatherings, particularly with the rise of the **Vaishnavite** sect, whose hymns like **Vishnu Pad** expressed devotion. This development paralleled the growth of Sufi Sama rituals, which were performed in local languages and dialects.

In a manner similar to Islamic Sufism, **Bhakti saints** sought to achieve spiritual ecstasy (a state of heightened consciousness where the saint transcends ordinary awareness through devotion, dance, and ecstatic utterances) as part of their spiritual journey. The **Bhakti devotee** (Murid) embarks on a spiritual experience, marked by the recitation of devotional poetry, singing religious hymns, and engaging in passionate dances.

One of the central practices in Bhakti thought is **Sravana** (listening to sacred texts and religious songs about God), which holds a significant place due to its association with devotion and **Vedic knowledge**. Bhakti saints emphasize three elements in this practice: **Sravana** (listening), **devotion** (bhakti), and **Vedic knowledge** (Vidya). This practice deeply connects the devotee with divine love and the sacred teachings. Additionally, the **Kirtan** and **Sama Kirtan** (devotional chanting and singing) are popular forms of expressing divine love and dedication, aiming to achieve spiritual ecstasy and union with the Absolute.

Both Sufism and Bhakti evolved in parallel, influencing each other significantly, particularly with Islam's teachings shaping major Bhakti ideas. This mutual influence led to the development of shared rituals and practices, fostering an atmosphere of tolerance and coexistence in the Indian subcontinent.

Sufi and Bhakti Influence on Indian Culture

Studying the medieval history of India reveals that the convergence of Sufi and Bhakti ideas led to some of the most creative forms of literary expression, particularly **devotional poetry**. Both Sufis and Bhakti saints excelled in using local languages to express deep spiritual emotions and ethical ideals, helping them communicate their message to the masses. They lived simple and sometimes marginal lives, offering practical advice to the lower classes of society—who were often excluded from sacred texts and temple worship. Their approach allowed them to gain a large following, and they became revered as saints and heroes in the eyes of the common people.

Both the **Sufi** and **Bhakti** movements played a crucial role in shaping the culture of India, advocating for values of tolerance, mutual respect, and peaceful coexistence, especially during a time of intense religious conflict. They presented a model of peaceful coexistence between different faiths, helping to reduce religious friction.

Bhakti's Integration into Hinduism

However, it is important to note that Bhakti, like other reform movements arising from the parent **Brahmanism/Hinduism**, did not aim for radical changes in society or religion. Most reform movements tend to evolve gradually and face resistance from traditional powers. After achieving its initial goals, Bhakti was absorbed back into the broader Hindu tradition. The Brahmanical elite regained prominence as the opposition movements, like Jainism and Buddhism, declined. As a result, strict Brahmanical traditions were reinstated, such as the return to **Sanskrit** and the marginalization of **Tamil**. Bhakti ideas and practices were incorporated into mainstream Hinduism, and many of the rituals now practiced in Hinduism carry distinct traces of Bhakti influence.

Thus, the Bhakti movement, with its emphasis on divine love and the personal relationship with God, left a lasting impact on the spiritual and social fabric of India, even as its practices became assimilated into the broader Hindu tradition.

We conclude our discussion with a quote that I consider to summarize the research and inquiry into the Bhakti movement, which is as follows: 'We can say that the Bhakti movement, though it originated against injustice and tyranny, and in order to eliminate social divisions and apply the principles of equality, justice, and social solidarity, as well as to advocate for creating an atmosphere of love, peace, tolerance, and mutual dialogue for harmony between different religions and sects, was, however, a Hindu missionary call to preserve the ancient Hindu culture and present it to the Hindu community, composed of various sects, religions, and ideas, in a certain framework and indirectly by coloring the philosophies of Hinduism with the hues of Islamic Sufi paths (Khan, 2017).

Conclusion

In this research, we aimed to shed light on the relationship between the **Bhakti movement** and **Islamic Sufism** during a critical period in the history of India, when religion was the central standard by which social, political, and economic affairs were measured. We explored the origins of the Bhakti movement, its key teachings, principles, and the socio-economic and political contexts in which it emerged. We also focused on the pivotal connection between Bhakti and Sufism in terms of ideas and beliefs.

From our findings, we concluded that the **Bhakti movement**, as a reformist movement within Hinduism, centered on emotional worship and devotion to a personal God. Its goal was to transcend

earthly obstacles and achieve unity with the Divine. The emergence of this movement was influenced by several factors, especially the impact of Islamic Sufi teachings within the Indian subcontinent.

The main conclusions from this research are as follows:

- The **Bhakti movement** is one of the most important religious and social protest movements in India. It played a vital role in shaping modern and contemporary Indian society, with its foundation rooted in love, devotion, and establishing a direct relationship between the individual and God, expressed through devotional poetry and music.
- The movement is based on several key principles, the most important of which are divine love, which forms its core, the intimate relationship with God without intermediaries, the principles of equality, service as a form of worship, and tolerance among humans, regardless of worldly standards.
- The Indian subcontinent witnessed complex social, economic, and political conditions, many of which contributed to the emergence of this liberatory movement with deep effects on Indian society.
- The teachings of the Bhakti movement became widely known through the works of poets and philosophers who contributed to enriching the cultural and literary heritage of India at the time, including poetry, literature, sculpture, and music.
- The influence of **Islamic Sufism** on India was initially optional, as seen in the contemplations and philosophical teachings of figures such as **Shankara** and **Ramananda**, who aligned their ideas with Sufi practices. Key aspects of Sufism that influenced Bhakti included the commitment to monotheism, emotional devotion, the rejection of formal rituals, and the concept of liberation from earthly bondage through asceticism and worship.

In conclusion, while Bhakti emerged as a response to social injustice and a call for equality, it also indirectly promoted Hindu culture. It introduced a more inclusive approach to spirituality, where devotion to God and personal liberation were central, and it interacted with Islamic Sufism to create a unique synthesis of ideas, fostering an atmosphere of religious tolerance and peace.

References

1. Ahmad, A. (2009). *Islamic Sufism in India*. Routledge.
2. Dehejia, V. (1990). *Slaves of the Lord: The Path of the Tamil Saints*. Munshiram Manoharlal.
3. Hardy, F. (1983). *Viraha-Bhakti: The Early History of Krishna Devotion in South India*. Oxford University Press.
4. Eaton, R. M. (2000). *Essays on Islam and Indian History*. Oxford University Press.
5. Lorenzen, D. N. (1995). *Bhakti Religion in North India: Community Identity and Political Action*. SUNY Press.
6. Dalmia, V., & Stietencron, H. v. (1995). *Representing Hinduism: The Construction of Religious Traditions and National Identity*. SAGE Publications.
7. Rizvi, S. A. A. (1978). "Interaction Between Sufism and Bhakti in Medieval India." *Proceedings of the Indian History Congress*, 39, 89-102.
8. Thapar, R. (2002). "Cultural Transaction and Early India: Tradition and Patronage." *History and Theory*, 41(3), 318–332.
9. Chatterjee, P. (2020). *Bhakti Movement*. In Britannica Encyclopedia. Retrieved from https://www.britannica.com
10. Schomer, K., & McLeod, W. H. (Eds.). (1987). *The Sants: Studies in a Devotional Tradition of India*. Motilal Banarsidass.
11. Kabir, S. (2011). *Songs of Kabir* (R. Tagore, Trans.). Penguin Classics. (Original work published in the 15th century)
12. Mirabai, & Hawley, J. S. (2005). *Songs of the Saints of India*. Oxford University Press.
13. *The Bhakti and Sufi Movements in India*. Retrieved from Cultural India
14. Khan, R. (2017). "Sufi-Bhakti Traditions: A Shared Heritage". Retrieved from Academia.edu

Received: 01.09.2024
Revised: 25.11.2024
Accepted: 10.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/151-157

Qadri Tarak
Mouloud Mammeri University - Tizi Ouzou Algeria
https://orcid.org/0009-0009-2262-8660
tarak.qadri@ummto.dz

The Concept of the Principle of Legal Security and Its Constitutional Value

Abstract

The law is the only means that leads to achieving public interests by protecting the rights and freedoms of individuals in addition to achieving the common interests of the components of society, whether they are natural or criminal persons. Therefore, it was necessary for legislation to provide some protection for legal rules. Despite the existence of the supremacy of the law or legislation, it may happen that the legislation becomes a subject of controversy and contradiction. The origin is that legal rules are characterized by stability and clarity. From here, the term legal security appeared, through which legislators seek to achieve this stability with regard to legal rules.
Keywords: *Legal security, rights, risks, ligetimity*

Qədri Tarak
Mouloud Mammeri Universiteti - Tizi Ouzou Əlcəzair
https://orcid.org/0009-0009-2262-8660
tarak.qadri@ummto.dz

Hüquqi təminat prinsipi konsepsiyası və onun konstitusiya dəyəri

Xülasə

Qanun, istər fiziki, istərsə də cinayət törətmiş şəxs olmasından asılı olmayaraq, cəmiyyətin tərkib hissələrinin ümumi mənafelərinə nail olmaqdan əlavə, fərdlərin hüquq və azadlıqlarını qorumaqla ictimai mənafelərə nail olmağa aparan yeganə vasitədir. Buna görə də qanunvericilikdə hüquqi qaydaların müəyyən qədər müdafiəsi zəruri idi. Qanunun və ya qanunvericiliyin aliliyinin mövcudluğuna baxmayaraq, qanunvericilik mübahisə və ziddiyyət predmetinə çevrilə bilər. Mənşəyi ondan ibarətdir ki, hüquqi qaydalar sabitlik və aydınlıq ilə xarakterizə olunur. Buradan qanunvericilər hüquqi qaydalara münasibətdə bu sabitliyə nail olmağa çalışan hüquqi təhlükəsizlik termini meydana çıxdı.
Açar sözlər: *hüquqi təhlükəsizlik, hüquqlar, risklər, qanunilik*

Introduction

It is widely recognized that every country has the right to issue laws and regulations it deems appropriate in any sector. One of the most important criteria for measuring the modernity and development of societies is the clarity of legal foundations within the country and their alignment with the provisions of the constitution. This can only be achieved through the establishment of a well-regulated legal system based on legal principles within the institutional framework of the state.

The rule of law is considered a fundamental feature of the state, as it subjects rulers and all state apparatuses exercising power to the constraints imposed by the law.

The rule of law requires acting in accordance with a legal system with defined objectives, the most important of which is the stability and consistency of relationships and the legal status of individuals and entities. Only then can the issue of legal security be raised. Therefore, we have chosen to address the issue a follows: What is the foundation of the principle of legal security, and what is its constitutional value?

Research

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

To answer this question, we have attempted to divide our study into two parts. In the first part, we addressed the concept of the principle of legal security. In the second part, we discussed the foundations of the principle of legal security.

I. The Concept of the Principle of Legal Security

Historically, the principle of legal security did not have a specific definition because the elements of the modern state were not established, and legal rights and statuses were only those determined by rulers. Following that, the idea of separating the concept of rights and law emerged, which was expressed through the theory of natural law (Gmeja, 2008, p. 10).

However, with the beginning of the 20th century, several legal theories emerged, suggesting that the foundation of any legal system should be based on the idea of obligation, not on the idea of rights. This theory soon faced many criticisms, the most important of which was the issue of linking law with the state. Based on this, the concept of legal security began to emerge. Therefore, we will first address the constitutional value of the principle of legal security.

1. Definition of the Principle of Legal Security:

The term “legal security” has not been defined by legislators, just like many other legal terms. This matter has, therefore, been left to jurisprudence and the judiciary to provide a definition. Several doctrinal approaches have emerged regarding its definition. Some have defined legal security as one of the manifestations of the natural human right to safety. According to this view, it is defined as “any guarantee of obligations and avoiding mistrust in the application of the law, individuals aimed at ensuring thereby securing the proper implementation right to safety (Gmeja, 2018, p. 391).

Others have based their definition on the idea of legitimate expectation, meaning any situation in reality that can be inferred from the clarity and precision of the applicable legal rules, allowing an individual to know their rights and duties and take a position based on that.”

Some have viewed the content of legal security according to a subjective criterion, defining it as the presence of a kind of relative stability in legal relationships and the stability of legal positions to spread security and reassurance among the parties involved, whether they are private or public legal entities. These parties can arrange their affairs based on the existing legal rules at the time of performing their actions, without encountering unexpected surprises or actions from any of the three branches of state power that could destabilize their trust and stability in the state and its laws (Constitution, 1996).

Others have looked at the content of legal security from an objective perspective, considering it as the respect for the hierarchy of legal norms, which contributes to the harmony and coherence of the legal system. This view defines it as the optimal effectiveness of a law that can be understood and accessed, allowing individuals to predict the legal consequences of their actions, respecting their pre-established legitimate expectations and working towards achieving them (Muhsen, 2010).

It is also defined through the goals it achieves. It is described as a process aimed at ensuring stability in legal relationships and positions by issuing legislation that is consistent with the constitution and compliant with international law principles, with the goal of fostering trust and reassurance among the parties involved, whether in private or public law.

Perhaps the clearest and most comprehensive definition of the principle of legal security is the one provided by the French Council of State in its 2006 report, which states: “The principle of legal security requires that a citizen be able to determine what is allowed and what is prohibited under the applicable law without the need for additional efforts on their part to reach this result. The laws must be clear and understandable and should not undergo excessive changes over time, especially not unexpected ones.” This report divides the content of legal security into two axes: the formal axis related to the quality of the law in terms of clarity and the temporal axis related to the law’s predictability, ensuring that legal positions remain relatively stable (Constitution, 1996).

From the previous definitions, we can conclude that jurisprudence has not agreed on a comprehensive and definitive definition of legal security. This is mainly due to the fact that the theory of legal security is multi-faceted, with diverse meanings and dimensions. For many, this concept has a variable structure, multiple meanings, and is not precise.

2. The Constitutional Value of the Principle of Legal Security

The value of any principle derives its strength from its source, and as we know, the constitution is the supreme source of legal systems. So, is legal security considered a constitutional principle or merely a legal one?

A - The Constitutional Value of the Principle of Legal Security in European Union Countries:

The German legislator is considered one of the pioneers in enshrining legal security as a constitutional principle in 1949. This principle is intrinsically linked to the principle of the rule of law, which implicitly involves the oversight of state power, the clarity of laws, and the judicial protection of individual rights. According to a ruling by the German Federal Constitutional Court on December 19, 1961: Legal security, as a necessary element of the rule of law, implies that a citizen should be able to anticipate potential state interventions in legally protected areas, and appropriate judgments should be made to ensure that their actions in accordance with the prevailing law will be recognized with all the legal consequences associated with the"Since that time, it has been considered a constitutional principle, and this was further reinforced by the European Court of Justice in 1962 under the term "legitimate expectation," which aligns with the principle of legal security. This position has been adopted by the European Court of Human Rights since 1981. Whether the origin of this principle comes from German constitutional jurisprudence or European jurisprudence, this stance has led to legal security being granted a constitutional character in Europe, as reflected in the Spanish Constitution of 1978, specifically in paragraph (3) of Chapter 9. It has also been applied by the judiciary in Switzerland, the Netherlands, Portugal, and Austria (Constitution, 1996).

In France, however, the constitutionality of the principle of legal security has not been definitively confirmed. It was not included in the 1958 Constitution, nor was it affirmed by the French Constitutional Council. Opinions have been divided on whether the principle is constitutional. In a decision issued on April 9, 1996, the Council considered that the legislator had enshrined this principle to limit the methods of appeal, which could be understood as the Council constitutionally endorsing the principle. However, in another decision on December 30, 1996, the French Constitutional Council rejected the constitutional nature of the principle of legitimate expectation due to the absence of explicit constitutional provision. As a result, many French scholars have asserted that while the French Constitutional Council did not give legal security a constitutional status, it did not explicitly exclude it either. However, in accordance with the European Convention on Human Rights and comparative international law, the French Constitutional Council has, in a way, constitutionalized the principle of legal security through a series of decisions affirming this principle. Judicially, the principle was only recognized in the case Société KPMG on March 24, 2006. Additionally, the principle of legal security has judicial applications in the British legal system, particularly in the protection of expectations founded on individuals from sudden changes in public administration policies (Constitution, 1996).

II. The Fundamentals of the Principle of Legal Security

Legal security is one of the fundamental concepts prevailing in laws and international agreements, ensuring the creation of laws that do not contradict the constitution. This requires consensus on a set of demands that are considered basic principles (First demand), as well as efforts to mitigate the risks that threaten legal security (Second demand) (Khadari, Benjeddou, 2018, p. 391).

1. Requirements for Achieving Legal Security

The principle of legal security can only be realized when certain conditions, which are simultaneously essential principles that must be respected and implemented, are met. Among the most important of these principles are: the prohibition of retroactive laws (Subsection 1), the principle of respecting acquired rights (Subsection 2), the principle of legitimate expectation (Subsection 3), and the principle of limiting the retroactive effect of unconstitutional rulings (Subsection 4).

A - The Prohibition of Retroactive Laws

In general, the prohibition of retroactive laws means that new legislation does not apply to events that occurred before its enactment. It cannot review past legal statuses or have a direct effect on events that have already occurred and have been adjudicated under the old legislation. This rule primarily takes the value of ordinary legislation, as stated in the first paragraph of Article 2 of the Civil Code:

"The law shall only apply to what occurs in the future and shall not have retroactive effect" (Aïtoudia, 2018, p. 14)

However, it gains constitutional value in both criminal law and tax legislation, as outlined in Article 46 of the Constitution: "No conviction except by a law issued prior to the commission of the criminal act," and in paragraph 4 of Article 64: "No tax, levy, fee, or any other right, regardless of its type, may have retroactive effect" (Constitution of Algerian, 2020).

B - The Principle of Respect for Acquired Rights

This principle means that no one, whether a public authority, regardless of its power in the state, or another private individual, may violate or infringe upon a legitimate right acquired by an individual through legal means or by a final decision.

This especially applies to fundamental rights and freedoms enshrined in the constitution, such as property rights and citizenship rights. An acquired right is defined as "a right that arises from a legal act and creates a legal status." The concept of acquired rights relies on the necessity of the stability of legal positions and, thus, the stability of related actions (Belhamzi, 2019, p. 78).

C - The Principle of Legitimate Expectation

The principle of legitimate expectation refers to the idea that general abstract rules issued by the legislative authority in the form of laws, or by the executive authority in the form of administrative regulations, should not be enacted suddenly in a way that contradicts the reasonable expectations of individuals, based on objective foundations drawn from existing systems. The European Court of Justice defines legitimate expectation as: "Any situation in reality, unless otherwise decided, to be assessed according to the rules of the applicable law, and the law must be clear and precise so that an individual can understand their rights and obligations and act accordingly" (Rabi, 2018, p. 192).

The principle of legality, which means the rule of law, targets the subjection of all public authorities to the law and the restriction of administration by laws and regulations. Its scope can be found in the written sources of the state's legal system, including the constitution, ordinary legislation, and regulatory orders, or in unwritten sources such as the general principles of law, which the judiciary derives and enshrines in its rulings, such as the principles of equality, the res judicata principle, the guarantee of the right to defense, and so on. Additionally, both Islamic law and customary law play a role in defining and promoting the principle of legality (Ben Abderrahmane, 2017, p. 99).

D- The Principle of Limiting the Retroactive Effect of Unconstitutional Rulings

This principle refers to the withdrawal of the effect of a legal rule on the past and limiting it to the facts that occur after the rule comes into effect. This means that the new law has two aspects: a negative aspect, where it has no retroactive effect, and a positive aspect, where it has a direct effect. The law cannot address events that occurred before its enactment; it cannot review what happened under the old law, including the creation or dissolution of legal positions, or the establishment of elements that form or dissolve such positions, or the consequences related to them. A ruling declaring a law unconstitutional after a certain period may harm the acquired rights of individuals or the legal positions they obtained under the now- repealed law, thus violating the principle of legal security. Given the significant harm caused by this, some thinkers have emphasized the need to establish limits and controls on the retroactive effect of rulings declaring laws unconstitutional, ensuring the protection of individual rights and the reinforcement of the principle of legal security (Boukmash, Kalash, 2017, p. 24).

2- Risks Affecting Legal Security and Ways to Mitigate Them

Legal security faces a number of obstacles that can affect the principle, leading to the spread of legal insecurity (First Subsection). To avoid these obstacles, systems work on finding a set of solutions (Second Subsection).

A - Risks Threatening Legal Security

The main risks threatening legal security are as follows:

First - Legislative Inflation and Poor Quality of Texts

We are living in a chaos of legislation, laws, regulations, and judicial interpretations that are hard to absorb even by specialized legal professionals, let alone the ordinary citizen. This is due to the

overly complex nature of legal rules. Legislation is an art, and a difficult one at that. The incorrect use of terms, lack of clarity in sentences, and errors in imperative formulations will inevitably cause difficulties in application in the future. Legislative work is a precise and meticulous craft. The way legal rules are formulated in Algerian legislation carries with it many issues of literal translation that strip the text of its content and purpose. On the other hand, it suffers from the lack of appropriate phrasing, which leaves judges confused when applying and interpreting laws. There is also frequent criticism of thinking in this area (Boukmash, Kalash, 2017, p. 150).

Second - Contradiction of Rules and Difficulty in Understanding the Law

Contradiction and overlap are defects that reduce the value of legal texts and expose them to criticism. A legal text should be free from contradictions to prevent judges, individuals, and relevant parties from being in doubt and confusion when searching for the truth hidden in the text. Therefore, such contradictions should be avoided. Legal texts should be drafted in simple, clear words and phrases that are directly understandable by different segments of society, regardless of their cultural and educational backgrounds. The law does not address a specific group, but addresses individuals in general (Karim, 2017).

Third - The Law's Failure to Include Standard Rules and Retroactive Laws

Legal security and its requirements Standard rules are guidelines and frameworks that the legislator follows when establishing constitutional provisions, legal rules, and even when judges issue rulings. Therefore, those involved in drafting legal texts must be trained in legislative techniques according to legal thinking. While the principle of non-retroactivity of the law is fundamental in establishing legal security, retroactive laws represent a violation of legality, causing harm to previous contractual or legal positions. The danger of retroactivity has already been clarified in the principle of non-retroactivity mentioned earlier (Aïtoudia, Mohamed, 2018, p. 7).

Fourth - Violation of the Principle of Equality Before the Law

The principle of equality is one of the fundamental principles deeply rooted in history and enshrined in all systems and laws, with no dispute over it. It is the foundation of justice, reducing disputes, and ensuring the stability of societies. No constitution or declaration is without reference to it. The principle of equality is one of the basic principles upheld by all constitutions across all fields, and it is the cornerstone upon which states are built, ensuring justice, which is the basis of governance. The Algerian Constitution refers to equality in many articles, including Article 68, which states, "The state works to promote gender parity in the labor market." This refers generally to the necessity of equal duties among all citizens in exchange for enjoying rights. At the same time, the Constitution emphasizes the violation of the principle of equality in tax payments and considers it a danger to the national interest, classifying it as a criminal behavior deserving punishment. The text is explicit on this matter, as stated in Article 05/78 "Any action aimed at evading the equality between citizens and legal entities in paying taxes is considered an infringement on the national interest, and the law punishes it" (Ben Ali, 2020, p. 65).

Fifth - The Increase in Disputes

The more disputes there are in a society, the more it indicates poor legal rules and their ineffectiveness. This may be due to these rules not aligning with the customs, traditions, and values of the individuals. The law must conform to the environment in which it exists, as it requires conditions and factors to grow and fully develop. A political constitution begins as a custom, then becomes a norm, and eventually becomes a legal standard (Al-Assar, 1999, p. 245).

3. Means to Mitigate the Risks Threatening Legal Security

Given the negative impact of these risks on the principle of legal security, there is a resort to assessing the risks of legal insecurity and establishing teams and working groups to evaluate the performance of legal texts in practical reality. One of the adopted means in this regard is preliminary evaluation, which involves the phase prior to the establishment of legal rules. In this stage, factors related to the effective implementation of legal rules, such as public interest, the target group for the legal rule, and its acceptance by that group, are studied. Additionally, there is the training of those who draft the laws to ensure the quality of drafting the legal rule. Alongside this, there is post-evaluation related to the proliferation of laws, the inconsistency between different legal texts, and the

effect of sudden legal amendments. Moreover, the issuance of implementing decrees for laws, which, if not issued, leads to the paralysis of those laws. These evaluation methods have required many countries; systems to work on providing mechanisms to assess the effectiveness of the law after its enactment (Belkacem, 2018, p. 122).

Conclusion

In conclusion, it can be said that the principle of legal security is a modern concept, yet its essence is as old as the legal rule itself. It serves as a tool for building trust throughout society, ensuring stability and consistency in legal relationships and legal positions. Most importantly, it emphasizes the clarity of legal rules and their immunity from sudden and unexpected changes. The clearer the legal rule is, the easier it becomes for individuals to understand and internalize it. Therefore, all legal systems should enshrine this principle in their constitutions, as it guarantees the rights of individuals and strengthens the rule of law. Moreover, all systems must respect the principles of legal security, including the non-retroactivity of legal rules, the respect for acquired rights, the principle of legitimate expectation, and the restriction of the retroactive effect of rulings declaring laws unconstitutional.

Furthermore, it is necessary to address all risks that threaten the stability of legal security. Among the adopted means in this regard is the preliminary evaluation, which involves the phase before the legal rule is established. In this phase, the consideration of several factors related to the effective implementation of the legal rule, such as public interest, the target group for the legal rule, and its acceptance, must be studied. Additionally, those drafting laws must be trained to ensure the quality of legal texts. Post-evaluation is also crucial, particularly regarding legislative inflation, the inconsistency between different legal texts, the impact of sudden legal amendments, and the issuance of implementing decrees for laws, the failure of which results in the paralysis of those laws.

References

1. Aïtoudia, S. B. S., Mohamed, B. (2018). Legal security as a value attracting foreign investment in Algeria, *Studies in Public Function*, 3(2), 7.
2. Aïtoudia, B. M. (2018). *Legal security and its components in administrative law*. Dar Al-Khaldounia. Algiers, 14.
3. Al-Assar, Y. M. (1999). *The role of practical considerations in constitutional judiciary*, Dar Al-Nahda Al-Arabiya, Cairo, 245.
4. Belhamzi, F. (2019). Legal security for constitutional rights and freedoms. *International Law Journal*, 12(3), 78.
5. Ben Ali, S. (2020). Judicial security in Algerian administrative law. *Algerian Legal Review*, 6(1), 65.
6. Belkacem, A. (2018). Legal security in the Arab world: The role of courts. *Arab Law Journal*, 4(2), 122.
7. Ben Abderrahmane, F. (2017). *The legal framework of foreign investments in Algeria*. Algiers University Press, 99.
8. Boukmash, M., Kalash, K. (2017). The principle of legal security and its consolidation in administrative judiciary. *Researches and Studies Journal*, (140), 24.
9. Boukmash, M., Kalash, K. (2017). The principle of legal security and its consolidation in administrative judiciary, *Researches and Studies Journal*, (24), 150.
10. Constitution. (1996). Article 150.
11. Constitution. (1996). Article 22.
12. Constitution. (1996). Article 23.
13. Constitution. (1996). Article 29.
14. Constitution of Algerian. (2020, December 30). The amended and supplemented Algerian Constitution, by Presidential Decree No. 20-442. *Official Gazette of the Algerian Republic*, (82).
15. Gmeja, A. (2008, March 28). *Principle of legal security and the necessity of judicial security*. Paper presented at the 13th Conference of the African Group of the World Judges Union, Casablanca, 10.

16. Gmeja, A. (2018). The principle of legal security and the necessity of judicial security, *Al-Shihab Journal*, 4(2). 2, 391.
17. Muhsen, A. Z. (2010). Balancing the concept of legal security and the principle of retroactive effect of unconstitutional ruling. *Kufa Studies Center Journal*, (18)2.
18. Rabi, I. J. (2018). The foundations of the concept of legal security and its elements, *Transformations Journal*, (2), 192.
19. Karim, M. S. (2017). The role of constitutional judiciary in achieving the principle of legal security. *Al-Qadisiyah Journal of Law and Political Science*, 8(2), 318, 220.
20. Khadari, A., Benjeddou, F. (2018). Legal security and judicial security – A complementary relationship, *Al-Shihab Journal*, 4(2), 391.

Received: 16.10.2024
Revised: 20.12.2024
Accepted: 02.02.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/158-172

Salakdji Laid
Mohamed El Bachir El Ibrahimi University of Bordj Bou Arréridj
https://orcid.org/0009-0002-6260-8612
laid.salakdji@univ-bba.dz
Ouarem Laid
Mohamed El Bachir El Ibrahimi University of Bordj Bou Arréridj
https://orcid.org/0000-0002-7650-9167
laid.ouarem@univ-bba.dz
Amara Boudjema
Mohamed El Bachir El Ibrahimi University of Bordj Bou Arréridj
https://orcid.org/0009-0002-3456-1602
boudjema.amara@univ-bba.dz
Hamza Djahnit
Mohamed El Bachir El Ibrahimi University of Bordj Bou Arréridj
https://orcid.org/0009-0003-3785-2944
hamza.djahnit@univ-bba.dz

Entrepreneurship and Business Creation – a Theoretical Approach

Abstract

This study examines key theoretical aspects of entrepreneurship and business creation, starting with its definition and exploration as a research field. It highlights major theoretical contributions, reviews the stages of business creation, and analyzes factors influencing the process. The central question explores how entrepreneurship manifests as a multidimensional concept across different paradigms and its impact on understanding and practical applications. Findings indicate that entrepreneurship is a complex phenomenon with no single definition due to its diverse contexts. This has led to multiple theories attempting to explain its nature. Similarly, perspectives on business creation stages vary, each emphasizing different factors. The study underscores that these factors must interact for effective business creation. A multidimensional perspective, integrating economic, social, and psychological aspects, provides a deeper understanding and facilitates better-adapted policies. An integrative approach combining various theoretical dimensions is essential for developing strategies that support entrepreneurs and enhance business success. Understanding entrepreneurship's complexity aids in designing policies that foster innovation and job creation, contributing to economic and social development. Treating entrepreneurship as a multidimensional phenomenon allows for greater flexibility in decision-making and more effective support systems, maximizing its impact on society and the economy.

Keywords: *Entrepreneurship, Business creation, Multidimensional perspective, Theoretical paradigms, Policy development*

Salakdji Laid
Bordj Bou Arréridj Mohamed El Bachir El Ibrahimi Universiteti
https://orcid.org/0009-0002-6260-8612
laid.salakdji@univ-bba.dz
Ouarem Laid
Bordj Bou Arréridj Mohamed El Bachir El Ibrahimi Universiteti
https://orcid.org/0000-0002-7650-9167
laid.ouarem@univ-bba.dz
Amara Boudjema
Bordj Bou Arréridj Mohamed El Bachir El Ibrahimi Universiteti
https://orcid.org/0009-0002-3456-1602
boudjema.amara@univ-bba.dz

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Həmzə Djahnit
Bordj Bou Arreridj Mohamed El Bachir El Ibrahimi Universiteti
https://orcid.org/0009-0003-3785-2944
hamza.djahnit@univ-bba.dz

Sahibkarlıq və biznes yaradılması – nəzəri yanaşma

Xülasə

Bu tədqiqat tədqiqat sahəsi kimi tərifindən və tədqiqindən başlayaraq sahibkarlığın və biznesin yaradılmasının əsas nəzəri aspektlərini araşdırır. O, əsas nəzəri töhfələri vurğulayır, biznesin yaradılması mərhələlərini nəzərdən keçirir və prosesə təsir edən amilləri təhlil edir. Əsas sual sahibkarlığın müxtəlif paradiqmalarda çoxölçülü konsepsiya kimi necə təzahür etdiyini və onun anlayışa və praktik tətbiqlərə təsirini araşdırır. Tapıntılar göstərir ki, sahibkarlıq müxtəlif kontekstlərə görə vahid tərifi olmayan mürəkkəb bir fenomendir. Bu, onun təbiətini izah etməyə çalışan bir çox nəzəriyyəyə səbəb oldu. Eynilə, biznesin yaradılması mərhələlərinə dair perspektivlər müxtəlifdir və hər biri fərqli amilləri vurğulayır. Tədqiqat vurğulayır ki, bu amillər effektiv biznes yaratmaq üçün qarşılıqlı əlaqədə olmalıdır. İqtisadi, sosial və psixoloji aspektləri birləşdirən çoxölçülü perspektiv daha dərindən anlayışı təmin edir və daha yaxşı uyğunlaşdırılmış siyasətləri asanlaşdırır. Müxtəlif nəzəri ölçüləri birləşdirən inteqrativ yanaşma sahibkarları dəstəkləyən və biznes uğurlarını artıran strategiyaların hazırlanması üçün vacibdir. Sahibkarlığın mürəkkəbliyini başa düşmək, iqtisadi və sosial inkişafa töhfə verən innovasiya və iş yerlərinin yaradılmasını təşviq edən siyasətlərin hazırlanmasına kömək edir. Sahibkarlığa çoxölçülü bir fenomen kimi yanaşmaq, qərarların qəbulunda daha çox çeviklik və daha effektiv dəstək sistemlərinə, onun cəmiyyətə və iqtisadiyyata təsirini maksimum dərəcədə artırmağa imkan verir.

Açar sözlər: *sahibkarliq, biznesin yaradilmasi, çoxölçülü perspektiv, nəzəri paradiqmalar, siyasət inkişafi*

Introduction

In scientific disciplines, the concept of entrepreneurship sometimes refers to the environment (or space) for business creation and at other times to the entrepreneur themselves, the entrepreneurial spirit, entrepreneurial action, or the outcomes of this action (such as the organization created, resumed, or transformed). According to Marchesnay, entrepreneurship signifies the direct realization of the entrepreneurial spirit or the desire to engage in business activities.

At its core, entrepreneurship stems from diverse situations, making it challenging for researchers in a single field to pinpoint its precise definition. It would be futile to rely on a single, simplistic definition of the entrepreneur, as entrepreneurship, being a social phenomenon, varies across contexts. Nevertheless, various concepts regarded by researchers as synonymous with entrepreneurship or as determinants can assist in understanding this complex phenomenon.

The research problem lies in identifying and understanding the multidimensional nature of entrepreneurship by analyzing the different paradigms that have addressed this concept. The problem raises the following main question: **How does entrepreneurship manifest as a multidimensional concept through various theoretical paradigms, and what is its impact on understanding the phenomenon and its practical applications?**

First, the understanding of entrepreneurship and its applications varies depending on the theoretical paradigms used in its analysis, as each paradigm focuses on specific dimensions while overlooking others. Second, entrepreneurship can be considered a multidimensional concept that combines economic, social, and psychological aspects, necessitating an integrative approach for a deeper understanding. Third, adopting a multidimensional approach to entrepreneurship leads to the development of more comprehensive and effective policies and strategies to support entrepreneurship and enhance its success in practice.

Entrepreneurship is a topic of great academic and practical interest as it is essential to economic growth, innovation, and job creation. Policymakers, educators, and business professionals must comprehend its multifaceted character in order to create methods that effectively promote entrepreneurial success. This research advances a more thorough comprehension of the idea by looking at entrepreneurship from a variety of theoretical angles, going beyond a one-dimensional viewpoint. Better adaptability to various socioeconomic circumstances is made possible by a nuanced approach, which eventually results in better decision-making and customized support systems that boost entrepreneurial endeavors and their social effect.

Research

The unprecedented fascination with entrepreneurship research has led some scholars to discuss paradigms (e.g., Shane and Venkataraman, 2000; Verstraete and Fayolle, 2004; Paturel, 2005; Messeghem, 2006). The field of entrepreneurship has evolved significantly and alternately, driven by contributions from Anglo-Saxon and Francophone researchers. Thus, it cannot be reduced to a single paradigm to capture its multifaceted nature. Instead, a multi-paradigm approach is necessary, highlighting the complementarity among these paradigms. For this purpose, Verstraete and Fayolle proposed four prominent paradigms (Jaziri, 2009, p. 5):

In scientific disciplines, the concept of entrepreneurship sometimes refers to the space (or environment) for business creation, while at other times, it pertains to the entrepreneur themselves, the entrepreneurial spirit, entrepreneurial action, or the outcomes of that action (such as the organization that has been created, resumed, or transformed). According to Marchesnay, entrepreneurship signifies the direct realization of the entrepreneurial spirit or the desire to enter the business world.

At its roots, entrepreneurship stems from diverse situations, making it challenging for researchers in a single field to define it precisely. It is impractical to settle for a single, simple definition of the entrepreneur, as entrepreneurship, being a social phenomenon, varies across contexts. However, it is possible to rely on a set of other concepts, which researchers consider synonymous with entrepreneurship or as key elements that help delineate this complex phenomenon.

On the other hand, the unprecedented interest in entrepreneurship research has led some scholars to discuss paradigms (e.g., Shane and Venkataraman, 2000; Verstraete and Fayolle, 2004; Paturel, 2005; Messeghem, 2006). The field of entrepreneurship has evolved extensively and alternately, driven by contributions from both Anglo-Saxon and Francophone researchers. Consequently, it cannot be confined to a single paradigm to capture its various dimensions. This necessitates a multi-paradigm approach, emphasizing the complementarity among these paradigms. For this purpose, Verstraete and Fayolle proposed four prominent paradigms (Jaziri, 2009, p. 5):

Opportunity Exploitation: This paradigm emerged with the Austrian School but became more prominent in the field of entrepreneurship through the works of Scott Shane and Venkataraman. They define entrepreneurship as "the thorough investigation of how, by whom, and with what outcomes opportunities to create goods and services are identified and exploited."(Jaziri, 2009, p. 8) Casson defines opportunities as goods, services, raw materials, or new organizational methods that can be offered and sold at prices that yield a profit (Casson & Buckley, 2010).

Proponents of this perspective focus on individuals capable of identifying undervalued resources, exploiting them, and reselling them as goods or services of higher value. An opportunity can also take the form of new information that is exploited if the individual utilizing it meets one of two conditions: possessing complementary knowledge that enables them to recognize the opportunity or having the intellectual capacity to enrich it. Possessing such information creates entrepreneurial effectiveness or vision, which serves as an investment project for the opportunity.

1. Organization Creation

This paradigm requires a clear definition of the concept of an organization. For some, an organization is synonymous with identity (e.g., the establishment itself). For others, it encompasses the dynamics that lead to the emergence of that identity. Thus, the dynamics (organizational action) lead us to acknowledge that the organization (identity) is generated by the entrepreneurial phenomenon.

This distinction is particularly significant for researchers, especially empiricists, when it comes to defining concepts. For instance, there is a difference between creating a business and creating an organization. Some prefer using alternative terms, such as "organizational emergence," as proposed by William Gartner (Verstraete & Saporta, 2006). This concept applies to a phenomenon characterized by the interaction of various elements, such as expertise, perceptions, and ideas that hold meaning within a new configuration.

Thierry Verstraete views entrepreneurship as a phenomenon that leads to the creation of an organization by one or several individuals who come together for this purpose. According to Verstraete, the entrepreneur is the originator of the organization, and entrepreneurship represents a dialectic between the entrepreneur and the organization. Therefore, studying entrepreneurship should not be limited to an analytical framework focused solely on the organization; rather, it requires a systemic perspective that encompasses both the action and its resulting outcomes (Midgley & Lindhult, 2021).

However, this perspective is somewhat ambiguous, prompting us to raise the following question: Can the discovery of an opportunity or the achievement of an innovation without creating a new organization (i.e., arising from an existing organization or one that has resumed its activity) still be considered an entrepreneurial phenomenon?

On the other hand, as Bruyat has shown, the outcomes of creating organizations vary significantly, both in terms of the intensity of change for the individual and the importance of the value provided (Fayolle, 2005).

This perspective overly simplifies the role of the entrepreneur by reducing it to the process of launching or creating a new organization. Creation is a process that cannot be confined to specific milestones such as the emergence of the idea, legal establishment, the start of production, or the initial marketing of the first production batches.

Moreover, we cannot determine that we are witnessing an entrepreneurial act merely based on the creation of an organization. Such a judgment requires deeper analysis, considering the challenges the organization will face in the market to ensure its survival and continuity. This is the essence of entrepreneurial activity and action: the sustainability and development of the organization.

1-The Dialectic of Individual/Value Creation:

This paradigm defines entrepreneurship as a phenomenon or process that generates or produces value, whether individual, economic, or social. Therefore, entrepreneurship is always a producer of wealth and job opportunities for the nation, or added value. As such, economic and social stakes have long been relied upon by entrepreneurship. Many studies confirm that there is a strong relationship between entrepreneurship and economic growth (development) in many countries.

Gartner, in his empirical work, revealed that value creation is a core issue in entrepreneurship. In the Francophone literature, Bruyat addressed this topic in his doctoral thesis, which paved the way for subsequent works and studies. He believes that the field of entrepreneurship is rooted in the relationship between a person and the added value they bring (Verstraete & Fayolle, 2005). According to Bruyat, entrepreneurship is a dialogical relationship between the individual and the creation of added value, within a dynamic dual change process for both the individual and the environment involved in generating new value. Bruyat concludes by emphasizing that "the scientific aspect of the field of entrepreneurship is the dialogue of the individual/value creation duality (Omrane et al., 2011)."

2-Innovation (Renewal)

This paradigm is the oldest in the field of entrepreneurship, having emerged early in the thought of Austrian economist Joseph Schumpeter. For Schumpeter, the entrepreneur plays a unique and essential role in the development of the free economic system. Its essence is often based on breaking the status quo, creating businesses, job positions, and renewing and rebuilding the economic fabric.

Friedrich Von Hayek distinguishes between two types of knowledge that drive innovation: scientific knowledge and general (field) knowledge. The Schumpeterian perspective focuses on scientific knowledge, while Norbert Alter emphasizes general innovation resulting from the collective actions of individuals within an organization. These individuals possess specific knowledge or

experience derived from dealing with reality in a particular time and place. Such knowledge, often implicit, can contribute to the emergence of explicit, original, and effective innovation.

In this paradigm, innovation is related to the production of new goods, new methods of production, discovering new markets, or finding new sources of raw materials. At this level, we can observe a connection to the idea of creating new value resulting from this type of applied innovation within a new organization.

3-Personality Traits:

Research in this paradigm has focused on producing knowledge related to the psychological characteristics of entrepreneurs, their traits, origins, and social paths. This paradigm has attempted to establish models for entrepreneurs that can be recognized through a fundamental trait or a set of characteristics. It has also sought to answer a number of key questions: What is the early behavior of an entrepreneur? Is an entrepreneur born with a "sixth sense" or an entrepreneurial instinct?

David Maclelland, in his research, emphasized the existence of a relationship between the desire for achievement expressed in the stories and histories of children and the economic development of countries, taking into account various factors such as geographical conditions, the level of institutional freedom, and the level of technology. According to him, economic development occurs through an entrepreneurial class with a high desire for achievement. The findings also showed that the desire for achievement is strongly present in countries with rapid economic growth, and that this is more focused on available resources and overcoming obstacles rather than on the goal that can be achieved (Mohanty, 2005).

The proponents of this paradigm found that the emergence of an entrepreneurial economy is linked to a range of other variables. According to some, entrepreneurship is more of a psychological and cultural phenomenon than an economic and technological one (Gasse, 2012). Many entrepreneurial values can be transmitted and given by societies and groups. A high level of education can also be one of the key traits of a successful entrepreneur (Gasse, 2012), and it becomes a competitive advantage because this entrepreneur has strong training, enabling them to manage, assess risks and success, exploit and seize opportunities, avoid failure, find solutions to problems, and make decisions.

6. Entrepreneurial Actions

This paradigm is characterized by its emphasis on the descriptive aspect, with its goal being to answer the question "what" in order to identify the entrepreneur through their behavior. It also focuses on assessing the entrepreneurial capabilities of the entrepreneur, which they use in their efforts and completed tasks that reveal their identity as an entrepreneur. Some researchers in this paradigm argue for the necessity of analyzing the entrepreneur’s function and entrepreneurial behavior itself, drawing on the context paradigm (creating the organization). This perspective is particularly evident in classical management theories from authors such as Fayol, Liebenstein, and Williamson. According to them, the entrepreneur appears as a figure who responds to the demands of managing organizations, seeking the optimal use of human and financial resources, with the goal of achieving a specific objective. This paradigm poses a significant challenge due to its belief in the universality of successful paths, treating them as a rule or law, while the statistics on failure are not exactly encouraging for those looking to engage in investment projects.

The actions of the entrepreneur can be either supported or constrained by a set of factors, traditions, and laws commonly accepted within a particular economic system, in addition to the social factors that have a significant impact. Therefore, this approach overlooks the formative aspect of the entrepreneur, which is the result of the interactivity that can occur between the entrepreneur's situation and the cultural factors.

7. The Entrepreneurial Context

This involves describing and analyzing the different stages of creating a new or re-established organization, identifying its problems, and finding solutions, i.e., how to frame the tasks related to the most sensitive stages of the context followed by the entrepreneur.

William Gartner published an article in 1988 titled "Who Is the Entrepreneur? A Question Whose Time Has Passed." In this article, Gartner argues for a change in research approaches and methods in

the field of entrepreneurship, proposing a shift to the concept of the entrepreneurial context, which is based on four dimensions: environment, individuals, context, and organization. He emphasized that context is a variable, not a concept, encompassing other dimensions. Based on an economic cycle, Gartner identified five behaviors that describe in detail the set of entrepreneurial functions. These functions can be placed in the following context:

- The entrepreneur's identification of opportunities
- The entrepreneur's gathering of resources
- Manufacturing materials and providing services
- Organization
- Overseeing the management of the organization

Since entrepreneurship is a new field of research, it has been considered by many researchers as a context. The entrepreneurial context proposed by *Bygrav* and *Hoover* shows a strong alignment with Gartner's view: "The entrepreneurial context includes the functions, activities, and actions related to seizing opportunities and creating the organization or institution"(Chell et al., 2008) .

Johannisson views entrepreneurship as a context where independent resources are reorganized in a new way to seize an investment opportunity. This means that the entrepreneur not only takes risks and overcomes uncertainty, but also embraces entering into ambiguity, or rather, embarking on an economic adventure with boundaries that remain unclear... We cannot imagine entrepreneurship outside of its social origins; it is a collective phenomenon. The proper conception of a new organization in an uncertain environment requires engaging in a multi-party dialogue (polylogue) (Johannisson & Nilsson, 1989) Similarly, *Schmitt* sees entrepreneurship as a context aimed at transforming the organization and the market in which this transformation occurs, as expressed by *Schumpeter* in 1954 (Schmitt, 2008).

8. The Project Paradigm

According to *Paturel*, entrepreneurship cannot be separated from the idea of the project. The concept of the project is closely aligned with the concept of entrepreneurship, as the project is a proactive image that allows for creating scenarios for the future and building rational actions. For his part, *Boutinier* clarified that the project connects the following four worlds (Schmitt 1 & Bayad 2, 2008):

- **The Engineering World**: Its role is to connect the conception and implementation of the project.
- **The Political World**: It clarifies the social vision of the project.
- **The Philosophical World**: It explains the background from which the project emerged.
- **The Pragmatic World**: It clarifies the mechanisms and practicality of the project.

In the same way, *Paturel* tried to transfer a model used in organizational training to the entrepreneurial field to scientifically prove the relationship between entrepreneurship and the idea of the project. This model is called "The Three M's and the Three F's" (3M and 3F)(∗), where:

- **M1** represents the entrepreneur: (the bearer of the project or the entrepreneur manager)
- **M2** represents the organization: This refers to the capabilities and resources the organization possesses or, in general, the organization itself.
- **M3** represents the environment: This refers to the resources provided by the environment, whether general, specific, or internal. This model has been used for over ten years in a theoretical framework rather than in the execution of works, to ensure coherence for any project or organization that aims for longevity and continuity. Through this structure, it is evident that the more projects engage in the "harmonious zone" of the Three M's (A), the higher their chances of success and continuity.
- F1 **Effectiveness**: This relates to the results achieved and their alignment with the goals set by the entrepreneur.
- F2 **Efficiency**: This refers to the amount (quantity) and type (quality) of resources and efforts put forth to achieve the goals.
- F3 **Utility**: This pertains to the degree of benefit and satisfaction of the stakeholders related to the organization, both internal and external.

- From these two models, the investment plan and the investment model emerge, both of which are also crucial for the continuity of the project, which must be centered within the "A" and "A'" zones. While the Three M's (entrepreneur, organization, environment) are essential for the creation and establishment of an organization, they are not sufficient for its continuity, survival, and development. Therefore, the entrepreneur must work to provide the necessary conditions for this, namely effectiveness, efficiency, and utility. Thus, there are two levels for evaluating the entrepreneur's ability to implement their project: creation and continuity.

Acknowledging the importance of the concept of the project in the entrepreneurial process leads us to discuss the challenges and contributions of this concept. The contributions lie in rethinking the field of entrepreneurship through new dimensions: the "problematization" and "revival" of the project. As for the challenges, they are divided into two parts: "the ability to envision" and "translating the project into reality." The ability to envision is the element around which the knowledge forming what we call the entrepreneurial project is organized. On the other hand, the challenge of translation (realization) into reality requires participation and cooperation at all levels and stages of the project. Therefore, the project is not the result of one person's actions, but involves internal and external relationships and connections. The concept of translation (realization) allows the social dimension of the entrepreneurial project to emerge.

- **Integration of Paradigms:** It is not easy to talk about the integration between these paradigms based on the writings of the previously mentioned researchers, as they tend to defend their viewpoints more than seek integration. However, despite this, there have been many attempts to highlight this integration, such as Gartner, who linked entrepreneurship with key dimensions like innovation, organizational creation, value creation, and the entrepreneurial context. Verstraet and Fayol made efforts to clarify this idea through the following model:

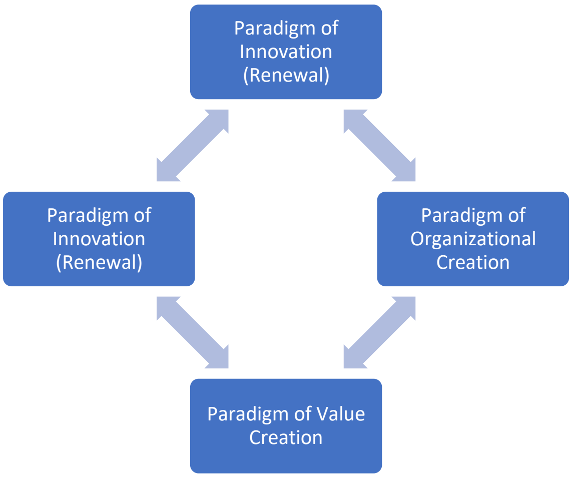

Figure 3: The Four Paradigms of Entrepreneurship and the Links Between Them

Source: Thierry Verstraete, Alain Fayolle, op-cit,p 44.

According to Verstraet and Fayol, six links can be derived (Verstraete & Fayolle, 2005):

- To exploit an investment opportunity, it is necessary to be organized in one way or another, as various resources materialize into an organization (context and/or its result).
- The continuity of the organization depends on this organization’s ability to provide the expected value to its supporting parts, from which it fulfills the necessary resources for its function.
- If the expected value is significant, innovation is implicitly part of it, regardless of whether its form is organizational, technical, or commercial.
- Innovation can align with marketing formation, providing a new product or service, or the emergence of a new organizational method.
- Treating every innovation as an opportunity within the organization requires interaction.

- One cannot claim to be exploiting an opportunity except from the perspective that it is necessary and generates value.

These researchers, despite their different perspectives, starting points, and cognitive frameworks in diagnosing entrepreneurship (whether functional, individualistic, contextual, etc.), seem to agree, either explicitly or implicitly, that the entrepreneur is a unique economic figure. This uniqueness is reflected in their bearing of economic, financial, and commercial risks, or as the link between the creation of the organization and the generation of added value. The entrepreneur is also seen as the person who identifies opportunities and utilizes the socio-economic context in a way that serves their project, advancing it toward development and continuity.

Secondly - Phases and Activities of Establishing a Business

Establishing a business is a dynamic process, not a linear one. Therefore, there is no single process of establishment. The procedures and activities occur within a formative context that varies from one business to another, differing in terms of sequence and the duration involved. According to Sammut, "This process is not complicated by the difficulty of analyzing it, but rather by the fact that it contains many elements. We cannot describe the development of a business in isolation without referring to the environment, the individuals involved in the business, the entrepreneur's personality and experiences, and the way these experiences are leveraged and applied (Verstraete & Fayolle, 2005)."

Despite the complexity and uniqueness of each case, researchers have made efforts to develop diagrams and models to facilitate understanding of the phenomenon (business establishment) and to outline its phases and activities. Therefore, we propose some models that we believe clarify this process.

Christian Bruyat's Model (1993)

Bruyat's focus on the entrepreneurial process and business creation culminated in his 1993 doctoral thesis titled: "Business Creation: An Epistemological and Typological Contribution," which served as a foundational platform for proposing a qualitative model of the business creation process. This model can act as a guide for the entrepreneur (the creator of the business). The approach was inductive, based on the analysis of scientific production and the researcher’s field expertise (Bruyat, 2001).

According to Bruyat, the process of decisions and strategic actions is an ongoing process through which key moments can be identified, including changes in the pace of activity or the efforts made, the existence of intermediate decisions that are significant and crucial... The following diagram outlines Bruyat's view of the business creation process according to the following stages (Bruyat, 2001):

Stage 0: Unconscious act of creation – At this stage, the individual does not recognize the act of business creation, as they are shaped by their upbringing, personality development, external environment, or available information. The individual does not conceptualize or envision anything about business creation.

- **Stage 1:** The act of creating a private business is recognized. At this stage, the individual has enough information to understand (at least approximately) what business creation means. However, this act is not fully considered, as it was not the result of a reflective process. The development of the entrepreneur's situational strategy can either pave the way for the next stage or lead to the cancellation of the creation process itself.
- **Stage 2:** This is the stage of realizing the act of creation. At this stage, the individual (the entrepreneur) sees this act as a potential alternative to their current situation. They design the project of creating their own business, a project that has always been vague and appears more like a drawing or blueprint rather than a fully formed project. The individual begins to recognize an idea that can be realized and thus starts the process of seeking information (inquiry). As a result, they become very interested in anything related to business creation in the media or through their network of connections, but they don't put much effort into this process. This phase can last for a while and ends when the individual either moves on to the next stage or abandons their idea.
- **Stage 3:** The act of creation occurs in the entrepreneur’s mind when they seriously search for an idea (if they don't already have one), which can be refined while engaging in a professional activity.

If they are unemployed, they may find this idea during their job search. During this phase, a market study, preliminary design or model, financial plan, and business plan are usually prepared. The entrepreneur actively seeks information and develops one or several products. What distinguishes this phase from the previous one is the increased time, effort, and resources the entrepreneur invests in their project. During this stage, the future business owner is in a pivotal (dual) situation. They may head toward starting a business to find a salaried job. The risk of failure can be significant, leading to a potential setback. However, this phase can also lead to the creation of the business and the transition to the next stage.

- **Stage 4:** The creation process begins; it is underway when all resources necessary to help the business start its operations are put in place: renting or purchasing structures and machinery needed for production, handling purchases with suppliers and customers, hiring employees, and initiating financial and legal operations. This phase, according to "Ance," is the launch stage. Going back is now very costly both financially and psychologically, and practically impossible. The business starts production and sales, facing the market and competition. Additionally, the dialogue between the entrepreneur and the new business involves corrective actions that may lead to adjustments. During this phase, profits are often reinvested back into the business, as in its early stages, the business always requires more resources (especially human resources). Therefore, it may reach the point of profitability, achieving financial balance and moving to the next stage. However, it remains a high-risk phase where difficulties could lead to failure or withdrawal. This failure or withdrawal can take various forms: voluntary cessation without debt, sale of the business, conducting an assessment followed by restructuring (with or without the founder's involvement), or liquidation of the business. In this case, the founder may embark on a new adventure or be forced to retreat and seek salaried employment or a job.

- **Stage 5:** In this phase, the creation process is realized, and the business gains an economic identity recognized by its external partners (customers, suppliers, bank owners, etc.). This ensures its investment balance (beginning to move away from the risk zone). At this point, it can be said that the founder has proven that their project is capable of surviving.

PR- Refused action: The creation process is recognized but rejected. This rejection can occur synchronously, be final, or be temporary (rejection of the creation process at this moment), depending on the previous observations. Age may play a crucial role in determining whether the rejection is temporary or final. The founder might withdraw from creating a new business due to failure in accomplishing one of their tasks, for psychological and/or financial reasons. Alternatively, the process may be rejected from the outset if the founder is employed in a well-paid job and does not wish to sacrifice their social life (family, entertainment, relaxation, etc.), or for those nearing retirement.

E- Failure: This could lead the entrepreneur to return to the previous stage, extracting negative data and information about their experience, and reconsidering the idea anew. In general, determining the concept of failure remains a very sensitive matter.

Starting a business involves many operations and decision-making, so the founder must refer to guides and manuals that direct the entrepreneur throughout the creation process. Overall, the proposal of this model in this way may seem rough, but it aimed to capture the various individual processes, dividing them into typical moments. Each stage corresponds to a specific issue faced by the founder. In practice, it can sometimes be difficult to determine whether the founder is still in one stage or will move on to the next. Therefore, this task remains one of the main duties of the mentor, especially in terms of assessing the coherence of the project (Bruyat, 2001).

2. Bygrave Model (W.D. Bygrave)

Based on Moore's model, Bygrave presented his own model for business creation (Figure 7). Bygrave's model is envisioned in four stages or successive events, each influenced by a set of factors as follows (Nassif et al., 2010): The first stage is the conceptualization of the business idea, which is influenced by personal and environmental factors. The second stage witnesses the moment of launch, influenced by personal, environmental, and social factors. The third stage is the execution or

implementation phase, influenced by personal, environmental, and social factors. Finally, the growth stage is influenced by personal, environmental, and organizational factors.

On the other hand, Bygrave and his colleague Hoover argue that this process is the result of human will, with the entrepreneur being the main driver of entrepreneurship. They also provided other characteristics of this process, including:

- It occurs at the level of an individual enterprise.
- It involves a change in status, either quantitatively or in the external environment, from a situation without the new business to one where a new industrial entity is born.
- It is characterized by instability (alternation), especially in terms of skill structure.
- It is a comprehensive process that can only be evaluated through the examination of the industrial system.
- It is a dynamic process, where both the business and the industry are constantly evolving.
- It is a unique and distinct process, as each attempt to create a business cannot be identical to another case.
- This process involves the integration of many factors (such as size, power, competitors' position, resources, location and strategy of the new business, its size, population density, and customer demands).
- The final outcome of the entrepreneurial process is highly sensitive to these variables.

3- Sarasvathy's Model

At the dawn of the second millennium, Sarasvathy introduced a new approach to decision-making within a model called the Effectuation model. This approach is based on contributions from organizational theory, which can be traced back to the writings of James March, Henry Mintzberg, Karl Weick, and Herbert Simon. In this highly innovative context, the model does not acknowledge the existence of a market; rather, the entrepreneurial process is required to create the market. This means that the opportunity is not discovered but rather built by the entrepreneur.

Through a case study of 27 successful entrepreneurs, Sarasvathy argues that the entrepreneurial process does not follow a causal logic but instead follows an effectual logic. The principle of effectuation means that the future can be shaped more than predicted because it is unpredictable. This allows individuals to reduce the risk of failure, as they make decisions based on the level of acceptable risk rather than on a cost/profit equation (Sarasvathy, 2001).

According to Sarasvathy, causal processes start with a specific goal as a starting point, and then efforts and resources are concentrated to reach this goal. On the other hand, the effectual process selects goals that can be achieved based on the available resources and means. According to the model, this process relies on three types of resources: identity, knowledge, and networks. The entrepreneur initially asks three questions: Who am I? What do I know? Who do I know? The answers to these questions help define the available resources and shape achievable goals, meaning that future events are controllable and not predictable. The next step is to find individuals who can participate in establishing the project, and these people can influence the project's vision through continuous and repeated discussions.

This process also relies on three principles:

- Actions are directed towards means rather than goals.
- The decision-making criterion is based on an acceptable loss rather than expected profit.
- Extracting benefits from setbacks is better than avoiding them, meaning turning surprises and setbacks into opportunities.

Azzedine Tounés Model:

Tounés believes that the entrepreneurial process can be diagnosed through key stages. Therefore, this process can be understood by studying an important factor within it: desire (L'intention). Tounés acknowledges that there is difficulty in determining the beginning of this process (which has been discussed in previous studies). This process can be seen as a communicative continuum, meaning a set of homogeneous elements where transitions between them are smooth and continuous, as illustrated by the following diagram: Tounés argues that an individual with strong entrepreneurial tendencies is more likely to be influenced by personal and environmental factors that encourage the

establishment of an enterprise. However, these tendencies are not always necessarily followed by the desire to create an enterprise. These tendencies can also be enriched in line with the individual's development within this process. There is a possibility to enhance these tendencies through education or training when an investment opportunity arises. However, the initial presence of these tendencies does not guarantee the existence of individuals capable of founding a company. Generally, this process follows the stages outlined below (Tounes, 2003).

- The process begins with a set of preparations, tendencies, or inclinations, meaning that the individual is influenced by their environment, particularly family, relatives, the quality of education and training, and personal entrepreneurial and investment experiences. At this stage, the individual becomes passionate about entrepreneurship and spares no effort in founding their enterprise.
- This readiness can evolve into entrepreneurial desire. In this context, Tounés distinguishes between these two concepts through two main paths: the first is the presence of an idea or an existing investment project, and the second is the personal initiation of the process of establishing the enterprise, while simultaneously seeking the initial mechanisms that enable the formation of this idea or project.
- At this level, a decision can be made, which requires that the founder be supported and encouraged in their desire. This is inferred from two main aspects: first, a comprehensive understanding of the idea or project from all points, followed by the idea or project turning into an opportunity approved by financial and marketing studies; second, mobilizing all financial and logistical resources.
- The entrepreneurial act corresponding to the physical start of the activity is manifested by the first batches of products and services being launched. At this stage, the behavior of the founder cannot be described as purely entrepreneurial. While some may anticipate the market and constantly seek opportunities to develop their activity, others avoid entering the entrepreneurial world for various reasons and are content with what they have achieved and maintain it.
- In his efforts to provide a comprehensive picture of the research interests in this context, "Candido Borges" divided them into two sections: one section used activities or events to describe the process of establishment, with the aim of clarifying the key activities undertaken by the entrepreneur to create the enterprise. In other models (the second section), stages and activities were combined. Ultimately, Borges derived the most important stages from these works, summarizing them in the following table:

Table 1. Stages of Establishing an Enterprise as Analyzed by Borges.

Stages	Initiative	Conceptualization and Preparation	Launch	Activity (Company Established)
Activities	1.Identifying the investment opportunity	1.Developing an investment plan	1.Legal registration of the company	1.Implementing promotional/marketing activities
	2.Thinking and developing the investment idea	2.Conducting a market study	2.Allocating full time to the project	2. Selling
	3.Decision to establish the company	3.Mobilizing resources	3.Preparing infrastructure and resources	3. Reaching the profitability threshold
		4.Forming the entrepreneurial team (partners)	4. Initial shipments of goods/services	4. Official planning
		5. Acquiring a trademark or patent	5.Starting operations	5. Management
			6. First sales	

Source: (Borges & Jacques Filion, 2013, p. 11)

Thus, the conception of the process of establishing an enterprise in separate stages has become an illusion. Presenting it in a linear sequential manner makes it clearer. It is certain that the desire always precedes the decision to establish the enterprise, but the entrepreneurial paths of individuals are very different, if not unique. Moreover, the creation of the enterprise can occur suddenly due to job dissatisfaction or as a result of an opportunity found while performing a job or work. For these reasons, among others, the stages of opportunity and decision-making can vary and differ over time (Tounes, 2003).

4. Factors that assist in the establishment of an enterprise:

The process of establishing an enterprise can also be understood from another perspective that helps in understanding this process, which is the set of factors and reasons that work together to help the founder overcome the difficulties and obstacles they face. In other words, in this context, the following question can be posed: What are the factors whose presence leads to the establishment of the enterprise, and their absence prevents the establishment of the enterprise by another person?

4.1 Personal (Psychological) Factors

These factors view the decision to establish an enterprise and its process as a result of the entrepreneur themselves. There are a set of characteristics and qualities within the entrepreneur that were behind this decision. Many studies have proven and confirmed the importance of psychological dynamics in the establishment of the enterprise, and the most significant of these factors are:

Desire for Independence: Many studies have shown that the desire and aspiration for independence in life, and the desire to shape one's own future, are traits associated with entrepreneurs. "Shapiro" believes that one of the first signs and characteristics that emerge in entrepreneurs is the desire for independence, to become the leader of their own life, and not to be dependent or led by others. What often drives entrepreneurs is the will to always aim for the distant goal, the desire for freedom in performing work, and, to a lesser extent, the desire for power. The desire to go far enables overcoming barriers and difficulties. This is often the goal of those who wish to establish a business. In this case, work will continue with full confidence, without focusing on difficulties, driven by the desire to reach the set objectives as quickly as possible. Additionally, entrepreneurs prefer to remain free in directing and setting their goals, making decisions on their own, and choosing their work environment and collaborators.

Therefore, the need and desire for independence are fundamental factors in the creation of a new enterprise. The more an entrepreneur feels independent, the more willing they are to make sacrifices for this independence. These individuals accept sacrifices for the sake of independence as long as the sacrifice is not imposed on them by others.

• **Desire for Achievement:** Individuals who are characterized by a desire for achievement are described by McClelland as having a great predisposition for entrepreneurship and creativity. He attributes five main traits to them:

- They have a considerable level of risk-taking and rely on their abilities rather than beliefs or chance.
- They take responsibility for decision-making.
- They seek to know the tangible results of the decisions they make.
- They exhibit energetic and creative activity.
- They possess the ability to plan long-term. The desire for achievement is often associated with the wish to do something new or to apply a set of acquired knowledge, skills, and experience in a professional or academic field. It also represents an expression of one's profession and satisfaction with work. For this reason, these individuals prefer to become entrepreneurs by establishing their own businesses and investments, rather than engaging in routine daily tasks characterized by monotony, professional pressures, and burdensome responsibilities. This desire can be seen as an expression of self-worth, reflecting inner thoughts that demonstrate the individual's capability to accomplish things that others cannot.

• **Desire for Risk:** This refers to an unparalleled willingness that doesn't allow events to pass by without being actively involved in them. According to "Gass" and "Damours," "the expected or adjusted risk is defined by many entrepreneurs as a necessary condition in a given context, where a

person possesses the logical potential for success, which can be directly multiplied through the decisions and measures taken by these individuals." Atkinson defines calculated risk as the choice between benefiting from compensations (personal and financial) in exchange for understanding the potential losses (bankruptcy, loss of family connections, etc.). For Davidson, the entrepreneur's risk is distinctive depending on the field and situation and can evolve and recur over time. Therefore, specialists argue that taking initiative is an important variable that distinguishes entrepreneurs (business founders) from others.

It is true that the entrepreneur is the cornerstone of the entrepreneurial phenomenon, or what is related to starting a business; they are the driving force behind all material and moral potential, the idea generator, the creator, and the innovator. However, the dynamism and movement of this entrepreneur towards establishing the business do not occur in isolation but are the result of a set of supportive and motivating factors leading to the establishment of this business.

4.2 Sociocultural Factors

Studying sociocultural factors helps highlight some structural determinants related to the diverse environments of the individual, which are qualified to stimulate and create a dynamic towards investment and entering the business world through establishing a business.

• **Family:** The family experiences lived from birth until adulthood are fundamental determinants that influence entrepreneurial socialization. Empirical studies have focused on three main aspects of these experiences in relation to entrepreneurship. First, the social status of the family background is related to the impact of the parents' activities on their children's establishment of businesses and projects. Studies in the United States have shown that between 50% and 70% of business owners are children of individuals who work in their own businesses. Global studies also indicate that the creation of a business often represents a reenactment of a previous experience in the field, which is often a family-related experience. Hence, the family environment is considered a primary school for teaching entrepreneurship. Second, family dynamics concern the long-term interaction between the entrepreneur and their family, and how changes in family structures influence business management. The key issue here is how to address the challenges related to the centralization of authority in managing the business within the family structure, such as marriage, children, and succession within the family.

Despite repeated studies on these dynamics, interactions between family structures and business structures still show significant complexity. Third, the family structure pertains to the impact of the children's birth order within the family on the entrepreneur's personality. Studies have shown that a large percentage of entrepreneurs are either children of single parents or firstborns. Some studies have also addressed the challenges women face when starting businesses, including role conflicts between an uneducated father and educated children, the influence of family models (maternal or paternal), or even parental divorce. All these dimensions form an important background for understanding how family experiences shape the entrepreneurial spirit in individuals.

• **Educational Level and Qualifications:** Many recent studies have found that the educational level of entrepreneurs is quite high compared to the general population, which allows business founders to have significant capabilities in managing technology and achieving progress (Fayolle, 2003). The competitive advantage of these businesses is based on the scientific knowledge of the founders. In general, qualifications enable the founder to assess the problems faced by the business, diagnose them, and find appropriate solutions, including innovation, which is essentially the attempt to apply the scientific knowledge acquired to real-world situations.

• **Professional Experience:** Professional activities play a significant role in the establishment, development, and sustainability of a business. Knowledge of the techniques and skills in a specific sector of activity impacts entrepreneurial activity. Additionally, gaining experience in administrative and banking dealings facilitates bureaucratic processes and financial procedures. Familiarity with the laws governing economic activity also protects the founder from making mistakes that could lead to legal consequences and financial penalties. Moreover, in this field, understanding the sources of raw materials allows for obtaining the right quality and cost to serve the business's budget. Knowledge of market intricacies is also essential before starting a business. Engaging in all the previously mentioned

activities indirectly leads to the acquisition of a network of relationships that helps perform tasks smoothly when establishing the business.

4.2 **Economic Factors:** These are all the informational, human, technological, financial, and material resources that play a crucial role in the process of establishing a business:

• **Human Resources:** The availability of qualified labor at the location of the business establishment shortens the process for the founder in finding the human resources needed for the business, especially if the labor costs are reasonable, which helps save significant funds, particularly at the early stages when the business needs to manage its finances efficiently.

• **Financial Resources:** The availability of capital at the start encourages individuals to pursue establishing a business. Therefore, countries that are leaders in entrepreneurship and the creation of small and medium-sized enterprises often have strong banking and financing systems that support such projects by offering loans and providing flexible repayment options.

• **Market:** The existence of an open market encourages the creation of businesses by facilitating the marketing of their products. As a result, many businesses, even before starting production, devise a marketing strategy—commonly referred to as market research—to assess the market's capacity to absorb the product in terms of both quantity and quality. This also requires insight into consumer behavior trends across different social groups.

5. Availability of Business Support and Accompaniment Devices

These are a set of systems that provide services aimed at assisting new entrepreneurs in the process of establishing their businesses. These systems are often an implementation of government policies and plans designed to promote the economy, and they may have other secondary objectives, such as reducing unemployment. These systems vary based on their roles:

• **Financial Support Devices:** These attempt to provide the necessary capital, especially if the entrepreneur is young and in the early stages of their career, as they may lack sufficient funds to cover the various costs of launching their business. This financing is usually provided by banks, either through granting financial loans or in-kind loans such as machines and equipment.

• **Incubators and Start-up Hubs:** These focus on providing consultations and training courses for entrepreneurs in various fields, including legal matters, market studies, feasibility studies, and management expertise. They are typically overseen by specialists in these areas.

Conclusion

In general, it has become clear that it is impossible to agree on a single definition of entrepreneurship, as it relates to multiple situations. This has led to various research efforts trying to understand its nature and essence, thus giving rise to a range of theories or paradigms as research tools to help understand the phenomenon. On the other hand, we have encountered the same research focus regarding the stages of business creation, with varying perspectives and approaches in dividing these stages. The differences raise the question again regarding the factors that aid in business creation, with each perspective focusing on a particular aspect it considers central to the process. However, these factors cannot function effectively without the interactivity and complementarity among them.

References

1. Borges, C., & Jacques Filion, L. (2013). Spin-off process and the development of academic entrepreneur's social capital. *Journal of technology management & innovation*, *8*(1), 21-34.
2. Bruyat, C. (2001). Créer ou ne pas créer? *Revue de lEntrepreneuriat/Review of Entrepreneurship*, *1*(1), 25-42.
3. Casson, M., & Buckley, P. J. (2010). *Entrepreneurship*. Edward Elgar Publishing.
4. Chell, E., Wicklander, D. E., Sturman, S. G., & Hoover, L. W. (2008). *The entrepreneurial personality: A social construction*. Routledge.
5. Fayolle, A. (2003). *Le| métier de créateur d'entreprise*.
6. Fayolle, A. (2005). *Introduction à l'entrepreneuriat*.

7. Gasse, Y. (2012). *Les facteurs et conditions de la création et du développement d'entreprises dans les économies avancées et émergenes*. Faculté des sciences de l'administration, Université Laval.
8. Jaziri, R. (2009). Une vision renouvelée des paradigmes de l'entrepreneuriat: Vers une reconfiguration de la recherche en entrepreneuriat. Entrepreneuriat et Entreprise: nouveaux enjeux et nouveaux défis.
9. Johannisson, B., & Nilsson, A. (1989). Community entrepreneurs: networking for local development. *Entrepreneurship & regional development*, *1*(1), 3-19.
10. Midgley, G., & Lindhult, E. (2021). A systems perspective on systemic innovation. *Systems research and behavioral science*, *38*(5), 635-670.
11. Mohanty, S. K. (2005). *Fundamentals of entrepreneurship*. PHI Learning Pvt. Ltd.
12. Nassif, V. M. J., Ghobril, A. N., & Silva, N. S. d. (2010). Understanding the entrepreneurial process: a dynamic approach. *BAR-Brazilian Administration Review*, *7*, 213-226.
13. Omrane, A., Fayolle, A., & Ben-Slimane, O. Z. (2011). Les compétences entrepreneuriales et le processus entrepreneurial: une approche dynamique. *La Revue des sciences de gestion*, *251*(5), 91-100.
14. Sarasvathy, S. D. (2001). Causation and effectuation: Toward a theoretical shift from economic inevitability to entrepreneurial contingency. *Academy of management Review*, *26*(2), 243-263.
15. Schmitt 1, C., & Bayad 2, M. (2008). L'entrepreneuriat comme une activité à projet: Intérêts, apports et pratiques. *Revue internationale de psychosociologie*, *14*(1), 141-159.
16. Schmitt, C. (2008). Renouveler le regard sur l'évolution des pratiques entrepreneuriales. *Regards sur l'évolution des pratiques entrepreneuriales*, 1-14.
17. Tounes, A. (2003). L'intention entrepreneuriale. *Une étude comparative entre des étudiants*.
18. Verstraete, T., & Fayolle, A. (2005). Paradigmes et entrepreneuriat. *Revue de lEntrepreneuriat/Review of Entrepreneurship*, *4*(1), 33-52.
19. Verstraete, T., & Saporta, B. (2006). Création d'entreprise et entrepreneuriat. *Editions de l'ADREG*, *2006*, 518p.

Received: 29.09.2024
Revised: 05.11.2024
Accepted: 22.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/173-187

Abdelkerim Debbar
University of El Oued
https://orcid.org/0009-0002-3477-3610
debbar-abdelkrim@univ-eloued.dz
Rahima Bousbia Salah
University ofd El Oued
https://orcid.org/0000-0002-2909-7884
bousbia-rahima@univ-eloued.dz
Adel Gherbi
University of El Oued
https://orcid.org/0000-0003-3668-6430
gherbi-adel@univ-eloued.dz

Transition Towards a Green Economy in China do Consumption of Renewable Energy Effects on it

Abstract

This paper examines the impact of renewable energy consumption on China's transition toward a green economy and evaluates whether it has contributed to reducing CO2 emissions between 1990 and 2018 using a random error correction model (VECM). As the world faces growing environmental challenges, understanding the relationship between renewable energy use and carbon emissions is crucial, particularly for China, the largest global emitter. The study's findings indicate that all chains are stable at the second level, ensuring the reliability of the data used. Additionally, the analysis of the causal relationship using the Granger causality test reveals a strong and significant connection between renewable energy consumption and CO2 emissions in China during the study period, highlighting the role of renewable energy in shaping emission trends. The research further identifies a co-complementarity between CO2 emissions and renewable energy consumption, attributed to the presence of a significant linear relationship between the dependent and explanatory variables, suggesting that increased renewable energy use correlates with changes in emission levels. This result underscores the importance of renewable energy as a critical component of China's efforts to mitigate climate change. Moreover, diagnostic tests confirm that the model is both economically and statistically robust, reinforcing its credibility for policy evaluation. These findings contribute to the broader discussion on sustainable energy transitions by providing empirical evidence on the effectiveness of renewable energy in reducing emissions, offering valuable insights for policymakers aiming to enhance energy sustainability and environmental protection in high- energy-consuming economies like China.

Keywords: *renewable energies, greener economy, Gas CO_2 emission, VECM*

Abdelkerim Debbar
El Oued Universiteti
https://orcid.org/0009-0002-3477-3610
debbar-abdelkrim@univ-eloued.dz
Rahima Bousbia Salah
El Oued Universiteti
https://orcid.org/0000-0002-2909-7884
bousbia-rahima@univ-eloued.dz
Adel Qerbi
El Oued Universiteti
https://orcid.org/0000-0003-3668-6430
gherbi-adel@univ-eloued.dz

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Çində yaşıl iqtisadiyyata keçid etmək istehlak bərpa olunan enerjinin ona təsiri?

Xülasə

Bu sənəd bərpa olunan enerji istehlakının Çinin yaşıl iqtisadiyyata keçidinə təsirini araşdırır və təsadüfi səhvlərin düzəldilməsi modelindən (VECM) istifadə edərək 1990-2018-ci illər arasında CO2 emissiyalarının azaldılmasına töhfə verib-vermədiyini qiymətləndirir. Dünya artan ekoloji problemlərlə üzləşdiyi üçün bərpa olunan enerjidən istifadə və karbon emissiyaları arasındakı əlaqəni başa düşmək, xüsusən də ən böyük qlobal emissiya edən Çin üçün çox vacibdir. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, bütün zəncirlər ikinci səviyyədə sabitdir və istifadə olunan məlumatların etibarlılığını təmin edir. Əlavə olaraq, Qrancer səbəbiyyət testindən istifadə edərək səbəb əlaqəsinin təhlili tədqiqat dövründə Çində bərpa olunan enerji istehlakı ilə CO2 emissiyaları arasında güclü və əhəmiyyətli əlaqəni aşkar edərək, emissiya meyllərinin formalaşmasında bərpa olunan enerjinin rolunu vurğulayır. Tədqiqat daha sonra CO2 emissiyaları və bərpa olunan enerji istehlakı arasında bir-birini tamamlayanı müəyyən edir ki, bu da asılı və izahedici dəyişənlər arasında əhəmiyyətli xətti əlaqənin olması ilə əlaqələndirilir və bu, bərpa olunan enerjidən istifadənin artmasının emissiya səviyyələrindəki dəyişikliklərlə əlaqəli olduğunu göstərir. Bu nəticə Çinin iqlim dəyişikliyini azaltmaq səylərinin mühüm komponenti kimi bərpa olunan enerjinin əhəmiyyətini vurğulayır. Bundan əlavə, diaqnostik testlər modelin həm iqtisadi, həm də statistik cəhətdən möhkəm olduğunu təsdiqləyir və siyasətin qiymətləndirilməsi üçün etibarlılığını gücləndirir. Bu tapıntılar emissiyaların azaldılmasında bərpa olunan enerjinin effektivliyinə dair empirik sübutlar təqdim etməklə, Çin kimi yüksək enerji istehlak edən iqtisadiyyatlarda enerji davamlılığını və ətraf mühitin mühafizəsini gücləndirməyi hədəfləyən siyasətçilər üçün dəyərli fikirlər təqdim etməklə davamlı enerji keçidləri ilə bağlı daha geniş müzakirələrə töhfə verir.

Açar sözlər: *bərpa olunan enerji, daha yaşıl iqtisadiyyat, Qaz CO2 emissiyası, VECM*

Introduction

As global economic growth continues alongside rising concerns about climate change and pollution, there has been a growing focus on environmental issues and the transition toward a green economy to achieve the Millennium Development Goals and, ultimately, sustainable development. China, as one of the world's largest emerging industrial nations, has experienced rapid industrial expansion in recent decades, leading to significant environmental challenges. In response, the country has implemented various measures aimed at fostering a green economy, with a key focus on promoting the production and consumption of renewable energy. This raises an important question: Does the consumption of renewable energy contribute to advancing China's transition toward a green economy? To explore this issue, we will examine three key aspects: China's energy structure, the concept of a green economy, and the impact of renewable energy consumption on carbon dioxide emissions in the country.

Research

I. Energy structure in China

China has witnessed during the last decade rapid economic developments. This growth has required a significant increase in energy consumption, which causes China to face increasing challenges in energy supply and demand.

For example, the total energy production jumped from 627.7 million tons to 3.6 billion tons of coal equivalent during the period from 1978 to 2014; signifying a 4.83% annual increase in production during this period. A corresponding increase in energy consumption evaluated at 5.58% ensued during the same period (Zhanga, Wang, 2017, p. 866).

By the end of 2014, China has reached nearly 23% of the global energy consumption; China is now the largest energy consumer and CO2 emitter in the world. These alarming numbers urged China to set a primary goal of reducing CO2 emissions per unit of GDP by 40-45% by 2020.

This increasing pressure and contradicting objectives caused China to turn to renewable energies, which is available in large reserves that are currently untapped. It represents a reliable alternative environment friendly as it reduces CO2 emissions (Zhanga, Wang, 2017, p. 866).

1. An overview of different renewable energies usage in China

There is a long history of renewable energies usage in China, including biomass, solar, ocean, wind and other renewable energy. Renewable energy technologies produce marketable energy by converting natural phenomena/resources into useful energy form. These resources represent a massive energy potential, which greatly exceeds that of fossil fuel resources. However, the proportion of renewable energy used is still much smaller than that of the conventional energy resources (Chang, 2003, p. 458).

The following is an introduction of various renewable energies used in China in recent years.

1.1 Hydro power

China is the richest country in the world in terms of water resources on the planet. China has a large number of rivers, of which 3886 contain a theoretical hydroelectric reserve of more than 10 megawatts. According to the outputs of the Fourth National Survey of Hydropower Resources in November 2005, the total theoretical hydropower reserves It is estimated at 694 gigawatts, and the average annual power generation in China is 6,083 TWh. The economically exploitable capacity is 402 gigawatts, and the power generation is 1753 terawatt hours, which is why it ranks first in the world. It also includes many small-sized hydropower resources with a installed capacity of less than 50 megawatts, where the technological potential of these small absorbent energy resources is 128. Gigawatts, which can generate 450 terawatt hours of energy (Liu, Li, 2010, p. 519-520).

1.2 Wind power

China has a coastal strip with a length of more than 14,500 km and a vast area of more than 9 million square kilometers (Wikimedia Foundation, 2020), which made it a rich source of wind energy, with great development potential. Figure 01 shows the distribution of effective wind energy intensity in 2008. After the National Climate Center for Wind Energy Resources in China was evaluated from Through the data modeling method it was concluded that at an altitude of 10 meters above ground level, without taking into account the Qinghai-Tibet Plateau, the technically exploitable wind energy resource is about 2548 gigawatts which equates to about 7644 TWH of power generation assuming an average The annual number of wind hours is 3000 hours. According to a study conducted by a joint team of Chinese and American experts, which concluded an estimate of the electricity that could be generated through a distribution group of 1.5MW GE turbines on the ground. The evaluation of potential wind resources on the land, excluding the study of forested areas, areas occupied by permanent snow or ice, areas covered by water, areas that have been identified as either developed or urban, as well as the area of land whose slopes exceed 20%. The data presented here indicates that a set of 1.5 MW turbines deployed in onshore areas with adequate wind resources could provide up to 24.7 kWh of electricity annually, more than seven times the current national consumption (Liu, Li, 2010, pp. 520-521).

It should be noted that the cumulative capacity of wind energy for the year 2015 amounted to 180.4 gigawatts, while the capacity newly installed in the same year is 30.5 gigawatts, an increase of 16.90%, and this cumulative installed capacity of wind energy represents about 48.4% of the new windmills worldwide (Zhanga, Wang, 2017, p. 867).

Figure 01: shows the distribution of effective wind energy intensity in 2008

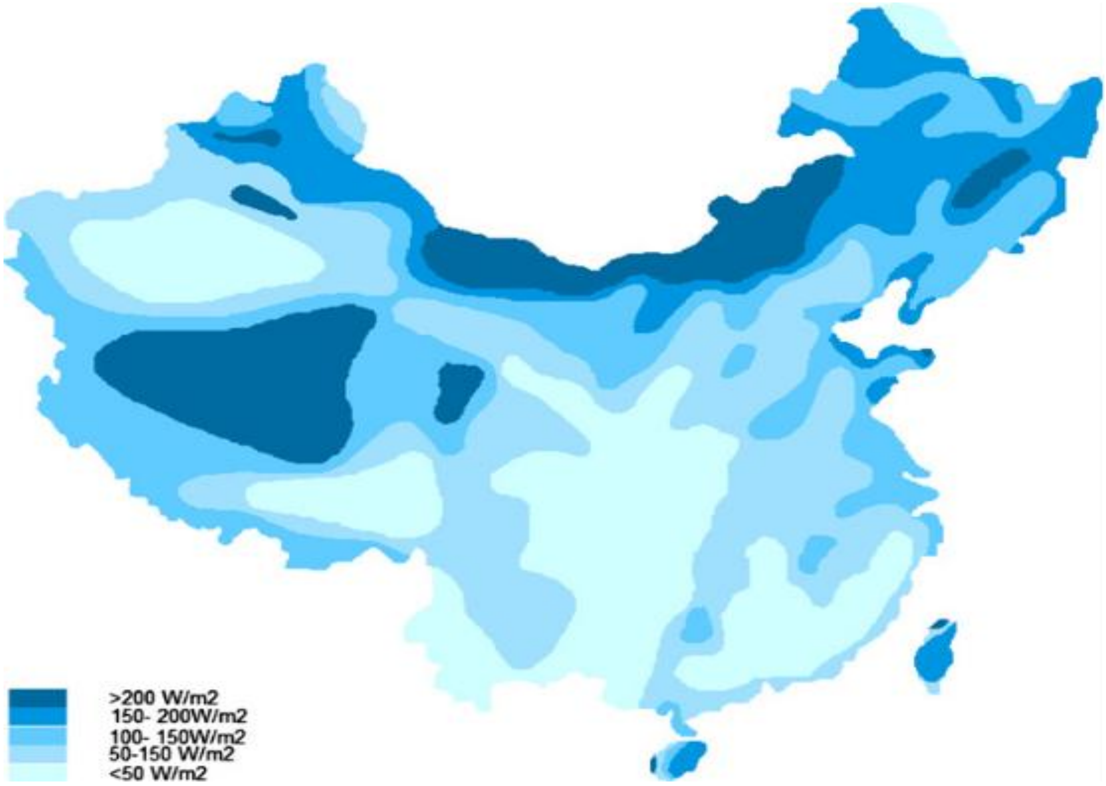

Source: (Liu, Li, 2010, p. 520)

1.3 Solar power

China is located in the northeastern part of East Asia between latitudes 4˚-53˚ degrees north and longitudes 135˚-173˚ degrees east. It sits on an area of 9.6 million square kilometers, where the largest share of solar radiation is concentrated in the western part of China with an area estimated at 67% of The total area, and the radiation of more than 5000 MJ / m2 per year and more than 2200 hours of sunshine annually (Wen Liu, 2010, p. 521). Thinking about the exploitation of solar energy in China goes back to the fifties of the last century through the process of research and development in the field of photovoltaic energy, but the phase of application began in the seventies and the actual marketing was in the mid-eighties, when a crystalline production line for silicon solar cells was introduced (J. Chang, 2003, p. 458). With the abundance of solar radiation and the early start to exploit it, the rapid growth in converting it into photovoltaic energy has been since 2004, with an increase of 100% annually, as China ranked first in the world in the production of photovoltaics in 2007, and the Chinese government has worked to provide direct subsidies For solar PV installations, as part of implementing a series of incentives to encourage its use during the period from 2009 to 2015, and in response to these incentives, the domestic photovoltaic energy market in China witnessed an increasing growth, as its cumulative installed capacity increased from 140 megawatts in 2008 to 300 megawatts in 2009, reaching 43,180 Megawatts by the end of 2015 (Zhanga, Wang, 2017, p. 867).

1.4 Biomass Energy

Biomass energy has been used since humans began to use fire and burn wood to cook food or for heating, and wood remains to this day the largest source of biomass energy (J. Chang, 2003, p. 460), and yet many other sources of biomass are used such as crop stems, unpleasant waste, and household garbage. In China, the total potential biomass energy is estimated at about 70-100 million tons of equivalent coal, 50% of which comes from crop stalks (Oxley, Gibson, Ma, 2009, p. 1784-1785), and given that China is an agricultural country, it is rich in biomass resources. Agricultural waste throughout the country provides an annual amount equivalent to 440 million tons of coal equivalent, while forest residues annually provide the equivalent of 350 million tons of coal equivalent, and the

annual amount available of manure throughout the country is equivalent to 28 million tons of coal equivalent. The annual available municipal solid waste in China is equal to 12 million tons of coal equivalent (Zhanga Wang, 2017, p. 868), and it can also be noted that the total exploitable biomass capacity in China will be 0.7 billion tons of coal equivalent by 2020 (Liu, Li, 2010, p. 521).

1.5 Other renewable energy sources

There are other sources of renewable energy that can be exploited in China other than that we have mentioned, and they are ocean energy, which includes tidal energy, wave energy, marine current energy, ocean thermal energy, and salinity gradient energy. It is estimated that the total reserve of ocean energy resources available in China can to be in the range of 1000 gigawatts, which has great potential for exploitation (Zhanga, Wang, 2017, p. 868).

Geothermal energy is one of the other renewable energies widely available in China and is mainly concentrated in the tropical region surrounding the Pacific Ocean and the tropical Mediterranean Himalayas, and the largest geothermal power plant is located in Yanbajin, Tibet, with a capacity of 25.18 MW (Liu, Li, 2010, p. 521-522).

2. Challenges facing the renewable energy sector in China

Although China possesses great potential and has made great progress in developing renewable energy, its integration into the current energy sector still faces many of the following technical, economic and political challenges (Jin Yanga, He, 2016, p. 5-6):

- Renewable energy has not been placed in a strategic and essential position in the current energy sector. The Chinese government has recognized the strategic importance of renewable energy in law. China's price and tax policy and cost allocation for renewable energy have also provided enough momentum to start renewable energy projects. However, those policies and measures are insufficient to integrate renewable energy into the current national energy system because the government has focused its future development strategies for national and local infrastructure and energy supply systems largely on traditional fossil fuels, and this is an indication that China lacks confidence and patience with renewable energy, which negatively affected its development.
- The current energy sector has not made the necessary adjustments to adopt renewable energy. The current energy sector in China for traditional fossil fuels is set up to be operated and managed on a large power and grid control and transmission system as needed.
- The marketing mechanism for sustainable development of renewable energy has not yet been established. China's energy pricing and tax system does not fully reflect the environmental cost of resources. China subsidizes fossil fuels, but subsidies and subsidies for renewable energy remain limited.
- The technological innovation of renewable energy in China is not competitive. The research and development of renewable energy in China depends mainly on importing and modifying foreign technologies. There is also a big gap between China and developed countries in terms of key technologies required for the renewable energy industry. Renewable energy technologies in China are considered weak in terms of competitiveness, in addition to insufficient Chinese investment in basic and applied research on renewable energy technologies.

II. Concept of Green Economy

1. Historical overview

Thinking about the green economy goes back to 1962 through the book "Carson Rachel's Silent Spring", as it is called the introduction to the green revolution, and Dr. Dennis L. Meadows' publication in the 1970s entitled "The Limits to Growth" was an attempt to look at the problem of global environmental resources. by the end of the twentieth century and the beginning of the twenty-first century, through the expansion of manufacturing activities at an unprecedented scale and speed, which made the British economist "David Pearce" publish his book in 1989 under the title "A blueprint for a green economy", a call to move towards the direction of an environmentally friendly economy.

As for China, research on the issue of the green economy began in 1972, to participate in the same year in the Stockholm Conference on the Human Environment, for Beijing in 1973 to hold a national

meeting for environmental protection, and in 1989 China passed the Environmental Protection Law, and in 1997 the demand for the establishment of the Chinese Green Economic Corporation, At the 15th Asia Pacific Economic Cooperation leaders meeting in 2007, Chinese President Hu Jintao openly called for the imperative to develop a low carbon economy (Qi, Yanfeng, Xiaowei, 2011, p. 1365-1366).

In 2008, the world faced multiple crises (fuel, food, and financial). In response to the negative effects of economic development on the environment, as well as the financial crisis, the international community sought to find solutions to reach a sustainable economy and society. In this context, the concept of "green economy" has become more present at the international level and in developed countries (Ciocoiu, 2011, p. 36-37).

2. Definition of green economy

The United Nations Environment Program defines the green economy as an economy that results in improvement in human well-being and social equality and significantly reduces environmental risks and scarcity of ecological resources. We can view the green economy as an economy in which carbon emissions are reduced and resource use more efficient, as it accommodates all social groups and the green economy.

Growth in income and employment opportunities must be driven by public and private investments that reduce carbon emissions and pollution, increase resource and energy efficiency and prevent the loss of biodiversity and ecosystem services (Brink, 2014, p. 3).

Through this definition, we can extract some future goals and ambitions that can be summarized in the following points (Ivlev, 2018, p. 866)

- The "green economy" aims to establish a more harmonious coexistence between nature and society.
- coexistence between nature and society.
- Improving human well-being and social justice.
- Significantly reduce environmental risks and environmental scarcity.
- Optimal use of resources within the planet's renewable capabilities and avoiding critical environmental thresholds.
- Sustainability for Future Generations and Business: Available Natural Capital and a Clean Environment.
- Ensuring health and decent livelihoods for citizens and societies.
- An economy separate from environmental influences and resource use.

3. Crises and challenges facing the green economy in China

The Chinese economy has experienced significant growth in recent decades, which has made energy consumption witness a rapid growth, as it moved from 570 million tons of coal equivalent in 1978 to 3.05 billion in 2009 and it is expected that 6 billion tons of coal equivalent will reach by the end of 2020. Carbon dioxide, China released 6 billion tons of carbon dioxide into the air in 2007, and this number is expected to reach 11.3 billion tons in 2020, which is nearly a one third of the global total.

Coal represents the largest part of energy consumption in China, accounting for 70%, followed by petroleum and natural gas at 20%, and non-fossil fuels only 9%.

This massive exploitation and massive depletion of natural resources and the deterioration of environmental pollution have made China already facing multiple crises and challenges in the way of adopting a green economy (Siwei, 2011, p. 4).

4. The Various crises

There are many crises make the Chinese economy face Difficulty, we try to enumerate it in the following (Qi, Yanfeng, Xiaowei, 2011, p. 1365-1370):

4.1 Environmental crisis

Energy consumption in China has increased sharply, and this is as a result of the increase in the urbanization process and the rapid and unprecedented increase in the various manufacturing sectors, which made it a great pressure on the environment in China. This rapid economic development has

led to more and more serious environmental pollution and deformation, melting of glaciers and river floods, severe forest degradation, grassland desertification, wildlife close to extinction etc.

4.2 Currency crisis

The large global influx of currency leads to a false boom in the economy, and this false boom leads to an increase in energy consumption, and this rise leads to a climate crisis.

4.5 Food and water resource crisis

China is also facing a crisis in foodstuffs, and this is due to the shortage of arable land and water pollution on the one hand and the continuous growth of the population on the other hand. China also faces the clean water crisis, and although China has the sixth water reserve in the world, the per capita share is only 2,500. Cubic meters, which is 1/4 of the world's water per capita, and it ranks 110th in the world. Due to the climate crisis and currency inflation, the food crisis and the water crisis have become more severe.

4.6 TheChallenges that may face the development of the green economy

The path of reaching environmental civilization in China, specifically abandoning the traditional growth model of the twentieth century based on high carbon energy consumption, taking advantage of modern technology and the new era based on low-carbon energy consumption and achieving sustainable social development still faces a set of challenges, represented in the following (Qi, Yanfeng, Xiaowei, 2011, p. 1365-1370).

4.7 Contrasted energy requirements and rapid growth in consumption

Due to the rapid growth of energy requirements in China resulting from industrial development and urbanization, which led to a continuous increase in energy consumption, which in turn helped to increase high carbon emissions, making it an obstacle to sustainable development in China.

4.8 The gap in energy use

Many Chinese companies 'products are characterized by their high energy consumption compared to their counterparts in developed countries, as their consumption exceeds 47% of the level of the rest of these countries' products, and this is what creates a gap between energy use in China and developed countries.

4.9 The State of Energy Architecture Resources in China

Energy structure resources in China depend on a large abundance of coal, while low-carbon resource options are limited. Hydropower, for example, represents less than 20%, and high-carbon energy exceeds 77%. Burning one ton of coal produces 4.12 tons of carbon dioxide, which is 30% and 70% higher than gasoline and gas, respectively, per ton. This situation cannot be changed in the short term.

4.10 The growth of Chinese industrial sectors

The Chinese industrial sectors are the first in terms of energy consumption, as their energy consumption represents 70% of the total consumption, and this is an annual increase of 5.8% for the period 1993/2005. Note that the industrial production technology in China is characterized by high carbon, which put China in a great challenge between reducing carbon emissions (green economy) on the one hand and maintaining industrial growth on the other hand.

III.The impact of renewable energies consumption on carbon dioxide emissions in China

In order to examine the previous relationships, we will use toolkit of econometric and associated tests for time-series variables such as the unit root test, Johansson co-integration test and the error vector correction model that will be discussed during the analysis process.

1. Data sources:

Data on the study variables were collected in order to study the measurement of the relationship between renewable energy (RE) and the green economy, expressed in CO2 emissions, from the concerned sources.

Table 1: The definition of model variables is given

variabe symbol	Full name	The definition	ID Source	Source
CO2	Carbon Dioxide	Carbon dioxide emissions come mainly from burning fossil fuels and making cement. It includes the carbon dioxide emissions that are emitted during the consumption of solid, liquid and gaseous fuels and the burning of gas	data.albankaldawli.org	https://ourworldidata.org/
RE	Renewable energy consumption	It comes from an energy resource that is replaced by a natural process at a rate equal to or faster than the rate at which that resource is being consumed, thus renewable energy will not run out “as long as the sun rises”, unlike so-called traditional sources of energy that refer to fossil fuels (oil, coal or gas) and nuclear power	Thomas Indexer, A Hypothetical Enhanced Renewable Energy Utilization (EREU) Model for Electricity Generation in Thailand, GRIN Verlag, Auflage 1, Germany, 2008, P 15.	https://www.iea.org/countries/china

Source: Prepared by researchers based on sources in the table

Data processing (descriptive analysis of variables)

The data analysis was based on descriptive analysis of the data as it was processed using the (EVIEWS9) program in order to estimate the study model during the period 1990-2018.

Table 2: Descriptive data analysis

Date: 12/15/20 Time: 13:41
Sample: 1990 2018

	CO2	RE
Mean	5730.931	167449.0
Median	5334.888	176381.0
Maximum	9507.110	205335.0
Minimum	2323.831	113860.0
Std. Dev.	2728.780	36060.67
Skewness	0.163360	-0.322512
Kurtosis	1.325475	1.416054
Jarque-Bera	3.517194	3.534303
Probability	0.172286	0.170819
Sum	166197.0	4856020.
Sum Sq. Dev.	2.08E+08	3.64E+10
Observations	29	29

Source: Prepared by researchers based on EVIEWS9 outputs

It is clear from Table02 that the arithmetic mean of CO2 and RE, is 5730.931 and 167449.0, respectively, while the standard deviation of both is 2728.780 and 36060.67, respectively.

2. Model Description

The error correction ray model estimation was used in order to examine and analyze the behavior of variables in the short and long term; thus, we will study the stability of time series, then the co-integration test. as follows:

Equation:
D(D2CO2) = C(1)*(D2CO2(-1) + 0.0801025720008*D2RE(-1) + 9.73701247857) + C(2)*D(D2CO2(-1)) + C(3)*D(D2CO2(-2)) + C(4) *D(D2RE(-1)) + C(5)*D(D2RE(-2)) + C(6)
Equation: D(D2RE) = C(7)*(D2CO2(-1) + 0.0801025720008*D2RE(-1) +9.73701247857) + C(8)*D(D2CO2(-1)) + C(9)*D(D2CO2(-2)) + C(10) *D(D2RE(-1)) + C(11)*D(D2RE(-2)) + C(12)

5. Normal distribution test

One of the most important conditions for estimating the model is the necessity to use a normal distribution of variables, using the. test (C.Jarque, 1987), Through our reading of the EVIEWS10 outputs, it became clear that the outputs show the normal distribution of the model through the Jarque-Bera probability (Table No. 04).

Table 3: Normal distribution of variables

Variable / Test		CO2	RE
Normal distribution (Jarque-Bera)	Jarque-Bera	**3.517194**	3.534303
	Probability	0.172286	0.170819

Source: Prepared by researchers based on EVIEWS9 output

Through Table 3: we notice that the morale of each variable is greater than 5%, which indicates that all the variables follow a normal distribution, including the acceptance of the null hypothesis or the null hypothesis which states that there is a normal distribution of the variables.

6. Stability test (unit root test):

The econometric literature emphasizes the necessity of using the unit root that most time series suffer from (Nelson, 1982)

At this level of research, the stability of the time series will be tested to determine the extent of the stability of the variables, in the sense of ensuring the stability of the time series at the level or when calculating the first differences. One of the most widely used tests for time series stability or unit root presence is the Augmented Dickey Fuller (ADF) test. This is in order to avoid false regression, and to determine the appropriate estimation method (Granger, 1974).

It is known that when making the first difference of the time series, the general trend and the fixed boundary are deleted, and from it the results were extracted in Table No. 04.

Table4: Using the ADF test for study variables (unit root test)

	The level			The first difference	The second difference	
variabl e	Time vector and transversl	Categorica l	without direction and categoricl	without direction and categoricl	without direction and categoricl	degree of integratin
CO2	**2.5781- 0.2920**	**0.6871- 0.8337**	/	**1.3198- 0.1683**	**5.4944- 0.0000**	**I(2)**
RE	**2.6900- 0.2484**	/	/	**1.8365- 0.0638**	**6.3948- 0.0000**	**I(2)**

Source: Prepared by researchers based on EVIEWS9 output

After studying the stability at the level and it was found that it is unstable, we used this test again on these variables by making first-degree differences, and this is what the above table shows. and integrated first class I(1). Then we made the differences of the second degree and it was found that the study variables are stable, that is, the absence of a unitary root, and the absence of the general trend component, and therefore the series are stable and integrated of the second degree I(2).

- For the first series related to CO2: we say that the series is unstable in the level and at the first difference, that is, the Dickey-Fuller value in absolute value is less than the tabular value in absolute value, and from it the second-degree differences were relied upon and found that they are stable, that is, they are integrated of the second degree I(2).

- For the second series related to RE: the series is unstable at I(0) and at I(1), which means that the Dickey-Fuller value in absolute value is less than the tabular value in absolute value, and from it the second-order differences were relied upon and found to be stable, that is, they are integral Class II(2).

7. Estimation of the VAR or VECM model

7.1 Determining the optimum deceleration rate:

It is evident in the results presented in the table below that the majority of the differentiation tests show that the degrees of delay that give the lowest value for the differentiation criteria are the second degree. Which means that the number of degrees of lag in the model is 2. As shown in the following Table:

Table 5: Determine the optimum deceleration

VAR Lag Order Selection Criteria
Endogenous variables: CO2 RE
Exogenous variables: C
Date: 12/14/20 Time: 21:34
Sample: 1990 2018
Included observations: 26

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-496.9698	NA	1.60e+14	38.38229	38.47907	38.41016
1	-420.8773	134.6252	6.26e+11	32.83671	33.12704	32.92032
2	-405.0653	25.54236*	2.54e+11	31.92810	32.41199*	32.06744*
3	-400.6829	6.405100	2.51e+11*	31.89869*	32.57612	32.09376

* indicates lag order selected by the criterion
LR: sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)
FPE: Final prediction error
AIC: Akaike information criterion
SC: Schwarz information criterion
HQ: Hannan-Quinn information criterion

Source: Prepared by researchers based on EVIEWS9 output

7.2. Johansen's Cointegration Test:

The Johansson Cointegration Test outperforms (Juselius and Johansen; 1991, 1988: Johansen 1990) on other tests, such as the Engel and Granger test, and the Darbin-Watson test, especially when there are small samples and if there are more than two variables. One of the most important advantages of Johansson's test is its ability to detect if there is a unique co-integration, i.e. now the co-integration is the result of the regression of the dependent variables on the independent variable.

In line with recent trends in the analysis of time series, which have played a prominent role in making economic relations based on measurable time series and quantitative analysis, we will use unconventional analysis methods away from the least squares test, which depends mainly on the Johansson integration test. Subscriber Johansen co-integration test and error correction factor vector error correction model, we will also use the Granger test of causality to analyze the trend of the relationship between CO2 emissions as a variable of green economy and renewable energy consumption.

Table 6: Johansson's Cointegration Test

Date: 12/14/20 Time: 21:55
Sample (adjusted): 1995 2018
Included observations: 24 after adjustments
Trend assumption: Linear deterministic trend
Series: D2CO2 D2RE
Lags interval (in first differences): 1 to 2

Unrestricted Cointegration Rank Test (Trace)

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Trace Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None *	0.522878	25.42865	15.49471	0.0012
At most 1 *	0.273520	7.669071	3.841466	0.0056

Trace test indicates 2 cointegrating eqn(s) at the 0.05 level
* denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level
**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-values

Unrestricted Cointegration Rank Test (Maximum Eigenvalue)

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Max-Eigen Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None *	0.522878	17.75957	14.26460	0.0135
At most 1 *	0.273520	7.669071	3.841466	0.0056

Max-eigenvalue test indicates 2 cointegrating eqn(s) at the 0.05 level
* denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level
**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-values

Unrestricted Cointegrating Coefficients (normalized by b'*S11*b=I):

D2CO2	D2RE
-0.007266	-0.000582
0.005630	-0.000653

Unrestricted Adjustment Coefficients (alpha):

D(D2CO2)	151.4668	-34.08085
D(D2RE)	1257.918	1551.734

1 Cointegrating Equation(s): Log likelihood -383.4077

Normalized cointegrating coefficients (standard error in parentheses)

D2CO2	D2RE
1.000000	0.080103
	(0.02705)

Adjustment coefficients (standard error in parentheses)

D(D2CO2)	-1.100558
	(0.27177)
D(D2RE)	-9.140033
	(5.48228)

Source: Prepared by researchers based on EVIEWS9 output we can say that there is a co-integration between the variables whose results appear in Table 06 and that the trace statistic probability is smaller than the critical values at a significant level of 5% and therefore we accept the null hypothesis, that is, there is a relationship of simultaneous integration between the study variables, i.e. between CO2 and RE.

7.3 VECM Error Direction Correction Model:

The presence of co-integration between the variables means the possibility of designing an autoregressive vector model (VAR) in the form of differences for the variable with the addition of a decelerated time gap. Therefore, this study will use the error vector correction model as one of the modern statistical techniques in analyzing the speed of adaptation and adequacy of variables over time.The error correction vector model is used to verify the equilibrium relationship (short and long-term) between economic variables, and one of the most important conditions of this model is the existence of co-integration according to the Johannes method. The stability of the two variables is that they are complementary to the same degree, and what appeared through the Johannes test for co-integration proved the existence of a long-term equilibrium relationship between them. Therefore, this result calls for the application of VECM error correction technique to monitor the various interactions between the model variables:

Table 7: VECM model estimation.

Vector Error Correction Estimates Date: 12/14/20 Time: 22:00 Sample (adjusted): 1995 2020 Includedobservations: 24 afteradjustments Standard errors in ( )& t-statistics in [ ]		
Cointegrating Eq	CointEq 1	CointEq 1
D2CO2(-1)	1.000000	
D2R(-1)	0.080103	
	[2.906099]	
C	9.737012	
Errer Correction	D(D2CO2)	D(D2RE)
CointEq1	-1.100558	-9.140033
	(0.27177)	(5.15410)
	[-4.04964]	[-1.66719]
D(D2CO2(-1))	0.132441	4.575853
	(0.25550)	(0.15410)
	[0.51836]	[0.88781]
D(D2CO2(-2))	0.317556	2.644720
	(0.18749)	(3.78211)
	[1.69376]	[0.69927]
D(D2RE(-1))	0.068965	-0.412822
	(0.01687)	(0.33978)
	[4.09441]	[-1.21496]
D(D2RE(-2))	0.039429	-0. 454581
	(0.01052)	(0.21230)
	[3.74550]	[-2.14155]
C	-0.103353	12.38851
	(37.4725)	(755.922)
	[-0.00276]	[0.01639]
R-squared	0.702082	0.687663
Adj. R-squared	0.619327	0.600902
Sum sq. resids	604346.2	2.46E+08
S.E. equation	183.2342	3696.336
F-statistic	8.483867	7.926002
Log likelihood	-155.6607	-227.7647
Akaike AIC	13.47173	19.48039
Schwarz SC	13.76624	19.77490
Meandependent	4.331791	32.66667
S.D. dependent	295.9924	5851.024
Determinant resid covariance (dof adj.)		4.58E+11
Determinantresid covariance		2.58E+11
Log likelihood		-383.4077
Akaike information criterion		33.11731
Schwarz criterion		33.80451

Source: Prepared by researchers based on EVIEWS9 output

Through the table, it appears that there is a long-term equilibrium relationship between CO2 and RE, as it turns out that there is a long-term equilibrium causal relationship that tends from carbon dioxide emissions towards the consumption of renewable energy, according to the error correction parameter that takes the negative sign as it is significant according to the T-level test Morale 5%.

7.4 Diagnostic tests

To judge the suitability of the model used in measuring the estimated elasticities in the long term, a set of statistical and standard tests were performed as shown in Table 8.

Table 8: Diagnostic test results

Test	Statistic	Value	Probability
Autocorrelation Breusch-Godfrey	F-statistic	**34.4798**	**0.4325**
normal distribution (arque-Bera)	Jarque-Bera	**2.8954**	**0.5755**
Contrast instability Breusch-Pagan-Godfry	F-statistic	**9.7684**	**0.04**
	Chi-Square	**70.2546**	**0.1717**
Error correction coefficient significant test	C(1)	**1.100558-**	**0.0003**

Source: Prepared by researchers based on EVIEWS9 output

Through the table 08, we note that the residuals of the model do not suffer from the problem of autocorrelation of degrees higher than the first degree, as they are distributed normally, and their variance is constant, as well as the absence of errors in setting the model at the level of significance.

- The problem of autocorrelation, which we reveal through the Lagrangian multiplier test, from the table we notice that the probability of Fisher = Prob.F = 0.7325 is bigger than 0.05 (the level of significance), which means rejecting the alternative hypothesis that there is a self-correlation, and accepting the null hypothesis.
- One of the most important conditions for estimating the model is the necessity to use a normal distribution of variables, using the test (C.Jarque, 1987), through our reading of the outputs of EVIEWS9, it became clear that the outputs show the normal distribution of the model through the probability of Jarque-Bera, which amounted to (propability = 0.57), which is greater than the level of significance 5%, and this confirms the acceptance of the null hypothesis, which confirms the normal distribution of the residuals.
- Data instability: From the table, we note that the test probability value is not significant at the level of significance of 5%, that is, the acceptance of the alternative hypothesis that states that there is homogeneity between the data, and the rejection of the null hypothesis.
- Based on the results of the diagnostic tests for the estimated model, a decision can be made about the validity of using these models in estimating the long-term relationship.
- Granger causality test to test the causal relationship between the study variables, CO2 emissions and renewable energy consumption, we will use the La causalité de Granger test, which allows us to know the nature of the relationship between the following variables: CO2 and RE during the time period between 1990-2018.

Table 9: Granger causality

Pairwise Granger Causality Tests
Date: 12/15/20 Time: 14:03
Sample: 1990 2018
Lags: 2

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
RE does not Granger Cause CO2	27	3.29353	0.0561
CO2 does not Granger Cause RE		4.31726	0.0262

Source: Prepared by researchers based on EVIEWS9 output

The results are shown in Figure No. showing that:

- The consumption of renewable energy affects carbon dioxide emissions at a significant level of 10%.
- That carbon dioxide emissions affect the consumption of renewable energy at a significant level of 5%.
- Therefore, we can conclude that there is a two-way causal relationship between the variables CO2 and RE.

IV. Results:

The analysis reveals that all variables are stable at the second level, ensuring the reliability of the dataset for further econometric modeling. By examining the causal relationship through the Granger causality test, the study finds strong evidence of a significant influence between renewable energy consumption and CO2 emissions in China over the period from 1990 to 2018. This suggests that changes in renewable energy consumption have a direct impact on emission levels, highlighting the critical role of sustainable energy in environmental management. Furthermore, the results indicate the existence of a long-term co-integration between CO2 emissions and renewable energy consumption, as demonstrated by a significant linear relationship between the dependent and explanatory variables. This finding underscores the interconnected nature of economic and environmental factors in China's transition toward a greener economy. Additionally, diagnostic tests confirm that the model is both statistically and economically robust, reinforcing its validity for analyzing the relationship between renewable energy usage and carbon emissions. These results provide a solid foundation for policy recommendations aimed at enhancing the effectiveness of renewable energy strategies in reducing environmental degradation.

V. Discussion

The findings clearly indicate that as China increases its consumption of renewable energy, there is a corresponding decline in carbon dioxide emissions. This strong inverse relationship suggests that renewable energy plays a pivotal role in driving China’s transition toward a greener and more sustainable economy. By reducing reliance on fossil fuels and expanding the use of cleaner energy sources, China can effectively mitigate the environmental damage caused by industrialization and urbanization. Moreover, this trend highlights the significance of government policies and strategic investments in renewable energy infrastructure, which not only contribute to reducing greenhouse gas emissions but also support economic growth through the development of green industries and job creation in the renewable energy sector. The shift toward renewable energy aligns with global sustainability goals and strengthens China’s commitment to international climate agreements, further positioning the country as a leader in the global movement toward environmental responsibility. As renewable energy technologies continue to advance and become more cost-effective, their role in shaping a low-carbon economy will become even more critical. Therefore, expanding renewable energy consumption should remain a priority in China’s long-term energy planning, as it not only helps in reducing emissions but also enhances energy security, fosters innovation, and supports the overall transition to a more resilient and sustainable economic model.

Conclusion

In conclusion, this study confirms that China's growing dependence on renewable energy sources plays a significant role in reducing carbon dioxide emissions. The findings highlight that expanding the use of renewable energy is not only an effective strategy for mitigating environmental degradation but also a crucial step toward achieving a more sustainable and greener economy. By shifting away from fossil fuels and embracing cleaner energy alternatives, China can significantly lower its carbon footprint while enhancing energy security and economic resilience. Furthermore, investing in renewable energy infrastructure and technologies can drive innovation, create green jobs, and position China as a global leader in sustainable development. As the country continues to implement policies that promote renewable energy adoption, it will further strengthen its commitment to international

climate agreements and contribute to global efforts in combating climate change. Ultimately, the transition toward a green economy will not only benefit the environment but also support long-term economic growth and energy stability, making renewable energy a fundamental pillar of China's future development strategy.

References

1. Brink, P. T. (2014). Nature and its role in the transition to a green economy. In *Ecosystem Science for Policy & Practice*. Institute for European Environmental Policy.
2. Ciocoiu, C. N. (2011). Integrating digital economy and green economy: Opportunities for sustainable development. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 33–43.
3. Zhang, D., & Wang, J. (2017). Present situation and future prospect of renewable energy in China. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 66, 866-875.
4. Chang, J., & Yao, D. (2003). A review on the energy production, consumption, and prospect of renewable energy. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 7(4), 458-468.
5. Oxley, L., Gibson, J., & Ma, H. (2009). China's energy situation in the new millennium. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 13(7), 1784-1785.
6. Siwei, C. (2011). Green economy and its implementation in China. In D. N. Manhong & M. Liu (Eds.), *The green economy and its implementation in China* (pp. 3–5). Enrich Professional Publishing (S) Private Limited.
7. Qi, S., Yanfeng, G., & Xiaowei, J. (2011). New approaches to the green economy of China. *Energy Procedia*, 4, 1365–1366.
8. Ivlev, V., & Isakov, M. (2018). Philosophical foundations of the concept of green. *Social Sciences and Ecological Studies*, 18(6), 866–870.
9. Liu, W., & Li, H. (2010). Potential of renewable energy systems in China. *Applied Energy*, 87(2), 519-520.
10. Wikimedia Foundation, I. (2020, February 13). Wikimedia Foundation, Inc. Retrieved December 30, 2020, from https://en.wikipedia.org/wiki/Coastline_of_China
11. Jin Yang, X., & He, H. (2016). China's renewable energy goals by 2050. *Environmental Development*, 18, 5-6.

Received: 04.10.2024
Revised: 18.11.2024
Accepted: 05.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/188-192

Zenfira Seyidova
Naxçıvan Dövlət Universiteti
https://orcid.org/0009-0005-0135-5035
turalmemmedov521@gmail.com

Ekspozisiyanın bədii tərtibatı

Xülasə

Bizim cəmiyyətin mədəni həyatında muzeylərin artan rolu onların çoxfəaliyyətli xidmət proqramları muzey təcrübəsinin hərtərəfli təkmilləşdirmə formada olması məsələsini qarşıya qoyur. Ekspozisiyanın müasir bədii-memarlıq həllinin nəzəri cəhətdən əsaslandırılmasının işlənib hazırlanması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Yeni bədii layihələndirmə prinsiplərinin aşkar edilməsi həm ekspozisiyanın bütövlükdə, həm də ayrı-ayrı komponentlərin ortaya çıxarılması müasir ekspozisiya avadanlıqlarının işıqlandırma, rəng dramaturgiyası, audiovizual vasitələr və s. istifadə çox əhəmiyyətlidir. Bunlar kompleks problemlərin tədqiqinin aktuallığını, bədii fikrin ekspozisiyanın material forma və ifadəsini şərtləndirir.

Açar sözlər: *muzey, ekspozisiya, tərtibat, interpretasiya, təsviri sənət əsərləri*

Zenfira Seyidova
Nakhchivan State University
https://orcid.org/0009-0005-0135-5035
turalmemmedov521@gmail.com

Artistic Design of Exposition

Abstract

The increasing role of museums in the cultural life of our society raises the issue of developing their multifunctional service programs in a way that ensures the comprehensive improvement of the museum experience. Developing a theoretically substantiated approach to the modern artistic and architectural solutions of exhibitions holds significant importance. Identifying new principles of artistic design is crucial for both the overall exposition and its individual components, particularly in the use of modern exhibition equipment, lighting, color dramaturgy, audiovisual tools, and more. These aspects underline the relevance of studying complex problems, as they influence the material form and expression of artistic thought within the exposition.

Keywords: *museum, exposition, design, interpretation, works of visual art*

Giriş

Muzey real hadisələri özünəməxsus üsulla əks etdirir. Bu gerçəklik ekspozisiyanın elmi konsepsiyasına uyğun olaraq interpretasiya edilir və muzey əşyası vasitəsilə sənədləşdirilir. Müasir muzey məkanında interpretasiya anlayışı metod qismində dərin və geniş təcrübi bazaya malikdir. Onun formalaşması XIX əsrin sonunda başlasada metodoloji bazasının əsasları XX əsrin ikinci yarısında tətbiq edilmişdir. İnterpretasiya muzey predmeti ilə əlaqəli bütün proseslərdə mövcuddur: Fond işinin təşkilindən başlayaraq ekskursiya fəaliyyəti və muzeyin nəşr etdiyi media-məhsulunadək. Muzey fəaliyyətində muzey kommunikasiyası və muzey pedaqogikası interpretasiyanı formalaşdıran əsas istiqamətlər kimi qəbul edilir. Mədəni irsin muzey mühitində interpretasiyası sosial funksiya daşıyır. Onun əsas məqsədi kimi mədəni irsin aktuallaşdırılması və sonrakı təbliği və qorunması kimi çıxış edir və burada üç ardıcıl məntiqi proses təşkil olunur.

1. İnterpretasiya. 2. Elmi rekonstruksiya. 3. Revitalizasiya.

İnterpretasiyanın metrik vahidi kimi muzey eksponatı çıxış edir. O reallığın autentik mühitin kompakt modeli kimi başa düşülür və bədii mətn kimi tərif edilə bilər.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Muzey əşyası fərdi xarekteristikasını qeyri-maddi mədəni irsi interpretasiya edən ekspozisiyaya daxil olduğu andan dəyişir. Muzeyin interpretativ formada təqdim etdiyi mədəni irsin modeli mütləq şəkildə üç faktora əsaslanmalıdır.

1. Auteteklik (Orjinallıq). 2. Attraktivlik (Cəlbedicilik). 3. İnteraktivlik.

Tədqiqat

Qeyd edək ki, muzeylər incəsənətlə sıx əlaqədə inkişaf etdiyindən, ekspozisiyaların formalaşmasında və onun estetik cəhətdən dəyişdirilməsində incəsənət tarixinin böyük rolu vardır. Ekspozisiyanın qavranılması üçün onun bədii-estetik tərtibatı bədiilik və interyerinin həmahəngliliyini təmin etməlidir. Ekspozisiya və eksponatların bədii memarlıq həllinin düzgün təşkil edilməsi işində daxili konstruksiya və interyer münasibətlərinin düzgün seçilməsi əsas əhəmiyyətə malikdir. Muzeylərdə eksponatların düzgün yerləşdirilməsi problemi heç də həmişə professional tələblərə cavab vermir. Eksponataların ekspozisiyalarda düzülüşünün keyfiyyəti və effektliliyinin yüksəldilməsi məsələləri bugünkü zamanda muzeylərin qarşısında duran ən aktual məsələlərdən biridir. Bu məsələni ancaq yüksək nəzəri-ideya, elmi tədqiqat işləri səviyyəsində və bədi-memarlıq layihələrini yerinə yetirməklə həll etmək mümkündür ki, bu zaman tamaşaçıların bu ekspozisiyaları necə qəbul etmələri xüsusiyyətlərini də nəzərə almaq lazımdır. Tədqiqatçı A.S.Mixaylovskaya öz məqaləsində sosioloji tədqiqatlardan aldığı məlumatlar əsasında çalışmışdır ki, aşağıdakıları əsaslandırsın (Rübailər aləmində, 1989, s. 37):

1. Memarların və rəssamların muzeylər üçün spesifik olan istiqamətdə işlərinin perspektivliyini artırmaq, muzey əşyalarının əsasında ekspozisiya toplusunun yaradılması və bu işdə memarlıq rəssamlıq və texniki vasitələrdən geniş istifadə etmək.
2. Ekspozisiya kompleksində orijinal eksponatların tamaşaçılara göstərdiyi təsirin xüsusi öyrənilməsi.

Bu problemlər müasir muzeylər üçün çox aktualdır. Bu muzeylər üçün təbiət və cəmiyyətin inkişaf prossesinin qanunauyğunluqlarının açıqlanması, hadisələr arasındakı qarşılıqlı əlaqələrin və təsirlərin aşkar edilməsi və sistemləşdirilməsi işləri çox vacibdir. Orijinal materialların və eksponatların ekspozisiyada tamaşaçılara necə təsir edirsə onlardan alınan təssüratların tamaşaçıya verdiyi biliklər hamıya məlumdur. Bütün bu eksponatlar əsasında unikal və nadir əşyalar və kolleksiyalar vardır ki, bunlar təkrarolunmazdırlar və bunlar tarixi əsrlərdən tarixi prosseslərin inkişafından müasir dövrdə baş verən hadisələrdən xəbər verirlər. Muzey əşyalarını və eksponatlarını toplayarkən onların həqiqi olması, elm və bədii cəhətdən tamaşaçıları qane etmələri və qiymətli olmaları əsas məsələdir. Bu zaman muzey əşyalarının xarici görünüşləri də əsas işlərdən biridir (Naxçıvan Ensiklopediyası 2 cilddə, 2005, s. 65). Buna görə də muzey əməkdaşları eksponatları toplayarkən onlarla birlikdə rəssamlar da iştirak etməlidirlər. Muzey əşyalarının tərkibinə hər bir tarixi mərhələdə yeni bir eksponatlar daxil edilmədir. Bunlar mədəni və texniki inkişafın gedişini əks etdirməli və elm-texniki inqilabın müasir xüsusiyyətlərini əks etdirməlidirlər. Bədii-memarlıq layihələndirilməsinin yerinə yetirmək muzey ekspozisiyasının təşkilində ən ümdə vəzifələrdən biridir. Bədii-memarlıq həllinin həyata keçirilməsi üçün elmi mənbələrə istinad etməli və bədii estetik cəhətdən zəngin olmasına şərait yaratmalıdır. Muzeyşunas alim Y. Eyvazovanın "Muzey ekspozisiyası" adlı monoqrafiyasında ekspozisiyanın bədii-memarlıq həllinin tərifi aşağıdakı şəkildə verilmişdir (Eyvazova, 2018, s. 130):

"Ekspozisiyanın bədii-memarlıq həlli dedikdə, ekspozisiya məzmununun muzey ziyarətçiləri tərəfindən optimal şəkildə qavranılması məqsədilə ekspozisiya ansambılının yüksək bədii konsepsiya əsasında layihələndirilməsi və həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur". Bədii-memarlıq layihəsinin hazırlanması ekspozisiyanın məzmunun incəsənətin müxtəlif növləri vasitəsilə geniş kütlələrə çatdırılmasıdır. Ekpozisiya mühitinin modelləşdirilməsinin inkişaf dinamikası muzey fəaliyyətində bu mərhələ ilə bağlı bir neçə məhfumun formalaşmasına zəmanət vermişdi. Belə ki, XVIII-XIX əsrlərdə muzey interyerinin "memarlıq düzülüşü", XX əsrin əvvəllərində bu adın "bədii estetik tərtibat" ötən əsrin 60-70-ci illərində "bədii-memarlıq", həlli ifadəsi ilə nəhayət bu günkü ekspozisiyalarda "ekspozisiya dizaynı" kimi qəbul edilmişdir (Naxçıvan Ensiklopediyası 2 cilddə, 2005, s. 99). Qeyd edim ki, muzey ekspozisiyasının təşkil edilməsi müəyyən olunmuş bədii-konstruktiv şərtlərə əsaslanır. Muzeylərin ekspozisiyalarının bədii-tərtibatını verərkən müəyyən bir

ardıcıllığa bədii-tarixi, növdaxili, şəxsi, üslubi və ya digər bir ardıcıllığa riayət olunur. Araşdırmalar göstərir ki, muzey ekspozisiyasının təşkili və həyata keçirilməsi bilavasitə dizayn anlayışı ilə ədaqədardır. Dizayn anlayışı özündə interyerin müxtəlif mahiyyətli komponentlərinin üzvi əlaqəsi, daxili münasibətlər vəhdətini əşyaların ayrı-ayrı hissələrini əlaqələndirməsi əsas götürülmüş və bədii münasibətlər zəminində tərtibat meyarına çevrilmişdir (Nağıyeva, 1989, s. 51).

2. Ekspozisiyanın layihələndirilməsi

Ekspozisiyaya daxil olan əşyalar özlərinin adi xüsusiyyətlərini saxlamaqla yanaşı, yeni bir keyfiyyətə də malik olurlar. Bütöv bir kateqoriyanın təcəssümünə çevrilirlər. Bu vəziyyətdə o baş verdiyi, mühit, yarandığı şərait, onların mahiyyətinin insanlara necə görünməsi və onların elmi, texniki, mədəni, siyasi və başqa faəliyyətləri haqda danışır. Bir sözlə ekspozisiya əşyaları müxtəlif növ məlumatların daşıyıcısına çevirir. Əgər eksponatlar (orijinal abidələr) ekspozisiyanın ilkin əsasını təşkil edirsə, bu zaman onların öz rolllarını yerinə yetirmələri üçün müəyyən mühit təşkil olunmalıdır ki, bunun yaradılması üçün də rəssamlardan, mühəndislərdən və digər mütəxəssislərdən, ekspozisiya tərtibçilərindən və s. böyük ustalıq tələb olunur (Məmmədov, 1983, s. 157). Müasir ekspozisiyaların bədii-memarlıq həlli, onu təşkil edən bütün komponentlərin tam-bədii obrazının təşkilini nəzərdə tutur ki, bunlar ekspozisiya ansambılında həcmi-mühiti, struktura, plastik quruluş, daxili dinamika, emosional rəng və işıq drammaturgiyası ilə ifadə olunmalıdırlar. Muzey əşyalarının və memarlıq elementlərinin üzvi birliyi, həmçinin işıqlandırma, avadanlıqla təchizat, audiovizual vasitələr, texniki-mühəndis konstruksiyalar və s. ekspozisiyanın ideya-mənasının açıqlanmasına xidmət etməlidirlər (Hüseynov, 1989, s. 45).

Yeni ekspozisiyaların tərtbibatında forma və tərkibin vahidliyi başlıca şərtdir. Belə demək olar ki, ekspozisiya həllinin forması eksponatlar arasındakı elə bir mütənasiblikdir ki, bunlar onların tərkibinin daxili tamlığına tabedirlər. Bunlar müəyyən məzmundan irəli gəlirlər və heç bir xarici təsir altına düşmürlər. Bu vəziyyət tələb olunan mənanın və məzmunun orijinal həllini tələb edir. Ekpsozisiyanın strukturası mənaya uyğun olaraq, konstruktiv davamlılıq, onun bütün elementlərinin bütövlüyünü və mütənasibliyini tələb edir. Qeyd edim ki, müasir ekspozisiyaların tərtibatı geniş texniki problemlərlə əhatə olunmuşdur. Ekspozisiyanın mənaca zənginləşdirilməsi üçün çoxsahəli mühəndis-texniki və dizayn vasitələrindən istifadə olunmalıdır. Ekspozisiyanın keyfiyyət səviyyəsinə həmçinin, muzey əşyalarını nümayiş etdirmək üçün avadanlıqlar, texniki audiovizual vasitələr, işıq, rəng, planlanlaşdırılmış memarlıq mühiti, mühəndis kommunikasiyaları və konstruksiyalar ekspozisiyanın tərtibi üçün texnika və keyfiyyətli şrift yazma işləri və s. tətbiq olunmalıdır. Bütün bu işləri yerinə yetirmək üçün bilik və bacarıq tələb olunur (Zeynalova, 2007, 4, s. 27).

C.Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Muxtar Respublika Ədəbiyyat Muzeyinin ekspozisiyasının təşkilində ekspozisiynın qavranılmasının daha yüksək olması üçün Ədəbiyyat muzeyi ardıcıllıq və tarixi-xronoloji prinsipinə əsaslanaraq yaradılmışdır. C.Məmmədquluzadə adına Naxçıvan MR Ədəbiyyat muzeyi 2008- ci ildə yeni binaya köçmüş və ekspozisiyanın bədii memarlıq işləri lazımı səviyyədə yerinə yetirilmişdir. C.Məmmədquluzadə adına Naxçıvan MR Ədəbiyyat Muzeyində diqqətimizi cəlb edən əsas xüsusiyyətlərdən biri müxtəlif xarakterli eksponatların vahid ekspozisiyalarda üzvi surətdə birləşdirilməsi interyerlə ümumi vəhdət təşkil etməsidir. Qeyd edim ki, burada bədii səciyyə daşıyan eksponatlarla tarixi səciyyə daşıyan eksponatlar bir-birini tamamlayaraq yadda qalan bir kamillik mücəssimi yardır (Şərq qapısı qəzeti, 2010, s. 56).

Muzeydə rəsm əsərlərinin bədii-estetik əhəmiyyəti böyükdür. İnteryerin estetik tərtibatının formalaşmasında həlledici məqam məhz rəsm əsərlərinə məxsusdur. Yüksək bədii keyfiyyətləri ilə seçilən boyakarlıq işləri muzeydəki estetik ahəngdarlığın əsas daşıyıcılarıdır. Rəsm əsərləri interyerin estetik tərtibatında yaxından iştirak edir. Ədəbiyyat muzeyinin zallarına təbii işıq yaxşı düşür. Ekspozisiya zallarında təbii işıqla süni işıqlandırma sistemi əlaqəli şəkildə qurulduğundan təsviri sənət əsərlərini, xüsusilə boyakarlıq əsərlərini nümayiş etdirmək üçün əlverişli zəmin yaranır. Muzeyin demək olar ki, bütün zallarında təsviri sənət xassəli eksponatlar nümayiş etdirilir. Say etibarilə rəngkarlıq əsərləri üstünlük təşkil edir (Zeynalova, 2007, s. 105). Burada, əsasən, müasir Azərbaycan, Naxçıvanda yaşayan rəssamların əsərləri toplanmışdır. Bu əsərlər tematika baxımından Azərbaycanda tanınmış şair və yazıçıların keçdiyi ömür yolu, yaradıcılıq xüsusiyyətləri ilə bağlıdır.

Bu baxımdan həmin rəsm əsərləri tarixi əşya və sənətlərin bədii vasitələrlə tamamlayaraq interyer tərtibatında böyük estetik əhəmiyyət kəsb edir.

Muzeydə rəngarəng və müxtəlif xüsusiyyətlərə malik eksponatların vahid ekspozisiyalarda üzvi surətdə birləşdirilməsi interyerlə ümumi vəhdət təşkil etməsidir. Ədəbiyyat muzeyində rəsm əsərləri interyerin tərtibatının formalaşmasında mühüm əhəmiyyətə malikdir. Rəngkarlıq əsərləri ekspozisiyasının interyerinin bədii estetik tərtibatında yaxından iştirak edir. Ekspozisya zallarının 1-ci və 2-ci zallarında təbii işıqla suni işıqlandırma sistemi əlaqəli şəkildə qurulduğundan təsviri sənət əsərlərinin nümayişi üçün əlverişli şərait yaradır. Ekspozisiyanın bütün zallarında təsviri sənətin bütün növlərindən istifadə olunub. Qeyd edim ki, ekspozisiyanın interyerinin bədii estetik tərtibatında rəsm əsərləri ilə digər tarixi dəyərə malik olan eksponatlarla qarşılıqlı əlaqəli şəkildə nümayişi ekspozisiyanın qavranılmasında və onun estetik cəhətdən xoş təsir bağışlanmasına təsir göstərir. Bu əsərlər vasitəsilə şair və ədiblərimizin həyat və fəaliyyəti geniş şəkildə işıqlandırılır. Muzeydə T. Nərimanbəyovun M. Nəcəfovun, Ə. Əzimzadənin, Ə. Axundovun, H. Əliyevin, O.Sadiqzadə və bir çox rəssamların əsərləri nümayiş olunur (Əmirxanov, 2002, s. 97).

Ədəbiyyat Muzeyinin ekspozisiya quruluşunda təsadüf olunan əsas xüsusiyyətlərdən biri həcmli eksponatların düzgün yerləşdirilməsidir. Belə eksponatlara misal olaraq heykəltaraşlıq və bir çox dekorativ tətbiqi sənət əsərlərini, həmçinin maketləri və memarlıq fraqmentlərini göstərmək olar. Sənət tipli eksponatların nümayiş etdirilməsi üçün düzəldilmiş altlıq – tərtibatlar taxtadan və şüşədən düzəldilmiş vitrinlər, şkaflar müəyyən əlamətlərinə görə, misal üçün, dekorativliyinə görə həmçinin bu qrupa aid edilə bilər. Qəbul edilmiş ümumi-texniki və estetik prinsiplərə görə eksponatlar adətən interyerin mərkəzi hissələrində yerləşdirilir. Bu xüsusiyyət onlara hər tərəfdən baxmaq imkanı yaradır. Əksər muzeylərimizdə olduğu kimi, Ədəbiyyat Muzeyində də rəsm əsərlərinin ekspozisiya ardıcıllığında böyük əhəmiyyəti vardır. Məlum olduğu kimi, burada saxlanılan rəsm əsərləri, əsasən, Azərbaycanın şair və yazıçılarının həyatından bəhs edir. Rəsm əsərlərinin ekspozisiya zallarında mövzu baxımından yerləşdirilməsi eksponatların qarşılıqlı münasibətlərinin əsas şərtlərindən biridir. Bu, həm də ekspozisiyanın estetik xüsusiyyətlərinin pozitiv keyfiyyət daşıması baxımından əhəmiyyətlidir. Muzeydə müəyyən tarixi mərhələləri əhatə edən zallarla yanaşı Nizami, Xəqani, Füzuli, C. Məmmədquluzadə, H. Cavid və s. kimi bölmələr də vardır. Müxtəlif şair və yazıçılarımızın obrazları yüksək bədii psixoloji kamillik səviyyəsində yaradılmışdır. Qeyd edək ki, təsviri sənət mənşəli eksponatlar içərisində istər say, istərsə də bədii estetik əhəmiyyət baxımından dəzgah rəngkarlığı əsərləri üstünlük təşkil edir. Muzeydə xeyli sayda dəzgah heykəltaraşlığı əsərləri qorunub saxlanılır. Heykəltaraşlıq əsərləri əsasən şəffaf örtük olmadan kompozisiyanın quruluşundan və dinamikliyindən asılı olaraq müxtəlif hündürlüyə malik olan kub formalı altlıqlar üzərində yerləşdirilmişdir. Xarakterik haldır ki, muzeydə dəzgah heykəltaraşlığı nümunələri müxtəlif materiallardan düzəldilmişdir. F.Əbdürrəhmanovun yaratmış olduğu Nizami Gəncəvi obrazı mükəmməl kompozisiyası, ifadəli cizgiləri ilə diqqət çəkir. Heykəltaraş Nizami dühasını istər poetik, istərsə də fəlsəfi baxımdan bütün rəngarəngliyi ilə əks etdirməyə cəhd göstərmişdir (Naxçıvan Ensiklopediyası 2 cilddə, 2005, s. 12).

Nəticə

Eksponatların düzülüşü və yerləşdirilməsi muzey ekspozisiyalarının effektivliyini və ziyarətçilərin marağını artıran mühüm amillərdən biridir. Eksponatların düzgün yerləşdirilməsi onların tarixi, elmi və mədəni dəyərini daha dolğun şəkildə təqdim etməyə imkan verir. Bu prosesdə əsas məqsəd ziyarətçilərə rahat və ardıcıl baxış imkanı yaratmaq, mövzunu dolğun çatdırmaq və maraqlı təcrübə təmin etməkdir. Eksponatların düzülüşündə mövzuya uyğun tematik yanaşma əsas götürülür. Tarixi eksponatlar xronoloji ardıcıllıqla, mövzu və ya coğrafi bölgələr üzrə təsnif edilərək yerləşdirilir. Bu metod ziyarətçilərə zamanın axarını və hadisələrin inkişafını daha yaxşı anlamağa kömək edir. Tematik düzülüş isə spesifik mövzulara aid eksponatların bir yerdə təqdim olunmasını təmin edir və ziyarətçilərə mövzu üzrə daha dərin bilik verir. Bədii-estetik tərtibatda, həmçinin eksponatların qorunması və onların tamaşaçılara doğru şəkildə təqdim olunması önəmli rol oynayır. Yaradıcı yanaşmalar və mütəxəssislər arasında sıx əməkdaşlıq nəticəsində, ekspozisiyalar yalnız vizual zövq deyil, həm də təhsil və mədəniyyətin inkişafına töhfə verən güclü vasitəyə çevrilir.

Nəticədə, doğru qurulmuş ekspozisiya, yalnız məlumat vermək deyil, həm də tamaşaçıları mədəniyyətə və tarixi mirasa daha dərindən yanaşmağa təşviq edir.

Ədəbiyyat

1. Eyvazova, Y. (2018). *Muzey ekspozisiyası.*
2. Əmirxanov, S. (2002). *Muzeyşünaslıq.*
3. Hüseynov, R. (1989). *Məhsəti necə varsa*. Yazıçı.
4. Məmmədov, B. (1983). *Xurşudbanu Natəvan*. Azərnəş.
5. Nağıyeva, C. (1989). *Heyran xanım* (həyat və yaradıcılığı).
6. Naxçıvan Ensiklopediyası 2 cilddə. (2005). 1 cild.
7. *Naxçıvan Ensiklopediyası 2 cilddə*. (2005). 1 cild.
8. *Rübailər aləmində*. (1989). Azərnəşr.
9. *Şərq qapısı qəzeti.* (2010, 9 aprel).
10. Zeynalova, A. (2007). *Muzey ekspozisiyalarının estetik əsasları.*

Daxil oldu: 06.10.2024
Baxışa göndərildi: 14.12.2024
Təsdiq edildi: 09.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/193-200

Abderrahim Cheikh
Kasdi Merbah University Ouargla
https://orcid.org/0009-0008-0353-539X
cheikh.abderrahim@univ-ouargla.dz

Comparative Analysis of AI-Generated Verses: Imitating Edgar Allan Poe's Literary Style

Abstract

Literature and creative writing are two areas where artificial intelligence (AI) is opening new avenues and is questioning the entire idea of authorship and artistry. This work demonstrates how generative AI, and more specifically ChatGPT, can mimic the stylistic features of Edgar Allan Poe, using The Raven as a reference. Two experimental methodologies are employed: (1) a structured atmospheric generation with pre-written verses to establish thematic and linguistic consistency, and (2) a dialogue-based approach in which an AI writing assistant interacts with a melancholic narrator to co-create poetry dynamically. The AI-generated texts are evaluated against Poe's original work using a structured framework that assesses theme and atmosphere, language and diction, rhythm and meter, and narrative imagery. The results indicate that AI can effectively capture the melancholic tone, gothic aesthetic, and rhythmic complexity of Poe's poetry, though minor deviations in archaic diction and strict metric consistency persist. The study highlights the strengths of AI-assisted literary creation while acknowledging its limitations in fully replicating human intuition and creative spontaneity. These findings contribute to the broader discourse on AI's role in literature, demonstrating its potential as both an analytical tool and a creative collaborator in reimagining classical literary styles.

Keywords: *Generative AI, creative writing, The Raven, literary emulation, artificial intelligence, poetry generation, authorship*

Abderrahim Cheikh
Kasdi Merbah Universiteti Ouargla
https://orcid.org/0009-0008-0353-539X
cheikh.abderrahim@univ-ouargla.dz

AI tərəfindən yaradılan ayələrin müqayisəli təhlili: Edqarı təqlid etmək Allan Po ədəbi üslubu

Xülasə

Ədəbiyyat və yaradıcı yazı, süni intellektin (AI) yeni yollar açdığı və bütün müəlliflik və sənətkarlıq ideyasını şübhə altına aldığı iki sahədir. Bu iş generativ süni intellektin və daha dəqiq desək, ChatGPT-nin The Raven-dən istinad kimi istifadə edərək Edqar Allan Poun üslub xüsusiyyətlərini necə təqlid edə biləcəyini nümayiş etdirir. İki eksperimental metodologiyadan istifadə olunur: (1) tematik və linqvistik ardıcıllıq yaratmaq üçün əvvəlcədən yazılmış ayələr ilə strukturlaşdırılmış atmosfer nəsil və (2) AI yazı köməkçisinin şeiri dinamik şəkildə birgə yaratmaq üçün melanxolik rəvayətçi ilə qarşılıqlı əlaqədə olduğu dialoqa əsaslanan yanaşma. Süni intellektlə yaradılan mətnlər mövzu və atmosferi, dil və diksiyanı, ritm və metri və hekayə təsvirlərini qiymətləndirən strukturlaşdırılmış çərçivədən istifadə etməklə Poe-nin orijinal işinə qarşı qiymətləndirilir. Nəticələr göstərir ki, süni intellekt Poe poeziyasının melanxolik tonunu, qotik estetikasını və ritmik mürəkkəbliyini effektiv şəkildə ələ keçirə bilir, baxmayaraq ki, arxaik diksiyada və ciddi metrik ardıcıllıqda kiçik sapmalar davam edir. Tədqiqat süni intuisiya ilə ədəbi yaradıcılığın güclü tərəflərini vurğulayır, eyni zamanda onun insan intuisiyasını və yaradıcı kortəbiiliyini tam şəkildə təkrarlamaqda məhdudiyyətlərini etiraf edir.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Bu tapıntılar süni intellektin ədəbiyyatdakı rolu ilə bağlı daha geniş müzakirələrə töhfə verir, onun həm analitik alət, həm də klassik ədəbi üslubların yenidən təsəvvür edilməsində yaradıcı əməkdaşlıq edən potensialını nümayiş etdirir.

Açar sözlər: *Generativ AI, yaradıcı yazı, The Raven, ədəbi emulyasiya, süni intellekt, poeziya nəsli, müəlliflik*

Introduction

The explosion of natural language processing and generative AI is changing the landscape of many creative fields, and perhaps few moreso than creative writing. Recent progress has brought much more sophisticated AI models, especially ChatGPT, to generate text that closely resembles human literary styles. This evolution also leads us to question how well AI can produce literature, given the complexity, emotional depth, aesthetic sensibilities that have long characterized classical literature, or at least great works of literature.

Of all the many styles of writing in the literary canon, Edgar Allan Poe's has fascinated both scholars and fans for centuries, with its melancholic tone, gloomy imagery and complex rhyming schemes. Poe's famous poem, "The Raven," exemplifies such traits and serves as a perfect sample for testing the AI's ability to mimic literature. His work not only exemplifies the way language can evoke emotion and mystery, but it's also a cultural touchstone that dares modern technology to capture its eternal power.

There is an increasing volume of literature that has started to examine the intersection between artificial intelligence and creative writing. For example, (Stojanovic, Radojcic, Savic, Cvetkovic, Sarcevic, 2023) note that AI-generated texts regretfully, if skillfully, lack the uniqueness, psychological depth, and stylistic panache characteristic for human creativity. Similarly, van Duuren (van Duuren, 2020) and Pouw (Pouw, 2020) discuss the broader implications of AI's integration into cultural production, arguing that the melding of human and machine intelligence calls for a reexamination of traditional concepts of authorship and creativity. Other studies, such as those by Clark et al. (Clark, Ross, Tan, Ji, Smith, 2018) and Tsao & Nogues (Tsao & Nogues, 2024), have highlighted the potential of "machine-in-the-loop" processes in augmenting human creative capabilities, suggesting that an interactive dialogue between human and machine may yield richer, more authentic artistic expressions.

Research

Against this backdrop, the present study embarks on a comparative analysis of AI-generated verses designed to imitate Poe's literary style. The study follows two different methodologies. The first one uses a careful atmospheric introduction followed by selected verses that set up a contextual setting similar to The Raven. The second approach, on the other hand, involves interactive conversation between a melancholy narrator and an AI writing assistant, leading to a co-creative process, which adapts in real time to deliver the passing complexities of Poe's style.

This investigation is driven by several key questions:

- To what degree can AI capture the thematic elements, archaic diction, and rhythmic precision inherent in Poe's work?
- How do these AI-generated verses compare to the original in terms of narrative imagery, structural integrity, and overall aesthetic appeal?

This study has two objectives. First, it aims to assess the effectiveness of generative AI to imitate a complex literary style using a systematic characterization of the content produced based on themes and atmosphere, language and diction, rhythm and meter, and narrative imagery, respectively. Secondly, it aims to further contribute to the growing discussions on AI-assisted creative writing, both by offering understandings of the possibilities presented by future human-AI collaboration in literary creation, and by highlighting shortcomings in need of improvement (Makridakis, 2017).

Literature Review

Writing is, or can be, an intensely immersive process. There is an inner dialogue between writer and idea, translator and words, paragraph and page, that exists for any writer, no matter their skill. Writing is a bridge between the mind and body, connecting what is going on within your mind to the

outside world. Writers use the text to articulate the inner workings of their minds, exposing the content for their readers to understand. This activity of writing facilitates connection but also self-reflection, reasoning, and elaboration of ideas (Pennebaker & Chung, 2011).

And since writing is at the heart of communication and intellectual discourse, it is reasonable to ask: Where does artificial intelligence (AI) fit into this process? AI has been involved in different fields but its inception had deal more on output than process. Early AI applications, such as the IBM 701, focused on tasks such as predicting election outcomes (McCorduck, 2004). But, until relatively recently, few early AI programs were made to help with the actual creative or cognitive work of writing. The Emphasis on efficiency and automation instead of creativity is echoed by Van Ierlant (van Ierlant, 2020), stating that most contemporary tools of AI are still, though, "developed in an application-centric way," leading us to an end-product rather than immersing us deeper into the writing process (p. 26).

Despite these constraints, artificial intelligence could revolutionize the process of writing itself. Writing is an iterative and exploratory process, and not just about ending with a final product. Writing encourages divergent thinking, coming up with lots of options before settling into a concrete argument. But traditional university education tends to impose on writing rigid, linear structures that reward clarity, conciseness and structured reasoning. These are important skills, but they can cloud the creative and exploratory nature of writing (Bazerman, 2016). As a discipline, AI is to become transformed from offerings of a once in a lifetime to smart dynamic adaptive/agile learning suits that learn to follow different relative writing styles and thought waves. As an example of the potential role of AI, Velev and Zlateva (Velev, & Zlateva, 2020) explain how AI can lead to the development of what they describe as "personalized learning environments," which allow students greater control of their own creative processes, but at the same time warn of an over-automation of the creative process, leading to less human creativity and critical thinking (p. 58).

The challenge for AI as a writing assistant is to shift from its current focus on finality and efficiency. Instead of just converting ideas into neatly worded sentences, A.I. should be designed to aid the writing process as a human-centered process, assisting writers as they brainstorm, organize their thoughts and words. Looking at the brain and the nature of writing, developers have a unique opportunity and responsibility to create AI tools to enrich the creative aspects of writing (OpenAI, 2023).

Methodology

This study uses an experimental design to examine the efficacy of generative AI to imitate Edgar Allan Poe's literary style, using The Raven as a reference point. There are two different training methods to capture the Poe's stylistic elements, such as his melancholic tone, gothic imagery, complicated rhyming schemes, and rhythmic pace. The goal is to test AI's ability to replicate the thematic, linguistic, and metrical characteristics of Poe's work while retaining creative integrity.

1. Training Method 1: Structured Atmospheric Generation

Objective: Building a thematic and atmospheric foundation to direct AI generation of poetry which mirrors those of The Raven's tone and structure.

This method creates a structured introductory passage to set the AI in a "Poe-like" atmosphere. The introduction describes a dark, lonely room in a cold December night, evoking a sad and foreboding tone like The Raven. The AI then produces stanzas that conform to Poe's rhyme scheme (ABCBBB) and meter (trochaic octameter), with emphasis on mimicking diction and narrative techniques of Poe's prose (McCorduck, 2004).

Instead of a pre-written input, this approach provides AI with guiding prompts rather than completed verse, ensuring freedom output generation, while still conforming to Poe's style. By doing this, we can see how well AI can internalize an established literary atmosphere and produce poetry that fits it.

2. Training Method 2: Dialogue-Based Approach

Objective: Allowing for a co-creative process whereby the AI produces poetry from live interactions with a simulated Poe-like narrator.

This approach consists of an interactive conversation where a mournful narrator, emulating the introspective protagonist of The Raven, engages in a structured dialogue with AI. The AI is given

prompts in conversation and the responses are verse-like outputs that change even as the dialogue continues. That iterative back-and-forth allows for tone refinement, word choice and rhythm, producing a collaborative creative process, rather than a single static generative task.

The main difference from the structured atmospheric generation approach is that in this case the AI is inspired by real-time context adaptation instead of pre-established prompts. This assessment will show whether AI's interwoven participation reaches more authentic results in generating Poe's poetic voice than an approach that is more beholden to its input structure.

3. Data Collection and Evaluation Criteria

This is done via a structure based on the depth of the verses being generated by the AI and their overall quality and authenticity. Evaluation across four key dimensions.

Theme and Atmosphere: How effectively do the verses convey the sad, inward-looking, gothic aspects of Poe's manner?

Language and Diction: How effectively does the AI weave in archaic language, poetic elements, and lexical choices that mirror Poe's literary diction?

Rhythm and Meter: To what extent do the verses maintain the trochaic octameter form without rejecting all metrical freedom in the way of Poe?

Narrative with imagery: How well do the verses create a cohesive and illustrative narrative that reflects Poe's symbolism and emotional depth?

Verses are generated across several thematic topics—Lost Love, Forbidden Knowledge, The Haunted Forest, The Endless Quest, and Dreams and Nightmares—to explore various facets of Poe's style. These texts are then compared side-by-side with excerpts from *The Raven*, using both quantitative scoring and qualitative analysis to highlight similarities and identify areas for improvement.

I. **Corpora**

1. Verses from "The Raven"

Once upon a midnight dreary, while I pondered, weak and weary,
Over many a quaint and curious volume of forgotten lore,
While I nodded, nearly napping, suddenly there came a tapping,
As of some one gently rapping, rapping at my chamber door.
"'Tis some visitor", I muttered, "tapping at my chamber door-
Only this, and nothing more."

2. AI Generated Verses

ChatGPT prompt

Generate 5 poems using the same rhyme scheme as "The Raven's" (ABCBBB). The poems should resemble "The Raven" in terms of theme and atmosphere, language and diction, rhythm and meter, and narrative and imagery.

Topic 1: Lost Love

Once upon a twilight dreary, while I pondered, worn and weary,
Over memories of a love once bright, now faded, lost in night,
While I wept, my heart lamenting, suddenly there came a whispering,
As of some sweet voice's echo, echo from a time before.
"'Tis but memory," I murmured, "haunting me forevermore—
Only this and nothing more."

Topic 2: Forbidden Knowledge

Late at night while pondering deeply, o'er ancient texts and volumes creepy,
Seeking out forbidden knowledge, secrets hidden at the core,
While I read, my thoughts expanding, suddenly there came a tapping,
As of some dark truth's unveiling, rapping at my mind's closed door.
"'Tis but wisdom," I reflected, "tapping at my mind's closed door—
Only this and nothing more."

Topic 3: The Haunted Forest

In the forest, deep and dreary, where the paths are lost and weary,
Wandered I through shadows' realm, where sunlight scarce could touch the floor,

While I walked, my mind unsettled, suddenly there came a rustling,
As of leaves and spirits whispering, whispering tales of ancient lore.
"'Tis but nature," I considered, "speaking of the days of yore—
Only this and nothing more."

Topic 4: The Endless Quest

On a journey, long and dreary, while I pondered, weak and weary,
Over many a rugged mountain, many a barren, lonely shore,
While I walked, my soul reflecting, suddenly there came a stirring,
As of whispers on the breezes, breezes from a time before.
"'Tis but echoes," I insisted, "echoes from a time before—
Only this and nothing more."

Topic 5: Dreams and Nightmares

In my dreams, so dark and eerie, while I wandered, weak and weary,
Through the landscapes of my mind where phantoms play and shadows soar,
While I slept, my heart was racing, suddenly there came a creeping,
As of some dark presence waking, waking in my dreaming core.
"'Tis but nightmares," I repeated, "waking in my dreaming core—
Only this and nothing more."

II. **Results**

Evaluation of the AI-generated verses was conducted using the structured characterization system, assessing four key dimensions: theme and atmosphere, language and diction, rhythm and meter, and narrative and imagery. Both quantitative scores and qualitative assessments were recorded for each thematic topic generated by the AI.

Topic 1: Lost Love

Evaluation:

- **Theme and Atmosphere (5/5):** Captures the melancholic and introspective theme of lost love effectively, akin to Poe's style.
- **Language and Diction (4/5):** Utilizes Poe-like diction and poetic devices, though some phrases may lack the archaic flair.
- **Rhythm and Meter (4/5):** Maintains a consistent rhythm similar to "The Raven," with some minor deviations.
- **Narrative and Imagery (5/5):** Strong use of narrative and imagery, invoking vivid emotions and scenes.

Comparative Analysis:

- Similarities: The tone, theme, and structure closely mirror "The Raven."
- Differences: Slight modernity in language compared to Poe's archaic style.

Qualitative Assessment: The AI effectively mimics Poe's melancholic and introspective style, with strong narrative and imagery.

Topic 2: Forbidden Knowledge Evaluation:

- **Theme and Atmosphere (5/5):** Captures the dark and mysterious theme of forbidden knowledge effectively.
- **Language and Diction (4/5):** Good use of diction and poetic devices, though could benefit from more archaic language.
- **Rhythm and Meter (4/5):** Consistent rhythm, with minor deviations.
- **Narrative and Imagery (4/5):** Strong narrative and imagery, though could use more vivid descriptions.

Comparative Analysis:

- Similarities: The mysterious atmosphere and theme align well with Poe's work.
- Differences: Slightly modern language.

Qualitative Assessment: Effectively conveys a dark and mysterious atmosphere, with strong narrative and imagery.

Topic 3: The Haunted Forest Evaluation:

- **Theme and Atmosphere (5/5):** Successfully captures the eerie and mysterious theme of a haunted forest.
- **Language and Diction (4/5):** Effective use of language and poetic devices, with potential for more archaic touch.
- **Rhythm and Meter (4/5):** Consistent rhythm, with minor deviations.
- **Narrative and Imagery (5/5):** Strong narrative and vivid imagery, effectively creating a spooky atmosphere.

Comparative Analysis:

- Similarities: Eerie atmosphere and theme align well with Poe's style.
- Differences: Slightly modern language.

Qualitative Assessment: Conveys an eerie and mysterious atmosphere effectively, with strong narrative and vivid imagery.

Topic 4: The Endless Quest Evaluation:

- **Theme and Atmosphere (5/5):** Effectively captures the introspective and contemplative theme of an endless quest.
- **Language and Diction (4/5):** Good use of diction and poetic devices, with room for more archaic language.
- **Rhythm and Meter (4/5):** Consistent rhythm, with minor deviations.
- **Narrative and Imagery (5/5):** Strong narrative and vivid imagery, effectively conveying the theme of a quest.

Comparative Analysis:

- Similarities: Introspective theme and atmosphere align well with Poe's style.
- Differences: Slightly modern language.

Qualitative Assessment: Conveys an introspective and contemplative atmosphere effectively, with strong narrative and vivid imagery.

Topic 5: Dreams and Nightmares Evaluation:

- **Theme and Atmosphere (5/5):** Effectively captures the dark and eerie theme of dreams and nightmares.
- **Language and Diction (4/5):** Good use of language and poetic devices, with room for more archaic language.
- **Rhythm and Meter (4/5):** Consistent rhythm, with minor deviations.
- **Narrative and Imagery (5/5):** Strong narrative and vivid imagery, effectively conveying the theme of nightmares.

Comparative Analysis:

- Similarities: Dark and eerie atmosphere aligns well with Poe's style.
- Differences: Slightly modern language.

Qualitative Assessment: Conveys a dark and eerie atmosphere effectively, with strong narrative and vivid imagery

Quantitative Evaluation

Table 1 compares the AI-generated verses to The Raven. The four key elements that the evaluation highlights are thematic elements, diction, rhythm and meter and narrative & imagery. Each poem is graded out of 20.

Table 1. Summary of the scores assigned to each poem.

Poem	Theme and Atmosphere	Language and Diction	Rhythm and Meter	Narrative and Imagery	Total Score
The Raven	5/5	5/5	5/5	5/5	20/20
Lost Love	5/5	4/5	4/5	4/5	17/20
Forbidden Knowledge	5/5	4/5	4/5	3/5	16/20
The Haunted Forest	5/5	4/5	4/5	4/5	17/20
The Endless Quest	5/5	4/5	4/5	4/5	17/20
Dreams and Nightmares	5/5	4/5	4/5	4/5	17/20

Qualitative Assessment

- **Lost Love:** The verses scored 17/20, showing a strong representation of melancholic and introspective themes (5/5) and strong narrative imagery (4/5). The verses include minor deviations in language and rhythm, where modern influences slightly weakened the archaic sense.
- **Forbidden Knowledge:** Scoring 16/20, the atmosphere was dark and mysterious (5/5), and the language (4/5) and the rhythm (4/5) was consistent throughout. However, suggestive imagery with regard to narrative was more limited (3/5), which suggested a need for more symbolic material.
- **The Haunted Forest, The Endless Quest, and Dreams and Nightmares:** Each of these topics achieved a total score of 17/20. They reliably evoked Poe's touch, and remained well within the predefined stylistic parameters, though minor improvements in language and rhythmic precision could further enhance their authenticity.

III. **Discussion**

Several interesting observations can be made in AI-generated verses vs. Edgar Allan Poe's The Raven. Overall, the AI exhibits a strong ability to conjure feelings of the dark and brooding atmosphere that is inherent to Poe's work. The high marks on theme and atmosphere (the 5's out of 5) suggest that AI does succeed in capturing the core emotional essence and symbolic depth of Poe's story. The success here most noticeable in prompts like "Lost love" and "The Haunted Forest," where the content produced fits effectively with the mood and imagery intended (Poe, 2020).

But the study also identifies areas that need improvement. Though the AI successfully mimics the broad tone and structure, subtler shifts in language use and rhythmic patterns expose its limitations. The occasional use of modern phrasing and minor inconsistencies in maintaining the strict trochaic octameter and ABCBBB rhyme scheme suggest that the model does not always fully internalize the archaic diction and rhythmic precision characteristic of Poe's era. These aspects are critical for achieving a truly authentic emulation of Poe's literary style (van Ierlant, 2020).

The extended dialogue-based method shows especially potential by encouraging a dynamic interaction between human creativity and artificial intelligence help. Through an interactive dialogue, the melancholic narrator guides the AI in producing emotionally rich and stylistically matched poetry fit for Poe's work. This approach not only improves the creative output but also emphasizes the possibility of human-AI cooperation in overcoming the constraints related to automated text generation.

These results have more general relevance for AI-assisted creative writing. They contend that even if the present generative models may generate conceptually coherent and emotionally compelling works, they nonetheless gain from iterative improvement and human supervision, especially when trying to mimic difficult literary styles. The knowledge acquired here might guide the creation of more specific training datasets and algorithmic changes meant to increase linguistic authenticity and rhythmic accuracy. Future study could investigate enhanced rhythmic training and more period-specific language patterns into AI models. Including a greater variety of literary genres in the evaluation framework could also allow one to grasp the whole creative potential of AI.

Conclusion

This paper offers investigation of AI-generated verses aimed to mimic Edgar Allan Poe's unique literary style. By means of both an interactive dialogue-based approach and structured atmospheric generation with pre-written verses, the evaluation shows that AI can faithfully recreate the melancholic, contemplative, gothic mood evocative of Poe's writings. This methodical characterization system, evaluating theme and atmosphere, language and diction, rhythm and meter, and narrative imagery, shows that although the AI excels in creating mood and narrative depth, it sometimes fails in reproducing the archaic language and strict rhythmic precision unique of Poe's era.

The results show the possibilities of cooperative, human-AI creative processes, especially through the dialogue-based method, which enables iterative refining and actual modifications. This cooperative approach not only enhances the creative output but also suggests a viable path for next advancement in AI-assisted literary production.

To close the distance between human and machine creativity, future studies should seek to include additional period-specific linguistic aspects and improve rhythmic training. Expanding the assessment horizon over several literary genres could also help to reveal the whole creative capability of generative artificial intelligence.

In essence, the developments in AI present fascinating chances to support and improve human creative expression, even if fully mimicking ancient literary forms still present difficulties. Emphasizing the part artificial intelligence plays as both an innovative instrument and a creative partner, the study offers analysis of the changing interaction between artificial intelligence and the art of literary production.

References

1. Bazerman, C. (2016). *What writing does and how it does it: An introduction to analyzing texts and textual practices.* Routledge.
2. Clark, E., Ross, A. S., Tan, C., Ji, Y., & Smith, N. A. (2018). Creative writing with a machine in the loop: Case studies on slogans and stories. *Proceedings of the 23rd International Conference on Intelligent User Interfaces*.
3. Makridakis, S. (2017). The forthcoming artificial intelligence (AI) revolution: Its impact on society and firms. *Futures, 90,* 46–60.
4. McCorduck, P. (2004). *Machines who think: A personal inquiry into the history and prospects of artificial intelligence.* A K Peters/CRC Press.
5. OpenAI. (2023). *ChatGPT (March 14 version) [Large language model].* https://openai.com
6. Pennebaker, J. W., & Chung, C. K. (2011). Expressive writing and its links to mental and physical health. In H. S. Friedman (Ed.), *The Oxford Handbook of Health Psychology* (pp. 417-437). Oxford University Press.
7. Poe, E. A. (2020). *The raven and other poems*. Dover Publications.
8. Pouw, A. P. (2020). Intellectual property. In N. van Duuren & V. de Pous (Eds.), *Multidisciplinary aspects of artificial intelligence* (pp. 105–114).
9. Stojanovic, L., Radojcic, V., Savic, S., Cvetkovic, A. S., & Sarcevic, D. (2023). The influence of artificial intelligence on creative writing: Exploring the synergy between AI and creative authorship. *International Journal of Engineering Inventions*, *12*(12), 70–74.
10. Tsao, J., & Nogues, C. (2024). Beyond the author: Artificial intelligence, creative writing and intellectual emancipation. *Poetics, 102*, 101865.
11. van Duuren, N. (2020). Towards legal personality for robots? In N. van Duuren & V. de Pous (Eds.), *Multidisciplinary aspects of artificial intelligence* (pp. 86–90).
12. van Ierlant, M. (2020). *Artificial intelligence and the creative process: A critical analysis of AI-driven applications.* Cambridge Scholars Publishing.
13. Velev, D., & Zlateva, P. (2020). The impact of AI in education: Possibilities and challenges. *International Journal of Educational Technology, 17*(2), 56-62.

Received: 13.10.2024
Revised: 17.11.2024
Accepted: 24.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/201-208

Ahmed Seif Eddine Nefnouf
Kasdi Merbah University-Ouargla
https://orcid.org/0009-0004-6770-1669
nefnouf.ahmedseifeddine@univ-ouargla.dz

Mapping the Soul: Unveiling the Layers of Alice Walker's *Meridian*

Abstract

Alice Walker’s *Meridian* is a profound exploration of identity, activism, and transformation set against the backdrop of the Civil Rights Movement. The novel delves into the complexities of personal and collective resistance, centering on Meridian Hill, a deeply flawed yet resilient protagonist who navigates the tensions of social justice, sacrifice, and self-discovery. This study examines *Meridian* as a multilayered narrative that intertwines themes of race, gender, and morality while challenging traditional notions of activism. Walker’s fragmented storytelling and use of rich symbolism, such as the Sacred Serpent and the Sojourner Tree, enhance the novel’s emotional and thematic depth. The analysis focuses on Meridian’s journey as a microcosm of societal struggles, particularly the challenges faced by Black women in both private and public spheres. The feminist critique highlights Walker’s nuanced portrayal of motherhood, autonomy, and agency. Additionally, the narrative’s non-linear structure reflects the chaotic and multifaceted nature of social change. By situating the novel within its historical and cultural context, this study explores Meridian’s enduring relevance in addressing issues of intersectionality and systemic oppression. It concludes that *Meridian* is not just a story of activism but a testament to the power of resilience and transformation in the face of adversity.

Keywords: *Alice Walker, Civil Rights Movement, feminism, intersectionality, activism*

Əhməd Seyf Eddine Nefnouf
Kasdi Merbah Universiteti-Ouargla
https://orcid.org/0009-0004-6770-1669
nefnouf.ahmedseifeddine@univ-ouargla.dz

Ruhun xəritəsi: Alice Walkerin *meridianının* təbəqələrinin açılması

Xülasə

Alice Walker's Meridian, Vətəndaş Hüquqları Hərəkatının fonunda qurulmuş şəxsiyyət, aktivlik və transformasiyanın dərin tədqiqidir. Roman sosial ədalət, fədakarlıq və özünü kəşfin gərginliyini idarə edən dərin qüsurlu, lakin möhkəm qəhrəman olan Meridian Təpəsində mərkəzləşərək şəxsi və kollektiv müqavimətin mürəkkəbliklərini araşdırır. Bu araşdırma Meridian-ı irq, cins və əxlaq mövzularını birləşdirən və ənənəvi aktivlik anlayışlarına meydan oxuyan çoxqatlı povest kimi araşdırır. Uokerin parçalanmış hekayələri və Müqəddəs İlan və Mühacir Ağacı kimi zəngin simvolizmdən istifadə etməsi romanın emosional və tematik dərinliyini artırır. Təhlil Meridian-ın ictimai mübarizələrin mikrokosmosu kimi səyahətinə, xüsusən də qaradərili qadınların həm özəl, həm də ictimai sahələrdə üzləşdiyi çətinliklərə diqqət yetirir. Feminist tənqid Walkerin analıq, muxtariyyət və agentlik haqqında nüanslı təsvirini vurğulayır. Bundan əlavə, povestin qeyri-xətti strukturu sosial dəyişikliyin xaotik və çoxşaxəli xarakterini əks etdirir. Romanı tarixi və mədəni kontekstdə yerləşdirməklə, bu araşdırma Meridian-ın kəsişmə və sistemli təzyiq problemlərinin həllində davamlı aktuallığını araşdırır. Bu nəticəyə gəlir ki, Meridian təkcə aktivlik hekayəsi deyil, həm də çətinliklər qarşısında dayanıqlılıq və transformasiya gücünün sübutudur.

Açar sözlər: *Alice Walker, Vətəndaş Hüquqları Hərəkatı, feminizm, intersectionality, aktivizm*

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Introduction

Alice Walker's *Meridian* (1976) is a landmark novel that intricately weaves personal and political narratives, offering a profound exploration of race, gender, and activism. Set against the backdrop of the Civil Rights Movement, the novel delves into the complexities of social justice, the moral ambiguities of activism, and the deeply personal struggles faced by those at the forefront of change. At the heart of the narrative is Meridian Hill, a young Black woman whose journey toward self-discovery and resistance reflects both the triumphs and sacrifices of those who dared to challenge systemic oppression.

Walker's storytelling transcends the boundaries of traditional historical fiction by focusing on the intersectionality of identity. Through fragmented narrative techniques, she explores the deeply intertwined nature of personal trauma and societal transformation. The novel critiques not only the external forces of racism and sexism but also the internal contradictions of the Civil Rights Movement, particularly the marginalization of women within the struggle. Meridian Hill, as both a protagonist and a symbol, embodies the resilience and ambiguity of individuals navigating the tension between personal fulfillment and collective responsibility.

Research

This study examines *Meridian* as a text that is as relevant today as it was in the 1970s. By analyzing its themes, narrative structure, and cultural context, this research aims to illuminate the novel's contribution to literary studies and its reflection on ongoing struggles for equality and justice. Through its nuanced portrayal of activism, *Meridian* invites readers to grapple with the complexities of transformation—both societal and personal—and challenges us to confront the sacrifices inherent in the pursuit of freedom.

By situating *Meridian* within its historical, feminist, and cultural frameworks, this study reveals how Walker's narrative continues to resonate with contemporary debates on intersectionality and systemic inequality. Ultimately, *Meridian* is a testament to the enduring power of literature to provoke reflection and inspire change.

Theoretical Background

Alice Walker's *Meridian* (1976) is set during a pivotal period in United States history, shaped by the lingering effects of the Civil Rights Movement and the rise of second-wave feminism. The 1960s brought transformative milestones, such as the Civil Rights Act (1964) and the Voting Rights Act (1965), but Black women were often marginalized, with the focus placed on the roles of Black men in activism (Walker, 1976, p. 25). By the 1970s, the Black Power movement and second-wave feminism emerged, creating ideological tensions. However, second-wave feminism, predominantly led by white women, frequently excluded the concerns of women of color, highlighting the need for a more inclusive approach to activism. In *Meridian*, Walker critiques these limitations by centering the struggles of Black women, who face intersecting racial and gendered oppression (hooks, 2000, p. 35; Lorde, 1984, p. 45).

Walker's own life experiences significantly inform the novel. Born in 1944 in Eatonton, Georgia, she grew up in the segregated South and faced both racial and gender discrimination. Her involvement in the Civil Rights Movement and her early literary successes, such as The Third Life of Grange Copeland (1970), shaped her exploration of identity, justice, and activism in *Meridian* (Lorde, 1984, p. 45). Like the protagonist, Walker grappled with the emotional toll of resistance, and her critique of the Civil Rights and feminist movements highlights their exclusion of Black women (Walker, 1976, p. 40).

The novel's themes are best understood through feminist theory, Critical Race Theory (CRT), and the concept of intersectionality. Black feminist scholars, such as bell hooks and Audre Lorde, emphasize the importance of addressing the unique experiences of Black women, who face compounded oppression due to both race and gender (hooks, 2000, p. 35; Lorde, 1984, p. 45). In *Meridian*, Walker portrays a protagonist who struggles to balance personal desires with collective activism, critiquing how Black women have historically been sidelined in both feminist and civil rights movements (Walker, 1976, p. 25).

CRT, as pioneered by Kimberlé Crenshaw and Derrick Bell, offers a lens to analyze how race is

a social construct institutionalized to perpetuate inequality (Crenshaw, 1991, p. 130). Walker uses Meridian to critique the Civil Rights Movement's inability to address the compounded oppression faced by Black women, which stems from both racial and gendered hierarchies. Additionally, Crenshaw's concept of intersectionality examines how multiple identities—race, gender, class, and sexuality—intersect to create unique systems of oppression. Through the protagonist's journey, Walker illustrates the compounded challenges faced by Black women, shedding light on how these intersecting identities shape their activism (Crenshaw, 1991, p. 145).

By drawing on these theoretical frameworks, *Meridian* critiques traditional narratives and underscores the need for more inclusive approaches to social justice. Walker's novel reveals the complexities of activism and identity, offering a nuanced exploration of race, gender, and resistance within the historical and social context of the 1960s and 1970s.

Literature Review

Scholarly attention on Alice Walker's *Meridian* focuses on its exploration of intersectional identities, activism, and the unique struggles of Black womanhood. Scholars argue that the novel critiques the Civil Rights and feminist movements for marginalizing Black women, whose experiences are shaped by intersecting oppressions of race and gender (Crenshaw, 1991, p. 1243). Walker portrays the protagonist, Meridian Hill, as navigating the exclusionary nature of these movements, challenging their masculinist and racialized frameworks (hooks, 2000, p. 35).

Critics such as Valerie Boyd emphasize Walker's critique of the Civil Rights Movement's patriarchal structure and the invisibility of Black women's contributions. Meridian's struggles with societal expectations around femininity, marriage, and motherhood highlight the complexities of Black womanhood (Boyd, 1996, p. 45). Similarly, Susan Willis explores the emotional and psychological toll of activism, illustrating how the characters endure alienation and trauma while sacrificing personal fulfillment for collective goals (Willis, 1991, p. 112). Anne-Marie Hunter adds that Walker examines the gendered and racial violence Black women face within activism, portraying the emotional costs of their sacrifices (Hunter, 2000, p. 98).

The novel critiques the limitations of both the feminist and Civil Rights movements, as noted by Laura R. Brown, who argues that Black women were relegated to secondary roles in the Civil Rights Movement while white feminist movements ignored their intersectional struggles (Brown, 1997, p. 72). Glynda Hull echoes this, calling for more inclusive approaches to these movements, as depicted through Meridian's journey (Hull, 1999, p. 88). Cheryl A. Wall highlights Meridian's dual quest for self-discovery and collective activism, emphasizing the tension between personal autonomy and social responsibility (Wall, 1990, p. 51).

Through *Meridian*, Walker critiques the exclusionary practices of social justice movements while exploring the psychological dimensions of activism. The novel remains relevant for its nuanced portrayal of intersectionality, emotional resilience, and the critical role of Black women in the fight for justice.

Analysis

The Battlefields of Identity: Race, Activism, and the Quest for Justice

In *Meridian*, Alice Walker examines the complexities of identity, particularly within the context of activism, where race, gender, and personal aspirations intersect. Through the protagonist's struggle, Walker presents identity as a fluid and evolving battlefield, shaped by the emotional and psychological costs of activism, the exclusionary practices of social movements, and the quest for justice. This nuanced portrayal of activism and identity highlights the need for a deeper understanding of the unique position of Black women in these movements.

One of the primary challenges faced by Black women in activism, as illustrated by Meridian, is the tension between individual desires and collective sacrifice. This is a dynamic explored in depth by scholars such as Patricia Hill Collins (2000), who argues that Black women often navigate the contradictory expectations of both their communities and activist movements (Collins, Patricia Hill, 2000). Collins suggests that Black women are subjected to an additional layer of oppression, where their personal needs and voices are overlooked in the name of collective struggle. Meridian's reflection— "nothing was ever really free, least of all my love" (Walker, 1976, p. 92)—illustrates this

duality, encapsulating the emotional cost of activism. Collins (2000) asserts that Black women must challenge this marginalization by asserting their voice and autonomy in movements that tend to prioritize collective over individual needs.

Furthermore, the character of Meridian is deeply embedded in a critique of the patriarchal structures within both the Civil Rights and feminist movements. bell hooks (2000) discusses how Black women often face a double oppression, both within their communities and within activist spaces, where they are expected to conform to roles defined by male-centered ideologies. Meridian's relationship with her former lover is emblematic of this struggle. She rejects the notion that her activism should be defined solely by the cause or by her relationships with men. As Walker (1976) writes, "He could not understand why I would not give my life entirely to the cause. He didn't see how the cause and I were both dying" (p. 103), this statement speaks to the central issue of Black women's autonomy within activist movements. hooks (2000) emphasizes the importance of dismantling patriarchal structures within activist movements to allow for the full expression of Black women's agency. Meridian's refusal to sacrifice herself for the sake of the cause reflects hooks' call for the intersection of feminism and social justice, where the liberation of Black women must be at the center of these movements.

In her evolving understanding of activism, Meridian moves toward a more holistic view of justice that does not dismiss the self in favor of the collective. This internal development resonates with Audre Lorde's (1984) concept of self-care as a political act. Lorde argues that Black women must engage in self-care to ensure their survival and to maintain their power in resistance to oppressive forces. Meridian's realization— "I do not belong to the past or the future. I belong to myself" (Walker, 1976, p. 206)—echoes Lorde's assertion that self-empowerment is not only necessary for personal well-being but is also an essential act of resistance. By asserting her individual identity, Meridian challenges the societal and movement-imposed definitions of her existence. Lorde (1984) underscores that Black women's resistance cannot be sustainable if they do not also recognize their own worth, needs, and desires.

Moreover, the tension between collective and individual justice is central to understanding the complexities of Black women's activism. In their work on intersectionality, Kimberlé Crenshaw (1991) and Collins (2000) discuss the ways in which social justice movements often fail to account for the intersectional nature of Black women's identities. Both race and gender intersect in ways that shape Black women's activism, creating a complex landscape where justice is not easily defined. Meridian's statement, "Justice is a long road; but it is also a narrow one" (Walker, 1976, p. 164), reflects her awareness of the personal sacrifices and compromises that come with activism. As Crenshaw (1991) and Collins (2000) argue, these internal conflicts reveal the need for justice frameworks that are inclusive of the unique struggles faced by Black women, recognizing the intersectionality of race, gender, and personal identity.

In conclusion, Walker's portrayal of Meridian reveals the intricate dynamics of Black activism, highlighting the struggles of Black women to navigate the tensions between collective movements and individual identity. By incorporating the perspectives of scholars such as Collins, hooks, Lorde, and Crenshaw, we deepen our understanding of the complex and multifaceted nature of activism for Black women. Meridian's journey toward self-realization and her assertion of personal agency serve as a powerful critique of the exclusionary practices within activist movements and highlight the need for a more inclusive and intersectional approach to justice. In *Meridian*, identity is not simply defined by external struggles but is continuously negotiated through internal reconciliation, emphasizing the importance of selfhood in the pursuit of justice.

Feminist Frontlines: Reclaiming Voice and Agency

In Alice Walker's *Meridian*, the protagonist's journey of reclaiming voice and agency within the intersecting realms of race, gender, and activism is a powerful exploration of the unique struggles Black women face in social movements. This analysis of the text can be deepened by considering scholarly perspectives that engage with themes of voice, agency, and identity within feminist and activist frameworks. These perspectives shed light on the complexity of Meridian's personal and political journey, enriching the arguments presented in the novel.

Meridian's struggle to reclaim her voice and her sense of self is emblematic of the larger struggle Black women face in resisting both racial and gendered oppression within activism. As Kimberlé Crenshaw (1991) points out in her seminal work on intersectionality, Black women often experience oppression in ways that cannot be understood by examining race or gender in isolation. Crenshaw argues that the intersection of race and gender creates a unique set of challenges for Black women, and these challenges are often ignored by both mainstream feminism and the Civil Rights Movement (Crenshaw, 1991). In *Meridian*, Walker vividly illustrates this intersectionality, particularly in the protagonist's realization that her personal liberation cannot be fully realized until both her race and gender are recognized within the larger movements. This resonates with Crenshaw's assertion that Black women must be included in both feminist and racial justice struggles if true liberation is to occur (Morrison, Toni, 1993).

Meridian's rejection of the notion that she must sacrifice her voice and identity for the collective cause is also a critique of the gendered dynamics within activist movements. bell hooks (2000) discusses the ways in which Black women's voices are marginalized within both the Civil Rights and feminist movements, often relegated to the background in favor of male-dominated leadership. In her work, hooks emphasizes the importance of reclaiming one's voice as an act of self-love and resistance against systems of oppression. Meridian's refusal to be subordinated to the patriarchal frameworks of activism aligns with hooks' call for women of color to assert their agency within social movements and demand a space for their voices to be heard. When Meridian asserts, "I can't save anyone else if I don't know how to save myself" (Walker, 1976, p. 128), she encapsulates this feminist principle of self-empowerment and resistance to the erasure of Black women's needs and experiences within the broader struggle for justice (Morrison, Toni, 1993).

The tensions Meridian experiences within both the Civil Rights and feminist movements highlight a fundamental critique of these movements' exclusionary tendencies. Audre Lorde (1984) elaborates on this in *Sister Outsider*, where she discusses the limitations of mainstream feminism, particularly its failure to address the specific needs of Black women. Lorde criticizes the tendency of white feminism to ignore the racial struggles of Black women, urging a more inclusive feminist praxis that acknowledges the intersectionality of oppression. Meridian's navigation of these movements reflects Lorde's argument that Black women must forge their own path to freedom, one that centers their experiences and recognizes the complexities of their identities. As Meridian reflects, "We were told that we were free, but we were not free. I had to find my own way of being free" (Walker, 1976, p. 154), she critiques the notion that liberation can be achieved through external movements that fail to recognize the specific struggles of Black women.

Moreover, the role of sisterhood in *Meridian* is critical to the protagonist's reclamation of her voice and agency. As Walker demonstrates through the relationships between women in the novel, solidarity among women of color provides a space where their voices can be heard and their experiences validated. The concept of solidarity is echoed in the work of Black feminist scholars such as Patricia Hill Collins (2000), who highlights the significance of "collective action" among Black women as a means of resisting both racial and gendered oppression. Meridian's declaration, "It is only with other women that I am made whole" (Walker, 1976, p. 210), mirrors Collins' argument that Black women's empowerment often arises from collective solidarity rather than from individual struggle alone. Through this sisterhood, Meridian gains the strength to reclaim her voice and assert her agency, both within her personal life and within the broader context of activism.

Ultimately, *Meridian* offers a powerful critique of both the Civil Rights and feminist movements, emphasizing the necessity for Black women to reclaim their voices and define their own paths to liberation. The novel's portrayal of Meridian's journey reflects a broader feminist agenda that challenges the marginalization of Black women within both racial and gender justice movements. By incorporating scholarly perspectives such as those of Crenshaw, hooks, Lorde, and Collins, we see that Meridian's struggle for agency is not an isolated experience but part of a larger, ongoing movement to ensure that Black women's voices are heard and their struggles recognized in the fight for justice.

Sacred Serpents and Sojourner Trees: Symbols of Healing and Transformation

In *Meridian*, Alice Walker employs potent natural symbols—the serpent and the sojourner tree—to explore themes of personal and collective healing, transformation, and resilience. These symbols enrich the novel's exploration of the struggles faced by Black women, particularly in the context of the Civil Rights Movement, while offering a broader meditation on spiritual and emotional growth. Scholars have drawn attention to the layered significance of these symbols, emphasizing their cultural, psychological, and political dimensions.

The serpent in Meridian serves as a multifaceted symbol of danger and renewal, representing the painful yet essential process of personal transformation. In one key moment, Walker describes Meridian's visceral connection to the serpent: "It was as though the serpent had entered my body, wrapping around my heart and mind, squeezing until I had to let go of the lies I had been told about myself" (Walker, 1976, p. 132). This act of shedding false narratives mirrors the serpent's ability to shed its skin, symbolizing a renewal process rooted in confronting one's inner struggles.

The symbolism of the serpent extends beyond Meridian's personal journey to reflect the larger need for societal transformation. In a moment of introspection, Meridian observes, "I have learned that the serpent is not my enemy. It is the force that demands I move forward, that I evolve" (Walker, 1976, p. 157). This reflection underscores the idea that transformation often arises from grappling with discomfort and fear, pushing individuals to grow in unexpected ways. Deborah McDowell (1981) interprets the serpent as a representation of the dualities Meridian faces—fear and renewal, oppression and liberation. These dualities parallel Meridian's role within the Civil Rights Movement, where she must confront external injustices while reconciling her internal conflicts (McDowell, 1981, p. 110). Walker's portrayal of the serpent ultimately positions it as both a personal and political symbol, reflecting the cyclical nature of growth and change.

The Sojourner Tree: Strength and Connection

The sojourner tree in Meridian is a recurring symbol of endurance, stability, and connection. It serves as a metaphor for Meridian's resilience in the face of personal and societal challenges. In a moment of self-reflection, she observes, "The tree seemed to stand for something far greater than itself. Its roots were deep, its branches wide, as if it carried the strength of those who came before me" (Walker, 1976, p. 162). The tree symbolizes the interconnectedness of history, identity, and community, reminding Meridian—and readers—of the strength derived from embracing one's roots.

Walker uses the sojourner tree to highlight the resilience of Black women, who, like the tree, must withstand life's storms while remaining rooted in their communities. Meridian reflects on its significance, saying, "The tree is alive because of the storms it has endured. Its roots hold tight to the soil, and its branches still reach for the light" (Walker, 1976, p. 170). This dual image of stability and growth reinforces the importance of enduring hardship while striving toward transformation. The sojourner tree symbolizes the collective strength of Black women in social movements, noting its role as a "beacon of resilience and resistance" (Wall, 1990, p. 53). This aligns with Meridian's realization that "we are like the tree, standing not alone but as part of a forest, our roots entwined beneath the earth" (Walker, 1976, p. 184). By intertwining personal and communal strength, the tree becomes a symbol of healing and solidarity in the face of oppression.

Personal and Collective Healing as Cyclical Processes

Alice Walker presents healing as a cyclical process in Meridian, intertwining personal growth with collective transformation. This is evident in Meridian's reflection: "Healing does not mean forgetting. It means holding the pain close, learning from it, and finding a way to use it to grow" (Walker, 1976, p. 145). The cyclical nature of healing mirrors the serpent's shedding of skin and the tree's seasonal renewal, emphasizing the non-linear journey of overcoming trauma and reclaiming identity.

Walker connects Meridian's personal healing to the broader struggles of the Civil Rights Movement. As Meridian contemplates her role in the movement, she notes, "I cannot separate my healing from the healing of my people. Our pain is shared, and so must be our growth" (Walker, 1976, p. 172). This acknowledgment of shared experiences underscores the interconnectedness of individual and collective liberation. bell hooks (2000) expands on this idea, asserting that liberation requires addressing both personal wounds and systemic injustices, as healing is essential for sustained

activism (hooks, 2000, p. 87). Valerie Boyd (1996) similarly highlights Walker's critique of movements that fail to address the unique challenges faced by Black women, arguing that the novel calls for a more inclusive approach to healing (Boyd, 1996, p. 71). Meridian's reflection— "True freedom comes only when we learn to heal ourselves while fighting for the freedom of others" (Walker, 1976, p. 198)—reinforces the inseparable nature of personal and collective transformation.

By employing symbols like the serpent and the sojourner tree, Walker offers a vision of healing as a cyclical, shared process that transcends individual struggles. The novel's focus on resilience and interconnectedness serves as both a critique of historical movements and a call to reimagine activism as a space where personal and collective liberation coexist.

Discussion

Alice Walker's *Meridian* intricately examines themes of race, gender, identity, and activism through the protagonist Meridian Hill, whose journey reflects both personal and collective struggles for justice. The novel highlights the tension between personal identity and political involvement, as Meridian grapples with the limitations imposed by the Civil Rights and feminist movements, which often marginalized Black women (hooks, 2000, p. 37). This paradox of liberation underscores the necessity of including Black women's voices in social movements to achieve true justice.

Resilience emerges as a key theme, depicted not merely as endurance but as active resistance and transformation. Walker redefines resilience as the capacity for growth and self-reclamation, challenging conventional notions of success within social movements (Willis, 1991, p. 115). Similarly, the novel explores ambiguity, as Meridian's contradictions and uncertainties embody the complexities of navigating intersecting identities in a society that seeks to simplify them (Brown, 1997, p. 74).

Symbols like the serpent and the sojourner tree deepen the narrative's exploration of healing and transformation. The serpent represents renewal through confronting one's past, while the tree signifies the balance of personal roots and collective growth (Wall, 1990, p. 53). Healing in the novel is cyclical, intertwining personal and collective processes, suggesting that societal liberation cannot occur without space for individual healing and empowerment (Hunter, 2000, p. 101).

Ultimately, *Meridian* critiques the exclusionary practices of historical movements while envisioning a future of inclusive and self-aware activism, where personal and collective liberation are inseparable. Walker's work calls for reimagining activism to fully embrace the complexities of identity and the voices of marginalized individuals.

Conclusion

Alice Walker's Meridian presents a nuanced and multifaceted exploration of identity, resilience, and the complexities of social activism, particularly through the lens of Black womanhood. Through the character of Meridian Hill, Walker crafts a powerful narrative that interrogates the intersections of race, gender, and personal transformation. The novel is not only a portrayal of one woman's struggle but also a broader reflection on the challenges faced by marginalized individuals within larger social movements, especially in the context of the Civil Rights and feminist movements.

The themes of resilience and ambiguity are central to Meridian, as Meridian navigates the tensions between her individual desires and her commitment to collective causes. While her journey is marked by moments of disillusionment and struggle, it is also one of profound growth and self-realization. Meridian's resilience is not merely about surviving hardship, but about confronting her past, reclaiming her voice, and redefining her place within both the personal and political spheres. Her character embodies the contradictions and complexities of activism, reflecting how Black women often find themselves on the margins of movements that purport to fight for justice but fail to fully address their needs.

Through the use of symbolic imagery, such as the serpent and the sojourner tree, Walker highlights the transformative and cyclical nature of healing. These symbols emphasize the importance of confronting trauma, reconnecting with one's roots, and embracing the process of growth, both individually and collectively. Meridian offers a vision of healing that is not linear or simplistic, but rather one that acknowledges the messiness and challenges of personal and social transformation.

Ultimately, Meridian is a call for greater inclusivity within social justice movements, urging a deeper recognition of the specific struggles and needs of Black women. The novel challenges readers to reconsider the nature of activism and healing, proposing that true liberation cannot be achieved unless it is rooted in the lived experiences of all individuals. Meridian's journey exemplifies the possibility of personal growth amidst adversity, offering a vision of hope that is rooted in both individual and collective resilience.

As Meridian continues to resonate with contemporary discussions about race, gender, and activism, it remains a powerful text for those seeking to understand the complexities of identity and the ongoing struggle for justice. Walker's portrayal of Meridian Hill stands as a testament to the strength of the human spirit, the importance of healing, and the transformative power of reclaiming one's voice in the face of oppression.

References

1. Boyd, Valerie. (1996). *Wrapped in Rainbows: The Life of Zora Neale Hurston*. Scribner.
2. Brown, Laura, R. (1997). *"The Unwritten History: Race, Gender, and the Social Text in Alice Walker's Meridian*". Feminist Studies, vol. 23, №. 1, 69-81.
3. Collins, Patricia Hill. (2000). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. Routledge.
4. Crenshaw, Kimberlé. (1991). *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color*. Stanford Law Review.
5. Hooks, bell. (2000). *Feminist Theory: From Margin to Center*. South End Press.
6. Hull, Glynda. (1999). *All the Women Are White, All the Blacks Are Men, But Some of Us Are Brave: Black Women's Studies*. Feminist Press.
7. Hunter, Anne-Marie. "The Politics of Suffering: Race, Gender, and the Struggle for Justice in.
8. Lorde, A. (1984). *Sister Outsider: Essays and Speeches*. Crossing Press.
9. Morrison, Toni. (1993). *"Alice Walker and the Narrative of Black Womanhood".* The New York Review of Books.
10. Morrison, Toni. (1993). *Playing in the Dark: Whiteness and the Literary Imagination*. Harvard University Press.
11. Walker, Alice. (1976). *Meridian*. Harcourt Brace Jovanovich.
12. Wall, Cheryl A. (1990). *"Revising the Canon: Feminist Literary Theory and Alice Walker's Meridian".* Studies in American Literature.
13. Walker, A. (1976). *Meridian*. Harcourt Brace Jovanovich.
14. Willis, Susan. (1991). Feminist Political Practice: The Intersections of Race, Gender, and Class. University of Minnesota Press.
15. Willis, Susan. (1991). *The Furies: Women in the Struggle for Social Change*. Routledge.

Received: 10.09.2024
Revised: 07.11.2024
Accepted: 19.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/209-214

Fizzə Quliyeva
Naxçıvan Dövlət Universiteti
https://orcid.org/0009-0003-0783-8367
quliyevafize34@gmail.com

Naxçıvanın son tunc və erkən dəmir dövrü bəzək əşyalarının bədii xüsusiyyətləri

Xülasə

Naxçıvanın son tunc və erkən dəmir dövrü abidələrindən tapılmış bəzək əşyaları forma və bəzək ünsürlərinin bədii həlli ilə diqqət çəkir. Bəzək əşyalarının tuncdan hazırlanması dövrün çətinliklərinə baxmayaraq, metallurgiya sahəsində əldə olunmuş yüksək nailiyyətlərdən xəbər verir. Tuncun əldə olunması və işlənməsi prosesi olduqca çətin olmasına baxmayaraq, bəzək əşyalarının bədii xüsusiyyətlərinin incəlyi, zərifliyi, zənginliyi metalişləmə sahəsində əldə olunmuş usta ənənələrinin bəhrəsidir. Son tunc və erkən dəmir dövründə bədii metal sahəsində əldə olunmuş uğurlar əvvəlki dövrdə formalaşan sənətkarlıq ənənələri əsasında inkişaf etmiş və özünəməxsus yeni çalarları ilə seçilmişdir. Bu dövrdə tunc bəzək əşyaları həm sayca artmış, həm də bədii cəhətdən yüksək zövqlə hazırlanmışdır. Eynəkşəkilli asma, bilərzik, boyunbağı, üzük və s. dövrün tunc bəzək əşyalarıdır. Tunc eynəkşəkilli asmalar Qızılburun, Kolanı, Sarıdərə nekropollarından tapılmışdır. İlan şəklində qıvrılmış eynəkşəkilli asma, bilərzik və boyunbağılar ilana sitayişlə bağlı olaraq yaradılmışdır.

Əvvəlki dövrlərdə olduğu kimi son tunc və erkən dəmir dövründə də totemist inanclar mövcud olmuşdur. İlanla yanaşı keçi, qoyun, quşa inamla bağlı bir sıra bəzək əşyaları hazırlanmışdır. Metaldan hazırlanmış metal bəzək əşyaları tökmə, yaxud şəbəkəli tökmə, kəsmə, cızma, çərtmə, oyma, şəbəkə üsulu ilə naxışlanmışdır. Bu əşyalar arasında tuncdan hazırlanmış muncuq, zəncir, şəbəkəli toppuz, ayparaşəkilli asqı, spiral və s. vardır. Son tunc və erkən dəmir dövrünün tuncdan hazırlanmış, bədii zənginliyi ilə seçilən metal bəzək əşyalarını bəzəyən ilan, quş totemistik inanclardan qaynaqlanaraq yaradılmışdır və Naxçıvanın qədim tayfalarının metalişləmə sahəsində əldə etdiyi sənət uğurlarıdır.

Açar sözlər: *Naxçıvan, metal bəzək əşyaları, son tunc və erkən dəmir dövrü, dekorativ-tətbiqi sənət, ornament, motiv*

Fizza Guliyeva
Nakhchivan State University
https://orcid.org/0009-0003-0783-8367
quliyevafize34@gmail.com

Artistic Characteristics of the Late Bronze and Early Iron Age Ornaments of Nakhchivan

Abstract

Ornaments found in the Late Bronze and Early Iron Age monuments of Nakhchivan are remarkable for their artistic solution of forms and decorative elements. The production of decorative items from bronze indicates high achievements in the field of metallurgy, despite the difficulties of the time. Despite the fact that the process of obtaining and processing bronze is quite difficult, the fineness, elegance, and richness of the artistic features of ornaments are the fruit of the masters traditions in the field of metalworking. The achievements in the field of art metal in the Late Bronze and Early Iron Age were developed on the basis of the craft traditions formed in the previous period and selected with their own new shades. During this period, bronze ornaments increased in number and were made with high artistic taste. Eyeglass pendant, bracelet, necklace, ring, etc. Bronze ornaments of the period.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Bronze glasses-shaped pendants were found in the necropolises of Gizilburun, Kolani and Saridara. Snake-shaped eyeglass pendants, bracelets and necklaces were created in connection with snake worship.

Totemistic beliefs existed in the Late Bronze and Early Iron Ages as well as in earlier periods. In addition to the snake, a number of ornaments related to faith in goats, sheep and birds were made. Metal ornaments made of metal are patterned by casting or grid casting, cutting, scratching, drawing, engraving, grid method. The snakes and birds that decorate metal ornaments of Late Bronze Age and Early Iron Age, distinguished by their artistic richness, were created from totemistic beliefs and the artistic achievements of the ancient tribes of Nakhchivan in the field of metalworking.

Keywords: *Nakhchivan, metal jewelry, late bronze and early iron, arts and crafts, ornament, motive*

Giriş

Naxçıvanın son tunc və erkən dəmir dövrü bəzək əşyaları zənginliyi ilə fərqlənir. Bu zənginlik eynəkşəkilli asma, bilərzik, boyunbağı, üzük və s. bəzək əşyalarının bədii xüsusiyyətlərində əks olunmuşdur. Bu dövrün bəzək əşyaları adətən tuncdan hazırlanmışdır.

Son tunc və erkən dəmir dövrünün metaldan hazırlanmış eynəkşəkilli asmaları Qızılburun, Kolanı, Sarıdərə nekropollarından tapılmışdır. Naxçıvan ərazisində eynəkşəkilli bəzək əşyaları, asmalar orta tunc dövründən başlayaraq hazırlanmış, son tunc və erkən dəmir dövründə daha da inkişaf etmişdir. Eynəkşəkilli asmaların forma və bədii həllində spiralvari motivin tətbiq edilməsi Sarıdərə, Kolanı [Şəkil 1, 1], nekropollarından əldə olunan bəzək əşyalarından məlumdur. Sarıdərə və Kolanı nekropollarının spiralvari eynəkşəkilli asmaları Xanlardan tapılmış asma ilə eynilik təşkil edir (Avşarova, 2007, s. 85). [Şəkil 12]. Araşdırmaçı Vəli Baxşəliyev öz tədqiqatlarına əsaslanaraq spiral formalı eynəkşəkilli asmaların qıvrılmış ilanları immitasiya etdiyini (Bakhshaliyev, Selimkhanov, 1987, s. 90). qeyd etmişdir. Spiral şəklində qıvrılmış eynəkşəkilli asmalar Gəmiqaya abidələrində təsvir edilmiş sadə spirallar, qıvrılmış ilan [Şəkil 1, 2], motivləri ilə eynilik təşkil edir. Metaldan hazırlanmış bəzək əşyalarına spiralşəkilli buruqların tətbiq edilmisi şübhəsiz ki, qədim insanların inancları ilə, spiralların qıvrılmış ilanları immitasiya etməsi ilə bağlı olmuşdur. İlan şəklində qıvrılmış eynəkşəkilli asma, bilərzik və boyunbağıların ilana sitayişlə bağlı olaraq yaradıldığı şübhəsizdir. Eynəkşəkilli asmalar ağır olduğu üçün bəzək əşyası kimi istifadə olunub olunmamasını dəqiq demək mümkün deyil. Bu cəhətdən tədqiqatçı Vəli Baxşəliyev eynəkşəkilli asmaların müəyyən ayinlər zamanı istifadə edildiyini vurğulamışdır (Baxşəliyev, 2004, s. 143). Son Tunc dövrünün eynəkşəkilli asmaları tuncdan döymə, tökmə, fleqran və s. texniki üsulların tətbiqi ilə hazırlanmışdır.

Tədqiqat

Eynəkşəkilli asmaların fərqli üslubda hazırlanmış bir nümunəsi Sarıdərə nekropoluna aiddir [Şəkil 1, 3]. Asmanın mərkəzində zoomorf və antropomorf varlıqların sintezi ilə hazırlanmış bir fiqur yerləşdirilmişdir. Onun aşağı hissəsi balıq quyruğunu, yuxarı hissəsi isə sxematik insan təsvirini xatırladır. Lakin insan təsviri olduqca sxematik, cinsi əlaməti olmadan təsvir edilmişdir. Onun dairəvi şəkildə olan başı sanki qarşı-qarşıya duran ilanları xatırladır. Mərkəzi təsvirin hər iki tərəfində oval disklər yerləşdirilmişdir. Disklərin üzəri iki sıra dairə boyunca düzülmüş üçbucaqlarla naxışlanmışdır. Başı dairə ilə tamamlanan insan təsvirlərinə Azərbaycan abidələrində, o cümlədən Naxçıvanda Şahbuz rayonunun Kolanı nekropolunda daş qutu tipli qəbrin divarlarında, Gəmiqayada xeyli rastlanmışdır (Baxşəliyev, 2004, s. 146-147).

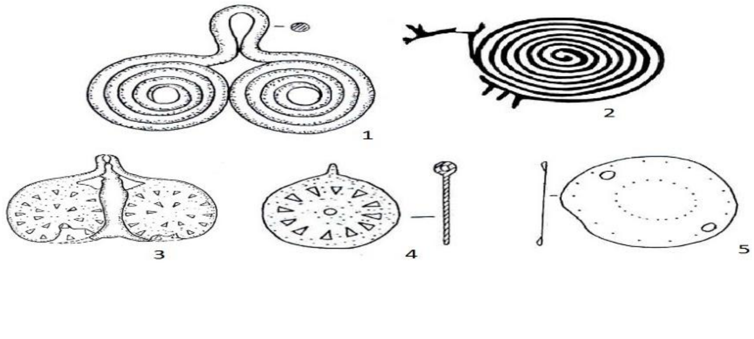

Şəkil 1 Bəzək əşyaları və gəmiqaya təsviri

Son tunc və erkən dəmir dövrünün bir qrup metaldan hazırlanan bəzək əşyalarının bədii xüsusiyyətlərində eynəkşəkilli asmalarda olduğu kimi spiralvari formadan istifadə olunmuşdur. Tunc boyunbağıların ucları [Şəkil 3, 5], sancaqların başları döyülərək yastılanmış və spiral şəklində burulmuşdur. Kolanı nekropolundan tapılan 1 ədəd tunc sancağın baş tərəfi döyülərək yastılanmış və spiral şəklində bururlmuşdur [Şəkil 2, 6]. Sancaqların hansı məqsədlə istifadə edildiyi haqda tədqiqatçıların müxtəlif fikirləri var. Araşdırmaçı Vəli Baxşəliyev çarıqların tikiləsində bu tip alətlərdən istifadə edildiyini qeyd etmişdir (Bakhshaliyev, 2005, s. 73). Spiralvari forma digər bəzək əşyalarında olduğu kimi üzüklərdə də tətbiq edilmişdir. Kolanı [Şəkil 2, 3], Hakkıxlıq [Şəkil 2, 4] nekropollarından tapılmış spiralşəkilli üzüklər nazik tunc məftildən hazırlanmışdır. Bu cür tunc üzüklərin bənzərləri Gədəbəydən tapılmış üzüklərlə bənzərlik təşkil edir (Avşarova, 2007) [Şəkil 2, 16]. Son tunc və erkən dəmir dövrü bilərziklərinin bir qisminin üzəri kəsmə naxışlarla bəzədilmişdir [Şəkil 3, 6]. Bu cür bəzəmə bilərziklərin müəyyən hissələrinə tətbiq edilmişdir. Kəsmə naxışlı bilərziklər Qarabağlar (Bakhshaliyev, 2005, s. 8), Qızılburun (Bakhshaliyev, 2005, s. 6), Sarıdərə nekropolu (Baxşəliyev, 2002, s. 7-8, 10-11) (Şəkil 14, 7-8) və digər abidələrdən əldə edilmişdir. Qarabağlar nekropollarından birində Erkən Dəmir dövrünə aid edilmiş, yüksək sənətkarlıqla hazırlanmış boyunbağılar, üzüklər, bilərziklər, sancaqlar aşkar olunmuşdur. Onlar çərtmə naxışlarla bəzədilmişdir. Kəsmə naxışlar sadə metal çubuqlara, məftillərə sıx tətbiq olunmuşdur. Kəsmələr arasında qalan yuvarlaq qabarıq naxışlar bəzək əşyalarına xüsusi gözəllik vermişdir. Culfa kolleksiyasından məlum olan tunc toppuz və Şahtaxtı nizə ucluqlarının biri tökmə üsulu ilə relyef ornamentlə naxışlanmışdır. Bayəhməd nekropolunun tunc boyunbağılarından birinin ortası döyülərək dördkünc formaya salınmış, cızma və çərtmələrlə naxışlanmışdır. Gövdəsinin bəzi qismləri dərin kəsmələrlə xüsusi formaya salınmış, ucları döyülərək yastılanmış və üzərinə doğru qatlanmışdır [Şəkil 3, 7]. Üzəri kəsmə naxışlarla bəzədilmiş qabırğaşəkilli qolbaqlar xüsusilə maraqlıdır. Bu tip qolbaqlar bədii xüsusiyyətlərinə görə Gədəbəy, Çovdar (Sharifov, 1928, s. 252), Xaçbulaq (Sadykhzade, 1973, s. 4-6), Gəncə (Nərimanov, 1958, s. 5-9) rayonlarından tapılmış qolbaqlarla oxşardır.

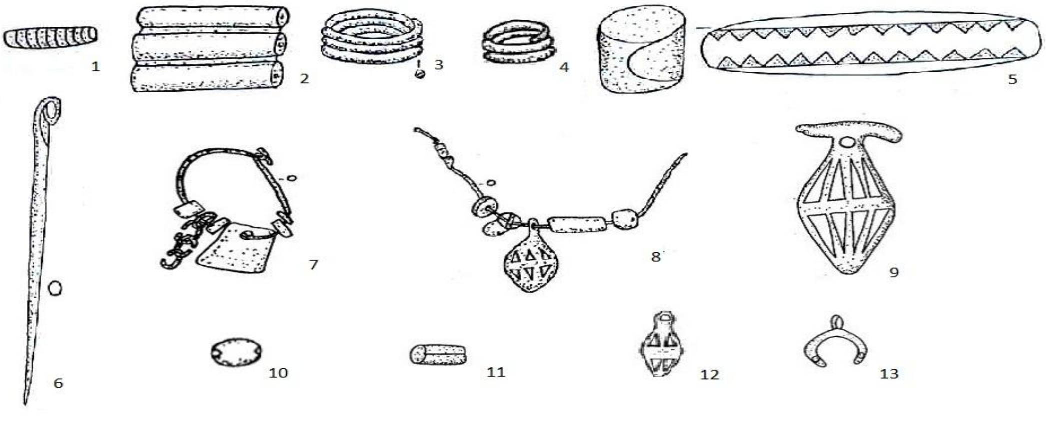

Şəkil 2 Naxçıvan nekropollarından tapılmış bəzək əşyaları

Son tunc və erkən dəmir dövrünün bəzək əşyaları arasında çəngəlşəkilli başlığı olan sırğa və boyunbağılar geniş yayılmışdır.

Son tunc və erkən dəmir dövründə metal bəzək əşyalarının hazırlanmasında ilan, quş, qoç, əjdaha və s. heyvanların elementlərinin və müxtəlif texnoloji üsulların tətbiq edilməsi şübhəsiz metallurgiyanın inkişafı ilə əlaqədar olmuşdur. Son tunc və erkən dəmir dövrünə aid metal məmulatının bir qismi ilanbaşlı bilərziklərdən ibarətdir. Bu tip bilərziklərdən Yurdçu (Bakhshaliyev, Andreas, 2001, s. 13), Qızılburun (Baxşəliyev, 2005, s. 7-8), Şahtaxtı və Qarabağlardan (Bakhshaliyev, Selimkhanov, 1987, s. 89-92) xeyli miqdarda əldə olunmuşdur. İlan təsvirləri

Naxçıvanın qədim sənət nümunələrində, o cümlədən Gəmiqaya abidəsində xeyli sayda rast gəlinmişdir. Bu tip sənət nümunələri və təsvirlər Naxçıvanda heyvan toteminin geniş yayıldığını göstərir. İlana sitayişlə bağlı ayinlər müasir türk xalqları arasında geniş yayılmışdır (Baxşəliyev, 2005, s. 65). Qızılburundan aşkar olunmuş spiralşəkilli bəzək əşyası da şübhəsiz ilanı imitasiya etmişdir. Dəmir dövründə bu tip bilərziklər qədim Şərq ölkələrində geniş yayılmışdır (Bakhshaliyev, Andreas, 2001, p. 13). Bu dövrdə bir ucu və yaxud hər iki ucu ilan başı ilə tamamlanan bilərzik və boyunbağılara da rast gəlinir [Şəkil 4, 5]. Bu tip bilərziklər Şahtaxtı, Qarabağlar və Yurdçudan (Baxşəliyev, 2005), xeyli miqdarda əldə olunmuşdur.

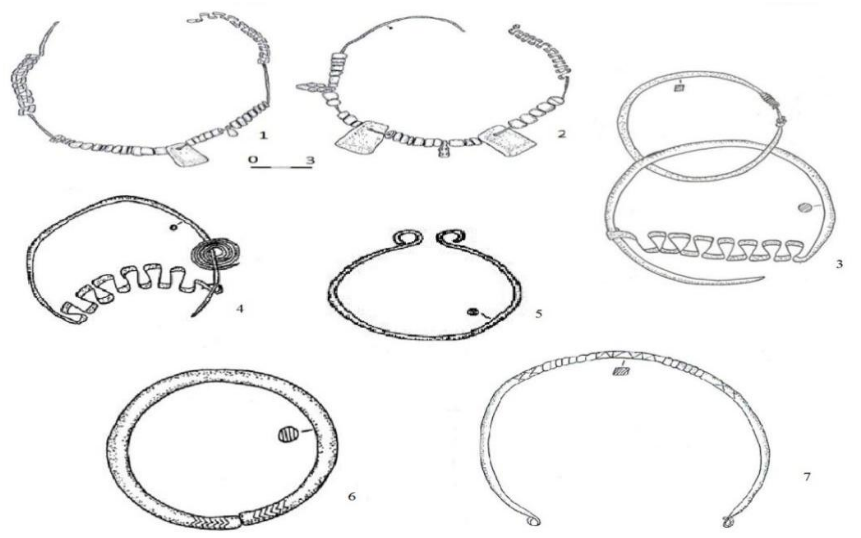

Şəkil 3 Tunc boyunbağı və bilərziklər

Son tunc və erkən dəmir dövründə tuncdan hazırlanmış quş fiqurları kiçik ölçülü olub arxa hissələrinə halqaşəkilli asqıları vardır. Bu tip fiqurlar şəbəkəli tökmə üsulu ilə hazırlandıqdan sonra boyun hissələrinə yaxın lehimləmə üsulu ilə halqaşəkilli asqılar bənd edilmişdir. Kiçik ölçülü quş fiqurları bəzək əşyası olmaqla bərabər totemist inanclarla bağlı olaraq hazırlandıqları şübhə doğurmur. Fiqurların üzərləri dördbucaq və üçbucaqşəkilli şəbəkələrlə naxışlanmışdır. Tunc quş fiqurları [Şəkil 4, 1, 2] Qızıburun (Baxşəliyev, 2005, s. 2), Şahtaxtı, Sarıdərə, Kolanı (Baxşəliyev, 2002, s. 1-2) nekropollarından əldə olunmuşdur. Tunc quş fiqurların paralellərinə Xocalı-Gədəbəy mədəniyyətinə aid Xanlar (Gummel', 1931, s. 24), Bayan (Bertselius-Nalchagarov, 1928, s. 243), Çovdar (Sharifov, 1928, s. 254), Quşçu (Gummel', 1940, s. 113) nekropolunun materialları arasında rast gəlinir. Gədəbəy nekropolundan tapılan tunc quş fiqurlarının bəzilərinin asqı yerlərində tunc zəncirlər vardır (Avşarova, 2007, s. 4). Çox güman ki, digərləri də zəncirli olublar. Naxçıvanın quş fiqurlarına bənd edilmiş zəncirlər qırıldığından zəncirsizdilər. Sarıdərə nekropolunda diqqət çəkən məqamlardan biri tunc quş fiqurları ilə bərabər tunc zəncirlərin də olmasıdır [Şəkil 4, 3]. Zəncirlərin hər iki başlarının qırıq olması bunu deməyə əsas verir ki, məhz bu fiqurlara taxılan zəncirlərdir. Kolanı nekropolundan üç ədəd tuncdan hazırlanmış tunc quş fiqurları şəbəkəli tökmə üsulu ilə hazırlanmışdır. Sarıdərə nekropoluna aid quşların bədən hissələrinə üçbucaq [Şəkil 4, 1] və Kolanıdan tapılmış fiqurda isə düzbucaqlı [Şəkil 4, 2] naxışlar tətbiq edilmişdir. Şübhəsiz ki, bu tip fiqurlar quş inancı ilə bağlı olmuşdur. Sarıdərə nekropolundakı daş qutu tipli qəbirlərdən birinin qapaq daşları üzərində rastlanan quş rəsimləri də bununla bağlıdır. Quş təsvirləri bu dövrün boyalı qabları üzərində də rast gəlinir.

Özündə əvvəlki dövrlərdə olduğu kimi, son tunc və erkən dəmir dövründə də totemist inanclar mövcud olmuşdur. Quş inamı ilə yanaşı keçi, qoyun, ilana inamla bağlı bir sıra bəzək əşyaları hazırlanmışdır. Heyvan başlıqlı tunc sancaqların aşkar olunması məhz bu qəbildəndir. Qarabağlardan tapılmış sancaqlardan biri keçi başlıdır [Şəkil 4, 4]. Sancaq qəlibkarlıq texniki üsulu ilə hazırlanmışdır. Keçi fiquru ilə tamamlanan sancaqların bənzərləri Xaçbulaqdan aşkar olunmuşdur

(Sadykhzade, 1973, s. 8). Keçiyə inam ayrı-ayrı dövrlərdə Naxçıvan tayfaları arasında geniş yayılmış, sənət əsərləri, abidələr üzərinə əks olunmuş və totem əhəmiyyəti daşımışdır. Qarabağlardan tapılmış tunc sancaqlarından biri qoyun başı ilə tamamlanmışdır.

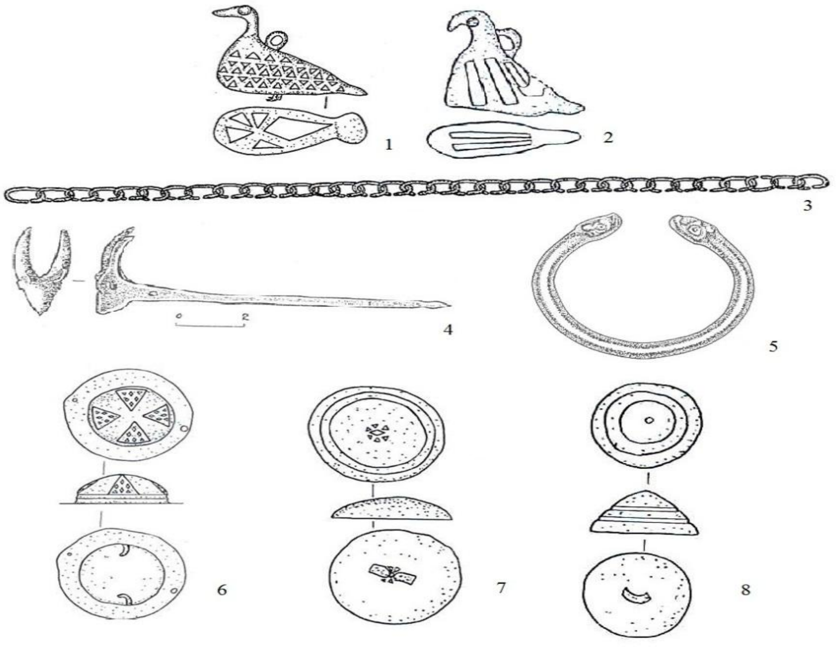

Şəkil 4 Zoomorfik bəzək əşyaları və düymələr

Son tunc və erkən dəmir dövrünün tuncdan hazırlanmış düymələri bədii xüsusiyyətlərinə görə olduqca zəngindir. Bu dövrün düymələri əsasən halqaşəkilli olub, müxtəlif naxışlarla bəzədilmişdir. Düymələr həmdövr silahlarının başlıqlarında olduğu kimi, yastı və yaxud qabarıq və konusşəkillidir. Tədqiqatçı Vəli Baxşəliyev xəncərlərin konusvari başlıqlarının qədim insanların təsəvvüründə Göy qübbəsini, bəzəmə stilinin isə ornamentin növündən asılı olaraq müəyyən simvolikanı ifadə etdiyini qeyd etmişdir (Baxşəliyev, 2004, s. 141-142). Həmdövr xəncərlər və düymələrin baş hissəsələri eynilik təşkil etdiyindən bu fikri düymələrə də aid etmək mümkündür. Kolanı nekropolunun düymələrinin ornamental motivlərində çarpaz yerləşdirilmiş üçbucaqşəkilli naxışlar səliqəli, kompozisiyaya uyğun yerləşdirilmişdir [Şəkil 4, 6, 7]. Kolanı nekropolunun düymələrinin maraqlı bəzəmələrindən biri də kannelyur naxışlardır [Şəkil 4, 8].

Nəticə

Son tunc və erkən dəmir dövrünün tuncdan hazırlanmış, bədii zənginliyi ilə seçilən metal bəzək əşyalarını bəzəyən ilan, quş totemistik inanclardan qaynaqlanaraq yaradılmışdır və Naxçıvanın qədim tayfalarının metalişləmə sahəsində əldə etdiyi sənət uğurlarıdır.

Ədəbiyyat

1. Avşarova, İ. N. (2007). *Xocalı-Gədəbəy mədəniyyəti tayfalarının bədii tunc məmulatı* (e.ə.XIV-VII əsrlər). Nurlan.
2. Baxşəliyev, V. B. (2002). *Naxçıvanın Erkən Dəmir dövrü mədəniyyəti*. Elm.
3. Baxşəliyev, V. B. (2004). *Naxçıvanın qədim tayfalarının mənəvi mədəniyyəti*. Elm.
4. Bakhshaliyev, V. B., & Selimkhanov, I. R. (1987). O zmeyevidnykh brasletakh iz sel Shakhtakhty i Karabaglar v Nakhichevanskoy ASSR. *Doklady AN Azerbaydzhanskoy SSR*, 11, 89-92.
5. Bakhshaliyev, V. B. (2005). *Drevnyaya metallurgiya i metalloobrobotka na territorii Nakhichevani.* Elm.

6. Bertselius-Nalchagarov, S. A. (1928). *Raskopki v okrestnostyakh sela Bayan Gandzhinskogo uyezda*. Izv. Azkomstarisa.
7. Bakhshaliyev, V., & Andreas, S. (2001). Kampaniya Yurdchu Nakhchyvana byla osnovana v tselyakh arkheologii flory i fauny Transkavkasii i Ostananii. *SMEA*, 43(1), 5-23.
8. Gummel', Ya. I. (1931). *Pogrebal'nyy kurgan okolo Yelenendorfa*. Az GNII.
9. Gummel', Ya. I. (1940). *Arkheologicheskiye ocherki*. Izd-vo Az FAN SSSR.
10. Nərimanov, İ. H. (1958). *Gəncəçay rayonunun arxeoloji abidələri*. Azərbaycan SSR EA Nəşriyyatı.
11. Sadykhzade, Sh. G. (1973). *Klassifikatsiya ukrasheniy Azerbaydzhana epokhi pozdney bronzy i rannego zheleza*. MKA. Elm.
12. Sharifov, D. (1928). *Raskopki bliz sela Chovdar Gandzhinskogo uyezd*. Izv.Azkomstarisa.

Daxil oldu: 28.09.2024
Baxışa göndərildi: 06.11.2024
Təsdiq edildi: 18.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/215-221

Soufyane Badraoui
Central Maghnia University
https://orcid.org/0000-0001-9944-0767
soufyanebadraoui1@gmail.com
Oussama Medjahdi
Central Maghnia Universit
https://orcid.org/0000-0003-3521-7384
o.medjahdi@cu-maghnia.dz
Adel Chiheb
University of Jijel 18000
https://orcid.org/0000-0001-6743-2834
chiheb-adel@univ-jijel.dz

«Tarek Younis: *"The Muslim, State, and Mind: Psychology in Times of Islamophobia"*» - Book Review and Comments

Abstract

This reading note, presentation and comments focus us on how knowledge is built in the social sciences, taking into account both cognitive and social factors. Clinical psychology focuses on mental health disorders and problems affecting individuals and society. However, the sociopolitical context of these issues raises debates related to judicial, political, and social security matters, particularly concerning terrorism, Islamophobia, racism, and their political results in law and citizenship. Our choice of this book provides answers to some of our concerns. In the text that follows, we will explore and analyze the contents outlined in Tarek Younis's book, "The Muslim, State, and Mind: Psychology in Times of Islamophobia".

Keywords: *reading note, clinical psychology, Islamophobia, securitization, Younis Tarek*

Soufyane Badraoui
Mərkəzi Maqniya Universiteti
https://orcid.org/0000-0001-9944-0767
soufyanebadraoui1@gmail.com
Oussama Medjahdi
Mərkəzi Maqniya Universiteti
https://orcid.org/0000-0003-3521-7384
o.medjahdi@cu-maghnia.dz
Adel Çiheb
Jijel Universiteti 18000
https://orcid.org/0000-0001-6743-2834
chiheb-adel@univ-jijel.dz

«Tarek Younis: "Müsəlman, dövlət və əql: İslamofobiya dövründə psixologiya" – kitab incələri və şərhlər

Xülasə

Bu oxu qeydi, təqdimat və şərh həm idrak, həm də sosial amilləri nəzərə alaraq sosial elmlərdə biliyin necə qurulduğuna diqqətimizi nümayiş etdirir. Klinik psixologiya psixi sağlamlıq pozğunluqlarına və fərdlərə və cəmiyyətə təsir edən problemlərə diqqət yetirir. Bununla belə, bu məsələlərin sosial-siyasi konteksti məhkəmə, siyasi və sosial təminat məsələləri, xüsusən də terrorizm, islamafobiya, irqçilik və onların hüquq və vətəndaşlıqdakı siyasi nəticələri ilə bağlı müzakirələri artırır. Bu kitabı seçməyimiz bəzi narahatlıqlarımıza cavab verir.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Sonrakı mətndə biz Tarek Yunisin "Müsəlman, Dövlət və Ağıl: İslamofobiya Zamanında Psixologiya" kitabında qeyd olunan məzmunu araşdırıb təhlil edəcəyik.

Açar sözlər: *oxu qeydi, klinik psixologiya, İslamofobiya, sekuritizasiya, Yunis Tarek*

Introduction

No researcher can ignore past and present historical contexts, and events today dictate a thorough discussion of how knowledge is constructed in the social sciences. The discourse of colonialism and post-colonialism, and the decolonization of knowledge, is still at the heart of epistemological events, and is called upon by the events and crises that human beings live through today.

With oppression, colonialism, occupation, and crimes against humanity, we question the role of social sciences and humanities. How do theories about human nature, the self and the other, contribute to security and remedial policies and legislation?. Researchers argue that the concept of *"'the Global South' has become a shorthand for the world of non-European, postcolonial peoples. Synonymous with uncertain development, unorthodox economies, failed states, and nations fraught with corruption, poverty, and strife, it is that half of the world about which the 'Global North' spins theories"* (Comaroff & Comaroff, 2012). According to the dominant discourse and knowledge held by the owners (Western epistemologies), post-colonial societies have traditionally been labeled and characterized based on their cultural, social, political, economic, psychological, and cognitive traits. These societies have often been portrayed as lacking in the ability to produce theories and make meaningful contributions to the progression of history. It is the product of historicizing western narrative of subject-formation (Spivak, 1988).

Psychology as a field of knowledge in the social sciences, and as a professional practice rooted in various societies, is no longer just a profession, but has become at the center of the debate about what has happened and is happening today: the human being, the troubled, mental health, mental health policies, security, and the exploitation of knowledge to legitimize surveillance and security policies, among others. It about questioning the psychological sciences and practices within the framework of Eurocentric epistemologies (Comas-Díaz, Adames & Chavez-Dueñas, 2024).

In this text, we will have an important presentation by Tarek Younis, a researcher and clinical psychologist, who will provide us with a cognitive attempt that combines the "theoretical frameworks" of knowledge production in the West, clinical practices within the field of psychology, cases related to victims, clients, and immigrant communities, especially Muslims in Western countries. In the face of migration policies, counter-terrorism legislation, securitization, and the surveillance society, the relationship between the political and the scientific, and the state's use of science to regulate the social (Younis, 2023).

Research

We chose this book because it addresses many of our interests and concerns. Our presentation will begin by introducing the author and his project, followed by a summary of the book's content. We'll then provide a systematic overview of the book and conclude with a discussion and comments on the content and the author's project.

I. About the author:

Tarek Younis is a clinical psychologist and Senior Lecturer in Psychology at Middlesex University. Tarek's work focuses on the impact of racism, Islamophobia and security policies on the mental health of Muslim communities, particularly in the Global North.

The author describes himself as "a cultural and critical clinical psychologist". In regards to his reflections and work, he writes:

*«Significantly, my articles should not be read as guides towards spiritual or psychological excellence, but rather an exercise in inquisitiveness in the hopes of attaining wisdom, insight and understanding. Note my understanding changes considerably over time, so there's a strong likelihood I may disagree with some things I have written/said in the past. Of course, that's the beauty of learning». (*Official web site of the Author, *https://www.tarekyounis.org/about.html)*

Younis describes how he developed his expertise on Islamophobia through His doctoral thesis in psychology focused on Muslim identity in Western countries:

"My doctoral thesis in psychology was precisely on Islamophobia and was not directly related to mental health: I was interested in how Muslims in Canada, Montreal, Copenhagen and also Germany perceive and develop themselves as Muslims, how they develop their Muslim identity." (CCIE, 2022, p33)

His clinical experience working with refugees and migrants has given him a critical perspective, especially on the conceptual framework of mental health:

"My clinical training in mental health led me to work with refugees and migrants, particularly in Montreal, so I had to think a lot about whether the conceptual framework of mental health is really adapted to people from other than European cultures (not just Muslims but more generally). In other words, how is psychology, with its European foundations, adapted to people from other parts of the world? Of course, with a particular focus on Muslims." (CCIE, 2022, p. 33)

Here, Younis questions the appropriateness of Western concepts of mental health for other cultures, particularly for Muslims, given the European foundations of psychology.

As a practitioner and researcher, Younis explores how psychology and politics intertwine to racialize Muslims and influence their relationship with the state. His book The Muslim, State, and Mind (2023) seeks to expose the dynamics through which psychology, particularly in Western contexts, participates in the management of "Muslim subjectivity", a key concept in his analyses.

II. Book presentation and contents

The first chapter, "Introduction: Friendly Ears", opens with an anecdote in which Adam, a young Muslim, falls victim to Denmark's excessive security surveillance because of his family's association with the war in Syria. Younis uses this story to illustrate the central role of psychology in Muslim securitization practices, showing how Adam, even without actual trauma, attempts to manipulate psychology to denounce this violence. Younis argues that psychology is often used to make Muslim suffering visible, but it is also a tool of state control, a theme that will be explored throughout the book.

Entitled: "Islamophobia and the Problem of Muslim Thought", In this chapter, Younis analyzes how Islamophobia functions as a form of racism, a racialization of Muslims beyond their religious beliefs. He argue that this racialization is not simply the product of individual prejudice, but is deeply rooted in the political and economic structures of the modern West. Younis also criticizes the neoliberal approach to Islamophobia, which tends to reduce discrimination to individual problems, obscuring systemic power dynamics.

The third Chapter examines the role of psychology in the production of Muslim subjectivity. Younis draws on the theories of Frantz Fanon to show how Muslims must constantly reformulate their commitment to the state through a "psychological logic". He also discusses the expectations placed on Muslims to conform to psychological models of social acceptability, what he calls a "psychological contract" with the state.

Younis criticizes, In the chapter four: "The Politics of Muslim Mental Health: Legitimacy Through Suffering", attention to Muslim mental health in neoliberal societies, highlighting how psychological interventions can, in fact, legitimize structures of oppression by focusing on individual symptoms of distress rather than their structural causes. The concept of trauma is central to this chapter, as it shows how it is used to make Muslim suffering intelligible to liberal societies, while at the same time depoliticizing it.

"Security and Extremism: Securing the Muslim Mind", the fifth chapter, looks at how security and psychology come together to create a model of "pre-criminality" where Muslims are monitored and seen as potential risks because of their religious belief or affiliation. Younis explores the mechanisms by which psychology becomes a tool of control in the management of Muslims' political and religious thoughts, highlighting the impact of security policies on the formation of their subjectivity.

In Chapitre six, Younis analyzes how neoliberalism shapes contemporary psychology, particularly in its relationship with Muslim communities. He criticizes the emphasis on "resilience" and "self-care" as strategies for managing psychological suffering, pointing out that these approaches individualize problems that are in fact systemic.

The Conclusion of Younis's Book, explore "The Decolonial Somewhere Between Justice and Peace", In this final chapter, Younis calls for recognition of the role of the state in psychologizing social and political ills, and warns against attempts to "decolonize" Muslim mental health without first politicizing our understanding of these dynamics.

III. "The Muslim, state, and mind: psychology in times of Islamophobia": synthesis and dabts

The book project, show how Younis combines psychology, sociology, postcolonial studies and political theory. He draws on thinkers such as Frantz Fanon, Edward Said and Michel Foucault to develop his analysis. Although critical of certain approaches claiming to be decolonial, Younis is committed to decolonizing the psychology and understanding of the Muslim experience.

1. Islamophobia as a Form of Racism

Younis posits Islamophobia within a wider colonial and imperialist history, considering that it is not just an issue of individual inequity but a structural phenomenon that impacts social and economic relations. He argues the use of psychological and medical language as tools for managing *"unwanted behaviors and thinking"* in Muslim communities, highlighting how Islamophobia affects access to employment, housing, and mental health services. Younis confirms the racialized nature of Islamophobia, particularly in the context of security policies like the Extremism Risk Guidance (ERG), which he describes as a *"racist, permeable membrane separating prison and public, made possible through the growth of 'pre-crime"* (Younis, 2023, p. 86). This approach, disproportionately targets Muslims, reinforcing their marginalization and monitoring. Younis stresses the importance of understanding Islamophobia beyond simple individual prejudices, by inscribing it in a colonial and imperialist history. According to Younis (2023, p. 37), *"Medical and psychological language and tools have long been employed in the liberal management of unwanted behaviours and thinking in the population."* This approach enables us to understand how Islamophobia structures social and economic relations, affecting Muslims' access to employment, housing, and mental health services.

2. The Role of Psychology in Racialization

Younis critically examines the role of psychology in keeping racist stereotypes and Islamophobia. He challenges the idea of psychology as a neutral and apolitical discipline, arguing that it has historically been used to individualize structural problems, particularly in the context of Islamophobia. In addition, he examines how psychological language is used in security and counterterrorism policies, such as the ERG, which classifies Islamist ideas and behaviors under the guise of preventing extremism. Younis also highlights how mental health professionals, particularly Muslims, often self-censor their critiques of such policies due to the moral and political pressures of counter-terrorism (Younis, 2021). He emphasizes the complicity of psychological disciplines in processes of racism, noting that *"the psy-disciplines are not simply innocent bystanders in Islamophobia, but as I have argued throughout this book, are integral to these processes of dragging, tearing, breaking, and killing"* (Younis, 2023, p. 152). He critiques how psychology is used to individualize structural problems, particularly in the context of Islamophobia. He challenges the idea of a neutral, apolitical psychology: *"Medical and psychological language and tools have long been employed in the liberal management of unwanted behaviours and thinking in the population."* (p. 37). He analyzes how psychology is used to individualize structural issues, particularly in the context of Islamophobia.

3. The Securitization of Muslim Communities

The securitization of Muslim communities is a central theme in Younis's analysis. He examines how psychological language and tools are mobilized in security and counter-terrorism policies to monitor and control Muslim populations. For example, Younis critiques the use of psychological surveillance in policies such as Prevent, which aim not only to identify potential violence but also to *"discipline their [Muslims'] relationship to the state"* (Younis, 2023, p. 110). Younis argues that such policies have a detrimental impact on the mental health of Muslims, especially young people, who feel constantly under suspicion and surveillance. He also highlights the international dimension of these practices, noting how security measures are shared across borders, further entrenching the global securitization of Muslims. Younis examines how psychological language is used in security and counter-terrorism policies: *"The Extremism Risk Guidance (ERG) is a significant example of the*

racist, permeable membrane separating prison and public, made possible through the growth of 'pre-crime'." (p. 86). Inspired by Fanon, Younis's sociogenic analysis focuses on the impact of the social and political environment on the individual psyche. He illustrates his arguments with concrete examples, such as that of Ibrahim mentioned in chapter 3.

4. Neoliberalism and the Individualization of Suffering

Younis critiques the neoliberal tendency to individualize suffering, particularly in the context of Islamophobia. He critiques that psychological disciplines often reduce structural problems, such as racism and state violence, to individual pathologies. He argues that this approach obscures the political and structural dimensions of Muslim experiences and reinforces the status quo. Also, Younis draws on his clinical experience to illustrate how this individualization plays out in practice, suggesting that mental health professionals are often complicit in pathologizing Muslim political agency and dissent. He calls for a more nuanced understanding of Muslim distress that acknowledges the broader social and political context. Younis also explores the use of psychology as a tool for controlling and monitoring Muslims, particularly in the context of deradicalization policies. He notices: *"The Extremism Risk Guidance (ERG) is a significant example of the racist, permeable membrane separating prison and public, made possible through the growth of 'pre-crime'"* (Younis, 2023, p. 86). This security approach has a detrimental effect on the mental health of Muslims, especially young people, who feel constantly suspected and under surveillance. Also, on the psychologists themselves, as he cited in one of his works on Counter-radicalization, public health, and racism: A case analysis of Prevent (2021): *"I found that mental health professionals—especially Muslims—self-censored their critical thoughts of Prevent, largely as a result of the political and moral subscript underlying counterterrorism: the 'good' position was to accept their counterterrorism duty, and the 'bad' position was to reject it"* (Younis, 2021).

5. Decolonial Psychology and the Politics of Mental Health

Younis is a booster for a decolonial approach to psychology that challenges the discipline's complicity in Islamophobia and racialization. Inspired by thinkers like Frantz Fanon and Edward Said, he analyzes the need to situate Muslim subjectivity within a framework of surveillance and securitization. Younis calls for a psychology that is reflexive and politically engaged, one that acknowledges the structural and historical dimensions of Muslim experiences. He critiques the psy-disciplines for their role in keeping Islamophobia going and argues for a more critical and decolonial approach to mental health. Younis also highlights the importance of international collaboration among researchers, practitioners, and civil society organizations to develop psychological support approaches that address the structural realities of Islamophobia. Younis calls for a more nuanced and critical approach to the mental health of Muslims, one that takes into account the structural and political dimensions of their distress. In particular, he proposes a committed, decolonial psychology. As he points out: *"The psy-disciplines are not simply innocent bystanders in Islamophobia, but as I have argued throughout this book, are integral to these processes of dragging, tearing, breaking and killing"* (Younis, 2023, p. 152). This critical approach echoes the concerns of other researchers and human rights organizations. For example, a report by Medact (2021) highlights the ethical risks posed by "Vulnerability Support Hubs" in the UK, which risk pathologizing, stigmatising and criminalizing Muslims under the guise of prevention: *"Racialised groups, especially Muslims, are grossly disproportionately referred to the hubs. Given that people with mental health conditions are often stigmatised as dangerous and that perceptions of threat are also highly racialised, the hubs appear to combine this mental health stigma with Islamophobia. They risk, on the one hand, pathologising Muslim political agency and dissent and, on the other, criminalising, or rendering suspect, poor mental health among Muslims"* (Aked, Younis et Heath-Kelly, 2021, p.50).

In Europe, similar concerns have been raised about policies to combat radicalization. In particular, Human Rights Watch (Human Rights Watch, 2007) has criticized the use of removal orders in the name of national security, which disproportionately target Muslims. Also, political discourse has become endangered by laws that favor prejudice: *"Others have worried that glorification laws could be used against Muslims who speak in favor of armed resistance against occupation, expression which is typically viewed as a form of protected, if controversial, political speech."* (Human Rights

Watch, 2007, p. 68). The lack of a balanced legal framework, simultaneously protecting national security and minority rights, is an issue that is aptly addressed in Younis' book. This is an issue that merits in-depth psychological and multidisciplinary reflection, supported by rigorous academic research and appropriate media coverage. Faced with these challenges, Younis calls for international collaboration between researchers, practitioners, and civil society organizations. The aim is to develop psychological approaches that do not deny the political and structural realities of Islamophobia while providing concrete support to those affected. In an interview, he advocates for increased international collaboration on developing this type of support. There's a lot of common ground when it comes to security, and it's important to remember that many practices are actually international. *"I'd like to see a lot more international collaboration on how to create this kind of support. There is so much common ground, we need to remember that many security practices, in practice, not in theory, are international: we have examples of British security officers, private or public, going to France, Denmark, even China, to share 'best practice'. We know a British civil servant who is going to China to train the police. The war on terrorism is global, it's an international thing. I'd love to see us develop a more robust collaboration with organizations in France, Germany, and beyond. It's time we create a consolidated effort to provide support to these families and communities."* (CCIE, 2022, p. 42).

Conclusion

Besides the book's decolonial epistemological project that we presented some of its ideas and details, one takeaway from Tariq Younis' work is how mental health and security concepts are used to justify the stigmatisation of Muslims and link their presence to security risks represented by terrorism and extremist crimes, such as what happens when individuals are reported based on behaviours such as anger or religiosity. This approach utilizes psychology to lend legitimacy to the stigmatization, doing so by connecting the target group's behaviors, beliefs, and practices to interpretations found within Western neoliberal "policies," which are then characterized as suspicious or extremist-related, and by linking these behaviors, beliefs, and practices to interpretations arising from Western neoliberal frameworks.

Therefore, it becomes necessary for "Muslims" to adapt in order not to be stigmatised. This adaptation requires them to suppress their feelings and integrate conditionally by abandoning religious or cultural identities, which creates a sense of alienation and additional pressure for not being able to express their beliefs, such as the case of Adam who reacted after he felt pressured and stigmatised. Although he had to go to the psychologist and tried to show his dissatisfaction with the treatment in order to obtain a document proving that he suffered psychological damage as a result of the police's racist treatment of him, the psychologist took the matter seriously, revealing that Adam did not suffer any harm, which led to his withdrawal from the sessions for fear of further consequences, and his plan ended in failure.

Tariq Younis's book paints a picture of a world where organized racism is commonplace, targeting individuals based on their religious beliefs and unjustly branding them as potential threats and symbols of backwardness, regardless of who they are or where they come from; this prejudiced perspective became significantly more pronounced after September 11th, further marginalizing these communities.

We know that people have a tendency to categorise themselves into groups and this is what is known as social identity, so stigmatisation is established by the non-acceptance of difference in order to promote a sense of superiority and that others are less or different, this reinforces their sense of power and control and also arises from situations where they feel their culture and interests are threatened by other people, on the one hand.

On the other hand, it is a way in which fear is transformed into stigmatisation in order to minimise the feeling of threat and to increase their sense of security, which hinders progress and co-existence and deepens social divisions.

References

1. Aked, H., Younis, T., & Heath-Kelly, C. (2021). *Racism, mental health and pre-crime policing*: the ethics of Vulnerability Support Hubs. https://wrap.warwick.ac.uk/id/eprint/167817/1/WRAP-Racism-mental-health-and-pre-crime-policing-the-ethics-of-Vulnerability-Support-Hubs-Heath-Kelly-22.pdf
2. CCIE. (2022). Comment penser l’intersection de la psychologie et de la lutte contre la radicalisation? Entretien avec Tarek Younis, In: *Rapport annuel sur l'islamophobie en Europe pour l'année.* CCIE. *https://ccieurope.org/wp-content/uploads/2021/02/RAPPORT-CCIE-2022.pdf*
3. Comaroff, J., & Comaroff, J. L. (2012). *Theory from the South: Or, how Euro-America is evolving toward Africa*. Routledge, 113-131. https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000305483700002
4. Comas-Díaz, L. E., Adames, H. Y., & Chavez-Dueñas, N. Y. (2024). *Decolonial psychology: Toward anticolonial theories, research, training, and practice.* American Psychological Association, 430.
5. Human Rights Watch. (2007). *World report 2007 (events of 2006*). Human Rights Watch. USA, https://www.hrw.org/legacy/wr2k7/wr2007master.pdf
6. Official web site of the Author: https://www.tarekyounis.org/about.html
7. Spivak, G. C. (1988). Can the Subaltern Speak? *Marxism and the interpretation of culture*. C. Nelson, L. Grossberg. Urbana, IL: University of Illinois Press, 271-313.
8. Younis, T. (2021). Counter-radicalization, public health, and racism: A case analysis of prevent. *Terrorism, violent radicalisation and metal health*. https://www.researchgate.net/profile/Tarek-Younis-2/publication/349753856_Counter-radicalization_public_health_and_racism_A_case_analysis_of_Prevent/links/60a11093458515c265967375/Counter-radicalization-public-health-and-racism-A-case-analysis-of-Prevent.pdf
9. Younis, T. (2023). *The Muslim, State, and Mind: Psychology in Times of Islamophobia*. SAGE Publications.

Daxil oldu: 12.09.2024
Baxışa göndərildi: 20.11.2024
Təsdiq edildi: 02.02.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/222-229

Darradji Abassi
Higher Education School of BouSaada, Algeria
https://orcid.org/0009-0009-5126-1554
darradji.abassi@ens-bousaada.dz
Noureddine Lassag
Higher Education School of BouSaada, Algeria
https://orcid.org/0009-0000-683-5658
lassag.noureddine@ens-bousaada.dz

Presentation Title: Children's Theater in Algeria: Structural Function, Influence, and Issues

Abstract

Human beings go through various stages during their growth period, with childhood being one of the most critical stages. It requires special care from both the family and society in shaping the child's personality, as they are the future youth who will contribute to building their community. Children's theater plays a significant role in developing the child's personality and addressing their psychology. It captures the child's attention while delivering messages that align with their intellectual level, providing knowledge, fostering noble values, and instilling good morals alongside entertainment. Therefore, the Algerian society must pay more attention to children's theater and intensify efforts to revive it after the stagnation caused by neglect, intentional or otherwise. This audience is akin to a blank slate, ready to be inscribed upon.

Keywords: *child, discourse, theater, influence, structure*

Darradji Abassi
BuSaada Ali Təhsil Məktəbi, Əlcəzair
https://orcid.org/0009-0009-5126-1554
darradji.abassi@ens-bousaada.dz
Nurəddin Lassaq
BuSaada Ali Təhsil Məktəbi, Əlcəzair
https://orcid.org/0009-0000-683-5658
lassag.noureddine@ens-bousaada.dz

Təqdimatın adı: Əlcəzairdə Uşaq Teatrı: struktur funksiyası, təsir və məsələlər

Xülasə

İnsan böyümə dövründə müxtəlif mərhələlərdən keçir, uşaqlıq dövrü ən kritik mərhələlərdən biridir. Uşağın şəxsiyyətinin formalaşmasında həm ailədən, həm də cəmiyyətdən xüsusi qayğı tələb olunur, çünki onlar öz icmalarının qurulmasına töhfə verəcək gələcək gənclərdir. Uşaq teatrı uşağın şəxsiyyətinin formalaşmasında, psixologiyasına müraciət edilməsində mühüm rol oynayır. Uşağın diqqətini onların intellektual səviyyəsinə uyğun mesajlar çatdırmaqla, bilik verməklə, nəcib dəyərləri aşılamaqla və əyləncə ilə yanaşı gözəl əxlaqı aşılamaqla da cəlb edir. Ona görə də Əlcəzair cəmiyyəti uşaq teatrına daha çox diqqət yetirməli, qəsdən və ya başqa səbəblərdən yaranan durğunluqdan sonra uşaq teatrına dirçəlmək üçün səyləri gücləndirməlidir. Bu tamaşaçı boş vərəqə bənzəyir, üzərinə yazılmağa hazırdır.

Açar sözlər: *uşaq, diskurs, teatr, təsir, quruluş*

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Introduction

Children's theater is one of the most significant cultural mediums in shaping children's upbringing, given its inclusion of meanings, values, and aesthetic patterns that collectively contribute to the development of their mental, physical, and emotional dimensions. It is an art form that encompasses a variety of elements such as dialogue, movement, and color. Therefore, it can be considered one of the essential activities and effective methods for highlighting children's identity, refining their talents and creativity, and fulfilling their ambitions and desires.

Throughout human development, individuals go through several life stages, with childhood being one of the most critical. This stage requires special care from both the family and society to shape the child's personality by instilling ethical, educational, linguistic, and cultural values to nurture their mental abilities, enabling them to contribute to building their community as the future youth. Hence, it is vital to focus on enhancing the child's intellectual, cognitive, and knowledge capacities.

Research

Among the factors contributing to the formation of a child's personality and addressing their psychology is children's theater, which plays an educational, cultural, and instructional role, regardless of the performer's age, whether adult or child. Children's theater is characterized by its diverse performance venues, such as schools, theaters, cultural centers, and more. It is accessible to its young audience, fulfilling its educational and instructional role by providing knowledge, values, and ethics through entertaining educational and cultural performances. This approach helps achieve the goal of enriching the child's knowledge by capturing their attention using their most important element: play and entertainment (Al-Okasha, 2022).

Child Psychology

Psychologists have defined childhood as a crucial psychological stage for individuals. This has prompted them to guide and educate caregivers on fostering children's artistic expressions, which articulate their emotions and enhance their interaction with others. Families and communities must contribute to a child's development by imparting knowledge, instilling noble values, and cultivating virtuous morals while focusing on nurturing their intellectual capacities (Smash, 2022).

This is echoed by Mr. Simash Sayed Ahmed, who affirmed: "A child needs activities that develop their intellectual abilities and nurture an aesthetic upbringing that enables them to carry forward the legacy of their predecessors." Humans pass through various stages that influence their physical, psychological, and behavioral growth, all of which are affected by and impact their environment. According to clinical psychology professor Alfat Haqi: "This dynamic environment is not only a source of physical nourishment but also a provider of intellectual and psychological sustenance (Alfatt, 1996)."

A child needs specific resources to enhance their intellectual and cognitive abilities, drawing from the cultural elements of their environment. It is essential to equip them well during this stage to face the future with determination and strength.

Children's Theater: Concept and Origins

Childhood is the flourishing stage in a person's life, marking the initial phase that ends upon reaching adulthood and transitioning into a new stage of life. This period deserves special attention, as it forms the foundation upon which individuals build their scientific and life knowledge through guidance, education, and instruction. Childhood leaves a lasting impact by instilling principles, values, and morals in a child, enabling them to contribute to the future development of a society we aspire to be built on solid foundations (Hamada, 1985).

Dr. Ibrahim Hammada defines children's theater as "a designated and prepared space for presenting theatrical performances created specifically for children. The main criterion for this designation is the child audience for whom the plays are produced. Children's theater is a serious form of theater with fully integrated artistic elements, beginning with the playwright, connecting to the director, set designer, and actors, and ultimately reaching the audience. It provides a similar experience to that of adult theater (Al-Jabri, 2002)."

Children's theater aims to stimulate a child's knowledge and develop their intellectual and emotional abilities. It serves childhood, regardless of whether performed by adults or children, as

long as the goal is to entertain, educate, and inspire children's knowledge, experiences, and physical sensibilities. This form of theater may involve children acting out roles, dramatizing scenarios, and communicating with others, whether adults or peers. Adults typically write and direct plays for children, leveraging their skills in animation, directing, and stage management. On the other hand, children often act, express themselves through language and movement, and embody characters. A child may also take on writing, directing, and acting roles under the supervision and guidance of adults (Modnan, 2015).

Children's theater alternates between imitation and artistic creativity, focusing on aesthetic production and innovation. Psychology has also delved into studying this age group, emphasizing the role of children's theater in shaping their personalities. It is considered a unique form of theater that blends various styles and conventions tailored for children. This combination aims to deliver a theatrical performance that boosts children's self-confidence by merging multiple artistic approaches to create a dramatic meaning designed for them.

This type of theater stands out for its texts and performances specifically tailored to suit the child's needs and interests (Al-Okasha).

Features of Children's Theater

Children's theater possesses distinct characteristics tailored to the developmental stage of childhood. It primarily targets children under the age of 11, with performances created specifically for this formative period. The plays are typically performed for children aged 3 to 11 and stand out due to unique features that differentiate them from other types of theater. These performances may be delivered by adults for children, children for children, or a combination of both. The defining features include (Al-Jiragh, 2011):

1. **Simplicity and Clarity of Ideas**: The themes are straightforward and easy to understand.
2. **Excitement and Wonder**: Designed to spark curiosity and captivate children's attention.
3. **Simple and Accessible Language**: Ensures the educational and moral messages are effectively communicated.
4. **Dynamic and Joyful Performances**: Involves plenty of movement, dancing, and singing to create an atmosphere of happiness and fun on stage.

The Importance and Goals of Children's Theater

Children's theater is one of the educational and instructional tools that provide children with knowledge, values, and ethics. This is echoed by the writer Mohammed Shaker Al-Jarragh, who states: *"Theater is one of the means to educate children and develop their personalities."* In addition to the entertainment aspect, which is integral to this age group, the importance of children's theater lies in several key aspects (Issa, 2008):

1. **A Medium for Knowledge and Entertainment**: It combines education with enjoyment.
2. **Enriching Children's Vocabulary**: Helps expand their linguistic repertoire.
3. **Building Self-Confidence**: Encourages children to express themselves and boosts their confidence.
4. **Distinguishing Good from Evil**: Teaches moral values and ethical discernment.
5. **Integrating Shy Children**: Helps withdrawn children engage and participate within a group.
6. **Developing Artistic Taste**: Cultivates an appreciation for beauty and creativity in children.

Hamad Al-Jabri, in his book *Children's Theater in the Arab World*, emphasizes that while children's theater continues to spread and prove its necessity, it is no longer seen as merely a recreational or entertainment activity. Instead, it has gained significant importance, being recognized as essential for healthy childhood development. Many countries now view children's theater as an integral component of a balanced and harmonious childhood.

A Comprehensive Role in Child Development

Children's theater serves as an effective medium for mental, emotional, aesthetic, linguistic, and cultural development. It is a vital tool for shaping children's culture, presenting ideas and concepts through engaging language, whether in prose or poetry, and through captivating performances that integrate music, dance, and singing.

Moreover, children's theater is an artistic institution dedicated to nurturing and developing the young audience's personality. It focuses on various aspects of child development (Abu Hala, 1985):

1. **Psychological Development**: Understanding and addressing children's behavior and emotional needs.
2. **Social Development**: Strengthening their sense of belonging to their environment, which plays a crucial role in shaping their personality.
3. **Mental and Physical Development**: Enhancing intellectual abilities, intelligence levels, and physical well-being.

These factors collectively influence how children engage with or receive theatrical performances. For children's theater to reach its full potential, it must be granted the attention it deserves, aiming to achieve positive outcomes in preparing both young performers and audience members alike.

Goals and Types of Children's Theater

Goals of Children's Theater

Children's theater can simultaneously pursue multiple objectives. However, it often prioritizes a central goal over others, which become secondary. The primary goal remains comprehensive and interconnected with the secondary goals to ensure the play maintains clarity and coherence. The main goals of children's theater can be summarized as follows (Boumlit, Zaait, 2019-2020, p. 32):

1. **Helps Children Understand Their Reality**: Encourages awareness of their surroundings.
2. **Empowers Children to Recognize Their Role in Changing Reality**: Instills a sense of agency.
3. **Stimulates Critical Thinking**: Encourages intellectual engagement.
4. **Promotes Respect for Noble Ideals**: Fosters commitment to values.
5. **Rejects Outdated Concepts**: Encourages questioning traditional yet obsolete ideas.
6. **Instills a Spirit of Struggle, Patriotism, and Religious Values**: Nurtures cultural and moral identity.
7. **Broadens Children's Horizons**: Refines their emotions and heightens their sensitivity.
8. **Awakens Their Feelings and Brings Joy**: Captures their interest while entertaining them.
9. **Incorporates Beauty into Their Lives**: Enhances their aesthetic appreciation.
10. **Prepares Them to Be Creative and Productive Individuals**: Encourages innovation and contribution.
11. **Creates a Future Audience of Mature Theater Enthusiasts**: Develops cultural appreciation for theater.

Types of Children's Theater

Children's theater uses various formats and methods to deliver performances, catering to different age groups and preferences. These performances may involve adults acting for children, children performing for their peers, or a combination of both. Sometimes, puppets are used, adding diversity to the medium and making it adaptable to children's comprehension levels. The main types include (Maroun):

B. **Glove Puppetry**

This form of puppet theater uses puppets controlled by the performer's hands and fingers, often worn like gloves. These puppets are designed to represent characters in a play. The performances rely more on movement than dialogue, making them simple and engaging for children.

C. **Shadow Theater**

This involves a white screen or frame illuminated from behind by a lamp. Puppets or figures attached to strings are placed between the screen and the light, casting shadows onto the screen. A storyteller narrates the story, such as *Abu Zayd Al-Hilali*, creating a captivating experience for children and adults alike.

D. **Marionettes (String Puppets)**

Marionettes are puppets manipulated using strings or rods. A puppeteer, often referred to as the "puppet master," controls the movement and voice of the puppet. These performances allow for more complex storytelling, making them suitable for representing a wide range of characters and themes (Baali, 2016).

Each type of children's theater aims to convey its content in a manner appropriate to the child's developmental stage, ensuring the message is both understood and appreciated.

Children's Theatre in Algeria: Between Emergence and Development

Some historians argue that the first appearance of children's theatre was in France in 1784. However, the pioneers in this field were the Chinese, who became renowned for their sword dances, shadow puppetry, and puppet theatre. Yet, the origins of these models can be traced to the Arab world, where Arab children's theatre featured certain theatrical forms, including the literary genre known as "puppet theatre." The earliest theatre of this type appeared in Egypt on the banks of the Nile over 4,000 years ago.

True children's theatre, however, only emerged in the early 19th century with the work of the author Hans Christian Andersen, considered a genuine pioneer of children's theatre. Andersen produced numerous plays for children, many of which were translated into Arabic (Biter).

In Algeria, children's theatre saw a delay in its emergence during the colonial period. This was due to Algeria's economic and social conditions on one hand and the oppressive weight of colonial rule on the other. At that time, children's theatre was often influenced by French literature, compelling Algerian children to read or watch plays in a language other than their native Arabic. Despite this, the emergence of children's theatre in Algeria during the colonial period coincided with the rise of the Association of Algerian Muslim Scholars. The free schools established by this association incorporated theatre as a cultural activity during school celebrations and religious events. These schools produced notable figures and works that remain part of Algeria's cultural memory, such as Mohamed El-Abed El-Jilali and Mohamed El-Eid Al-Khalifa, who wrote poetic plays for children, as well as Mohamed Salah Ben Atik, Ali Marhoum, and Abdel Rahman El-Jilali, among others (Mertad, 1983).

It can be said that the destructive policies implemented by French colonialism since its invasion of Algeria in 1830 inadvertently contributed to the emergence of children's theatre. French attempts to erase Algerian culture led to the establishment of free Arabic schools, where enlightened school directors or teachers would write plays for students to perform. Most of these plays were tied to specific occasions, often neglected or forgotten without their texts being preserved, under the illusion that they lacked literary value.

This art form flourished and became increasingly active, particularly after the founding of the Association of Algerian Muslim Scholars and the proliferation of free schools. While these plays were not explicitly targeted at children, they were generally suitable for children in form and content. This adaptability might be attributed to the nature of Algerian theatre, which was still in its formative stages at the time.

Children's Theatre in Algeria After Independence

After independence, children's theatre did not achieve the desired level of activity and dynamism until the 1970s, when professional children's theatre emerged more prominently, particularly in the form of puppet theatre. It garnered significant attention and care, with both professional and amateur troupes established by enthusiasts producing diverse works. These productions were showcased during this period in theatres and on television (Jalouli, 2003).

In 1972, a "theatre decentralization decision" was issued, leading to the establishment of regional theatres in Constantine, Annaba, Oran, and Sidi Bel Abbès, in addition to the National Theatre in Algiers. These theatres subsequently created dedicated children's troupes that performed plays for young audiences. During this period, theatrical scripts for children also developed, with numerous plays published by the National Book Company under the "Youth Theatre Series." Notable examples include *Tales of Uncle Najran* and *Little Kouider* by Khairallah Al-Assar, as well as *The Trap* by Ahmed Bouchecha in 1986.

The 1980s and 1990s witnessed a significant surge in children's theatre activity, marked by national festivals and competitions. Children's theatre earned numerous awards both domestically and internationally (Boumlit, Zaait, 2019-2020, p. 190).

Contemporary Algerian Children's Theatre

In the modern era, few writers have ventured into children's theatre. One prominent figure is Ezzedine Jelaoudji, who authored forty plays for children, including *Shadows and Love.*

Themes in Algerian Children's Theatre

Children's theatre plays a crucial role in shaping and nurturing a child's personality. It serves as an influential medium for developing attitudes, inclinations, values, and personality traits. Consequently, its content must be purposeful, promoting educational, behavioral, and moral values. Plays should be presented in a linguistic style appropriate for the child's cognitive level, experiences, and language capabilities. They should also incorporate humor to ensure enjoyment and engagement while avoiding excessive symbolism.

An analysis of Algerian children's theatre reveals that the themes of these plays vary depending on their intended objectives, quality of performance, and representation. Insights can be drawn from *Forty Plays for Children* by Algerian writer Ezzedine Jelaoudji. A review of these plays shows a diversity of themes aligned with their educational goals.

Some key themes include:

- The role of knowledge in life.
- The consequences of lying.
- The importance of tolerance and its impact on life.
- The value of honesty.
- The concept of freedom, even for animals.
- The dangers of prejudice and accusing others of theft.
- The pitfalls of arrogance and pride.
- The virtue of helping others despite personal need, emphasizing altruism, a cherished value in Islamic teachings.
- The outcomes of tyranny and mistreatment.

All these themes converge on a singular educational goal: nurturing children holistically and instilling noble values within them.

Educational Theatre Themes

Educational plays vary in subject matter but share a common goal: educating children. Topics in this category include introducing Arabic grammar rules, simplifying their understanding for young learners, explaining the principles of syntax and morphology, and illustrating the fundamentals and meters of Arabic poetry.

Social Theatre Themes

Social plays address themes such as a son abandoning his mother at the behest of his wife, a woman suffering injustice under Abbas ibn al-Ma'mun, the pursuit of justice, and cases of kidnapping and theft. These socially-driven plays carry educational dimensions, instilling noble values like obedience to parents, treating them kindly in their old age, and encouraging children to embrace virtues such as justice and shun injustice.

National and Patriotic Theatre Themes

These plays focus on national and patriotic themes, offering insights into the Algerian revolution, resistance strategies, the love of one's homeland despite hardships, and the consequences of betrayal. The objective is to instill patriotism in children, nurturing their love for their country and readiness to defend it at all costs.

Heritage Theatre Themes

Plays centered on heritage draw from Arab and popular traditions, aiming to familiarize children with their cultural heritage, particularly Arab and folk proverbs. These plays present heritage themes in an engaging and humorous manner, making them appealing to young audiences (Issa, p. 90).

Religious Theatre Themes

Religious plays focus on instilling religious values in children, nurturing them according to sound Islamic principles, and encouraging them to read and memorize the Quran as a source of enlightenment and guidance.

Animal-Based Theatre Themes

Plays featuring animals aim to introduce children to the sounds, characteristics, and unique traits of different animals. These plays often emphasize the benefits of unity and cooperation, teach children about the intelligence and cunning of certain animals, and instill moral values and high ethics. They provide children with a safe and enriching environment to grow, away from the dangers of the modern era, particularly the challenges of globalization.

Conclusion

Scientific research often begins with questions and hypotheses, leading to findings that reflect the journey of discovery. Between the initial questions and the final conclusions lies the joy of navigating through the maze of ideas, sometimes feeling disoriented and other times approaching the essence of truth. This study has aimed to record and highlight several key findings:

- Children's theatre in Algeria appears to face dissatisfaction from various stakeholders. It remains challenging to provide a general description of its state due to its relative novelty, the lack of in-depth studies, and the absence of consistent and dedicated practice. This issue is not exclusive to children's theatre but extends to Algerian theatre in general.
- Theatre, both in its literary (text) and artistic (performance) forms, serves as an educational, awareness-raising, and entertaining tool that contributes to social balance.
- Promoting cultural and artistic investment can ensure the widespread development of children's theatre culture.
- Encouraging writers and directors dedicated to children's theatre is essential, as their work demands considerable effort and sensitivity in addressing young audiences.

References

1. Al-Okasha, R. (2022). The concept of children's theatre in psychology. *ASJP*. https://www.asjp.cerist.dz
2. Alfatt, H. (1996). *Psychology of the child*. Retrieved April 17, 2022. https://books-library.net
3. Al-Okasha, R. (n.d.). "*The concept of children's theatre in psychology*", 02.
4. Al-Jiragh, M. S. (2011, August 11). "*What is the importance of theatre for children*?". April 17, 2022. http://www.jaraq.net
5. Al-Jabri, H. (2002). *Children's theatre in the Arab world*. Cairo, Egyptian General Book Organization, 11.
6. Abu Hala, A. H. (1985). *In the theatre of adults and children*. Jordan, Dar Al-Arabia for Publishing and Distribution, 88.
7. Baali, H. (2016). *The history of children's theatre in Algeria: a half-century of creativity, a socio-critical cultural study*. Dar Al-Yazuri Scientific Publishing, Amman, Jordan, 11.
8. Biter, M. (n.d.). *Suspense in children's literature: Children's theatre in Algeria as a model*, 55.
9. Boumlit, M., Zaait, W. (2019-2020). *The objective and artistic characteristics of children's theatre: "Forty Plays for Children" by Azeddine Djelouji as a model* (Master's thesis, Mohamed Seddik Ben Yahia University, Jijel, Algeria, 32.
10. Boumlit, M., Zaait, W. (2019-2020). *The objective and artistic characteristics of children's theatre: "Forty Plays for Children" by Azeddine Djelouji as a model*, p. 32. Quoted from: Jalouli, A. (n.d.). *Literary texts for children in Algeria*: A historical and artistic study of its themes and topics. Directorate of Culture of Ouargla, 190.
11. Hamada, I. (1985). *Dictionary of dramatic and theatrical terms*. Dar Al-Ma'arif. Egypt, 216-217.
12. Mertad, A. (1983). *Arts of literary prose in Algeria (1931-1954)*. University Press, Algeria, 199.
13. Maroun, Y. (n.d.). *Children's Literature: Between Theory and Practice*, 220.
14. Modnan, M. (2015). *Children's theatre from text to performance*. (1st ed.). Nile Printing, Casablanca, 8.
15. Smash, S. A. (2022, April 15). *"Children's Theatre in Algeria". Cultural Dialogue Magazine,* 05(01). https://www.asjp.crist.dz
16. Issa, F. (2008). *Children's literature*. Dar Al-Ma'arifa Al-Jami'iyya, 72.
17. Issa, F. (n.d.). *Children's literature: Poetry, children's theatre, and stories*, 90.

18. Jalouli, A. (2003). *Literary Texts for Children in Algeria*, 187.

Received: 20.09.2024
Revised: 08.11.2024
Accepted: 15.01.2025
Published: 28.02.2025

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/230-233

Aysu Rzayeva
Azərbaycan Universiteti
https://orcid.org/0009-0009-3594-2173
rzayevaaysu1309@gmail.com

"Dəli Kür"də ifadə edilən tamamlıqlar: ədəbiyyat və dilin qovşağı

Xülasə

Ədəbiyyat və dil, mədəniyyətin əsas sütunlarını təşkil edən iki güclü sahədir. İsmayıl Şıxlının "Dəli Kür" əsərində dilin zənginliyi və tamamlıqların incə şəkildə ifadəsi Azərbaycan ədəbiyyatının milli dəyərlərini üzə çıxarır. Əsərdə tamamlıqlar həm insan xarakterlərinin, həm də hadisələrin psixoloji dərinliyini açmaq üçün istifadə olunur. Bu tamamlıqlar hadisələrin inkişafını və qəhrəmanların daxili dünyasını əks etdirməklə, dilin ədəbi təhlildə necə ustalıqla istifadə edildiyini göstərir. Tamamlıqlar "Dəli Kür"də Azərbaycan ədəbiyyatının sosial və mənəvi məsələlərinə işıq salan vasitə kimi çıxış edir. Məsələn, Kür çayı obrazı həm coğrafi, həm də metaforik olaraq tamamlayıcı rol oynayır, xalqın həyat tərzini və axarını ifadə edir. İnsanların çayla qurduğu əlaqələr dialoq və təsvir vasitəsilə dərin məna qatlarını açır. Bu, dilin obraz yaratmadakı gücünü vurğulayır. Əsərdəki tamamlıqlar sadəcə dilin strukturu deyil, həm də milli-mənəvi dəyərlərin daşıyıcısıdır. İsmayıl Şıxlının dili xalqın düşüncə tərzini, emosiyalarını və gündəlik həyatını ustalıqla əks etdirir. Bu tamamlıqlar vasitəsilə "Dəli Kür", ədəbiyyat və dilin bir-birini necə tamamlaya biləcəyini, birlikdə xalqın mədəniyyətini daha geniş auditoriyaya çatdırma qabiliyyətinə malik olduğunu göstərir.

Açar sözlər: *Dəli Kür, ədəbiyyat, dil qovşağı, mədəniyyət*

Aysu Rzayeva
Azerbaijan University
https://orcid.org/0009-0009-3594-2173
rzayevaaysu1309@gmail.com

The Completeness Expressed in "The Dali Kur": The Junction of Literature and Language

Abstract

Literature and language are two powerful fields that constitute the main pillars of culture. In Ismayil Shikhli's work "Dali Kur", the richness of language and the subtle expression of completeness reveal the national values of Azerbaijani literature. Completeness is used in the work to reveal the psychological depth of both human characters and events. These completenesses reflect the development of events and the inner world of the heroes, showing how skillfully language is used in literary analysis. Completenesses act as a means of shedding light on the social and moral issues of Azerbaijani literature in "Dali Kur". For example, the image of the Kura River plays a complementary role both geographically and metaphorically, expressing the lifestyle and flow of the people. The relationships people establish with the river reveal deep layers of meaning through dialogue and description. This emphasizes the power of language in creating images. Completenesses in the work are not just the structure of the language, but also the bearer of national and spiritual values. Ismayil Shikhli's language skillfully reflects the way of thinking, emotions, and daily life of the people. Through these complementarities, "Dali Kur" shows how literature and language can complement each other, and together they have the ability to convey the culture of a people to a wider audience.

Keywords: *Dali Kur, literature, language junction, culture*

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Giriş

İsmayıl Şıxlının "Dəli Kür" romanı Azərbaycan ədəbiyyatının ən dəyərli incilərindən biri olaraq milli kimliyi, tarixi yaddaşı və xalqın mənəvi dünyasını əks etdirir. Əsərdə müəllifin istifadə etdiyi dil yalnız hadisələri nəql etmək üçün vasitə deyil, eyni zamanda personajların psixologiyasını, mədəni mühitin təfərrüatlarını və ümumi həyat fəlsəfəsini təsvir etmək üçün bir güzgü funksiyasını daşıyır. Bu xüsusda tamamlıqların əsərdəki rolu diqqətəlayiqdir, çünki onlar həm dilin struktur zənginliyini, həm də ədəbiyyatın dərin məzmun qatlarını üzə çıxarır. "Dəli Kür"də tamamlıqlar dilin estetik funksiyasını göstərməklə yanaşı, hadisələrin və obrazların daha yaxşı anlaşılmasına şərait yaradır. Kür çayı əsərin əsas obrazlarından biri kimi yalnız coğrafi element deyil, eyni zamanda sosial münasibətlərin, xalqın həyat tərzinin və tarixi dəyişikliklərin simvoludur. Bu nüanslar əsərdə dil və ədəbiyyatın bir-birini necə tamamladığını, milli-mənəvi dəyərlərin mətn vasitəsilə necə ifadə edildiyini açıq şəkildə nümayiş etdirir.

Tədqiqat

İsmayıl Şıxlının "Dəli Kür" romanı Azərbaycan ədəbiyyatının ən parlaq nümunələrindən biri kimi, həm ideoloji məzmunu, həm də dil strukturu ilə oxucunu dərindən düşündürür. Roman, XIX əsrin sonlarında Azərbaycan cəmiyyətindəki sosial, iqtisadi və mədəni dəyişiklikləri əks etdirir. Müəllif, dövrün problemlərini, o cümlədən ənənə ilə müasirlik arasındakı mübarizəni, məişət həyatının müxtəlif təbəqələrindəki qarşıdurmaları və xalqın azadlıq arzularını dil vasitəsilə ifadə edir. İdeoloji xətt romanda xalqın milli ruhunun və mübarizəsinin əsas mənbəyi kimi təqdim olunur. Romanın ideoloji mahiyyəti, əsasən, fərdlərin ictimai və mənəvi dəyərlərlə üzləşməsində özünü göstərir. Müəllif qəhrəmanların fikirlərini və hərəkətlərini təsvir edərkən, onları bir tərəfdən cəmiyyətin normalarına uyğunlaşdırır, digər tərəfdən isə onların şəxsi inamlarına və dəyərlərinə əsaslanır. Bu ikili dinamika dil vasitəsilə daha da vurğulanır. Tamamlıqların və nitq konstruksiyalarının diqqətlə seçilməsi, hər bir obrazın xarakterini və onların aid olduğu sosial təbəqəni aydın şəkildə əks etdirir (Şıxlı, 1970).

Dil strukturu, ideologiyanın ifadəsində mühüm rol oynayır. Müəllif xalq dilinin zənginliyindən istifadə edərək həm gündəlik məişət danışığını, həm də bədii təsviri ustalıqla birləşdirir. Məsələn, obrazların dialoqlarında istifadə olunan tamamlıqlar onların düşüncə tərzini, hisslərini və münasibətlərini dərinliklə çatdırır. Bu cür dilçilik üslubu, əsərin oxucuya daha yaxın olmasını təmin edir və dövrün reallıqlarını daha aydın təsəvvür etməyə imkan yaradır.

İsmayıl Şıxlının dil seçimi yalnız bədii təsvir vasitəsi deyil, həm də sosial mesajların ötürülməsi üçün bir alətdir. Yazıçı qəhrəmanlarının danışıq dilini onların ictimai mövqeyinə uyğunlaşdıraraq, sinfi fərqləri dil vasitəsilə ön plana çıxarır. Məsələn, kəndli təbəqəsi ilə bağlı olan obrazların dili sadə və axıcıdır, bu da onların həyat tərzini və dünyagörüşünü əks etdirir. Eyni zamanda, ziyalıların və ya mülkədarların danışığı daha mürəkkəb və nəzərəçarpan şəkildə fərqli olur. Romanın dil strukturu, müəllifin Azərbaycan ədəbi dilini zənginləşdirmək üçün atdığı bir addım kimi də qiymətləndirilə bilər. "Dəli Kür"də istifadə olunan ifadələr və tamamlıqlar Azərbaycan dilinin incəliklərini və dərinliyini nümayiş etdirir. Bu əsər dilimizin təbii axıcılığını və estetik gücünü oxucuya çatdırır. Eyni zamanda, məişət və bədii ifadənin harmoniyası, ədəbi dilin real həyatı necə təsvir edə biləcəyini nümayiş etdirir.

Beləliklə, "Dəli Kür"də ideoloji məzmun və dil strukturu bir-birini tamamlayır və qarşılıqlı təsir edir. Müəllifin ustalıqla yaratdığı bu vəhdət, əsərin həm tarixi, həm də bədii dəyərini artırır. Romanın dili yalnız keçmişi təsvir etmək üçün deyil, eyni zamanda oxucuya müəyyən mənəvi mesajlar ötürmək üçün güclü bir vasitədir. Bu da "Dəli Kür"ün Azərbaycan ədəbiyyatının zirvələrindən biri olmasını təmin edir.

İsmayıl Şıxlının "Dəli Kür" romanında tamamlıqların dilçilik baxımından təhlili, əsərin mətn quruluşunu və bədii ifadə gücünü dərk etmək üçün vacib məqamlardan biridir. Romanda istifadə olunan tamamlıqlar obrazların daxili dünyasının, sosial mövqeyinin və hadisələrə baxış tərzinin ifadəsi üçün mühüm vasitədir. Müəllifin tamamlıq seçimi, əsərin üslub və semantikasını formalaşdırmaqda xüsusi rol oynayır (Hüseynov, 2015).

Beləliklə, "Dəli Kür"də mədəniyyətin dilə əks olunması əsərin bədii quruluşunun ayrılmaz hissəsidir. Müəllifin istifadə etdiyi dil vasitəsilə Azərbaycan xalqının həyat tərzi, mənəvi dəyərləri və

mədəni xüsusiyyətləri aydın şəkildə oxucuya çatdırılır. Bu dilçilik yanaşması təkcə əsərin estetik dəyərini artırmır, həm də oxucunu xalqın keçmişinə, onun ənənələrinə və dəyərlərinə daha dərindən baxmağa sövq edir.

İsmayıl Şıxlının "Dəli Kür" romanında fərdi söz istifadəsi əsərin bədii gücünü artıran əsas amillərdən biridir. Müəllif, hər bir obrazın xarakterinə uyğun fərdi söz ehtiyatı formalaşdıraraq, onların sosial mövqeyini, psixoloji vəziyyətini və düşüncə tərzini dil vasitəsilə təqdim edir. Bu yanaşma, əsərin canlı və real təsir bağışlamasına səbəb olur, eyni zamanda oxucu ilə personajlar arasında emosional bağ yaradır (Məmmədov, 2002).

Tamamlıqların struktur müxtəlifliyi də obrazların xarakterizasiyasında mühüm rol oynayır. Sadə düz tamamlıqlar konkret fəaliyyətləri və hadisələri təsvir etmək üçün istifadə olunur, məsələn, "iş görmək", "yol getmək". Dolayı tamamlıqlar isə obrazların daxili dünyasını və sosial əlaqələrini açmaq üçün daha geniş imkanlar yaradır. Məsələn, "onunla mübahisə etmək", "bir işə qarışmaq" kimi tamamlıqlar obrazların digər personajlarla münasibətlərini və sosial mühitdəki mövqelərini təsvir edir. Obrazların psixoloji xarakterizasiyasında tamamlıqların məcazi mənası xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Məsələn, "ürəyini sıxan dərd", "gözlərinin qarşısında itən xəyallar" kimi ifadələr personajların daxili gərginliyini, kədərini və həyatın çətinlikləri ilə mübarizəsini ifadə edir. Bu cür tamamlıqlar, eyni zamanda, əsərin bədii təsir gücünü artıraraq, oxucunun obrazlarla emosional əlaqə qurmasını asanlaşdırır (Əhmədov, 2010).

Romanda ədəbiyyat və dilin sintezi, obrazların və hadisələrin iç dünyasını, xarakterlərini açmaqla yanaşı, həm də sosial və tarixi reallıqları təhlil etməyə imkan verir. Müəllif, sadə və anlaşılır bir dil vasitəsilə dövrün mürəkkəb sosial strukturlarını və mədəni dəyərlərini oxucuya təqdim edir. Məsələn, kənd həyatını təsvir edərkən dilin sadəliyi, həmin mühitin real və təbii görünməsini təmin edir, eyni zamanda obrazların iç dünyasındakı gərginliyi və konfliktləri ifadə edən dil formaları əsərə emosional dərinlik qatır.

Ədəbiyyat və dil arasındakı sintezə, məcazi ifadələrin istifadəsi də öz təsirini göstərir. Müəllif, obrazların duyğusal vəziyyətlərini yalnız birbaşa dillə deyil, həm də metaforik və simvolik ifadələrlə açır. Məsələn, çayın təsviri, yalnız təbiət mənzərəsi kimi deyil, həm də obrazların daxili vəziyyətini, çətinliklər və azadlıq mövzularını simvollaşdırır. Bu sintez, dilin yalnız kommunikasiya vasitəsi olmadığını, həm də hər bir cümlənin, hər bir ifadənin daha dərin mənalar daşıdığını göstərir (Quliyev, 2008).

Sintez edilmiş ifadələrin digər bir əhəmiyyətli tərəfi isə oxucunun əsəri daha çox hiss etməsi, onun bədii məzmununu daha dərindən qavramasıdır. Dil və ədəbiyyat arasındakı qarşılıqlı əlaqə sayəsində, oxucu yalnız obrazların hərəkətlərinə deyil, onların iç dünyasına və sosial əlaqələrinə də bələd olur. Şıxlı, ədəbiyyatın gücünü dilin sərhədlərini aşan bir şəkildə istifadə edərək, hər bir məqamda bir növ psixoloji və sosial təcrübə yaradır.

Zamanın təsviri də romanın dilində mühüm rol oynayır. Zamanın keçişi və məkanın dəyişməsi, əsərin ruhunu və ümumi tematik çərçivəsini qurur. Romanın başlanğıcında və sonundakı zaman aralıqları arasındakı fərqlər, əsərin strukturunu gücləndirir. Müəllif zamanın keçişini yalnız gündəlik həyatın ritmi ilə deyil, həm də obrazların daxili aləminin dəyişməsi ilə birləşdirir. Zaman, hər bir obrazın şəxsiyyətinin və həyat yolunun formalaşmasında mühüm rol oynayır. Dəyişən zaman, həm də tarixi reallıqları və sosial vəziyyətləri nəzərə alaraq, obrazların həyatında baş verən dönüş nöqtələrini vurğulayır (Hüseynov, 2015).

Məkan və zamanın təsvirində dilin istifadə etdiyi təbiət təsvirləri və ətraf mühitlə bağlı tamamlıqlar çox əhəmiyyətlidir. Şıxlı, əsərin təbiətini çox dəqiq və zəngin şəkildə təsvir edir. Bu təsvirlər yalnız fiziki mühitlə bağlı olmur, həm də həmin mühitin obrazların iç dünyasına təsirini göstərir. Məsələn, gecə və gündüzün dəyişməsi, təbiətin müxtəlif hallarının təsviri obrazların emosional vəziyyətləri ilə uyğunlaşır. Müəllifin dilindəki ritmik dəyişikliklər və təsvirlər, zamanın keçişini, tarixi hadisələrin inkişafını və obrazların həyatlarının müxtəlif mərhələlərini oxucuya daha təsirli şəkildə çatdırır (Əsgərov, 1981).

Zamanın və məkanın təsviri, əsərin tematik quruluşunda da mühüm yer tutur. Romanın qəhrəmanları bir çox hallarda müxtəlif məkanda və zaman kəsiklərində hərəkət edir, amma hər bir məkan və zaman dil vasitəsilə özünəməxsus bir mənaya çevrilir. Məsələn, kəndin təsviri, tarixi bir

zaman dilimindəki həyatın sadəliyini və təbii şəraitini göstərir. Lakin şəhər və ya şəhər ətrafı mühitin təsvirində sosial təbəqələşmənin, dəyişən həyat tərzinin və mədəniyyətin təsirini görmək olur. Müəllif zaman və məkanı bir-biri ilə əlaqələndirərək, oxucuya hər bir hadisənin və obrazın gerçək dünyadakı mövqeyini və yerini göstərir. Beləliklə, "Dəli Kür" romanında məkan və zamanın dil vasitəsilə ifadəsi, yalnız fiziki reallıqları əks etdirmir, həm də obrazların daxili dünyasını, onların emosional və psixoloji vəziyyətlərini təqdim edir. Şıxlı, məkan və zamanın təsvirini dilin ifadə imkanları ilə birləşdirərək, əsərin bədii dəyərini artırır. Bu yanaşma, oxucuya əsərin hər bir məqamında daha dərin mənalar, paralellər və simvolik əlaqələr görməyə imkan verir (Rzayev, 1998).

İsmayıl Şıxlının "Dəli Kür" romanı yalnız bədii bir əsər olmaqla kifayətlənmir, həm də Azərbaycan dilinin inkişafına böyük təsir göstərmiş bir əsərdir. Şıxlı, romanında dilin zənginliyini və dərinliyini nümayiş etdirərək, Azərbaycan ədəbiyyatının və dilinin müasir dövrdəki yerini və inkişaf istiqamətini göstərmişdir. Müəllifin istifadə etdiyi dil, sadəlik və təbii ifadələrdən mürəkkəb bədii konstruksiyalara qədər geniş bir spektri əhatə edir və bu, əsərin dilinin çox yönlü olmasına səbəb olur (Əsgərov, 1981).

Romanın dilindəki təbiət təsvirləri və kənd həyatının təqdimatı, dilin daha zəngin və ifadəli bir şəkildə istifadə olunmasına imkan yaratmışdır. Şıxlı, kənd həyatının sadəliyini və təbiət ilə olan əlaqəni həmçinin dilin poetik imkanları ilə göstərmişdir. Müəllifin əsərindəki bədii təhlil və detallı təsvirlər Azərbaycan dilinin ifadə imkanlarını genişləndirmiş, eyni zamanda dilin təbiətə və insanların daxili aləminə olan bağlılığını ortaya qoymuşdur. Bu, dilin estetik dəyərini artırmış və onun ədəbiyyatdakı rolunu daha da gücləndirmişdir (Azərbaycan dilinin qərb qrupu dialekt və şivələri, 1967).

Nəticə

İsmayıl Şıxlının "Dəli Kür" romanında dil və ədəbiyyatın qovşağı tamamlıqlar vasitəsilə özünü aydın şəkildə göstərir. Əsərdə tamamlıqlar yalnız dilin texniki elementi deyil, həm də məzmunun dərinliyini açan, obrazları və hadisələri daha təsirli edən vasitələrdir. Kür çayı kimi obrazlar və onların ətrafında qurulan tamamlıqlar vasitəsilə müəllif xalqın mənəvi və mədəni dəyərlərini təsvir edir, milli kimliyi ifadə edir. Tamamlıqların ustalıqla istifadəsi əsərin bədii təsir gücünü artırır və oxucunu hadisələrin axarına daha dərindən bağlayır. Dilin bu şəkildə işlədilməsi, yalnız ədəbi ustalıq nümunəsi deyil, həm də milli irsin qorunub saxlanması və gələcək nəsillərə çatdırılması üçün mühüm vasitədir. Bu baxımdan, "Dəli Kür" həm dilin estetik imkanlarının araşdırılması, həm də ədəbiyyat vasitəsilə tarixi və mədəni dəyərlərin təbliği üçün misilsiz nümunədir.

"Dəli Kür" yalnız ədəbiyyat nümunəsi kimi deyil, həm də dil və tamamlıqların bir-birini necə tamamlaya biləcəyini göstərən bir əsərdir. Əsər vasitəsilə Azərbaycan dilinin zənginliyi və onun milli mədəniyyətin ifadəsindəki rolu bir daha təsdiqlənir. Bu, həm müəllifin, həm də ümumilikdə ədəbiyyatın xalqın mənəvi inkişafına töhfəsinin qiymətli bir göstəricisidir.

Ədəbiyyat

1. *Azərbaycan dilinin qərb qrupu dialekt və şivələri*. (1967).
2. Əhmədov, S. (2010). *Azərbaycan dilində bədii ifadə və tamamlıqlar*. "Azərkitab" Nəşriyyatı.
3. Əsgərov, H. (1981). *İsmayıl Şıxlının yaradıcılığı*. Yazıçı.
4. Hüseynov, Ə. (2015). *Azərbaycan ədəbiyyatının dil xüsusiyyətləri*. "Nurlan" Nəşriyyatı.
5. Quliyev, T. (2008). *Azərbaycan dilinin ədəbiyyatdakı funksiyaları*. "Elmi Nəşriyyat" Nəşriyyatı.
6. Məmmədov, C. (2002). *İsmayıl Şıxlı və Azərbaycan ədəbiyyatında dilin rolu*. "Gənclik" Nəşriyyatı.
7. Rzayev, İ. (1998). *Şıxlının əsərlərində dil və ədəbiyyat*. "Azərnəşr" Nəşriyyatı.
8. Şıxlı, İ. (1970). *Dəli Kür*. "Şərq-Qərb" Nəşriyyatı.

Daxil oldu: 01.10.2024
Baxışa göndərildi: 27.11.2024
Təsdiq edildi: 15.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/234-240

Jaafar Khedidja
https://orcid.org/0009-0002-2225-8494
k.jaafar@univ-djelfa.dz

The Crime of Forced Displacement in the International Criminal Court Charter

Abstract

The crime of forced displacement is an international crime in all charters and laws, due to the effects it has on human rights, the dispersion of the unity of families, and the separation of homelands. The courts of Nuremberg, Tokyo, Yugoslavia and Rwanda did not hesitate to criminalize this act. The International Criminal Court considered forced displacement a crime of genocide, a crime against humanity, and a war crime.

Keywords: *forced displacement, International Criminal Court, genocide, crime against humanity, war crime*

Cafer Xədicə
Djelfa Universiteti
https://orcid.org/0009-0002-2225-8494
k.jaafar@univ-djelfa.dz

Beynəlxalq cinayətdə məcburi köçürmə cinayəti məhkəmə nizamnaməsi

Xülasə

Məcburi köçkünlük cinayəti insan hüquqlarına, ailə birliyinin dağılmasına, vətənlərin ayrılmasına təsirinə görə bütün nizamnamə və qanunlarda beynəlxalq cinayət sayılır. Nürnberq, Tokio, Yuqoslaviya və Ruanda məhkəmələri bu əməli cinayət hesab etməkdən çəkinmədilər. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi məcburi köçürməni soyqırım cinayəti, insanlığa qarşı cinayət və müharibə cinayəti hesab edib.

Açar sözlər: *məcburi köçürmə, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi, soyqırım, insanlığa qarşı cinayət, müharibə cinayəti*

Introduction

Stability, in all its forms, enables the individual to live and advance in his life, regardless of his specialization or interest. Spatial stability is emphasized by international conventions, most notably human rights. Whoever wants to displace humans from their homeland is committing a crime of forced displacement. Unlike migration, it may be due to many reasons, including natural causes such as disasters and drought, and criminal causes such as the spread of crime and gangs, but the displacement of political causes is the focus of this paper with Gaza displacement as a case study. It should be noted that all of the crimes that will be stated are committed by the Israeli occupation as the perpetrator. The crime of forced displacement has the subject-matter jurisdiction of the International Criminal Court, except the crime of aggression. Thus, if the perpetrator escapes punishment for the first crime, he will fall into the second one.

The problem statement:

What is meant by the crime of forced displacement? How does the International Criminal Court system manage it?

To discuss this topic, we followed it historically to monitor the developments in its definition in international conventions successively, and the rulings issued by the courts that ruled on this crime. We used a comparative approach as a tool to see the similarities and differences between them in various aspects, and we used a descriptive approach to convey the facts and definitions.

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Chapter One: Definition of Forced Displacement Crime

The definitions of the term forced displacement varied, so we discussed its linguistic definition (section one), then the jurisprudential definition (section two), and then the legal definition (section three).

Section One: The linguistic definition of forced displacement:

The linguistic definition appeared in many dictionaries. Its definition came as the involuntary or forced movement of a person or people away from their homeland or original region. It was also known as the displacement of a population, i.e. their expulsion and deportation. In Arabic, it derives from "qasr", which means to compel and force. Forced displacement means leaving the place where a person lives under duress or because he wants to change where he lives for material or spiritual conditions to guarantee his safety (Al-Maany Al-Jami' on the website).

Section Two: The jurisprudential definition of forced displacement:

Displacement has taken several names, including deportation, expulsion, displacement, transfer and evacuation, and despite their differences, they share the fact that they are a crime unless they are for valid reasons or dictated by necessity.

Some define it as the process that occurs during crises, as it primarily aims to empty cities or residential areas of their residents or replace them with new ones to spread ethnic, national or religious homogeneity. Usually, it occurred by an armed group that undertakes the displacement process based on the conflict between the beliefs of the first party (the armed group) and the beliefs of the second party (the targeted group), and sometimes the official authority undertakes the displacement process in an attempt to achieve political stability (Ibrahim Abdullah Al-Hamdani, 2013).

Research

Another defines it as the transfer of civilians to places other than their original land or the expulsion of civilians from an occupied area to another area. It is considered internal if the displaced persons are transferred to another location in the same country.

In a third definition, its proponents believe that forced displacement is a practice carried out by governments, paramilitary forces, or fanatical groups against ethnic, religious, or sectarian groups to evacuate certain lands and replace them with other population.

A fourth definition explains it as forcing a group of people residing legally on their land to move to another area within the same state or outside it under the supervision of the state or groups affiliated with it or other groups to cleanse based on racial, ethnic, national, religious or even political orientation discrimination. Others distinguish between the concept of forced displacement in the case of international armed conflicts and the case of internal armed conflicts. In the first case, they define it as individual or collective forced transfers and deportations of people residing in the occupied areas to the lands of the occupying authority or the lands of any other state, whether occupied or not, regardless of the facts. As for the second case, its definition is forcing a group of people residing legally on their land to move to another area within the same state or outside it. Such act is carried out based on the methodology, planning and supervision of the state or groups affiliated with it or other groups to cleanse based on racial, ethnic, national, religious or even political orientation discrimination. In all of the aforementioned definitions, some differentiate between deportation, transfer and expulsion. They see deportation as transferring beyond the borders of the state, and they see forced transfer and expulsion within the territory of the state itself. What is common in the previous definitions is that there is a transfer of a person from his original place to another place under duress (Sabah Hassan Aziz, 2015).

Section Three: The Legal Definition

Part one: Definition of forced displacement in international Conventions

The 1949 Geneva Conventions and the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide considered the crime of forced displacement indirectly. They prohibited what leads to the transfer of residents and children from their places in the context of attacking civilians and displacing them.

The Fourth Geneva Convention of 1949 considered the transfer or deportation of the civilian population by the occupying state to the occupied territory, a serious violation that requires

accountability and punishment. Article 49 prohibited the collective and individual deportation or forced transfer of the population in the occupied state, whether to the occupying state or any other occupied or non-occupied state, except for what is related to the security of the population or military necessity, in which case they may be transferred (Abdul Fattah Bayoumi Hijazi, 2009).

The Additional Protocols to the Geneva Conventions of 1977, Protocol I, Article 85, Paragraph (4), Part (A), consider the transfer of the population of occupied territories a serious violation of the provisions of the protocol, as well as the transfer by the occupier of part of its population to the occupied territory, all of which are considered crimes against humanity. As for the Additional Protocol II, Article 17, Paragraph 1, it prohibited the deportation or transfer of populations during non-international conflicts, and Paragraph 2 prohibited the forcing of civilians to leave their homes for any reason related to the conflict.

It should be noted that before these conventions, the term forced displacement did not appear explicitly in previous conventions dealing with human rights, but rather referred only to the right of movement. The legal definition that mentioned the term forced displacement appeared in the courts that ruled on the crime (Omar Saad Allah, 2007):

*Nuremberg Court: It considered forced displacement a crime against humanity. Article 6, paragraph (c) states that crime against humanity mean deportations and other inhumane acts committed against any group of civilians before or during the war. Thus, the Nuremberg Court of 1945 considered forced displacement among the crimes that fall under the name of crimes against humanity, which is a field that contains many crimes that there is no room to mention.

*Tokyo Court of 1946: The Tokyo Court did not deviate from the Nuremberg Court in defining the crime of forced displacement, as it defined it in Article 5, paragraph (c) as among the crimes against humanity alongside any inhumane acts committed against any civilian gathering before or during the war.

*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia of 1993: Forced displacement is the act of transferring population from the places where they are lawfully present, without grounds permitted under international law.

*The International Criminal Court in Rwanda 1995: Article 3 of the International Criminal Court for Rwanda states that forced displacement is considered a crime against humanity.

*The International Criminal Court: It defined forced displacement as "Forcible transfer of persons from the area in which they are lawfully present, by expulsion or any other coercive act, without justifications permitted by international law. It is important to mention that the International Criminal Court considered displacement a crime against humanity in Article 7, paragraph 1, part (d), as a crime of genocide, and in Article 6, paragraph (e), as a war crime. It explained that the forced transfer of children from one group to another is one of the acts that lead to the crime of genocide, and that the deportation or forced transfer of populations is one of the acts that constitute a crime against humanity. With regard to war crimes, unlawful deportation or transfer is considered among the serious violations of the Geneva Conventions.

The aforementioned legal definitions come together in the term deportation of persons from their original place of residence to a place they did not wish to go to voluntarily but were forced to do so, whether in peace or in war, without justification.

Chapter Two: The Perspective of the International Criminal Court on the Forced Displacement Crime

The International Criminal Court is the permanent court to adjudicate crimes included in its charter, which are crimes against humanity, crimes of genocide, war crimes and crimes of aggression. In Addition, the special international courts that were established for a specific purpose, such as the Nuremberg Court, the Tokyo Court and the Yugoslavia Court were included as they try international criminals who commit internationally prohibited crimes.

Section one: The crime of forced displacement as a genocide in the International Criminal Court system

The International Criminal Court listed in Article 6 the acts that it considered the crime of genocide, which are:

"Killing members of a group, causing serious bodily or mental harm to members of a group, deliberately subjecting the living conditions of a group, imposing measures aimed at preventing births within a group, forcibly transferring the children of a group to others."

Part one: Elements of the crime of forced displacement

The material element:

The material element of the crime of forced displacement is achieved, as stated by the court, when children are forcibly transferred. The act of transfer is achieved by force from the place where the group lives to another place, and the transfer operations may be used by physical transfer or by moral coercion such as threats of using force, fear, terror or violence.

The moral element:

According to the International Criminal Court, the moral element is the will of the perpetrator of committing the criminal behavior and intended to destroy a national, ethnic, racial or religious group. The intention is to eradicate this group and remove it from existence because of it characteristics, which are the motivation of the displacement.

Transferring children from one group to another that differs from it in religion, customs, traditions, language and history leads to the formation and creation of a person completely different from his original group, and this person may reject his national, religious or ethnic origin because of his upbringing in another group.

The legal element:

The text criminalizing forced displacement as a crime of genocide is stated in Article 6, paragraph 5, of the International Criminal Court.

Section Two: Forced displacement as a crime against humanity in the International Criminal Court system:

The International Criminal Court has listed a group of acts that it considers crimes against humanity when committed as part of a widespread or systematic and intended attack directed against any group of civilians. These acts are:

"Wilful killing, extermination, enslavement, deportation or forcible transfer of population, imprisonment or other severe deprivation of physical liberty in violation of the fundamental rules of international law, torture, rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization or any other form of sexual violence of comparable gravity, persecution of any identifiable group or collectivity on political, racial, national, ethnic, cultural, religious or gender-related grounds, enforced disappearance of persons, the crime of apartheid, and other inhumane acts of a similar character intentionally causing great suffering or serious injury to body or mental or physical health."

Accordingly, forced displacement is included in these acts, which explains why the system of the aforementioned court classifies it as a crime against humanity. Forced displacement is a crime against humanity if committed within the framework of:

A- large-scale attack.

B- Systematic and intended attack directed against any group of civilians.

C- knowledge and the will of the attack is achieved.

For the crime to be committed, the material, moral and legal elements must be present. The International Criminal Court did not specify independent elements for the crime of forced displacement, but rather these elements are supposed to be understood according to the crime against humanity (François Bouchet Solina, 2006).

Part one: The material element

The material element must be present. It is represented in the crime of forced displacement within the system of the International Criminal Court as a crime against humanity in the deportation of one or more citizens to another country or another place by force, i.e. coercion involuntarily, meaning that the latter does not want or desire to leave except the desire for asylum or migration.

The material element is present in deportation when the latter is done by expulsion, which means, "remove" by any coercive act, such as intimidation, threats, torture, or all of these acts without any justifications approved by international law for deportation.

We note that the International Criminal Court emphasizes that the deported or deportees must be legally residing in the relevant area. Thus, there is no excuse to move to another country and reside there without a legal basis or permission from that country.

Part two: The moral element:

The moral element of the crime of forced displacement requires that the perpetrator be fully aware of the coercion and compulsion that his action entails, contrary to what is stipulated in international law in general and the International Criminal Court in particular. In other words, the perpetrator must be familiar with the circumstances that justify the legitimacy of the victim's presence in the places from which they are being forcibly deported or transferred (Mahmoud Shamal Hassan, 2014).

The element of knowledge also comes when the perpetrator of the crime is aware of the factual circumstances that prove the legitimacy of the presence of the victims in the area from which they were forcibly displaced. The perpetrator also knows that the conduct he carried out (the displacement) is part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population, which means that the intention is premeditated and available to commit the criminal act. It does not require proving the accused's knowledge of all the characteristics of that attack or the precise details of the plan or policy followed by the state or organization. In the event of the emergence of a widespread and systematic attack against the civilian population, the condition of intent indicates the fulfilment of this moral element if the perpetrator of the crime intends to continue his attack. The element of will is achieved by intent, as the perpetrator intends this behavior to be part of his attack, so it was not a coincidence or a mistake.

It should be noted that the widespread and systematic attack in crimes against humanity is a confirmed and indispensable element. Its interpretation appeared in the International Criminal Court in Article 7: "an attack directed against any civilian population" means a behavioral approach that includes the repeated acts referred to in paragraph 1 against any civilian population, under a state or organization policy requiring such an attack, or in furtherance of such a policy (Nassar Walim Najib, 2008).

Part three: The Legal Element:

The criminalization of forced displacement by the International Criminal Court, as outlined in Article 7, paragraph (d), considers it an international crime. This means that the act of forced displacement is deemed a crime and perpetrators can be punished under this law.

As an example, the Israeli occupation displaced the residents of Gaza under the pretext of crimes against humanity when it unlawfully dropped bombs on civilians in their homes, forcing them to move to places it claimed were safe, and then bombed them to force them to move to Sinai after pushing them to Rafah since October 2024.

Section Three: Forced displacement as a war crime in the International Criminal Court:

According to Article 8, paragraph 2 of the ICC, War crimes regardless of their type and method, are essentially illegal acts and therefore criminal acts, especially against civilians, and are not justified by any state of war. Therefore, the International Criminal Court has jurisdiction to consider war crimes, especially when committed within the framework of a general plan, policy or framework of a larger-scale of these crimes.

Violations of the Geneva Conventions of 1949, and the enumeration of these violations came in paragraph (a) of the same article, which is represented in many acts, including unlawful deportation or transfer.

Part one: The material element:

According to the crime elements included in the International Criminal Court, the perpetrator of the crime of deporting represents the material element of the crime of forced displacement or transferring one or more persons covered by the protection of the Geneva Conventions, individually or collectively, to another country or another place. The act of transfer or deportation must be carried out for the crime to be proven, and this transfer or deportation must also be to another place or another country, whether within the same country or outside it (Fala Ibrahim, 2004).

The concerned parties are those covered by the protection of the Geneva Conventions, namely: persons who do not participate in hostilities, including civilians, health workers, relief workers, and

those who are unable to participate in the war, such as wounded and sick soldiers, shipwrecked, and prisoners of war.

More importantly, the deportation or transfer must be in the context of an armed conflict and associated with it. This means that the criminal act certainly occurs in a war environment, and therefore the Geneva Conventions wanted to refine or reduce the brutality of wars (Muhammad Ali Abdul Qader Kahwaji, 2001).

The material element includes what was mentioned in the Criminal Court among other serious violations of the laws and customs applicable to international armed conflicts within the established framework of international law. The occupying state's direct or indirect transfer of parts of its civilian population to the territory it occupies, or the deportation or transfer of all or parts of the population of the occupied territory within or outside this territory (Qasim Musaed Al-Mufleh, 2021).

Accordingly, the crime of forced displacement is achieved when the occupier transfers some or all of the population to a territory it occupies, or to a territory over which it has no sovereignty, or transfers them within the borders of their state. As soon as the occupier moves the population from their places, the crime is achieved. As for the method, it is direct, meaning transferring them by force in an explicit manner or deporting or displacing them by destroying their homes dropping bombs on their places of residence or threatening them and pressuring them to move to another place.

Part two: The moral element

The moral element requires the presence of criminal intent in its general sense, i.e. the presence of knowledge and will. The perpetrator must know that he is committing acts that violate the customs and laws of war and international treaties. The perpetrator's will must also be directed towards committing the prohibited act with his knowledge. Suppose his will is not directed towards committing this act, in that case the moral element is not available, as if the perpetrator believes he is in a state of legitimate defense. The International Criminal Court states that for a crime to be committed, the perpetrator must be aware of the actual circumstances, not assumed ones, and must know that there is legal protection for the situation. It must be clear that the individuals involved are peaceful and not participating in any fighting, and that they do not pose any danger. Additionally, there must be evidence of an armed conflict, and the perpetrator must be aware of it and persist in their crime, demonstrating a clear intention to commit the crime (Minnesota Library).

Part three: The legal element:

Article 8 of the International Criminal Court is the text that criminalizes forced displacement and considers it a war crime. Accordingly, what the Israeli occupation is committing in Gaza, is a war crime because the displacement of Gaza residents is happening within the framework of an armed attack, if we consider that Israel is at war with the people of Palestine and Gaza in particular (Wikipedia).

Conclusion

The Criminal Court shows that it has jurisdiction over the crime of forced displacement as a crime of genocide when there is an intent to partially destroy a group or eliminate it from existence. It considers forced displacement as a crime against humanity and war crime when it is within the framework of an armed conflict. This description of such an act surrounds the perpetrators so that they do not escape punishment, because they have violated a right guaranteed internationally in international covenants such as the Human Rights Charter. We appreciate the texts contained in the International Criminal Court. However, the implementation cannot be seen in reality, as the mechanisms that guarantee this are not activated. Hence, bringing the perpetrators to the court to be questioned and punished. There is no better evidence of this than the Sudanese President Al-Bashir and the Russian President Putin, as they are both free. Also, for the court's rulings to be enforceable against the countries concerned, the latter must have ratified the ICC Charter, otherwise, there will be no judgments against them, and many perpetrators emerge from this loophole.

Results:

* The International Criminal Court criminalizes forced displacement as more than one crime.
* The International Criminal Court criminalizes forced displacement in times of peace and war.

* The International Criminal Court guarantees children in the crime of forced displacement protection.

* The requirement of intent to destroy the targeted population partially or entirely is difficult to prove and may allow the perpetrator to escape punishment.

Recommendations:

* The definition of some ambiguous terms such as group in the crime of genocide. These terms need precise clarification.

* Expand the characteristics of the group referred to in Article 6 to include the cultural, political or ideological group characteristics.

* Sufficiently rely on the context of events to prove the intention to destroy the group partially or entirely.

* Hold perpetrators of forced displacement accountable for their crimes within the jurisdiction of the International Criminal Court, as they are found guilty in neutral countries whereas there are no verdicts against them in their countries of origin or their allies.

References

1. *Al-Maany Al-Jami' on the website*. https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar
2. Abdul Fattah Bayoumi Hijazi. (2009). *The International Criminal Court*. Dar Al-Nahda Al-Arabiya.
3. François Bouchet Solina. (2006). *Scientific Dictionary of International Humanitarian Law*. Translated by Ahmed Masoud, Dar Al-Malayin.
4. Fala Ibrahim. (2004). *International Civil Liability for the Crime of Genocide*. Dar Al-Nahda.
5. Ibrahim Abdullah Al-Hamdani. (2013). *War crimes in international law and the courts competent to adjudicate them*. First Edition. Dar Al-Kotob Al-Ilmiyyah.
6. Muhammad Ali Abdul Qader Kahwaji. (2001). *International Criminal Law* (The Most Important Crimes and International Criminal Courts), First Edition. Al-Halabi Legal Publications.
7. Mahmoud Shamal Hassan. (2014). *Children and Forced Displacement*. Dar Al-Kotob Al-Ilmiyah.
8. *Minnesota Library*. http://hrlibrary.umn.edu/arab/iccelements.html
9. Nassar Walim Najib. (2008). *The Concept of Crimes Against Humanity in International Law*. Arab Unity Studies Center.
10. Omar Saad Allah. (2007). *Dictionary of Contemporary International Law*. University Publications.
11. Qasim Musaed Al-Mufleh. (2021). The Crime of Forced Displacement in International Law and Islamic Jurisprudence. *Scientific Journal of King Faisal University*, 22(1).
12. Sabah Hassan Aziz. (2015). *The Crime of Forced Displacement, A Comparative Study*. Master's Thesis. Faculty of Law, University of Nahrain.
13. *Wikipedia*. https://ar.wikipedia.org

Received: 24.09.2024
Revised: 06.11.2024
Accepted: 03.01.2025
Published: 28.02.2025

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/241-248

Ghellab Ossama Belaredj
University of Sfax
https://orcid.org/0009-0006-3711-1427
ghellabossama93@gmail.com

Manifestations of Administrative Corruption in Egypt

Abstract

Administrative corruption is a global phenomenon with deep-rooted, widespread dimensions that involve various factors which are often difficult to distinguish. The degree of its prevalence differs from one society to another. Recently, the issue of corruption has attracted the attention of researchers in various fields such as economics, law, political science, and sociology. It has also been defined by some international organizations, making it a phenomenon present in almost every society or political system. Egypt suffers from the widespread epidemic of administrative corruption, with its manifestations affecting investment by weakening it, as well as contributing to the spread of bureaucracy, which has dire consequences for economic growth within the country. In response, Egypt has hastened to align with global trends in combating corruption at both international and regional levels, amending its legal systems to comply with its international commitments, establishing an anti-corruption authority, and ratifying a range of laws and regulations aimed at fighting and preventing corruption. However, the phenomenon of corruption, coupled with the lack of transparency, integrity, and accountability in public institutions and bodies, has become a cause for concern. This is reflected in the continuous decline in Egypt's ranking in international corruption perception indexes. In fact, the manifestations of administrative corruption are diverse and interconnected, often with the spread of one form facilitating the spread of others. Here, we shed light on the manifestations of administrative corruption and examine Egypt's experience with it, aiming to highlight the forms of administrative corruption and the efforts of the Egyptian legislator and the Islamic system to address them.

Keywords: *administrative corruption, manifestations, Egyptian legislator, bureaucracy, administrative employee*

Qellab Usama Belaraj
Sfax Universiteti
https://orcid.org/0009-0006-3711-1427
ghellabossama93@gmail.com

Misirdə inzibati korrupsiyanın təzahürləri

Xülasə

İnzibati korrupsiya çox vaxt ayırd etmək çətin olan müxtəlif amilləri əhatə edən dərin köklərə malik, geniş yayılmış ölçülərə malik qlobal fenomendir. Onun yayılma dərəcəsi bir cəmiyyətdən digərinə fərqlidir. Son zamanlar korrupsiya məsələsi iqtisadiyyat, hüquq, politologiya, sosiologiya kimi müxtəlif sahələr üzrə tədqiqatçıların diqqətini cəlb edir. Bu, bəzi beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən də müəyyən edilmişdir və bu, demək olar ki, hər bir cəmiyyətdə və ya siyasi sistemdə mövcud olan bir fenomenə çevrilmişdir. Misir inzibati korrupsiyanın geniş yayılmış epidemiyasından əziyyət çəkir, onun təzahürləri investisiyaları zəiflədərək təsir göstərir, habelə ölkə daxilində iqtisadi artım üçün dəhşətli nəticələrə səbəb olan bürokratiyanın yayılmasına kömək edir. Buna cavab olaraq Misir həm beynəlxalq, həm də regional səviyyədə korrupsiya ilə mübarizədə qlobal tendensiyalara uyğunlaşmağa tələsdi, beynəlxalq öhdəliklərinə uyğun olaraq hüquqi sistemlərinə düzəlişlər etdi, antikorrupsiya orqanı yaratdı və korrupsiya ilə mübarizə və onun qarşısının alınmasına yönəlmiş bir sıra qanun və qaydaları ratifikasiya etdi.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Bununla belə, dövlət qurumlarında və orqanlarında şəffaflığın, dürüstlüyün və hesabatlılığın olmaması ilə birləşən korrupsiya fenomeni narahatlıq doğurur. Bu, Misirin beynəlxalq korrupsiya qavrayışı indekslərində reytinqinin davamlı olaraq aşağı düşməsində özünü göstərir. Əslində, inzibati korrupsiyanın təzahürləri müxtəlifdir və bir-biri ilə bağlıdır, çox vaxt bir formanın yayılması digərlərinin yayılmasını asanlaşdırır. Burada biz inzibati korrupsiyanın təzahürlərinə işıq salırıq və Misirin bununla bağlı təcrübəsini araşdıraraq, inzibati korrupsiyanın formalarını və Misir qanunvericisinin və İslam sisteminin onları aradan qaldırmaq üçün göstərdiyi səyləri işıqlandırmaq məqsədi daşıyırıq.

***Açar sözlər**: inzibati korrupsiya, təzahürlər, Misir qanunvericiliyi, bürokratiya, inzibati işçi*

Introduction

Countries and peoples face significant challenges, with administrative corruption being one of the foremost. This is due to its multiple forms, various types, and diverse manifestations, as well as its destructive effects. Administrative corruption is no longer just a local issue but a phenomenon that transcends national borders and affects all societies and economies, prompting countries to cooperate in preventing it. It has become a global, deeply rooted phenomenon that stifles economic development, contributes to unemployment, lowers the quality of services, and negatively impacts management, especially in light of the rapid developments occurring in the world. This corruption has delayed progress and caused the methods of administrative corruption to evolve. Therefore, the world, including the Arab Republic of Egypt, is striving to curb this dangerous corruption (Ibn Taymiyyah, 2008).

Research

The key question posed here is: What are the manifestations of administrative corruption in Egypt? And what is the stance of the Egyptian legislator?

This research aims to:

- Identify the manifestations of administrative corruption,
- Highlight the stance of the Egyptian legislator on administrative corruption,
- Highlight the stance of the Islamic system regarding this corruption,
- Provide a comprehensive study covering all aspects of legal texts and shedding light on positions regarding the manifestations of administrative corruption in Egypt.

As for the adopted methodology, the descriptive-analytical approach was used, relying on describing and analyzing the study topic from various perspectives (Ibn Manzur, 1993).

1. First Axis: Organizational Deviations 1.1 Definition of Organizational Deviations Deviations, in the linguistic sense, refer to a tendency or departure from something. It is said to "deviate" from something, which means to turn away or bend. The term is used in the Quran: "They distort the words from their places" (Quran, Al-Ma'idah 5:41).

2. Organization in Language: The root letters "n" (ن), "z" (ظ), and "m" (م) in Arabic denote the idea of arranging or assembling things. The verb "نظم" (nazzama) means to organize, arrange, or put in order. When we say "نظمه" (naẓamahu), it refers to organizing or structuring something in a systematic way.

3. Organization in Terminology: In a technical sense, "organization" refers to the framework through which the efforts of a group of individuals are arranged and coordinated to achieve specific goals (Al-Fayrouzabadi, 2005).

Thus, the term "organizational deviations" in its technical sense refers to violations or infractions committed by an employee during the performance of their duties, which are primarily related to their work (Ibn Faris).

2. Manifestations of Organizational Deviations and the Stance of the Legal Legislator and the Islamic System:

1.2. First Manifestation: Failure to Comply with Orders and Instructions of Superiors

This refers to the failure of subordinates to comply with orders issued by the administrative authority, which can take the form of instructions, memoranda, circulars, or administrative decisions

related to the performance of their duties within the bounds of laws and regulations (Modern Administrative Concepts, 2009).

A. The Legislator's Stance on the Duty of Obedience to Superiors

The Egyptian legislator, in Article 76 of the Egyptian Civil Service Law, states that "An employee must execute any orders issued to them with precision and integrity, within the limits of the laws and regulations." This is because obedience to superiors is the cornerstone of any administrative system. The success of an organization depends on how orders are received and executed. Failure to comply with orders results in the failure of the administrative authority to accomplish its tasks, disrupting the administrative system and hindering public service (Ahmed bin Abdulrahman al-Shimimri).

Proper organizational principles require that subordinates receive orders from one authority to avoid confusion and conflicting instructions. Public administration scholars advise against bypassing direct superiors when issuing orders. This means that higher-level authorities should issue orders to lower-level employees through their immediate supervisors to avoid conflicts and misunderstandings (Kanaan, 2007).

This is based on the idea that the direct superior is responsible for the work, with greater experience and a deeper understanding of the tasks, as organizational systems typically follow a hierarchical structure (Uthaymeen, 2005).

Conditions for Executing Orders: There are several conditions that must be met for an order to be executed properly, including...

- The order must be legal.
- The superior must be authorized to issue the order.
- The subordinate must be authorized to execute the order.
- There must be a functional relationship between the superior and the subordinate.

Therefore, it is the duty of the employee to execute the orders and instructions of their superiors in accordance with the administrative hierarchy, to treat their superiors and subordinates with respect, to apply the principle of participation, build team spirit in the workplace, and display honesty and courage in expressing opinions, identifying problems, and reporting them. Moreover, they must ensure the accuracy of the information and avoid character assassination (The secret in medical professions, 1994).

B. The Islamic System's Stance on the Duty of Obedience to Superiors: The Islamic system preceded the civil service system and other laws in mandating obedience to superiors and the execution of lawful orders. The need for obedience is foundational, as demonstrated by the Islamic texts of the Quran, the Hadith, and consensus (Yaqout, 2004):

- **From the Quran:** Allah says: "O you who have believed, obey Allah and obey the Messenger and those in authority among you. And if you disagree over anything, refer it to Allah and the Messenger if you believe in Allah and the Last Day. That is better and more favorable in outcome" (Quran, An-Nisa 4, p. 59).

The implication of this verse is that Allah commands His followers to obey Him and His Messenger in all matters, and that obedience to the Prophet is also obedience to Allah. Additionally, Allah commands obedience to leaders when their commands align with the truth and benefit the Muslims, as obeying rightful leaders is seen as obedience to Allah and His Messenger (Badawi).

Allah also says: "So fear Allah as much as you are able, and listen and obey, and spend in the way of your own good. And whoever is protected from the stinginess of his soul – it is those who are successful" (Quran, At-Taghabun 64, p. 16).

This verse highlights that believers are instructed to listen and obey, especially when the commands are in accordance with what is beneficial and just (al-Manshawi).

- **From the Hadith:** Abu Huraira (may Allah be pleased with him) reported that the Messenger of Allah (peace be upon him) said: "You must listen and obey in times of difficulty and ease, in hardship and in ease, and even if someone is preferred over you" (Al-Shawkani, 1993).

This clearly indicates the obligation of obedience to the leadership under all circumstances, whether it is convenient or difficult, provided the leadership is in alignment with just and righteous principles (Mutlaq Al-Dhunaibat, 2003).

Hadith of Ibn Umar (may Allah be pleased with him: It was narrated from Ibn Umar that the Prophet (peace be upon him) said: "It is obligatory for a Muslim to listen and obey, whether he likes or dislikes, as long as he is not commanded to sin. If he is commanded to sin, there is no listening or obeying" (Al-Shadhili, 2001).

The implication from the Hadith:

The Prophet (peace be upon him) clarified that obedience to him is obedience to Allah, and obedience to the leader is also obedience to the Prophet. This shows that obeying the leader is obligatory, as their obedience is linked to the obedience to Allah and His Messenger. Every leader is in reality an agent of the Prophet, and this holds true even if centuries have passed, for the Prophet is the leader of all leaders (Hamoud, 1988).

Consensus (Ijma'): The Muslim Ummah has unanimously agreed that obedience to the ruler is obligatory, as long as they do not command disobedience to Allah. If a ruler commands disobedience to Allah, there is no obedience to the creation in disobedience to the Creator. Al-Fakhr al-Razi said, "The Ummah is in agreement that obedience to leaders is only required in matters that are established as right through evidence, which is none other than the Quran and the Sunnah" (Al-Shabani, 1977).

From the Sayings of the Companions: When Umar ibn Abd al-Aziz assumed the caliphate, he said: "O people, whoever obeys Allah, his obedience is obligatory, and whoever disobeys Allah, there is no obedience to him. Obey me as long as I obey Allah; if I disobey Allah, there is no obedience to me from you" (Al-Atoum).

From this, it is clear that obedience to superiors is both a religious duty and a professional commitment in matters that are in accordance with the law and regulations. Those who oppose them, whether by committing prohibited actions or neglecting mandatory duties, deserve punishment. This is a well-established principle (Abu Yunus, 1999). If the punishment is not explicitly defined by religious law, the ruler is allowed to impose disciplinary measures based on what is deemed most beneficial for the people. Likewise, anyone who conceals an obligation that must be disclosed or fails to perform duties is also subject to punishment for neglecting the required actions (Ayoub, 2001).

2. The Second Manifestation of Organizational Deviations:

A. Creating Employment Secrets:

- **The meaning of "secret" in the language:**

A secret refers to something that is concealed or hidden, as opposed to being announced. The plural of secret is "secrets." It is used in the verse: "Indeed, He knows the secret and what is even more hidden" (Quran, 72, p. 7). A secret is something shared with someone privately, whereas the "more hidden" aspect refers to what a person thinks about or keeps to themselves without revealing it to others (Mustafa, 1982).

- **The meaning of "secret" in terminology:**

It is that which a person usually seeks to conceal. The Islamic Fiqh Academy defines it as something that one person communicates to another in confidence, or something kept hidden either before or after the event. It includes things that are customarily kept confidential, according to societal norms, as well as a person's private matters or flaws that they do not wish others to know about (al-Tamari, 1982).

- **The meaning of "disclosure" in the language:**

Disclosure is the act of spreading or making something known. Thus, disclosing a secret refers to deliberately revealing something entrusted to someone in confidence, except in situations where Islamic law permits or requires such disclosure (Abd al-Tawwab, 2007).

B. The Legal Perspective on Disclosing Employment Secrets:

The Egyptian legislator, in Article 77 of Law No. 47 of 1978, specifies prohibitions concerning the disclosure of employment secrets. According to this law, an employee is prohibited from (Al-Tabari, M. bin J. bin Y. bin, 2000):

- Making any statement or disclosure regarding their official duties through the press or any other means unless explicitly authorized to do so in writing by the competent authority.

- Disclosing matters they become aware of through their duties if they are inherently secret or are classified as confidential by official instructions. This confidentiality obligation continues even after the employee leaves service.

The Egyptian Supreme Administrative Court defines a secret as something that relates to a person or matter and must remain concealed from everyone except those legally entrusted with it. Disclosing a secret is considered revealing information that was entrusted to a person as part of their professional duty, without permission, unless legally justified (Al-Qurashi al-Dimashqi, A. I. bin O. bin, 1999).

For a violation to occur, it suffices for the secret to be disclosed in any form, whether by oral communication, writing, or even subtle reference. Disclosure is considered a criminal offense even if only one person, who is closely connected to the individual, is informed. The act of disclosing a secret is intentional and cannot be committed through negligence or mistake, no matter how serious the error may be (al-Atoum). For the offense to be established, the general intent, characterized by knowledge and management, must be present. This principal issue highlights that the motivation behind the disclosure (even if noble) is irrelevant to the crime's occurrence (General Authority for the Care of Printing and Publishing the Quran and Sunnah, 2014).

C. The Islamic Perspective on Professional Negligence:

The Islamic system has outlined the obligation for employees to perform their duties to the best of their ability, without negligence or delay. Negligence contradicts the duty placed on them to be diligent in all tasks, particularly during difficult circumstances, and to maintain time management, carrying out their work with honesty and discipline (Kanaan, 2007).

Thus, the Islamic system rejects any form of professional negligence. Adherence to work responsibilities is viewed as fulfilling contractual obligations and commitments. The right to be compensated with wages is linked to the duty to perform the work. Proper performance is not simply completing the task, but achieving it to a satisfactory level using the best available resources and capabilities (Al-Bukhari).

Duty of Employees in Islam Regarding Their Professional Integrity:

Islam stresses the importance of adhering to the terms and responsibilities of work assigned to an employee. The relationship between the state and its employees is a contractual one, where the contract must be fulfilled. As Allah said: *"O you who have believed, fulfill [all] contracts"* (Quran, 5, p. 1), and *"And fulfill the covenant. Indeed, the covenant will be asked about"* (Quran, 17, p. 34).

Islam instills in the individual (and thus in the employee) the value of excellence in both the quantity and quality of their work. An employee should be a constructive member contributing to the establishment of a competent society, as Islam advocates. This is why Islamic texts emphasize the employee's obligation to perfect the work entrusted to them and perform it in the best possible way. Allah directed Prophet David (peace be upon him) with the following guidance: *"Make full coats of mail and calculate [the links] well, and work righteousness. Indeed, I am, of what you do, Seeing."* (Quran, 34, p. 11). This teaches the principle of skillful and precise execution of tasks (Muslim).

2. Second Topic: Behavioral Deviations

First - Concept of Behavioral Deviations:

1. Behavior in Language:

The root of the word "behavior" in Arabic (س-ل-ك) signifies something that moves or progresses, such as walking along a road. To "speak" or "conduct oneself" also involves an element of direction or control. The word "sulūk" (سلوك) comes from this root and is associated with a path or course, as well as to engage in something. In this context, it is the general conduct or behavior of an individual (Al-Nawawi, 1972).

2. Behavior in Terminology:

Behavior refers to the actions, conduct, or demeanor of an individual. It involves the series of actions performed by a person in response to specific circumstances to achieve a goal.

3. Behavioral Deviations in Terminology:

Behavioral deviations refer to the misconduct or violations committed by an employee, particularly related to their personal behavior and demeanor in the workplace.

Second - Manifestations of Behavioral Deviations:

First Manifestation: Failure to Maintain the Dignity of the Job:

A. The Legal Perspective on Maintaining the Dignity of the Job:

Employees must maintain proper conduct both during working hours and outside of work, ensuring that their behavior aligns with the tasks entrusted to them. This means that employees are subject to rules of decorum, ethics, and respect at all times. The Egyptian legislator, in Article 76, Clause 3 of Law No. 47 of 1978, specifies that an employee should uphold the dignity of their position according to societal norms. It also mandates that an employee must behave respectfully and in accordance with their duties (Al-Razi, 2000).

Employees have obligations even outside the scope of their official work, particularly with regard to ethical conduct. This includes avoiding any actions that might tarnish the honor or dignity of their position, even if they are not on duty or outside the country. If an employee behaves in a manner that damages the reputation or dignity of their office, they can be held accountable, both professionally and personally, for such violations (Ibn al-Jawzi, 1979).

B. The Islamic Perspective on Maintaining the Dignity of the Job:

The Islamic system preceded contemporary administrative regulations in stressing the importance of preserving the dignity of one's job. This duty is considered one of the essential foundations of any role or responsibility. Islam has emphasized this value as it ensures the fulfillment of other duties, including obedience, trustworthiness, performing work diligently, and mastering the craft at hand (Ibn Manzur).

Islamic principles advocate for maintaining the dignity of the role, as doing so ensures the proper performance of responsibilities and safeguards the integrity of the employee's service to the community and the state. It is understood that maintaining the dignity of one's job is a reflection of one's ethical character and adherence to the societal values prescribed by Islam (al-Shayhamri).

This duty is not only a requirement that must be fulfilled by the employee to occupy the position, but it is also continuous until the employee leaves the job. A key aspect of this duty is that the employee must avoid any actions that could cast doubt or suspicion on their integrity (Qalaji, 1988).

The second aspect: Misuse of Power

A. The Legislator's Stance on Misuse of Power

Protecting the government administration from deviation and corruption requires guarding against the danger of an employee exploiting the influence and authority of their position to achieve personal interests, serve political or partisan goals, take revenge on others due to personal grudges, or manipulate the systems to benefit themselves or others. The exploitation of power by an employee undermines the public's trust in the employee's integrity and honesty, leading to the deterioration of job security, and the violation of the dignity, reputation, and honor of the profession. This is stipulated by the legislator in Article 76, paragraph 2 of the Civil Service Law No. 47 of 1978, which states:

"The employee must treat the public well and complete their transactions in a timely manner. Misuse of power means that the employee seeks to achieve a goal that is different from the one specified by law for the activities falling within their jurisdiction." Misuse of power occurs in cases where the legislator grants the employee some freedom in exercising their authority, allowing them to decide within the limits of the public interest what they believe best serves this purpose (Abdel Latif).

Conclusion

Through this study, we concluded that administrative corruption is a phenomenon present in Egypt and worldwide, and it is increasing steadily. The introduction of the international convention to combat corruption will help reduce and fight it, as administrative corruption has become a serious threat to all countries. Its causes are diverse, including political, economic, and social factors, with both small and large corruption taking different forms. Key findings include:

- Administrative corruption is a serious phenomenon that threatens Egypt and the world.
- Administrative corruption weakens investment and contributes to the spread of bureaucracy.
- The absence of political administration in Egypt will increase the level of administrative corruption.

Recommendations

- Tightening oversight and accountability before Parliament and the Shura Council.
- Monitoring the performance of state institutions by the State Audit Bureau.
- Conducting investigations throughout Egypt to uncover and publicly expose corrupt individuals.
- Awareness campaigns in secondary schools and universities about the dangers and risks of corruption.

References

1. Abu Yunus, M. B. (1999). *Testing the basis of public service qualifications in the Islamic administrative system*. Dar al-Jamia al-Jadidah.
2. Abdel Latif, A. M. A. (n.d.). *Crimes of negligence in public service under the penal code*. Al-Risalah International Library.
3. Ahmed bin Abdulrahman al-Shimimri. Manifestations of job deviations. *Training and Alertness Magazine*, Issue 97.
4. Al-Atoum, M. I. (n.d.). *Disciplinary responsibility of the employee: A comparative study of disciplinary systems in Jordan, Syria, Egypt, and France*. Sharq Printing.
5. Ayoub, A. M. (2001). *The general disciplinary system: Guarantees of rights and deterrent measures*. Dar Saad.
6. Al-Tamari, S. M. (1982). *A brief on administrative law*. Dar al-Fikr al-Arabi.
7. Al-Tabari, M. bin J. bin Y. bin K. (2000). *Jami' al-Bayan fi Tafseer al-Quran* (A. M. Shakir, Ed.). Al-Risala Foundation.
8. Al-Qurashi al-Dimashqi, A. I. bin O. bin K. (1999). *Tafseer al-Quran al-Azeem* (S. M. Salama, Ed.). Dar Taybeh for Publishing and Distribution.
9. Al-Nawawi, A. Z. M. Y. bin S. (1972). *Al-Minhaj Sharh Sahih Muslim bin al-Hajjaj* (Vol. 12, 2nd ed.). Dar Ihya' al-Turath al-Arabi.
10. Al-Razi, A. A. F. al-Din M. bin O. bin H. (2000). *Mafatih al-Ghayb* (Vol. 10, 1st ed.). Dar al-Kutub al-Ilmiyah.
11. Al-Bukhari, I. (n.d.). *Sahih al-Bukhari: Al-Ahkam*.
12. Al-Fayrouzabadi. (2005). *Al-Qamus al-Muhit* (8th ed.). Al-Risala Publishing.
13. Abd al-Tawwab, M. (2007). *Defamation, slander, false reporting, disclosure of secrets, and perjury* (4th ed.). Dar al-Fikr al-Qanuni.
14. Al-Manshawi, A. H. (n.d.). *Crimes of defamation, slander, and disclosure of secrets*. Dar al-Fikr al-Jami'i.
15. Al-Shadhili, F. A. (2001). *Explanation of the penal code, part II: Crimes against persons and property* (Vol. 2). Dar al-Huda for Printing.
16. Al-Shabani, M. A. (1977). *Civil service in light of Islamic law: An introduction to the theory*. Alam al-Kutub.
17. Al-Shawkani, M. bin A. bin M. bin A. (1993). *Fath al-Qadir* (Vol. 4, 1st ed.). Dar Ibn Kathir.
18. Al-Atoum, M. I. (n.d.). *Disciplinary responsibility of employees: A comparative study of disciplinary systems in Jordan, Syria, France, and Egypt*. Sharq Printing.
19. Al-Shayhamri, A. B. A. R. (n.d.). *Manifestations of job deviations. Training and Technology Magazine*, Issue 571.
20. Badawi, A. M. (n.d.). *The crime of disclosure of secrets and the criminal protection of banking confidentiality*. Saad Printing Press.
21. General Authority for the Care of Printing and Publishing the Quran and Sunnah. (2014). *The book of governance from Sahih Muslim* (1st ed.). Kuwait.
22. Hamoud, Z. A. (1988). *Disciplinary actions in public service: A comparative study* (Unpublished doctoral thesis). Alexandria University.
23. Ibn al-Jawzi, A. F. A. R. bin A. bin M. (1979). *Sifat al-Safwa* (Vol. 2, M. Fakhouri & M. R. Qalaji, Eds.). Dar al-Ma'arifah.

24. Ibn Taymiyyah. (2008). *Al-Siyasah al-Shar'iyyah fi Islah al-Ra'i wa al-Ra'iyyah* (1st ed.). Islamic Fiqh Academy.
25. Ibn Manzur. (1993). *Lisan al-Arab* (2nd ed.). Dar Sadir.
26. Ibn Faris. *Al-Maqayis al-Lugha*, "Al-Ha" and "Ra" (1/284), Al-Jawhari, *Al-Sihah* in language, "Ha" (1/142).
27. Ibn Manzur. *Lisan al-Arab*, The Letter Kaf, Section Sin (1/442). See also: Ibn Faris. *Mu'jam Maqayis al-Lugha*, The Letter Sin and Lām, Vol. 1.
28. Kanaan, N. (2007). *Administrative law* (Book Two) (1st ed.). Dar al-Thaqafa.
29. Modern Administrative Concepts. (2009). *Book Center* (9th ed.). Amman, Jordan.
30. Mutlaq Al-Dhunaibat, M. J. (2003). *A brief in administrative law* (1st ed.). Dar Al-Thaqafa.
31. Muslim, I. (n.d.). *Sahih Muslim: The book of governance, the chapter on the obligation of obedience to leaders in non-sinful matters and the prohibition of obedience in sinful matters*.
32. Mustafa, A. A. (1982). *Public service in the Islamic system and the modern system* (1st ed.). Saadah Printing Press.
33. Qalaji, M. R. (1988). *Al-Mu'jam Lughat al-Fiqhā* (2nd ed.). Dar al-Nafa'is.
34. *The secret in medical professions*. (1994). *Contemporary Jurisprudential Research Journal*, Issue 20.
35. *The Holy Quran*.
36. Uthaymeen, M. S. bin. (2005). *Sharh Kitab al-Siyasah al-Shar'iyyah* (1st ed.). Fayyad Library.
37. Yaqout, M. M. (2004). *Explanation of the disciplinary law for public service*. Manshat al-Ma'arif.

Received: 05.10.2024
Revised: 21.11.2024
Accepted: 03.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/249-258

Hamid Zegaoui
Hassiba Benbouali University of Chlef
https://orcid.org/0008-0009-2619-7415
zegaouihamid6@gmail.com
Yagoubi Fatiha
2 University of Oran, Algeria
https://orcid.org/0009-0006-3629-7425
maghribidoctorat@gmail.com

The Influence of the Endowment's Moral Personality on its Administration and Governance in Algerian Legislation

Abstract

Islamic jurisprudence and statutory law collectively acknowledge that an endowment (waqf) possesses a notional personality, which ensures civil and criminal legal safeguards. Undoubtedly, endowments have become a cornerstone for economic and social advancement. Recognizing the moral personality of an endowment significantly impacts its governance, particularly through the appointment of an administrator responsible for overseeing its operations and management. This framework is notably relevant in Algeria, where the government has established a regulatory system to oversee local-level endowment administration, facilitating autonomy in management, governance, and investment within the framework of Algerian legislation.

Keywords: *legal personality, endowment institute, administrator, Algerian legislation*

Hamid Egaoui
Chlef Hassiba Benbouali Universiteti
https://orcid.org/0008-0009-2619-7415
zegaouihamid6@gmail.com
Yagoubi Fatiha
2 Oran Universiteti, Əlcəzair
https://orcid.org/0009-0006-3629-7425
maghribidoctorat@gmail.com

Əlcəzair qanunvericiliyində vəqfin əxlaqi şəxsiyyətinin idarəetmə və idarəçiliyinə təsiri

Xülasə

İslam hüquqşünaslığı və qanuni hüququ birlikdə qəbul edir ki, vəqf (vəqf) mülki və cinayət hüquqi təminatlarını təmin edən şərti şəxsiyyətə malikdir. Şübhəsiz ki, vəqflər iqtisadi və sosial tərəqqinin təməl daşına çevrilmişdir. Vəqfin mənəvi şəxsiyyətinin tanınması onun idarəçiliyinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir, xüsusən də onun əməliyyatlarına və idarə olunmasına nəzarət etmək üçün məsul olan inzibatçının təyin edilməsi vasitəsilə. Bu çərçivə, hökumətin Əlcəzair qanunvericiliyi çərçivəsində idarəetmə, idarəetmə və investisiyada muxtariyyəti asanlaşdıraraq yerli səviyyəli ianə idarəçiliyinə nəzarət etmək üçün tənzimləyici sistem qurduğu Əlcəzairdə xüsusilə aktualdır.

Açar sözlər: *hüquqi şəxs, vəqf institutu, idarəçi, Əlcəzair qanunvericiliyi*

Introduction

Allah Almighty has entrusted Muslims with stewardship over the Earth and guided them toward its optimal development. This divine mandate outlines pathways for human effort and progress, fostering the establishment of the greatest civilization in history.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Among the foundational pillars of this civilization is wealth, viewed in Islam not as condemnable but as a vital element that sustains life and progress. Wealth's inclusion among Islam's five essentials underscores its pivotal role. Within this framework, the institution of the endowment has emerged as a central pillar of Islamic society, with Muslims dedicating mosques, hospitals, lands, and wells for communal benefit.

The endowment institution features unique attributes within Islamic jurisprudence and Algerian law, one of the most significant being the concept of moral personality. This notion profoundly influences the governance and management of endowed properties, particularly regarding operational control and oversight. The core question this discussion seeks to address is (Ashi, 2012):

How does the moral personality of an endowment shape its governance and administration?

Chapter 1: Understanding the Legal Personality of the Endowment

The endowment represents a novel manifestation of moral personality. To clarify, this chapter explores its definition within Islamic jurisprudence and Algerian legislation.

Section 1: Defining the Moral Personality of the Endowment in Islamic Jurisprudence and Algerian Law

In Islamic thought, the endowment is rooted in the principle that all ownership belongs to Allah, and human beings act as trustees of His property. This is emphasized in the Quranic verse: *"Believe in Allah and His Messenger and spend from that in which He has made you successors; those of you who believe and spend will have a great reward."*

The concept of an endowment centers on public benevolence, emphasizing tangible contributions and communal devotional practices. It also highlights individual initiative and detachment from personal gain. The autonomy granted to endowments—whether to their founders, beneficiaries, or administrators—is expressed through their moral personality (Quran, Surah Al-Hadid).

Islamic jurisprudence is divided into two perspectives: those supporting and those opposing the moral personality of endowments. Classical Islamic scholarship did not explicitly use the term "moral personality," as it emerged later through Western intellectual advancements. However, Islamic tradition already encompassed analogous legal structures (Kanazah, 2006).

While Islamic theology lacks a direct definition of moral personality, scholars have linked it to patrimony. Jurisprudential debates have revolved around whether an endowment inherently possesses patrimony. Islamic legal principles establish the waqf as a legal entity with moral identity, financial independence, and legal authority, represented by its administrator.

Research

Contemporary Islamic scholars, like Professor Munther al-Qudah, have elaborated on this concept. He defines it as a "collection of assets and institutions formed through collective effort to achieve a common goal, existing independently of individual contributors, and recognized as a self-sustaining legal entity (Kanazah, 2006)".

Jurisprudential Opinions

1. **Denial of Patrimony:**

Some Hanafi scholars deny that endowments possess patrimony. They argue against borrowing on behalf of an endowment, asserting that endowments lack independent patrimony. This position emphasizes that legal obligations cannot be assigned to the endowment itself.

2. **Recognition of Patrimony:**

Other Hanafi scholars, including Abu Yusuf and Muhammad ibn al-Hasan al-Shaybani, argue that endowments have independent patrimony. They define the endowment as "locking the property to the ownership of Allah Almighty". This perspective acknowledges that endowments are distinct legal entities, managed by their administrators.

This chapter establishes the foundational understanding of the endowment's moral personality, exploring its implications for governance in both Islamic jurisprudence and Algerian law.

The Concept of Endowment's Legal Personality in Islamic Jurisprudence and Algerian Law

First Opinion

Some Hanafi scholars denied the legal personality of endowments. They argued against borrowing on behalf of the endowment, grounding their position in the principle that endowments

lack patrimony. Despite this denial, they still acknowledged certain rights and duties associated with endowments. For example, they allowed the founder or their heirs to reclaim rights from the endowment's revenue (Ibn Abidin, 2003).

Ibn 'Abidin, in *The Response of Al-Muhtar*, states:

"It is impermissible to borrow on an endowment unless it aligns with the endowment's purpose. Unlike a guardian, who can procure items for an orphan as needed, an endowment cannot incur debts because patrimony is absent in its nature. While an orphan has patrimony and can claim it, an endowment lacks patrimony altogether."

Second Opinion

Another group of Hanafi scholars, including Abu Yusuf Ya'qub Ibn Ibrahim Al-Ansari and Muhammad Ibn Al-Hasan Al-Shaybani, acknowledged the patrimony of endowments. They defined endowment as:

"Locking the property so it no longer belongs to any individual but remains under Allah Almighty's ownership."

This definition implies that endowments lack ownership by natural persons. Beneficiaries can only enjoy the endowment's yield, while the endowed property itself has no personal owner. These scholars argued that the endowment, represented by its administrator, possesses an independent moral personality. Jurists supporting this view allowed borrowing on behalf of the endowment when necessary, emphasizing its financial autonomy and legal individuality (Sabri, 2011).

Section Two: The Moral Personality of the Endowment in Algerian Law

Historically, only natural persons were recognized as the subjects of legal rights and obligations. However, as civilizations evolved, large-scale projects required collective efforts, prompting the acknowledgment of collective entities as independent legal persons. These institutions, distinct from their members, could engage in legal activities autonomously.

In Algerian law, the legal foundation for recognizing the moral personality of endowments emerged from doctrinal debates. Initially, endowments were viewed as institutional phenomena, challenging the judiciary to reconcile their unique status within the legal framework. The endowment system originates from the unilateral will of the founder, where endowed property is removed from the founder's ownership and deemed to belong to Allah or His right. Consequently, civil courts linked moral personality to endowments, establishing their recognition as independent entities benefiting specific individuals or groups (Sabri, 2011, p. 45).

Theories on the Endowment's Legal Foundation

1. **Theory of Donation**

This theory posits that endowments involve the donation of usufruct (benefit) rather than ownership. Two interpretations exist within this theory:

- **Imam Abu Hanifa's View:** The endowment constitutes a temporary donation of the usufruct, similar to a loan for use, where ownership remains with the founder.
- **Imam Ahmad Ibn Hanbal and Imam Muhammad Ibn Al-Hasan's View:** The donation encompasses both usufruct and property, akin to a gift, but the property cannot be disposed of.

Criticism:

The theory faces criticism due to its limitations on ownership. Ownership, by definition, implies the ability to dispose of property. When such rights are restricted, ownership becomes symbolic rather than practical (Order No. 05-10 dated June 20, 2005).

Article 674 of the Algerian Civil Code defines ownership as:

"The right to enjoy and dispose of property, provided such use does not contravene prohibitions set forth by laws and regulations."

2. **Theory of the Abandonment of Ownership**

This theory holds that endowments signify the complete relinquishment of ownership by the founder. The endowed property no longer belongs to the founder and is instead dedicated to perpetual charitable use, aligning with the principle of waqf as a divine trust.

These perspectives highlight the evolving recognition of endowments' legal personality, bridging Islamic jurisprudence and Algerian legislation to ensure effective governance and management.

The Concept and Importance of the Moral Personality of Endowments in Algerian Law

The Theory of the Abandonment of Ownership

Proponents of the abandonment of ownership theory argue that creating an endowment entails relinquishing ownership of the endowed property. Grounded in Islamic jurisprudence, this perspective views the endowed property as transferring its ownership to Allah (SWT), affirming that all ownership ultimately belongs to Him. Scholars like Imam Abu Yusuf, supported by the Shafi'i and Hanbali schools, emphasize the irrevocability of the endowment. Once established, the endowment is perpetual, and its property gains a moral personality or juridical status, rendering it independent of individual ownership (Masqawi, 2011).

Critique:

This theory has faced criticism, particularly from those who support the first theory. Imam Malik Ibn Anas argued that the endowed property remains in the founder's ownership but with restrictions that prevent disposal. Critics highlight that relinquishing ownership does not fully address the implications of perpetual restrictions on the property.

Algerian Legal Framework:

Despite Algeria's predominant adherence to the Maliki school, the legal framework aligns with the abandonment of ownership theory.

- **Article 17 of Law No. 91-10 (April 27, 1991):** States that upon validating an endowment, the founder's ownership rights are extinguished, and usufruct rights transfer to the beneficiary under the endowment's conditions.
- **Article 5 of Law No. 91-10:** Explicitly recognizes the endowment's legal personality, stating that an endowment is not owned by natural or legal persons and that the state ensures adherence to the founder's intentions.
- **Article 49 of the Amended Civil Code:** Establishes the legal personality of endowments, solidifying their independent status.

This approach reflects the Algerian legislator's commitment to modern legal principles and Islamic practices, recognizing endowments as self-standing institutions with moral personality.

Implications of Recognizing the Endowment's Moral Personality

The recognition of moral personality for endowments enhances their management and administration by granting them legal independence. This concept enables endowments to operate effectively, fulfilling economic, social, and cultural roles while safeguarding their assets.

Professor Akmoun Abdelhalim notes that legal personality consists of two elements:

1. **Objective Element:** A collective effort of people and resources aimed at a specific goal.
2. **Subjective Element:** The state's recognition of this collective entity as possessing legal personality.

Professor Boudiaf emphasizes that the moral personality of endowments ensures independence in funding, decentralization in management, and a capacity to fulfill various societal roles (Ben Mishrnen, 2012).

Section Two: The Importance of the Moral Personality of Endowments

The moral personality of endowments is vital for their protection, administration, and societal contributions. Key aspects of this importance include:

1. **Protection from Unlawful Acts by Administrators**
   - The moral personality shields endowments from misuse or mismanagement by administrators who might prioritize personal interests over the endowment's objectives.
   - Administrators are legally accountable for their actions, representing the endowment in lawsuits concerning its property or income.
2. **Safeguarding Endowment Continuity**
   - The moral personality prevents excessive debt or legal entanglements that could threaten the endowment's existence.
   - It ensures that the endowment remains dedicated to its intended purposes, regardless of administrative challenges.
3. **Promotion of Economic, Social, and Cultural Roles**

- Legal independence allows endowments to actively participate in community development.
- They serve as mechanisms for sustainable charitable contributions, education, and cultural preservation.

2: Empowering the Endowment Institution to Make Beneficial Decisions

The recognition of the endowment's moral personality enables it to engage in decisions that benefit its purposes, such as selling, leasing, or mortgaging property, provided such actions comply with Sharia law. This framework offers the following advantages:

- **Enhanced Protection:** By aligning the endowment's operations with Sharia law, it is safeguarded against misuse or inappropriate transactions.
- **Increased Accountability:** The accountability measures tied to the moral personality promote transparency and efficiency in the administration, aiding the institution's continuous development.

3: Allowing Positive State Intervention in Endowment

State involvement plays a critical role in ensuring the proper management and sustainability of endowments. Historically, endowment losses in early Islamic periods were attributed to (Boudhan, 2011):

- Imprudent actions of individual administrators.
- Weak mechanisms to protect endowed properties.

The Algerian state now plays an active role in:

- **Protecting Endowment Assets:** Through legal frameworks that prevent misuse.
- **Managing and Administering Endowments:** Ensuring that administrators adhere to regulations and the founder's intentions.
- **Preserving Endowment Objectives:** Supporting endowments in fulfilling their social, cultural, and economic purposes.

4: Independence of the Endowment's Moral Personality from Beneficiaries

The endowment's moral personality ensures a clear distinction between its assets and the beneficiaries' rights, providing the following safeguards (Boudiaf):

- **Protection from Beneficiaries' Creditors:** Creditors cannot seize endowment rents or revenues, as these belong to the institution, not the beneficiaries.
- **Maintaining Integrity:** The independence ensures that endowment revenues are used solely for their intended purposes.

5: Financial and Administrative Independence of the Endowment

The moral personality grants the endowment both financial and administrative autonomy:

- **Financial Independence:**
  - Endowment funds, income, and obligations are distinct from those of administrators or beneficiaries.
  - Financial duties, such as maintenance and operational expenses, are borne by the endowment itself.
- **Administrative Independence:**
  - The endowment operates as a separate legal entity, capable of entering into contracts and conducting transactions with third parties.
  - A legal representative, designated as the administrator, manages the institution's affairs, ensuring compliance with Sharia and legal standards.

Chapter 2: Management of Endowment Properties as a Result of its Moral Personality

The moral personality of endowments profoundly influences their management, particularly the role of the administrator. The Algerian legislator has made significant efforts to structure the administrative framework governing endowments, emphasizing local-level management to safeguard and optimize their use (Executive Decree No. 64-283, 1964).

Section 1: The Concept of Endowment Administration

The administration of endowment properties is regulated by **Law No. 91-10**, which assigns responsibility to an administrator operating within defined legal and procedural boundaries. Key aspects include:

- **Role of the Administrator:**

- The administrator is the legal representative of the endowment, entrusted with its management and operations.
- They are required to act in accordance with regulations that prioritize the endowment's sustainability and purpose.

- **Legal Framework:**
  - The law delineates the rights, responsibilities, and limits of the administrator's authority.
  - It ensures that decisions, such as property sales or leases, are made transparently and align with the founder's intentions.
- **Local Oversight:**
  - To enhance efficiency, endowment management is integrated into local administrative structures.
  - Local bodies oversee administrators, providing additional checks and balances to prevent misuse or inefficiency.

The recognition of the endowment's moral personality in Algerian law facilitates its empowerment, protection, and proper management. Through financial and administrative independence, as well as clear legal guidelines, endowments can achieve their intended objectives while remaining accountable to both Sharia law and state regulations. The structured approach to administration ensures that endowments contribute effectively to societal and charitable goals, in line with their foundational purposes (Mansour, 1999).

1: The Legal Status of the Administrator under Algerian Legislation

The management of endowment properties in Algeria is entrusted to the Administrator, whose primary responsibilities include care, maintenance, preservation, and cultivation of the properties. Although Law No. 91-10 does not provide an explicit definition, **Executive Decree No. 98-381** establishes the Administrator as the individual directly responsible for these duties. Key articles and decrees provide the framework for this role:

- **Responsibilities (Article 7, Executive Decree No. 98-381):**

1. Direct management of endowment properties.
2. Care and maintenance.
3. Development and exploitation.
4. Preservation and protection.

- **Regulatory Oversight (Article 33, Law No. 91-10):**

The Administrator is subject to procedures determined by regulations and oversight by the endowment authority, ensuring compliance with the objectives of the endowment.

The relative novelty of Algeria's formalized endowment management is notable, with challenges such as inventorying properties and training personnel hindering full implementation. Nevertheless, the legislator's efforts to define and regulate the Administrator's role signify progress in safeguarding endowments.

2: Conditions for Appointing the Administrator under Algerian Law

Article 16 of Executive Decree No. 98-381 specifies the conditions for appointing an Administrator, emphasizing a centralized approach wherein the **Minister of Religious Affairs**, in consultation with the endowment Committee, plays a decisive role.

General and Specific Conditions:

1. **Algerian Nationality:**
   - This condition reflects loyalty to the state and aligns with public service laws.
   - Common in Arab legislation, but not derived from Islamic jurisprudence.
2. **Religious Requirement:**
   - The Administrator must be Muslim, consistent with the Maliki school of thought and the charitable purposes of endowments.
3. **Age of Majority:**
   - The minimum age is set at **19 years**, in accordance with **Article 40 of the Algerian Civil Code**, ensuring administrative maturity.
4. **Competence and Capability:**

○ Verified through academic qualifications, administrative investigations, experience, and certifications.

○ Training programs for administrators are offered by specialized Islamic institutes under **Decree No. 81-102**, amended by **Executive Decree No. 02-03**.

Oversight and Accountability:

Administrators are monitored by the endowment Commissioner (Article 11, Executive Decree No. 98-381), ensuring transparency and adherence to regulations. The appointment process includes thorough investigations and certifications to verify the Administrator's eligibility.

The legislator views the Administrator as akin to a public official, subject to specific administrative criteria and ethical standards such as justice, trustworthiness, and a strong moral character.

3: Duties of Endowment Administration in Algerian Legislation

The evolution of endowment management in Algeria has shifted from self-regulation post-independence to a more centralized and structured system. The **Algerian legislator** has paid significant attention to defining the duties of the Administrator due to the critical role endowments play in society (Kanazah, 2006).

Key Duties:

1. **Care and Maintenance:**

○ Ensure the proper upkeep of endowment properties, preventing deterioration or loss.

2. **Preservation and Protection:**

○ Safeguard endowments against misuse, unlawful claims, or actions that might undermine their purposes.

3. **Development and Exploitation:**

○ Utilize endowment properties effectively to maximize their benefits while adhering to Sharia principles.

4. **Adherence to Regulatory Procedures:**

○ Act within the legal framework outlined by laws and ministerial decrees.

Importance of Centralized Oversight:

The centralized approach allows for better coordination and enforcement of regulations, ensuring that endowment objectives are met. This oversight extends to both the appointment and daily operations of administrators, reflecting the significance of endowments in Algerian law.

The legal framework governing the role of the Administrator in Algeria underscores the importance of effective management and oversight of endowments. Through carefully defined conditions and duties, the legislator seeks to ensure that endowments fulfill their intended social, cultural, and economic roles. By aligning these regulations with both Islamic jurisprudence and modern administrative practices, the Algerian system aims to protect and sustain endowments as vital institutions within the community (Kanazah, 2006).

Jurists agree that the Administrator of an endowment is responsible for its direct management and protection. Article 13 of Executive Decree No. 98-381 of December 1, 1998, outlines the Administrator's duties as follows:

- **Management and Representation:** Oversee the endowment property, represent the beneficiaries, and ensure no negligence occurs.
- **Preservation:** Safeguard all assets, including immovable and movable properties.
- **Benefit and Harm Prevention:** Perform actions beneficial to the endowment and its beneficiaries while preventing harm, in accordance with regulations and the founder's conditions.
- **Maintenance and Repairs:** Maintain and repair built properties, and rebuild them if necessary.
- **Land Management:** Protect, improve, and cultivate agricultural lands, as specified in Article 45 of Law No. 91-10 of April 27, 1991.
- **Revenue Collection:** Collect revenues generated by the endowment property.
- **Beneficiary Payments:** Distribute payments to beneficiaries in line with the founder's conditions, deducting necessary expenses for property maintenance and protection.

To ensure these duties are performed effectively, the Administrator is under the continuous supervision of the Endowment Commissioner.

Section 2: Rights of the Administrator and Termination of Their Duties

The Administrator, entrusted with endowment management, is granted specific rights under Islamic jurisprudence and Algerian law. However, their duties may be terminated if they are unable to fulfill their responsibilities for any reason (Kanazah, 2006).

1: Rights of the Administrator in Algerian Legislation

Articles 18, 19, and 20 of Executive Decree No. 98-381 outline the Administrator's rights:

- **Salary:**

The Administrator is entitled to a monthly or annual salary derived from the endowment's revenues, effective from their appointment date.

  - The salary is determined by the founder's endowment deed or, if unspecified, by the Minister of Religious Affairs following consultation with the Endowment Committee.
  - Typically, the salary is around 8% of the endowment's income, as per Executive Decree No. 91-144 of April 24, 1991.

- **Discretionary Fee Determination:**

The endowment authority has the power to set the Administrator's fee, which may vary between administrators. Article 18 specifies that the fee is to be paid in cash.

- **Social Insurance and Security:**

Administrators are covered under social insurance and security regulations. Contributions are deducted from their remuneration, as outlined in Article 20 of Executive Decree No. 98-381. This ensures economic and social protection for both the Administrator and the endowment system (Boudiaf).

2: Termination of the Administrator's Duties

The Administrator's role may end if they fail to meet their responsibilities or for other justified reasons. The Algerian legislator emphasizes the importance of aligning the Administrator's rights and obligations with the protection and development of the endowment.

The First Case: Social security contributions are deducted from the custodian's salary. These contributions provide personal benefits, particularly in cases such as retirement, death, or other contingencies.

The Second Case: Since the custodian is required to contribute to insurance, they can also secure the endowment property against risks such as fire, damage, drought, and other potential hazards.

2: Termination of the Administrator's Duties in Algerian Legislation

The custodian of an endowment may be dismissed for engaging in activities that violate the founder's conditions, breach public morals, or contravene regulations. Such actions necessitate their dismissal and the appointment of a replacement to prevent harm to the endowment property. This ensures that the endowment continues to fulfill its economic and social objectives.

The administrator's role is subject to oversight and accountability. While some legal systems, like the Egyptian legal code, classify the administrator as an agent, Algerian law views the custodian as a quasi-public official. Their dismissal requires a decision from the Minister of Religious Affairs and Endowments (Ramoul, 2006).

Article 21 of Executive Decree No. 98-381 outlines two categories of situations that warrant dismissal, following the same procedures used for appointment:

A: Grounds for Dismissal

The endowment administrator may be dismissed under the following circumstances:

- **Health Impairment:** If the custodian becomes physically or mentally incapable of performing their duties, their actions are deemed invalid. Such impairments render them unable to discern what is appropriate for the endowment.
- **Incompetence or Resignation:** If the custodian is proven to be incompetent or voluntarily resigns. Resignations must be formally communicated in writing, specifying the departure date.
- **Substance Abuse:** If the custodian engages in activities such as alcohol or drug use, or gambling. These behaviors are harmful to the endowment property and violate Islamic law.

- **Unauthorized Mortgage or Sale:** If the custodian mortgages or sells endowment property without prior written approval from the responsible authority or beneficiaries. Such actions are void under Islamic jurisprudence and Algerian law, and the custodian is held legally accountable.
- **Claims of Private Ownership or Breach of Trust:** If the custodian claims ownership of endowment property, breaches their fiduciary duties, or neglects their responsibilities. These breaches invalidate their appointment, as trustworthiness and fairness are core conditions. Evidence for such breaches can be gathered through investigations, inspections, expert opinions, or witness testimony.

B: Grounds for Removal

The administrator may also be removed for the following reasons through a ministerial decision:

- **Damage to the Endowment:** If it is proven that the custodian has caused harm to the endowment's interests or the beneficiaries' rights. The legislation uses the term "damage" broadly, without specifying its type or degree, necessitating further legal clarification.
- **Criminal Activity:** If the custodian is found guilty of a felony or misdemeanor. The law, however, does not specify the nature of crimes or whether they must occur during the custodian's tenure or outside it.

In both dismissal and removal scenarios, Algerian law does not clearly differentiate the administrative consequences. It remains ambiguous whether the custodian is treated as a public servant under civil service regulations or as a contracted service provider.

Additionally, the centralized administration of endowment properties poses challenges in oversight and management. The process of proving and finalizing the dismissal of a custodian through ministerial decisions can be cumbersome, especially when considering the practical limitations of centralized governance compared to the localized duties of custodians.

The ambiguity surrounding the legal ramifications and procedures for dismissal or removal requires further legal examination and improvement to guarantee effective governance and the safeguarding of endowment assets.

Contributions to Social Insurance and Conclusion of the Endowment Custodian's Duties under Algerian Legislation

Conclusion

The recognition of the legal personality of endowments under Algerian law provides legal protection and differentiates them from other charitable agreements, such as gifts, wills, and similar acts. The Algerian legislator has formalized the endowment's legal personality within the frameworks of both the Endowment Law and the Civil Code. This recognition has significantly impacted the management and administration of endowment properties, which are supervised by the administrator. The following recommendations are drawn from this article:

1. The inclusion of additional legal provisions in Article 5 of the Algerian Endowment Law, specifically addressing the legal consequences resulting from the recognition of the endowment's moral personality.
2. Considering the broad scope for state intervention provided by the endowment's moral personality, it is crucial for the newly established National Office for Endowments and Zakat (charity) to extend its oversight over all public endowments in Algeria.
3. The management of endowment property is generally assigned to the administrator, which calls for the creation of criminal safeguards for these individuals, particularly in cases where powerful political or economic elites interfere with state-owned endowment properties.
4. There is an urgent need to amend Article 21 of Executive Decree No. 98-381, which addresses the termination of the administrator's duties. The decree should clarify the consequences of termination in each situation to ensure legal certainty.

References

1. Ashi, A. E. (2012). *The legal personality of endowment in Algerian legislation*. Journal of Jurisprudence and Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tebessa, 1, 6.

2. Ben Mishrnen, K. E. (2012). *Endowment management in Algerian law* (Master's thesis). University of Tlemcen, Faculty of Law and Political Science.
3. Boudhan, M. (2011). *The legal system of waqf properties: Legislative and regulatory texts supported by judicial reasoning*. Al-Huda House.
4. Boudiaf, A. R. (n.d.). *[Title not provided]*. (p. 47).
5. Executive Decree No. 64-283. (1964). Regarding the system of endowment properties. Official Gazette of the Algerian Republic, No. 35.
6. Ibn Abidin, M. A. (2003). *The response of the perplexed to the chosen pearl with an explanation of Tanwir al-Absar* (A. A. Abdul Mawjoud, Ed., Vol. 6). Alam Al-Kutub House.
7. Kanazah, M. (2006). *Public endowment in Algerian legislation*.
8. Kanazah, M. (2006). *Public endowment in Algerian legislation* (p. 20).
9. Kanazah, M. (2006). *Public endowment in Algerian legislation* (p. 21).
10. Kanazah, M. (2006). *Public endowment in Algerian legislation* (p. 19).
11. Quran, Surah Al-Hadid, verse 7.
12. Mansour, I. I. (1999). *Theories of law and right and their applications in Algerian laws*. University Publications Office.
13. Masqawi, O. (2011). *Lectures on endowment and endowment institutions in Sharia, law, and judicial reasoning* (1st ed.). Modern Book Foundation.
14. Order No. 05-10 dated June 20, 2005, amending the Civil Code. Official Gazette of the Algerian Republic, No. 44, issued on June 26, 2005.
15. Ramoul, K. (2006). *The legal and regulatory framework of endowment properties in Algeria* (2nd ed.). Houma House.
16. Sabri, A. S. (2011). *Islamic endowment between theory and practice* (2nd ed.). Dar Al-Nafayes.
17. Sabri, A. S. (2011). *Islamic endowment between theory and practice* (p. 45). Dar Al-Nafayes.

Received: 26.09.2024
Revised: 08.11.2024
Accepted: 16.01.2025
Published: 28.01.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/259-262

Təranə Hüseynova
Naxçıvan Dövlət Universit
https//orcid.org/0009-0001-7945-2004
teranehuseynova24@gmail.com

İfaçılıq sənətinin formalaşmasında fortepiano məktəbinin rolu

Xülasə

XVIII əsrdə fortepiano alətinin yaranması klavir ifaçılığında yeni bir dövrün təməlini atdı. Bu zaman musiqi dili, ifadəliliyi öz xarakterini dəyişdi, musiqi məzmununun çətinləşməsi not yazısının mürəkkəbləşməsi, müəllif tərəfindən əsərin dəqiq not təfsirini şərtləndirdi. Klassisizm dövründən əvvəl meydana gələn bir çox tendensiyanin nəticəsi olaraq, əsərlərdə dolğunluq, dinamiklik, ziddiyyət daha böyük ölçüdə təcəssüm olundu. Bu da dinamikada inqilaba səbəb oldu.

1937-ci ildən Azərbaycanın dahi bəstəkar Ü. Hacıbəylinin Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına rəhbərlik etməyə başlaması bütün sahələrin inkişafı, o cümlədən piano ifaçılığında da yeni mərhələnin başlanğıcı olur. Ü. Hacıbəyli milli musiqiçi kadrların yetişdirilməsi işinə gənc mütəxəssisləri cəlb edir və 1939-cu ildə Azərbaycanda professional səviyyədə təhsil almış ilk piano ifaçısı Kövkəb Səfərəliyeva konservatoriyada fortepiano ifaçılığı sinfinin başına gətirilir. Bundan sonra D. M. Muradova və Y. U. Pers də bu işə cəlb edilir.

Beləliklə, Azərbaycan fortepiano ifaçılığı məktəbi uzun illəri əhatə edən inkişaf yolu qət edərək özü ilə bərabər fortepiano ifaçılığı öyrənilən təhsil sisteminə maraqlı dərsliklər bəxş etmişdir. Ayrı-ayrı illərdə fəaliyyət göstərən müəllimlər öz iş təcrübələrində əldə etdikləri bilik və vərdişləri ümumiləşdirərək, ifaçılıq sənətində əzəmətli məktəb və sistem yaratmışlar

Açar sözlər: *Azərbaycan, professional, bəstəkar, janr, konsert, musiqi*

Tarana Huseynova
Nakhchivan State University
https//orcid.org/0009-0001-7945-2004
teranehuseynova24@gmail.com

The Role of the Piano School in the Formation of the Performing Art

Abstract

The emergence of the piano in the 18th century laid the foundation for a new era in clavier performance. At this time, the musical language and expressiveness changed their character, the complexity of musical content led to the complexity of musical notation, and the author's precise interpretation of the work. As a result of many trends that arose before the era of classicism, fullness, dynamism, and contradiction were embodied in the works to a greater extent. This led to a revolution in dynamics.

Since 1937, the beginning of a new stage in the development of all areas, including piano performance, of the great Azerbaijani composer U. Hajibeyli, U. Hajibeyli, attracted young specialists to the work of training national musical personnel, and in 1939, the first pianist to receive professional education in Azerbaijan, Kovkab Safaraliyeva, was appointed head of the piano performance class at the conservatory. After that, D. M. Muradova and Y. U. Pers were also involved in this work.

Thus, the Azerbaijani piano school has passed a long-term development path, and along with it has provided interesting textbooks to the educational system where piano playing is studied. Teachers who have been working in different years have summarized the knowledge and skills they have acquired in their work experience and created a magnificent school and system in the art of performance

Keywords: *Azerbaijan, professional, composer, genre, concert, music*

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Orta əsrlərdə fortepiano ifaçılığı mədəniyyəti Qərbi Avropada musiqi mədəniyyəti tarixində vüsət alan inkişaf ilə sıx bağlı olmuşdur. Bu dövrdə kütləvi ifaçılıq tendensiyalarının formalaşması, musiqi formaları və janrlarının inkişafı, not yazısında əldə olunan nailiyyətlər, klavişli musiqi alətlərinin yaranması fortepiano ifaçılığı sahəsində də irəliyə doğru atılan addımla nəticələnmişdir. Təbii ki, ifaçılıq mədəniyyətinin inkişafı həmin dövrdə hökmranlıq edən dini musiqi fonunda mümkün olmuşdur. Çoxsəsli olaraq yazılan dini musiqi nümunələri, musiqinin əvvəlcə nevmalarla ifadə olunması, daha sonra menzural not yazısının meydana gəlməsi bir tərəfdən ifaçılıq sənətinin ayrı-ayrı sahələrini formalaşdırmış, digər tərəfdən isə kilsənin ciddi müdaxiləsi ifaçılıqda azad yaradıcılıq ideyalarının ifadəsinə mane olmuşdur.

XVIII əsrdə fortepiano alətinin yaranması klavir ifaçılığında yeni bir dövrün təməlini atdı. Bu zaman musiqi dili, ifadəliliyi öz xarakterini dəyişdi, musiqi məzmununun çətinləşməsi not yazısının mürəkkəbləşməsi, müəllif tərəfindən əsərin dəqiq not təfsirini şartləndirdi. Klassisizm dövründən əvvəl meydana gələn bir çox tendensiyanin nəticəsi olaraq, əsərlərdə dolğunluq, dinamiklik, ziddiyyət daha böyük ölçüdə təcəssüm olundu. Bu da dinamikada inqilaba səbəb oldu.

Beləliklə, danışan, oxuyan, imitasiya edən alət rolunda çıxış edən fortepiano ifaçılığı **“yenilənmə”** dövrü yaşayaraq, özünün evolyusiyasını yetişdirdi. Bütün bunlar isə milli fortepiano məktəblərinin yaranmasına imkan yaratdı ki, bu məktəblər də ifaçılıq sənətini daha böyük nailiyyətlərlə zənginləşdirdilər. Bu baxımdan müxtəlif ifaçılıq məktəbləri, bu məktəblərdə göstərdikləri fəaliyyət ilə qazandıqları bilikləri sistemləşdirərək fortepiano ifaçılığı pedaqogikası yaradan müəllim-ifaçıların müxtəlif metod və üsulları haqqında danışmaq lazımdır (Alekseyev, 1978, s. 76).

Milli fortepiano madəniyyəti çoxşaxəli bir anlayışdır. Bu anlayış özündə ifaçıların konsert fəaliyyətini, müxtəlif ölkələrin musiqili-pedaqoji fəaliyyatinin səviyyəsini, metodik fikirlərin inkişafını, musiqi təhsili sistemində fortepiano siniflərinin vəziyyətini, fortepiano ədəbiyyatının həcmini, fortepiano alətinin sayını və.s birləşdirir. Bütün bunların qarşılıqlı əlaqəsindən daha çox bu mədəni sistem anlayışının kökündə duran əlaqəyə, yəni müxtəlif milli məktəblər, bu məktəblərin qarşılıqlı əlaqəsi, onlarda fəaliyyət göstərən ifaçı-pedaqoqların metod və üsullarının müasir fortepiano ifaçılığına qazandırdığı üstünlüklərə diqqət verilməlidir. Belə məktəblərdən biri də Vyana məktəbidir.

Tədqiqat

Vyana fortepiano məktəbinin əsası Karl Çerni (1791-1857) tərəfindən qoyulmuşdur. K. Çerni istedadlı müəllim kimi fortepiano ifaçılığında əhəmiyyətli rol oynamışdır. L. V. Bethovenin tələbəsi olan K. Çerni Ferents List, Sigizmund Taberq, Teodor Leşetitski və başqalarının müəllimi olmuşdur.

K. Çerninin metodikası böyük əks-səda doğurmuş və daha məqsədəuyğun hesab edilmişdir. O, ifa zamanı əlin bütün imkanları ilə hərəkət etməyi təklif etmiş və ifadə vasitələrinin zənginliyinə əhəmiyyət verməyə çağırmışdır. K. Çerninin pedaqoji prinsipləri ifaçının uzun saatları əhatə edən gündəlik məşqlərini əhatə edirdi. Bu proses nəticəsində "məxməri" səs əldə edilir, müxtəlif texniki vərdişlər mənimsənilir, ifada ahənglik, sürət, çəldlik təmin olunurdu (Abdullayeva, 2009, s. 59).

Fortepianoda zəngin səslənməyə nali olan, ona "oxuyan", səs tembrlərində spesifik gözəllik olan alət siması qazandıran London fortepiano məktəbi sonrakı dövrün fortepiano sənəti üslubunda təkamülü müəyyən etmişdir. London məktəbinin kulminasiyası hesab edilən əsrin sonu XIX əsrin sərhədlərində Klementi, Kramer və Dussekin London üslubunun ən qiymətli nümunələri hesab edilən sonataları yazılmışdır.

London fortepiano məktəbi tarix baxımdan daha başqa bir özünəməxsusluğu ilə diqqəti cəlb edir. Belə ki, bu məktəb erkən Avropa pianizminin formalaşması prosesini müəyyən edir. Bu proses isə XVIII əsrin sonu XIX əsrin əvvəllərində klavesinizmdən fortepianoya keçidi özündə birləşdirir. Şəxsi nəzəri biliklərinə əsaslanan Klementi, Dussek, Kramerin yenilikçi ideyaları sonrakı dövrdə də davam etdirilmişdir (Qasımova, Abdullayeva, 2011, s. 112).

XIX əsrin I yarısında Avropada piano ifaçılığı baxımından yüksək peşəkarlıq nümayiş etdirən məktəblərdən biri də fransız fortepiano məktəbidir. Bu məktəbin ən böyük nailiyyəti ifaçılığın nəzəri problemlərini və onların həllini hazırlayan çox sayda pedaqoq-ifaçılarla bağlıdır.

XIX əsrin əvvəllərində Paris konservatoriyasında dərs deyən professor Jan Lui Adan olduqca çox sayda ifaçı-virtioz yetişdirmişdir. Onun ən istedadlı tələbələri arasında Fridrix Kalkbrenner, Ferdinan Herold, Antuan Lemuan kimi məşhur simalar var.

1895-ci ildə J. Adanın "Metodlar keçid dövrünün pianistlik tədrisində əsas tədqiqatdır" adlı nəzəri kitabı çıxır. Bu klavesin pedaqogikasını fortepiano pedaqogikası ilə birləşdirən "metodik körpü"dür. Bu əsərlə o zaman üçün yeni alət olan fortepianoda tədrisin metodik problemlərinin analitik təhlili başlayır. F. Kuperen və F. Baxın ənənələrini davam etdirən J. L. Adan əsərində özünün fortepiano səslənməsi sahəsində iş metodikasını təqdim edir, musiqi əsərinin ekspressiv, incə ifasını fortepiano ifaçılığının estetik məqsədi olaraq təyin edir və qeyd edir ki, musiqinin üslubu bütün kəskinliyi ilə hiss olunmalıdır. Adan məsləhət görür ki, başqalarına bənzəməyə çalışmayaraq mətni dəqiqliklə ifa etmək lazımdır. Adan belə yazır: "Musiqi danışıqla eyni qanunlara tabedir və piano ifaçısının mükəmməlliyi ifadəli ifadan ibarətdir. Buna görə də zövqün inkişafı birinci dərəcəli əhəmiyyətə malikdir. Melodiyanın müxtəlif passajlarını müxtəlif çalarlarla dəfələrlə təkrar edərək çalmaq lazımdır". Fortepiano alətinin səslənməsinə diqqət yetirən Adan pianistin pilləyə səsin çalar və gücünə təsir edən toxunuşu haqda özünün elmini yaratmışdır. Adan ilk dəfə pillənin götürülməsi və çıxarılmasının özünəməxsus ifa üslubu olduğunu dərk edən pedaqoq olmuşdur. O, əsərlərində dempfer"li pedaldan istifadə üsulları haqqında danışır. Bu da yeni bədii imkanların ortaya çıxması ilə nəticələnir (Nikolayev, 1950, s. 56).

Fransız fortepiano məktəbinin digər nümayəndəsi Anri Herts isə 1825-ci ildə fortepiano fabriki işlətməyə başlayaraq, bu alətin təkmilləşdirilməsi ilə məşğul olur. O, ilk dəfə alətdə səssiz materiallardan istifadə edir. Polad simlər hava temperaturunun dəyişkənliyinə daha az reaksiya verdiyi üçün alətdəki mis simləri polad simlərlə əvəz edir.

Hertsin pedaqoji məsləhətləri fortepianoda virtuoz ifaçılıq sahəsində o zaman artıq mövcud olan bütün standartları qabaqlayırdı. Polifonik texnikanın mükəmməl mənimsənilməsi üçün o, Q. Hendel və İ. S. Baxın fuqalarını ifa etməyi tövsiyə edirdi. O, belə hesab edirdi ki, ifaçı texniki problemlərə 1 saatdan çox vaxt sərf etməməlidir, yerdə qalan 3-4 saatı isə o, bədii məsələlər, səs üzərində işləməlidir. Herts ifa tərzinə həmişə diqqətlə yanaşmışdır. Onun nəzəri əsərləri sadəcə tələbələr sadəcə tələbələr üçün deyil, müəlimlər üçün də əvəzsiz mənbədir (Alekseyev, 1988, s. 87).

1949-cu ildən Üzeyir bəy Hacıbəylinin adını daşıyan Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında yaradılan fortepiano ifaçılığı sinfində təhsil alan onlarla ifaçı sonradan Azərbaycanda peşəkar piano ifaçılığı ilə məşğul olan böyük sənətkarlar kimi tanınmışlar. 1921-1923-cü illərdə həmin sinfə millyyətcə rus olan pedaqoq Zvreva və professor Presman rəhbərlik etmişlər. Peterbuq Konservatoriyasının professoru Yesipovanın tələbəsi olan Respublikanın Əməkdar incəsənət xadimi, professor Şaroyevin də Azərbaycan fortepiano ifaçılığı məktəbinin yaradılmasında xüsusi xidmətləri olmuşdur. Bütün bunlar 1920-ci illərdə Azərbaycanda forpteiano ifaçılığı sənətinin formalaşmasında atılan ilk ən mühüm addımlar idi (XX əsr Azərbaycan musiqisi, 1994, s. 43).

1930-cu ildə öz inkişafında yeni bir mərhələyə qədəm qoyan Azərbaycan fortepiano ifaçılığı sənəti daha geniş mənada inkişaf etməyə başlayır. Görkəmli rus piano ifaçısı və pedaqoqu Z.V.Nikolayevanın tələbəsi Respublikanın xalq artisti, professor Mayor Rafailoviç Brennerin (1906-1973) 1935-ci ildə etibarən Azərbaycanda fəaliyyət göstərməsi nəticəsində milli piano ifaçılığı məktəbi tamamilə yeni sima qazanır. 1930-cu ildən Peterburq filarmoniyasının solisti olan bu istedadlı ifaçının tələbələri arasında müasir zamanda Azərbaycan piano ifaçılığı sənətinin ən məşhur nümayəndələrindən biri Fərhad Bədəlbəyli də var (Rəcəbov, 2010, s. 23).

1937-ci ildən Azərbaycanın dahi bəstəkar Ü. Hacıbəylinin Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına rəhbərlik etməyə başlaması bütün sahələrin inkişafı, o cümlədən piano ifaçılığında da yeni mərhələnin başlanğıcı olur. Ü. Hacıbəyli milli musiqiçi kadrların yetişdirilməsi işinə gənc mütəxəssisləri cəlb edir və 1939-cu ildə Azərbaycanda professional səviyyədə təhsil almış ilk piano ifaçısı Kövkəb Səfərəliyeva konservatoriyada fortepiano ifaçılığı sinfinin başına gətirilir. Bundan sonra D. M. Muradova və Y. U. Pers də bu işə cəlb edilir (Azərbaycan xalq musiqisi: oçerklər, 1981, s. 76).

Nəticə

Beləliklə, Azərbaycan fortepiano ifaçılığı məktəbi uzun illəri əhatə edən inkişaf yolu qət edərək özü ilə bərabər fortepiano ifaçılığı öyrənilən təhsil sisteminə maraqlı dərsliklər bəxş etmişdir. Ayrı-ayrı illərdə fəaliyyət göstərən müəllimlər öz iş təcrübələrində əldə etdikləri bilik və vərdişləri ümumiləşdirərək, ifaçılıq sənətində əzəmətli məktəb və sistem yaratmışlar.

Ədəbiyyat

1. *Azərbaycan xalq musiqisi: oçerklər*. (1981). Elm.
2. Abdullayeva, Z. (2009). *Azərbaycan musiqi ədəbiyyatı.* Adiloğlu.
3. Alekseyev, A. (1978). *Iz istorii fortepiannoy pedagogiki.*
4. Alekseyev, A. (1988). *Istoriya fortepiannogo iskusstva.*
5. *XX əsr Azərbaycan musiqisi* (məqalələr toplusu). (1994).
6. Qasımova, S., Abdullayeva, Z. (2011). *Azərbaycan musiqi ədəbiyyatı.* Elm və təhsil.
7. Nikolayev, L. (1950). *Ocherki po metodike obucheniya na fortepiano.*
8. Rəcəbov, O. (2010). *Orta məktəblərdə musiqi fənninin tədrisi haqqında*.

Daxil oldu: 11.09.2024
Baxışa göndərildi: 10.11.2024
Təsdiq edildi: 05.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/263-282

Ichoui Imad
Mohamed Cherif Messaadia University
https://orcid.org/0009-0007-3629-7415
i.ichoui@univ-soukahras.dz

The Disciplinary System for Employees of the League of Arab States

Abstract

This article studies and analyzes the disciplinary system for employees of the League of Arab States. The first part identifies the violations that require disciplinary responsibility for employees. The second part discusses the provisions regarding the disciplinary responsibility of employees of the League of Arab States, including the procedures for establishing disciplinary responsibility and the disciplinary penalties imposed on those who violate the regulations and rules of the League of Arab States. The third part addresses the guarantees of disciplinary accountability, both administrative and judicial. The article concludes with a summary of findings and suggestions.

Keywords: *League of Arab States, international employee, disciplinary responsibility, obligations, Administrative Court of the League of Arab States, international administrative judiciary, disciplinary punishment, administrative investigation*

Ichoui İmad
Mohamed Cherif Messaadia Universiteti
https://orcid.org/0009-0007-3629-7415
i.ichoui@univ-soukahras.dz

Ərəb dövlətləri liqasının işçiləri üçün intizam sistemi

Xülasə

Bu məqalə Ərəb Dövlətləri Liqasının işçiləri üçün intizam sistemini öyrənir və təhlil edir. Birinci hissədə işçilər üçün intizam məsuliyyəti tələb edən pozuntular müəyyən edilir. İkinci hissədə Ərəb Dövlətləri Liqasının işçilərinin intizam məsuliyyəti ilə bağlı müddəalar, o cümlədən intizam məsuliyyətinin yaradılması prosedurları və Ərəb Dövlətləri Liqasının nizamnamə və qaydalarını pozan şəxslərə qarşı tətbiq edilən intizam cəzaları müzakirə olunur. Üçüncü hissə həm inzibati, həm də məhkəmə intizam məsuliyyətinin təminatlarına toxunur. Məqalə nəticələrin və təkliflərin xülasəsi ilə yekunlaşır.

Açar sözlər: *Ərəb Dövlətləri Liqası, beynəlxalq işçi, intizam məsuliyyəti, öhdəliklər, Ərəb Dövlətləri Liqasının İnzibati Məhkəməsi, beynəlxalq inzibati məhkəmə, intizam cəzası, inzibati istintaq*

Introduction

Although an international organization, as a subject of public international law, possesses independent and distinct will from the will of its member states, it cannot express this will, achieve its objectives, or perform its functions unless through a set of bodies affiliated with it. These bodies require the necessary tools for their administrative management and to operate on a permanent or semi-permanent daily basis through international employees.

The League of Arab States is considered one of the regional international organizations with an Arab character, distinct and independent from the will of its member states. It has tasks that extend across all areas. The League of Arab States strives to achieve its goals, but it can only do so through its administrative body, which is staffed by what are called "international employees."

To achieve the status of an international employee, several elements and conditions must be met, including

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

1. **Subordination of the international employee to the organization**: The employee does not perform their work in their own name or on behalf of their country but on behalf of a legal entity, which is the international organization they work for.
2. **Full-time dedication of the international employee**: The international employee is expected to dedicate all their time, effort, and energy to the organization. This does not mean that their work must be continuous or permanent, but rather that they must fully dedicate themselves to serving the organization for the duration of the contract between them and the organization.
3. **Performance of work under the supervision of the organization's bodies**: The international employee performs their duties under the guidance of the organization's regulations and under the instructions and orders of their superiors within the organization.
4. **The goal of the international employee**: The employee's goal is to achieve the objectives of the organization they serve.

There must be a collective agreement that establishes permanent or temporary administrative bodies and specifies the appointment of employees, their roles, and how they perform their duties. They are subject to a special legal system that defines their rights and obligations in relation to the organization they belong to

An employee is subject to a disciplinary responsibility system, whether at the national or international level. This system serves as the regulator of the employee's behavior and ensures the application of work rules Any violation of duties and obligations by the international employee exposes them to legal accountability and responsibility, but this is in relation to their international organization

Research

The Arab League, like other organizations, also stipulates the disciplinary responsibility of its employees when they are proven to have committed a job-related mistake that necessitates such accountability.

The importance of studying the disciplinary responsibility of Arab League employees lies in its scientific and legal significance. These employees are entrusted with high-level tasks, including achieving cooperation in economic, cultural, and social matters, strengthening the bonds between Arab countries and their peoples, coordinating political and military plans, and preserving their independence. However, during the performance of their tasks, they may commit mistakes that expose them to disciplinary responsibility, which aims to correct and amend the administrative behavior of these employees through disciplinary penalties. On the other hand, it preserves the integrity of the international job and ensures the proper functioning of the international public service (Hegazy, 2017).

The goal of this study is to shed light on the disciplinary responsibility of the Arab League employee and clarify the legal system related to this responsibility by identifying the violations that require it, the procedures for declaring disciplinary responsibility, the sanctions resulting from it, and the guarantees provided by the Arab League for these employees during or after accountability.

All global or regional international organizations have established special systems for their employees regarding the declaration of their disciplinary responsibility. In this context, the Arab League has established a legal system for the disciplinary responsibility of its employees. Hence, the study addresses a fundamental issue that requires research and examination, which is:

To what extent does the disciplinary system for Arab League employees provide effective guarantees for these employees?

This study relies on a descriptive approach by describing and diagnosing the research topic in all its aspects and dimensions. It also uses an inductive approach to analyze and study the disciplinary responsibility rulings for Arab League employees and the guarantees of this accountability (Abu Hejaza, (n.d.).

The issue raised was addressed in three points:

First: Violations that lead to disciplinary responsibility for Arab League employees.

Second: Rulings on disciplinary responsibility for Arab League employees.

Third: Guarantees of disciplinary accountability for Arab League employees.

First: Violations that lead to disciplinary responsibility for Arab League employees.

A disciplinary violation is defined as any action taken by the employee during or outside the performance of their duties that negatively impacts the organization's activities, preventing it from functioning properly, especially if this action is committed with malicious intent.

A professional error is the legal basis on which the management can impose disciplinary penalties on employees. Any deviation by the international employee from their duties, or behavior that tarnishes the dignity of the job or that reflects deliberate or negligent misconduct, is subject to punishment. This was affirmed by the Charter of the Secretariat of the Arab League and its executive regulations, as well as the unified charter for employees of specialized Arab organizations and their executive regulations. They consider that an employee who intentionally or negligently violates the duties stipulated in the charter and its executive regulations, or refuses to carry out orders issued to them by their superiors within the frameworks of the applicable systems, regulations, and decisions, is subject to accountability and punishment.

1- Violation of the obligations established in the Charter and Executive Regulations for Arab League Employees

The founding charters of international organizations, their internal regulations, employment contracts, and host country agreements define the duties imposed on international employees. The content and substance of these duties are nearly identical to those established for national employees in each country. International employees must not accept or hold any position or work that contradicts their duties in the organization. They are also required to work with integrity, neutrality, and independence from their own countries· Any violation of these obligations warrants the declaration of disciplinary responsibility (Mohamed, 2016).

The obligations of Arab League employees that lead to the declaration of disciplinary responsibility in case of violation can be divided into:

A-Positive obligations of Arab League employees

B-Negative obligations of Arab League employees

A-Positive obligations of Arab League employees

Positive obligations refer to duties that the international employee is required to fulfill; failure to do so exposes them to disciplinary responsibility. The positive obligations that Arab League employees must fulfill include:

- **Loyalty of employees to the Arab League**:

This is one of the most important duties and obligations emphasized by the international organization in its selection process for international employees. It requires them to demonstrate administrative loyalty to the organization, monitored continuously within the limits permitted by law, to achieve its set goals. Returning to the international charters, laws, and regulations of organizations, loyalty is considered an essential requirement. International employees must serve the organization with sincerity and honesty, which reflects the necessity of loyalty to the organization.

The definition of Arab League employees' states: **"The employees of the General Secretariat are international employees whose responsibilities and affiliations are determined by the common Arab interest, and they are committed to carrying out their tasks according to the interests and objectives of the League."**

This means that the international employee must be independent from their country. They are not allowed, under any circumstances, to receive instructions from their government or any other international authority, such as the host country. They are obligated to dedicate themselves fully to their position and receive instructions only from the head of the international organization or their direct superiors.

The essence, content, and meaning of absolute and complete international loyalty can be summarized as follows: The international employee must keep in mind as their primary goal the achievement of the higher interests of the organization they work for, without any other considerations. They must not receive any instructions or orders from any entity other than the organization's authorities. The international employee is not concerned with any orders from governments or institutions outside the scope of the organization. Their loyalty is solely to their

organization’s leadership, and they are completely independent of any national or foreign authorities (Al-Far, 1979).

***The requirement for Arab League employees to dedicate themselves fully to their work**:

The international employee must be devoted entirely to the organization and may not engage in any external activities without the permission of the international organization. The international employee must devote all their time to performing their duties, and they should not perform any tasks or activities outside the organization without its approval. This dedication to their international job is considered a fundamental and primary duty, preventing the employee from being influenced by any external factors.

This is a key element that distinguishes international employees from other international staff, as they must allocate most of their time to fulfilling their duties. The employee's time must belong to the organization, and they should not engage in external activities unless permitted by the organization. This obligation applies to all activities performed by the employee, even if these activities are unpaid. The employee's independence from external influences must be guaranteed.

The founding regulations of international organizations have established this primary commitment, requiring international employees to dedicate themselves fully to their jobs, prohibiting them from taking on other tasks, even temporary ones, without the organization's approval. This commitment is outlined in Article 18 of the Charter of the Arab League Secretariat's Employees and Article 06 of the Unified Charter for Employees of Specialized Arab Organizations, both of which prohibit employees from combining their position with another outside the organization, except in cases approved in writing by the Director-General, provided it does not conflict with their duties in the General Secretariat or General Administration (Aziz, 2015).

Given the importance of this duty, disciplinary penalties are imposed on those who violate this obligation, which may even lead to the termination of the employment relationship between the organization and the employee who fails to fully dedicate themselves to their role.

***The obligation of Arab League employees to neutrality and integrity in their work**:

Employees are required to maintain the highest levels of competence, capability, and integrity. The concept of integrity includes, but is not limited to, honesty, neutrality, justice, fairness, transparency, and truthfulness in all matters related to their work and positions.

Integrity and honesty are virtuous qualities, and thus the international employee must embody them when performing their international duties. They must free themselves from personal biases or influences and must ensure neutrality in the execution of their duties. This means not favoring any one-member state, including their own country, but rather treating all states equally without preference or bias. Additionally, if the employee's personal interest conflicts with the organization's interests, they must prioritize the organization’s interests in this regard (Abu Tabeekh, 2011).

This obligation continues with the international employee even after leaving their service. They may not accept any permanent or temporary position, whether honorary or paid, until a reasonable period has passed after leaving their official duties. This means that the employee is prohibited for a specific period after ending their service from engaging in any paid or unpaid professional activities in some projects that are not supervised by the organization.

This obligation represents a sign of the nobility and prestige of international administrative roles. The international employee is required to maintain complete neutrality in political, cultural, religious, and customary matters. They must not display political tendencies or favor any particular political thought or constitutional system. Instead, they must respect all political systems worldwide and handle racial or religious conflicts with transparency and absolute neutrality, providing their services to everyone without political, cultural, religious, or ethnic considerations. They must not express favoritism for one culture over another or favor one religion over another but should express respect for all religions, cultures, and customs. They must respect the traditions and rituals of all people around the world, as they are servants to the international community in all its diversity. Any deviation from neutrality and integrity in international dealings exposes them to legal accountability (Muqbal, 2011).

The Charter of the Arab League Secretariat's Employees and the Unified Charter for Employees of Specialized Arab Organizations address this obligation. They require employees to perform their duties with precision and dedication, ensuring their behavior aligns with their work and that they maintain an appropriate level of professionalism. Employees are also required to cooperate fully with colleagues to ensure the smooth operation of work. They are prohibited from engaging in any political or partisan activity that conflicts with the neutrality and independence of the Arab League.

***Respect for the hierarchy and presidential authority by Arab League employees**: Like national employees, international employees are obligated to respect authority, which is one of their basic duties. All international employment systems stipulate the necessity of respecting presidential authority. Employees are subject to the authority of the Secretary-General, who assigns them any task or function within the United Nations system. According to the Charter of the Arab League Secretariat's Employees and the Unified Charter for Employees of Specialized Arab Organizations, employees are required to follow the instructions of their superiors unless these instructions contradict the regulations. In this case, the employee must inform their superior in writing about the nature of the violation and the potential harm. They are not required to implement these instructions unless confirmed in writing by their superior (Al-Dulaimi, 2004).

International administrative courts have ruled that the presidential authority is not only responsible for the legality of subordinate decisions but can also review the appropriateness of these decisions, modifying or canceling them as necessary.

***Negative obligations of Arab League employees**:

Negative obligations are those where the employee is prohibited from performing certain actions as mandated by international administrative law. Should they engage in such prohibited actions, they will be held accountable. These obligations include the following:

Obligation of Arab League employees to maintain professional confidentiality:

It is well known that each job or position involves certain secrets or confidential information that should only be accessed by those working within the organization. Disclosing such secrets to outsiders can harm the organization's interests. Therefore, it is imperative that the international employee working for any organization refrains from disclosing or using such confidential information for personal gain.

This obligation pertains to maintaining confidentiality and not disclosing the organization's internal secrets or providing any opinions, information, or news that is prohibited from being published, unless authorized by the Secretary-General of the international organization. This obligation also includes refraining from disclosing or broadcasting any information that could harm the organization, even if it is not classified as confidential. Additionally, the international employee must not use this information or secrets for personal gain·

International organizations have adopted stringent and strict procedures to protect their functional security, imposing severe penalties on anyone who jeopardizes the organization's security and interests by disseminating documents, leaking information to the media, governments, institutions, or private companies, whether for money, job offers, or other advantages. Security apparatuses have been established within organizations to protect their secrets and archives and to monitor employees in this regard, ensuring the highest levels of protection, particularly for organizations with military, security, or nuclear interests that require utmost confidentiality (Abdul Karim, 2014).

The Charter of the Arab League Secretariat's Employees and the Unified Charter for Employees of Specialized Arab Organizations prohibit employees from retaining any official documents of the Arab League that are not authorized for circulation. These charters also forbid the disclosure of confidential information an employee becomes aware of during the performance of their duties. Additionally, employees are prohibited from making statements or giving lectures or interviews in the media, unless it is within the scope of their responsibilities or authorized by the Secretary-General·

Prohibition on engaging in activities inconsistent with the work of the organization:

International employees are prohibited from dedicating themselves to any work outside the organization they work for, unless they obtain approval from the organization.

This prohibition excludes cases where the employee's external activity is inherently political, as in such cases, the employee would naturally occupy political positions. For non-political activities, international employment systems generally prohibit employees from holding or running for legislative positions in any national or regional body. If the international employee wishes to run for such positions during their service, these systems typically allow the employee to choose between continuing their international employment or accepting the political position.

This obligation has a dual nature: it is a duty for the employee toward their organization to fully dedicate themselves to their position, and it is also a responsibility toward the host country to avoid any ambiguities regarding the concept of justice, particularly in light of the employee's immunities and privileges, which could negatively affect fairness and healthy competition in other fields (Bouadi, 2013-2014).

The Charter of the Arab League Secretariat's Employees and the Unified Charter for Employees of Specialized Arab Organizations prohibit combining the employee's position with another outside the Secretariat or General Administration, except in cases approved by the Secretary-General or Director-General in writing, as long as it does not conflict with the nature and timing of their work in the Secretariat or General Administration.

***Prohibition on accepting honors and decorations**:

The general principle is that the international employee serves the organization and enjoys independence, which necessitates not accepting any financial or honorary advantages, decorations, or medals from any external entity, including their own country, unless it is in recognition of national or civic duties, and only with the organization's prior consent.

*This ensures that the international employee does not lose their independence and does not fall under the control of external entities, which would undoubtedly harm the interests of the international public service.

*The Charter of the Arab League Secretariat's Employees and the Unified Charter for Employees of Specialized Arab Organizations prohibit employees from accepting any gifts, honors, rewards, or grants from any external entity that are offered due to their position, unless authorized by the Secretary-General. Some organizations have made exceptions to this rule, allowing it in certain cases, such as benefits or honors related to military or national service, as the United Nations does in Article 1/6 of its Staff Regulations.

***2. Disciplinary Violations Standards**

For disciplinary responsibility to apply to an international employee, the error made by the employee must be a personal fault, not an organizational fault. The latter does not fall under the employee's responsibility, but rather under the responsibility of the international organization, as it results from negligence or shortcomings on the part of the organization. A personal fault, however, originates from the employee's actions. This distinction is necessary to determine the appropriate legal jurisdiction for such errors. A judge can recognize an organizational fault because it occurs within the scope of service and should be attributed to the administration, not the employee. This fault can result from legal acts, such as the illegality of a decision, or from physical acts·

A- Gross Negligence:

*Negligence refers to actions that involve a lack of prudence when the employee is faced with an expected danger. This is a primary criterion for the organization to recover damages from the employee's personal funds for losses and damages to the organization's assets and properties resulting from the employee's gross negligence (Rabeh, 2002).

B- Gross Misconduct:

Gross misconduct requires intentional behavior by the international employee. It refers to the employee's deliberate failure to uphold the responsibilities of their position, disregarding the duties that come with their status, and disrespecting the organization's interests. In other words, the employee fails to embody principles such as integrity, neutrality, and loyalty—values that are expected of an international employee. If the employee's actions are found to violate the established standards, or if it is discovered that certain facts about their past could have prevented their hiring, the organization is entitled to impose severe penalties without warning (Mohamed Othman, 2014).

*The United Nations Administrative Tribunal has indicated that gross misconduct leading to dismissal must be clear and indisputable so that the organization can swiftly and definitively remove the employee.

C- Unsatisfactory Service:

The term "unsatisfactory service" is related to the duties performed within the scope of service. It refers to the employee deviating from the expected conduct, not necessarily breaching all obligations. The employee may commit an administrative error that results in their actions being classified as misconduct.

However, it may occur that the wrongful behavior is repeated, leading to the classification of the employee's service as unsatisfactory. Determining whether an error falls under this criterion is within the discretion of the administration in international organizations. The employee's service is considered unsatisfactory when they breach one of the duties imposed on them or deviate from one of them, though not all of them. This does not reach the level of clear gross misconduct that would make it in the best interest of the international organization to swiftly and definitively remove the employee. However, it poses a threat to the smooth functioning of the organization, and thus, disciplinary action should be taken.

Second: Disciplinary Liability Provisions for Employees of the Arab League:

The disciplinary system cannot exist without a legal basis to justify it. Every element of disciplinary responsibility must be based on a legal foundation, even though the administration and investigating bodies have discretionary authority. This authority is not absolute, but rather constrained by the objective of maintaining the proper functioning of the organization and protecting its interests. Some employee behaviors may not constitute serious misconduct, or may not present a level of danger significant enough to warrant immediate dismissal, nor may they harm the interests of the organization in which the employee works (Al-Arnan Mouloud, 2012-2013).

1. Disciplinary Procedures for Employees of the Arab League:

The disciplinary system for employees is the domain in which the international organization exercises its discretionary authority. Senior employees of the Arab League can reprimand their subordinates if they commit errors in their duties. However, exercising this authority is subject to several procedures to ensure the right to defense, starting with an investigation and then proceeding to a disciplinary accountability committee.

A- Disciplinary Investigation for Employees of the Arab League**:**

A disciplinary investigation involves a set of procedures aimed at uncovering the truth by confronting the employee with the allegations against them, allowing the employee to express their views, and discussing all evidence related to the alleged misconduct to establish the truth. Employees who either fail to perform their duties or commit misconduct are referred for investigation, keeping in mind the employee's rank. The procedure is as follows:

- For employees in the second category, their immediate superior submits a memo to the Secretary-General or the Director-General, detailing the alleged violations for review, deciding whether to refer the employee for investigation before the designated body.
- For employees in the third, fourth, and fifth categories, their direct supervisor submits a memo to the department head detailing the alleged violations to determine whether to investigate or refer the case to the legal affairs department.
- For employees in the first category, the Secretary-General is responsible for addressing the matter and taking the necessary action.

The investigator must be from the second or third category and of a higher rank or more senior than the employee being investigated.

B- Investigator's Authority:

The investigator verifies the validity of the alleged violations within the scope of their assigned task. In this regard, the investigator has the right to summon any witnesses, hear their statements, and review the necessary documents for the investigation.

If the investigator discovers, during the investigation, that the employee has committed other violations directly related to the original violation, they may request permission from the Secretary-

General or Director-General to investigate these new violations. If the investigator finds during their inquiry that there are facts that may constitute a criminal offense, they must immediately notify the Secretary-General or Director-General and refer to them in their report. The investigator must notify the Secretary-General or Director-General of any violations discovered during the investigation, even if they are unrelated to the original violation (Al-Zahawi, 2019).

An employee who is referred for investigation or disciplinary trial cannot be granted any leave as stipulated in the employees' statute, except for sick leave or maternity leave in the case of female employees, without prior approval from the investigator or the head of the committee, depending on the case.

Investigation Procedures:

The investigator prepares a report that includes the date of each session of the investigation, its location, the necessary personal details of the employee, and the alleged violations. It also includes the questions directed to the employee and their responses. Both the investigator and the employee sign each page of the investigation documents.

If the employee fails to appear at the scheduled time and place for the investigation, a new appointment will be set. If the employee does not attend the new appointment or fails to provide an acceptable excuse for their absence, it will be considered an admission of guilt. If the employee refuses to answer the questions posed during the investigation, they must provide a written reason for their refusal, or else their refusal will be considered an admission of the accusation. The investigator must record this refusal in the report.

If the employee refuses to sign their statement in the investigation report, they must provide a written reason for this, and the investigator must record the refusal in the report.

The investigator cannot be a member of the disciplinary accountability committee, as stated in a ruling by the Administrative Court of the Arab League, which affirmed: "The disciplinary council is a quasi-judicial body whose decisions resemble judicial rulings. Therefore, if one of its members conducts the investigation with the accused, they are prohibited from participating in the disciplinary trial unless there is an explicit provision stating otherwise. Violating this fundamental principle of fair trial procedures renders the decision made by the disciplinary council invalid as it is based on invalid procedures."

B- Disciplinary Accountability Committee for Employees of the Arab League:

It is a settled principle in all international organizations that disciplinary penalties cannot be imposed on an employee unless the opinion of the relevant disciplinary bodies has been taken and the employee has been investigated and allowed to defend themselves against the allegations (Hayat, 2011-2012).

If the investigator's report indicates that the alleged violation committed by the employee warrants a severe penalty, the Secretary-General or Director-General decides to refer the employee to the "Disciplinary Accountability Committee." The referral decision includes details of the violations attributed to the employee, and the employee must be notified of the decision at least one week before the scheduled date for the accountability proceedings.

Formation of the Disciplinary Accountability Committee for Employees of the Arab League:

The Disciplinary Accountability Committee for the General Secretariat of the Arab League is composed of six members appointed by the Secretary-General for a period of three years, as follows:

- The Secretary-General selects the Committee Chairperson from among the employees of the first category and two members at the level of Senior Director.
- Three members are elected by employees from among the employees of the third, fourth, and fifth categories through a secret ballot.
- No more than one member of the committee can belong to the same country, and membership in the committee cannot overlap with membership in any other committee formed under this system.

The Disciplinary Accountability Committee for the employees of the specialized Arab organizations is composed of five members appointed by the Director-General for a period of three years, as follows:

- The Director-General selects the Committee Chairperson from among the employees of the first and second categories, and two "primary" members from among the employees of the second and third categories, as well as two reserve members.
- Two "primary" members and two reserve members are elected by employees from among the employees of the second and third categories through a secret ballot.

Elections for the three members are held on the scheduled date once the required nominations from each category have been submitted. If at least two employees from different categories (third, fourth, or fifth) do not submit nominations, the Secretary-General will postpone the election to a later date when new nominations will be presented. Elections will take place on the new date, regardless of the number of candidates from each category. In the case of no nominations or no submissions from two different categories, the Secretary-General will appoint the necessary primary and reserve members to complete the committee's formation (Aisha, 2018-2019).

The voting and vote counting processes are supervised by an "Elections Committee," consisting of three members who are not candidates and are appointed by the Secretary-General or Director-General, with one selected as the Chairperson. The Committee submits a report to the Secretary-General or Director-General, detailing the voting process and a list of candidates, ranked by the number of votes they received.

The Chairperson or any member of the committee must recuse themselves from considering a case involving one of their relatives. A member of the committee must recuse themselves from considering a case involving an employee whose rank is higher than theirs. The employee facing the committee has the right to request the recusal of the Chairperson or any other member of the committee if there are justified reasons for it. The committee decides on the request before proceeding with the case, and its decision in this regard is final. If a member of the committee is facing accountability, their membership is suspended until the matter is resolved. If they are found guilty, their membership is revoked from the date of the decision. A committee member's membership is also revoked if they are transferred outside the headquarters, effective from the date of the transfer decision.

The Administrative Court of the Arab League has considered the rule for recusing the Chairperson or any member of the committee as an ethical and justice-based principle. A judgment panel cannot include someone who has initiated the accusation or has a conflict of interest with the accused, whether by kinship or mutual interests.

Resignation of Committee Members:

Any member of the committee may resign by submitting a written request to the Secretary-General or Director-General, specifying a notice period of no less than one month. The resigning member must continue their duties until they receive formal written notification accepting the resignation. If no notification is received within a month of submission, the resignation is considered accepted after the expiration of the specified period. The reserve member, whether appointed or elected as the case may be, will replace the original member for the remaining duration of the committee's term (Al-Ajmi, 2011).

Tasks of the Disciplinary Accountability Committee for Employees of the Arab League:

The Chairperson of the Accountability Committee assigns one of its members as the committee's rapporteur. If there are multiple cases before the committee, a rapporteur is assigned to each case. The rapporteur is responsible for preparing the file and collecting the necessary information, either from the employee referred to the committee, witnesses, or experts when needed. The rapporteur gives the employee reasonable timeframes to prepare their responses and studies the file, recording their observations. They then submit a detailed report to the Chairperson of the committee, covering all facts and documents related to the violation.

If the rapporteur finds that the violation attributed to the employee also constitutes a criminal offense that requires referral to the judiciary, they will immediately report this to the committee for review. The committee will notify the Secretary-General or Director-General of its opinion, who will then make the necessary decision. The committee continues its work unless the Secretary-General or Director-General decides to refer the matter to the judicial authorities. In such a case, the committee

must suspend its proceedings until the judicial authorities issue their decision to dismiss or make a final ruling, and will discontinue its investigation unless the violation involves administrative misconduct.

The Secretary-General or Director-General may decide to suspend the employee from work for up to three months with a reduction of a quarter of their salary if this is deemed necessary for the integrity of the investigation. If the investigation is closed, the employee will be reimbursed the withheld salary portion (Hicham, 2017-2018).

Additionally, the Secretary-General or Director-General may decide, by their authority, to suspend an employee from work with half pay, if the employee is referred to the judiciary due to criminal charges related to integrity or honor. In this case, the disciplinary procedures are suspended until the judicial authority issues a decision, whether for dismissal or a final ruling. The decision to close the case or a final ruling of acquittal has full legal authority, and if the case is dismissed or the final ruling is acquittal, the employee will be reimbursed the suspended portion of their salary.

The Accountability Committee meets upon invitation from the Chairperson or their deputy. The meetings are valid only if at least three members are present, including the Chairperson or their deputy. The meetings are confidential. The Chairperson or their deputy must notify the employee at least one week in advance for employees of the General Secretariat of the Arab League and at least three days in advance for employees of specialized Arab organizations. The employee has the right to be represented by a lawyer during the proceedings. Both the employee and their lawyer have the right to access the rapporteur's report, which can be done in the presence of the Chairperson or their delegate from the committee

The work of the committee begins with reading a statement about the violation committed and reviewing the documents and results in the report prepared by the rapporteur. The committee hears statements from witnesses and experts, and may also listen to a representative from the Personnel Affairs Committee. The committee's rapporteur records the minutes of the sessions, which are signed by the Chairperson of the committee.

The employee is interrogated by the committee regarding the violations attributed to them, and their responses are heard. Neither the investigator nor the committee may request the employee to take an oath, nor may any witness, called by the employee or the General Secretariat, testify before taking an oath. If the employee is unable to personally testify, the committee may rely on the statements of their lawyer (Abdullah Ali, 2011).

If the investigator or the committee deems it necessary to summon an employee working outside the organization's headquarters to appear in person, the organization will cover their travel and accommodation expenses.

The resignation of an employee does not prevent the continuation of disciplinary proceedings if they were initiated before the employee left service, nor does leaving service prevent judicial pursuit. An employee's resignation cannot be accepted if they are under investigation or referred to a Disciplinary Accountability Committee until the matter is definitively decided.

The right to hold an employee accountable expires after one year from the discovery of the violation or three years from its occurrence. However, the statute of limitations is suspended once investigation or accountability procedures begin. If the violation constitutes a criminal offense, the right to pursue accountability does not expire except with the dismissal of the criminal case.

Deliberations of the Accountability Committee for Employees of the Arab League:

The deliberations of the committee are confidential. Recommendations are made by the majority of present members. In the case of a tie, the side of the Chairperson prevails. The committee may propose imposing a penalty on an employee who has been acquitted by the judiciary if it finds that the violation constitutes an administrative error.

The committee prepares a report containing its opinion, including reasons for suggesting a penalty or acquitting the employee referred to it. The report is signed by the present members of the committee and submitted by the Chairperson or their deputy, along with the investigation file, to the Secretary-General or Director-General. The Chairperson or any member may express a dissenting opinion in the report.

Severe penalties are imposed by the Secretary-General, based on the recommendation of the Employee Accountability Committee. The Secretary-General or Director-General issues the penalty decision, and may reduce the proposed penalty. The investigation file is kept in the General Administration of Administrative and Financial Affairs.

The General Administration of Administrative and Financial Affairs notifies the employee of the penalty decision and keeps a copy in the employee's personal file. Minor penalties are imposed by the Head of the General Administration or the relevant unit after conducting their own investigation or delegating it to someone else, for employees in categories III, IV, and V. Minor penalties for category II employees are imposed by the Secretary-General based on the recommendation of the Head of the relevant unit (Reda, 1989).

Disciplinary Penalties for Employees of the Arab League

While the administrative authority of the president provides discretionary power to assess the administrative misconduct committed and determine the appropriate penalty, the legitimacy of this authority lies in the fact that no penalty should be imposed unless stipulated by the rules and regulations governing penalties. Additionally, the penalties must not be excessive, meaning there must be no mismatch or disproportion between the severity of the misconduct and the type or amount of the penalty. This would imply an abuse of the power to punish and thus an act of arbitrariness. The regulations and systems of employees in international organizations, such as the staff regulations of the Arab League, categorize the disciplinary penalties based on the severity of the work-related mistake committed. The principle is that whoever has the authority to impose the most severe penalty also has the authority to impose lighter penalties. The disciplinary penalty mechanisms for international employees begin with the lighter penalties, progressing to the more severe ones.

This section will be divided into:

- **A. Types of disciplinary penalties for Arab League employees.**
- **B. Removal of disciplinary penalties for Arab League employees.**

A. Types of Disciplinary Penalties for Arab League Employees

The Arab League has divided the disciplinary penalties imposed on its employees into light penalties and severe penalties.

Light Disciplinary Penalties for Arab League Employees

The Staff Regulations of the Arab League General Secretariat and its Executive Regulations, as well as the Executive Regulations of the Unified Staff Regulations for Arab Specialized Organizations, stipulate three types of light penalties, which include the following:

1. Written Warning: This involves a written notice to the employee about the alleged violation, along with a warning to improve their work and conduct in the future.

2. Salary Deduction for up to One Week: A deduction of no less than one day’s salary and no more than seven days, based on a rate of one-thirtieth of the employee’s monthly basic salary. The decision is implemented starting from the month following the employee's notification of the penalty.

3. Reduction in Performance Evaluation: This involves reducing the performance evaluation score within the employee’s current evaluation grade.

Severe Disciplinary Penalties for Arab League Employees

The Staff Regulations of the Arab League General Secretariat and its Executive Regulations, as well as the Executive Regulations of the Unified Staff Regulations for Arab Specialized Organizations, stipulate four types of severe penalties, which include the following (Miloud, 2017):

1. Loss of Two Annual Allowances (Maximum): The employee is deprived of their annual allowance for a period of one or two years at most.

2. Loss of Promotion for up to Four Years: The employee is denied promotion for up to four years.

Removal from the list of promotion candidates:

This will be done by removing his name from the list of eligible candidates for promotion for a period of 4 years from the date of the penalty.

Grade reduction:

This involves lowering the employee's grade to the next immediate lower grade or two grades within the same category. The employee's salary in the new grade will be at the same increment level as their previous increment. Their seniority will be ranked at the top of the list for the new reduced grade, and their name will be included in the list of candidates for promotion after four years, provided that the other conditions for promotion are met.

Dismissal from service:

This is considered the most severe type of disciplinary action because it results in the termination of the employee's employment relationship. It refers to the permanent termination of the employee's service in the organization due to serious misconduct, unsatisfactory performance, or repeated disciplinary issues to the extent that warrants their dismissal. It involves the termination of the employee's service and the settlement of their rights starting from the date the dismissal decision is issued.

An employee who absents themselves from work without a valid excuse for a continuous period of 15 days will be suspended without pay, and their case will be handled as follows:

- If the Secretary-General does not accept the reasons for the absence, the employee will be considered as having resigned from the day they were absent from work.
- If the Secretary-General accepts the reasons for the absence, the duration of the absence will be deducted from their leave balance (if any), otherwise, the corresponding number of days will be deducted from their salary.

The case of an employee who is absent for less than 15 days will be handled as follows:

- If the head of the general administration or the relevant unit accepts the reasons for the absence, the duration will be deducted from their leave balance (if any), otherwise, it will be deducted from their salary for the days they were absent.
- If the head of the general administration or the relevant unit does not accept the reasons for the absence, the case will be referred to the Accountability Committee.

In all cases, the employee will be considered as having resigned if their absence exceeds 30 days. The decision to consider the employee as having resigned will be revoked if it is confirmed by the Secretary-General that the employee's absence was due to force majeure beyond their control.

Erasure of disciplinary penalties for Arab League employees:

Humanitarian logic dictates that the effects of disciplinary penalties should not extend throughout the employee's service period. There should be an opportunity for the employee to reform, contributing to the improvement of their behavior. Additionally, if the employee demonstrates good behavior after the penalty period, it is illogical for the penalty to remain in effect throughout their entire career, especially since erasing the penalty can improve the employee's psychological well-being, which will, in turn, enhance their work performance (Boudaif, 2005).

The right of an employee to request the erasure of disciplinary penalties:

An employee who has been penalized, excluding dismissal from service, has the right to request the removal of the penalty after two years if it was a light penalty, and after four years if it was a severe penalty. The request is submitted to the Secretary-General or the Director-General, who will decide, after consulting the head of the administration or the direct supervisor of the employee, whether to approve or reject the request based on the employee's file, including performance reports. The period for erasing the penalty is calculated from the date the decision is issued.

The decision to erase the penalty is issued by the Secretary-General or Director-General, and it is considered as if the penalty never occurred for future purposes, without affecting any rights or compensations resulting from it. All related documents and references are removed from the employee's service file. The erasure of the penalty does not restore the employee's previous position or recover any financial amounts deducted before the penalty was erased.

Third: Guarantees for Disciplinary Accountability for Employees of the Arab League:

Important guarantees for disciplining international employees include administrative and judicial guarantees. The administrative guarantees include both those that are applied prior to and after the issuance of the disciplinary decision, ensuring the employee's rights and reviewing administrative decisions to ensure that the administration did not act arbitrarily, discriminate against the employee,

or impose disproportionate penalties. The subsequent guarantees involve appeals before the highest authority that issued the decision, known as presidential appeal. The final level of review of administrative decisions represents the judicial guarantee for the employee, allowing for a legal challenge if the decision is flawed or arbitrary. If an employee is unsuccessful in challenging the administration's decision, they can resort to the courts to resolve the dispute with the international administration.

1- Administrative Guarantees for Disciplinary Accountability of Arab League Employees:

While the disciplinary authority has broad discretionary power to classify disciplinary violations and choose the appropriate penalties, this authority is not an arbitrary privilege. It must adhere to a set of controls to ensure it is not abused when applying a disciplinary penalty appropriate to the violation committed by the employee. Otherwise, the decision involving the penalty will be considered flawed due to a violation of the law or an abuse of power.

The administrative guarantees for disciplinary accountability of Arab League employees include:

A- Employees' right to view their files

B- Employees' right to defend themselves

C- The speed of disciplinary mechanisms in making decisions

A- Employees' right to view their files:

When an employee is notified of the mistakes attributed to them, they are also entitled to view their disciplinary file. This allows the employee to examine the evidence and documents in the possession of the administration, enabling them to prepare their defense.

The right of the employee subject to investigation to view their file:

The employee who is referred for investigation has the right to view their file. The international administration must provide the employee under investigation with their file, allowing them to review the documents and evidence related to the allegations against them. This file must include all documents, papers, and reports prepared about the employee, as well as anything related to the allegations made against them (Younis, 2011).

To emphasize the importance of the employee's right to view their disciplinary file as an essential guarantee, it must be adhered to, respected, and ensured for the employee when it comes to any disciplinary accountability, especially in light of the developments in legal texts and the spread of the philosophy of clarity and transparency, which has started to invade administrative fields.

This guarantee is confirmed in the executive regulations of the staff basic system and the executive regulations of the unified staff system for specialized Arab organizations. These regulations confirm that the employee under investigation has the right to view the papers related to the alleged violation before the investigator. They may also record their observations on these documents, though they do not have the right to obtain copies of them.

B- The right of Arab League employees to defend themselves:

The right to defense is a natural right recognized for every accused individual, even if not explicitly stated by law, as it relates to the higher principles of justice. It is considered one of the sacred rights that cannot be violated or reduced in any proceedings, whether civil, criminal, administrative, or disciplinary. This is because, while it is in the interest of the administration to impose the appropriate penalty on the offending employee in order to achieve the goal of punishment—general deterrence and specific deterrence—the interest of the guilty employee is also paramount in protecting and guaranteeing their right to defend themselves and prove their innocence. This right is exercised by allowing the employee to present their statements, either personally or through their lawyer.

The guarantee of exercising the right to defense is considered the most important guarantee in imposing disciplinary penalties, as it enables the employee to defend themselves against any injustice. There is no greater oppression or coercion than silencing voices, binding hands, and preventing those with rights from refuting or disproving the accusations made against them. Therefore, this right is considered sacred (Bakkay, 2021).

Respecting the right to defense is a fundamental and essential principle that governs disciplinary procedures in international employment. Given the importance of this principle, most international

organizations explicitly include it in their employee regulations. The right to defense allows the accused employee to prove their innocence and ward off the allegations against them throughout all disciplinary procedures. Therefore, no disciplinary penalty may be imposed on an international employee before they are given the opportunity to present their defense, and this is done by hearing their statements regarding the alleged violations.

The Arab League General Secretariat's staff regulations and the unified regulations for the employees of specialized Arab organizations emphasize that no penalty may be imposed on an employee before they have submitted their written defense. Additionally, the penalty may not be aggravated beyond the proposal of the Accountability Committee.

The Administrative Court of the Arab League emphasized the employee's right to defend themselves. In one of its decisions, it stated: "The report submitted in the file accused the plaintiff of negligence in their work, based on an investigation conducted by the investigator without preparing a record documenting the plaintiff's defense concerning the negligence cited by the investigator, and without including the statements of this defense in the papers to ensure that the court is convinced of its inclusion. This procedure, which protects the rights of defense in any administrative investigation, was overlooked. Therefore, the report's indication of negligence becomes subject to doubt and caution, prompting the court to disregard it (Hamed, 2015)".

C- The speed of the Arab disciplinary mechanisms in making decisions:

One of the guarantees of the disciplinary process is that it is the responsibility of the administration to ensure the necessary procedures are taken to expedite the resolution of disciplinary matters. This is likely intended to mitigate the negative effects on the employee resulting from this process, such as the possibility that the administration may suspend the employee's salary during the disciplinary procedure.

The Arab League has also emphasized that the Accountability Committee should review the cases of accountability referred to it by the Secretary-General or the Director-General regarding violations committed by employees. The committee must submit its report within three months from the date the file is referred to it.

Despite the importance of administrative grievances, which provide a benefit to the administration by allowing it to reconsider its decision, as if the administration is judging itself, it also benefits the complainant, as the administration's reconsideration negates the need to file a lawsuit. Additionally, the grievance procedure is financially inexpensive and straightforward. However, the Arab League's Administrative Court system exempts disciplinary decisions from this procedure (Basic Statute of the Administrative Court of the Arab League).

2- Judicial guarantees for disciplinary accountability for Arab League employees:

The Arab League has followed the same approach adopted by other organizations, in response to the increasing number of its employees and the diversity of their responsibilities. It has established its own administrative judiciary system by creating an Administrative Court. On March 31, 1964, the Arab League Council issued Decision No. 01, approving the statute of the Arab League Administrative Court, which states in its first article: "An administrative court called the Arab League Administrative Court is established under this system, with its headquarters at the Arab League Headquarters."

The Arab League adopted a judicial system for disputes with its employees based on international organizations. The League of Nations established a similar court in 1927, based on a proposal from France, which operated for eighteen years until the League of Nations was dissolved in 1946. Although the League of Nations' Administrative Court was the first of its kind in the history of international administrative law, it was not the only such court at the time. During that period, the Permanent Court of International Justice also administered cases for the employees of its Secretariat. Similarly, the International Institute of Agriculture in Rome established its own Administrative Court in 1932 (Basic Statute for Employees of the General Secretariat of the Arab League).

The Arab League Administrative Court has jurisdiction over disputes between employees and the General Secretariat, including the annulment of disciplinary decisions.

A- Formation of the Arab League Administrative Court and its session schedules:

Both the statute of the Arab League Administrative Court and its internal regulations provide a detailed description of the court's formation. It consists of five judges, and there cannot be more than one judge. The court is formed by five judges, with no more than one judge from any one country. The case is decided by a panel of three of them. It is required that the judges be legal or judicial experts from any of the member states, and they are appointed for a three-year term by the Arab League Council through a secret ballot. The Secretary-General prepares a list of nominees, including their qualifications and nationalities, which is then presented to the Council. New judges are appointed a year before the expiration of the current judges' terms. Reappointment of previous judges is allowed (Executive Regulation for the Basic Statute of, 1996).

The members of the court elect a president and a deputy for a one-year term during its annual session. They begin their duties immediately after election, and their positions may be renewed. If the president or deputy resigns or vacates their position before the end of their term, a new election will be held to fill the vacancy. The resignation of the president takes effect upon notification to the Secretary-General. If the deputy's position becomes vacant, the president is responsible for electing a replacement. Elections are held by majority vote. The outgoing president or deputy remains in office until a replacement is elected.

The president of the court manages its affairs, chairs its sessions, and oversees its secretariat, which handles all administrative matters related to the court. If the president is absent, the deputy assumes their responsibilities.

The court meets in full session once a year for a month starting from the last Monday in October. This session is dedicated to electing the president and deputy, reviewing cases, and discussing matters related to the court's administration and operations. The president may extend this period for a maximum of ten days if necessary. If there are no cases to review, the president may announce the adjournment of the regular annual session. The president may also postpone the start of the session by up to one month if necessary (Internal Regulations of the Administrative Court of the Arab League, issued on 16/04/2001, 1997).

The president can call an extraordinary session if it is difficult to review all the cases during the regular session. The invitation for such a session must be sent at least thirty days before the session starts. A quorum for the session requires the majority of the judges. The court generally convenes at the Arab League headquarters, but the president may choose a different location if exceptional circumstances require it, and the General Secretariat must be informed in advance.

B- Jurisdiction of the Arab League Administrative Court and the right to litigate before it:

The Arab League Administrative Court serves as the judicial body for administrative matters within the organization. Its jurisdiction extends to resolving disputes between the League and its employees. The court's jurisdiction also covers disputes related to specialized Arab organizations affiliated with the League under Article 17 of the court's statute.

The court handles disputes regarding the provisions of the Arab League's Employee Regulations and employment contracts, as well as matters concerning systems for social services for League employees, such as the savings and medical treatment funds. The court is also responsible for reviewing appeals regarding disciplinary decisions, and other administrative decisions related to employees, excluding decisions made by the Council of the League concerning the Secretary-General and the Assistant Secretaries-General.

Litigation before the court is limited to employees and users of the Arab League and those who had a work relationship with it, even after their service has ended. This includes direct lawsuits or interventions, as well as their deputies and heirs. The court's jurisdiction also extends to any organization, body, institution, or center linked to the League or emanating from it, as well as its employees or those with a work relationship with it (Unified Basic Statute for Employees of Specialized Arab Organizations, approved under the Economic and Social Council Decision No).

C- Procedures Followed Before the Arab League Administrative Court:

A lawsuit will not be accepted unless it is filed within ninety days from the date the complainant becomes aware of the disciplinary council's decision. Filing a lawsuit does not automatically suspend the execution of the contested decision; however, the court may order a suspension of the decision,

in whole or in part, if the plaintiff requests this in the petition and submits a request for annulment, and the court deems that the execution of the decision may lead to irreparable harm, with valid grounds for its annulment.

Any request submitted to the court must be presented to its Secretary in a petition signed by a lawyer registered in the list of attorneys authorized to practice before the courts of appeal or the Court of Cassation in the country where the court is located, or by lawyers of equivalent rank from other Arab League countries (Executive Regulation for the Unified Basic Statute for Employees of Specialized Arab Organizations, 2009).

The petition must contain, in addition to general information regarding the plaintiff's name, residence, and the addressee of the request, details about the subject of the request, the date of the complaint against the decision (if required), the outcome of the complaint, and a description of the supporting documents. The petition should also include a copy or summary of the contested decision. When submitting the petition, the plaintiff must present a security bond of two hundred Egyptian pounds deposited in the General Secretariat's account, except in cases where the Secretariat is exempt from depositing the bond. The plaintiff may submit a memorandum with the petition explaining the reasons for the request, and should provide sufficient copies of the petition, memorandum, and supporting documents to the court's secretariat.

The documents should be submitted in a file that lists the date and content of each document in consecutive numbers, with the originals and copies of the file being included for the number of parties involved. The originals of the file and documents will be kept in the case file. Documents in foreign languages may be submitted, provided they are accompanied by an Arabic translation. The interested party may attach certified copies of documents, signed by the party submitting them or their representative (Judgment of the Administrative Court of the Arab League, 1968).

The court's Secretary shall inform the General Secretariat of the university by sending a copy of the petition and its attachments within fifteen days of submission. The General Secretariat shall acknowledge receipt by signing the original petition clearly and with a date.

The General Secretariat must deposit a copy of the contested decision and a memorandum with relevant information, comments, documents, and files related to the case with the court's secretariat within thirty days of being informed of the lawsuit. The General Secretariat should also provide sufficient copies of the response and supporting documents certified by the relevant employee. The plaintiff may submit a reply memorandum, accompanied by any supporting documents, within the time limit set by the Commissioner. If the plaintiff submits a reply, the General Secretariat may submit a memorandum with comments on the response, along with supporting documents, within a similar time frame.

If the court president identifies any deficiencies in the case that need to be addressed, such as requesting clarification, submitting additional documents, or summoning employees for clarification on technical or administrative matters, the president may return the case file to the Commissioner to complete the required actions and submit a supplementary report in line with the president's directions (Judgment of the Administrative Court of the Arab League, 1975).

Once the case file is ready and fully prepared, the president shall set the date for the hearing. The court's secretariat must inform the parties of the date at least thirty days in advance.

Court sessions are generally public unless the court decides to make them private.

After considering the case, the court will issue its judgment following a closed deliberation involving only the judges who heard the case. If any other person participates in the deliberation, the judgment will be invalid. The judgment is issued by a majority of the members.

D- Judgment Participants and Finality of Court Decisions:

The judgments issued by the court are final and carry the force of res judicata. Judgments concerning annulment are binding on everyone.

A party may request a reconsideration of the judgment if a decisive fact, unknown to the party until the judgment was issued, comes to light. This request for reconsideration must be made within sixty days from the date the new fact is discovered and cannot be filed after one year from the date the judgment was issued. If the request is rejected, the court may confiscate part or all of the security

deposit made when the petition was filed. The court may also require the General Secretariat of the Arab League to pay some of the plaintiff's legal fees and expert costs (Judgment of the Administrative Court of the Arab League, 1992).

When employees of the Arab League fail to fulfill their duties, they are subject to legal accountability, and disciplinary actions are taken against them through administrative decisions made by those authorized to do so. The punishment follows a scale, starting with milder penalties and escalating to more severe ones, depending on the gravity of the violation committed. Before issuing a penalty, an investigation is required according to the established rules, and the disciplinary accountability process is conducted by a special committee. All these steps are accompanied by guarantees for the employees involved in violations.

Conclusion

- The Arab League works to avoid problems and conflicts and resolve any issues that may hinder its operations, ensuring that employees are protected from administrative abuse through a disciplinary system that safeguards everyone's rights under the law.
- Disciplinary responsibility for employees of the Arab League arises when an employee violates the obligations established by the organization's rules and regulations.
- Disciplinary violations are based on negligence, serious errors, or unsatisfactory performance of the employee within the Arab League.
- Disciplinary procedures involve an investigation process conducted by the relevant authorities to determine the nature of the violation and the extent to which it was committed.
- If a violation is proven, the investigator's report is referred to the Accountability Committee, which provides suggestions for penalties.
- The Secretary-General of the Arab League or the Director-General of the specialized Arab organization issues the penalty decision based on the Accountability Committee's suggestions.
- Lighter penalties are issued by the head of the relevant department or unit after conducting an investigation with the employee concerned.
- Disciplinary sanctions vary depending on the violation committed by the employee, ranging from severe to mild penalties.
- The Arab League allows its employees to request the removal of disciplinary penalties after two years from the date of the decision for mild penalties, or four years for severe penalties, except for dismissal.
- The Arab League provides administrative guarantees to its employees subject to disciplinary action, such as the right to view their disciplinary file and the right to defend themselves. It also emphasizes the need for swift disciplinary proceedings.
- The Arab League allows employees who have received disciplinary decisions to appeal them judicially before the Arab League's Administrative Court.

Suggestions:

- It is necessary for the Arab League’s Administrative Court to establish an appellate court, similar to the system used by the United Nations, to prevent the violation of the employees' right to appeal.

Suggestions for improvement:

- It is essential to adopt more precise criteria for describing the employee's error that leads to their responsibility, and for determining the appropriate penalty. This determination falls under the discretion of the Secretary-General of the Arab League.
- Efforts should be made to associate each disciplinary violation with an appropriate penalty, which would limit the administration's discretionary power in imposing severe penalties on employees with a vengeful intent. This would ensure greater disciplinary guarantees.
- Judges of the Administrative Court of the Arab League must possess expertise and experience in international public service law, not just general law. This requirement should be explicitly stated in the court's constitutional framework to ensure fairness and justice, which the employee seeks by appealing to the court.

- The Arab League should provide greater guarantees to its employees when they commit disciplinary violations, such as ensuring that employees are notified of the charges against them, so they can prepare their defense.
- It is crucial that the rules and regulations of the Arab League specify that the disciplinary decision, including the penalty, should be justified to provide greater guarantees to employees and facilitate the process of review by the Administrative Court of the Arab League.
- The Arab League should include provisions for appeals against disciplinary decisions before the higher authority from which the decision originated. This would help reduce the number of cases brought before the Arab League's Administrative Court.
- The Arab League should establish an appeals committee, similar to the one in the United Nations, to allow for appeals against disciplinary decisions issued by the competent bodies.
- The Arab League must amend its basic statutes and executive regulations for its employees to align with the reforms undertaken by the United Nations in this regard, especially since the basic statute for the employees of the General Secretariat was issued in 1995 and has not been amended since.

Reference

1. Abu Hejaza, A. A. (n.d.). *"An overview of international organizational law"*, Cairo University, Faculty of Law, Egypt, no publication year.
2. Abu Tabeekh, G. S. M. (2011). "Compensation for the international employee for damage resulting from the international organization's mistake". Halabi Legal Publications.
3. Abdul Karim, A. B. (2014). *"political rights of the international employee"*. Ph.D. Thesis, Faculty of Law, Cairo University, Egypt.
4. Abdullah Ali, H. J. N. (2011). *"The legal status of the international employee*", Master's Thesis, Middle East University, Jordan, Faculty of Law.
5. Al-Dulaimi, A. H. J. (2004). *"Disciplinary sanctions and withdrawal in international organizations law," master's thesis, college of law*, University of Baghdad, Iraq.
6. Al-Far, A. M. (1979). *"International organization"*, Alam Al-Kutub, Cairo, Egypt.
7. Aziz, G. A. A. (2015). *"The legal protection of the international employee – A theoretical and applied study"*. 1st Edition, Modern University Office, Alexandria, Egypt.
8. Aisha, G. (2018-2019). *"The legal protection of the international employee*," Ph.D. Dissertation, Faculty of Law and Political Science, Djilali Liabes University, Sidi Bel Abbes, Algeria.
9. Al-Ajmi, M. M. (2011). *"Disciplinary guarantees for public employees: A comparative study of Kuwaiti and Jordanian laws,"* Master's Thesis, Faculty of Law, Middle East University, Amman, Jordan.
10. Al-Arnan Mouloud, A. (2012-2013). "*Theoretical foundations of public service and the development of their applications in the algerian public service system*," Ph.D. Dissertation, Faculty of Law, Constantine 1 University, Algeria.
11. Al-Zahawi, A. M. S. (2019). *"Disciplinary Responsibility of the International Employee"*, Master's Thesis. Faculty of Law, Al-Bayt University, Jordan.
12. Bakkay, M. R. (2021, March). Othman Bqneish, "Disciplinary Action for the International Employee According to the Provisions of Administrative International Law," *Judicial Precedent Journal*, Judicial Precedent Laboratory on Legislative Movement, Mohamed Khider University, Biskra, Algeria, Volume 13, Issue 01.
13. Basic Statute of the Administrative Court of the Arab League, issued under Arab League Council Decision No. 1980 on 31/03/1964, amended by Council Decision No. 7272 D.A. (134) on 16/09/2010.
14. Basic Statute for Employees of the General Secretariat of the Arab League, pursuant to Council Decision No. 5534 on 05/12/1995.
15. Bouadi, M. (2013-2014). *"Guarantees for public employees in the disciplinary field: a comparative study between french and algerian law"*, Ph.D. Dissertation, Faculty of Law and Political Science, Abou Bakr Belkaid University, Tlemcen, Algeria.

16. Boudaif, A. (2005, December). "Administrative Disputes in Algerian Law: A Comparison Between Preliminary Complaints and Reconciliation," *Al-Tawasul Journal*, Badji Mokhtar University, Annaba, Algeria, Issue 15.
17. Boudaif, A. (2013). *"Reference in administrative disputes: A study supported by judicial precedents from the Supreme Court, State Council, and Dispute Court," volume 1: theoretical framework for administrative disputes*. Dar Jusoor for Publishing and Distribution.
18. Executive Regulation for the Unified Basic Statute for Employees of Specialized Arab Organizations, Economic and Social Council Decision No. 1770/2 in its 83rd ordinary session on 02/02/2009.
19. Executive Regulation for the Basic Statute of. (1996, July 21). General Secretariat, Arab League.
20. Hamed, M. A. F. (2015). "The International Employee's Obligations Toward the Organization and the Host Country: A Study in Light of International Administrative Law Provisions," *Legal Research Journal*, Faculty of Law, Misrata University, Libya, Issue 02.
21. Hayat, A. (2011-2012). *"Guarantees provided for public employees during disciplinary accountability in algerian legislation,"* Master's Thesis, Faculty of Law and Political Science, University of Hajj Lakhdar, Batna, Algeria.
22. Hegazy, E. H. A. (2017). *"The legal status of international employees"*. Dar Al-Nahda Al-Arabiya, Cairo, Egypt.
23. Hicham, M. S. (2017-2018). *"Immunities and privileges of the international employee in international organizations"*, Ph.D. Dissertation, Faculty of Law, University of Algiers 01.
24. Mohamed, A. H. I. (2016). *"The international employee"*, Dar Al-Nahda Al-Arabiya, Cairo, Egypt.
25. Muqbal, M. J. M. (2011). *"The international employee and the responsibility of the international organization for their actions"*. Dar Al-Nahda Al-Arabiya, Cairo.
26. Mohamed Othman, S. (2014). *"Principles governing the relationship between the international employee and the international organization: a comparative study,"* Master's Thesis, Faculty of Sharia and Law, University of Omdurman Islamic, Sudan.
27. Miloud, K. (2017, December). "The International Employee's Obligations Toward the International Organization," *The Thinker Journal*, Faculty of Law and Political Science, Mohamed Khider University, Biskra, Algeria, Issue 16.
28. Rabeh, G. (2002). *"The international employee within the framework of the arab league"*, Master's Thesis, Faculty of Law and Administrative Sciences, University of Algiers.
29. Reda, I. H. M. (1989). "The Administrative Court of the Arab League," *Arab Affairs Journal*, General Secretariat of the Arab League.
30. Internal Regulations of the Administrative Court of the Arab League, issued on 16/04/2001. (1997). according to the latest amendment approved by the Court's body on 25/11/1997 during its 32nd ordinary session.
31. Unified Basic Statute for Employees of Specialized Arab Organizations, approved under the Economic and Social Council Decision No. 1770/2 in its 83rd ordinary session on 02/02/2009, with its Executive Regulation.
32. Younis, Q. S. (2011). "The Legal Responsibility of the International Employee," *Al-Rafidain Law Journal*, Faculty of Law, Mosul University, Iraq, Volume 12, Issue 47.
33. Judgment of the Administrative Court of the Arab League, Case No. 1, 2nd Judicial Year, issued on 30/09/1968, available at: http://www.lasportal.org/ar/legalnetwork/Documents/%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%AD%D9%83%D8%A7%D9%85%20%D8%A7%D9%84%D8%B5%D8%A7%D8%AF%D8%B1%D8%A9%20%D8%B9%D9%86%20%D8%B9%D8%A7%D9%85%201968%20.pdf
34. Judgment of the Administrative Court of the Arab League, Case No. 5, 9th Judicial Year, issued on 08/11/1975, available at: http://www.lasportal.org/ar/legalnetwork/Documents/%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%AD%D8%A7%D9%83%D9%85%20%D8%A7%D9%84%D8%B5%D8%A7%D8%AF%D8%B1%D8%A9%20%D8%B9%D9%86%20%D8%B9%D8%A7%D9%85%201975%20.pdf

35. Judgment of the Administrative Court of the Arab League, First Chamber, Case No. 5, 27th Judicial Year, issued on 06/09/1992, filed by Mohamed Zaki Jum'a against the Arab Organization for Agricultural Development, available at: http://www.lasportal.org/ar/legalnetwork/Documents/%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%AD%D8%A7%D9%83%D9%85%20%D8%A7%D9%84%D8%B5%D8%A7%D8%AF%D8%B1%D8%A9%20%D8%B9%D9%86%20%D8%B9%D8%A7%D9%85%201992%20.pdf

Received: 25.09.2024
Revised: 31.11.2024
Accepted: 06.01.2025
Published: 28.02.2025

Qədim Diyar Beynəlxalq Elmi Jurnal. 2025 / Cild: 7 Sayı: 2 / 283-293
Ancient Land International Scientific Journal. 2025 / Volume: 7 Issue: 2 / 283-293
ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/283-293

Elfilali Djazia
Tahri Mohamed University Algeria
https://orcid.org/0009-0008-5190-9552
djazia.elfilali@univ-bechar.dz
Kadi Mohamed
Tahri Mohamed University Algeria
https://orcid.org/0009-0000-8979-7279
mohamed.kadi@univ-bechar.dz
Chibane Yamina
Tahri Mohamed University Algeria
https://orcid.org/0009-0006-7478-1024
chibaneyamina88@gmail.com

The Preventive Measures Adopted in the Process of Preserving and Enhancing Underwater Cultural Heritage and Their Role in Achieving Sustainable Development Goals

Abstract

Underwater cultural heritage (UCH) represents a significant aspect of human history and cultural identity. However, it faces increasing threats due to natural and anthropogenic factors, including climate change, pollution, and illegal excavation. Preventive measures play a crucial role in preserving and promoting UCH, ensuring its protection for future generations. This paper examines various strategies, including legal frameworks, technological advancements, and community involvement, in safeguarding underwater cultural resources. The importance of these measures in achieving sustainable development goals (SDGs) is also discussed, highlighting their role in fostering environmental, social, and economic sustainability. By integrating preservation efforts with sustainable practices, UCH can contribute to the development of coastal and marine areas while maintaining cultural integrity. The paper emphasizes the need for collaborative action between governments, local communities, and international organizations to ensure the long-term conservation of underwater heritage.

Keywords: *underwater cultural heritage, preventive measures, sustainable development, cultural preservation, marine conservation*

Elfilali Djazia
Əlcəzair Tahri Mohamed Universiteti
https://orcid.org/0009-0008-5190-9552
djazia.elfilali@univ-bechar.dz
Kadi Mohamed
Əlcəzair Tahri Mohamed Universiteti
https://orcid.org/0009-0000-8979-7279
mohamed.kadi@univ-bechar.dz
Çibane Yamina
Əlcəzair Tahri Mohamed Universiteti
https://orcid.org/0009-0006-7478-1024
chibaneyamina88@gmail.com

Sualtı mədəni irsin qorunması və genişləndirilməsi prosesində görülən qabaqlayıcı tədbirlər və onların davamlı inkişaf məqsədlərinə nail olunmasında rolu

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Xülasə

Sualtı mədəni irs (UCH) bəşər tarixinin və mədəni kimliyinin mühüm aspektini təmsil edir. Bununla belə, o, təbii və antropogen amillər, o cümlədən iqlim dəyişikliyi, çirklənmə və qeyri-qanuni qazıntılar səbəbindən artan təhlükələrlə üzləşir. Profilaktik tədbirlər UCH-nin qorunmasında və təbliğində, gələcək nəsillər üçün qorunmasının təmin edilməsində həlledici rol oynayır. Bu sənəd sualtı mədəni sərvətlərin qorunmasında qanunvericilik bazaları, texnoloji irəliləyişlər və ictimaiyyətin iştirakı da daxil olmaqla müxtəlif strategiyaları araşdırır. Bu tədbirlərin davamlı inkişaf məqsədlərinə (DİM) nail olunmasında əhəmiyyəti də müzakirə edilir və onların ekoloji, sosial və iqtisadi davamlılığın təşviqində rolu vurğulanır. Qoruma səylərini davamlı təcrübələrlə birləşdirərək, UCH mədəni bütövlüyü qoruyaraq sahil və dəniz ərazilərinin inkişafına töhfə verə bilər. Sənəd sualtı irsin uzunmüddətli mühafizəsini təmin etmək üçün hökumətlər, yerli icmalar və beynəlxalq təşkilatlar arasında birgə fəaliyyətin zəruriliyini vurğulayır.

Açar sözlər: *sualti mədəni irs, profilaktik tədbirlər, davamli inkişaf, mədəni qoruma, dənizlərin mühafizəsi*

Introduction

Underwater cultural heritage is one of the components of archaeological heritage that encompasses the remains of the history and civilizations of nations. It forms an important scientific and cultural legacy in identifying historical sites related to human activity throughout the ages. It is one of the heritage aspects that must be preserved and promoted within its environmental context. Due to its nature, it is a non-renewable resource, both locally and internationally, especially since it faces various environmental, human, and natural threats. Naturally, it is essential to identify the types of risks and the explicit methods of examination, their objectives, approaches, and expected outcomes concerning this heritage, ensuring its continuity and presentation by guiding the areas of planning, management, and utilization, aiming to achieve sustainability in alignment with the requirements of sustainable development dimensions and goals.

To fully understand all aspects of this important topic, we will attempt to answer the following question: What is the concept of underwater cultural heritage, how can we preserve it, and what are the mechanisms for utilizing and ensuring the sustainability of this type of human heritage?

To address this issue, we followed a scientific methodology that involves exploring some general concepts that will guide the preservation and promotion of underwater cultural heritage. These include identifying key concepts such as the exploration of submerged and maritime archaeological sites, the threats and risks facing underwater cultural heritage, and the role of global organizations in preserving and promoting underwater cultural heritage and their impact on it (Al-Zahrani, 2012).

1) Definition of Underwater Cultural Heritage, Maritime Archaeology, and the Differences Between Them:

1. A) Definition of Underwater Cultural Heritage

Underwater cultural heritage is defined in Article 1 of the 2001 UNESCO Convention, which refers to any remains of cultural, historical, or archaeological significance that are partially or fully submerged under water for at least one hundred years. This article provides three examples of underwater cultural heritage: sites, structures, buildings, artifacts, and human remain, along with their archaeological and natural contexts.

Research

They also include ships, airplanes, and other means of transportation, including any part of them or their cargo, along with their archaeological and natural context. They also encompass items from prehistoric times (Abdullah, 2022).

Based on the aforementioned article, the heritage item is classified as underwater cultural heritage using both spatial and temporal criteria. The spatial criterion refers to the presence of the artifact submerged partially or fully, either periodically or continuously. The temporal criterion requires the artifact to have been submerged for at least one hundred years. However, pipelines, cables on the seabed, and other structures have been excluded from underwater cultural heritage, as they do not

hold historical or cultural value. The reason for this exclusion is that these structures do not possess the historical or cultural significance that distinguishes them (UNESCO, 2001).

Article 1 of the 2001 UNESCO Convention defines underwater cultural heritage as all human remains that are of cultural or historical significance and have remained submerged under water, either partially or fully, periodically or continuously for at least one hundred years. The article also provides three examples of underwater cultural heritage.

1. B) Concept of Maritime Archaeology:

Underwater archaeological sites are defined as offering a unique insight into the activities and tools used in ships and the lives of sailors during periods of sinking, often due to emergencies like storms or battles. These maritime sites can be accidental or the result of natural conditions such as earthquakes, providing a realistic image of daily life in maritime societies of the time. Additionally, coastal sites like harbors can be randomly submerged during natural disasters. These sites also offer a precise and realistic glimpse into daily life in coastal communities, contributing to our understanding of the impact of catastrophic events on these marine environments (Imad, 2013).

One of the distinguishing features of underwater archaeological sites is the ability of wet environments to preserve artifacts better than when exposed to air. This preservation is especially notable for artifacts made of organic materials such as wood and leather, due to the nature of wet environments that are low in oxygen. Oxygen is the primary source of oxidation of metallic materials and the corrosion of organic materials. The thicker the layers of sediment above the artifacts, the greater the reduction in oxygen levels, which improves the preservation of the artifacts. This effect enhances the condition of underwater archaeological finds, as the wet environment plays an active role in preserving these historical relics (Khmo, 2017).

Another characteristic appears in the temporal alignment between the archaeological site and its contents. The ship, along with its cargo, carries a single temporal character, with everything related to the cargo belonging to the same time period. This makes the archaeological site have precise and distinct features. For example, if a ship sank in the 2nd century AD, its cargo would also date back to the same period. This property provides a unique opportunity to understand and explore history through the study of shipwreck sites. Valuable information can be inferred about past eras, trade interactions, and cultural exchanges during that time (Rafiq, 2015).

Maritime artifacts are part of the underwater cultural heritage and are related to the sea and ocean areas. This includes submerged marine structures, ships, and aircraft, as well as marine organisms and life forms. The preservation of maritime artifacts is enhanced by the impact of the wet environment, which helps preserve organic materials like wood and leather. In summary, underwater heritage includes all artifacts beneath the water's surface, while maritime artifacts specifically focus on oceans and seas (Ibrahim, 2010).

This directs the study of submerged and maritime artifacts under the term "Underwater or Submerged Archaeology," which refers to "the scientific systematic study of past human life, behaviors, and activities through the examination and analysis of their material remains, including sites, structures, and artifacts, as well as other evidence found in the water or submerged environment." Such evidence can be found in both freshwater (inland) and saltwater (marine) environments, and may be visible on the waterbed (e.g., seabed) or buried under sediments. The submerged archaeological sites consist of the remains of ships (wrecks), boats (discoveries), other watercraft, or ships and aircraft, as well as cultural archaeological hearths that were accidentally lost, sunk, or deliberately placed in the water. These include the remains of structures originally built entirely or partially underwater, such as fish traps, cranes, bridges, and maritime docks. They also include remains of human activity that originally occurred on dry land or in marshes that were later submerged due to rising water levels or erosion (whether marine or river erosion). Contemporary definitions of underwater archaeology overlap with the following (Labib, 2008):

- **Maritime archaeology** refers to the archaeological study of human interactions with the sea, which may also include sites not underwater but related to maritime activities, such as lighthouses, port constructions, or whaling stations on the coast (maritime architecture).

- **Marine archaeology** refers to the archaeological study of remains created by humans who lived in the marine environment or in saltwater, such as submerged aircraft.
- **Nautical archaeology** (marine navigation) refers to the archaeological study of shipbuilding and their structural composition, including the remains and wrecks of ships in terrestrial environments or shipyards.

2) Threats and Risks Facing Underwater Cultural Heritage: Cultural heritage in all its forms faces many natural and human threats that endanger its security and integrity, exposing it to deterioration and destruction. Among the main threats are (Khalil):

- **Natural factors:** These include environmental characteristics such as solar radiation, climate (temperature, winds, rains), natural disasters (earthquakes, lightning, volcanoes), and biological factors such as animals, plants, and microscopic organisms.
- **Human factors:** These involve human encroachment on cultural heritage sites, causing significant damage to these sites.

A) Chemical Hazards: Chemical processes can also affect the integrity of artifacts. One of the most common processes is the corrosion of iron and other metals, altering their appearance, especially in oxygen-rich environments. Generally, the lower the oxygen levels, the less corrosion occurs. However, even under anaerobic conditions, iron can corrode.

This results in the production of low-corrosion iron products, such as iron sulfide. These elements can be distributed within the decaying structure of organic materials, such as wood near corroded iron. Additionally, iron sulfides and other sulfides can form through sulfate-reducing bacteria in low-oxygen conditions. Once organic material is recovered from a site, sulfides embedded in it can oxidize in the presence of free oxygen (Khalil, 2023).

These oxidation reactions produce acidic iron sulfates and other sulfates, such as sulfuric acid, which can destroy cellulose, lignin, and collagen through various chemical reactions. These processes have occurred multiple times with ships recovered from the seabed, such as wrecks found in Sweden, England, Western Australia, and the BZN 3 and NZB 15 wrecks off the coast of Edinburgh, Netherlands.

B) Natural Hazards:

The marine environment is complex and dynamic, with several environmental factors that can negatively affect submerged cultural heritage sites. Among the most significant of these factors are waves and ocean currents, which can have destructive effects on submerged sites, particularly ancient shipwrecks. The movement of water can cause damage to artifacts on the seafloor, and in the case of fragile artifacts, especially those made from organic materials, it can result in complete deterioration over time. These forces can also alter the features of the submerged archaeological site by shifting sands and sediments, covering or revealing areas of the site (Khalil, 2023).

Other natural threats include the growth of living organisms that can damage artifacts. Organic materials are particularly vulnerable, as various types of bacteria, algae, and fungi can grow on or feed on them, leading to their decomposition. There is also the threat posed by shipworms, a type of marine mollusk that burrows into and feeds on the wood of shipwrecks. They grow inside the wood and form colonies with thousands of small tunnels, ultimately leading to the erosion and decay of the wood (Jamila).

Human Threats: Human activities can pose a threat to submerged cultural heritage. Some activities and practices, such as treasure hunting and looting, directly target archaeological sites, while submerged cultural heritage is also threatened by the side effects of industries such as fishing, particularly trawl nets, or oil and gas exploration, among others. Recent advances in underwater research over the last decade have made submerged archaeological sites more accessible than ever to those with both legitimate and harmful intentions, including those located in deep waters and remote areas. Many countries lack the necessary legislation, research systems, or management frameworks to protect their submerged heritage from human threats. Data from UNESCO indicates that treasure hunters have recovered artifacts from numerous ancient shipwrecks around the world and sold them in recent years. Therefore, strict local and international laws and agreements are essential to combat these illegal activities (Kabashi, 2008).

This submerged cultural heritage is increasingly exposed to human threats, as exploration techniques have rapidly advanced, facilitating access to and exploitation of the seabed. In many cases, submerged archaeological sites are subjected to looting and vandalism, often resulting in the loss of valuable scientific and cultural material.

Additionally, illegal trafficking of artifacts that are discovered has become common, as this activity represents a source of significant profit. These human threats require joint efforts to preserve underwater cultural heritage, including the development of better protection policies, raising awareness of the importance of safeguarding this unique cultural heritage, and intensifying efforts to combat looting and illegal trade (Asad, 2023).

Submerged cultural heritage is exposed to the risks of looting, destruction, and exploitation for commercial purposes. Artifacts submerged in saltwater for long periods also face rapid deterioration when recovered from the seabed if not properly treated before exposure to air. For example, when artifacts recovered from the famous Mary Rose shipwreck in 1840 were displayed, the effect of exposure to air was observed. The 32-pound iron cannonballs decreased in weight to 19 pounds shortly after being exposed to air due to heating and oxidation. Furthermore, when the seawater that the materials were submerged in was dried, salt crystallization occurred, increasing the damage to their mineral structure. It is evident that excavation without taking necessary conservation measures can be destructive, as exposure to air without proper treatment leads to harmful effects on the physical structure of artifacts, whether they are made of metal, ceramic, or wood (Al-Jumaili, 2020).

3. Procedures for Protecting and Enhancing Submerged Cultural Heritage Legally and Technically:

3.A. Organizational Methods: According to the cultural systems and legislations in force at UNESCO, the term "protection" refers to the efforts needed to create suitable conditions that help preserve historical landmarks, archaeological sites, or historic areas. This concept is primarily used in the context of the physical protection of historical and archaeological sites to secure them from theft or vandalism. Legal protection is based on legislative frameworks and planning standards, aiming to ensure defense against any action that might harm cultural sites. This protection provides guidelines for correct procedures and determines penalties for those who violate cultural sites. Cultural protection includes four main forms: legal protection, administrative protection, technical protection, and security protection (Majdoub, 2021).

3.A.1. Legal Protection: Achieving effective protection for cultural heritage requires the activation of three levels of protection: international, regional, and local levels. The preservation of cultural heritage goes beyond the national identity of countries and becomes part of human heritage in general. Therefore, the international community must collaborate to protect it. and tracking those who engage in theft, trade, smuggling, and destruction of cultural heritage. The integration of these levels contributes to strengthening efforts to preserve cultural heritage and prevent illegal activities that could lead to its destruction (UNESCO, 2002).

- **International Level:** This involves cooperation between countries to establish and implement international legislations for the protection of cultural heritage and international agreements. International organizations such as UNESCO play a significant role in promoting this cooperation.
- **Regional Level:** This involves mutual understanding and cooperation between countries in the same geographical region to exchange information and develop common strategies for the protection of cultural heritage.
- **Local Level:** This focuses on the role of local governments and communities in applying and implementing protective measures and raising awareness about the importance of preserving cultural heritage.

Submerged archaeology often faces legal and ethical challenges, particularly concerning the ownership and protection of cultural heritage. International laws and agreements, such as UNESCO's Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage, provide guidelines for responsible exploration and conservation of underwater sites. Striking a balance between scientific research interests, cultural preservation, and commercial exploitation remains a complex issue that requires ongoing dialogue and cooperation among stakeholders (Exploring the Untouched Depths of History).

3.A.2. Administrative Protection: This issue revolves around the nature of the organization or administrative entity primarily responsible for managing cultural heritage, as well as the procedures involved in these administrations, which vary from country to country based on social, economic, and religious conditions, as well as the external influences each country faces. The following should be considered:

- The organization and administrative entity that manages cultural heritage affairs, whether under the supervision of a cultural ministry or a specialized heritage body.
- Administrative procedures, including policies and actions taken by the administration to protect and manage cultural heritage, such as documentation, classification, conservation, and promotion.
- Social, economic, and religious influences on the management of cultural heritage, where efforts should be directed with consideration of local values and beliefs.
- External influences arising from cross-border cultural interactions, as well as international and regional effects on cultural heritage management.
- **3.A.3. Technical Protection:**

Modern technology, through tools, machinery, and devices that control temperature, humidity, and other factors, has significantly contributed to the protection of cultural heritage. Electronic information banks, for example, have played an essential role in preserving heritage by recording and documenting information and images. Alarm systems have also helped protect artifacts from theft, destruction, and fires. Modern assessment technologies assist in analyzing the condition of artifacts and estimating the environmental impacts on them. Additionally, these technologies contribute to the development of restoration techniques used to preserve artifacts and ensure their continuity. Innovations in technology enhance cultural heritage preservation efforts and make documentation and conservation processes more efficient and accurate (Youm7).

- **3.A.4. Security Protection:**

The protection of cultural heritage integrates three levels: international, regional, and local. Around the world, heritage violations occur daily, making it essential to have specialized entities responsible for protection through the issuance of regulations that specify penalties for these crimes.

- **4. Preventive Measures in the Enhancement of Submerged Cultural Heritage:**
- Exploring the depths of the world’s oceans unveils a hidden world of submerged history, where ancient civilizations and lost treasures lie waiting to be discovered. Underwater archaeology, a unique field combining archaeology and marine sciences, allows us to delve into this fascinating world. However, this field faces technical and scientific challenges.
- Cultural heritage submerged in water must be preserved by taking all appropriate and necessary measures using the best practical methods available according to the capabilities of the countries involved. This requires the use of modern and effective technologies to detect archaeological sites, assess the environmental impacts on these artifacts, and take necessary measures to preserve them.
- Prioritizing the preservation of submerged cultural heritage at its original location is vital, as it involves maintaining the integrity of the artifacts and preventing their deterioration and destruction. Giving priority to in-situ protection is due to the high costs of transporting and processing artifacts in specialized laboratories, along with the extended time required for this work, which could lead to the degradation of the pieces. On the other hand, recovering artifacts from shipwrecks or submerged archaeological sites requires large museum spaces, which is often not feasible. Therefore, preserving submerged cultural heritage in its original location remains the primary method for its conservation and recognition as a testament to historical events. Recovery of artifacts may be authorized in cases of necessity, such as for identification, protection, or enhancement, especially when archaeological sites are threatened by human or natural factors (Delgado).
- **4.A. Surveying Submerged Artifacts Using Archaeological Survey Techniques:**

This type of survey is used to detect submerged artifacts in bodies of water (seas and oceans) resulting from shipwrecks due to climatic conditions or wartime battles. This type of survey is costly and challenging, utilizing several methods, including:

1. **Diving Machines:** These are used by researchers to explore the depths of seas and oceans. One such machine is the "Trieste" submarine, designed by Swiss scientist Jacques Piccard and Jacques

Cousteau in 1964. It was equipped with a television camera and mechanical arms for lifting archaeological remains. Currently, advanced technologies are used, such as remotely controlled robots that can reach great depths.

2. **Sonar:** This is a sensing device that uses sound waves to locate objects (such as shipwrecks) and measure the depth of the seabed by detecting the echo of the sound waves.

3. **Remote Sensing Technologies:** One of the main techniques used in underwater archaeology is remote sensing, which includes the use of advanced tools like sonar, magnetic measurement devices, and side-scan sonar to create detailed maps of the seabed's topography. These tools help identify potential archaeological sites, locate shipwrecks, and provide maps of submerged landscapes. For example, side-scan sonar played an effective role in discovering the wreck of the famous RMS Titanic, providing valuable insights into the past.

Virtual Diving Technology: Advanced information and communication technology tools, such as virtual reality (VR), augmented reality (AR), and mixed reality (MR), which have become widely used in the digital age, help unify visitor experiences and learning processes at heritage sites through intelligent systems, wireless communications, and smart devices. Due to the intangible nature of tourism services, marketers have heavily relied on visual images and sensory experiences to create and promote the destination's image. Virtual diving systems use VR and modern 3D reconstruction algorithms to offer virtual tours of maritime operations. These systems rely on the same concepts and principles that allow VR to enhance tourism experiences and promote heritage sites. A study of virtual reality systems at underwater archaeological sites in southern Italy, at Capo Colonna and Cala Mignola, was conducted. The first took place in the Ionian Sea along the coast. The study site in Calabria's eastern coast, located about 10 kilometers from Crotone, revealed that a Roman cargo ship had discarded raw and semi-finished stone objects at a depth of seven meters. Another site in Levanzo in the Tyrrhenian Sea, a few kilometers off the western coast of Sicily, showed a Roman transport ship anchored at a depth of 30-27 meters. The study's results indicated that the proposed virtual reality system can offer a dynamic educational experience with a deep emotional impact, which is preferred by many students. Previous researchers used virtual reality techniques and digital imaging to visualize marine life and capture ultraviolet photography. These frameworks have enhanced cultural heritage and increased its value, according to Joel and Pavascar, in the field of tourism (Blot, 1995).

4. B) Use of Diving and Excavation Techniques in the Discovery of Submerged Artifacts:

When identifying potential sites, underwater archaeologists rely on diving and excavation techniques to explore and recover artifacts. Divers equipped with specialized gear and trained meticulously document and retrieve objects from the sea bed. Underwater excavation work requires careful planning and execution to ensure the preservation of fragile artifacts. For example, excavation tools used in the "Antikythera Shipwreck" in Greece led to the discovery of the ancient Antikythera Mechanism, a complex astronomical device.

4. C) Preservation of Submerged Artifacts:

The preservation of underwater artifacts presents unique challenges due to the impact of seawater and the sensitivity of many objects. To overcome these challenges, preservation techniques such as desalination, freeze-drying, and chemical stabilization are employed. Restoration efforts aim to stabilize artifacts and prevent deterioration, enabling them to be studied and displayed for future generations. An example of successful preservation is the "Vasa" warship, which sank in 1628 and was salvaged in Sweden (Pender, Sharpley, 2005).

Over the years, preserving archaeological sites in situ has become increasingly important, including for underwater sites. A representative portion of our maritime past must be preserved for enjoyment and future research. The "inventory" of shipwrecks with archaeological significance is vast and unorganized, and there are numerous reasons why preserving the site environment should be the first choice, according to international standards. Therefore, it is essential to study underwater sites and assess their value and importance.

Modern international standards state that in situ preservation should be the first option to consider when managing a site. This means managing the site in a responsible and sustainable manner so that the locations and the information derived from them are safe. Over a long period of time, it is essential

to verify sites according to regulations and international agreements such as the UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage (Barry, 2001) in the management of submerged cultural heritage. Archaeologists, environmental conservation advocates, and policymakers participate in the management of submerged cultural heritage (Scovazzi, 2003).

Site preservation is an integral part of this management process. Over the past decades, underwater archaeology has evolved from a profession concerned with objects to a field that encompasses submerged cultural heritage, a non-renewable resource that offers a unique opportunity to investigate and learn from our past. Shipwrecks are essentially time capsules (closed discoveries), and their informational strength lies in the total value of all the objects associated with them. This can be achieved through the assessment of these wreck sites. After evaluation, the preservation of the condition of selected shipwrecks must be undertaken, considering that without effective protection, many shipwrecks could be adversely affected.

Site preservation, which has been practiced since the 1980s, aims to maintain something for future generations through projects such as MoSS (Monitoring Shipwreck Sites) and BACPOLES. In-situ preservation can slow down degradation; however, it is impossible to stop it entirely.

4. C) Conducting Environmental Impact Studies at Submerged Archaeological Sites:

Underwater excavation operations can have significant environmental impacts. These impacts include disruption of the seabed, displacement of marine life, and the introduction of pollutants. To mitigate these effects, researchers adopt non-destructive survey techniques where possible and adhere to strict environmental guidelines by implementing sustainable practices such as using biodegradable markers and minimizing disturbance to marine ecosystems. Underwater archaeologists aim to protect the fragile underwater environment while uncovering its hidden treasures.

Underwater archaeology provides a fascinating window into our past, shedding light on civilizations that have long since disappeared. Through the use of remote sensing techniques, diving and excavation, conservation technologies, and adherence to legal and ethical considerations, researchers are able to overcome the challenges of the underwater world. By striking a balance between exploration and preservation, underwater archaeology continues to unveil the secrets of our submerged history, enriching our understanding of the world beneath the waves.

5. The Impact of Protecting Submerged Cultural Heritage on the Economic Valuation and Development of Its Exploitation:

It should be considered whether the site has significant heritage value due to its specific connection to the life or works of individuals, their importance, or their events in cultural history, or its association with people, events, or places. The role can often be viewed as a reflection of the scale within which values operate. These matters are often considered at international, national, regional, and local levels, but they may, in fact, be culturally specific or have practical consequences. There is still much to evaluate based on the criteria used to determine this, and this is a critical issue primarily because little is usually known about the role and significance of submerged cultural heritage in the following aspects:

1. **Economic Importance**: The site may have current or future economic importance. This importance can be both a blessing and a curse. It is a blessing because it is often more valued in the eyes of key stakeholders (such as politicians) and is more likely to be preserved. Since it has significant economic value, it is likely to be preserved.
2. **Aesthetic Importance**: The site may have significant heritage value due to its importance in showcasing certain aesthetic characteristics valued by a community or cultural group. This is especially true for submerged cultural heritage sites, which divers may regard as places of extraordinary visual beauty.
3. **Scientific, Research, or Technical Importance**: Consideration must be given to whether the site represents a period of scientific, research, or technical importance. A site may have or be considered to have research significance if it holds substantial potential for further examination or scientific study. Viewing the site within the landscape and its strong connection to memory value can create a unique mood or character that enhances the site's significance.

Thus, the process of integrating the conservation of submerged cultural heritage can have various positive socio-economic and environmental benefits in achieving sustainable development principles and their objectives by making this heritage a valuable resource. The key outcomes behind this objective can be summarized as:

Tourism Attraction: Submerged cultural heritage is a source of curiosity and tourism appeal. Tourists and divers can explore submerged archaeological sites and old buildings, which contributes to attracting more tourists and boosting the local economy. Heritage tourism plays an important role in developing relationships between peoples through cultural exchange. Tourism acts as a bridge between countries and helps foster understanding and communication between different cultures. The tourist plays a role in conveying their cultural heritage and raising awareness. and introducing it to others, while tourists learn about the heritage and culture of the host country. The heritage industry is considered the foundation of cultural tourism, as cultural heritage serves as an attraction for tourists and stimulates demand for tourism in a particular country. Cultural heritage enhances depth and diversity, and the richer the heritage, the greater the interest in visiting these areas. Heritage entrepreneurs play a vital role in preserving and promoting this heritage, contributing to its transmission, processing, and documentation (UNESCO, 2012).

- **Scientific Research and Cultural Heritage**: These areas contain important historical monuments and landmarks, which can be a source of scientific and historical research. Submerged cultural heritage serves as time windows that open up to the worlds of ancient nations, their technologies, and rituals. Archaeological studies and research related to submerged cultural heritage can significantly contribute to understanding human history and ancient cultures. Through underwater exploration and excavation, scientists and researchers can recover rare pieces of human history and analyze them in detail. These artifacts could be architectural, artistic, or everyday tools, telling stories that are yet to be uncovered. Thus, these studies help shed light on the traditions and technologies of past civilizations and understand how people lived during those times.
- **Development of Tourism and Sports Industries:** The presence of submerged heritage opens up new possibilities for developing tourism and water sports industries, where these areas can be utilized to offer unique and exciting experiences for visitors. Diving trips can be organized to explore submerged ruins and underwater archaeological sites, attracting diving enthusiasts and explorers from around the world. In addition, various water sports activities can be organized in these areas, such as surfing, glass-bottom boat diving, kayaking, and fishing. This enhances tourist interaction and provides visitors with the opportunity to enjoy the beauty and diversity of marine life and coastal culture. By developing these industries, local employment can be improved, and the local economy can be boosted. The increased interest in these areas encourages the development of tourism infrastructure, such as hotels and restaurants, which contributes to sustainable development and improves the quality of life for local communities (Virtual Reality and Virtual Diving Technologies: Innovative tools to promote maritime and underwater cultural heritage in the Red Sea, 2022).
- **Encouraging Heritage Preservation:** Encouraging the preservation of submerged heritage is a key aspect of maximizing the benefits of these areas. By highlighting their importance and focusing on the cultural and historical value of underwater monuments and landmarks, attention can be directed toward the need to preserve this heritage. Raising awareness of submerged heritage can stimulate local communities, government agencies, and non-governmental organizations to take steps toward preserving these sites. Educational programs and awareness sessions for youth and local communities about the importance of preserving cultural heritage and contributing to the preservation of cultural diversity can be developed.

Stimulating research and scientific studies on this heritage enhances the public understanding of its value and historical significance. The findings can be used to guide conservation and sustainability policies, providing the public with guidance on the best practices for preserving this unique and important heritage.

- **Stimulating Local Investment:** The presence of submerged heritage serves as a driving factor for seeking new investment opportunities in the region. The discovery and utilization of this heritage can increase interest in the area as a tourist and sports destination. These investment opportunities

allow businesses to establish projects in areas such as hotels and restaurants, thus enhancing tourism infrastructure. Additionally, the development of water sports and related activities can attract more tourists and enthusiasts. These investments can contribute to improving local services and creating new job opportunities, thereby boosting the economic development of the area impacted by the submerged heritage.

Conclusion

Submerged cultural heritage and maritime artifacts today represent unique windows into human history and lost cultures. Beneath all water bodies such as oceans and rivers, ancient cities and sunken ships recall the memories of past civilizations and reveal stories we did not know. With this richness and beauty, however, this heritage faces serious challenges, including environmental changes and unsustainable human activities. Therefore, the role of global organizations and advanced technology in enhancing its protection and contributing to sustainable development is crucial. Preserving this heritage is not only a humanitarian duty, but also a living window through which we can learn from the wisdom of past generations and understand important details of our rich history.

Image (1) represents the remains of a sunken city, quoted from the website of National Geographic Arabic magazine
Image (2) representing the remains of warplanes from World War II, quoted by the website Independent Arabia
Image (3) represents exploration in the ocean by diving technique, quoting from the website of National Geographic Arabic magazine

References

1. Al-Zahrani, A. N. A. R. (2012). *Management of architectural heritage*. Archaeological Studies Series, Saudi Association for Archaeological Studies.
2. Abdullah, I. M. (2022). *Scientific foundations for the restoration and conservation of submerged archaeological sites*. Dar Al-Maarifa University Press.
3. Asad, M. (2023, November 28). Review of investment opportunities in archaeological sites. "Investment in Services" Forum. Retrieved from https://www.investmentforum.com.
4. Al-Jumaili, M. F. (2020). *Remote sensing and its applications in earth sciences*. Department of Applied Earth Sciences, College of Science, Tikrit University.
5. Al-Hiyaji, Y. H. I. (2016, July). The role of international and regional organizations in protecting, managing, and promoting cultural heritage. *Adomato Journal*, 34, Sha'ban 1438.
6. Blot, J. Y. (1995). *The swallowed history or underwater archaeology*. Gallimard.
7. Delgado, J. P., et al. (n.d.). Underwater archaeology. *Underwater Archaeology | Mark Staniforth*. Retrieved from https://academia.edu.
8. Exploring the Untouched Depths of History. (n.d.). *Underwater Munifacts: Exploring submerged history*. Retrieved from https://fastercapital.com/content/Underwater-Munifacts--Exploring-Submerged-History.html.

9. Ibrahim, K. A. (2010). *Management of cultural heritage in Saudi Arabia: The case of crafts and traditional artifacts* (Doctoral thesis). King Saud University.
10. Imad, A. H. (2013). *Management of heritage sites: A case study of Old Sana'a City* (Master's thesis). King Saud University.
11. Kabashi, Q. (2008). *The Sudanese experience in cultural heritage management*. Al-Tabe'oon, Al-Murwah Printing and Publishing.
12. Khmo, H. H. (2017). International protection of underwater cultural heritage. *Journal of the College of Law, Vol. 13, Legal and Political Sciences, Part 1: Public Law*, 6(21), University of Kirkuk.
13. Khalil, I. (n.d.). *Submerged archaeological sites: Terminology and concept*. Alexandria University, Faculty of Arts, Department of Archaeology and Roman & Greek Studies.
14. Khalil, I. (2023). *Submerged cultural heritage in Arab countries*. UNESCO Cairo Office and Regional Office for Science in Arab States.
15. Khalil, I. (2023). *Underwater cultural heritage in Arab countries*. UNESCO Regional Office for Science in Arab States.
16. Jamila, F. (n.d.). The legal and institutional framework for protecting underwater cultural heritage. *Journal of Legal and Political Thought*, 7(2).
17. Labib, Z. M. (2008). Environmental protection under Islamic law and secular regulations. *Journal of the Judicial Institute*, Kuwait Institute for Judicial and Legal Studies, 15.
18. Majdoub, M. (2021). *Pedagogical print for first-year humanities students: Introduction to archaeology course*.
19. Pender, L., & Sharpley, R. (2005). *The management of tourism*. London: SAGE Publications Ltd.
20. Rafiq, K. (2015). *Protection of subaquatic cultural property in Algeria: A case study of the Cherchell region* (PhD dissertation, University of Algiers 2). Institute of Archaeology.
21. Scovazzi, T. (2003). *The protection of underwater cultural heritage*. New York: USA.
22. UNESCO. (2001). *Convention on the protection of underwater cultural heritage*. Adopted by the 31st UNESCO Conference in 2001, ratified under Presidential Decree Law 09-269 dated 30/08/2009, No. 51 of 2009.
23. UNESCO. (2012). *The protection of underwater cultural heritage: Training manual for the UNESCO foundation course on the protection and management of underwater cultural heritage in Asia and the Pacific*. Printed in Thailand.
24. UNESCO. (2002). *Convention on the protection of underwater cultural heritage*. Records of the General Conference, 31st Session, Volume 1, 15th October - 3rd November 2001, Paris.
25. Virtual Reality and Virtual Diving Technologies: Innovative tools to promote maritime and underwater cultural heritage in the Red Sea. (2022). Egypt. (n.d.). *Journal of Tourism, Hotels and Heritage* (JTHH). Retrieved from https://sjs.journals.ekb.eg.
26. Youm7. (n.d.). *News and updates*. Retrieved from https://www.youm7.com.

Received: 04.09.2024
Revised: 06.11.2024
Accepted: 12.01.2025
Published: 28.02.2025

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/294-307

Kelfah Amel
University of Oran2
https://orcid.org/0009-0008-9732-5421
amel_kel@hotmail.fr

Trend Culture Among Algerian Teenagers Using Short Video Applications - TikTok as a Case Study: An Exploratory Clinical Study on a Sample of Adolescents in the City of Oran

Abstract

The present study aims to examine the trend culture from the perspective of Algerian teenagers who use the short video application TikTok. It explores their obsession with trends, regardless of their context, and the satisfaction they derive from following, imitating, or creating trends. TikTok, as the dominant platform for viral content, plays a central role in shaping digital social interactions among teenagers. To achieve these objectives, we conducted a qualitative study involving 10 teenagers (5 males and 5 females) from Oran, aged 14 to 18 years. The study employed a clinical approach using the life story narration method. The findings reveal that many teenagers are deeply engaged with trends as a means of reinforcing their sense of digital belonging. Trends also serve as a primary source of news and influence their opinions, often without concern for accuracy or fact-checking. Influencers act as media intermediaries, shaping the narratives that teenagers consume. Additionally, many adolescents are drawn more to superficial entertainment content rather than meaningful or educational material. This preference may stem from the aspirational images projected by content creators, who portray success and popularity, as well as TikTok's algorithm, which prioritizes engaging and viral videos. Moreover, the study indicates that the design of adolescent TikTok accounts reflects a blend of creativity necessary for self-expression and individuality, and trend imitation, which ensures visibility at the cost of originality. This suggests that teenagers are highly influenced by prevailing TikTok trends, often shaping their digital identities around them.

Keywords: *trend culture, popular content, Algerian teenagers, short video applications, TikTok*

Kelfah Amel
Oran Universiteti 2
https://orcid.org/0009-0008-9732-5421
amel_kel@hotmail.fr

Qısa video proqramlarından istifadə edən Əlcəzairli yeniyetmələr arasında trend mədəniyyəti – TikTok Case Study kimi: Yeniyetmələr nümunəsi üzrə kəşfiyyatlı klinik tədqiqat Oran şəhərində

Xülasə

Bu tədqiqat, qısa video tətbiqi olan TikTok-dan istifadə edən Əlcəzairli yeniyetmələrin perspektivindən trend mədəniyyətini araşdırmağı hədəfləyir. Tədqiqat, yeniyetmələrin kontekstdən asılı olmayaraq trendlərə olan həvəsini və bu trendləri izləmək, təqlid etmək və ya yaratmaqdan aldıqları məmnuniyyəti araşdırır. TikTok, viral məzmun üçün əsas platforma kimi çıxış edərək, yeniyetmələr arasında rəqəmsal sosial qarşılıqlı əlaqələrin formalaşmasında mərkəzi rol oynayır. Bu məqsədlərə çatmaq üçün Oran şəhərindən 14-18 yaş aralığında olan 10 yeniyetmə (5 oğlan və 5 qız) seçilmiş və keyfiyyət təhlili aparılmışdır. Tədqiqat, həyat hekayəsinin nəql edilməsi metodundan istifadə edilərək klinik yanaşma əsasında həyata keçirilmişdir.

Nəticələr göstərir ki, bir çox yeniyetmələr trendləri rəqəmsal mənsubiyyət hissini gücləndirmək vasitəsi kimi qəbul edirlər. Trendlər, həmçinin əsas xəbər mənbəyi rolunu oynayır və onların fikirlərinə təsir edir, lakin çox vaxt məlumatın dəqiqliyi və fakt yoxlanışına əhəmiyyət verilmir.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

İnfluencerlər media vasitəçiləri kimi çıxış edərək yeniyetmələrin istehlak etdiyi hekayələri formalaşdırırlar. Bundan əlavə, bir çox yeniyetmələr mənalı və ya maarifləndirici məzmundan çox, səthi əyləncəli məzmunlara üstünlük verirlər. Bu seçim, məzmun yaradıcılarının uğur və populyarlıq nümayiş etdirən motivasiyaedici obrazlar təqdim etməsi ilə yanaşı, TikTok-un daha çox diqqət cəlb edən və Populyar məzmun üstünlük verən alqoritmindən qaynaqlana bilər.

Tədqiqat həmçinin göstərir ki, yeniyetmələrin TikTok hesablarının dizaynı özünü ifadə və fərdilik üçün vacib olan yaradıcılıqla, həm də görünürlüyü təmin edən, lakin orijinallıq hesabına başa gələn trend təqlidi ilə qarışıqdır. Bu, yeniyetmələrin TikTok-da mövcud olan trendlərdən ciddi şəkildə təsirləndiyini və rəqəmsal kimliklərini çox vaxt bu trendlər ətrafında formalaşdırdıqlarını göstərir.

Açar sözlər: *trend mədəniyyəti, populyar məzmun, Əlcəzairli yeniyetmələr, qısa video proqramlar, TikTok*

Introduction

In today's digital era, where social media is ubiquitous, trends have become one of the most prominent cultural and social phenomena captivating young people, including teenagers, both globally and in Algeria. With youth making up a significant portion of the population, platforms like TikTok have emerged as popular spaces, attracting millions of users across various age groups. However, it is particularly teenagers who are most influenced by and actively engaged in the trends circulating on this platform.

Recently, there has been much discussion about the challenges faced by teenagers on social media platforms, particularly regarding their constant pursuit of trends. Each new trend tends to overshadow the previous ones, creating a cycle that drives teenagers to obsessively browse these platforms. This constant search for the latest interactive events and trends becomes a way for them to stay at the forefront of social media, always eager to be part of the latest happenings.

What stands out is that these phenomena and behaviors have made their way into the school environment. One of the most notable examples is students engaging in pranks or "challenges" a trend popularized on TikTok- within classrooms, often filming and sharing them online. This shift raised numerous questions and sparked our scientific curiosity about the culture of trends and the extent of teenagers' obsession with them. It is particularly concerning that such behaviors have reached spaces traditionally focused on discipline and proper upbringing, like schools (Abdul Aziz Haydar Hussein Al-Moussawi, 2013).

Statement of the problem:

The widespread reach of social media and its continuous updates to enhance functionality have transformed it from a mere communication tool into interactive platforms that foster subcultures and social phenomena, such as the trend phenomenon. This trend directly reflects digital globalization, where ideas and content are rapidly transmitted to millions of users. Platforms like TikTok have played a significant role in establishing this culture by offering a space for users to create short, engaging content designed to capture attention and dominate the digital scene (Alain Dono, 2015).

In the Algerian context, the trend phenomenon among teenagers has become particularly noteworthy, as they actively engage with challenges, popular songs, and viral movements. Given this growing involvement, it is essential to raise questions to better understand the dimensions and effects of this phenomenon. Exploring what trends represent for Algerian teenagers using the short video platform TikTok can provide deeper insights into their social behaviors, digital interactions, and the broader cultural impact of these trends (Boucebci Mahfoud, 1978).

Engaging with individuals interested in social media trends particularly those known as "TikTokers", or active users of the TikTok app reveals a culture centered around discussing non-serious events, viral challenges, and trending dances. These users exhibit a strong desire to stay updated and avoid missing out on any emerging trend. This behavior aligns closely with the concept of FOMO (Fear of Missing Out), a term originally used in marketing and advertising but now widely associated with social media culture.

Similarly, the term "the happenings" as described by Ibrahim Al-Sakran (Ibrahim Al-Sakran, 2015, p. 52), captures this phenomenon, referring to the compulsive pursuit of online events. Social

media users constantly scroll through their feeds, anticipating new content with each swipe, encountering posts and videos that are different from those seen just moments earlier. This continuous engagement often leads to distraction, keeping individuals glued to their screens even when important tasks demand their attention (Djoumouaa Shaimaa Izzeddine, 2020).

Interest in trends goes beyond passive browsing; it also involves actively sharing videos that replicate the "trend of the moment" on social media platforms. TikTok, in particular, stands out as the leading platform facilitating this trend-driven culture. Several factors contribute to its dominance, with the most significant being its format of short, engaging videos, the integration of music and audio tracks, and features like personal profile pages and live streaming. These elements make it effortless for users to create, share, and engage with trending content in real time (Freud, 1932).

The situation becomes more concerning when an interest in trends escalates into an obsession. Individuals immerse themselves in browsing, replicating viral short videos, and constantly engaging with the latest trending topics. Their smartphones or devices turn into virtual salons, where discussions -whether meaningful or trivial- dominate their time and attention. This digital world begins to overshadow the real one, tightening its grip on users for a simple reason: the fear of missing the trend. This creates a never-ending cycle, as new trends emerge while others fade, making it difficult to disengage. The concept closely parallels what American psychologist **Kimberly Young** described as Internet addiction, which she classified as an impulse control disorder that does not require a narcotic substance (Abdel Majid & Abdel Latif, 2006). In this context, it can be argued that we are now witnessing a new form of addiction, an addiction to chasing trends, where individuals feel compelled to continuously ride the wave of digital virality.

Research

The term "trend" or "most interactive events" refers to the prevailing course of news and discussions at a given moment. It can take various forms, such as fashion trends, viral challenges, music paired with dance routines, debate topics, or controversial events. Social media has played a pivotal role in shaping this culture, fostering a sense of participation and engagement among users. Many feel compelled to comment on and react to trending topics, often without verifying their accuracy, questioning their source, or applying logical analysis. The primary concern is not missing the opportunity to share an opinion, as each comment fuels further responses, triggering an endless cycle of interaction until a new trend emerges, replacing the old one. Sociologist Zygmunt Bauman (Zygmunt Bauman, 2016) highlights the distinction between the real world we inhabit and the virtual world we engage with, emphasizing how the digital realm increasingly dominates reality. This influence extends beyond perceptions and interests, shaping the ambitions and behaviors of many users. As a result, numerous individuals construct an online persona that significantly differs from their real-life identity, allowing them to experience and achieve things in the digital space that may seem unattainable in reality.

Some scholars have argued that existence is increasingly tied to visibility on social media. Guy Debord, in "The Society of the Spectacle", explores how individuals exhibit their lives and daily experiences, gauging their achievements and sense of being through their online presence and the frequency of their posts. In the pursuit of likes and followers, many eagerly follow trending waves, immersing themselves in one after another to remain at the heart of the digital spectacle. However, this relentless engagement often leads to conformity, stripping individuals of their uniqueness and distancing them from authentic self-expression.

Maybe "The System of Mediocrity" also explains how mediocrity has managed to rise to the top. According to Deneault, the author of the book, the function of mediocrity is to push people, by all possible means, to surrender rather than think, to accept the unacceptable as an inevitable fate, and to perceive what is repugnant as a necessity. It turns people into fools (Deneault, 2015), rushing to follow trends and express opinions before even delving into them. Impulsiveness and recklessness become assets that boost viewership rates, driving individuals into battles of responses and comments that reflect nothing but toxic content, flooding social media platforms and digital applications with meaningless trivialities. All of this unfolds under the illusion of self-fulfillment, while in reality, they have accomplished nothing of true value.

Although social media has many positive aspects serving as platforms for virtual interaction, opinion exchange, and talent showcasing they also present certain challenges. TikTok, for instance, provides users with tools to create short and innovative content, supporting education and knowledge sharing through informative tips, awareness campaigns, and educational videos on various topics. Additionally, it has become a powerful marketing tool, helping small businesses promote products creatively and reach wider audiences. However, alongside these benefits, there is a concerning trend: the rise of trivial content and its creators to the status of digital symbols. Many content creators whether YouTubers, Instagram influencers, TikTokers, or fashionistas have gained massive followings, not necessarily due to valuable contributions, but rather through content that often lacks depth or quality. This shift raises questions about the impact of social media in elevating superficial entertainment over meaningful discourse and knowledge.

In this study, we aim to explore the trend culture among adolescents who use short video applications, as well as the satisfaction they derive from this engagement. Notably, research on the trend phenomenon remains limited, but we have drawn upon existing studies that examine the use of short video content among adolescents from various perspectives. These studies come from foreign, Arab, and Algerian sources, offering diverse insights into the subject. Among the foreign studies, (Wong, 2010) investigated the effectiveness of short videos on TikTok and the psychological and persuasive factors influencing user responses. Using an experimental approach on a sample of 81 participants, the study found that humor plays a significant role in shaping user interactions with the platform. The results highlighted that humor not only enhances engagement but also fosters a greater inclination toward adopting new technologies, making it a key factor in TikTok's success and its unique impact on users.

Another relevant study is the Malaysian study by Dequan & Omar (Omar, Dequan, 2020), which examined usage patterns of TikTok among individuals aged 20 to 34 years. Using the Uses and Gratifications Theory and a survey-based methodology on a sample of 385 young people, the study found that user motivations significantly influence their engagement with TikTok. These motivations include escaping daily pressures, fostering social interactions, and expressing oneself, highlighting the platform's role in fulfilling various psychological and social needs.

Regarding Arab studies, the research conducted by Hicham Fouli Abdel Mouiz (2020) explored the relationship between short video applications and their psychological and social effects on users. This survey-based study, conducted on a random sample of 614 individuals from Egyptian society, revealed a statistically significant link between the use of short video applications and negative psychosocial effects. Moreover, the study identified TikTok as the most widely used platform, with an adoption rate of 77.5%, surpassing other short video applications in popularity.

Another relevant study is Djoumouaa Chaima Izzeddine's (2020) research, which aimed to analyze the nature of marketing videos on TikTok using both quantitative and qualitative content analysis. The study involved 21 semi-directed online surveys with users aged 15 to 27 years. The findings revealed that users primarily engage with TikTok for entertainment and to pass time, often by watching celebrity videos and imitating them using the platform's lip-sync feature. Regarding Algerian research, we reviewed the study by Samah Jaaoud (Samah Jaoud, 2020), which examined TikTok usage among Algerian children through a descriptive approach, analyzing 95 videos. The study found concerning trends, such as children appearing in music clips with immoral connotations, with girls representing 87% of cases in inappropriate clothing, exposing them to electronic harassment.

Another significant study is by Achraf Leghawaydia & Khaled Aouni (Khaled Aouni & Achraf Lagwaidia, 2019), which explored the values embedded in TikTok content using the Technological Determinism Theory. By employing a descriptive and analytical survey approach, the researchers examined 30 videos from the accounts of 10 influential TikTok users in Algeria. The study concluded that values were negatively influenced by content, with dancing, singing, and lip-sync videos being the most prevalent. These findings highlight the platform's role in shaping cultural trends and behavioral patterns among Algerian users.

From our review of the existing literature, we have identified several common themes across previous studies. Notably, all the studies examined have focused on a single short video application TikTok due to its widespread popularity and extensive usage. Additionally, they have primarily targeted children and adolescents as their study populations. A key finding across these studies is the psychological, social, and value-based effects of TikTok usage. Researchers have explored both the motivations behind its use and the gratifications users seek, which include social interaction, entertainment, humor, stress relief, and self-expression. However, one significant research gap we have observed to the best of our knowledge is the lack of studies linking TikTok specifically to the phenomenon of trends. While previous research has examined TikTok's impact, its role as a tool for trend creation and trend participation remains largely unexplored, making this an important area for further investigation (Marwa Mohamed Galal Mohamed Othman & Azza Ahmed Gamal El-Bry, 2023).

To frame our current study, we have outlined the research problem as follows:

1. What is the "trend" culture among teenagers using short video applications such as TikTok?
2. How do teenagers perceive the popular "trend" culture, and what are the practices and gratifications they achieve through the use of short video platforms like TikTok?

Given that our study is primarily exploratory, we aim to seek answers through fieldwork without forming hypotheses in advance.

Study Objectives:

1. Understanding the concept of "trend" from a teenager's perspective, by collecting insights on how they perceive this new culture.
2. Exploring the practices of users on short video applications, particularly TikTok, which hosts the majority of trends circulating on social media.
3. Identifying the satisfactions teenagers derive from following, imitating, or creating trends on TikTok.
4. Investigating why teenagers become preoccupied with temporary trends those that appear and fade quickly and why they persist in following all events on TikTok, despite their fleeting nature.
5. Explaining the phenomenon of "panting after network events", where teenagers browse social networking sites frantically to stay updated on the latest trends and happenings.

Importance of the study:

The importance of the current study lies in its exploration of a prominent aspect of adolescent life their relationship with the contemporary world, and how they perceive it. Teenagers today increasingly see the world through the lens of their mobile phones and small screens, making this study especially relevant. The phenomenon of trend culture among adolescents is both new and emerging, and it has become widespread in society, making it a topic that warrants thorough investigation. Given its prevalence, it is crucial to approach this phenomenon with a serious, specialized perspective to better understand the behaviors, motivations, and effects on young people. Adolescents spend significant amounts of their time in the virtual space, particularly on platforms like TikTok, which is central to the trend culture. Therefore, this study is necessary to grasp the implications of this culture on a generation increasingly immersed in the digital world (Moutassem Badra, Sbaa Fatima Zohra, Jaoui, 2010).

Conceptual Framework of the Study

To effectively investigate the topic of trend culture among adolescents using the TikTok application and the satisfactions they derive from it, it is essential to define key procedural terms that form the basis of this study.

Trend:

- **Economic Definition**: In an economic context, trend refers to the general direction in which market values or original prices develop. It can be upward, downward, or sideways based on the movement of raw materials or prices. This understanding of trends is commonly used in financial analysis to track market behaviors.

● **Linguistic Definition**: The term "trend" is also used in everyday language, with a broader meaning. According to the dictionary of meanings, trend refers to various related concepts such as Direction, orientation, or current in a particular context.

Desire, course, or doctrine that drives social behaviors or ideas. Inclination, tendency, or fashion, which is particularly relevant to the way trends manifest in social media and digital platforms like TikTok.

In the context of this study, the trend refers to the social phenomenon where certain ideas, behaviors, or styles gain popularity and spread rapidly, often propelled by the viral nature of platforms like TikTok. These trends could involve challenges, dances, memes, or any form of viral content that captures the attention of users, particularly teenagers.

The term trend on social media platforms carries various meanings and connotations among its users. It functions as a fundamental means for exchanging information and diverse content, taking many forms such as images, video clips, and audio clips. Specifically, it refers to:

● Trending topics: Popular events or common themes being widely discussed by social media users at any given time.

● The hottest and most talked-about event on social media platforms.

● Hourly events refresh according to different occurrences in our lives but in the virtual world.

● News or events that don't necessarily have global reach but are popular in specific contexts, such as fashion trends or widespread clothing styles (Marwa Othman, 2024, 238-249).

Operational Definition:

A **trend** is a prevailing phenomenon that others tend to imitate. It gains popularity and is widely discussed, particularly on the Internet and social media platforms. In this study, we specifically focus on the TikTok application as a prominent space for trend creation and dissemination.

Short Video Applications and Their Uses (TikTok as an Example):

The rise of short video applications began in early 2012 when Dom Hofmann and his colleagues launched the VINE application, which was later acquired by Twitter in October of the same year. Vine's key feature was allowing users to record video clips of just six seconds in length. However, the platform was shut down in 2017 following the circulation of inappropriate content (Abdelmouiz, 2020, 3407-3462).

Following Vine's closure, several Chinese and American companies developed new applications that added more technical features. These apps allowed users to create password-protected accounts, and upload, browse, and share videos either recorded directly within the app or from the phone's existing video library. They also offered tools for users to combine their clips with audio and visual effects, such as music, stickers, and emojis. These apps made video editing quick and simple for users. Some of the most prominent apps in this category include Lakee, Vigo Video, Lolita, Jaco, Instagram, YouTube, and TikTok (Hicham el Fouli Abdel Mouiz, 2020).

TikTok: TikTok is the most popular app for creating free short videos, widely recognized and available in the app stores of global software and tech companies. Launched in September 2016 and made available internationally in 2017, it is owned by the Chinese company ByteDance, where it is known as Douyin.

Described by Google Play as a private social platform for watching and sharing short music videos with friends and followers, TikTok only requires users to create an account. As one of the most downloaded apps globally, it is available in over 150 markets and more than 50 languages. According to 2024 statistics (Al Arabiya website, 2024), the app has surpassed 4.5 billion downloads worldwide.

When users open TikTok, videos play consecutively, allowing them to watch hours of content effortlessly. These clips can also be shared on other social media platforms. TikTok has become a popular space for challenges, particularly among young people. Due to its vast global user base, videos on TikTok often gain widespread recognition, enabling users to achieve fame and build a loyal following (Rabab Talaat, 2018).

Algerian teenager:

Adolescence is a period marked by rapid physical and mental growth, often accompanied by emotional disturbances and complex challenges, particularly when adolescents are misled or

misguided (Al-Moussaoui, 2013, 163). This transitional stage, which falls between childhood and adulthood, does not have clear-cut beginnings or endings, as it varies based on the natural environment and social context in which the adolescent lives. It also emerges as a result of modern industrial progress, a phenomenon that was not recognized in earlier times. According to Guasch (Guasch, 1973, p. 17), it is a civilizational phenomenon.

In the context of Algeria, adolescence is influenced by both psycho-physiological and socio-cultural factors. Biological changes, such as puberty, along with psychological developments like body image, self-esteem, and the search for independence and identity, play key roles. Additionally, the formation of new social relationships introduces new models into the adolescent's life, prompting a reevaluation of previous perceptions. In Algeria, this phase is also shaped by the socio-cultural environment, various group affiliations, and the influence of social institutions that play a crucial role in shaping the adolescent's values and behaviors.

The Algerian adolescent is undoubtedly immersed in a cultural environment filled with conflicting and impersonal images (Boucebci, 1978, 31). He is navigating a phase of socio-cultural transformation marked by clear indicators of change, both at the individual and group levels. A study by the Center for Research in Social and Cultural Anthropology in Oran highlighted that these indicators manifest as expressions of discomfort and anxiety, which can be interpreted as either symbolic or, in clinical terms, symptomatic (Moutassem & Sbaa & Jaoui, 2010).

Adolescence in Algeria has become an extended phase, further prolonged by current circumstances. For example, the pursuit of higher education delays marriage, leading the adolescent to remain under the family's responsibility for a longer period. This extended dependency often creates a gap between the adolescent's desire for independence and freedom and their inability to achieve it, fueling psychological and family conflicts. These tensions are often expressed through opposition to society and authority.

Verbal expression is frequently seen in the form of speech that diverges from conventional language, accompanied by increased physical gestures. Behavioral manifestations include withdrawal, mocking others, bullying, graffiti, and the desire to emigrate or form groups. Adolescents might also engage in unstudied aggressive behaviors, while others express their dissatisfaction through body modifications such as tattoos, unconventional hairstyles, and fashion trends. These behaviors all contribute to a sense of difference, alienation, and generational conflict, signaling a disconnection from society (Kelfah, 2018).

In a country undergoing significant changes and embracing global openness through digital communication, adolescent often finds themselves in a state of confusion, struggling to define their goals and identity. This experience is not unique to Algeria but is shared by adolescents worldwide in the face of a rapidly evolving cultural landscape. This context makes adolescents a rich subject for study, offering insight into the new cultures and values they adopt and conceptualize.

Operational Definition: This refers to any individual within the adolescent stage, which in this study is determined by chronological age.

Applied Aspect of the Study:

Study Sample: To gather information on trend culture among adolescents using TikTok, and to understand the impact of modern digital phenomena on the new generation and their integration into the culture of digital globalization, a purposive sample was selected from the city of Oran. After completing a form to collect relevant information, the sample consisted of 10 adolescents aged between 14 and 18, all of whom are students in middle or secondary school. TikTok is one of the most frequently used platforms among the sample, and trends serve as a means of social interaction for them.

Study Methodology: The methodology for this study involved selecting appropriate tools to explore the topic of trend culture among adolescents using short video applications, allowing them to express their perceptions of the phenomenon. Given the exploratory qualitative nature of the research, we directly collected information from the sample using the following tools:

Life Storytelling: This qualitative method is suitable for understanding the meanings behind human and social phenomena over time, using free discourse to narrate the life story or focus on a

specific aspect of it according to the study's requirements. We chose this method because it allows individuals to share their perceptions about a particular phenomenon. As trends have become a cultural element for young people, we engaged with them through life story narration, highlighting their views on trends and TikTok usage. This was done with an audio recording after explaining the research topic and obtaining permission to record (Mohamed Hossam El-Din, 2010).

During each session, we focused on the following key points:

- The adolescent's social positioning within various affiliations (family, school, and social groups outside).
- Usage of TikTok (in terms of duration, intensity, and type of content).
- Their perception of the trend as a form of popular culture among young people.
- Motivations for using TikTok and their stance on emerging trends.
- Gratifications are obtained from trends, including both following and creating content.
- A description of their page or account, or if suitable, sharing it with us.

Clinical Observation is a methodological tool that accompanies the specialist or researcher throughout their research and life in general. It enables them to ask relevant questions and formulate hypotheses. The phenomenon under study is often built upon a set of structures, including moral and material aspects, which highlight the importance of utilizing observation. This tool offers deep insights into the individual and their life, allowing for a more thorough understanding of their behaviors, interactions, and experiences.

Analyzing Life Narratives and Key Findings:

In this study, we aimed to explore the concept of trends for teenagers using the short video platform TikTok, particularly in the context of the rapid development of social communication. Social media has provided unprecedented opportunities for connecting with people globally, a trend that reached its peak during the COVID-19 pandemic. With lockdowns in place, millions of people were confined to their homes, and social media platforms played a crucial role in offering entertainment, staying connected, and providing updates about the pandemic. This period significantly elevated the importance of social media in everyday life (Kelfah Amel, 2018).

Given that adolescents are among the most active users of social media, particularly TikTok, we focused on this group for our research. TikTok, with its dynamic nature and viral trends, is central to the lives of many teenagers, who actively engage with it to follow and participate in popular trends. As this study is exploratory, our goal was to understand what the "trend" means to teenagers, the motivations behind their use of TikTok to engage with trends, and the purpose they derive from it. By analyzing their life narratives, we identified several key insights:

1-Teenagers' Obsession with TikTok's Trending Content and FOMO (Fear of Missing Out): The TikTok app holds a significant place in the lives of adolescents. The narratives indicated that all participants in the study spent considerable time interacting with it, often even during study periods, checking their phones in brief moments to ensure they did not miss out on the latest trends. This behavior reflects a strong obsession with TikTok's popular content. Some of the expressions from the life narratives that illustrated this obsession include:

○ *"I wait every time something new comes out. Nothing escapes me. TikTok has become a part of my life." — Ghizlan (Case 8)*

○ *"I put my phone on silent in my wallet so I can look at it from time to time and not miss anything." — Salah El-Din (Case 2)*

○ *"I can't wait to have my phone in my hand all the time, wherever I go, in literally any place." — Romaissa (Case 7)*

What becomes evident is that this form of browsing behavior is more than just a habit; it can be classified as an obsession or even an electronic addiction, particularly among the teenagers in this study. Their motive for browsing is not tied to free time or leisure, but instead occurs during school classes and in almost every setting. This behavior aligns with the concept of FOMO (Fear of Missing Out), a term that describes the anxiety or unease people feel when they fear missing an event, piece of information, or social interaction. The term, which was added to the Oxford Dictionary in 2006 by Patrick McGinnis, is now widely used to describe the psychological state that drives individuals to

constantly check social media platforms to ensure they are up to date with the latest developments (Wagih Abdel Majid & Wagdy Shafiq Abdel Latif, 2006).

FOMO is closely linked to the increasing reliance on digital communication, especially through social networking sites, and is often exacerbated by the compulsive need to stay connected and informed. This condition draws the individual away from the present moment and into the virtual world, leading them to search through social media for the latest news or updates. In particular, the obsession with videos or content is driven by the fear of missing out on something important whether it's an event, piece of information, or viral content.

This behavior is further amplified by the design of platforms like TikTok, which uses continuous notifications and attention-grabbing headlines like "This is the video you're looking for" or "Watch before it's deleted" to stir anxiety and excitement. These enticing phrases create a sense of urgency, encouraging users especially teenagers to click on links and watch the content before it disappears, reinforcing their FOMO-driven behavior (Jung Anna-Katharina, 2022).

2-The need to feel a sense of belonging to the network community (seeking identity in the digital space):

Many of the adolescents in this study believe that their immersion in the TikTok platform is driven by a lack of other opportunities for engagement and activities. This, they say, pushes them to explore the world through their mobile phones, aiming to develop themselves, stay current with trends, and escape the monotony of daily life by entering a world full of novelty. This sentiment was shared by all the participants. A particularly telling example comes from Amine (case 3), who expressed: "*Everyone travels to change the atmosphere, except for me, sitting and the atmosphere changes on me. When we open TikTok, we travel and I sit in my place, and when I create a trend, I feel that I am present and influential somewhere and not forgotten in the country of Mama Africa."*

This statement highlights deep feelings tied to identity, belonging, and the desire for recognition that these adolescents feel they are missing. According to Carl Rogers, individuals are always striving to align their self-image with the ideal they wish to project in the eyes of others (Rogers, 2018). Amin's comment reflects a need to feel significant and connected through participation in trends, an effort to validate his identity and existence in a social context even a virtual one away from feelings of isolation or marginalization. His involvement in trends provides him with a sense of appreciation and recognition through online engagement.

Erikson also highlights that adolescence is a period of identity formation, where individuals strive to belong to a group (Erikson, 2011). From the adolescents' statements, particularly Amin's, it's evident they are seeking identity in the digital realm, where they feel part of a global community. This sense of belonging compensates for the feelings of isolation and marginalization they experience in their immediate surroundings, which Amin refers to as "Mama Africa." His statement reveals his sense of deficiency due to an inability to travel or experience significant life changes. However, he compensates for this lack by engaging in trends on TikTok, feeling present and valued through these actions in hopes of gaining social recognition (Rakesh kumar & kishore kamal & al, 2024).

Alfred Adler's theory suggests that individuals often seek to overcome feelings of deficiency by achieving success, both socially and personally. In a similar vein, J. Deborah argues in "The Show Society" that there is a direct link between existence and appearance in the digital world (G Debord, 2013). For many, the measure of their existence, their role in life, and their social or professional success is reflected in the visibility of their posts or photos, as well as the number of likes they receive. As a result, these adolescents are drawn to follow trends and interact with them, seeking affirmation and a sense of belonging in the digital space.

At the level of individual psychological functioning, the ego strives to strike a balance between unconscious desires and external reality (Freud, 1932). In the case of Amine and his peers, whose responses were similar, this could indicate an internal conflict between feelings of real and imagined isolation (internal and external realities) and a deep desire for fame and belonging (unconscious motives). Their adoption of popular content or trends might reflect a desire to be seen and acknowledged, serving as a compromise between their inner needs and the external world they navigate.

From the life story narrations of the teenagers, it became clear that there is a strong drive for recognition and social belonging through the TikTok platform. By spending long hours browsing, sharing, and engaging with trends, they are fulfilling an internal need for existence and appreciation. Participating in trends offers them an opportunity to express themselves, whether through personal identity or a desire to belong to the digital community. This involvement helps compensate for the feelings of deficiency and isolation they experience in their everyday lives, providing them with a sense of connection and significance.

3-Shaping the Collective Mind Through Trends on TikTok: Posts and Following

Content sharing on TikTok often plays a significant role in shaping common trends and collective opinions among users. These phenomena can be understood in terms of how trends influence the collective mindset through posts, shared content, and the act of following and circulating popular material.

This was evident in the responses of the teenagers when asked about the purpose of participating in and representing trends, and what value following them provides despite the circumstances. Most of the adolescents in the study indicated that trends offer them the chance to engage with emerging, popular phenomena, allowing them to express alignment with new ideas that have collective, national, regional, or global significance. Trends also help them connect with the majority's views and ideas, as expressed by Touraya (Case 6): "*A dance or a song, for it to become a trend, I master it and film it in my own way. This gives me the feeling that I am connected to others in this world.*"

The behavior observed in Romaissa and her peers, can be understood through several theories. When these teenagers engage with a trend, they do so to strengthen their sense of belonging to the group and show their alignment with the shared values of that group. The importance of belonging is crucial for adolescents. Henri Tajfel highlighted that individuals seek to reinforce their connection to a specific group (Tajfel & Turner, 1979). Albert Bandura also noted that people learn by observing and imitating others. When they see a trend gaining attention and acceptance, even if it seems trivial, they tend to imitate it to conform to the group (Bandura, 1977). Additionally, individuals are influenced by social pressure from their peers. If a trend is widely accepted, it gains social legitimacy, which is part of what is described by the social impact theory. Consequently, there is little resistance to engaging with such trends, as seen with the adolescents in the study and other individuals (Latané, 1981).

These teenagers shared that the more effectively they could replicate a trend, the more likes and interactions they received. Ghizlan (Case 8) explained: "*They see that I have a beautiful, well-proportioned body, and I am a skilled dancer. I memorize the moves quickly and I also sing. I don't have a public account, but I get a lot of likes from my friends on TikTok. They tell me that I could be a successful influencer. If it weren't for my family, I'd probably be doing that.*"

From this storytelling, it's clear that many encourage Ghizlan to dance and re-enact the trend or to open her channel, reinforcing this behavior. This is particularly true because she is receiving rewards in the form of likes and interactions. Teenagers like Ghizlan continue to imitate trends because they gain admiration and acceptance from others, which aligns with what Skinner referred to as positive reinforcement (Skinner, 1938). Ideas and behaviors spread through social interactions, and as a result, trends grow into cultural phenomena due to the repeated engagement of individuals. Social media platforms also play a significant role in shaping behaviors and values, as individuals are influenced by repetitive content and come to view it as a standard of acceptable behavior.

On TikTok, when someone posts a video that becomes a trend, others follow by producing similar content, driven by an internal desire to emulate the behavior and achieve the same level of fame or status. This creates a collective phenomenon or shared mindset, where individuals adopt the same behaviors and practices within a technological space, which strengthens their sense of belonging and participation. By following trends, a form of indirect communication emerges, as people align their actions with common behavioral patterns, leading to the spread of unified behaviors. Over time, these behaviors evolve into a collective unconscious, shared across the group (Latané Bibb, 1981).

4-TikTok Trends as a Source of News and Shaping Public Opinion (Challenges in Balancing Objectivity and Subjectivity): TikTok has become a key platform for spreading news and shaping

public opinion, particularly among young people. The app's short video format allows content to spread rapidly, fitting the fast-paced nature of modern life, and making it a powerful tool for transmitting information and influencing followers regardless of its accuracy or source. Many teenagers in the study mentioned that they rely on TikTok to stay informed about local, national, and global events. Ayoub (Case 5) shared, *"TikTok is always up to date with everything new, especially since at this time everyone carries a phone in their pocket that can transmit the news and publish it directly."* Nour Al-Huda (Case 1) added, *"I follow the news about artists and influencers—like who got married, who divorced—TikTok keeps you informed. Sometimes we watch live streams and want to know who won, and what's the goal? I learn new phrases, get to know scandals and risks, and sometimes regret wasting my time, but still, we want to know the end of the live."*

Oussama (Case 10) emphasized that *"there are many analysts on TikTok political commentators, sports analysts, and religious preachers. It's like we're hanging out with them in a coffee shop. We discuss things, understand people's political views, and analyze events through the trends."*

Thanks to TikTok's algorithms, which recommend content based on users' interests, each of these teenagers is exposed to the news and content they enjoy. For example, Nour El-Huda (Case 1) gravitates toward celebrity news and scandal-based content, and as a result, the app suggests videos tailored to her preferences. The same applies to Oussama, Ayoub, and others, creating a direct influence on their opinions and contributing to the rapid spread of information, which ultimately shapes public opinion. However, this information may often be subjective for several reasons. Since TikTok's news is largely based on personal experiences and opinions of users, the app's algorithms trap them in "information bubbles" that reinforce their existing beliefs. Additionally, emotionally charged and sensational news is heavily promoted because it captures attention, even if it lacks objectivity or truth. It's also important to note that the desire for speed often outweighs the need for accuracy, with users rushing to keep up with the trend without verifying the information's authenticity.

5- Influencers as Media intermediary: The Challenge of Truth and Subjective Bias

Many teenagers who use TikTok turn to influencers they follow for news, information, and analysis, making these influencers key media intermediaries. For instance, Oussama (Case 10) relies on political, sports, and even religious analyses from some influencers to understand certain issues and news, even though most of them aren't experts in those areas. He also doesn't verify the accuracy of the content, even though many of these influencers lack reliable sources, which leaves them vulnerable to spreading rumors. On digital platforms like TikTok, it's easy for inaccurate or misleading information to spread, leading to the formation of misguided opinions. This is especially true since the platform often uses visuals, music, and emotional appeal to influence its audience. When an event becomes a trend, Mark Poster argues that it triggers a battle of analyses and opinions, which are often presented as facts without verification, replacing the truth and leading to scattered, conflicting opinions. Everyone speaks without knowledge, without knowing when to remain silent. The key goal is gaining views and participating in trends so that engaging with popular content becomes more about following the crowd than expressing one's true self (Hussam El-Din, 2010).

When news, whether global or local, breaks, users like Oussama (Case 10) quickly rush to comment on others' reactions and may even get involved themselves. In every event, participation and speaking out become essential, regardless of whether the news has been verified for objectivity. As Zygmunt Bauman argues, an individual's sense of existence is determined by their visibility on social media, and their sense of self diminishes when they stop showing up or engaging online (Bauman, 2016). People are naturally drawn to information that supports their pre-existing beliefs and tend to avoid content that contradicts them. This cognitive bias, known as best-worst scaling, is further amplified by TikTok's algorithms, which curate content aligned with users' opinions and interests. This in turn strengthens their beliefs and shape's public opinion, as seen with the adolescents in this study. In this context, Mark Poster highlights that the truth has become increasingly elusive due to the overwhelming number of sources and perspectives. News has multiplied into countless sources with additions, deletions, and alterations and each event is analyzed from countless angles.

As individuals navigate this sea of content, the truth may become fragmented or lost altogether (Hossam El-Din, 2010).

6-The Emotional Audience and the Prevalence of Superficial Content on TikTok

Through the life narratives, it became clear that many teenagers in the study are drawn to trivial and marginal news. This was explicitly expressed by Nour El-Hoda (Case 1), as we mentioned earlier. Several teenagers also indicated they follow live broadcasts, even those of lower quality. Salah El-Din (Case 2) shared in his narrative, "*Some influencers go viral (meaning they top the views), and to reduce their views, they switch to another influencer who is well-known and rising. They criticize him, make videos about his scandals, and engage in live rounds where they confront each other to reclaim attention. What's the goal? Honestly, sometimes there isn't one. We just follow their scandals to see who's right and who's wrong*."

Similarly, Touria (Case 6) explained, "*I follow some influencers-whose names and content I won't mention- who don't have degrees, but they offer advice to girls. They call themselves 'doctors in life.'*"

Many influencers focus on low-level, controversial entertainment topics such as scandals and trivial news to capture followers' attention and increase their view counts. This trend can influence teenagers, leading them to prioritize these subjects over more meaningful or educational content. This phenomenon is influenced by several factors, as we observed in teenagers: a desire for entertainment, an escape from daily pressures, and a need to belong to the digital community. Following influencers has become a part of digital culture, where teenagers seek to integrate with their peers and stay up to date with popular trends.

These influencers often weigh in on every topic religion, politics, science, sports, and entertainment. The current system has successfully embedded triviality into the digital culture, elevating many of these figures to celebrity status on social media platforms. This is evident in terms like "doctors in life," as used by Touria (Case 6) In Dono's theory, the function of triviality encourages the passive consumption of content, leading individuals to accept what's trivial as inevitable and what's abhorrent as necessary (Alan Dono, 2015).

Designing Teenagers' TikTok Pages and Accounts: Creativity vs. Imitation

In our interaction with the adolescents in the study, we encouraged them to share or describe their TikTok pages after opening the app. From this, we made some key observations about their accounts. The adolescents exhibited a dual tendency: on one hand, some engaged in creative self-expression, while others followed prevailing trends without adding personal touches. This inclination toward blind imitation seems to be influenced by peer pressure and the desire for digital social acceptance. The prevalence of trend-based content fosters behaviors centered on imitation, where conformity to popular content is often prioritized over individual creativity.

However, there were notable examples of creative self-expression. For instance, Chaima (Case9) account stood out for its unique approach—she combined her skills in coordinating music with narratives about healthy emotional and human relationships. Similarly, Nour Eddine (Case 4) page featured religious content in the form of video clips using artificial intelligence, showcasing a distinct expression of identity. These examples reflected the teenagers' ability to express themselves and convey their ideas in innovative ways, proving that creativity can still thrive on platforms like TikTok (Rekesh et al., 2024). Both accounts demonstrated Salah Eddine and Chaima's control and unconventional effects to communicate messages about religious issues or psychological and emotional phenomena.

In contrast, the majority of pages we observed leaned heavily on imitation. Many teenagers simply replicated the design and style of influencers they admired, often copying videos, descriptions, and even popular hashtags like trending without adding anything unique. This approach highlighted their desire to conform to trends to gain visibility, rather than focusing on creativity or distinguishing themselves from the crowd. When asked, many explained that they felt compelled to follow trends to avoid being excluded or isolated from their peers. A group of teenagers, for example, showed us how they filmed popular challenges and dances with identical music, angles, and effects, clearly prioritizing trend participation over personal creativity.

Conclusion

After this study, it became clear that the trend culture on TikTok among Algerian teenagers, particularly in the city of Oran, represents a complex phenomenon where psychological, social, and cultural factors intertwine. The analysis of the life story narratives highlighted how deeply teenagers are influenced by trends, using them to strengthen their sense of belonging to the digital space. For many, TikTok has evolved into a platform where individual expression and collective behaviors merge, creating a collective mindset that shapes their actions, preferences, and tastes.

Moreover, TikTok trends appear to be more than just a source of entertainment; they serve as tools that shape teenagers' opinions and perspectives on events, raising concerns about the objectivity of the content. The growing influence of social media influencers as media intermediaries further complicates the situation, as they play a significant role in determining popular trends. While some purposeful and creative content does emerge, the emotional nature of the teenage audience and the prevalence of superficial or aimless content create a challenge for the production of more meaningful material.

This points to the urgent need to promote digital literacy among teenagers, encouraging them to engage with the platform more consciously and creatively. Fostering critical thinking skills will be essential for them to evaluate content and sources more effectively. To fully understand the implications of this phenomenon, further studies are required to explore its impact on identity formation and the evolving digital culture of the new generation.

References

1. Abdul Aziz Haydar Hussein Al-Moussawi. (2013). *Developmental Psychology and its Theories*. Amman. Dar Al-Radwan for Publishing and Distribution ISBN 978-9957-76-1127.
2. Alain Dono. (2015). *The System of Triviality*. (Mishaal Abdul Aziz Al-Jahri. Translator). Beirut. Dar Al-Soual Publishing House.
3. Boucebci Mahfoud. (1978). *Psychiatrie, society, and development*. Algeria. Société National d'Édition et de Diffusion, 1982 Distribution.
4. Djoumouaa Shaimaa Izzeddine. (2020, June 27). *Short video marketing methods: An exploratory study on the TikTok application in Egypt*. Middle East Public Relations Research Journal
5. Erikson, H. E. (2011). *Champs essais* https://editions.flammarion.com/adolescence-et-crise/9782081255876
6. Freud S, (1932). *New conferences on psychanalyse.* Paris. Gallimard, col. Folio Essays, 1971
7. Guasch, G. P. (1973). *Adolescence and Son Corps*, published at the University of Paris.
8. Hicham el Fouli Abdel Mouiz. (2020). *The use of short video applications and its relationship to the psychological and social effects on the audience*. Journal of Media Research. Volume 54-Part 5. Serial number of the issue 54, pp. 3407-3462
9. Ibrahim Al-Sakran. (2015). *Events.* (2nd Edition). Riyadh. Dar Al-Hadara for Publishing.
10. Jung Anna-katharina. (2022, jun.). *Click me...! The influence of clickbait on user engagement in social media and the role of digital nudging*, PLoS One; San Francisco vol. 17, N6, e0266743.
11. Kelfah Amel. (2018) *The impact of the Internet and audiovisual media on Algerian identity of adolescents,* unpublished doctoral thesis, University of Oran 2.
12. Khaled Aouni & Achraf Lagwaidia. (2019). *Values included in the TikTok application in light of the theory of technological determinism* [Unpublished Master's thesis]. University of Hadj Lakhdar Algeria
13. Latané Bibb. (1981). *The psychology of social impact. American psychologist*. Vol36. No. 4. PP 343-356
14. Marwa Mohamed Galal Mohamed Othman & Azza Ahmed Gamal El-Bry. (2023, December). *Infographics as an innovative source for the print design of sports uniforms to raise awareness against school bullying*. Journal of Heritage and Design. Volume 3. Issue 18. pp. 308-339
15. Mohamed Hossam El-Din. (2010). *Image and Body: Critical Studies in Contemporary Media*. Center for Arab Unity Studies.

16. Moutassem Badra, Sbaa Fatima Zohra, Jaoui. (2010). *Tentatives of suicide and suicide in the morning*, the lives of CRASC
17. Omar, B. & Dequan, W (2020). *Watch, share create, the influence of personality traits and user motivation on tik tok mobile video usage*. Association of Online Engineering
18. Rabab Talaat. (2018). *What is TikTok*. E3lam.com Magazine https://www.e3lam.com/368752
19. Rakesh kumar & kishore kamal & al. (2024). *Role of social media in Developing Creativity among youth, Educational administration: theory and practice View of Role of social media In Developing Creativity Among Youth*. Educational administration: theory and practice.2024, 30(1)2039-2046. ISSN:2148-2403
20. Rogers, C. R. (2018). The *development of the person*, translation by Herbert E, L, inter-editions, ISBN 978-27296-1791-2
21. Samah Jaoud. (2020, May 24). *Journal of Media Studies*, Issue 11, Volume 3, pp. 442-457
22. Skinner, B. F. (1938). *The Behavior of Organisms: An Experimental Analysis*. Appleton-Century.
23. Tajfel, H & Turner, (1979). *An integrative theory of intergroup conflict.* In W.G. Austin & S.worchel (Eds.) the social psychology of intergroup relations.(pp. 33-37). Monterey, CA: Brooks/Cole.
24. Wagih Abdel Majid & Wagdy Shafiq Abdel Latif. (2006). *The social effects of youth on the Internet, a field study on a sample of Internet cafes*. Egypt. Dar and Library of Al-Israa.
25. Zygmunt Bauman. (2016). *Liquid Love: The Fragility of Human Bonds*. (Hajjaj Abu Jabr Wahba Raouf Izzat, translated). Beirut, Arab Network for Research and Publishing.

Received: 31.08.2024
Revised: 09.10.2024
Accepted: 20.12.2024
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/308-315

Səadət Mənəfova
Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutunun
Elmi-Pedaqoji Tədqiqatlar Mərkəzi
https//orcid.org/0009-0001-3664-9309
ayann207@gmail.com

Azərbaycan dilinin inkişafında və qorunmasında dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev və onun layiqli davamçısı, tarixə adı qızıl hərflərlə yazılmış sərkərdə İlham Əliyevin rolu

Xülasə

Məqalədə Azərbaycan dilinin tarix boyu keçdiyi inkişaf yolundan, qorunub saxlanılmasından, dahi şəxsiyyət, Azərbaycan xalqının ümümmilli lideri Heydər Əliyev və onun layiqli davamçısı, tariximizə adı qızıl hərflərlə yazılmış Cənab Prezident İlham Əliyevin Azərbaycan dilinin inkişafında, formalaşmasında xüsusi rolu, dəst-xətti olmasından bəhs olunur.

Heydər Əliyev və onun layiqli davamçısı İlham Əliyevin Azərbaycan dilinin inkişafında, əhəmiyyətli rolu olması, dilimizin inkişaf mərhələləri, əlifbamızın yüz il ərzində bir neçə dəfə dəyişilməyə məruz qalmasından söhbət gedir.

Azərbaycan dilinin inkişafında xalqımızın dahi evladlarının rolu, tanınmış ədiblərin Azərbaycan dili haqqında dedikləri, onların əsərlərindən nümunələr göstərilmişdir: B. Vahabzadə, M. Hadi, Nizami Gəncəvi, İmadəddin Nəsimi, M. Şəhriyar və s.

Daha sonra, Azərbaycan əlifbasının dəyişdirilməsi, ana dilimizin rəsmən dövlət dili olması haqqında qərarların qəbul edilməsi, ölkəmizdə Azərbaycan dili və Əlifbası günü qeyd olunması haqqında qərar verilməsi və bu qərarın Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında öz təsdiqini tapması, Azərbaycanın işğal altında olan torpaqlarından, otuz illik düşmən işğalından torpaqların qurtarılması, xalqımızın tolerant xalq olması haqqında məlumatlar əks etdirilmişdir.

Açar sözlər: *Azərbaycan dili, dilçilik, türk dili, tarix, fəlsəfə, filosof, şair, şairlər, əsər, poema, şeir, prezident, Azərbaycan Respublikasının siyasəti, siyasət, İlham Əliyev, Heydər Əliyev*

Saadat Manafova
Scientific and Pedagogical Research Center of the Institute of
Education of the Republic of Azerbaijan
https//orcid.org/0009-0001-3664-9309
ayann207@gmail.com

The Role of Heydar Aliyev, a Genius Personality in the Development and Preservation of the Azerbaijan Language, and His Worthy Successor, Ilham Aliyev, a Commander Whose Name is Written in Gold Letters in History

Abstract

The article discusses the historical development of the Azerbaijani language, its preservation, and the special role played by the great personality, the National Leader of the Azerbaijani people, Heydar Aliyev, and his worthy successor, President Ilham Aliyev, in the development and formation of the Azerbaijani language. Their contributions are explored, along with the stages of the language's development and the changes in the alphabet that took place several times over the century.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

The article also highlights the role of the great figures of our nation in the development of the Azerbaijani language, the statements of famous writers about the Azerbaijani language, and examples from their works: B. Vahabzade, M. Hadi, Nizami Ganjavi, Imadaddin Nasimi, M. Shahriyar, and others.

Further, it addresses the changes in the Azerbaijani alphabet, the decisions to officially recognize the Azerbaijani language as the state language, the establishment of Azerbaijani Language and Alphabet Day, and the incorporation of these decisions into the Constitution of the Republic of Azerbaijan. The article also mentions the liberation of the occupied territories after thirty years of enemy occupation and emphasizes the tolerant nature of our people.

Keywords: *Azerbaijani language, linguistics, Turkish language, history, philosophy, philosopher, poet, poets, work, poem, poetry, president, Azerbaijan Republic politics, politics, Ilham Aliyev, Heydar Aliyev*

Giriş

Azərbaycan dili bəşəriyyətin qədim dillərindən biri olaraq çox uzun tarixi yol keçmişdir. Azərbaycanın şifahi xalq ədəbiyyatına nəzər yetirsək, dilimizin çox dərin köklərinin olduğunu görə bilərik. Azərbaycan dili xalqımızın zəngin tarixi və tariximizdən bizə qalan, qiyməti heçnə ilə ölçüyə gəlməyən sərvəti, mirasıdır. Azərbaycan dilində müxtəlif dövrlərdə saysız-hesabsız əsərlər yaradılmış, bu əsərlər dünya ədədiyyatına öz töhvələrini vermişdir. Bu gün Azərbaycan dili hər bir azərbaycanlının qürur mənbəyidir. Azərbaycan müxtəlif dövrlərdə müxtəlif imperiyaların tərkibində olsa da, bu gün yüksək qürur hissi ilə deyə bilərik ki, hazırda mövcud olan Oğuz qoluna aid türk dilləri arasında, azərbaycan dili ən qorunub saxlanılmış, əski türkcə elementlərini özündə saxlayaraq, inkişaf etmiş və etməyə də davam edən dillərdən biridir. Bu gün Azərbaycan dili qorunur, inkişaf edir, gələcək nəsillərə ötürülür və həyatımızın bütün sahələrini əhatə edərək uğurla işlənilir.

Azərbaycan dilində saysız-hesabsız müxtəlif mövzulu əsərlər yaranması siyasi həyatında, diplomatiya ilə yanaşı, dilimiz ölkəmizin ictimai, tibb, elmi-pedaqoji sahələrində də müvəffəqiyyətlə istifadə olunur. Ana dilimizdə beynalxalq konfranslarda, mühüm dünyavi tədbirlərdə çıxışlar olunur, bu dildə alimlər fikirlər yürüdür, Ali məktəb dərslikləri yazılır. Azərbaycan dilində ölkəmizdə çox sayda təhsil-mədəniyyət ocaqları, Azərbaycanın müxtəlif sahələrini əks etdirən muzeylər, yaxın-uzaq tarixi yaşadan qoruqlar yaradılır. Buna görə Azərbaycan xalqı ümummilli lider, ulu öndər Heydər Əliyevə və onun layiqli davamçısı, adı tarixə qızıl hərflərlə yazılmış, müasir Azərbaycanın Böyük Sərkərdəsi cənab İlham Əliyevə borcludur.

Tədqiqat

Azərbaycan dilinin qorunmasında və inkişafında daha qədim dövrlərdən başlayaraq, Azərbaycan ziyalılarının da böyük xidmətləri olmuşdur: Nizami Gəncəvi, İmadəddin Nəsimi, Məhəmməd Füzuli, Rəşid bəy Əfəndiyev, Mirzə Fətəli Axundzadə, Sultan Məcid Qənizadə, Məhəmmədhüseyn Şəhriyar, Nəriman Nərimanov, Üzeyir Hacıbəyli və s.

Nizami Gəncəvinin yaradıcılıq fəaliyyətinə nəzər yetirdiyimiz zaman, görmək olur ki, şair yaşadığı dövrdə fars və ərəb dillərində əsər yazmağa məcbur edilmişdir və öz ana dilində əsər yazmağın hər daim həsrətində olmuşdur. Buna sübut Nizami Gəncəvinin "Leyli və Məcnun (kitabının yazılması səbəbi)" əsərini gətirmək olar. Belə ki, əsərində Nizami Gəncəvi ana dilində "Leyli və Məcnun" əsərinə başlama niyyətini, daha sonra şah tərəfindən ona edilən təzyiqlər nəticəsində öz ana dilində yazmaqdan məhrum edildiyini, fars və ərəb dillərində yazmağa məcbur edildiyini açıqca vurğulamışdır. Həmin məqamlara nəzər yetirək:

"Bir gün nəşəliydim, aləm şad kimi,
Dəmlər içindəydim Keyqubad kimi.
Qaşlarım açıqdı, sanki bir kaman,
Qarşımda dururdu yazdığım divan".

Burada dahi şair Nizami Gəncəvi "Leyli və Məcnun" əsərinə başlamaq niyyətində olduğu üçün xoşbəxtliyini ifadə edir. Lakin sonradan şah tərəfindən gələn məktubu, necə ana dilinin alçaldıldığını və təyziqlərə məruz qaldığını növbəti sətrlərlə ifadə etmişdir:

"Hər zəhmət sonunda bir səadət var,

Bəxti olanlar da xəzinə tapar.
Bu zaman bir elçi gəldi eyvana,
Şahın məktubunu gətirdi mana
On-on beş sətirdi şahın bu sözü
Gözəl xətti ilə yazmışdı özü.
Şah məktubunda yazırdı:
"Ey söz dünyasına hakim Nizami,
Qulluğa məhrəmsən tut ilticamı.
Səhər yuxusunun pərdəsini at,
Yenə söz oynadıb bir sehr yarat."

Şah məktubunda əsərin mütləq ərəb və fars dilində yazılmasını növbəti sətrlərlə ifadə edir:

"Bu təzə gəlinə çəkəndə zəhmət,
Fars, ərəb diliylə vur ona zinət."

Məktubun sonunda şah Nizaminin doğma dili olan türk dilinə qarşı olan nifrətini bəlli edir:

"Kamal cövhərinin xəzinəsindən,
Gör kimin sapına inci düzürsən.
Türk dili yaramaz şah nəslimizə,
Əskiklik gətirər türk dili bizə.
Yüksək olmalıdır bizim dilimiz,
Yüksək yaranmışdır bizim nəslimiz."

Böyük şairimizi şahın bu sətrlərindən necə qəzəbləndiyini, lakin şah əmri qarşısında gücsüz olduğunu növbəti sətrlərlə ifadə edir:

"Qulluq halqasına düşdü qulağım,
Qan vurdu beynimə, əsdi dodağım.
Nə cürətim vardı ki, evdən qaçam.
Nə də gözüm vardı, xəzinə açam.
Ömrüm viran oldu, solub-saraldım,
***Bu əmrin önündə cavabsız qaldım**"* (Araslı, 2004).

Əsərin davamında Nizami Gəncəvi əsəri tamamlamaq həvəsinin öldüyünü və şahın əmrini yerinə yetirmək istəmədiyini qeyd edir, lakin oğlu Məhəmməd, dövrün tələblərini başa düşən bir gənc olaraq, atasını şahın əmrini yerinə yetirmək üçün razılığa gətirir (Mirəhmədov, Hüseyni, Hüseynov, 2005).

Beləliklə, şairin ana dili həsrəti ilə od tutub yandığını, lakin qarşısını ala bilmədiyi qüvvələr qarşısında aciz olduğunu görürük.

Biz əminik ki, Azərbaycan dilinin bugünkü inkişafını görən dahi şairimiz, yatdığı yerdə rahatdır. Bu gün şairlər öz ana dillərində yazıb-yaratmağa qorxmurlar, hətta öz dilimizdə yazmaqdan fəxarət hissi duyaraq, yaradıcılıqları ilə dünyaya səs salırlar.

Azərbaycan dilini ucaldan şairlərdən biri də İmadəddin Nəsimi olmuşdur. Belə ki, artıq 7 əsr keçməyinə baxmayaraq, 21-ci əsrdə bütün dünya üzrə hələ də rezonans yaradan və heyranlıq hissi oyandıran əsərin açar sətrləri məhz Azərbaycan dilində yazmışdır:

"Məndə sığar iki cahan, mən bu cahana sığmazam!" (Yusifli, 2004)

Sanki dahi şair və filosof əsərin üzərində bir sıra milliyətlər arasında mübahisə yaranacağını öngörmüş və əsərin, bizim fikirimizcə, ilk cümləsi olmasına baxmayaraq, kulminativ cümləsini məhz saf azərbaycan dilində yazaraq əsərin milli mənsubiyyətini bəlli etmişdir.

Bunlarla yanaşı, dahi şair və filosof bir çox əsərini Azərbaycan dilində yazmışdır (məs. Allahü əkbər, ey sənəm, hüsnündə heyran olmuşam; Həbibim, izzətim, canım, cahanım; Mişkin saçın hər tarəsin iki cahana verməzəm və s.).

Ana dilimizin tədqiqatı hələ ötən əsrin ilk onilliklərində Azərbaycan ziyalılarının diqqət mərkəzində olmuşdur. Bu dövrlərdə Üzeyir Hacıbəylinin, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin, Bəkir Çobanzadənin tədqiqatları işıq üzü görmüşdür.

1926-cı ildə Bakıda keçirilmiş Birinci türk dili qurultayı dilçilik sahəsində böyük tədqiqatlara yol açmışdır. 1926-cı ilin 26 fevral – 6 mart tarixlərində keçirilmiş bu qurultayda keçmiş SSRİ ərazisində

yaşayan türk xalqlarının tarixi, ədəbiyyatı, dili, etnoqrafiyası və mədəniyyəti ilə bağlı bir sıra mühüm qərarlar qəbul edilir. Qurultayda qəbul edilən qərara əsaslanaraq 1929-cu il yanvarın 1-dən Sovet hökuməti ərəb əlifbasına qadağa qoyaraq, latın qrafikasına keçid qərarı verir və yeni əlifbanın istifadəsinə başlanılır.

Azərbaycan xalqında olduğu kimi heç bir millətin bir əsr boyunca üç dəfə əlifbası dəyişdirilməmişdir. Tarix boyu yadelli düşmənlər Vətənimizə qısqanclıqla yanaşmışdırlar. Ərəb əlifbasından latın qrafikasına və daha sonra, kiril əlifbasına keçid Azərbaycanın milli-mədəni, elmi sərvətinə böyük zərbələr vururdu. Müxtəlif zamanlarda yaşayan nəsillər arasında xoşagəlməz problemlər yaranırdı və xalqımızın nümayəndələri arasında bir-birini anlamamaq kimi məhdudiyyətlər yaranırdı. Lakin tarix sübut edir ki, Azərbaycanın mərd, qorxmaz, vətənpərvər, millətini sevən, istedadlı evladlarının sayəsində Azərbaycan xalqı bu çətin uçurumlardan müvəffəqiyyətlə çıxmış, yaranmış problemləri çətinliklə də olsa arxada qoymuşdur. Sözsüz ki, Azərbaycan xalqı bu gün yüksək zirvələrdə olmağına görə məhz öz layiqli övladlarına borcludur!

Belə məqamlarda dahi, Ulu Öndərimizin tarixdə öz təsdiqini tapmış çox dəyərli sözləri yada düşür: ***"Hər bir insan üçün onun milli mənsubiyyəti onun qürur mənbəyidir! Mən həmişə fəxr etmişəm və bu gündə fəxr edirəmki, mən azərbaycanlıyam!"*** Bizlərdə öz növbəmizdə çox qürurluyuq ki, Heydər Əliyev və İlham Əliyev kimi ölkə rəhbərlərinin, öz xalqını sevən cəsarətli, mərd, dəyərli övladların ölkəmizə rəhbərlik etdiyi bir dövrdə yaşamağı uca tanrı bizlərə nəsib etmişdir.

Ana dilimizi sevməyin əsas xüsusiyyətlərindən biri, onu mükəmməl bilərək, ona aid olan normalara əməl etməkdir. Müasir Azərbaycan dili dünyada inkişaf etmiş dillərdən biridir. Azərbaycan dilinin özünə aid olan normaları mövcuddur. Bu normalar tarixi inkişafın məhsuludur. Bu və ya digər ölkə inkişaf edərkən onun dili də inkişaf edir. Azərbaycan dilində danışan insanların sayına nəzər yetirsək, şahid olarıq ki, Azərbaycan dili yetərincə böyük əhəmiyyət kəsb edən bir dildir. Şimallı-Cənublu Azərbaycan və dünya azərbaycanlıları ilə birlikdə 50 milliondan artıq insanın Azərbaycan dili ana dilidir. Azərbaycan dilini qoruyub saxlamaq, onu inkişaf etdirmək hər bir azərbaycanlının borcudur. Azərbaycan dilində danışmaq azdır, eyni zamanda hər bir azərbaycanlı öz dilini qorumalı, sevməli və ana dilində danışarkən dilin təmizliyinin qorunmasına riayət etməlidir. Ana dilimiz haqqında hər hansı bir fikir ifadə edərdkən, dahi filosof-şair Bəxtiyar Vahabzadənin ana dilimiz haqqında yazdığı şeirdən misralar yada düşür:

"İlk mahnımız laylanı anamız öz südü ilə
İçirir ruhumuza bu dildə gilə-gilə"

Bəli, unudulmaz şairin dediyi kimi, dilimizə olan sevgi, məhəbbət bizə qan yaddaşımızdan gəlir.

Daha sonrakı misrada türk dünyasının ölməz şairi Bəxtiyar Vahabzadə ana dilimiz haqqında deyir:

"Bu dil bizim ruhumuz , eşqimiz , canımızdır
Bu dil bir – birimizlə əhdi- peymanımızdır
Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi,
Bu dil əcdadımızın bizə miras verdiyi
Qiymətli xəzinədir.... onu gözlərimiz tək
Qoruyub ,nəsillərə biz də hədiyyə verək..."

Bəli, bu gün Azərbaycan dilini qorumaq, onu gələcək nəsillərə yüksək səviyyədə ötürmək hər bir azərbaycanlının mənəvi borcudur.

Azərbaycan dili haqqında alimlər, dilçilər, ədiblər sözlərini öz əsərləri vasitəsi ilə demişdirlər.

Dövlətimiz hər zaman Azərbaycan dilinin inkişafına, qorunmasına xüsusi qayğı göstərir. 2001-ci ildə ümummilli lider Heydər Əliyevin imzaladığı fərmana əsasən 1 avqust respublikamızda "Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili günü" kimi qeyd olunur. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 21 maddəsinin I hissəsinə müvafiq olaraq Azərbaycan dilinə dövlət dili statusu verilir və bu qərar Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında öz əksini tapır (İbrahimova, 2024). Artıq 24 ilə yaxındır ki, ana dilimizlə bağlı bu əlamətdar günü rəğbət, sevinc və qürurla qeyd edirik.

Ana dili və əlifbası hər bir xalqın milli sərvəti, varlığı və kimliyidir. Dünyada öz dili, əlifbası, dövləti olan ölkələr çox deyil. Böyük fəxarət hissi ilə qeyd etməyi özümə borc bilirəm ki, bu gün

bizim güclü dövlətimiz, dilimiz, əlifbamız var. Buna görə biz xalqımızın uzaqgörən, müdrik övladlarına təşəkkür etməliyik. Şübhəsiz ki, burada Azərbaycan xalqının böyük oğlu, ulu öndər, dahi Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri vardır.

Azərbaycan xalqının əlifbası və dili zaman-zaman yadelli işğalçıların təzyiqinə məruz qalsa da, millətin öz taleyinə sahib çıxması və dilimizin zənginliyi onun məhv olmasına imkan verməmişdir.

Məqalənin əvvəlində qeyd etdiyimiz kimi, bu gün Azərbaycan dilində 50 milyondan artıq insan danışır. Və bu rəqəm bizə onu diqtə edir ki, biz öz dilimizə böyük hörmətlə yanaşaq. İnsanın bir neçə dil bilməsi və müxtəlif dillərdə mükəmməl danışması mümkündür və eyni zamanda təqdirəlayiqdir. Dahi Heydər Əliyev Azərbaycan dilini sevir, öz ana dilinə yüksək qiymət verməklə bərabər, digər dillərə də hörmətlə yanaşırdı və bu hörmət Vətənini, xalqını hədsiz sevməsindən irəli gəlirdi. Ümummilli lider Heydər Əliyev 1996-cı ildə Azərbaycan gənclərinin birinci forumunda öz çıxışında demişdir: *"Mən istəyirəm ki, Azərbaycanda insanlar Şekspiri inglis, Puşkini rus, Nəsimini, Nizamini, Füzulini Azərbaycan dilində oxusun".* Lakin Azərbaycan dilini hər bir Azərbaycan Respublikası vətəndaşı daha çox sevməlidir və ana dilini digər dillərdən daha yaxşı bilməlidir. İnsanlar danışarkən sözləri düzgün seçməlidirlər, peşəkar, savadlı insanlardan daim öyrənməlidirlər, dialekt və jarqonlardan mümkün olduğu qədər az istifadə etməlidirlər. Ümumiyyətlə, hər bir sahədə olduğu kimi bütün mükəmməlliklər, gözəl nəticələr elmə əsaslanır, elmdə öz təsdiqini tapır. İstər orta yaş, istərsə gənc nəsil nümayəndələri öz fikirlərini ifadə edərkən sözlərə diqqət yetirməli, orfoqrafiya və orfoepiya qaydalarına riayət etməlidirlər, çünki Azərbaycan dili bizə atalarımızdan qalan, tarixin keşməkeşli yollarından keçib gəlmiş bir mirasdır.

Hər bir Azərbaycanlı danışdığı zaman daha çox ədəbi sözlərdən istifadə etməlidir. Hər bir kəs öz nitqinə diqqət yetirməlidir, çünki nitq mədəniyyətinin vərdişlərinə yiyələnərək söz ehtiyatımızı zənginləşdirmiş və bununla da gələcək nəsillərə dilimizi təmiz, gözəl, səlis şəkildə çatdırmış oluruq.

Zaman-zaman hər bir xalqın inkişafında və tərəqqisində müstəsna xidmətləri olan şəxsiyyətlər yetişir. Azərbaycan xalqı da bu baxımdan bəxti gətirmiş xalq hesab olunur, çünki Azərbaycan xalqı arasında bir çox tarixi şəxsiyyətlər yer almışdır. Ulu öndər Heydər Əliyev uca Tanrının xalqımıza bəxş etdiyi ən böyük şəxsiyyətlərdən biridir. Məhz öz xalqına göstərdiyi xidmətlərə görə, Ulu Öndərimiz Ümummilli Lider zirvəsinə yüksəlmişdir. Hələ Sovet hakimiyyəti illərində Ulu Öndər öz cəsarəti, qətiyyəti və vətənpərvərliyi ilə digər ölkələrin rəhbərlərindən fərqlənmişdir. ASSR-ə rəhbərlik edərkən Moskvanın etirazlarına baxmayaraq, rus dili ilə yanaşı Azərbaycan dilinin rəsmiliyini təmin etmişdir. Daha sonra Azərbaycan Respublikasında Sovetlər dövründə bir sıra böyük işlərə imza atmışdır:

1. Azərbaycan dilini dövlət dili kimi Azərbaycan SSR-in müvafiq qanunlarında təsdiqi və təbliği (Konstitusiyada öz əksini tapmışdır).
2. Digər respublikalardan fərqli olaraq, Azərbaycan SSR-ində Azərbaycan dilində təhsilə üstünlük verilib, say baxımından ana dilində təhsil alan insanlar çoxluq təşkil edib.
3. Azərbaycanın böyük alimləri, yazıçıları öz əsərlərini demək olar ki, Azərbaycan dilində yazıb yaradıb.
4. Azərbaycan dilinbə Azərbaycanın 10 cildlik ensiklopediyası nəşr olunub.
5. Rəsmi, qeyri-rəsmi tədbirlərdə rus dilində yüksək səviyyədə danışmaq qabiliyyətinə malik olmasına baxmayaraq, öz ana dilində danışmağa üstünlük verib və o zamanlar bu cür cəsarəti özündə tapıb.

Azərbaycan dilinin inkişafı yönündə ümummilli lider Heydər Əliyevin xidmətlərini saymaqla bitmir. Daha sonra bu missiyanı öndərin layiqli davamçısı, tarixə adı qızıl hərflərlə yazılmış, böyük sərkərdə İlham Əliyev davam etdirir.

Cənab Prezidentin bir neçə dildə öz ana dili kimi danışmağı heç kimə sirr deyil, buna baxmayaraq, onun öz ana dilində səlis və nitqində bir dənə də olsa xarici sözlərdən istifadə etməməsi böyük peşakarlığın nümunəsidir. Cənab Prezidentin nitqi dilçilərə, digər ölkə liderlərinə və müasir Azərbaycanın gəncliyinə əvəzsiz bir nümunədir.

O, yüksək peşəkarlıq, vətənpərvərlik, alimlik, liderlik, insani keyfiyyətləri inkişaf etdirmiş və özündə birləşdirərək yüksək səviyyədə formalaşdırmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyev 1977-ci ildə № 6 saylı orta məktəbi bitirdikdən sonra Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutuna daxil olur və 1982-ci ildə oranı bitirir, daha sonra təhsilini Moskvada aspiranturada davam etdirir, baxmayaraq ki, Cənab Prezidentin gəncliyi xarici ölkədə keçib, xarici dildə təhsil alıb və yaşadığı ölkənin dili ilə bərabər digər xarici dilləri də öyrənib o, öz ana dilində mükəmməl danışır.

Cənab Prezident İlham Əliyevin Azərbaycan dilinin inkişafı yolunda atdığı addımları görmək üçün bir sıra fərmanlara nəzər yetriək:

1. "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramının təstiq edilməsi" haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (23.05.2012).
2. "Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilindən istifadənin daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər" haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (01.11.2018).

Sözügedən 23.05.2012-ci il tarixli Sərəncama əsasən 09.04.2013-cü il tarixində "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı" təsdiqlənmişdir. Həmin dövlət proqramına uyğun olaraq, Azərbaycan dilinin istifadəsinə və tədqiqinə dövlət qayğısının artırılması, Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinin, ölkədə dilçilik araşdırmalarının əsaslı surətdə yaxşılaşdırılmasının, dilçiliyin aparıcı istiqamətlərində fundamental və tətbiqi tədqiqatların inkişafına yönəldilmiş yaradıcılıq səylərinin birləşdirilməsinin və dilçiliyin müasir cəmiyyətin aktual problemləri ilə əlaqələndirilməsinin təmin edilməsi məqsədi ilə dövlət planı qurulmuş və maliyyə ayrılmışdır ("Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilindən istifadənin daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər" haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 2018).

Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilindən istifadənin daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər" haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı əsasında isə, "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitorinq Mərkəzi" yaradılmış və bir sıra tapşırıqlar verilmişdir (kütləvi informasiya vasitələrində, internet resurslarında və reklam daşıyıcılarında ədəbi dil normalarının pozulması hallarının qarşısının alınması istiqamətində) ("Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair" Dövlət Proqramı, 2013).

Bu gün hər bir Azərbaycan vətəndaşı çox xoşbəxtdir ki, onun, yəni, bizim dilimizə dövlət tərəfindən xüsusi qayğı göstərilir və ana dilimiz xüsusi hüquqi statusa malikdir. Azərbaycan dilinin hüquqi statusu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan dilini bilmək hər bir Azərbaycan vətəndaşının borcudur (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, 1995). Azərbaycan dili bu gün ölkəmizin bütün sahələrində uğurla işlənilir: siyasi, ictimai, iqtisadi, elmi, mədəni və s.

Azərbaycan dili ölkəmizin milli məktəblərində bu gün əsas fəndir və eyni zamanda tədris dilidir. Ölkəmizin ali, orta, texniki-peşə məktəblərində Azərbaycan dili və Azərbaycan dilində digər fənlər tədris olunur. Ali məktəblərdə, texniki-peşə, orta ixtisas təhsis müəssisələrində və s. gənclərimiz müxtəlif elmlərə və ixtisaslara Azərbaycan dilində tədris alaraq yiyələnirlər. Bu gün Azərbaycan alimləri, müəllimləri və digər sahələr üzrə ixtisaslaşmış mütəxəssislər dünyanın hər yerində böyük hörmətlə qarşılanır və dinlənilir.

Bunlarla yanaşı, tədris qeyri-Azərbaycan dilində aparılan məktəblərdə də Azərbaycan dilinin öyrənilməsinə xüsusi diqqət və tələb vardır. Bu təhsil qanununda praktik olaraq öz əksini tapmışdır. Tədris dili xarici dillərdə aparılan məktəblərdə Azərbaycan dilinin tədrisinə xüsusi qayğı ilə yanaşılır. Müəllimlər sevə-sevə Azərbaycan dilini qeyri-Azərbaycan dilli məktəblərdə tədris edirlər. Tədris dili xarici dildə aparılan məktəblərdə buraxılış imtahanlarından öncə Azərbaycan dili fənnindən şagirdlər imtahan verir, ölkəmizdə gənclərin Dövlət qulluğuna qəbul imtahanında Azərbaycan dili xüsusi yer tutur. Bunlar hamısı ulu öndər Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasətinin nəticəsində və onun layiqli davamçısı tarixə qızıl hərflərlə adı yazılmış Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin xidmətləri nəticəsində qazanılmışdır.

XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində bədii ədəbiyyatda xüsusilə şeirdə azərbaycançılıq ideyasını tərənnüm edənlərdən biridə görkəmli şair Məhəmməd Hadidir.

"Yox millətimin xətti bu imzalar içində!" (Zümzümati-təhəssürat, yaxud qarışıq xəyallar") ("Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2002).

Məhəmməd Hadinin yaradıcılığında ürəyi yana-yana yazdığı misralara millətinin xilaskarı, Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev gur işıq salmışdlr. Bu gün biz qürurla deyə bilərik ki, **"var millətimizin xətti imzalar içində!"**

Ümummilli lider Heydər Əliyev milli dirçəliş ideyasının əsasını qoyan, Azərbaycan xalqının Öndəridir. Heydər Əliyevin adı, imzası olmadan heçbir dövlətçilikdən söz gedə bilməz. O, müstəqil Azərbaycanın inkişafına güclü təməl qoyaraq öz xalqına sahib çıxdı, millətini sonu görünməyən bir xaosdan qurtardı. O öz xalqının memarıdır. Nəinki Azərbaycanlılar, hətta başqa ölkələrdə yaşayan nüfuzlu insanlar da halqı olaraq qeyd edirlər ki, Heydər Əliyev olmasa heç bir dövlətdən, dildən söhbət gedə bilməzdi. O, öz xalqının xilaskarıdır.

Azərbaycan Dünya Azərbaycanlılarının paytaxtı olduğu kimi, ulu öndər Heydər Əliyev də bütün Dünya Azərbaycanlılarının Ümummilli Lideridir.

Nəticə

2020-ci ildə xalqımız öz ata-baba torpaqlarını işğaldan azad etdi. 44 günlük müharibə nəticəsində 30 ilə yaxın işğal altında qalan torpaqlarımız azadlığa qovuşdu. Ölkəmizdə xalq – Prezident — hərbi qüvvə birliyi yarandı. Xarici mütəxəssislər belə 44-günlük qələbənin 44 il danışılacağını qeyd edirlər. 2025-ci ilin yanvar ayında ali Baş Komandanın verdiyi müsahibəni bütün dünya danışır. Orada cənab prezident öz müsahibəsində son dörd ildə özünün və xalqln həyatının dəyişməsini qeyd edir. Artıq ərazilərimizdə tikinti-quruculuq işləri gedir. Məktəblər və digər təhsil ocaqları bərpa olunur. İşğaldan azad olunan torpaqlarımızda daha bir təhsil-elm ocağı, Qarabağ Universiteti yüksək səviyyədə bərpa olunur. Qarabağ Universitetində müxtəlif ixtisaslar üzrə tələbələr təhsil alırlar. Əhalinin illərlə həsrətində olduqları ata-baba yurdlarına köçürülməsi davam edir. Uşaq bağçalarının və məktəblərin sayı günbəgün artır. Çox sevindirici haldır ki, ölkəmizin ərazi bütövlüyü bərpa olundu. Buna görə biz Cənab Prezidentə sonsuz təşəkkür edirik. İstənilən sahədə Azərbaycan iri addımlarla irəliləyir, artıq dünyada bir Azərbaycan brendi formalaşmışdır. Bu gün Azərbaycan insanını heçnə ilə təəccübləndirmək mümkün deyil, çünkü Azərbaycanda "Mükəmməlliklər" toplusu yaranmışdır. Bu gün xarici qonaqlar Vətənimizi böyük həvəslə seyr edir və dilimizi böyük maraqla öyrənirlər.

Son cümlələrimdə onu qeyd etmək istərdim ki, bugün

"Şəhriyarın ürəyi də səninki tək yaralıdır,
Azadlıqdır mənə məlhəm, sənə dərman, Azərbaycan!"

deyən və azad Azərbaycan həsrəti ilə odlanan Məhəmmədhüseyn Şəhriyar,

"Bir yoxsul qürbətdə şah olsa əgər,
Hər zaman o, "Vətən" deyib, ah çəkər"

— deyən və öz ana dilində yazmaq həsrətində olan Əssar Təbrizi, fars və ərəb dillərində əsər yazmağa vadar edilən Nizami Gəncəvi, dahi əsərlərini və fəlsəfi ideyalarını təyziqlərə məruz qalmasına baxmayaraq azərbaycan dilində ifadə edən İmadəddin Nəsimi, müasir Azərbaycan dilinin inkişafını görərək yatdıqları yerdə rahatdırlar. Cənab prezidentimiz İlham Əliyev güclü siyasəti ilə ölkəmizi dünya arenasında sözünü deyən azad bir ölkəyə çevirmişdir. Müasir dövrdə nəinki "şah"lar, heç bir qüvvə vətənimizi dilimizdən məhrum etməyə cürət göstərə bilməz. O bugünkü gündə, adı kimi, şairlərə ilham mənbəyi olur və öz dilimizin qorunmasını inkişafını siyasətində öndə tutur. Uca Tanrı dövlətimizi, vətənimizi, xalqımızı, prezidentimizi qorusun!

Ədəbiyyat

1. Araslı, H. (tərtibçi). (2004). *İmadəddin Nəsimi Seçilmiş Əsərləri*. Lider Nəşriyyat.
2. "Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilindən istifadənin daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər" haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. (2018, 01 noyabr). https://president.az/az/articles/view/30563

3. "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair" Dövlət Proqramı. (2013, 09 aprel). https://president.az/az/articles/view/7744
4. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. (1995, 12 noyabr). https://e-qanun.az/framework/897
5. "Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2002, 30 sentyabr). https://e-qanun.az/framework/1865
6. İbrahimova, G. (2024, 01 may). *Nizami Gəncəvinin bir çox əsərlərini ərəb və fars dilində yazmağının əsas səbəbi* https://anl.az/down/meqale/xalqqazeti/2021/yanvar/731445(meqale).pdf
7. Mirəhmədov, Ə., Hüseyni, Ə., Hüseynov, Ə. (tərtibçilər). (2005). *Məhəmməd Hadi Seçilmiş Əsərləri*. Şərq-Qərb.
8. Yusifli, X. (tərtibçi). (2004). *Nizami Gəncəvi – "Leyli və Məcnun".* Lider Nəşriyyat.

Daxil oldu: 16.09.2024
Baxışa göndərildi: 26.11.2024
Təsdiq edildi: 05.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/316-323

Khelfaoui Achouak
Mouloud Mammeri University
https://orcid.org/0009-0002-9444-2872
achouak.khelfaoui@ummto.dz

Heidegger's Ontology and Overcoming the Crisis of Technology

Abstract

Heidegger's ontology and the concept of overcoming the crisis of technology are ideas that reflect the German philosopher Martin Heidegger's perspective on technology and its relationship with humanity. Heidegger argues that technology has transformed into what he calls "enframing," meaning that humans no longer use technology; instead, it uses them, leading to what is known as the "exhaustion of the Earth". Through Heidegger's philosophy, humanity can overcome this crisis by reflecting on true existence and reconnecting with nature and the self.

Heidegger believes that to avoid harm and achieve greater existential clarity, it is essential to reflect on the true purpose of technology and work toward restoring a balance between humanity and technology.

What, then, is Heidegger's ontology in addressing the crisis of technology?

Keywords: *Heidegger's ontology, Crisis of technology, Reflection on true existence, Balance between humanity and technology*

Khelfaoui Acouak
Mouloud Mammeri Universiteti
https://orcid.org/0009-0002-9444-2872
acouak.khelfaoui@ummto.dz

Heidegger ontologiyası və texnologiya böhranının aradan qaldırılması

Xülasə

Heidegger ontologiyası və texnologiyanın böhranından çıxmaq konsepsiyası alman filosofu Martin Haydeggerin texnologiyaya və onun bəşəriyyətlə əlaqəsinə baxışını əks etdirən ideyalardır. Heidegger iddia edir ki, texnologiya onun "enframing" adlandırdığı şeyə çevrilib, yəni insanlar artıq texnologiyadan istifadə etmirlər; əvəzinə onlardan istifadə edir və "Yerin tükənməsinə" səbəb olur. Haydegger fəlsəfəsi ilə bəşəriyyət həqiqi varlıq üzərində düşünərək, təbiət və mənliklə yenidən əlaqə quraraq bu böhrandan çıxa bilər.

Heidegger hesab edir ki, zərərdən qaçmaq və daha böyük ekzistensial aydınlığa nail olmaq üçün texnologiyanın əsl məqsədi üzərində düşünmək və insanlıq və texnologiya arasında tarazlığı bərpa etmək istiqamətində işləmək vacibdir.

Beləliklə, texnologiya böhranının həllində Haydeggerin ontologiyası nədir?

Açar sözlər: *Heidegger ontologiyası, texnologiyanın böhranı, həqiqi varlıq haqqında düşüncə, insanlıq və texnologiya arasında balans*

Introduction

Technology has advanced toward infinity, leaving the fate of the West uncertain and prompting an urgent search for solutions. Philosophers have taken on this mission, questioning the destiny of humanity. Is the West on a decline? What approach did Heidegger adopt to address the impasse of technology?

Before delving into Heidegger's ontology and his perspective on overcoming the crisis of technology, let us first consider the historical context that shaped this complex and intriguing phenomenon.

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

The German thinker Martin Heidegger is considered one of the most prominent philosophers of the 20th century. He radically re-evaluated Western philosophy and renewed interest in topics such as existence, time, and universality. Historically, Heidegger was influenced by the social and cultural developments in Germany during the interwar period, which shaped his philosophical methodology as a tool to understand these transformations.

From this standpoint, Heidegger introduced the term "ontology," which refers to his proposed way of thinking about the cosmos and existence as a whole. This concept is rooted in understanding how reality is constructed and fundamental truths are established.

Research

As technology developed and spread across all aspects of daily life, modern societies faced a technological crisis characterized by significant challenges, including digital privacy concerns, the impact of technology on work and social communication, and the balance of power between individuals and groups in the digital sphere.

Here, Heidegger's philosophy plays a role in interpreting and analyzing this technological crisis, offering philosophical insights into these challenges and potential solutions. In works such as Being and Time and The Question Concerning Technology, Heidegger explores concepts like consciousness and human experience, reflecting on how technology influences these essential aspects of life.

Through Heidegger's lens, overcoming the crisis of technology requires deep, creative thinking and developing an authentic, balanced relationship with technology in the 21st century. This is an invitation to restore philosophy as a tool for understanding and analyzing the complex world around us, achieved through a continuous and distinctive journey of philosophical exploration.

This prompts us to ask: Does 21st-century technology reflect Heidegger's philosophy in understanding universality and existence?

1/ Thinking as a Means of Revealing Existence

The questions posed by Heidegger were universal, focused on existence, which he believed had been forgotten, compelling humanity to live in an artificial, false environment detached from truth and neglecting "being." This neglect spurred an interest in existence itself and humanity's dwelling on Earth. Heidegger saw language as the only refuge for unveiling existence—not just any language, but elevated poetic language that transcends the technological and value-based systems of contemporary Western thought, paving the way for a new rebirth (Bendril).

For Heidegger, thought is historical and poetic. To him, "being" is the conscious, thinking entity that contemplates its existence, the manner in which it exists, and its awareness from the beginning of existence to its end. Moving away from the technical language created by the modern era, humans must become aware of their existence and always recall the "question of being," which is central to what Heidegger calls "revelation"—the path to pure existential truth. This contrasts with the obfuscations imposed by scientific rationality and the dominant metaphysical discourse, which obscures existence. Thinking, in Heidegger's view, is inherently tied to speech, a means of expression and dialogue with existence, allowing humans to confront the dangers and disorientation brought about by modern developments (Jesuha, 2016).

The concepts of "Dasein" and existence never left Heidegger’s mind, nor did the ideas of Earth and habitation. These were constant elements in his ontological inquiries, particularly because Earth is humanity's original and only home. Heidegger questioned whether humanity truly feels secure and stable throughout the successive stages of life, stages increasingly disrupted by modern technological discoveries and advancements. These developments, Heidegger argued, led to the loss of the reflective mind, immersing it in technology, which he identified as a pressing problem.

Heidegger viewed disorientation as a rupture from existence and a detachment from its true essence. The role of "being" is to awaken to the reality of existence, which paves the way for the proper foundation of pure existence, free from technology. Heidegger saw technology as the culmination of metaphysics and a symptom of forgetting existence. He famously stated, "We have not yet begun to think," suggesting that the absence of thought creates a barrier between humanity and true existence, preventing humanity from perceiving truth. By "thinking," Heidegger meant

contemplation of being, which humanity has neglected, leaving it suspended in a false reality and entangled in metaphysics under new forms of domination.

For Heidegger, the restoration of thought lies in revisiting the question of existence and reengaging with it as the sole path to transcend the traditional metaphysical foundations. This, he believed, was essential for moving toward a metaphysics of existence and overcoming the technological crisis afflicting Western society, including Germany and Europe. Heidegger also emphasized the importance of humanity's fate on Earth, its authenticity, its ability to plan for the future correctly, and its openness to existence. He viewed humanity's inherent nature—possessing will, strength, and superiority—as the savior from the dangers of technology.

Heidegger profoundly expressed the needs of contemporary humans, grappling with contradictions, alienation, and the commodification of human life. He began by deconstructing Western metaphysics, from Plato to Nietzsche, arguing that its philosophical trajectory focused on "beings" while neglecting "being." Heidegger prioritized "being," investigating its meaning and essence. Influenced by Aristotle’s principle of teleology, Heidegger adopted only its formal aspect, proposing that human existence strives to achieve specific purposes. For Heidegger, the ultimate goal of existence is death.

2/ Art and Poetry

2.1 Art

In ancient Greece, fine arts reached the highest levels of revelation or truth, unveiling the gods and the dialogue between them and humanity. This tradition extended to Heidegger, who recognized the importance of art and its role in transcending Western metaphysics. Throughout his philosophical journey, Heidegger emphasized this in his works on art, the artwork, beauty, and truth. He often began with a question as an entry point to understanding, asking about the essence of the artwork, whether it be architecture, music, or sculpture.

Heidegger’s approach starts with the "being" and the material element of the work. He famously analyzed Van Gogh’s painting A Pair of Shoes, noting how the shoes in the painting symbolized the farmer and the land. The artwork revealed deeper truths beyond the image itself. From this, Heidegger demonstrated his method of using art as a pathway to truth, emphasizing that art reveals truth through interpretation. He rejected superficial and formalistic views of art, advocating instead for an understanding of art as a means of uncovering truth. The more creative the artwork, the more it compels us to interpret and engage with it.

For Heidegger, every artistic creation is, in essence, a revelation of truth and an uncovering of existence. His philosophy of art is distinct, positioning art as a medium for uncovering truth and revealing existence. Through artistic works, Heidegger explored the tension between "world" and "earth," emphasizing art's role in bridging the two to achieve revelation (truth).

Heidegger thus offered a perspective on art that diverged from previous aesthetic philosophies. He moved beyond the aesthetic dimension of art to consider its expression of existential truth. In his writings on art, such as The Origin of the Work of Art, The Artwork, and Art and Truth, Heidegger consistently explored the connection between the essence of art and existence. He argued that beauty in art is the mode through which truth manifests in the artwork.

This perspective transformed the traditional and formal understanding of art into a quest for substance and truth. According to Heidegger, art reveals the general existence and expresses it aesthetically within the work, allowing us to discover it in the artwork. Art becomes a means of liberating the earth from concealment and integrating it with the world to uncover existential truth.

Through creativity and the artist’s ability to convey their vision, art pushes truth outward, stripping away ambiguity and concealment. This process hinges on the artist’s talent and capacity to communicate the intended purpose to the viewer.

Poetry

To begin, we turn to the concept of poetry in Western philosophy, particularly among the Greeks. In their view, the poet was considered an inspired individual who conveyed divine messages and served as a foundation for artistic creativity—a perspective that dominated since Homer’s time. This

view extended through Plato and Aristotle, with the latter comparing poetry to human action, encompassing both good and evil.

Poetry often employs imagination and unreality, as it relies on sensory perception and creativity. Hegel defined poetry as "the absolute art of the mind that has become free in its nature," suggesting that poetry holds a unique and independent position. It transcends boundaries, touching on nature, imagination, and humanity, exploring all horizons and directions. From the ancient Greeks to the modern era, poetry has been a continuous thread that reaches Heidegger, prompting questions about why philosophers—particularly Heidegger—gave such importance to poetry. What is the role and purpose of poetry? And what perspective can we form about it, especially as it connects to other arts, remaining relevant through history?

2.3. Heidegger and Poetry:

Heidegger's perspective is encapsulated in his statement: "If art is, in its essence, poetry, then architecture, painting, and music must also be ascribed to the art of poetry." This broad interpretation of poetry underscores its importance in Heidegger's thought, marking it as a gateway to existence and a response to metaphysical heritage.

For Heidegger, poetry was a way to transcend Western metaphysical traditions and an ontological choice to awaken modern humanity, dominated by technological rationality. He saw poetry as a necessary escape from this crisis. Heidegger found his philosophical ally in the poetry of Friedrich Hölderlin, referring to him as "the poet of poets and poetry." For Heidegger, Hölderlin's poetry encapsulated the true essence of poetry, serving as an outlet for existence and a tool for deeply understanding being.

Heidegger admired Hölderlin's focus on essence and shared his interest in exploring and addressing the essence of poetry. His profound appreciation for Hölderlin's work led him to dedicate writings such as Approach to Hölderlin or Illuminations. Hölderlin's poetry, despite his struggles with mental illness, deeply inspired Heidegger, influencing his philosophical reflections on existence and poetry.

While Western metaphysics often seemed at odds with poetry, Heidegger boldly positioned poetry as the closest path to existence and the primary means of expressing being. He saw Hölderlin's poetry as aligning perfectly with his philosophical vision, emphasizing its ability to reveal hidden truths and existential dimensions. Heidegger found that poetry had been marginalized in favor of metaphysical constructs but sought to restore its essential role in uncovering reality (Amin, 2018).

Heidegger's admiration for Hölderlin was not coincidental. Unlike poets who focused on aesthetic embellishments, Hölderlin's poetry delved into humanity's fate, addressing existential tensions in the face of advancing science and technology. His poetry transcended conventional poetic categories, confronting the human condition and its existential crises, particularly the challenges posed by modernity. Hölderlin's ties to contemporary philosophers facilitated his mission, making his poetry more than mere aesthetics—it became a medium to address profound existential questions.

In the 20th century, Hölderlin's poetry gained prominence for its deep reflections on human destiny, shaped by the aftermath of two world wars, the rise of extreme rationality, and the disintegration of humanity's fate under excessive rationalism, science, and technology.

According to Heidegger, we must develop a deep poetic sensibility, understanding poetry beyond surface meanings to uncover hidden truths. Poets act as interpreters of existence, engaging with the cosmos through a unique linguistic lens. Heidegger saw Hölderlin's poetic philosophy as awakening the existential sensibility of Western metaphysics, offering an ontological alternative to the dominance of technological language.

Unlike the rigid, obligatory nature of technological discourse, poetry communicates human experiences and emotions, creating a sense of personal connection. For Heidegger, poetry brought humanity closer to existence, aligning with his philosophical approach of moving from phenomena to essence. Dubbed "the thinker of being," Heidegger believed humanity could discover its destiny through an understanding of being, rather than becoming isolated from existence.

The question of existence remained central in Heidegger's philosophy, requiring a deep engagement with language to grasp its concealed nature. For Heidegger, words described human

experiences and emotions, maturing in the poet's mind and necessitating expression in reality. He believed that every individual is inherently a poet and that the universe is expressed through poetic language, enabling communication with a dynamic, living nature. By listening to nature's silent vitality, humanity can uncover its profound truths.

3/ Truth and Human Destiny

The most complex issue facing the world is the quest for truth amidst the debris left by technology. The technological explosion has radically transformed life across different stages of evolution, impacting various domains.

The question of existence inevitably leads to the question of truth, as explored in Heidegger's famous work, The Essence of Truth, which aligns with his earlier work Being and Time. These writings paved the way for his inquiry into truth. Heidegger linked every conceptualization to judgment in its content and to the invocation of the subject under examination. He emphasized maintaining this notion in The Essence of Truth, focusing on revealing and presenting things as they are.

This is akin to the Arabic concept of tamathul (representation), which requires, first and foremost, the uncovering of existence—what Heidegger referred to as aletheia (unconcealment). This uncovering involves the capacity to understand truth and the essence of beings as they exist. The essence of truth revolves around the relationship between beings and their reality, which is a transcendent truth. This relationship is foundational, connecting humans to things and serving as the central theme of Heidegger's philosophy of essence.

For Heidegger, humans are inherently close to the entities in the universe. The core idea of truth's essence is that humans are always near things, capable of uncovering and removing veils. This act of uncovering constitutes truth and openness—specifically, the openness of humans to existence. This concept resonated with Heidegger's early philosophy, which called for moving beyond self-enclosure toward engaging with the world, striving to discover truths that had long been hidden (Al-Hamamsi, 2017).

Such discovery demanded effort and contemplation, as it involved repeatedly questioning the concealed and moving beyond conventional frameworks to establish a deeper relationship with existence. It required returning to the origin of things to uncover the concealed truth (Lashhab, 2025).

Heidegger's concept of truth transcended traditional understandings, revealing its essence as freedom. For him, freedom meant allowing beings to be as they are in their openness to the world. This openness entailed letting beings exist in their own way, expressed through human behavior that aligns with things, enabling judgments about them.

For example, the statement that a coin is round does not itself constitute roundness; rather, it reveals the condition of the object in question. Heidegger argued that the behavior of beings open to existence exemplifies a new form of freedom that unveils the hidden. This freedom is not merely the absence of coercion in action but rather the potential of beings to reveal themselves. Through openness, beings express their essence as they are, aided by human acts of representation, articulation, and alignment (Helmy, Badr, 2009).

Thus, truth becomes manifest only through openness, and spoken actions make truth possible, serving as its measure. Heidegger situated the essence of truth within human freedom, as freedom is fundamentally a human characteristic. This freedom stems from the original essence of truth, achieved through alignment between things and human articulation—allowing beings to exist as they are.

Within this framework of openness, human actions and decisions evolve. Since human behavior is open to existence, it fosters harmony between humanity and things. In this way, truth is realized as a process that goes beyond mere judgment, expanding toward the unveiling of the hidden and the aspiration to uncover it. This represents a new and distinct vision of truth, emphasizing a harmonious relationship between beings and existence. It involves decoding latent existence and bringing it into the external realm through acts of presentation—allowing beings to exist as they are (Gadamer, 2007).

This approach redefines freedom as integral to the essence of truth. Freedom is the foundation of the fundamental possibility of knowledge, while truth's essence is simultaneously explained through

freedom. Thus, freedom and truth are interconnected and mutually illuminating, as Heidegger articulated in his 1930 lecture The Essence of Truth, delivered in various German cities. This lecture introduced a philosophical perspective that complemented his inquiries into being, time, and metaphysics (Gadamer, 2007).

For Heidegger, being is inseparable from truth because any judgment about being arises only through its manifestation. Heidegger concluded that philosophy is a meditation on being and a question of truth. Thinking, in this context, leads to the expression of philosophy's essence, as a response to the call of being, as much as language allows for such expression. The history of philosophy is not limited to philosophical theories; it extends beyond them, aspiring toward being, opening up to it through diverse perspectives, and expressing it through language—the most powerful tool for understanding being and conveying various conceptions. Thus, the profound history of philosophy emerges, moving beyond the confines of purely abstract thought.

This approach demonstrates the comprehensive view Heidegger held regarding the history of philosophy, distinguishing it from the views of other philosophers. Heidegger's perspective was not confined to what past philosophies have presented or continue to offer in terms of theories and arguments limited to thought alone. Instead, it extended to the unveiling and manifestation of being. Being, in turn, continually dictates a new truth, which must be sought repeatedly—whether through affirmation or negation. Regardless of its form, it remains truth (Nasif, 2016).

Heidegger devoted himself extensively to the question of being, always leading back to the pursuit of truth. Truth, for Heidegger, is a recurring characteristic of being, opening the way for thought to reach and grasp its original essence. This pursuit embodies the joy of genuine philosophical contemplation, characterized by the concealment and veiling of essence until it is uncovered.

From the discussion on being and truth, it becomes evident that Heidegger's interpretation is fundamentally ontological. It involves delving into essence and origins, emphasizing them as the key to uncovering obscure and enigmatic truths. The method to achieve this lies in posing questions, reflecting on being, and expressing it through language (Makawi, 2018).

The concepts Heidegger addressed—being, freedom, language, and truth—are inseparable. Over the ages and across various philosophical traditions, the understanding of these concepts has broadened and evolved. The interconnectedness and interdependence among them have become inevitable.

Freedom, for example, came to be seen as the action through which a person affirms and chooses their identity, realizing their potential and making free choices free from constraints or coercion. This understanding aligns with the existentialist view that being inherently expresses freedom. Similarly, Bergson posited that free action stems from the self, highlighting the profound relationship between freedom and being (Mhenna, 2012).

This relationship manifests in the human essence, which itself underpins the concept of freedom. These interconnected notions—freedom, being, and human essence—form a harmonious sequence within the realm of existence, providing a more comprehensive understanding of being. This framework addresses gaps left by earlier philosophies that lacked deep questioning.

Discussions about truth and human destiny are, in essence, discussions about being, essence, and the evolving forms of truth. They also encompass themes of freedom, transcendence, and surpassing oneself to engage with the world. Transcendence, for Heidegger, is the act through which the self opens itself to the external world, fostering interaction. Heidegger regarded transcendence as the essence of authentic truth (Jafar).

Transcendence allows for the unveiling of the concealed and the attainment of certainty and ultimate truth. It involves rising above ambiguity and engaging with the world to acquire knowledge, which has long been elusive. For Heidegger, transcendence is an ontological feature of being, enabling the self to engage with the world and transcend its own limitations. This process involves confronting paradoxes and forming judgments in harmony with reality.

Ultimately, Heidegger's philosophy presents being, truth, and freedom as intertwined elements, shaping the essence of human existence. Through questioning and contemplation, humanity can transcend its constraints, uncover hidden truths, and achieve genuine understanding (Heidegger).

This means that the human being is the entity capable of determining their destiny in this universe. This determination is achieved through acquiring the qualities of subjectivity, thought, and transcendence, enabling the individual to reach the original truth of existence. This journey is guided by the freedom inherent in human behavior, as a conscious being who transcends their own self to ascend to the levels of free thinking, uncover hidden realities, and dispel the ambiguity that has been overshadowed by technology (Heidegger).

Technology has reshaped the form of existence, raising questions and doubts that remain shrouded in mystery. At the same time, both the self and existence have been submerged into the depths of technology, which has become a form of domination in all fields. As a result, the destiny of the West has become uncertain, distanced from the truth that the Western individual, in particular, remains thirsty for and persistently seeks the best path to attain (Heidegger, 2003).

Heidegger played a significant role in addressing this issue by opening the door to reflection on a matter that had long been neglected and forgotten: the question of being and truth. These concepts were his primary focus in the foundational writings previously mentioned. He treated them as the essential path for the conscious, knowledgeable self to follow. Heidegger's deeply reflective approach led to several key points and concepts in the process of contemplating being and truth, which he always associated together, as if they were a single path toward salvation in a world experiencing an immense technological explosion and profound human alienation (Heidegger, 2008).

Conclusion

From the foregoing, it becomes clear that uncovering and attaining truth has been a central concern for Western thought, especially as it grapples with the predicament of technology, compelling it to seek solutions to escape its current state. Truth is considered a transcendent concept pursued by philosophy through the many questions it has posed over the ages: What is truth? Is truth attainable? Is truth absolute or relative? These questions have been explored from ancient Greek philosophy to medieval and contemporary thought, with philosophers offering diverse perspectives and justifications depending on their schools of thought.

In contemporary philosophy, the German philosopher Martin Heidegger presented a novel approach to truth and its manifestation, distinguishing himself as an existentialist philosopher. Heidegger criticized the traditional view of truth, which he saw as limited and incapable of expansion. This limitation troubled him and prompted him to establish a perspective that diverged from past conceptions. He argued that truth is not solely a matter of knowledge but can also be understood in an ontological context, where it forms a relationship with being. This view surpasses conventional notions of truth, which often did not extend beyond the level of the existent—a term commonly used to refer to humans—until Heidegger, the steward of being and the founder of an absolute truth that had long remained obscure. This obscurity left humanity entangled in the mire of technology, drifting toward the unknown in the face of forgotten truths.

Heidegger’s turn toward questioning existence, truth, and human destiny was fundamentally an intellectual endeavor. Additionally, he embraced poetry as a guardian of being, protecting it from the pitfalls into which the West had fallen. Martin Heidegger's view of art, particularly poetry, was profoundly intellectual rather than superficial or focused merely on aesthetic embellishment. He saw poetry as a savior from metaphysical confusion, offering dimensions that sought to express the human condition as if engaging the reader in an experiential journey. Heidegger believed that poetic mastery could only be achieved by a brilliant poet deeply immersed in human reality and the circumstances shaping it.

References

1. Al-Hamamsi, M. (2017, September). *Heidegger's philosophy represents a turning point in the history of philosophy. Middle East Online.* Retrieved June 25, 2024. http://www.middleeastonline.com.
2. Amin, O. (2018). Martin Heidegger in philosophy and poetry. *Interpretations Journal,* 1.
3. Bendril, A. (n.d.). Kant and Hegel. *Al-Ma’arifah Journal,* 193-194.

4. Gadamer, H.-G. (2007). *Heidegger's ways* (Translated by Hassan Nadhim & Ali Hakem Saleh). Dar Al-Kitab Al-Jadid Al-Muttahidah.
5. Heidegger, M. (2008). *What does thinking mean?* (Translated by Nadia Bounfeka). University Publications.
6. Heidegger, M. (n.d.). *Technology, truth, being* (Translated by Mohamed Sbila). Arab Cultural Center.
7. Heidegger, M. (n.d.). *The origin of the work of art*. Jamil Publications.
8. Heidegger, M. (2003). *Basic writings* (Vol. 1, Translated by Ismail Al-Masdaq). Supreme Council of Culture.
9. Helmy, H., & Badr, F. (2009). *Selected poems* (Introduction by Mohamed Bennis). Toubkal Publishing House.
10. Jafar, S. A. S. (n.d.). Poetry and thought in Heidegger. *Philosophical Horizons, Journal of the Moroccan Philosophical Society,* 10.
11. Lashhab, H. (n.d.). (2025). The poetry of being and the being of poetry. *Al-Kalima Journal.* Retrieved from http://www.alkalimah.net.
12. Mhenna, I. (2012). *Being and modernity: Heidegger in the debate of modern reason.* Dar Al-Ikhtilaf.
13. Makawi, A. G. (2018). *The call of truth.* Hindawi Foundation.
14. Nasif, M. (2016, June 27). Martin Heidegger and the question of the essence of truth. *Egyptian Researchers Journal.*
15. Jesuha, T. (2016). *World and movement in Heidegger, 42(1).*

Received: 08.10.2024
Revised: 10.12.2024
Accepted: 23.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/324-333

Leyla Khedir
University of El-Oued
https://orcid.org/X806-6010-0002-0000
khedir-leyla@univ-eloued.dz
Ali Mostefaoui
University of El-Oued
https://orcid.org/0000-0002-3996-7353
ali-mostefaoui@univ-eloued.dz
Okba Khedir
University of El-Oued
https://orcid.org/0000-0003-4193-059X
khedir-okba@univ-eloued.dz
Tarek Gherbi
University of El-Oued
https://orcid.org/0000-0002-8313-7381
tarek-gherbi@univ-eloued.dz
Rachid Khedir
University of El-Oued
https://orcid.org/0000-0003-0331-1528
khedir-rachid@univ-eloued.dz

Social Responsibility (ISO 26000) and the International Standard (ISO 14000) and Their Contribution to Supporting Organizations in Environmental Protection

Abstract

This study aims to explore the role of Social Responsibility (ISO 26000) and the International Standard (ISO 14000) and their contribution to supporting organizations in environmental protection. The study reviews the fundamental concepts of social responsibility, its dimensions, and its significance to society, in addition to examining the concept of the International Standard ISO 14000 and its role in environmental protection. The study employs a descriptive-analytical approach to examine and analyze various aspects of Social Responsibility (ISO 26000) and the International Standard (ISO 14000). The findings indicate that social responsibility and the implementation of ISO 14000 within organizations enhance institutional commitment to environmental sustainability, contribute to reducing environmental pollution, and improve environmental performance. Additionally, these practices help lower costs, increase profitability, and expand market share. Achieving these benefits requires the adoption of an environmental policy within organizations that aims to protect and preserve the environment.

Keywords: *Social Responsibility (ISO 26000), International Standard (ISO 14000), environmental protection, environmental policy*

Leyla Xedir
El-Oued Universiteti
https://orcid.org/X806-6010-0002-0000
khedir-leyla@univ-eloued.dz
Əli Mostefaoui
El-Oued Universiteti
https://orcid.org/0000-0002-3996-7353
ali-mostefaoui@univ-eloued.dz
Okba Xedir

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

El-Oued Universiteti
https://orcid.org/0000-0003-4193-059X
khedir-okba@univ-eloued.dz
Tarek Gherbi
El-Oued Universiteti
https://orcid.org/0000-0002-8313-7381
tarek-gherbi@univ-eloued.dz
Rachid Xedir
El-Oued Universiteti
https://orcid.org/0000-0003-0331-1528
khedir-rachid@univ-eloued.dz

Sosial Məsuliyyət (ISO 26000) və Beynəlxalq Standart (ISO 14000) və ətraf mühitin mühafizəsində dəstək təşkilatlarına töhfələri

Xülasə

Bu tədqiqatın məqsədi Sosial Məsuliyyətin (ISO 26000) və Beynəlxalq Standartın (ISO 14000) rolunu və onların ətraf mühitin mühafizəsində təşkilatları dəstəkləməyə töhfəsini araşdırmaqdır. Tədqiqat ISO 14000 Beynəlxalq Standartının konsepsiyasını və ətraf mühitin mühafizəsindəki rolunu tədqiq etməklə yanaşı, sosial məsuliyyətin fundamental anlayışlarını, onun ölçülərini və cəmiyyət üçün əhəmiyyətini nəzərdən keçirir. Tədqiqat Sosial Məsuliyyətin (ISO 26000) və Beynəlxalq Standartın (ISO 14000) müxtəlif aspektlərini araşdırmaq və təhlil etmək üçün təsviri-analitik yanaşmadan istifadə edir. Nəticələr göstərir ki, sosial məsuliyyət və təşkilatlar daxilində ISO 14000-in tətbiqi ətraf mühitin davamlılığına institusional öhdəliyi artırır, ətraf mühitin çirklənməsinin azaldılmasına töhfə verir və ətraf mühitin performansını yaxşılaşdırır. Bundan əlavə, bu təcrübələr xərcləri azaltmağa, gəlirliliyi artırmağa və bazar payını genişləndirməyə kömək edir. Bu faydalara nail olmaq üçün təşkilatlar daxilində ətraf mühitin mühafizəsi və mühafizəsi məqsədi daşıyan ekoloji siyasətin qəbul edilməsi tələb olunur.

Açar sözlər: *Sosial Məsuliyyət (ISO 26000), Beynəlxalq Standart (ISO 14000), ətraf mühitin mühafizəsi, ətraf mühit siyasəti*

Introduction

With the growing global focus on environmental protection and conservation, it has become a fundamental pillar and a major requirement in business organizations. An organization that prioritizes environmental issues can achieve benefits by eliminating environmental pollution and improving its environmental performance. Social Responsibility (ISO 26000) refers to the responsibility of organizations for the impacts of their activities. Many organizations and institutions, however, neglect environmental issues, which results in the spread of environmental problems that are not only economic, social, and political but also ethical.

With the increasing attention to environmental issues and the need to address the consequences of environmental problems, numerous global conferences have been held, including the United Nations Conference on the Environment in 1972. Several organizations and bodies have been dedicated to addressing environmental concerns, and the International Organization for Standardization (ISO) issued the International Standard ISO 14000 as an effective tool for incorporating environmental considerations into the management behavior of organizations and for protecting the environment and preserving natural resources.

From this context, the following question arises: How do Social Responsibility and the International Standard ISO 14000 contribute to supporting organizations in environmental protection?

To answer this question, the study will address the following topics:

I. Social Responsibility (ISO 26000)

II. International Standard ISO 14000

III. The Role of Social Responsibility and International Standard ISO 14000 in Supporting Organizations in Protecting and Preserving the Environment.

I. Social Responsibility (ISO 26000)

1. Definition of Social Responsibility (ISO 26000)

Although the concept of social responsibility dates back to the 18th century, there is no universally agreed-upon definition. Several definitions include:

- **World Business Council for Sustainable Development (2004):**

"Social responsibility is the continuous commitment by business companies to act ethically and contribute to economic development while improving the quality of life for the workforce, their families, the local community, and society as a whole." (Abu Anser, 2015, p. 32-33)

- **Organization for Economic Cooperation and Development (OECD):**

"Corporate social responsibility is defined as the company's commitment to contribute to economic development while preserving the environment and working with workers, their families, the local community, and society at large to improve the quality of life for all these parties." (Guyonnaud & Willard, 2004, p. 5)

- **World Bank:**

"Social responsibility refers to the obligations of business organizations to contribute to sustainable economic development to improve living standards, making them beneficial for development by working with employees, their families, the local community, and society as a whole." (Kafi, 2014, p. 275)

- **French Observatory for Social Responsibility:**

"Social responsibility is the mobilization of all the institution's resources to contribute positively to sustainable development alongside public actors by integrating economic, social, and environmental dimensions into their activities, thereby aligning with sustainable development goals." (Falaq, 2016, p. 48)

Based on the above definitions, social responsibility can be considered a concept through which economic institutions take an interest in societal welfare by considering the impact of their activities on consumers, employees, shareholders, society, and the environment across various aspects of their operations.

2- Reasons for the Emergence of Corporate Social Responsibility:

In reality, several factors have driven this trend toward corporate social responsibility, including:

- **New concerns and expectations** from citizens, consumers, public authorities, and investors due to the outcomes of globalization and significant industrial transformations.
- **Social norms:** whose influence on investment decisions by both individuals and institutions is increasing, as they are consumers before being investors.
- **Growing concerns due to environmental degradation** resulting from economic activities.
- **Media transparency and modern communication technology:** which deal with the company's activities, enabling them to access economic activities and understand national and international opinions regarding their impacts (Al-Khafaji & Al-Ghalibi, 2008, p. 289).

3- Dimensions of Social Responsibility:

Carroll's contribution marked a qualitative shift in expanding the concept of social responsibility, distinguishing four main dimensions of this concept (Al-Ghalibi & Al-Amri, 2005, p. 52):

- **Economic Dimension:** Business organizations engage in economic activities to achieve effective efficiency, use resources rationally to produce high-quality goods and services, and distribute returns fairly across various production factors. By achieving this, they have fulfilled their economic responsibility.
- **Legal Dimension:** This involves the conscious and voluntary commitment to laws and regulations governing various aspects of society, whether related to investment, wages, employment, the environment, competition, or other areas.
- **Ethical Dimension:** Business organizations consider ethical aspects in all their decisions and operations in the industry they operate in, avoiding any harm to society.

- **Philanthropic Dimension:** This includes donations, charitable contributions, and social assistance that serve society without profit motives. The organization may also adopt a core societal cause and work to support and follow it.

Some researchers argue that institutions should undertake three forms of responsibility as follows:

- **Economic Dimension:** This does not refer to profit as a business aspect but to the commitment to ethical practices within institutions, such as corporate governance, preventing bribery and corruption, protecting consumer rights, and ethical investment.
- **Social Dimension:** This requires the institution to contribute to the welfare of the society it operates in and to improve and care for its employees in a way that positively impacts increased productivity, develops their technical capabilities, provides job and professional security, and ensures healthcare and social services for them. The social dimension includes fair employment and work practices and contributions to the local community.
- **Environmental Dimension:** This dimension represents the institution's duty to cover the environmental impacts resulting from its operations and products, eliminate emissions and waste, achieve maximum efficiency and productivity from available resources, and reduce practices that may negatively impact the country's and future generations' enjoyment of these resources.

4- The Importance of Social Responsibility:

The importance of social responsibility can be identified as follows (Othman, 2019, p. 36):

- **Importance for the Institution:**

✓ Enhancing the institution’s image in society, especially among clients and workers, particularly since social responsibility represents voluntary initiatives by the institution toward direct or indirect stakeholders.

✓ Commitment to social responsibility improves the work environment and fosters cooperation and bonding among various stakeholders.

✓ It provides an effective response to changes in societal needs.

✓ Additional benefits include financial returns and improved performance as a result of adopting social responsibility.

- **Importance for Society:**

✓ Social stability resulting from the availability of justice and the prevalence of the principle of equal opportunities, which is the core of corporate social responsibility.

✓ Improving the quality of services provided to society.

✓ Increasing awareness of the importance of full integration between institutions and various interest groups.

✓ Promoting development through raising social awareness and education at the individual level, contributing to political stability and a sense of social justice.

- **Importance for the State:**

✓ Reducing the burdens borne by the state in performing its health, educational, cultural, and social functions.

✓ Commitment to environmental responsibility leads to increased state revenues as institutions become more aware of the importance of equitable and correct contributions to social costs.

✓ Contributing to technological development and reducing unemployment, among other fields where modern states find themselves unable to fully meet all responsibilities without the participation of private economic institutions.

Despite the importance of corporate social responsibility, there is still debate regarding the adoption of a more extensive social role by institutions.

5- Objectives of Social Responsibility:

There are objectives that all organizations strive to achieve when adopting social responsibility programs, including (Al-Azzawi, 2002, p. 189):

- Achieving financial profit for the organization.
- Providing high-quality products and services at reasonable prices that match consumers' economic levels.

- Responding to the organization's social responsibility toward society and its public.
- Improving the organization’s public image.
- Presenting an acceptable image of the organization and its brand.

Thus, when adopting social responsibility programs as part of its communication plan, the organization's officials must ensure consistency between the objectives of adopting social responsibility programs and the general objectives of the organization according to society's and the public's needs (Environmental management system ISO 14000: Concept and requirements, 2018).

Despite the growing importance of social responsibility for companies and organizations, according to the Reteen Institution 100 report, global organizations spend approximately 500 million dollars annually on social responsibility activities.

II. International Standard ISO 14000

1- Definition of International Standard ISO 14000

The ISO 14000 standard is defined as "part of a recognized management system consisting of a set of specific requirements such as organizational structure, functions and planning, identification of responsibilities and tasks, clarification of processes and controls, and allocation of resources to implement and achieve the organization's environmental policy and goals." ("Environmental Management System ISO 14000," 2018).

It is also described as a series of specifications that "contribute to the efficient use of raw and natural materials, their preservation, and the handling and production of hazardous waste." (Qassem, 2012, p. 228).

ISO 14000 offers companies and organizations a valuable opportunity to keep up with modernization and technology, transferring these advancements to developing countries while serving as a key source for adopting and implementing global best practices in environmental management systems (Douglel & Berhouma, 2016, p. 119).

2- Features of ISO 14000 International Standard

The Environmental Management System offers features summarized as follows:

- Providing organizations with efficiency in environmental performance by fostering awareness among organizations and entities concerned with environmental issues (Deshash & Abadi, 2020, p. 450).
- Supporting environmental behavior among stakeholders by assuming responsibility for environmental standards and protection.
- Enabling the measurement of environmental impacts such as emissions and various forms of pollution, including soil and water pollution (Rashidi, 2010/2011, p. 156).
- The requirement to obtain quality system certification (OMS) and ISO 14001 certification as indicators of environmental awareness and protection at both national and global levels (Dassas, 2010/2011, p. 38).

3- Factors Influencing the Emergence and Spread of ISO 14000

Several factors contributed to the emergence of ISO 14000, including:

- **The emergence of sustainable development:** This concept became prominent in 1987 in the report *Our Common Future*, presented by the World Commission on Environment and Development.
- **The success of ISO 9000 series:** A series focused on quality management systems that achieved great success (Mokhol & Ghanem, 2009, p. 36).
- **Increased environmental awareness:** The development of environmental consciousness led to the formation of pressure groups focused on protecting the environment.
- **Spread of national and regional standards:** Such as the British standard BS 7750.
- **Global environmental challenges:** Notable challenges include environmental pollution, ozone layer depletion, and global warming (Qoroui & Miloud, 2010, p. 10).
- **Development of international environmental legislation:** The increase in environmental laws and the establishment of environmental protection councils (Murad, 2008, p. 32).

4- Tools Used in the Application of ISO 14000

The application of ISO 14000 relies on several tools:

- **Legislation:** Governments issue binding laws and regulations for organizations and individuals concerning various industrial, agricultural, and production activities, along with policies governing industrial project operations.
- **Pressure groups:** These are organizations, associations, and bodies that advocate for environmental protection, providing financial and technical support to industrial and developmental projects committed to environmental regulations.
- **Quality and competition standards:** These environmental standards are adhered to by institutions and organizations, playing a significant role in competition by adhering to environmental requirements.
- **Financing:** Many production companies seek to consume clean energy, reducing environmental pollution, which leads to cost savings in production and increased marketing opportunities (Al-Bakri & Al-Nouri, 2009, p. 67).

5- Importance of ISO 14000

The ISO 14000 series is an essential source for environmental management, serving the following objectives:

- Providing organizations with tools and standards for continuous environmental improvement (Mokaddem, 2013/2014, p. 112).
- Requiring companies seeking certification to comply with effective environmental legislation.
- Enabling companies to access global markets by obtaining the certification.
- Companies pursue this certification to reduce costs, as it ensures efficient performance (Khamra, 2006/2007, p. 88).
- Encouraging organizations and companies to conduct self-assessments of their performance (Ben Aouak, 2014, p. 126).

6- Advantages of ISO 14000 International Standard

The ISO 14000 international standard offers numerous advantages, including:

- Recognition of organizations and institutions for their environmental commitment and development in managing resources affecting their operations (Kafi, 2014, pp. 187-188).
- Boosting employees' morale regarding their environmental responsibilities (Mokaddem, 2019, p. 23).
- Expanding markets and gaining new consumers for organizations and institutions.
- Enhancing the image of organizations among suppliers, investors, individuals, and other stakeholders (Kafi, 2014, p. 191).

7- Criticisms of the International ISO 14000 Standard

The main criticisms directed at the ISO 14000 international standard are as follows:

- **High costs:** Organizations incur significant expenses related to investments and external programs (Al-Azzawi & Al-Aqar, 2015, p. 124-127).
- **Energy and effort waste:** Managers and staff often expend excessive time and resources.
- **Operational expenses:** Additional costs are associated with establishing and maintaining the standard (Bakhda, 2017, p. 334).

III. The Role of Social Responsibility (ISO 26000) and the International Standard ISO 14000 in Environmental Protection

1- Contribution of Social Responsibility (ISO 26000) to Environmental Preservation

The environment is a critical dimension of social responsibility. Integrating environmental considerations into organizations' social responsibility programs provides an appropriate framework for aligning with environmental goals. Under social responsibility commitments, organizations must (Mokaddem, 2013, p 22):

- Develop an efficient plan with defined goals to improve environmental performance.
- Establish appropriate management systems and select an implementation team capable of analyzing and addressing environmental issues.
- Commit to environmental accountability and compensate for environmental damage caused by business activities.

- Avoid environmental harm and provide financial and technical support for external initiatives focused on environmental preservation.

Environmental protection and conservation of natural resources are essential aspects of corporate environmental and social responsibility due to the extensive exploitation of natural resources, technological advancements, increased industrial waste, and the widespread use of chemical fertilizers and pesticides, all of which have caused significant environmental issues (Khamra, 2006, p 33).

Environmental preservation is integral to social responsibility, ensuring that natural resources are protected from degradation and that future generations have equitable access to them. Organizations can achieve this by improving environmental performance, using pollution-reduction techniques, and adopting cleaner production methods (Mokaddem, 2013, p. 112).

2- Relationship Between Social Responsibility and Environmental Policy

Social responsibility plays a vital role and serves as a cornerstone for defining an organization's environmental policy (Ben Aouak, 2014, p. 126). By incorporating social commitments into their mission and strategic vision, organizations can derive key environmental goals and convert them into actionable plans. This approach facilitates the development of environmental policies by:

- **Aligning with environmental conditions:** Ensuring policies are appropriate for the environmental context stemming from the organization's activities and products.
- **Continuous improvement and pollution prevention:** Commitment to ongoing enhancements and pollution mitigation.
- **Compliance:** Aligning with laws and regulations concerning the organization's operations.
- **Objective setting:** Providing a framework for setting and reviewing environmental goals and objectives.
- **Documentation and maintenance:** Reviewing, documenting, and maintaining environmental objectives.
- **Public declaration:** Communicating the adopted environmental policies to the public (Kafi, 2014, P. 56).

Steps for developing environmental policies based on social responsibility include:

- Identifying organizational environmental factors.
- Defining broad executive steps for handling environmental conditions.
- Establishing implementation steps for monitoring and addressing environmental events.
- Enhancing the organization's environmental standing (Mokaddem, 2019, p. 23).

3- The Role of ISO 14000 in Mitigating Environmental Disaster Impacts

According to a UN report, disasters are events that cause severe disruptions in social structures, resulting in widespread human, material, and environmental losses that exceed the affected community's ability to cope using its resources. Disasters may result from natural or human-induced hazards. Natural disasters include earthquakes, volcanic activities, landslides, tsunamis, hurricanes, floods, and wildfires, while human-induced hazards may be intentional, such as illegal oil discharges, or accidental, like toxic material leaks (Qadouri Al-Rifa'i, 2019, p. 182).

In addition to natural disasters, regional wars have significantly contributed to environmental degradation. For instance:

- The Israeli-Arab wars from 1948 to 1973 caused environmental challenges.
- The Gulf War in the 1980s and 1990s led to severe environmental pollution, including deliberate forest fires, water contamination, and soil pollution from oil spills.

The international standard ISO 14000 provides a framework for mitigating the impacts of environmental disasters, especially in densely populated areas prone to natural calamities. Integrated environmental management also offers a comprehensive approach to minimize disaster effects, addressing issues such as:

- Inadequate land-use planning.
- Poor essential services, such as clean drinking water and waste disposal (Saad, 2019, p. 37).

By adhering to ISO 14000, organizations can adopt preventive measures and operational improvements to contribute to environmental protection and disaster impact mitigation.

4- Contribution of ISO 14000 to Environmental Protection

The implementation of the ISO 14000 international standard yields numerous benefits, contributing to both social development and environmental protection. Key contributions include:

- Better compliance and cooperation with environmental regulations and the authorities responsible for environmental protection.
- The ability to adhere to environmental standards (Qadouri Al-Rifa'i, 2019, p. 173).
- Making environmental preservation one of the organization's priority goals and focusing on effective environmental management as a basis for sustainability and continuity.
- Viewing and considering problems as opportunities that can be addressed by diagnosing their root causes to solve and prevent them (Kafi, 2014, p. 72).
- Increased market share through innovative production that limits competitors' performance and enhances the organization's competitive strength (Qadouri Al-Rifa'i, 2019, p. 173).
- Protecting and improving human health and the health of individuals in the workplace and community.

5- Relationship Between Social Responsibility and ISO 14000

The International Organization for Standardization (ISO) issues unified specifications aimed at developing various production sectors to deliver services and products efficiently, safely, and sustainably. Among these specifications is the **ISO 14000 series**, which addresses environmental management through several voluntary international standards that guide organizations in establishing and implementing effective environmental management systems (Al-Azzawi & Al-Aqar, 2010). These standards help:

- Promote environmental protection while balancing environmental concerns with economic and social needs.
- Facilitate the application of environmental management systems by consolidating and reviewing requirements.

In 2010, ISO introduced a new set of specifications concerning social responsibility, ISO 26000, which provides guidelines for integrating social responsibility into organizational strategies and operations. ISO 26000 is intended for use by all types of organizations in both public and private sectors across developed and developing countries. It aims to encourage organizations to go beyond compliance as a fundamental part of their social responsibility and integrate various initiatives related to social responsibility (Bakhda, 2017, p. 334).

When applying ISO 26000, organizations must consider societal, environmental, legal, cultural, political, and organizational differences as well as variations in behavior. This ensures a comprehensive and adaptable approach to social responsibility that aligns with environmental and social contexts.

Conclusion

ISO 26000 on social responsibility and the international standard ISO 14000 play a significant role in business organizations and institutions by enhancing environmental performance and adopting technologies and methods that reduce pollution while addressing the increasing environmental problems worldwide.

It can be concluded that there is a complementary relationship between social responsibility and ISO 14000, as both are applied in institutional management with a shared goal: protecting the environment and preserving its resources by adhering to unified global standards issued by the International Organization for Standardization (ISO). The ISO 14000 standard outlines environmental planning requirements and mechanisms in management aligned with economic development plans while contributing to natural resource preservation and environmental protection. It supports institutions in achieving their objectives while considering environmental responsibilities.

On the other hand, ISO 26000 promotes balancing business activities with environmental considerations by emphasizing resource limitations and environmental protection. When applied in

institutions and organizations, it integrates economic, social, and environmental concerns in decision-making, leading to profitability, consumer satisfaction, and environmental protection.

The combined application of ISO 26000 and ISO 14000 significantly supports institutions in environmental protection. These standards help prevent and mitigate environmental degradation by preserving the environment and its natural resources. They also encourage training employees and enhancing their capacity to fulfill environmental responsibilities while raising awareness of the environmental impact within the organization.

Additionally, these standards emphasize optimizing raw material usage and making the best use of energy resources. They help institutions avoid causes of land, air, and water pollution while minimizing noise resulting from industrial waste. Proper waste disposal methods are promoted, including the encouragement of waste recycling practices in the private sector.

Furthermore, the adoption of social responsibility through ISO 26000 enhances workers' skills and improves their performance. These standards foster environmental awareness, as society needs ethical approaches that promote respect for the environment. Addressing pollution concerns becomes a priority, along with promoting scientific research to combat pollution in all forms and protect the environment.

References

1. Abu Anser, M. M. (2015). *Corporate and organizational social responsibility: ISO 26000 standard*. The Arab Group for Training and Publishing.
2. Al-Azzawi, M. A. (2002). *Quality and environmental management systems: ISO 14000, ISO 9000* (1st ed.). Wael Publishing House.
3. Al-Azzawi, N. (2015). *The administrative and informational approach – Systems, requirements, and applications* (1st ed.). Wael Publishing and Distribution.
4. Al-Azzawi, N., & Al-Aqar, A. (2010). *Environmental management – Systems, requirements, and applications ISO 14000*. Al-Masirah Publishing, Distribution, and Printing.
5. Al-Bakri, T., & Al-Nouri, A. N. (2009). *Green marketing* (Arabic edition). Al-Yazouri Scientific Publishing and Distribution.
6. Al-Ghalibi, T. M. M., & Al-Amri, S. M. M. (2005). *Corporate social responsibility and business ethics*. Wael Publishing and Distribution.
7. Al-Khafaji, N. A., & Al-Ghalibi, T. M. (2008). *Decisions in contemporary administrative thought*. Al-Yazouri Scientific Publishing and Distribution.
8. Bakhda, S. (2017, September 28). *Corporate social responsibility in public enterprises as a mechanism for achieving economic, social, and environmental sustainable development – A case study of Mobilis Branch Bechar*. *Studies and Research Journal*, 9, 334.
9. Ben Aouak, S. D. (2014, June). *The role of social responsibility orientations in supporting environmental management systems within enterprises*. *Journal of Economic Visions, University of Martyr Hama Lakhdar, El Oued*, 6, 126.
10. Dassas, A. D. (2010/2011). *The effects of applying environmental management systems in industrial enterprises* (Master’s thesis). University of Hadj Lakhdar, Batna.
11. Deshash, M. S., & Abadi, M. (2020). *Strategic management of human competencies as a modern model for achieving environmental performance in economic enterprises – Case study of BCR Group Saniak Ain Kebira in Setif*. *Journal of Economic, Management, and Commercial Sciences*, 13(1), 450.
12. Douglel, F., & Berhouma, A. (2016, December 31). *Possibility of applying the environmental management system (ISO 14001) in Algerian enterprises: A case study of Lafarge Cement Company in Hammam Dalaa, M’sila*. *Journal of the Faculty of Economic Sciences, Management, and Commercial Sciences, University of M’sila*, 16, 119.
13. Environmental management system ISO 14000: Concept and requirements. (2018, February 11). Retrieved from http://www.hrdiscussion.com.
14. Falaq, M. (2016). *Corporate social responsibility*. Al-Yazouri Publishing House.

15. Guyonnaud, M.-F., & Willard, F. (2004, March). *From environmental management to sustainable business development*. ADEME.
16. Kafi, M. Y. (2014). *Economics of the environment and globalization*. Raslan Printing, Publishing, and Distribution.
17. Khamra, T. (2006/2007). *Environmental and social responsibility as an approach to corporate contribution to sustainable development – The case of Sonatrach* (Master's thesis). Kasdi Merbah University, Ouargla.
18. Mokaddem, W. (2013/2014). *Evaluating the responsiveness of Algerian business organizations to social responsibility: An applied study on a sample of enterprises in Western Algeria* (Doctoral dissertation). Faculty of Economic, Commercial, and Management Sciences, University of Oran, Algeria.
19. Mokaddem, W. (2019). *The importance of social responsibility in achieving sustainable development through supporting environmental management systems*. *Boudekis Journal*, 8(2), 23.
20. Mokhol, M., & Ghanem, A. (2009). *Environmental management systems and their role in sustainable development*. *Journal of Damascus University for Economic and Legal Sciences*, 25(2), 36.
21. Murad, Z. (2008). *Modern trends in organizational management (Institutional management approach)* (1st ed.). Al-Khaldounia Publishing House.
22. Othman, R. F. (2019). *Scientific developments and theoretical frameworks for social responsibility*. *Democratic Arab Center, Germany*.
23. Qassem, K. M. (2012). *Environmental management and sustainable development in the context of contemporary globalization*. The University House.
24. Qoroui, H., & Miloud, A. (2010, November 8-9). *The importance of total quality management and ISO standards in institutional competitiveness*. *Proceedings of the Fourth International Forum on Competition and Competitive Strategies of Industrial Enterprises Outside the Hydrocarbon Sector in Arab Countries*, Hassiba Ben Bouali University, Chlef, 10.
25. Rashidi, T. (2010/2011). *Integrated use of ISO global standards in economic enterprises to achieve sustainable development – A case study of the Tebessa Phosphate Mines Company* (Master's thesis). Ferhat Abbas University, Faculty of Economic, Commercial, and Management Sciences, Setif.

Received: 02.10.2024
Revised: 13.11.2024
Accepted: 25.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/334-337

Aysel Asadova
Nakhchivan State University
https://orcid.org/0009-0005-5757-9257
ayselesedova111@gmail.com
Fidan Huseynova
Nakhchivan State University
https://orcid.org/0009-0002-0154-8361
huseynovafidan895@gmail.com

Key Secrets of Learning Foreign Language

Abstract

The article is entitled "Key Secrets of Learning New Language". Learning a foreign language is crucial in our globalized world, providing practical communication skills and fostering cultural understanding. This paper explores key strategies for effective language acquisition, including immersion in the language, consistent practice, adopting a growth mindset, utilizing technology, and customizing learning approaches. Immersion helps learners internalize the language by engaging with it in everyday contexts. Consistent practice reinforces knowledge, while a growth mindset encourages resilience and learning from mistakes. Technology offers personalized and engaging resources, making learning more accessible. Customizing methods to suit individual preferences enhances the learning experience. Together, these strategies enable learners to overcome challenges, gain fluency, and enjoy the benefits of multilingualism, such as enhanced cognitive abilities and expanded personal and professional opportunities.

Keywords: *language, communication, methodology, appropriation, learning, recognize*

Aysel Əsədova
Naxçıvan Dövlət Universiteti
https://orcid.org/0009-0005-5757-9257
ayselesedova111@gmail.com
Fidan Hüseynova
Naxçıvan Dövlət Universiteti
https://orcid.org/0009-0002-0154-8361
huseynovafidan895@gmail.com

Xarici dil öyrənmənin əsas sirləri

Xülasə

Məqalə “Yeni dil öyrənmənin əsas sirləri” adlanır. Xarici dil öyrənmək qloballaşan dünyamızda çox vacibdir, praktiki ünsiyyət bacarıqlarını təmin edir və mədəni anlaşmanı gücləndirir. Bu məqalə ardıcıl təcrübə, inkişaf düşüncə tərzini qəbul etmək, texnologiyadan istifadə və öyrənmə yanaşmalarını fərdiləşdirmək daxil olmaqla, effektiv dil əldə etmək üçün əsas strategiyaları araşdırır. İmmersion, gündəlik kontekstlərdə onunla məşğul olmaqla, öyrənənlərə dili mənimsəməyə kömək edir. Ardıcıl təcrübə biliyi gücləndirir, böyümə düşüncə tərzi isə davamlılığı və səhvlərdən öyrənməyi təşviq edir. Texnologiya öyrənməni daha əlçatan edən fərdiləşdirilmiş və cəlbedici resurslar təklif edir. Fərdi seçimlərə uyğunlaşdırmaq üçün metodların fərdiləşdirilməsi öyrənmə təcrübəsini artırır. Birlikdə bu strategiyalar öyrənənlərə çətinliklərin öhdəsindən gəlməyə, səlis danışıq qabiliyyəti əldə etməyə və təkmil idrak qabiliyyətləri və genişlənmiş şəxsi və peşəkar imkanlar kimi çoxdilliliyin üstünlüklərindən istifadə etməyə imkan verir.

Açar sözlər: *dil, ünsiyyət, metodologiya, mənimsəmə, öyrənmə, tanımaq*

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Introduction

Learning a foreign language is of paramount importance in today's globalized world. Beyond practical communication, language acquisition serves as a gateway to diverse cultures, fostering empathy, understanding, and mutual respect. It enables individuals to transcend linguistic barriers, connect with people from different backgrounds, and navigate international environments with ease. Moreover, research suggests that multilingualism enhances cognitive abilities, including problem-solving skills, creativity, and memory retention. By embracing language learning, individuals not only expand their personal and professional horizons but also contribute to a more interconnected and inclusive society.

Research

Embarking on the journey of learning a new language is an exhilarating endeavor that opens doors to a world of possibilities. While the task may seem daunting at first, understanding the secrets and strategies behind language acquisition can pave the way for success. Drawing from research, expert insights, and personal experiences, let's explore the hidden secrets of mastering new languages and uncover effective strategies for learners of all levels (Lewis, 2014).

1. *Embrace the Power of Immersion*

One of the most effective secrets to learning a new language is immersion. By surrounding oneself with the target language through everyday activities such as reading, listening to music, watching films, and engaging in conversations, learners can accelerate their language acquisition process. Benny Lewis, author of "Fluent in 3 Months," advocates for immersive experiences as a key component of language learning success. Whether through travel to a foreign country, participating in language exchange programs, or creating immersion environments at home, exposing oneself to the language in authentic contexts is essential for developing fluency and cultural understanding (Rawlings, 2018).

2. *Harness the Strength of Consistent Practice*

Consistent and deliberate practice is another secret to language learning success. Alex Rawlings, in his book "How to Speak Any Language Fluently," emphasizes the importance of regular practice sessions to reinforce vocabulary, grammar, and pronunciation. Setting aside dedicated time each day for language study, whether through flashcards, language apps, or conversation practice, is crucial for building fluency and retaining information. Additionally, incorporating language learning into daily routines and activities, such as labeling household items in the target language or journaling in a language notebook, can help make practice more enjoyable and sustainable in the long run (Peterson, 2015).

3. *Cultivate a Growth Mindset*

Cultivating a growth mindset is essential for overcoming challenges and persevering in the language learning journey. TED speaker Lýdia Machová, in her talk on "The Secrets of Learning a New Language," highlights the importance of embracing mistakes as opportunities for growth and improvement. Adopting a positive attitude towards setbacks, seeking feedback, and celebrating small victories along the way can boost motivation and resilience in the face of language learning obstacles. Additionally, setting realistic goals and tracking progress can provide a sense of accomplishment and momentum in the learning process (Machova, 2019).

4. *Leverage Technology and Resources*

In the contemporary landscape of language learning, technology plays an increasingly pivotal role, revolutionizing traditional approaches and democratizing access to linguistic resources. The importance of utilizing technology in language learning cannot be overstated, as it offers a myriad of benefits that enhance the efficiency, effectiveness, and accessibility of the learning process.

First and foremost, technology facilitates personalized and adaptive learning experiences tailored to individual needs and preferences. Language learning applications and platforms such as Duolingo, Babbel, and Rosetta Stone utilize algorithms to analyze user performance and provide targeted feedback, allowing learners to progress at their own pace and focus on areas that require improvement. Moreover, these platforms offer interactive exercises, multimedia content, and

gamified experiences that engage learners and promote active participation, enhancing motivation and retention of language skills (Anderson, 2020).

Additionally, technology enables immersive language learning experiences that transcend geographical boundaries and cultural barriers. Virtual reality (VR) and augmented reality (AR) applications immerse learners in simulated environments where they can practice real-life language skills in context, such as ordering food in a restaurant or navigating public transportation. Furthermore, online language exchange platforms connect learners with native speakers around the globe for virtual language practice and cultural exchange, fostering authentic communication and intercultural understanding (Brown, 2016).

Furthermore, technology facilitates access to a wealth of authentic language resources and cultural content from around the world. Podcasts, YouTube channels, online courses, and digital libraries offer a diverse range of audiovisual materials, articles, and literature in the target language, allowing learners to explore their interests and expand their cultural horizons while improving their language proficiency. Social media platforms and language learning communities provide opportunities for peer support, collaboration, and language exchange, creating a dynamic and interactive learning ecosystem.

Moreover, technology enables asynchronous and flexible learning opportunities that accommodate diverse schedules and learning preferences. Online courses, webinars, and language learning apps offer on-demand access to lessons and resources, allowing learners to study anytime, anywhere, and at their own convenience. Additionally, language learning platforms offer progress tracking tools and performance analytics that enable learners to monitor their learning journey, set goals, and measure their proficiency over time, empowering them to take ownership of their learning and track their progress towards fluency (Cook, 2017).

5. *Customize Your Learning Approach*

Finally, recognizing that language learning is a highly individualized process, it's essential to tailor one's approach to suit personal preferences and learning style. David J. Peterson, author of "The Art of Language Invention," underscores the importance of experimentation and flexibility in finding what works best for each learner. Whether through traditional classroom instruction, self-study methods, or a combination of both, adapting techniques and strategies to fit one's unique needs and goals is key to long-term language learning success. Additionally, seeking out native speakers, language tutors, or language exchange partners can provide valuable feedback, cultural insights, and conversational practice opportunities tailored to individual learning preferences (Krashen, 2015).

Conclusion

Mastering a new language is a multifaceted endeavor that requires a strategic and adaptive approach. Immersion in the language through daily activities fosters natural acquisition and cultural understanding, while consistent practice builds and reinforces linguistic skills. Embracing a growth mindset helps learners navigate challenges and setbacks, turning them into opportunities for improvement. Leveraging technology enhances the learning experience with personalized, interactive, and immersive tools, making the process more accessible and engaging. Customizing learning methods to fit individual preferences ensures a more effective and sustainable approach to language acquisition. By integrating these strategies — immersion, practice, mindset, technology, and personalization — learners can overcome obstacles, achieve fluency, and enjoy the cognitive and personal benefits of multilingualism. Ultimately, a comprehensive and flexible approach to language learning opens up new horizons, connects individuals across cultures, and enriches both personal and professional lives.

References

1. Anderson, J. (2020). *Language Leap: Proven Strategies for Rapid Fluency.*
2. Brown, H. D. (2016). *Principles of Language Learning and Teaching*.
3. Cook, V. (2017). *Second Language Learning and Language Teaching.*
4. Krashen, S. D. (2015). *The Input Hypothesis: Issues and Implications.*

5. Lewis, B. (2014). *Fluent in 3 Months: How Anyone at Any Age Can Learn to Speak Any Language from Anywhere in the World.*
6. Machova, L. (2019). *TED "The Secrets of learning a new language"*. https://www.ted.com/talks/lydia_machova_the_secrets_of_learning_a_new_language.
7. Peterson, D. J. (2015). *The Art of Language Invention: From Horse-Lords to Dark Elves, the Words Behind World-Building.*
8. Rawlings, A. (2018). *How to Speak Any Language Fluently: Fun, Stimulating and Effective Methods to Help Anyone Learn Languages Faster.*

Received: 07.10.2024
Revised: 18.12.2024
Accepted: 22.01.2025
Published: 28.02.2025

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/338-351

Meklati Fatma Zohra
Echahid Cheikh Larbi Tebessi University
https://orcid.org/0009-0004-7401-1623
makati.fatma@univ-tebessa.dz
Rebbouch Laarfa
Echahid Cheikh Larbi Tebessi University
https://orcid.org/0009-0000-8901-1619
laarfa.rebbouch@univ-tebessa.dz

Electronic Management and Its Impacts on Achieving Organizational Justice. An Applied Approach in The El-Maa Labiod Cement Factory. Tebessa Province (Algeria)

Abstract

The current study, titled above, seeks to determine the impact of electronic management on achieving organizational justice within the factory, the field of study. To this end, three research frameworks were adopted, starting with framing the research problem in a conceptual form, and a theoretical framework that establishes the variables of the current study, in a manner more aligned with the developments of the two variables, thus avoiding routine theoretical padding. The focus was on the field approach based on the case study method, and the method of spontaneous observations and exploratory interviews, both direct and indirect. Through the study's questions posed to the study sample and the application of the aforementioned tools, it was concluded that:

Most of the investigated impacts regarding the dimensions of electronic management and organizational justice variables in the field of study were characterized by positive reflections, which establishes the effective relationship between the duality of electronic management and organizational justice. This paves the way for long-term academic prospects, reflecting the quality of the Algerian factory.

Keywords: *electronic management, Organizational Justice, reflections, factory*

Məkləti Fatma Zöhrə
Echahid Cheikh Larbi Tebessi Universiteti
https://orcid.org/0009-0004-7401-1623
makati.fatma@univ-tebessa.dz
Rebbouch Laarfa
Echahid Cheikh Larbi Tebessi Universiteti
https://orcid.org/0009-0000-8901-1619
laarfa.rebbouch@univ-tebessa.dz

Elektron idarəetmə və onun təşkilat ədalətinə nail olunmasına təsiri. El-Maa Labiod sement zavodunda tətbiqi bir yanaşma. Tebessa vilayəti (Əlcəzair)

Xülasə

Yuxarıda adlanan cari tədqiqat fabrikdə, təhsil sahəsində təşkilati ədalətə nail olmaq üçün elektron idarəetmənin təsirini müəyyən etməyə çalışır. Bu məqsədlə, tədqiqat problemini konseptual formada tərtib etməklə başlayan üç tədqiqat çərçivəsi və iki dəyişənin inkişafı ilə daha uyğunlaşdırılmış şəkildə cari tədqiqatın dəyişənlərini müəyyən edən nəzəri çərçivə qəbul edildi və beləliklə, gündəlik nəzəri dolğunluqdan qaçın.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Əsas diqqət Case study metoduna əsaslanan sahə yanaşmasına, həm birbaşa, həm də dolayı yolla kortəbii müşahidələr və kəşfiyyat xarakterli müsahibələr metoduna yönəldilib. Tədqiqat nümunəsinə verilən tədqiqat sualları və yuxarıda qeyd olunan vasitələrin tətbiqi nəticəsində belə qənaətə gəlindi:

Tədqiqat sahəsində elektron idarəetmə və təşkilati ədalət dəyişənlərinin ölçüləri ilə bağlı tədqiq edilmiş təsirlərin əksəriyyəti elektron idarəetmənin ikiliyi ilə təşkilati ədalət arasında effektiv əlaqə quran müsbət əkslərlə xarakterizə edilmişdir. Bu, Əlcəzair fabrikinin keyfiyyətini əks etdirən uzunmüddətli akademik perspektivlərə yol açır.

Açar sözlər: *elektron idarəetmə, Təşkilati Ədalət, reflekslər, fabrika*

Introduction

Given the gradual technological transformations the world is witnessing (the technological revolution, digitization, artificial intelligence), which have made a difference in various systemic fields (Boukelkoul & Redouane, 2005, p. 3), such as institutions of various types, especially financial services in the industrial sector. Factories have been compelled to develop strategies that align with the progression of these transformations, such as keeping pace with the electronic management approach.

The latter represented an important focal point for upgrading the production of the Algerian factory. Its effectiveness was enhanced by its alignment with the organizational justice variable in the requirements of the current study, to create a unique duality in the factory under study. This is within a sociological framework paved by preliminary studies of scientists, such as the socio-technical systems approach, through our inclusion of the current study under its axioms, in a duality that combined empiricism and theory, quantitative and qualitative methods, to produce results and recommendations that pave the way for more positive prospects in the field of the Algerian factory.

Research

I. Conceptual Aspect of the Study

a) Significance of the Study

The current study, **"Electronic management and its Impact on Achieving Organizational Justice,"** derives its significance from the importance of the ongoing digital transformation. This does not exclude the crucial importance of organizational justice, which is more than necessary to create a balance between human resource management and the productive returns of the Algerian factory in general, similar to the factory under study. In addition, combining electronic management and organizational justice in the industrial field will add a new dimension to scientific research. Moreover, the distinctive characteristics that have shaped the current study can make a difference and, therefore, it can be distinguished by novelty and research originality, which will pave the way for new studies that enrich the Algerian university library (Al-Arishi, 2008).

b) Objectives of the Study

General Objective:

- To attempt to determine the dimensions of electronic management and its impact on achieving the principle of organizational justice in the factory, the field of study.

Specific Objectives:

- To attempt to determine the impact of digital control in production on fairness of returns in the factory, the field of study.
- To attempt to determine the impact of the digitization of industrial equipment on equality of opportunity in the factory, the field of study.
- To attempt to reveal the impact of electronic monitoring on corrective justice in the factory, the field of study.

Practical Field Objectives:

- To experience a field study in the industrial sector (satisfying scientific curiosity regarding knowledge of workflows and techniques of the factory, the field of study).
- To get acquainted with the study population and become familiar with it (factory workers of various ranks and categories), and to identify their simulations of electronic management methods.

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

- To subject the research sample to the methodology and tools of the current study, in addition to identifying the prevalence of organizational justice principles among them.

c) The problematic

Amid the massive digital transformation of social mobility, alongside the astonishing technological mediums that have progressively evolved from basic technology to digitization and ultimately to artificial intelligence, administrative and social structures have also undergone significant changes (Ben Said, 2008, p. 11). Consequently, this transformation strengthens organizational balance by fostering the principle of justice among members of organizations, particularly in industrial settings, through the digitization of all administrative, service, and industrial processes. This, in turn, enhances work quality and achieves the objectives for which various systems were established.

Research

The concept of **electronic management** emerges as a response to these transformative shifts, as Algerian administration seeks to digitize its functions, such as digital control, industrial equipment digitization, and regulatory oversight digitization. This process is expected to establish a balanced interaction between an organization's human and material resources, ultimately leading to what is termed **organizational justice** (Al-Asmari, 2013).

This transformation has, in turn, marked a significant turning point in the context of Algerian industrial organization. Its dimensions, distributive justice (justice of outcomes), procedural justice (justice of opportunities), and corrective justice (justice of rectification), have contributed to the integration of functions and the achievement of the objectives for which Algerian factories were established. This becomes especially relevant when electronic management and organizational justice are combined, forming a theoretical and practical synergy that fosters academic research by bridging innovation with authenticity. Moreover, applying these two concepts within the industrial field, the focus of this study, sparks investigative curiosity, prompting an exploration of the impact that electronic management has on the concept of organizational justice.

This leads us to the central research question:

Main Research Question

➢ Does electronic management influence the achievement of organizational justice within the factory under study?

From this primary inquiry, the following sub-questions emerge:

➢ Does digital control over production impact distributive justice within the factory under study?

➢ Does the digitization of industrial equipment affect procedural justice (equal opportunities) among workers within the factory under study?

➢ Does electronic regulatory oversight influence corrective justice in addressing errors within the factory under study?

Framework for Formulating Research Questions

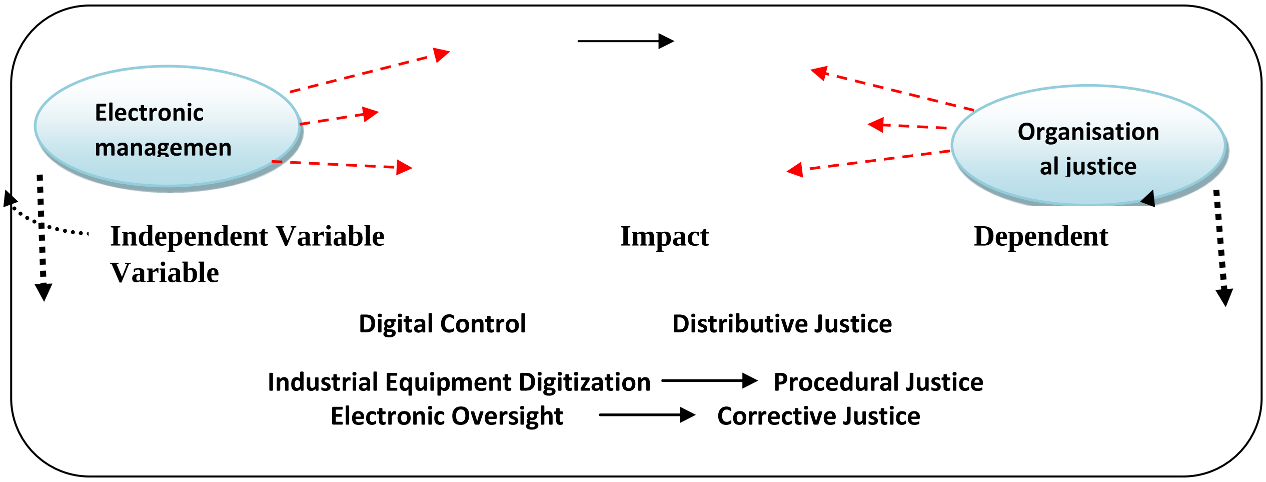

Since the study was initiated with exploratory questions due to the near-total absence of prior research (with only one existing study) related to its dimensions, whether in terms of exact correspondence or similarity, the researchers opted to formulate field-specific questions to empirically assess the phenomenon.

To achieve this, the electronic management variable was deconstructed into three components: digital control, industrial equipment digitization, and electronic organizational oversight. The term "organizational" was deliberately added to oversight to distinguish it from electronic oversight as understood in cyber security or media contexts.

Similarly, the organizational justice variable was broken down into three dimensions: distributive justice (justice of outcomes), procedural justice (justice of opportunities), and corrective justice (justice of rectification). This decomposition aims to examine how the dependent variable (organizational justice) reflects upon the independent variable (electronic management), as illustrated in the diagram above.

d) Operational Definitions of the Study

Key Concepts

Since this study is purely field-based, derived from repeated exploratory visits, the researchers sought to define the study variables in a practical, on-site manner and directly engage with their operational aspects. This approach was adopted to avoid redundant theoretical discussions of the study variables (electronic management and organizational justice).

Accordingly, based on preliminary exploratory interviews with factory leaders and some production sector supervisors, electronic management was defined as:

"The gradual transformation of administrative and industrial processes under the dominant influence of digitization, encompassing planning, execution, decision-making, and manufacturing techniques. This shift aims to create a qualitative leap by optimizing movement, minimizing wasted effort, and reducing time and financial costs. Key aspects include digital control, industrial equipment digitization, and the enforcement of electronic organizational oversight within the factory."

The Concept of Organizational Justice

Through the responses of the study sample to our inquiries, organizational justice emerged as the set of principles the factory has adhered to since its inception in cement production. These principles aim to ensure fairness for all workers, regardless of their categories or ranks, in material, moral, and humanistic aspects, in accordance with the factory's legal and ethical obligations.

Organizational justice, as conceptualized in this study, includes:

Distributive justice (justice of outcomes), ensuring fair financial compensation.

Procedural justice (justice of opportunities), which, as understood by the researchers, includes equity in time allocation, effort distribution, and individual rewards.

Corrective justice, which refers to the fair rectification of errors in tasks assigned to workers.

Additionally, impact is defined as the outcome, whether positive or negative, resulting from the interplay between the dimensions of the hypotheses outlined in the current study.

Secondary Concepts

Concept of Digital Control:

Based on the researchers' field study, digital control refers to the technological advancements that have influenced administrative operations and workers' functional performance. This transformation, driven by extensive digitization, aims to optimize effort and time while accelerating task completion within designated deadlines.

Concept of Industrial Equipment Digitization:

Industrial equipment digitization is understood as the integration of advanced technological innovations into factory machinery, making them highly sophisticated and adaptable to modern work methods, as subjecting the raw materials used in cement production to laboratory testing with electronic devices, which provide analytical results within an extremely short time. Besides, equipping grinding machines with faster, high-precision motors to enhance the efficiency of the cement manufacturing process.

Concept of Electronic Organizational Oversight:

Electronic organizational oversight can be defined as the processes aimed at monitoring individual performance, tracking administrative operations, and inspecting product quality through a digital electronic approach, with the objective of reviewing and correcting errors that occur either automatically or intentionally within the factory under study and the dimensions of organizational justice

Concept of Distributive Justice:

The concept of distributive justice can be defined as the industrial outputs, whether related to cement production, which ensures an abundant and evenly distributed supply to the market, or the financial budget, which is allocated to workers in a fairer manner, ensuring equal distribution among workers across different categories and ranks.

Concept of Procedural Justice (Justice of Opportunities):

Procedural justice (justice of opportunities) refers to the equal distribution of opportunities among individuals within the factory. This includes fairness in break times, equitable task distribution based on the worker's level of training, and the fair allocation of rewards and leave entitlements for all factory employees.

Concept of Corrective Justice:

Corrective justice can be defined as the set of processes aimed at eliminating deficiencies in the tasks assigned to workers, resulting from electronic oversight of performance. Through this oversight, errors caused by poor industrial management of personnel are identified and rectified.

e) Prior Researches:

It has been established by early scholars and researchers that social research does not start from scratch, which signifies the epistemological continuity of social phenomena. Given that the present study is novel in the composition of its variables, there exists a prior Arabic study related to this topic, albeit with a different methodological approach than the one adopted in this research. The study is as follows:

Study by Mohamed and Houssin Mohamed El-Hawacha: entitled: The Role of Electronic Management in Implementing Organizational Justice in Public Secondary Schools in the Occupied Palestinian Negev from the Teachers' Perspective, American University (Palestine).

The research question of this study focused on:

What is the role of electronic management in implementing the dimensions of organizational justice from the teachers' perspective?

Study Hypotheses:

The study formulated the following hypotheses:

- There is a moderate role of electronic management in implementing organizational justice in the study field from the perspective of female teachers.
- There is a moderate role of electronic management in implementing organizational justice in the study field from the perspective of male teachers.
- There is a difference in the mean responses of the study sample regarding the level of organizational culture among secondary school principals based on the academic qualification variable.

To empirically test these hypotheses, the study adopted a descriptive-analytical approach using a quantitative methodology. A questionnaire was utilized as the primary research tool and was distributed to a sample of 195 school teachers. Data analysis was conducted using SPSS statistical software.

Key Findings:

- There is a moderate role of electronic management in implementing organizational justice in the study field from the perspective of female teachers.
- No significant difference was found in the mean responses of the study sample regarding the level of organizational culture among secondary school principals based on the academic qualification variable. (Mohamed & Al-Hawasha, 2023)

Evaluation of the Previous Study:

The previous study outlined above demonstrates the role of electronic management in implementing organizational justice, utilizing a quantitative statistical approach (*role-based study*). However, it avoids a qualitative or integrative approach that combines both quantitative and qualitative analysis to assess the reliability and integrity of the study data. Additionally, while the study field suggests a comprehensive survey methodology covering all secondary schools, the study sample lacks coherence with the field of study.

Position of the Current Study in Relation to the Previous Study:

The current study adopts an integrative approach that combines both quantitative and qualitative methodologies within the framework of management, organization, and labour dynamics. It employs a variety of data collection tools and incorporates field-based questions, given the scarcity of prior research on the current issue.

Relying on a case study methodology, the study delves deep into the phenomenon under investigation, examining individuals, hierarchical levels, and factory units. Its research questions integrate both administrative and production dimensions of the factory, simulating novel aspects such as industrial equipment digitization and corrective justice.

Furthermore, the study establishes theoretical harmony by aligning its conceptual dimensions with factory operations and ensures a sample size that aligns with the case study methodology.

f) Theoretical Approach of the Study:

Definition of the Adopted Theory:

In the sociology of organization and labour, theory serves as a foundational pillar for any academic research, as it remains applicable across different times and contexts. The pioneer of functionalist structuralism, Amitai Etzioni, asserts that organizational theory has reached a high degree of growth, integration, and adaptability (Akkouchi, 2004/2005, p. 10) to both planned and incidental organizational situations.

Since this study focuses on the factory setting and the evolution of basic technology into what is now called electronic management, it has been determined to base this research on the socio-technical theory of organizations, developed by Emery & Trist. This scholarly duo established the aforementioned theory in their book Systems Thinking, where they conducted experiments on coal mining operations in Britain (Al-Salmi, 1980, p. 50).

This approach aligns with micro-level analysis, emphasizing the interaction between the worker and the machine, which falls within the microsociological framework. We have prioritized microsociological analysis since the study is a case study of the factory under investigation, rather than an examination of societies or large-scale systemic structures.

Reasons for Choosing the Theory:

- The theory is derived from experiments conducted in a factory setting, which perfectly aligns with the field of our study, El-Maa Labiod Cement Factory in Tébessa, Algeria.
- In Emery and Trist's experiments, new and advanced machinery was introduced, which corresponds to the digital control of industrial equipment, a key variable in electronic management, as adopted in the second research question.
- The second experiment conducted by Emery and Trist involved fair job distribution, equitable cooperation among work teams, and just moral encouragement within teams, which aligns with the organizational justice variable in the current study.

II. The Theoretical Aspect of the Study:

a) Theoretical Overview of the Use of Electronic Management and Organizational Justice in the Algerian Factory

The dimensions of electronic management can be embodied in digital functions that facilitate factory operations to produce goods that better align with market demands through the following:

Electronic Factory Planning: This serves as the initial phase, integrating various information systems, such as decision-making management through artificial networks, to streamline workflow

procedures. This approach is applied across different factory departments, reinforcing the strategic implementation of effective planning to ensure successful production processes.

Electronic Factory Organization: This aspect is closely related to the organizational structure, as it involves arranging activities in a manner that contributes to achieving the factory's objectives. Therefore, the organizational structure (including its units and hierarchical levels) should be aligned with digital transformation. Additionally, managers should possess a dominant electronic mindset, characterized by intelligent digital thinking and a comprehensive understanding of information systems within the factory. For instance, the electronic management of human resources (GRH) can be implemented through the digitization of employee affairs, general services, and the administration of the factory's social affairs.

Electronic Leadership: A factory cannot function without a leader, as both factory management and production processes require leadership characterized by rationality and sound judgment. Therefore, the leader must possess effective guidance skills and the ability to exert digital influence over individuals through proficiency in utilizing digital tools and technologies within the factory (Chili, 2019, pp. 47–48). Additionally, a competent supervisory role is essential to motivate workers and enhance their physical and intellectual efforts, ensuring a harmonious factory management process. The factory leadership structure consists of:

The Factory Director, assisted by the Technical Director, who is responsible for overseeing various factory departments.

The Technical Management Team, which includes supervisors tasked with technical operations, ensuring production continuity, equipment maintenance, and material supervision in the manufacturing process.

Supervisors of the Quality Control Department, responsible for analyzing the final product in specialized laboratories to maintain production standards.

b) Organizational Justice in the Factory:

The success of industrial performance depends on the effective implementation of organizational justice in all its dimensions. This encourages the human resource within the factory to develop innovative and efficient work methods, ensuring high-quality production. Therefore, it is essential to highlight the procedures and principles that regulate organizational justice in the factory:

Organizational Justice Procedures

- Ensuring objectivity in the practice of justice within the factory, meaning that organizational justice rules should be formalized to uphold the principle of fairness among workers without discrimination.
- Applying justice in administrative operations, ensuring that all tools and methods used in production are standardized and regulated.
- Distributing agreed-upon decisions fairly among the different factory departments.
- Guaranteeing equality among all workers, regardless of their rank or category, in the application of work procedures.

Principles of Organizational Justice:

- The Appeal Principle: This refers to the ability to challenge or modify decisions in a way that serves both the worker and the factory's objectives.
- The Ethical Principle: Ensuring the ethical distribution of factory resources.
- The Representation Principle: Involves representing others and including them in decision-making processes.
- The Objectivity Principle: Avoiding bias toward parties that disrupt the balance of industrial performance.
- The Accuracy Principle: Ensuring that work is based on reliable and verified information sources. (Ayedh Al-Asmeri, 2013, pp. 20-21).

c) Theoretical Relationship Between Electronic Management and Organizational Justice:

Electronic management contributes to digitally and formally disclosing the dimensions of practicing organizational justice, thereby enhancing the capabilities of the human resource to achieve

positive objectives. Additionally, electronic management is considered essential for ensuring workers' well-being, particularly after their efforts were exhausted during the era of traditional management, where workers were treated as mere machines, as described in classical organizational theories.

This leads us to conclude that electronic management fosters organizational justice by digitizing factory management processes and ensuring fair treatment of administrative bodies through more transparent and impartial practices than before.

III. The Applied Aspect of the Study:

a) The Spatiotemporal Framework of the Study:

The present study was conducted at El-maa Labiod Cement Company (SCT), located in the southern part of Tébessa Province. This company is one of the major local industrial giants in cement production. It was established on November 10, 1993, under the name SCT, which stands for Société de Ciment de Tébessa. The company has financial ties extending to both eastern and western Algeria.

The factory, situated in the southern region of Tébessa, engages in various industrial activities, including the extraction of raw materials such as gypsum, clay, and sand. Its annual production capacity is estimated at 325,000 tons. The company comprises multiple departments, including the Plant Manager’s Office, the Technical Directorate, the Quality Control Directorate, the IT Department, the Supply Division, and the Raw Materials Division (Preliminary Data, 2025).

The field study was conducted over a period extending from January 5 to January 19, 2025, through site visits scheduled during the morning working hours of the factory.

b) Content of the Field Survey:

Field Survey for the Operational Definition of Study Concepts:

The first week of the study was dedicated to conducting inquiries among factory employees regarding the key dimensions of the study’s title, electronic management and organizational justice. These inquiries were posed randomly, without a predetermined number of participants. Subsequently, additional questions were formulated to explore the operational definitions of these concepts in greater depth. Given that the study is novel and field-based, the two researchers opted for direct interviews to investigate these concepts thoroughly.

The direct interview questions included:

How is electronic management implemented in the company? Do you use digitalization in performing your tasks? What is your opinion on the digitization of industrial equipment? Are you subject to explicit electronic monitoring? If so, what does this monitoring entail? How would you define organizational justice? Do you believe organizational justice is present in your workplace?

Additional questions were then posed concerning the secondary concepts mentioned in the study’s inquiries, such as:

Does the company follow fair opportunity distribution? If so, how is it manifested in your opinion? Is distributive justice ensured within the company? How would you define procedural justice?

In the second week, a structured interview questionnaire was distributed to assess indicators related to the study’s inquiries.

c) The Research Methodology:

There is an ongoing debate regarding whether the case study method relies on the descriptive method as a foundational approach or whether it is an independent methodology with its own tools and distinct characteristics (Hamed, 1993, p. 312).

The two researchers, however, view the case study method as one that examines small-scale organizational structures, characterized by a limited number of individuals, units, and organizational levels. This perspective aligns with the nature of the present study, as the method allows for an in-depth exploration of field realities and enhances the credibility of the research findings.

d) Study Tools:

The study utilized both direct and indirect interviews to collect data. Respondents were questioned using a structured interview guide, while indirect techniques, such as echoing responses, were employed to verify the accuracy of their answers. Additionally, spontaneous observation was used to

assess indicators of electronic management, including the digitization of industrial equipment and employees' electronic performance control. The study also relied on pre-existing institutional data, such as the company's official profile and documentation.

e) Study Sample and Selection Method:

The total population of the study consisted of 399 employees, distributed across executives, supervisors, and operational workers. The sample size was determined using the following calculation: n= 399*10/100= 39.10≈40

A simple random sampling technique was used for several reasons:

The study addresses new research questions, making random sampling the most appropriate method.

The time constraints of the study required an efficient sampling approach.

A total of 40 structured interview questionnaires were distributed, and 36 were successfully retrieved. Some forms were excluded due to damage (2) and ambiguity in responses (2), while 2 respondents did not return their questionnaires.

f) Presentation of Field Data:

First Question: Does Digital Control of Production Impact Distributive Justice in the Studied Factory?

Table (01) presents respondents' answers regarding the impact of using digitized equipment on the distribution of gains among workers.

Response	Frequency	Percentage
Yes	11	30.55%
No	25	69.44%
Total	36	100%

From the data presented in Table 01, it is observed that 69.44% of respondents answered "No", while 30.55% answered "Yes". This indicates that the digitization of equipment does not significantly impact the distribution of gains among workers. This can be attributed to the fact that digitalization reduces physical effort for workers and optimizes working time, rather than directly affecting the allocation of financial or material rewards.

Table (02): Type of Impact.

Response	Frequency	Percentage
Positive	22	61.11%
Negative	14	38.88%
Total	36	100%

It is evident from Table 02 that the type of impact is predominantly positive, with 61.11% of respondents indicating a positive effect. This suggests that the use of highly digitized equipment contributes positively to the distribution of gains among workers. Such findings align with the principles of the socio-technical approach adopted in this study, which emphasizes the integration of technology to enhance both productivity and fairness in the workplace.

Table (3): represents the respondents' answers regarding the factory's use of the smart maintenance system.

Response	Frequency	Percentage
Yes	24	66.6%
No	12	33.3%
Total	36	100%

It is evident from Table (3) that the factory follows a smart maintenance system for industrial machines, as 66.6% of the respondents answered "Yes," while 33.3% answered "No." This indicates that the factory under study keeps pace with advanced digitalization, which accelerates workers' performance and enhances the quality of production.

Table (4): represents the type of impact on wage distribution.

Response	Frequency	Percentage
Increase	3	8.33%
Stable	25	69.4%
Decrease	8	22.2%
Total	36	100%

In Table (4), which illustrates the type of impact on wage distribution, the percentage of respondents who answered "Stable" reached 69.4%, while the percentage of those who answered "Decrease" was 22.2%. This indicates that the smart maintenance system neither reduces nor increases wage distribution, ensuring financial fairness among all workers or equity in returns.

Through the analysis of the data presented in the tables regarding the first question, it can be concluded that digital control over the factory's productivity has a positive impact on equity in returns. This impact is reflected in the stability of wages and the positive effect on the distribution of profits among workers. This finding is entirely consistent with the theoretical framework on which the current study is based.

Second Question: Does the digitalization of industrial equipment impact equity in opportunities among the factory workers under study?

Table (5): represents the respondents' answers regarding the factory's adoption of digitalization and automation for industrial machines.

Response	Frequency	Percentage
Yes	30	83.33%
No	6	16.66%
Total	36	100%

All respondents predominantly answered "Yes," reaching a percentage of 83.33%. This indicates the factory's readiness for digital modernization and its commitment to leveraging all available resources to develop industrial equipment and keep pace with smart technology for improved production efficiency. This aligns with the theoretical framework of "socio-technical systems," which emphasizes the adoption of smart technology and its positive impact on accelerating performance (Houssein, & Al-Hawasha, 2023).

Table (6): represents the respondents' answers regarding gender differences in skills for using smart industrial machines.

Response	Frequency	Percentage
Yes	33	91.66%
No	3	8.33%
Total	36	100%

It is evident from Table (6) that there are differences in skills for using smart industrial machines, with a percentage of 91.66%. The table below further clarifies in whose favour these differences exist.

Table (7): represents the gender with the highest proficiency in using smart industrial machines.

Response	Frequency	Percentage
Males	18	50%
Females	18	50%
Total	36	100%

The responses of the sample indicate a self-affirmation of skills in using smart industrial machines, with both males and females equally responding at 50%. This suggests that both genders perceive their technical competencies as sufficient for leading in technological performance. Moreover, it highlights a strong technological competition between the two genders, which signals promising prospects and improved production quality for the factory in the near future.

After analyzing the content and data presented in the tables related to the second question, it becomes evident that the digitalization of industrial equipment has a positive impact on gender equity in opportunities. This positive impact is reflected in the dominance of healthy competition between males and females to advance the factory's objectives, the acceleration of digitized performance, and the adoption of modern strategies that enable the factory to pioneer effective and successful technological experiences, ultimately ensuring high-quality production.

Third Question: Does electronic regulatory oversight impact corrective justice for errors occurring in the factory under study?

Table (8) represents the respondents' answers regarding their submission to electronic oversight.

Response	Frequency	Percentage
Yes	36	100%
No	0	0%
Total	36	100%

From Table (8), it is evident that all respondents answered "Yes" with a percentage of 100%. This confirms the industrial supervisors' commitment to continuous monitoring to prevent work errors that could disrupt the quality of cement production and consequently harm the product's reputation in the market.

Table (9): represents the respondents' answers regarding the type of oversight.

Response	Frequency	Percentage
Electronic	30	83.33%
Traditional	5	13.88%
Self-monitoring	1	2.7%
Total	36	100%

The responses indicate that electronic oversight dominates, with 83.33% of respondents confirming its use. Meanwhile, traditional and self-monitoring methods are being phased out by the factory's management. Based on our observations, the factory employs surveillance cameras

throughout its facilities and utilizes advanced laboratory detection devices to assess the quality and shelf life of raw materials used in cement production.

Table (10): represents the respondents' answers regarding whether advanced monitoring equipment excels in quickly detecting performance violations.

Response	Frequency	Percentage
Yes	**29**	**80.55%**
No	**7**	**19.44%**
Total	**36**	**100%**

Table (10) shows strong support for the advancement of monitoring systems and their ability to quickly detect violations, with 80.55% of respondents agreeing. However, 19.44% expressed disagreement, primarily from operational staff such as factory security personnel, who are not directly involved in the industrial performance process—either administratively or organizationally—as their role is limited to ensuring the factory's security.

Table (11): represents the respondents' answers regarding the impact of advanced monitoring on error correction procedures.

Response	Frequency	Percentage
Positive	**28**	**77.77%**
Negative	**8**	**22.22%**
Total	**36**	**100%**

The table shows that the majority of respondents (77.77%) perceive the impact as positive. This indicates that the digitalization of monitoring has a highly beneficial effect on correcting errors in administrative and industrial processes. It helps prevent financial and moral losses that could arise from spontaneous violations, ensuring smoother operations and increased efficiency.

After the quantitative and qualitative analysis of the third question and its field indicators, it is evident that electronic regulatory oversight has a highly positive impact in minimizing unintended errors and violations. Consequently, the factory can digitally prepare for any industrial performance contingencies, enabling it to produce goods that align with market demands and the needs of the local community.

g) **Study Results and Similarities with the Socio-Technical Systems Approach:**

The answers to the three study questions demonstrated the positive impact of the dimensions of electronic management and organizational justice variables:

- Digital control of production has a positive impact on distributive justice in the factory under study.
- Industrial equipment digitization has a positive impact on equity in opportunities among workers in the factory under study.
- Electronic organizational oversight has a positive impact on corrective justice concerning errors occurring in the factory under study.

The socio-technical systems theory addresses the introduction of more advanced industrial machinery into factories than before, which, in our present context, is referred to as electronic management. This, in turn, enhances workers' performance in interaction with modern technological tools. Since the theory's experiments stipulate the fair distribution of tasks among individuals, falling under the dependent variable of organizational justice, this aligns with the positive impact of

electronic management on the dimensions and indicators of organizational justice in the factory under study (Institutional Ready Data, 2025).

Conclusion

Through an in-depth examination of the present study on electronic management and its impact on organizational justice, conducted following an applied research methodology widely accepted among academic researchers and drawing on the modern theoretical framework of socio-technical systems, it has been empirically established that electronic management has highly positive effects on organizational justice. This finding underscores the need to integrate both variables to enhance the objectives of Algerian factories. Implementing the study's findings could foster greater fairness and transparency in industrial administrative and organizational processes, uphold the principle of workplace integrity, and mitigate workforce issues related to the exhaustion caused by traditional labour-intensive methods, which can be alleviated by digitizing machinery and ensuring justice in opportunities, correction, and compensation.

Accordingly, the present study recommends the following:

- Continuing research on the current study's variables while diversifying research procedures and tools.
- Strengthening scientific initiatives advocating for the digitization of Algerian enterprises and the implementation of organizational justice.
- Identifying and addressing obstacles that unexpectedly hinder the application of digitization and organizational justice.

References

1. Akkouchi, A. (2004/2005). *Organization in Local Administration Institutions*: A Field Study at the Municipality of El-Affroun. Algeria: Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Algiers.
2. Al-Arishi, M. M. S. (2008). *The Feasibility of Implementing E-Management in the General Administration of Education in the Holy Capital "Benin"*. Master's Thesis in Educational Administration and Planning, College of Education, Department of Administration and Planning, Umm Al-Qura University, Saudi Arabia.
3. Al-Asmari, S. M. A. (2013). *Perceptions of Organizational Justice and Its Relationship to Organizational Commitment from the Perspective of Civil Government Employees at Najran Airport*. Master's Thesis, Department of Administrative Sciences, Naif Arab University for Security Sciences.
4. Al-Salmi, A. (1980). *The Development of Organizational Thought*. Kuwait: Publications Agency.
5. Boukelkoul, E. H., & Souames, R. (2005). *Outstanding Organizational Performance in the Context of E-Management. International Conference on Outstanding Performance of Organizations and Governments*. University of Ouargla.
6. Chili, I. (2019). *The Reality of E-Management Implementation in Economic Institutions*: A Field Study at Skikda Port Authority. Journal of Economic Sciences, Management, and Commercial Sciences, 12(1), 467-488.
7. Hamed, S. A. (1993). *A Research Guide in Management and Organization*. Riyadh, Saudi Arabia: Al-Mareekh Publishing.
8. Houssein, M., & Al-Hawasha, M. (2023). *The Role of E-Management in Applying Organizational Justice in Secondary Public Schools in the Occupied Palestinian Negev from Teachers' Perspectives*. Retrieved from jdlol.journals.ekb.eg.
9. Institutional Ready Data. (2025). *User Services Department*, El-Maa Labiod, Tébessa Province.

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

Received: 14.09.2024
Revised: 23.11.2024
Accepted: 13.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/352-360

Abdelkader Makhlouf
Nour Bachir University Center, El-Bayadh
https://orcid.org/0000-0001-6898-5975
a.makhlouf@cu-elbayadh.dz
Hanane Rabahi
Central Maghnia University
https://orcid.org/0000-0002-9111-733X
hanane.rabahi@gmail.com

Exploring the Adaptation of French Literature Classics Across Diverse Media and Cultural Contexts

Abstrcat

This article examines the adaptation processes of French literary classics in different environmental conditions and in various cultural formats with an intersemiotic translation framework, intercultural adaptation and their implications in educational practice. We describe which theoretical position constitutes the backbone of these editions, highlighting the theory of intermediality and the theory of cultural transfer. The present research is based on the synthesis of the previous literature. This therefore requires carrying out a systematic review of the existing literature including an empirical analysis of the content of scientific articles or case studies that will ensure a full understanding of the theoretical and practical problems related to literary adaptation.

The main objectives of the article are to retrace the ways in which adaptations rework the canon of literature and, in turn, make sense of cultural awareness and improved pedagogical practice. In this regard, this study will contribute to adaptation studies, French literary studies and cultural theory in general by synthesizing previous literature and empirical results. It highlights the importance of interdisciplinary methodologies and dynamically transformed narratives in contemporary global constellations. These results also indicate, in turn, an understanding of how literature and culture work in a rapidly changing world. The pedagogical benefits achieved by students through literary adaptation serve to enhance empathy and intercultural competence.

Keywords: *adaptation studies, French literature, cultural adaptation, intercultural education, media studies*

Abdelkader Makhlouf
Nour Bachir Universitet Mərkəzi, El-Bayadh
https://orcid.org/0000-0001-6898-5975
a.makhlouf@cu-elbayadh.dz
Hanane Rabahi
Maghnia Universitet Mərkəzi
https://orcid.org/0000-0002-9111-733X
hanane.rabahi@gmail.com

Fransız ədəbiyyatının klassik əsərlərinin müxtəlif media və mədəni kontekstlərdə adaptasiyasını araşdırmaq

Xülasə

Bu məqalə Fransız ədəbiyyat klassiklərinin fərqli mühit şəraitlərində və müxtəlif mədəni formatlarda uyğunlaşdırılması proseslərini intersemiotik tərcümə çərçivəsi, mədəniyyətlərarası adaptasiya və onların təhsil təcrübəsinə təsirləri ilə araşdırır. Bu nəşrlərin əsasını təşkil edən nəzəri mövqeləri təsvir edərək, aralarından intermediallıq nəzəriyyəsi və mədəniyyət transferi nəzəriyyəsini vurğulayırıq. Hazırkı tədqiqat əvvəlki ədəbiyyatın sintezinə əsaslanır.

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Buna görə də mövcud ədəbiyyatın sistematik icmalını aparmaq, həmçinin elmi məqalələrin və ya konkret nümunələrin empirik analizini həyata keçirmək tələb olunur ki, bu da ədəbi uyğunlaşma ilə bağlı nəzəri və praktiki problemləri tam başa düşməyə imkan verəcəkdir.

Məqalənin əsas məqsədləri uyğunlaşmaların ədəbiyyat kanonunu necə yenidən işlədiyini izləmək və bunun mədəni şüurun formalaşmasına və təkmilləşdirilmiş pedaqoji təcrübəyə necə töhfə verdiyini başa düşməkdir. Bu baxımdan, bu tədqiqat uyğunlaşma tədqiqatlarına, Fransız ədəbiyyat tədqiqatlarına və ümumilikdə mədəniyyət nəzəriyyəsinə, həm əvvəlki ədəbiyyatın, həm də empirik nəticələrin sintezi ilə töhfə verəcəkdir. Məqalə müasir qlobal kontekstlərdə interdisiplinar metodologiyaların və dinamik şəkildə dəyişdirilmiş narrativlərin əhəmiyyətini vurğulayır. Bu nəticələr, həmçinin, sürətlə dəyişən dünyada ədəbiyyatın və mədəniyyətin necə fəaliyyət göstərdiyini anlamağa işıq tutur. Tələbələrin ədəbi uyğunlaşma vasitəsilə əldə etdikləri pedaqoji faydalar empatiyanın və mədəniyyətlərarası kompetensiyanın artırılmasına xidmət edir.

Açar sözlər: *uyğunlaşma tədqiqatları, Fransız ədəbiyyatı, mədəni uyğunlaşma, mədəniyyətlərarası təhsil, media tədqiqatları*

Introduction

The French literary canon has become, in recent years, both a popular object of adaptation in film and television media and a subject of growing interest for academic research. These re-read canonical works not only enrich perspectives on the cultural, historical and political dimensions of the works being adapted, but also relate to the contemporary era. This research will undertake an analysis of this junction between literature and adaptation with the aim of discovering how narratives are transformed from one medium to another and how these transformations influence public reception and cultural discourse.

This research explores how these adaptations actively participate in the remodeling of the French literary canon, while highlighting contemporary educational and cultural dynamics. The main focus is on analysing the transformations of classical narratives across different media and cultural contexts, with the assumption that these will have predictive value in assessing their impact on audience reception and educational practices. These complex dialogues between tradition and innovation find a very solid basis of description in the theories of intermediality and cultural transfer, on which the theoretical framework of this article is based.

These adaptation processes will be discussed in light of the educational implications of such changes. In fact, they not only increase access to literature, but also create opportunities to particularly stimulate the development of empathy and intercultural competence in learners. This research combines a systematic review of the literature with empirical case studies with the aim of offering an in-depth understanding of adaptation practices while simultaneously indicating avenues towards a better pedagogical integration of these works.

This is reflected in the composition of the article: after the presentation of the theoretical and methodological framework, we analyze the intermediate adaptation strategies given by the impact on the cultural canon; finally, we analyze the pedagogical and socio-cultural perspectives related to the use of the issue of adaptation in education. The article succeeded in highlights the integral dynamics between literature, media and education and has thus been able to offer a critical reflection on the role of adaptation in the transmission and evolution of literary culture in today's globalized and diverse world.

Research

1. The Evolution of the Classics of French Literature through the Media: Intersemiotic and Intercultural Adaptations

The adaptation of French literary classics to various media forms has undergone important theoretical and practical transformations, shaping cultural representations and intercultural dynamics. This section explores key theoretical frameworks and historical developments that underpin adaptation processes, highlighting their impact on media and cultural narratives.

1.1. Theoretical foundations of intersemiotic translation

Amorim (2013) provided a critical perspective on translation theory and inter-semiotic adaptation. He describes how literature goes beyond its limits in television and film. This approach necessarily attempts to balance fidelity to the source text with the relevant changes that such an approach requires in many other cultural contexts with regard to our understanding of adaptation as a creative and intercultural process that will benefit from it. Amorim's analysis not only considers the paradigms present today in adaptation studies, but also highlights some later lines of research, showing how vast and evolving the concept of inter-semiotic translation is, with its influence on media studies (Amorim, 2013).

In addition, Dusi 2015 discusses adaptive practices focusing on Don Quixote's case study, using this concept of "intermediate isotopies" to define repetitive semantic elements between different media. Following Yuri Lotman's translation theory, this approach emphasizes adaptation as a creative interpretation weighted between cultural specificity and universal appeal. This subsection will address the theoretical underpinnings of the complexity of adaptation as a transformative process enriching our understanding of source texts as well as their mediated forms (Dusi, 2015).

Dusi (2015) also explores adaptation practices through a case study on Don Quixote, using the notion of "intermediate isotopies", which he defines as semantic iterations creating meaningful relationships between different works or media. These isotopies act as patterns or themes that circulate in different contexts and therefore allow for easier storytelling and interpretation. Inspired by Lotman's theory of translation, this approach emphasizes the creativity of adaptation as it dances between cultural specificity and universal appeal. Its theoretical foundations are described in this section as complex, multi-layered, thus redefining adaptation as a process of dynamic transformation, serving to improve our understanding of source texts and their myriad mediated forms. This perspective underscores the view that adaptations should not be viewed as mere replicas, but rather as reinterpretations within an intertextual cultural space where each adaptation interacts with its predecessors while shaping itself to meet the expectations of a contemporary audience.

1.2. Historical development: the classics of French literature in cinema

To deepen our exploration, Griffiths and Watts (2020) give a rich historical overview of the adaptation of French literary classics to cinema from the late nineteenth century to the present day. This section presents the development of film adaptations, from early genre films and key directors to thematic phase movements that shaped the adaptation framework. Their focus reveals how such adaptations reflect iconic cultural and sociological traits of society as a whole, while reaffirming both media - literal and cinematic - as transitional media (Griffiths, Watts, 2020).

By contextualizing historical developments, Griffiths and Watts provide insight into how adaptations have evolved to resonate with changing audience expectations and technological advances.

1.3. Notable contributions of researchers/Contemporary Trends: Transmedia and Adaptation

Current trends in media production are distinguished by a complex relationship between transmediality and adaptation, particularly within large media conglomerates and user-generated digital content. Eder (2015) examines these phenomena by focusing on the political and economic contexts of transmedial "supersystems" or "multitexts," a concept that refers to integrated media systems where various formats, genres, and platforms interact synergistically. These supersystems allow stories to flow and reinvent themselves across multiple mediums, creating an enriched narrative experience for the audience. Eder's study highlights the prevalence of adaptation and remediation practices in contemporary media landscapes, facilitating the distribution of content across multiple platforms. His analysis also highlights the strategic importance of transmedia in the formation of these modern media ecosystems, as well as its significant implications for the adaptation of literary works, which must now be part of an expanded and interconnected narrative framework (Eder, 2015).

1.4. Ethical and Cultural Considerations: Moral Configurations in Television Adaptations

Finally, Chalvon-Demersay (2022) conducts an empirical and ethnographic study that traces the ethical and cultural dimensions of television adaptations of French literary classics. This survey

reveals how the moral characteristics of television characters are dynamically constructed in the production process, reflecting various ethical priorities and cultural influences. By examining the hybrid nature of moral content in television adaptations, this subsection challenges simplistic interpretations and highlights the complex relationship between media production, cultural representation, and audience reception. This reflection on ethical issues allows us to establish a crucial link with the next section, where we will address creative adaptation practices (Chalvon-Demersay, 2007).

1.5. Media convergence and creative adaptation practices

In this regard, Détrez (2003) focuses on the success, among adolescents, of television adaptations of the classics of French literature and indicates how these adaptations negotiate different networks of references. To this end, Détrez refers to interviews that show how adolescents engage with hybrid products combining literary, musical and television references, which demonstrate a complex interaction between written and visual media, introducing a pedagogical role, improving knowledge about literary and cultural heritage (Détrez, 2003).

Alix 2020 discusses how French rappers creatively incorporate literary references into their lyrics and thus offer particular poetic styles and artistic identities. Such creativity not only highlights the coping strategies that rappers adopt, but, from a broader perspective, highlights how literary traditions interact with the latest cultural expressions, predisposed by theatre, film and other forms of media (Alix, 2020).

Straumann and Rippl (2015) provide a comprehensive overview of adaptation, remediation, and transmediality as concepts that draw particular attention to how narratives are remade across media systems. In this regard, such analysis will be important to further develop our understanding of how elements of a text jump onto media platforms for new interpretations and recreations. This perspective further enhances the fluidity of narrative practices by showing the continuous evolution of stories moving through different media and thus gives the book a solid foundation upon which the following sections are built (Straumann, Rippl, 2015).

2. Intermediate Adaptations and Cultural Canon: Transformations in French Literary Classics

The impact that French literary classics have created on contemporary cultural narratives and audience engagement through their adaptation into different forms of media - film, television, comics and music - is immense. Based on the interactive relationship between popular culture and high culture through these adaptations, this section provides insight into how successful revisions have significantly transformed both the cultural canon and artistic value.

2.1. Evolution of adaptation to cinema and television

Film and television adaptations of French literary classics have long been part of cultural revision and rewriting. For Grixti, these forms of adaptation are confronted with decisions related to commercial pressures while re-articulating the old divisions between high and low culture. This section examines Grixti's discussion, pointing out that these adaptations are both a mirror of the changing tastes of the public and society as a whole, thus contributing to the shift in cultural values (Grixti, 2009).

Griffiths and Watts went further by providing an in-depth investigation into the history of the film adaptation of the French classics. They trace the growth of an adaptation that takes place from the late nineteenth century to the contemporary era, showing key films, influential directors and thematic movements. In their work, they not only studied the economic and cultural motivations of adaptation processes, but they also deepened our understanding of the longer dialogue between literature and cinema.

2.2. Theoretical perspectives on intertextuality and cultural production

Albrecht-Crane and Cutchins (Albrecht-Crane, Cutchins, 2010) argue for a reassessment of adaptation practices across media platforms. Their collection of essays explores how adaptations continually reinterpret French literary classics, influenced by various historical, social, and authorial contexts. This subsection deepens theoretical knowledge, highlighting the role of intertextuality in

the formation of contemporary cultural production and the artistic productivity inherent in adaptation processes.

In addition, Cartmell and Whelehan (1999) examine the theoretical and practical challenges of translating literary works into films and vice versa. They critically examine debates surrounding fidelity to the original text, the nuances of literary representation in visual media, and the reflection of contemporary concerns through adaptations. This subsection provides a nuanced exploration of adaptation as a creative process that preserves literary integrity and facilitates new interpretations across different forms of media (Cartmell, Whelehan, 1999).

2.3. Ethical and narrative dynamics in television adaptations

Chalvon-Demersay (2022) uses an empirical and ethnographic approach to explore the moral landscape of television adaptations of French literary classics. This study reveals the complexities of narrative construction and ethical considerations within television production channels. Chalvon-Demersay's findings challenge simplistic views of moral content in adaptations, highlighting the dynamic interaction between production dynamics and audience reception.

In addition, Stephens (2019) examines the evolution of the representation of characters like Cosette in Victor Hugo's Les Misérables through various media adaptations. Applying Hugo's poetics and intermediate analysis, Stephens discovers nuanced interpretations of femininity and literary representation. This subsection explains how adaptations contribute to ongoing cultural dialogues, reshaping perceptions of canonical texts and their thematic relevance (Stephens, 2019).

2.4. Innovative approaches to adaptation in French literary studies

Comic book adaptations of French literary classics offer unique ways to present canonical works to a young adult audience. Fedo 2012 argues that such adaptations, such as the manga version by Stanislas Gros of the last day of a condemned man by Victor Hugo, are part of the pedagogies of education - complex and convoluted things - literary texts become more digestible in aesthetic formats. Such adaptations, through the use of visualization in comics, not only represent the spirit of the original texts, but also allow young readers to engage more fully and deeply (Fedo 2012).

Similarly, collective musical reappropriations challenge notions of author privilege and still manage to perpetuate the legacies of poets like Baudelaire. For example, Abbott (Abbott, 2019) discusses how initiatives such as Baudelaire in a Box present the collaborative creativity of several artists who reinvent Baudelaire's poetry in various musical genres and many forms of performance. This collaborative process not only democratizes artistic production, but also enriches the cultural environment through new interpretations and new relationships with contemporary values and practices.

These coping strategies thus emphasize the dynamic relationship of the literature with other medial forms. They show how, in this process, literature itself can be revitalized and the public can be captivated by literary heritage again. These will bring French literary classics further into a wider arena of exhibition and relevance, ensuring their continued access and study in educational and cultural contexts by linking visual comic book storytelling and musical reinterpretation.

Therefore, the intermediate adaptation makes French literary classics central to the rewriting of cultural narratives in order to attract diverse audiences in different media venues - from film and television to comics and musicals. This section indicates how theoretical knowledge combined with empirical studies identifies adaptation as a kind of transformation that may be able to negotiate highly complex intertextual relationships in the construction of contemporary cultural landscapes.

3. Pedagogical Strategies and Intercultural Competence through Literary Adaptations

Literary adaptations serve as powerful tools in educational contexts, facilitating discussions on cultural, historical and social themes in a variety of contexts. This section explores how adaptations of French literary classics contribute to pedagogical strategies aimed at improving intercultural skills and fostering critical thinking in learners.

3.1. Improve literacy and cultural awareness through adaptation studies

Cutchins, Raw, and Welsh (2010) advocate the use of adaptive studies to deepen student engagement with cultural differences and historical contexts. They argue that adaptations are not mere reproductions, but creative processes that incite reflection and critical analysis. This subsection

examines their perspective, highlighting how adaptations can enrich educational experiences by bridging cultural gaps and cultivating empathy and analytical skills among learners (Cutchins, Raw, Welsh, 2010).

Jeannin (2020) highlights the role of French literary works in the teaching of French as a foreign language (FLE). By using these works, educators can create plurilingual and pluricultural environments that encourage learners to explore linguistic diversity and intercultural understanding. This approach transforms language classrooms into inclusive communities that foster empathy and appreciation of diverse perspectives, enhancing both language skills and cultural literacy (Jeannin, 2020).

3.2. Sociological Perspectives and Intercultural Skills through Francophone Literature

Gałan and Malela (2022) explore contemporary French literary texts as tools for developing intercultural competence. They argue that these texts function as sociological documents that offer insight into the values, norms, and behaviors of diverse cultures. This subsection examines how literary reading fosters empathy and understanding of cultural diversity, enriching the educational experience by deepening learners' connections to the target culture (Gałan, Malela, 2022).

Licops (2021) discusses strategies for teaching diversity and inclusion through the adaptation of literary classics. By selecting a diverse corpus of texts and contextualizing them with additional material, educators can create inclusive learning environments that encourage critical engagement with historical, cultural, and identity themes. This pedagogical approach not only broadens students' literary horizons, but also promotes sensitivity and inclusion in literary interpretation (Licops, 2021).

3.3. Innovative approaches to Francophone studies and pedagogy

Disbro (2022) introduces the concept of "transpedagogies" to analyze and uncover trans-related themes and elements in French literature. Such an approach can engage students in some of the key issues of trans studies, sparking their thoughts on gender, identities, and colonial histories in the global Francophone space. Including current societal issues would encourage educators to make the study of literature more preoccupied and vivid, as students would show deeper interest and understanding (Disbro, 2022).

Conner (2021) reflects on various educational reforms that have taken place with the aim of making French literature more inclusive and transformative in secondary education. This section discusses reform priorities that address systemic and societal concerns by situating the purpose of education within a broader aspiration for social change. Inclusive teaching methods will offer the teacher a path through which literary education can be both current and effective, enabling the student to critically explore cultural narratives and foster equity (Conner, 2021).

French literary classics in film versions can ensure that teaching FFL improves the language of learners and acquires cultural knowledge. Using cinema either as a living contextual accessory, or as a preparation for reading, the liberation of the cinematic text from the purely literary chaperoning of Zine et al. 2024 can be even more advanced. It will also strengthen learners' intrinsic motivation and further encourage self-directed learning. For example, by shifting attention from written texts to sets and characters, cinematic analysis gives a different perspective that enriches traditional textual analysis. This methodical use of film in the classroom highlights the pedagogical potential of multimedia adaptation for the advancement of language teaching (Zine El Abidine, Nejjari, Khaldi, 2024).

Film adaptations in language teaching allow a tutor to use visual storytelling to involve students even more in French classics. While visuals provide contextual understanding, they also evoke emotional responses that help with understanding and retention. It is through such analyses in written and visual narratives that students come to develop a holistic understanding of cultural nuances embedded in texts. Such an interdisciplinary approach not only improves language skills, but also fosters an appreciation of the rich cultural heritage reflected in French literature.

In short, the pedagogical strategies discussed here position the transformative potential of literary adaptation with respect to the development of intercultural competence, foster critical thinking, and foster inclusive educational environments. From language learning to social criticism, French

adaptation studies offer educators a versatile set of tools that encourage students to embrace complex themes and multiple perspectives. Indeed, by integrating adaptation studies into curricula, educators are uniquely positioned to equip learners with the ability to negotiate global interconnection and rigorously contribute to cultural dialogue and understanding.

Conclusion

In conclusion, this article critically examines the processes of adaptation of French literary classics into a number of media and cultural positions that have colossal consequences on cultural narratives as well as on educational practice. Gathered from theoretical positions, historical developments and pedagogical strategies, it describes how adaptations do more than reshape literary canons; they also communicate with diverse audiences in meaningful dialogue.

Intersemiotic translation and historical adaptation processes strikingly reveal the balance that adaptation achieves by following the source texts, thus inserting creative reinterpretations that become necessary in this or that modified cultural context. The study of current trends, such as transmediality and media convergence, confirms the above point: adaptations are indeed important to organize new types of cultural articulation and, in their own way, to meet the changing demands of the public.

Furthermore, moral issues of adaptations, especially within television, raise complicated dynamics between the representation and morality of media stories. The adaptations also connect intellectual culture and popular culture to further illustrate cultural transmission by offering new insight into canonical texts that connect to the values of contemporary society.

Integrating literary adaptations into educational environments improves students' critical thinking and cross-cultural competence overall. Students learn meaningful lessons represented by the different pedagogical approaches; these adaptations serve as useful tools in the development of empathy and cultural sensitivity. This encourages students to engage critically with cultural narratives and also reflect on the historical and social contexts of these cultural narratives. In the future, there should be more research and implementation of adaptive strategies in the field of literary studies. This will not only help address the challenges of global interconnectivity, but will also enable cultural diversity and inclusivity to ensure that literary education is relevant and meets the needs of diverse student populations.

Recommendations

Based on the results of this study, the following recommendations are offered to educators and cultural practitioners:

1. Educational departments should ensure the inclusion of French literary classics in school curricula through various aspects of media: cinema, television and new media. Students would be grateful and develop a more culturally cultivated mind, while paving the way for a critical appreciation of literature through different media.

2. It is time to embrace interdisciplinarity by bringing together studies in literature, media studies and cultural theory. This could take the form of collaborative research or seminars that deepen the understanding of adaptation processes and examine their implications for knowledge and culture in a society.

3. These analytical skills can be further enhanced through critical reflection activities on adaptations, where students will be asked to compare and contrast various media adaptations of literary texts. It is recommended to use film or television analysis activities rooted in literary classics to improve media literacy.

4. Educators could also provide a friendly and inclusive learning environment by celebrating cultural diversity in accommodations. Intercultural dialogue and better understanding could be facilitated through discussions, workshops or thematic events around which these adapted works could be organized.

5. Digital media and interactive platforms stand out as a method of seeking new forms of adaptation, given that the educational process must integrate new technological developments. With digital resources, tutors will be able to carry out an entrepreneurial project that arouses the interest of students to facilitate access to literary works.

References

1. Abbott, H. (2019). Collective creativity: Negotiating canonicity through adaptations of Baudelaire. *Modern Languages Open, 2019*(1). https://doi.org/10.3828/mlo.v0i0.229
2. Albrecht-Crane, C., & Cutchins, D. R. (2010). *Adaptation studies: New approaches*. Fairleigh Dickinson University Press.
3. Alix, F. (2020). "Stendhal me connaît pas": Reconnaissances littéraires et pratiques transmédiales dans le rap français. In *XXI/XX Reconnaissances littéraires*. https://doi.org/10.15122/isbn.978-2-406-11008-8.p.0187
4. Amorim, M. A. de. (2013). From the intersemiotic translation to the intercultural adaptation theory: State of the art and future perspectives. *Itinerários, 36*, 15–33.
5. Cartmell, D., & Whelehan, I. (Eds.). (1999). *Adaptations: From text to screen, screen to text* (1st ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315006192
6. Chalvon-Demersay, S. (2007). "Des personnages de si près tenus": TV fiction and moral consensus. *Qualitative Sociology Review, 3*(3), 6–21. https://doi.org/10.18778/1733-8077.3.3.02
7. Conner, T. (2021). Literature, pedagogy, and curriculum in secondary education: Examples from *France by M. Martin Guiney* (review). *The French Review, 91*, 191–192.
8. Cutchins, D., Raw, L., & Welsh, J. M. (Eds.). (2010). *The pedagogy of adaptation*. Scarecrow Press.
9. Détrez, C. (2003). Vues à la télé: Cosette, Nana, Juliette et les autres.... *Réseaux, 117*, 133–152. Hermès Science Publications.
10. Disbro, E. J. (2022). "Je n'avais pas deviné": Trans reveal narratives and transpedagogies of care in the contemporary Francophone literature classroom. *The French Review, 96*, 77–92.
11. Dusi, N. (2015). Don Quixote, intermediality and remix: Translational shifts in the semiotics of culture. *International Journal of Cultural Studies, 18*, 119–134.
12. Eder, J. (2015). Transmediality and the politics of adaptation: Concepts, forms, and strategies. In D. Hassler-Forest & P. Nicklas (Eds.), *The politics of adaptation* (pp. 111–123). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137443854_6
13. Fedo, A. (2012). Death row everyman: Stanislas Gros's image-based interpretation of Victor Hugo's *The last day of a condemned man*. *Bookbird: A Journal of International Children's Literature, 50*, 53–61.
14. Gałan, B., & Malela, B. B. (2022). La dimension interculturelle des littératures francophones contemporaines dans l'enseignement/apprentissage du FLE. *Neofilolog, 59*(1), 67–82. https://doi.org/10.14746/n.2022.59.1.6
15. Griffiths, K., & Watts, A. (2020). *The history of French literature on film*. Bloomsbury.
16. Grixti, J. (2009). Pop goes the canon. *European Journal of Cultural Studies, 12*, 447–467.
17. Jeannin, M. (2020). La francophonie en contexte FLE: Littérature et éducation interculturelle. *The Journal of Linguistic and Intercultural Education, 13*, 117–132. https://doi.org/10.29302/jolie.2020.13.7
18. Licops, D. (2021). Strategies for teaching diversity and inclusion in introductory literature courses. In *Teaching diversity and inclusion* (pp. 119–128). https://doi.org/10.4324/9781003126461-11
19. Stephens, B. C. W. (2019). How do you solve a problem like Cosette? Femininity and the changing face of Victor Hugo's Alouette. *Modern Languages Open, 1*. https://doi.org/10.3828/mlo.v1i0.1111
20. Straumann, B., & Rippl, G. (2015). Adaptation – Remediation – Transmediality. In G. Rippl (Ed.), *Handbook of intermediality: Literature - image - sound - music* (pp. 249–267). De Gruyter. https://doi.org/10.1515/9783110311075-015
21. Zine El Abidine, M., Nejjari, A., & Khaldi, M. (2024). Didacticizing the use of the adapted film in teaching/learning French as a foreign language (FLE). *Global Journal of Engineering and Technology Advances, 19*(2), 113–119.

Received: 05.09.2024
Revised: 24.10.2024
Accepted: 12.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/361-371

Souad Slimani
Ain Temouchent University – El Hadj Bouchaib
https://orcid.org/0009-0005-9456-5380
souad.slimani@univ-temouchent.edu.dz

Machine Translation into Arabic: Challenges and Alternatives

Abstract

Machine translation (MT) has become an essential tool for overcoming language barriers, facilitating communication across different linguistic communities. However, translating into Arabic presents significant challenges due to the language's complex morphology, flexible syntax, and contextual ambiguity. In addition to linguistic difficulties, technical limitations such as the lack of high-quality training data and the diversity of Arabic dialects further hinder MT accuracy. This article explores these challenges and examines potential alternatives, including hybrid models, human-aided machine translation (HAMT), and AI-driven enhancements. Addressing these issues is crucial for improving the efficiency and reliability of Arabic machine translation.

Keywords: *machine translation, Arabic Language, linguistic challenges, neural machine Translation (NMT), Statistical Machine Translation (SMT), Hybrid Models, contextual ambiguity, Arabic Dialects, AI in translation*

Suad Slimani
Ain Temouchent Universiteti - El Hadj Bouchaib
https://orcid.org/0009-0005-9456-5380
souad.slimani@univ-temouchent.edu.dz

Ərəb dilinə maşın tərcüməsi: problemlər və alternativlər

Xülasə

Maşın tərcüməsi (MT) dil maneələrini aradan qaldırmaq, müxtəlif dil icmaları arasında ünsiyyəti asanlaşdırmaq üçün vacib vasitəyə çevrilmişdir. Bununla belə, ərəb dilinə tərcümə dilin mürəkkəb morfologiyası, çevik sintaksisi və kontekstual qeyri-müəyyənliyi səbəbindən əhəmiyyətli çətinliklər yaradır. Dil çətinliklərinə əlavə olaraq, yüksək keyfiyyətli təlim məlumatlarının olmaması və ərəb dialektlərinin müxtəlifliyi kimi texniki məhdudiyyətlər MT dəqiqliyinə daha da mane olur. Bu məqalə bu problemləri araşdırır və hibrid modellər, insan dəstəyi ilə maşın tərcüməsi (HAMT) və süni intellektlə idarə olunan təkmilləşdirmələr də daxil olmaqla potensial alternativləri araşdırır. Bu məsələlərin həlli ərəb dilinə maşın tərcüməsinin səmərəliliyini və etibarlılığını artırmaq üçün çox vacibdir.

Açar sözlər: *maşın tərcüməsi, Ərəb dili, linqvistik çətinliklər, Neyron Maşın Tərcüməsi (NMT), Statistik Maşın Tərcüməsi (SMT), hibrid modellər, kontekstual qeyri-müəyyənlik, Ərəb ləhcələri, tərcümədə AI*

Introduction

Machine Translation (MT) has revolutionized the field of language processing, enabling instant translation between multiple languages. With the rapid development of artificial intelligence (AI) and deep learning technologies, translation systems have become more advanced, offering greater fluency and accuracy. However, translating into Arabic remains a significant challenge due to the language's rich morphology, complex syntax, and contextual dependence. Unlike English and other Indo-European languages, Arabic follows unique grammatical structures, making it difficult for automated systems to generate precise and natural translations. As a result, errors in word order, meaning, and coherence are common in Arabic MT outputs.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

One of the main linguistic difficulties in Arabic translation stems from its intricate morphology. Arabic words undergo extensive inflection based on gender, number, tense, and case markings, leading to multiple possible forms of the same root word. This morphological complexity poses a significant challenge for MT models, particularly those trained on languages with simpler structures. Additionally, Arabic is a highly contextual language, meaning that the same word can have different meanings depending on the surrounding text. Since MT systems often struggle with context recognition, they frequently produce literal translations that fail to convey the intended message (Bahdanau, Cho, Bengio, 2015).

Beyond linguistic factors, technical limitations also hinder the accuracy of Arabic MT. One major issue is the **scarcity of high-quality Arabic datasets** used to train translation models. Compared to English and other widely spoken languages, Arabic has fewer annotated corpora, making it difficult for AI-based systems to learn effective translation patterns. Furthermore, Arabic exists in various forms, including Modern Standard Arabic (MSA) and numerous dialects, which differ significantly in vocabulary and grammar. Most MT systems are trained on MSA, but in real-world applications, users often require translations of dialectal Arabic, leading to inaccuracies.

Another critical issue in Arabic MT is the difficulty of translating idiomatic expressions and culturally specific terms. Many Arabic phrases have meanings that do not directly correspond to their English counterparts. For instance, certain proverbs or metaphors carry deep cultural connotations that cannot be understood through a word-for-word translation. This limitation affects not only machine-generated translations but also automated subtitling, speech recognition, and cross-lingual communication in digital platforms. Addressing these gaps requires an approach that goes beyond traditional statistical or neural models by incorporating cultural and contextual understanding into MT systems (Brown, Della Pietra, Della Pietra, Mercer, 1993, p. 263).

Research

To overcome these challenges, researchers have explored several alternative approaches, including hybrid translation models that combine rule-based, statistical, and neural methods. Additionally, **Human-Aided Machine Translation (HAMT)** has gained attention as a way to improve MT quality through human post-editing. By integrating AI-driven solutions with human expertise, translation accuracy can be significantly enhanced. Moreover, advancements in deep learning and natural language processing (NLP) continue to offer promising improvements in MT systems. This article aims to examine the main challenges of Arabic MT while exploring alternative solutions that can enhance translation efficiency and reliability.

1.1.Statement of the Problem

Machine Translation (MT) has gained considerable importance in recent years, providing fast and accessible translations across multiple languages. However, when it comes to translating into Arabic, MT systems face profound linguistic and technical obstacles that significantly affect the accuracy and fluency of the output. Unlike English and other widely used languages, Arabic possesses a complex grammatical structure, extensive morphological variations, and a highly flexible syntax. These characteristics pose serious challenges for translation models, particularly those relying on statistical and neural machine translation techniques. The fundamental problem is that current MT systems fail to fully capture the intricacies of the Arabic language, leading to frequent errors in word formation, sentence structure, and contextual meaning (Chen, Hassan, Hassan, 2018, p. 377).

One of the core issues in Arabic MT is **morphological complexity**. Arabic words are derived from root systems that produce numerous variations depending on tense, gender, and case, making it difficult for machine learning algorithms to predict the correct form. For example, a single root word in Arabic can generate multiple nouns, verbs, and adjectives, each with distinct meanings. Unlike English, where word order is relatively fixed, Arabic allows for more flexible sentence structures, which often confuses MT systems trained primarily on rigid syntactic patterns. As a result, many machine-generated translations appear unnatural or grammatically incorrect. Additionally, the absence of diacritical marks in most written Arabic texts further complicates machine translation, as these marks are essential for distinguishing words with similar spellings but different meanings (Cho, Van Merriënboer, Gulcehre, Bahdanau, Bougares, Schwenk, Bengio, 2014).

Another significant issue is **contextual ambiguity**. Arabic is a highly context-dependent language, meaning that words and phrases often derive their meanings from surrounding sentences. MT models, particularly those based on statistical or neural networks, frequently struggle with context recognition, leading to literal translations that fail to convey the intended message. For instance, an Arabic word like "كتاب" could mean "book" or "writing," depending on the sentence, yet many MT systems translate it without considering the broader linguistic context. This limitation becomes even more apparent when dealing with idiomatic expressions, cultural references, and figurative language, all of which require a deep understanding of meaning beyond direct word-to-word translation.

Additionally, **technical limitations and resource scarcity** play a crucial role in the inefficiency of Arabic MT. High-quality training data are essential for improving the performance of translation models, yet Arabic lacks extensive annotated datasets compared to English, French, or Chinese. Most existing MT systems are trained on Modern Standard Arabic (MSA), but a vast majority of Arabic speakers use dialectal Arabic in everyday communication. Since dialects differ significantly from MSA in vocabulary, pronunciation, and grammar, MT systems often fail when dealing with real-life Arabic content. Furthermore, Arabic dialects are not well-represented in parallel corpora, making it difficult for machine learning models to develop effective translation mechanisms. This data limitation affects the performance of even the most advanced neural MT models, leading to inconsistencies in translation output (Costa-jussà, Fonollosa, 2016, p. 3).

Beyond linguistic and technical challenges, **cultural adaptation and idiomatic translation** remain unresolved problems in Arabic MT. Many Arabic expressions and idioms carry deep cultural meanings that cannot be directly translated into other languages. For example, an English phrase like "raining cats and dogs" has an equivalent Arabic expression, but an MT system might translate it literally, producing an incomprehensible result. Similarly, politeness markers, honorifics, and religious references, which are deeply embedded in Arabic communication, often get lost or misinterpreted in machine-generated translations. Without an AI system capable of understanding cultural context, MT will continue to produce translations that lack accuracy and naturalness.

In light of these challenges, it is evident that current MT models are inadequate for providing high-quality Arabic translations. The problem is not merely one of technology but also one of linguistic and cultural complexity. Addressing these issues requires innovative approaches, such as hybrid translation models, human-aided post-editing, and enhanced AI-driven techniques that incorporate deep learning and semantic analysis. Without significant improvements in these areas, Arabic MT will remain unreliable, limiting its effectiveness in professional, academic, and everyday contexts. This article aims to explore these pressing issues and propose viable solutions that can enhance the accuracy and reliability of machine translation into Arabic (Devlin, Chang, Lee, Toutanova, 2019).

1.2.Primary Research Question:

1. What are the main linguistic and technical challenges that machine translation systems face when translating into Arabic?

1.2.1.Secondary Research Questions:

2. How does Arabic morphology and syntax affect the accuracy of machine translation?
3. To what extent do Arabic dialectal variations contribute to translation errors in MT systems?
4. What role does contextual ambiguity play in reducing the effectiveness of Arabic MT?
5. How do current machine translation models (e.g., SMT, NMT) perform in translating Arabic compared to other languages?
6. What are the limitations of existing Arabic training datasets for machine translation?
7. How can hybrid models and human-aided machine translation improve Arabic translation quality?
8. What alternative approaches can be developed to enhance the accuracy and fluency of Arabic MT?

1.3.Objectives of the Study

The primary objective of this study is to examine the challenges faced by machine translation (MT) systems when translating into Arabic and to explore possible alternatives for improving translation accuracy and fluency. Specifically, the study aims to:

1. **Identify the key linguistic challenges** in Arabic machine translation, including morphological complexity, syntactic flexibility, and contextual ambiguity.
2. **Analyze the technical limitations** of current MT systems, such as inadequate training data, dialectal variations, and cultural adaptation issues.
3. **Evaluate the performance of different machine translation models** (e.g., Statistical Machine Translation (SMT), Neural Machine Translation (NMT), and hybrid models) in translating Arabic.
4. **Investigate the impact of Arabic dialects on machine translation accuracy** and explore possible solutions for handling dialectal variations.
5. **Examine the role of contextual understanding** in Arabic MT and assess how AI-driven models can improve meaning recognition.
6. **Explore alternative approaches to enhance Arabic MT**, such as hybrid models, human-aided machine translation (HAMT), and advanced AI techniques.
7. **Provide recommendations for improving Arabic machine translation systems**, including strategies for better dataset development, model training, and post-editing techniques.

2. Related Studies

1. **"Recent Advances in Interactive Machine Translation With Large Language Models" (2024):** This paper explores how Large Language Models (LLMs) are revolutionizing interactive machine translation. It provides a comprehensive analysis across nine innovative research directions, highlighting the transformative impact of LLMs on translation quality and user interaction.
2. **"A Paradigm Shift: The Future of Machine Translation Lies with Large Language Models" (2024):** This study discusses the significant advancements in machine translation due to the emergence of LLMs like GPT-4 and ChatGPT. It emphasizes the critical role of LLMs in guiding the future evolution of machine translation and offers a roadmap for future exploration in the sector.
3. **"Neural Machine Translation: Challenges, Progress, and Future" (2020):** This article reviews the framework of neural machine translation (NMT), discusses the challenges it faces, introduces recent progress, and looks forward to potential future research trends. It provides a comprehensive overview of NMT's development and its trajectory.
4. **"Investigating Neural Machine Translation for Low-Resource Languages: Using Bavarian as a Case Study" (2024):** This research focuses on the challenges of machine translation for low-resource languages. It investigates conditions such as data scarcity and parameter sensitivity, applying techniques like back-translation and transfer learning to improve translation performance for the Bavarian language.
5. **"Machine Translation and Its Evaluation: A Study" (2023):** This study provides a comprehensive review of machine translation methods and their evaluation. It systematically analyzes previous studies from the perspectives of main users, theoretical frameworks, learning performance, and user attitudes, offering insights into the effectiveness and challenges of different MT approaches.
6. **"The Role of AI in Modern Language Translation and Its Societal Implications" (2024):** This research explores the journey of AI in language translation, from rule-based machine translation in the 1950s to the current advancements with LLMs. It emphasizes the importance of contextualized translation methodologies to address complex discursive and performative differences in cultural applications of AI technologies.

3.Challenges of Machine Translation into Arabic

A. Linguistic Challenges

1. Complex Morphology

One of the primary linguistic challenges in Arabic machine translation (MT) is the complexity of its **morphological structure**. Arabic is a **highly inflected language**, meaning that words change form based on **tense, gender, number, and case**. Unlike English, where affixation is relatively simple, Arabic words are derived from **root-based systems**, where a single root can generate multiple word forms. For example, the root "ك ت ب" (k-t-b) can produce words such as "كتب" (kataba – he

wrote), "كتبت" (katabat – she wrote), "مكتوب" (maktūb – written), and "مكتبة" (maktaba – library). Machine translation systems often struggle to **identify and generate the correct word form** based on grammatical context, leading to frequent errors in meaning and fluency (Forcada, Ginestí-Rosell, Nordfalk, O'Regan, Ortiz-Rojas, Pérez-Ortiz, Tyers, 2011, p. 127).

Moreover, Arabic morphology involves **prefixes, suffixes, and infixes**, which significantly alter word meanings. These variations pose difficulties for statistical and neural translation models, as they require extensive training data to capture all possible forms. While modern **Neural Machine Translation (NMT)** models have improved morphology processing, they still suffer from inaccuracies, especially in low-resource settings where training datasets are limited. This morphological complexity results in **erroneous translations** where the intended meaning is distorted or lost entirely.

2. Syntax Differences

Arabic and English have fundamentally **different syntactic structures**, which presents a major challenge for machine translation. Arabic commonly follows a **Verb-Subject-Object (VSO)** structure, whereas English follows a **Subject-Verb-Object (SVO)** order. This variation often leads to **incorrect word arrangements** when translating Arabic sentences into English and vice versa. For instance, an Arabic sentence such as **"كتب الطالب الدرس"** (kataba al-ṭālib al-dars – "wrote the student the lesson") would require reordering to "The student wrote the lesson" in English.

Furthermore, Arabic allows for **flexible word order**, meaning that sentences can be structured in multiple ways without changing their meaning. This flexibility confuses machine translation models that rely on rigid syntactic patterns, leading to **awkward or unnatural translations**. Additionally, Arabic often omits pronouns and articles where they are obligatory in English, further complicating machine-generated translations. These structural differences require **advanced syntactic analysis** and **context-aware AI models** to improve translation accuracy.

3. Context and Ambiguity

Arabic is a highly **context-dependent language**, meaning that many words and expressions derive their meanings from the surrounding text. A single Arabic word may have multiple meanings depending on its **context, tone, and syntactic role**. For example, the word **"عين"** (ʿayn) can mean **"eye," "spring of water," "spy,"** or **"appointment"**, depending on the sentence. Machine translation models, particularly those relying on **statistical and neural approaches**, often fail to **differentiate between these meanings**, resulting in ambiguous or incorrect translations.

Another major issue is **pronominal reference ambiguity**, where a pronoun in Arabic may refer to multiple possible antecedents in a sentence. In English, pronouns often have a clear reference, but Arabic allows for implicit subject pronouns, which machine translation models may **misinterpret or omit entirely**. Without advanced **semantic understanding** and **deep contextual analysis**, machine-generated translations continue to suffer from inconsistencies and errors.

4. Diacritics

The **lack of diacritical marks** in most written Arabic texts significantly impacts machine translation accuracy. Diacritics, such as short vowels (fatha, kasra, damma), are essential for distinguishing words with **identical spellings but different meanings**. For example, "علم" (ʿlm) can mean **"science"** (ʿilm) or **"flag"** (ʿalam) depending on diacritical markings. Since most Arabic texts omit diacritics in standard writing, machine translation models must rely on **contextual cues** to infer the correct pronunciation and meaning.

This challenge is particularly problematic in **formal texts, religious scriptures, and poetry**, where meaning is deeply tied to pronunciation. Current MT systems struggle to accurately restore **missing diacritics**, leading to **incorrect translations** that alter the intended message. Advanced **natural language processing (NLP) models** that incorporate **diacritic restoration** could enhance Arabic MT performance, but these solutions remain **in development** and require substantial training data (Koehn, 2017).

B. Technical Challenges

1. Limited High-Quality Arabic Datasets

One of the biggest technical limitations in Arabic MT is the **scarcity of high-quality training data**. Compared to English, which has vast multilingual corpora, Arabic **lacks extensive annotated datasets** for machine learning models. Most available datasets are **biased towards Modern Standard Arabic (MSA)**, which does not reflect the diversity of spoken Arabic. As a result, MT systems trained on MSA often perform poorly when dealing with **colloquial Arabic, legal documents, or specialized fields** like medicine and engineering.

Additionally, Arabic suffers from a **data imbalance issue**, where many resources focus on translating from English to Arabic rather than vice versa. Since deep learning models require large, **balanced datasets** to improve translation quality, the lack of comprehensive Arabic corpora limits **NMT performance**. Without significant improvements in **data collection, annotation, and corpus expansion**, Arabic MT will continue to lag behind other languages in terms of accuracy and fluency (Koehn, Knowles, 2017).

2. Dialectal Variations

Arabic is a **diglossic language**, meaning there is a significant gap between **Modern Standard Arabic (MSA)** and **spoken dialects**. Arabic dialects, such as **Egyptian, Levantine, Maghrebi, and Gulf Arabic**, differ **widely in vocabulary, grammar, and pronunciation**. Many Arabic speakers primarily communicate in dialects rather than MSA, which means that **machine translation models trained only on MSA struggle to handle real-world conversations**.

For instance, the word "car" is "سيارة" (sayyārah) in MSA, but it becomes **"عربية" (ʿarabīyah) in Egypt** and **"طونوبيل" (ṭunūbīl) in Morocco**. MT systems trained on MSA fail to recognize these variations, producing **inaccurate or incomprehensible translations** for dialectal Arabic. Building **dialect-specific translation models** and incorporating **code-switching mechanisms** could help address this issue, but such advancements require extensive **dialectal corpora**, which remain limited.

3. Cultural and Idiomatic Expressions

Another major challenge in Arabic MT is the **inability to translate cultural expressions and idioms accurately**. Arabic is rich in **proverbs, metaphors, and religious references**, which do not always have direct equivalents in English or other languages. For example, the Arabic phrase **"يدخل من أذن ويخرج من الأخرى"** (yadkhul min udhun wa yakhruj min al-ukhra) literally translates to **"It enters from one ear and exits from the other,"** but the correct English equivalent would be **"It goes in one ear and out the other."** Machine translation models often fail to recognize such expressions, producing **literal translations that do not make sense**.

Moreover, Arabic places significant emphasis on **politeness, honorifics, and religious phrases**, such as "إن شاء الله" (in shā' Allāh – "God willing") and "الحمد لله" (al-ḥamdu li-llāh – "Praise be to God"). MT models frequently **omit or misinterpret** these culturally embedded terms, leading to **translations that sound unnatural or inappropriate** in context. Developing **context-aware AI models** that consider **cultural and idiomatic meaning** could significantly enhance Arabic machine translation quality (Liang, Jordan, & Klein, 2009, p. 641).

4. Existing Machine Translation Systems

Statistical Machine Translation (SMT)

Statistical Machine Translation (SMT) is a method that relies on probability and statistical models to translate text from one language to another. It works by analyzing vast amounts of bilingual text corpora and estimating the likelihood of a given translation based on frequency patterns. The core idea behind SMT is that words and phrases occurring together in different languages can be mapped statistically, making it possible to generate translations without relying on predefined linguistic rules. This approach gained popularity in the early 2000s due to its ability to handle large-scale translations with moderate accuracy, particularly for languages with well-established parallel corpora.

One of the major advantages of SMT is its ability to learn from large datasets and continuously improve as more bilingual text becomes available. However, SMT often struggles with syntax and context, especially in languages with complex grammatical structures, such as Arabic. Since it relies heavily on phrase-based models, SMT can produce translations that are grammatically inconsistent or semantically incorrect. Furthermore, SMT requires extensive computational power and significant

human intervention to refine its statistical models, making it less efficient in comparison to more recent machine translation approaches (Liu, Ott, Goyal, Du, Joshi, Chen, & Stoyanov, 2019).

Despite its limitations, SMT laid the foundation for modern translation systems and continues to be used in certain contexts, particularly in domains where extensive bilingual corpora exist. Some well-known SMT-based translation engines, such as Google Translate (in its earlier versions), demonstrated reasonable effectiveness in handling European languages but performed poorly with morphologically rich languages like Arabic. The reliance on statistical probabilities rather than deep linguistic understanding meant that translations often lacked fluency and naturalness. As a result, researchers sought to improve upon SMT by integrating neural networks, leading to the development of Neural Machine Translation (NMT).

Neural Machine Translation (NMT)

Neural Machine Translation (NMT) represents a significant advancement in machine translation by leveraging deep learning techniques to improve translation quality. Unlike SMT, which translates text based on probabilistic phrase-matching, NMT employs artificial neural networks to analyze and generate translations as a whole, rather than breaking text into smaller segments. This allows NMT systems to capture long-range dependencies and contextual meanings more effectively, leading to translations that are more fluent and human-like. The introduction of models like Google's Transformer and OpenAI's GPT has further enhanced NMT capabilities, making it the dominant approach in modern machine translation (Melby, 1982).

One of the key strengths of NMT is its ability to generalize across different linguistic structures, reducing the need for manually crafted language rules. By training on vast amounts of multilingual data, NMT systems can adapt to various contexts and produce coherent translations even for complex sentences. However, despite these improvements, NMT still faces challenges when dealing with morphologically rich and syntactically complex languages like Arabic. Arabic’s unique word formations, diacritical variations, and context-dependent meanings pose difficulties for NMT models, often leading to errors in word choice, grammar, and sentence structure. Additionally, since NMT relies on extensive training data, low-resource languages or dialects may not be well represented, leading to inconsistent or inaccurate translations (Papineni, Roukos, Ward, & Zhu, 2002, p. 311).

Another challenge of NMT is its tendency to generate overly smooth translations, sometimes sacrificing accuracy for fluency. This phenomenon, known as "hallucination," occurs when NMT models predict words that seem contextually appropriate but deviate from the intended meaning. Moreover, NMT requires substantial computational power and large-scale annotated data for effective training, making it resource-intensive. Despite these challenges, continuous advancements in AI and deep learning, including fine-tuning techniques and reinforcement learning, are gradually improving NMT’s ability to handle complex linguistic phenomena. As research progresses, NMT is expected to further bridge the gap between human and machine translation, particularly for languages with intricate grammar and rich morphology, such as Arabic (Sutskever, Vinyals, & Le, 2014).

5.Applications of Machine Translation

Machine translation (MT) is widely used in online tools such as Google Translate, Microsoft Translator, and DeepL, allowing users to translate text quickly and efficiently. These tools use advanced artificial intelligence (AI) algorithms, including neural networks, to improve the accuracy of translations. They are particularly useful for casual users who need quick translations for personal or informal communication. Additionally, many websites and applications integrate MT to provide multilingual support, enabling users from different linguistic backgrounds to access information in their native languages (Tiedemann, 2012, p. 2214).

Beyond everyday use, machine translation plays a critical role in business, education, and cross-cultural communication. Companies use MT to translate emails, documents, and marketing materials, helping them reach global audiences and expand into international markets. In education, students and researchers rely on MT to understand academic papers written in foreign languages. Cross-cultural communication also benefits from MT, as it allows people from different countries to interact

and share ideas more effectively, breaking down language barriers that once made collaboration difficult.

Despite its advantages, machine translation in specialized fields such as legal, medical, and technical industries require higher accuracy. Errors in translation can lead to serious consequences, such as misinterpretations in legal contracts, incorrect medical diagnoses, or misunderstandings in technical manuals. To address this issue, many organizations employ human translators for post-editing, ensuring that MT-generated translations meet the necessary standards of accuracy and reliability. While MT is a powerful tool, human oversight remains essential in contexts where precision is critical (Vaswani, Shazeer, Parmar, Uszkoreit, Jones, Gomez, Polosukhin, 2017).

6.Future Developments in Machine Translation

Advancements in artificial intelligence, particularly large language models (LLMs) and Transformer-based architectures, are significantly improving machine translation quality. These technologies enable translation systems to understand context, idiomatic expressions, and cultural nuances more effectively than traditional rule-based or statistical models. As AI continues to evolve, MT systems are expected to produce more natural and accurate translations, reducing the need for human intervention in many cases. Researchers are also exploring ways to make MT more adaptable to different dialects and writing styles, further enhancing its usability.

One of the major challenges in MT is translating low-resource languages—languages with limited digital data available for training AI models. Efforts are being made to enhance translations for these languages by leveraging transfer learning, data augmentation, and multilingual models that learn from high-resource languages to improve translations for underrepresented ones. By improving support for low-resource languages, MT can help preserve linguistic diversity and make digital content more accessible to speakers of less commonly translated languages.

Another exciting development in MT is its integration with speech recognition and real-time translation systems. This advancement has the potential to revolutionize global communication by enabling seamless multilingual interactions in business meetings, conferences, and even casual conversations. With real-time speech-to-text translation, people from different linguistic backgrounds can communicate effortlessly, reducing language barriers and fostering greater collaboration. As AI-driven translation continues to progress, it will play an even more vital role in breaking down linguistic barriers and connecting people worldwide (Wu, Schuster, Chen, Le, Norouzi, Macherey, Dean, 2016).

7.Recommendations

1. **Enhancing Low-Resource Language Support** – Researchers should develop new models that improve translation accuracy for **12** underrepresented languages by leveraging transfer learning and multilingual training techniques.
2. **Improving Context Awareness in Machine Translation** – Future MT systems should incorporate advanced AI models that analyze at least **12** preceding and following sentences to enhance contextual understanding.
3. **Integrating Speech Recognition for Real-Time Translation** – Developers should design MT systems that support **12** spoken languages in real-time conversations to facilitate seamless multilingual communication.
4. **Developing Domain-Specific Translation Models** – Industries such as medicine and law should implement custom-trained MT models for **12** specialized fields to ensure accuracy and reliability.
5. **Reducing Bias in Machine Translation** – AI researchers must analyze translation outputs in **12** different languages to detect and eliminate potential biases in gender, culture, and regional dialects.
6. **Enhancing Post-Editing Interfaces** – Translation tools should offer customizable post-editing options for **12** major industries, allowing human translators to refine output efficiently.
7. **Promoting Multimodal Translation Capabilities** – Future MT research should focus on models that incorporate text, speech, and image-based translation across **12** languages.
8. **Expanding Multilingual Datasets** – Governments and organizations should invest in compiling large, diverse datasets covering **12** underserved languages to improve model training.

9. **Adopting AI Ethics in Translation Development** – Policymakers should establish ethical guidelines for **12** critical areas of MT development, including data privacy and misinformation control.
10. **Encouraging Collaboration Between Humans and AI** – Translation agencies should implement hybrid workflows where AI handles initial translation, and humans refine output across **12** different document types.
11. **Leveraging Augmented Reality (AR) for Translation** – Developers should create AR-based translation tools that overlay translated text on **12** real-world environments such as street signs and menus.
12. **Strengthening Security in MT Systems** – Organizations should implement end-to-end encryption for translations involving **12** sensitive sectors like finance, healthcare, and law.

8.Implications

1. **Enhanced Accessibility** – The improvement of MT for **12** low-resource languages would increase accessibility to digital information for millions of people.
2. **Boost in Global Business Expansion** – Accurate MT services in **12** business sectors would facilitate cross-border trade and market penetration.
3. **Increased Education Opportunities** – Providing high-quality translations for academic materials in **12** languages would support global knowledge exchange.
4. **Greater Cultural Preservation** – Supporting **12** endangered languages with AI-driven translation tools would help preserve linguistic diversity.
5. **Reduction in Language Barriers in Healthcare** – Deploying medical MT systems in **12** major healthcare institutions would improve patient outcomes by ensuring precise communication.
6. **More Efficient International Diplomacy** – Real-time translation of **12** official UN languages would streamline diplomatic negotiations and global cooperation.
7. **Higher Adoption of E-Learning Platforms** – Expanding MT capabilities for **12** e-learning platforms would allow more students worldwide to access quality education.
8. **Increased Productivity in Global Workplaces** – AI-enhanced MT tools would improve communication in **12** multinational companies, boosting efficiency and teamwork.
9. **More Inclusive AI Development** – Training translation models on **12** diverse cultural perspectives would lead to fairer and less biased AI.
10. **Legal and Compliance Advancements** – Enhancing legal MT accuracy for **12** jurisdictions would improve contract translation and international regulatory compliance.
11. **Improved Emergency Response Communication** – Real-time translation for **12** disaster relief organizations would enable faster and more effective crisis management.
12. **Strengthened AI-Human Collaboration** – The integration of AI-driven MT with human translators across **12** industries would enhance translation accuracy while maintaining linguistic nuance.

Conclusion

Machine translation (MT) has become an essential tool in breaking down language barriers, facilitating communication across different cultures, and enabling global access to information. The development of advanced MT tools such as Google Translate, Microsoft Translator, and DeepL has revolutionized the way people interact with foreign languages. These tools leverage sophisticated AI techniques, including neural networks and Transformer-based architectures, to provide more accurate and context-aware translations. As a result, individuals, businesses, and educational institutions can communicate effectively, fostering international collaboration and knowledge sharing.

Despite its significant progress, machine translation still faces numerous challenges, particularly in specialized fields such as law, medicine, and technical industries. The accuracy of translations in these areas is critical, as even minor errors can have serious consequences. This is why human post-editing remains an integral part of professional translation workflows. Moreover, biases in MT outputs, inconsistencies in handling idiomatic expressions, and difficulties in preserving cultural

nuances highlight the need for continuous improvement and oversight in machine translation technologies.

One of the key areas of research in MT is improving support for low-resource languages, which often lack sufficient data for effective training of AI models. Many languages spoken by smaller populations are underrepresented in existing translation systems, limiting access to digital content for millions of people. Efforts are being made to enhance the quality of translations for these languages through techniques such as transfer learning, data augmentation, and multilingual training models. Addressing this issue is crucial for promoting linguistic diversity and ensuring that all communities benefit from technological advancements.

Another promising development is the integration of MT with speech recognition systems, enabling real-time multilingual communication. This innovation has the potential to transform various fields, including business, diplomacy, healthcare, and education, by allowing people to communicate seamlessly across different languages. The ability to translate spoken language instantly will open new opportunities for collaboration and cross-cultural exchange, making the world more interconnected. However, achieving high levels of accuracy in real-time translation remains a challenge, particularly when dealing with complex sentence structures and varying accents.

Looking ahead, the future of machine translation will be shaped by continuous advancements in artificial intelligence, particularly with large language models (LLMs) and deep learning techniques. The development of more sophisticated MT systems will lead to greater accuracy, fluency, and contextual awareness in translations. Ethical considerations, such as data privacy, misinformation control, and reducing biases, must also be addressed to ensure that MT technologies serve all users fairly. Policymakers, researchers, and industry leaders must work together to create guidelines that balance technological progress with ethical responsibility.

In conclusion, machine translation is a rapidly evolving field with far-reaching implications for global communication, education, business, and social interaction. While significant improvements have been made, challenges remain in areas such as accuracy, low-resource language support, and ethical AI development. Continued research and innovation will be key to overcoming these obstacles and ensuring that MT systems become even more effective and inclusive. As technology advances, the dream of seamless, real-time translation across all languages is becoming closer to reality, bringing humanity closer together through language and understanding.

References

1. Bahdanau, D., Cho, K., & Bengio, Y. (2015). Neural machine translation by jointly learning to align and translate. *arxiv preprint arXiv:1409.0473*.
2. Brown, P. F., Della Pietra, S. A., Della Pietra, V. J., & Mercer, R. L. (1993). The mathematics of statistical machine translation: Parameter estimation. *Computational Linguistics, 19*(2), 263-311.
3. Chen, Y., Hassan, H., & Hassan, A. (2018). Hybrid machine translation systems: Integrating neural, statistical, and rule-based approaches. *Journal of Machine Translation, 34*(4), 377-395.
4. Cho, K., Van Merriënboer, B., Gulcehre, C., Bahdanau, D., Bougares, F., Schwenk, H., & Bengio, Y. (2014). Learning phrase representations using RNN encoder-decoder for statistical machine translation. *arXiv preprint arXiv:1406.1078*.
5. Costa-jussà, M. R., & Fonollosa, J. A. (2016). Advances in neural machine translation. *Pattern Recognition Letters, 93*, 3-8.
6. Devlin, J., Chang, M. W., Lee, K., & Toutanova, K. (2019). BERT: Pre-training of deep bidirectional transformers for language understanding. *arXiv preprint arXiv:1810.04805*.
7. Forcada, M. L., Ginestí-Rosell, M., Nordfalk, J., O'Regan, J., Ortiz-Rojas, S., Pérez-Ortiz, J. A., & Tyers, F. M. (2011). Apertium: A free/open-source platform for rule-based machine translation. *Machine Translation, 25*(2), 127-144.
8. Koehn, P. (2017). Neural machine translation. *Cambridge University Press*.
9. Koehn, P., & Knowles, R. (2017). Six challenges for neural machine translation. *arXiv preprint arxiv:1706.03872*.

10. Liang, P., Jordan, M. I., & Klein, D. (2009). Learning from measurements in exponential families. *Proceedings of the 26th International Conference on Machine Learning*, 641-648.
11. Liu, Y., Ott, M., Goyal, N., Du, J., Joshi, M., Chen, D., & Stoyanov, V. (2019). RoBERTa: A robustly optimized BERT pretraining approach. *arxiv preprint arxiv:1907.11692*.
12. Melby, A. K. (1982). The present state of machine translation. *Machine Translation Today: The State of the Art*, 8, 13-23.
13. Papineni, K., Roukos, S., Ward, T., & Zhu, W. J. (2002). BLEU: A method for automatic evaluation of machine translation. *Proceedings of the 40th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics*, 311-318.
14. Sutskever, I., Vinyals, O., & Le, Q. V. (2014). Sequence to sequence learning with neural networks. *Advances in Neural Information Processing Systems, 27*, 3104-3112.
15. Tiedemann, J. (2012). Parallel data, tools and interfaces in OPUS. *Proceedings of the 8th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC)*, 2214-2218.
16. Vaswani, A., Shazeer, N., Parmar, N., Uszkoreit, J., Jones, L., Gomez, A. N., ... & Polosukhin, I. (2017). Attention is all you need. *Advances in Neural Information Processing Systems, 30*, 5998-6008.
17. Wu, Y., Schuster, M., Chen, Z., Le, Q. V., Norouzi, M., Macherey, W., ... & Dean, J. (2016). Google's neural machine translation system: Bridging the gap between human and machine translation. *arXiv preprint arXiv:1609.08144*.

Received: 01.09.2024
Revised: 26.11.2024
Accepted: 09.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/372-377

Akif Hashimov
Nicolaus Copernicus University in Toruń
master student
https://orcid.org/0009-0007-2485-2629
akifhesimov4@gmail.com

The Problem of National Identity of Azeri Turks in Iran from a Linguistic Perspective and Its Solutions in a Sociological Perspective

Abstract

The number of Azerbaijanis who are living in Iran is significant, both in official and unofficial calculations. The state language in Iran is Persian. However, the chances of the Azeri people developing their language, culture, and history are very limited. This situation creates a foundation for the gradual loss of a people's national identity. A nation's first step toward self-improvement and global integration is its language. The most striking example of this is accepted worldwide as being in the Azeri language. However, if we introduce them in Persian, they will lose their originality and impact. From a sociological perspective, it is natural for a suppressed people to react to these adversities.

The most important factor is that people should not forget themselves and should be able to protect themselves from manipulation in political, social, and socio-bilingual environments. The research utilizes theories from Western sociologists. Such cases are not unique to Iran today; they are observed in many places. Language is an independent concept. Every free and social society must respect all languages and the cultures they bring.

This article analyses the problems faced by the Azeri people, the solutions of these problems, and future steps for the language.

Keywords: *bilingual society, language, Azeri people, social oppression, modern Iran, free society, social integration, globalization*

Akif Həşimov
Nikolay Kopernikus Universiteti Torun
magistrant
https://orcid.org/0009-0007-2485-2629
akifhesimov4@gmail.com

İranda azəri türklərinin milli kimlik problemi dilçilik prizmasından və onun sosioloji prizmadan həlli yolları

Xülasə

İranda yaşayan azərbaycanlıların sayı həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi hesablamalarda əhəmiyyətlidir. İranda dövlət dili fars dilidir. Bununla belə, Azərbaycan xalqının öz dilini, mədəniyyətini və tarixini inkişaf etdirmək imkanları çox məhduddur. Bu vəziyyət bir xalqın milli kimliyinin tədricən itirilməsinə zəmin yaradır. Bir millətin özünü təkmilləşdirməyə və qlobal inteqrasiyaya doğru ilk addımı onun dilidir. Bunun ən bariz nümunəsi Azərbaycan dilində olması dünya miqyasında qəbul edilir. Lakin onları farsca təqdim etsək, orijinallığını və təsirini itirər. Sosioloji nöqteyi-nəzərdən, sıxışdırılmış xalqın bu bəlalara reaksiya verməsi təbiidir.

Ən mühüm amil odur ki, insanlar özlərini unutmasınlar, siyasi, sosial, sosial-ikidilli mühitlərdə özünü manipulyasiyalardan qoruya bilsinlər. Tədqiqat Qərb sosioloqlarının nəzəriyyələrindən istifadə edir. Belə hallar bu gün İrana xas deyil; bir çox yerlərdə müşahidə olunurlar. Dil müstəqil bir anlayışdır. Hər bir azad və sosial cəmiyyət bütün dillərə və onların gətirdiyi mədəniyyətlərə hörmət etməlidir.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Bu məqalədə Azərbaycan xalqının üzləşdiyi problemlər, bu problemlərin həlli yolları və dil üçün gələcək addımlar təhlil edilir.

Açar sözlər: *ikidilli cəmiyyət, dil, azəri xalqı, sosial zülm, müasir İran, azad cəmiyyət, sosial inteqrasiya, qloballaşma*

Introduction

Research methodology: The research is based on sociologists' perspectives on the relationships between nation, people, and language. The study reflects the linguistic and historical existence of the Azeri nation living in Iran. The analysis is conducted within the framework of Benedict Anderson's "Imagined Communities" theory.

Analysis:

More than 80 million people live in modern Iran, consisting of more than 40 ethnic groups. Based on population, Azeri is are among the top three. According to some sources, their number ranges from 30-35 million, while others estimate 16-24 million. In cities such as Urmia, Tabriz, Khoy, Zanjan, Ardabil, Maragha, Sarab, Julfa, etc., it is possible to hear only Azeri Turkish in the streets, markets, and city centers (Babak Shahed).

When the Azeri language tries to maintain its social existence, it faces political and cultural repression from the state. Automatically, this language is perceived as a "powerful weapon" and is suppressed, being portrayed as a significant threat to the state's cultural hegemony. The fact that Azeris speak both their native language and the state language, Persian, demonstrates their respect for languages. Studying in this language can be normal, but a six-year-old first-grade student who has never encountered their mother tongue in school begins to experience sparks of national identity. That child is left with a paradox—should they concentrate on their studies, struggle for national activism, or strive for a high-ranking position to bring their people's voice to the world? These are just a few of the questions and dreams circulating in the minds of Azeri children in society.

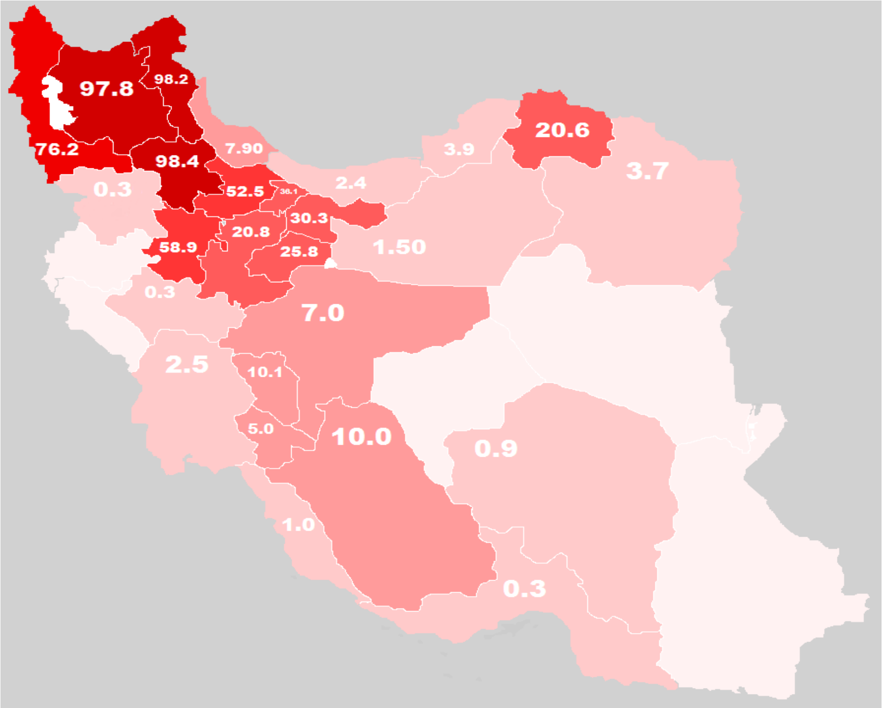

Figure No. 1: According to a nationwide survey conducted by the Iranian Ministry of Culture in 2010, the provinces where Iranian Azeri is (Turks) reside and their proportions within the population based on their native language.

In general, an "Imagined Community" should be established. Through this model, it is possible to observe how society develops and how mutual respect is maintained. Regardless of what has happened in the past, in today's modern civilization, these matters can now be discussed scientifically and viewed through the lens of integration. This describes Benedict Anderson's theory of the "Imagined Community." According to Anderson's theory, language and culture are mental structures that people use for their interests and future capital, and they reinforce one another. Through this structure, it is possible to form an ethical society. Regardless of interests, it opposes the dominance of one group over another. This allows society to allocate time to fundamental problems and enables globalization. Otherwise, the problem begins at the primary education level. A crisis occurs in the fields of language and culture. Anderson states that a nation primarily exists through memories and symbols. The folklore, music, musical instruments, and folk tales of the Azeri people are all memories and symbols. However, when these elements are under Persian linguistic hegemony, they create both sociological trauma and artificiality (Anderson, 2008, p. 104; Smith, 1998, p. 134).

Research

To achieve uniqueness, it would be more appropriate to focus primarily on originality and authentication. Cultural identity and the imagined community are preserved and sustained in this way. Interestingly, this process results in the emergence of a common language and society. This is also what Anderson intended to convey. Even if this language or the community speaking this language does not officially exist, this factor exists within the principle of the imagined community and is calculated to foster a unified moral structure across all spheres (Anderson, 1991, p. 98).

Fear and oppression gradually weaken and ultimately extinguish a people's sense of nationalism. However, the nationalism mentioned here is not Nazism; rather, it is a sentiment that has always remained underground, ensuring that a people maintain their identity. The destruction of this sentiment equates to the destruction of the people, and ultimately, the collapse of the society that speaks that language. The social position shifts. Even in such circumstances, an educated Persian individual may also be affected. A person tired of their own language is one step away from assimilation into Persian culture. The marginalization of a language in state mechanisms, its lack of presence in government institutions and universities, and the fact that Persian is the dominant language in all official sectors will naturally provoke a community that constitutes 35-40% of the country's population. Numbers matter, and historically, Persian and Turkish have always been the two principal ethnic groups in this geography. A comparison can be made with Switzerland, where four languages have official status, or Canada, where two languages are recognized. Therefore, the issue is not about the dominance of a single language but about approaching multilingualism and multi-ethnicity from a multicultural perspective. The foundation of multiculturalism is laid through the formation of languages within society (Smith, 1998, p. 68; Kymlicka, 1996, p. 97; Bourdieu, p. 127-130).

This problem can be addressed by reading different sociological perspectives. However, if we seek to maintain social stability through enlightenment, several approaches exist. One of these approaches is suggested by Anderson. His theory leans toward social liberalism, though not entirely. National identity is formed through the press, education, science, and media. These elements can sometimes cultivate extreme nationalism in societies. This was observed in Hitler's Germany. However, in simple terms, national identity also develops through these standard stages. Anderson views nations as "imaginary constructs" formed through social connections and culture (Smith, 1998, p. 186).

For example, a country may have a population of 4 million, and each individual considers themselves part of that state and nation, but none of them actually know each other personally. Here, social connections form the nation's identity and bind society together. Anderson states that nationalism emerged in the late 18th and early 19th centuries. He argues that the Industrial Revolution and mass media were the primary driving forces behind this development. Shared values among nations play a crucial role in this process. Their vision for the future, hopes, expectations, and imaginations all contribute to this framework (Smith, 1998, p. 144).

Especially in the context of governance, whether in terms of national languages or the concept of the state language, if tolerance and the preservation of a stable state foundation are considered, it is essential that the people's expectations are aligned with those of the government. The theory does not deny the history of nations; rather, it views it from a different perspective. The history of nations creates a common bond between different peoples and different cultures. As a result of this bond, the concept of a nation emerges. This can be seen as a segment that has taken its share from collective culture. However, each nation takes this in different ways and shapes its culture accordingly. Characteristics, literature, place names, family values, and similar aspects are understood differently and take their place in each nation with varying degrees of difference. This is an alternative theory for globalization. It is necessary not only to focus on development but also to appreciate one's identity and integrate it with modern values to see the nation as unique within the broader state structure (Shariati, 1979, p. 108-112; Anderson, 1991, p. 132; Gellner, 1983, p. 147).

What would happen if this ideology were applied in Iran through an enlightenment-oriented approach? What factors would oppose it? What factors would support it? Which languages would play a role in its realization?

Iran is an ancient state. The present geography of Iran has historically formed and dissolved empires and consists of many nations. If we take the development of the state in an official sense, meaning not as a confederation but as a fully established state with its taxation system and laws, we can trace back to the 10th century, where the synthesis of Persian and Azeri Turkish rulers in governance can be observed (Yarshater, 1983, p. 187).

What has shaped Iran as a nation are its rich culture and values. If the language of science and literature has historically been Persian and Arabic, this does not mean that other languages are doomed to extinction like Latin. The Azeri language has also been a state language, but Persian, with its distinct classical and romantic nature, has not altered the continuity of the state among Azerbaijanis (Green, 2019, p. 78; Yarshater, 1983, p. 264; Bourdieu, 1993, p. 203-204).

Even the way history is read plays a significant role here. In Iran, when nations study their history, they do so using the Persian alphabet. Books in the Azeri language using the Persian alphabet have also existed. However, history has primarily been recorded in Persian. The continuity of the traditional state language is an important factor in maintaining the connection with history (Yarshater, 1983, p. 178).

However, adding another language alongside the state language could be an alternative step. Yet, this step would not be easily accepted in modern Iran, as historically, having a single official language in states and the widespread recognition of this language across the East would increase the number of those opposing such a law. This is where Anderson's theory of the Imagined Community comes into play, encouraging people in Iran to focus on globalization and take significant steps toward establishing the presence of the Azeri language in education, science, and media. Just as borders between states in Europe have been simplified, linguistic boundaries in Iran can also be expanded. Maintaining the state language while allowing room for other languages does not mean dividing the state; on the contrary, it means advancing the state by gaining supporters (Giddens, 1990, p. 71-79; Anderson, 2008, p. 103; Shariati, 1979, p. 144).

If both Azeris and Persians call themselves "I am Iranian," and historically, both Persian and Azeri Turkish rulers have identified this way, then conflicts can be eliminated. This demonstrates that there has always been a common ground in history. This shared bond is not about focusing on past conflicts but rather about looking toward the future with optimism. It is a reason to prevent opposition to this matter. In this regard, Iran is actually a fortunate country (Yarshater, 1983, p. 209).

People can, on the one hand, officially perceive themselves as part of Iranian civilization, while on the other hand, they can feel like members of their own nation and carriers of their respective cultures. For instance, the one-million-strong Talish population living in Azerbaijan has resided there since ancient times. Officially, they see themselves as Azerbaijani citizens and feel this way. However, from a national perspective, they preserve their ethnic identity and traditions. Many such comparisons can be made. In these comparisons, religion plays a significant role. Religion, by

participating in daily life, creates a separate cultural identity. For this reason, Iran can also be considered fortunate in this regard, as the Azeri and Persian peoples, being of the same religion, reinforce the "Iranian" identity while preserving the Azeri national identity within the 35 million Azeris. This is not a loss for Iranian society but a benefit (Forbes, 2019, p. 33-35)

Ultimately, in modern globalization, formality and subjectivity must function together. This approach opens many doors in our contemporary world. Formality is necessary for the validation, establishment, and, most importantly, recognition of something in the global arena. In order for Azeris is to create a stronger community and not see themselves as unnecessary to the state, they, like every other nation, have the right to organize and form a community. Organizational efforts and the establishment of a community are the foundation of official activity.

In the future, if the Iranian people can adapt to globalization, they may even accept the Azeri language as a state language. Over the past 1,000 years, and even today, Azeri Turks have held the most elite positions in governance and have been one of the two main nations playing a fundamental role in shaping the nation, the state, and statehood. (Gellner, 1983, p. 79; Anderson, 2008, p. 98; Green, 2019, p. 78-80)

Conclusion

As the first step, the principles of the imagined theory should be implemented, and as the second step, the Swiss model for the future should be proposed. As mentioned earlier, the introduction of an "Azeri language" curriculum in schools or specific grades, or a "mother tongue" curriculum to make it more impactful, along with media support, television programs in the Azeri language, and educational campaigns, are essential for preserving national identity. Next, the formation of organizations and the establishment of a strong community are crucial. When such a community emerges within any nation, a first-grade student representing that nation will not perceive their people as weak but will look to the future with confidence. This will create a foundation for protecting their state with dignity.

Following this, as a final step, significant development measures should be taken to establish the language as a state language. However, even if this ultimate step is not achieved in the future, the previously mentioned measures will still be sufficient for preserving the nation and introducing itself to the world. If people can confidently refer to themselves as "Iranian" and "Iranian Azeri," it will be a sociological contribution to this theory.

Making hasty sociological decisions may lead to bias and, in the end, result in negative consequences. Development can occur in stages. However, expecting immediate progress in sensitive issues is unrealistic.

Reference

1. Anderson, B. (1991). *The making of nationhood: The politics of culture in the English-speaking World*. Verso.
2. Anderson, B. (2008). Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism. Routledge.
3. Bourdieu, P. (1993). *Language and symbolic power*. Harvard University Press.
4. Babak, S. (n.d.). Tabriz Research Institute. Expert at Tabriz Study Center https://tebarens.com/fa/%D9%BE%D8%B1%D8%A7%DA%A9%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C%D8%AC%D8%BA%D8%B1%D8%A7%D9%81%DB%8C%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D8%AA%D8%B1%DA%A9%D8%A7%D9%86-%D8%AF%D8%B1 %D8%A7%DB%8C%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D8%A7%D8%A8/
5. Green, N. (2019). *The Persianate world: The frontiers of a Eurasian lingua Franca*. University of California Press.
6. Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Stanford University Press.
7. Forbes, H. D. (2019). *Multiculturalism in Canada*. University of Toronto.
8. Shariati, A. (1979). *On the sociology of Islam*. Mizan Press

9. Smith, A. D. (1998). *Nationalism and modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism*. Routledge.
10. Yarshater, E. (Ed.). (1983). *The Cambridge history of Iran, Volume 3: The Seleucid, Parthian, and Sasanian periods*. Cambridge University Press.
11. Kymlicka, W. (1996). *Multicultural Citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford University Press.
12. Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*. Cornell University Press.

Received: 27.09.2024
Revised: 20.11.2024
Accepted: 29.12.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/378-382

Laman Musayeva
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
master student
https://orcid.org/0009-0003-4797-0004
musayevsleman2002@gmail.com

Effect of Corporate Sustainability on Firm Outcomes

Abstract

Corporate sustainability significantly impacts financial and non-financial outcomes of firms. Companies that focus on environmental, social, and governance (ESG) practices can build trust among investors, customers, and other stakeholders, leading to long-term increases in market value and profitability. Sustainable business strategies enhance operational efficiency, reduce costs, and help manage risks. Additionally, companies investing in corporate social responsibility (CSR) initiatives can improve brand value and customer loyalty. Firms with strong ESG performance also tend to attract and retain talented employees, boosting innovation and overall organizational performance. Some studies suggest that sustainability strategies may have short-term financial costs, but in the long run, they contribute to competitive advantage and business resilience. Corporate sustainability fosters long-term value creation by aligning business operations with environmental and social considerations. Companies that integrate sustainability into their core strategies often experience improved stakeholder relationships, enhanced risk management, and greater resilience against market fluctuations. A strong commitment to ESG principles can lead to innovation in products and processes, driving efficiency and opening new market opportunities. Sustainable firms also benefit from regulatory compliance, avoiding legal and reputational risks associated with environmental violations or unethical practices.

Keysword: *corporate sustainability, firm performance, stakeholder engagement, profitability, investor relations*

Ləman Musayeva
Azerbaijan State University of Economics
magistrant
https://orcid.org/0009-0003-4797-0004
musayevsleman2002@gmail.com

Korporativ davamlılığın firma nəticələrinə təsiri

Xülasə

Korporativ davamlılıq firmaların maliyyə və qeyri-maliyyə nəticələrinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Ətraf mühit, sosial və idarəetmə (ESG) təcrübələrinə diqqət yetirən şirkətlər investorlar, müştərilər və digər maraqlı tərəflər arasında inam yarada bilər ki, bu da bazar dəyərinin və gəlirliliyin uzunmüddətli artmasına səbəb olur. Davamlı biznes strategiyaları əməliyyat səmərəliliyini artırır, xərcləri azaldır və riskləri idarə etməyə kömək edir. Bundan əlavə, korporativ sosial məsuliyyət (KSM) təşəbbüslərinə sərmayə qoyan şirkətlər marka dəyərini və müştəri loyallığını yaxşılaşdıra bilər. Güclü ESG performansı olan firmalar, həmçinin innovasiyaları və ümumi təşkilati performansı artıraraq, istedadlı işçiləri cəlb etməyə və saxlamağa meyllidirlər. Bəzi tədqiqatlar göstərir ki, davamlılıq strategiyaları qısamüddətli maliyyə xərclərinə malik ola bilər, lakin uzunmüddətli perspektivdə onlar rəqabət üstünlüyünə və biznesin davamlılığına töhfə verir. Korporativ davamlılıq biznes əməliyyatlarını ətraf mühit və sosial mülahizələrlə uyğunlaşdırmaqla uzunmüddətli dəyər yaratmağa kömək edir. Davamlılığı öz əsas strategiyalarına inteqrasiya edən şirkətlər tez-tez maraqlı tərəflərlə əlaqələrin yaxşılaşdırılması, inkişaf etmiş risklərin idarə edilməsi və bazar dalğalanmalarına qarşı daha çox dayanıqlılıq hiss edirlər.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

ESG prinsiplərinə güclü sadiqlik məhsul və proseslərdə innovasiyalara, səmərəliliyin artırılmasına və yeni bazar imkanlarının açılmasına səbəb ola bilər. Davamlı firmalar həmçinin ekoloji pozuntular və ya qeyri-etik təcrübələrlə bağlı hüquqi və reputasiya risklərindən qaçaraq tənzimləyicilərə uyğunluqdan faydalanır.

Açar sözler: *korporativ davamlılıq, firma performansı, maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi, gəlirlilik, investor əlaqələri*

Introduction

In today's business landscape, a company's long-term success depends not only on financial performance but also on its commitment to environmental and social responsibilities. Organizations that integrate sustainability into their business models can better adapt to changing market conditions and manage risks more effectively. Minimizing environmental impact, prioritizing ethical governance, and fulfilling social responsibility obligations enhance corporate competitiveness. At the same time, this approach helps build trust among customers, investors, and other stakeholders. With increasing regulatory requirements and public expectations, adopting sustainable business strategies positively influences firms' financial stability and reputation in the global market. Embracing sustainability allows companies to create long-term value while addressing societal and environmental challenges. Businesses that adopt responsible practices often gain a competitive edge by improving efficiency, reducing costs, and fostering innovation. Sustainability-driven firms are more resilient to economic disruptions, as they proactively mitigate risks associated with resource scarcity, climate change, and regulatory shifts.

Moreover, organizations that prioritize ethical leadership and transparency strengthen their relationships with stakeholders, leading to greater brand loyalty and investor confidence. As consumer preferences increasingly favor sustainable products and services, companies that align with these expectations can expand their market reach and drive revenue growth. Beyond financial benefits, sustainability initiatives contribute to employee engagement and workplace culture, attracting top talent and enhancing overall productivity. By integrating long-term environmental and social goals into their strategic planning, firms not only enhance their reputation but also ensure continued success in an evolving business environment.

Research

In an increasingly dynamic and competitive business environment, corporate sustainability has become a key driver of long-term success. Companies that integrate sustainable practices into their operations not only contribute to environmental and social well-being but also gain strategic advantages in the marketplace (Valentine, S., & Fleischman, G.,2008:p.159). As consumer awareness grows and regulatory frameworks evolve, businesses are under greater pressure to adopt responsible practices that enhance their reputation and operational efficiency. Sustainable initiatives can lead to cost savings, risk reduction, and innovation, positioning firms for sustained growth. By aligning business strategies with sustainability principles, companies can strengthen stakeholder trust, improve financial resilience, and secure a competitive edge in their industry. Companies that embrace corporate sustainability often experience enhanced operational performance and long-term profitability (Zairi, Peters, 2002, p. 174). By implementing resource-efficient processes, businesses can lower production costs while minimizing environmental impact. Additionally, sustainable practices encourage innovation, leading to the development of eco-friendly products and services that align with shifting consumer preferences (Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası).

Beyond cost savings, sustainability strengthens brand reputation and fosters loyalty among customers, investors, and employees. Firms that demonstrate a commitment to ethical governance and corporate responsibility are more likely to attract long-term investments and strategic partnerships. As global regulations become stricter and market expectations evolve, businesses that proactively integrate sustainability into their core strategies gain a distinct competitive advantage (Kərimov, 2014). Moreover, sustainability plays a crucial role in risk management by helping companies anticipate and adapt to environmental and social challenges. Organizations that prioritize

sustainable development are better equipped to navigate economic uncertainties, supply chain disruptions, and regulatory changes. This proactive approach not only enhances business resilience but also drives sustainable growth in an ever-changing corporate landscape (Azərbaycan Korporativ İdarəetmə Layihəsi, Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası, 2006).

Table 1. Impact of Corporate Sustainability on Business Outcomes

Metric	Sustainable Companies (Average)	Non-Sustainable Companies (Average)
Increase in Revenue (%)	12.5	6.1
Reduction in Operational Costs (%)	18.3	7.5
Customer Loyalty Growth (%)	22.1	9.3
Investor Confidence Increase (%)	15.4	5.8
Employee Retention Improvement (%)	20.7	10.2
Market Share Growth (%)	10.8	4.6
Regulatory Compliance Rate (%)	95.2	78.4

Source: Sebastian, A., & Malte, B. (2010). *Understanding the influence of corporate social responsibility on corporate identical performance link.* Strategic Management Journal, 18(4), 303-319.

The table "Impact of Corporate Sustainability on Business Outcomes" highlights the significant differences in performance between sustainable and non-sustainable companies. Sustainable firms tend to experience higher revenue growth, with an average increase of 12.5%, compared to 6.1% for non-sustainable companies (Valentine, Fleischman, 2008, p. 159). This suggests that sustainability strategies contribute to enhanced financial performance by attracting more customers and investors. Operational cost reduction is another key benefit, as sustainable businesses report an 18.3% decrease in costs, while non-sustainable firms achieve only 7.5%. This indicates that efficient resource management and environmentally friendly practices lead to cost savings. Customer loyalty is notably stronger among sustainable firms, with a 22.1% growth rate, compared to 9.3% for non-sustainable businesses. This reflects the growing consumer preference for ethical and environmentally responsible brands. Similarly, investor confidence is significantly higher for sustainable companies (15.4%) than for non-sustainable ones (5.8%), showing that sustainability enhances corporate reputation and long-term investment appeal (Azərbaycan Mərkəzi Bankı, 2005).

Employee retention rates also improve with sustainability initiatives, as firms adopting responsible practices see a 20.7% improvement, compared to only 10.2% for non-sustainable businesses (Zairi, Peters, 2002, p. 174). This suggests that ethical workplaces attract and retain top talent. Additionally, market share growth is more pronounced for sustainable firms (10.8%) than for non-sustainable ones (4.6%), indicating that businesses that integrate sustainability into their strategy gain a competitive edge. Lastly, regulatory compliance is significantly higher among sustainable companies (95.2%) compared to non-sustainable ones (78.4%), reducing legal risks and enhancing corporate stability. Overall, the data demonstrates that corporate sustainability is not only beneficial for social and environmental reasons but also plays a critical role in improving financial performance, brand reputation, and competitive advantage. Companies that prioritize sustainability not only contribute to environmental preservation but also achieve significant operational improvements (Sebastian, Malte, 2010, p. 303). Reducing carbon emissions, optimizing energy consumption, and minimizing waste result in cost savings and regulatory compliance, reinforcing business efficiency. Sustainable firms report higher waste reduction rates and greater improvements in energy efficiency, enabling them to operate with lower resource dependency and increased resilience against market fluctuations.

Water conservation is another crucial aspect of corporate sustainability, as firms adopting responsible water management strategies experience notable reductions in consumption, lowering operational expenses and mitigating environmental risks. Additionally, employee productivity tends to be higher in sustainable organizations, as ethical practices and corporate responsibility initiatives enhance workplace morale and engagement. Brand reputation also plays a vital role in business success. Companies with strong sustainability commitments often receive higher brand trust scores, which translate into better customer retention and loyalty. Consumers are increasingly drawn to businesses that align with environmental and ethical values, making sustainability a key differentiator in competitive industries (Abasova, 2008, p. 23). Moreover, sustainable companies benefit from a higher customer retention rate, as their responsible business approach fosters long-term consumer relationships. By addressing environmental and social concerns, firms can strengthen their market position while meeting stakeholder expectations (Windsor, 2001).

Conclusion

Corporate sustainability has evolved from a voluntary initiative into a fundamental strategy for long-term business success. Companies that integrate sustainability practices into their operations benefit from increased financial performance, improved operational efficiency, and stronger stakeholder relationships. By reducing environmental impact, optimizing resource usage, and fostering social responsibility, businesses not only enhance their reputation but also secure a competitive edge in the market. The data suggests that sustainable companies experience higher revenue growth, reduced operational costs, and greater customer loyalty compared to non-sustainable firms. Additionally, factors such as brand reputation, employee retention, and investor confidence significantly improve when businesses commit to sustainability.

These advantages contribute to long-term resilience and business stability, ensuring firms remain relevant in an increasingly competitive and environmentally conscious world. Furthermore, as regulatory frameworks tighten and consumer expectations shift towards responsible business practices, companies that fail to adapt may face financial and reputational risks. Sustainability is no longer just an ethical obligation but a key determinant of business longevity. Firms that embrace sustainable strategies are better positioned to navigate economic uncertainties, attract investments, and build lasting relationships with customers and stakeholders. In conclusion, corporate sustainability is a driving force behind business growth, innovation, and long-term profitability. Companies that proactively integrate environmental, social, and governance (ESG) principles into their strategies are more likely to thrive in the evolving global market, ensuring both financial success and a positive societal impact.

Reference

1. Abasova, S. H. (2008). *Korporativ idarəetmə [Corporate Governance]*. Mühazirələr toplusu.
2. Azərbaycan Korporativ İdarəetmə Layihəsi, Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası. (2006). *Korporativ idarəetmə layihəsi.*
3. Azərbaycan Mərkəzi Bankı. (2005). *Korporativ idarəetmə standartları.*
4. Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası. (n.d.). *Azərbaycan Korporativ İdarəetmə Layihəsi*. 2121 Pennsylvania Prospekti.
5. Kərimov, E. (2014). *Azərbaycan Korporativ (Şirkətlər) Hüququ*. Bakı: Qanun Nəşriyyatı.
6. Sebastian, A., & Malte, B. (2010). *Understanding the influence of corporate social responsibility on corporate identical performance link.* Strategic Management Journal, 18(4), 303-319.
7. Valentine, S., & Fleischman, G. (2008). *Ethics programs, perceived corporate social responsibility and job satisfaction.* Journal of Business Ethics, 77(2), 159-172.
8. Windsor, D. (2001). *The future of corporate social responsibility.* The International Journal of Organizational Analysis, 9(3), 225–256.
9. Zairi, M., & Peters, J. (2002). *The impact of social responsibility on business performance.* Managerial Auditing Journal, 17(4), 174-178.

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

Received: 13.09.2024
Revised: 21.11.2024
Accepted: 07.01.2025
Published: 28.02.202

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/383-387

Anar Aghamaliyev
Azerbaijan State Oil and Industry University
master student
https//orcid.org/0009-0009-1005-7290
anaraghamaliyev7@gmail.com

Business and Culture: Navigating Cross-Cultural Marketing in the Age of Globalization

Abstract

The rising prominence of globalization has been a consistent influence on how international companies approach the question of marketing. While globalization has undeniably opened many doors for companies to expand their horizons, the subsequent shift in the commercial landscape of the world has caused a ripple effect on all business-related practices, ranging from logistics to brand management. This phenomenon has only grown more influential and difficult to overlook with the continuous surge in technological advancement of the past century. The incessant leaps in technology have found new ways of breaking down the previously established boundaries between international trade actors. The ability to communicate across immeasurable distances introduced new ways of reaching customers, which subsequently led to the progressing relevance of international marketing. The companies that were unable to adapt to the new world order ended up ceasing to function, while the ones that caught up with the new wave of business communications enjoyed newfound success. Given the everlasting impact of globalization, our society has grown more connected than ever before, which makes the matter of being able to communicate through our existing cultural boundaries all the more important.

This study emphasizes how globalization has diluted the cross-cultural boundaries between different countries to such an extent that most products and services have become standardized to appeal to the most common denominator. This paper examines how standardization has lost its initial appeal and the cultural countermovement that has followed. It also examines how such practices as localization and adaptation are currently being employed by organizations in order to recapture the favor of an average consumer who is no longer interested in products bereft of any presence of their cultural identity. Additionally, it puts forward existing real-life examples that underline how abandoning standardization practices in favor of employing a more locally oriented approach to achieve global success has paid off.

Keywords: *globalization, localization, adaptation, cross-cultural boundaries, standardization*

Anar Ağamalıyev
Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti
magistrant
https//orcid.org/0009-0009-1005-7290
anaraghamaliyev7@gmail.com

Biznes və mədəniyyət: qloballaşma dövründə mədəniyyətlərarası marketinqdə naviqasiya

Xülasə

Qloballaşmanın artan əhəmiyyəti beynəlxalq şirkətlərin marketinqə yanaşmasına davamlı təsir göstərmişdir. Qloballaşma şirkətlərin öz üfüqlərini genişləndirməsi üçün bir çox qapılar açsa da, dünyanın ticarət mənzərəsində baş verən dəyişikliklər bütün biznes fəaliyyətlərinə — logistikadan brend idarəçiliyinə qədər — dalğavari təsir göstərmişdir. Bu fenomen, son əsrdə texnoloji inkişafın sürətlənməsi ilə daha da təsirli və nəzərəçarpan olmuşdur.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Texnologiyada baş verən davamlı sıçrayışlar beynəlxalq ticarət subyektləri arasındakı əvvəlcədən mövcud olan sərhədləri aşmaq üçün yeni yollar təqdim etmişdir. Uzaq məsafələrdən ünsiyyət qurmaq qabiliyyəti müştərilərə çatmağın yeni üsullarını ortaya çıxarmış və bunun nəticəsində beynəlxalq marketinqin əhəmiyyəti artmışdır. Yeni dünya düzəninə uyğunlaşa bilməyən şirkətlər fəaliyyətini dayandırmış, əksinə, biznes kommunikasiyasındakı bu yeni dalğaya uyğunlaşanlar yeni uğurlar əldə etmişdir. Qloballaşmanın davamlı təsiri nəzərə alındıqda, cəmiyyətimiz heç vaxt olmadığı qədər bir-biri ilə əlaqəli hala gəlmişdir və mövcud mədəni sərhədlərimizi aşaraq ünsiyyət qurmaq bacarığı daha da vacib olmuşdur.

Bu araşdırma qloballaşmanın müxtəlif ölkələr arasındakı mədəni sərhədləri o qədər zəiflətdiyini vurğulayır ki, əksər məhsul və xidmətlər ən geniş auditoriyaya xitab etmək üçün standartlaşdırılmışdır. Bu məqalə standartlaşdırmanın ilkin cəlbediciliyini necə itirdiyini və bunun nəticəsində yaranan mədəni əks-hərəkatı araşdırır. Eyni zamanda təşkilatların lokalizasiya və adaptasiya kimi yanaşmalardan istifadə edərək artıq öz mədəni kimliyindən məhrum məhsullara maraq göstərməyən orta statistik istehlakçının rəğbətini yenidən qazanmağa çalışdıqlarını tədqiq edir. Bundan əlavə, qlobal uğura nail olmaq üçün standartlaşdırma təcrübələrindən imtina edərək daha lokallaşdırılmış yanaşmalar tətbiq edən şirkətlərin real həyatda əldə etdiyi müsbət nəticələri vurğulayan mövcud nümunələri təqdim edir.

Açar sözlər: *qloballaşma, lokalizasiya, adaptasiya, mədəni sərhədlər, standartlaşdırma*

Introduction

Background and Context

In order to distinguish the ways in which globalization has impacted the way organizations of today approach marketing, it's important to put the phenomenon in historical context. Societies of the past weren't too different from their successors and had always had great fascination with what can be found over the horizon. We can trace the beginnings of international global trade being formed all the way back to the 15th-16th centuries, when European explorers successfully breached new geographical borders in order to expand trade routes of existing empires. This caused the formation of new trade relations as well as a surge in the diversity of new products. As new innovative means of transportation started to take center stage during the Industrial Revolution and leading up to the development of new means of communication and production during the 20th century, the world experienced unprecedented changes that breached preexisting regional barriers and promoted economic integration. Political, cultural, and economic elements forged the new world order, where countries have grown to be increasingly dependent on one another for resources in order to function properly. As of 1989, right when the Iron Curtain finally fell, globalization as we know it today started to form (Ramya & Sivam, 2024).

Due to such a high level of friction between so many international actors, average consumers with different cultural, economic, and societal attributes were presented with the same products. One thing became apparent to many successful organizations, and it's that human needs transgress individual differences. This approach eventually led to the standardization of products and their attributes. The driving focus became utility and universal appeal as opposed to cultural distinction. This led to the philosophy of the eradication of any elements that could be "alienating" to any particular customer demographic. In today's day and age, however, we can observe how the evolving influence of social media channels has propelled consumers to share their lived experiences and the ways in which it disagrees with standardization practices. Such a cultural trend allowed people to push for adaptation to their varying ways of living. This paper examines how the aforementioned development has created a countermovement in response to globalization. Additionally, it contributes to the currently circulating discourse surrounding cultural identity and global consumerism and delivers practical ideas of how organizations can approach the issue practically (Dave, 2017).

Research Objective

The primary goals of this study are to dissect the manner in which globalization has shaped the way organizations approach marketing and the counter-movement that is motivated by consumers who want to see the elements of their cultural identity adopted. With respect to current consumer

trends, the study aims to find the common ground between consumer expectations for more distinction and corporate limitations to address all facets of human identity. The study aims to answer whether standardization is as effective as it has ever been or whether adaptation should replace it as the default strategy for international organizations. Furthermore, this paper seeks to examine the extent of Western influence on the global cultural discourse and how such a trend interacts with countries that exist in different cultural dimensions. Additionally, one of the primary objectives consists in discerning what approach makes or breaks efficient multicultural marketing strategies so that organizations can approach the process of global integration with a greater degree of care by addressing proper avenues of development (Vaddadi & Thandava, 2019).

Innovation and Contribution

This study advances the understanding of the relationship between globalization and corporate marketing and offers practical solutions for potential international organizations to confront the lack of cultural understanding of the desired regions for expansion. This paper puts forward the idea that with respect to the differences in cultural dimensions as well as proper understanding of what does appeal to the most common denominator, organizations don’t have to make grand concessions while simultaneously being inclusive of fundamental differences inherent to potential new markets. The primary contribution of this article is to highlight the importance of navigating the strive for universal appeal while leveraging cultural differences. The end goal is to help organizations decide what approach is more suitable for them and whether the “act locally, think globally” philosophy can aid them in the future (Khan & Khan, 2022).

Research

This study examines the extent to which globalization and cultural identity are connected through the application of such strategic marketing concepts as adaptation, localization, and glocalization principles. This theoretical foundation can allow us to approach the subject matter critically. In order to address the challenges of cultural integration, this research examines real-world examples and applies a theoretical lens in order to exemplify what about a particular case is practically feasible (Anendya, 2024).

Case Study Analysis

The applied case study is used to analyze whether standardization can be ineffective and how a situation can be salvaged by alternative means.

Case Study

Prior to 1996, McDonald’s didn’t have any outlets in the Indian subcontinent. With a population of almost a billion people, India has always been regarded as a very important potential market for any company that was serious about becoming a global actor. Missing out on such a potentially lucrative market when one of McDonald’s biggest competitors, KFC, had already opened its first outlet there a year prior. The main disadvantage McDonald’s had was the fact that, unlike KFC, an important chunk of its menu was comprised of beef, the consumption of which was prohibited by the most widespread religion in the region, Hindu. Not to mention that certain states had made cow slaughter illegal. The Muslim population that can consume meat couldn’t consume pork products for the same reason. In addition, it’s worth considering that a significant chunk of Indian population is also vegetarian and, therefore, can’t consume meat products at all. In this particular case, McDonald’s couldn’t exactly go forth with their standardization like they had been doing so far and had to improvise. Beef and pork products were off-limits completely, and McDonald’s wasn’t exactly popular for its vegetarian products at the time either. Therefore, the company had to itemize and get creative (Vanham, 2019).

Solution

McDonald’s decided to employ an adaptation strategy. The company completely erased beef and pork from its menu for the aforementioned reasons. Instead of its standard menu, McDonald’s decided to tailor the new menu to the dietary restrictions of the Indian market. McDonald’s had conducted proper research and decided to introduce a new Big Mac variant, “Maharaja Mac,” which substituted beef for lamb initially but now is made with chicken. Upon its introduction, it became a bestseller

among the local consumers, but that wasn't the end to McDonald's localization practices (Ewah & Osang, 2018).

With the successful integration of Maharaja Mac, McDonald's decided to itemize further by addressing other areas of improvement. The company introduced a range of new burger variants, such as McAloo Tikki, McVeggie, McEgg, Veg Maharaja Mac, and so on. All of these new options addressed the customer demand for vegetarian options as well.

Further down the line, McDonald's decided to introduce different serving areas and kitchens for vegetarian and meat items. This was done in order to bring people's attention to the existence of the vegetarian options in the first place and eradicate any possible confusion regarding the distinction between the two. They decided to color code vegetarian serving areas with green and meat areas with red in order to underline the differences. Additionally, they adapted the prices accordingly, understanding that many areas of India weren't the most affluent demographics and couldn't exactly afford its original prices, as evidenced by the fact that the more expensive items on their menu are in the ₹200+ range, which is a dollar equivalent of $2.31 (Czapla, Glinkowska-Krauze, & Chebotarov, 2023).

Conclusion

As a result, McDonald's had successfully integrated into the Indian market through the use of adaptation and localization strategies. They understood the importance of cultural and religious practices of the local consumers and adapted accordingly. They not only addressed the underlying issue of dietary restrictions but also understood that the economic disparity had to be taken into account as well. Overall, McDonald's integration into the Indian market was an overall success, thanks to their efforts to properly localize.

The impact of globalization on how companies approach marketing to this very day cannot be understated. The eradication of cultural boundaries is a continuous process, and its impact continues to shape business practices and consumer perceptions. However, it becomes increasingly clear that most products on the market shelf can no longer move forward with a one-size-fits-all approach. Given how the case study used had occurred all the way back in 1996, one cannot help but wonder if people have been looking for corporate entities to recognize their cultural distinctions all along. The existing dichotomy of practical homogeneity that many organizations have been practicing for the past few decades and cultural and identity-driven differences doesn't have to exist. There is a way to both appeal to majorities and integrate their differences practically, as long as businesses approach the subject matter with a great degree of care.

Declarations

The manuscript has not been submitted to any other journal or conference.

Study Limitations

One might find the case study example to be antiquated. With the existence of such social media channels as YouTube, TikTok, and X (formerly known as Twitter), the corporate integration into a new territory might look quite different due to a greater scale of scrutiny it might be put under.

References

1. Anendya, A. (2024). *Why Cross-Cultural Marketing is Essential for Global Brands?*
2. Czapla, T., Glinkowska-Krauze, B., Chebotarov, V., & Chebotarov, I. (2023). *Cross-cultural marketing management: foundations of formation, content, and role in the development of the information economy.*
3. Dave, B. (2017). *Cross-Cultural Marketing: Adapting Strategies for Global Markets.*
4. Ewah, S., & Osang, J. E. (2018). *Influence of Cross Cultural Differences on International Marketing.*
5. Khan, M., & Khan, M. (2022). *"I'm Lovin' It" — Around the World: A case study of McDonald's "Glocalization".*
6. Ramya, B. & Sivam, K. R (2024). *A Study on the Impact of Globalization on Cross-Cultural Marketing Products Among Consumers.*
7. Vaddadi, K. M. & Thandava, S. (2019). *Cross-cultural marketing challenges in global environment.*

8. Vanham, P. (2019). *A brief history of globalization*.

Received: 15.10.2024
Revised: 17.11.2024
Accepted: 04.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/388-391

Tura Quliyeva
Azərbaycan Universiteti
https://orcid.org/0009-0009-4224-025X
tura.guliyeva@student.au.edu.az

Neft və qazçıxarma şirkətlərinin informasiya təhlükəsizliyinə təhdidlər

Xülasə

Hücumlar və daxili təhdidlər şirkətin həm maddi, həm də qeyri-maddi aktivlərini risk altında qoyur. Avadanlıqlarla bağlı problemlər istehsal prosesini dayandırmaq və ətraf mühiti çirkləndirmək təhlükəsi yaradır ki, bu da milyonlarla dollar itki ilə nəticələnir və ictimai etirazların artmasına səbəb olur. Qlobal və milli iqtisadiyyatlar üçün kritik əhəmiyyətinə görə kibertəhlükəsizlik neft və qaz sənayesi üçün əsas prioritetdir. Sənayenin rəqəmsal transformasiyası tam sürətlə davam edir. IoT cihazları, ötürülən məlumatların həcmi, yeni İT həllərinin inteqrasiyası və avtomatlaşdırılmış proseslərə nəzarət sistemləri kibertəhlükəsizlik təhdidlərinin artmasına səbəb olur. Sənaye müəssisələrinin aktivləri həm kibercinayətkarlar, həm də ayrı-ayrı dövlətlərin xüsusi xidmət orqanları tərəfindən həyata keçirilən getdikcə daha çox mürəkkəb hücumların hədəfinə çevrilir. Hücuma məruz qalan şirkət istehsalın dayanması, avadanlıqların zədələnməsi, daxili xidmətlərin pozulması və məlumat sızması ilə üzləşə bilər. Buna görə də, informasiya aktivlərinin mühafizəsi üzrə standart tədbirlərlə yanaşı, avtomatlaşdırılmış proseslərə nəzarət sisteminin təhlükəsizliyini təmin edən tədbirlər də nəzərdən keçirilməlidir.

Açar sözlər: *kibertəhlükəsizlik, sənaye müəssisələri, neft və qaz sənayesi, hücumlar*

Tura Guliyeva
Azerbaijan University
https://orcid.org/0009-0009-4224-025X
tura.guliyeva@student.au.edu.az

Threats to Information Security of Oil and Gas Companies

Abstract

Attacks and inside threats put both tangible and intangible assets of the company at risk. Problems with equipment threaten to stop the production process and pollute the environment, which results in millions of dollars in losses and leads to increase public protests. Due to its critical importance for global and national economies, cybersecurity is a top priority for the oil and gas industry. The digital transformation of the industry is in full swing. IT devices, the volume of transmitted data, the integration of new IT solutions and automated process control systems lead to an increase in cybersecurity threats. The assets of industrial enterprises are becoming the target of increasingly sophisticated attacks carried out by both cybercriminals and special services of individual states. A company that is attacked may face production shutdowns, equipment damage, disruption of internal services and data leakage. Therefore, in addition to standard measures for the protection of information assets, measures to ensure the security of the automated process control system should also be considered.

Keywords: *cybersecurity, Industrial enterprises, oil and gas industry, attacks*

Giriş

Neft və qaz sənayesi ehtiyatların tükənməsi və qiymətlərin düşməsindən tutmuş informasiya və məlumatların idarə edilməsi sistemlərinə qədər müxtəlif sahələrdə mürəkkəb problemlərlə üzləşir.

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Sənaye rəqəmsallaşma və avtomatlaşdırma kimi yeni texnologiyalara tez zamanda qoşuldu, bu da xərcləri azaltmağa və qərar qəbul etməyə kömək edə bilər. Bununla belə, neft və qaz sənayesinin qarşısında informasiya təhlükəsizliyinin idarə edilməsi kimi çətin vəzifə durur.

Kiberhücumların potensial nəticələri əsasən kibercinayətkarlar və onların məqsədlərindən asılıdır. Məsələn, dövlət tərəfindən dəstəklənən bəzi xüsusi hallarda rəqiblər və ya hakerlər məxfi məlumatların açıqlanmasında maraqlıdırlar. Digər tərəfdən, təxribat daha çox haktivistlərdən qaynaqlanır (məsələn, 2013-cü ildə #OpPetrol Əməliyyatı) (Alastair Stevenson).

Hücum uğurlu alınarsa, şirkətin üzləşə biləcəyi bəzi risklər aşağıdakılardır:

• İstehsal müəssisənin bağlanması;
• Avadanlıqların zədələnməsi;
• Bir sıra məhsullara texnoloji müdaxilə;
• Uyğunsuz məhsul keyfiyyəti;
• Aşkar edilməmiş dağılmalar;
• Yaralanma və ya hətta ölümlə nəticələnən təhlükəsizlik qaydalarının pozulması.

Hakerlər məlumat toplamaq üçün casus proqramlardan istifadə edir, istehsala nəzarət sistemlərini zərərli proqramlarla yoluxdurur və ya nəzarət sistemləri vasitəsilə məlumat axınına mane olurlar və digər kiberhücumlar kibercinayətlər təşkil edir. Məsələn, 2014-cü ildə hakerlər yaxşı tədqiq edilmiş fişinq kampaniyaları və Trojan Atı hücumlarının təkmil versiyalarından istifadə edərək Avropadakı 50 neft və qaz şirkətinə hərtərəfli hücuma keçmişdilər (FireEye, 2023).

Kibercinayətkarların müəyyən edilməsinin kifayət qədər mürəkkəb olması təəccüblü deyil. ICS - CERT Sənaye Kiber Fövqəladə Hallara Müdaxilə Qrupununu (US Department of Homeland Security, 2015) məlumatlarına görə, 2015-ci il hücumlarının üçdə birindən çoxu naməlum "infeksiya vektoru"na malik idi. Müəyyən bir zamanda məlumatı silən virus 2012-ci ildə Yaxın Şərqin neft və qaz şirkətlərində 30.000 kompüteri yoluxdurmuş (Jim Finkle, 2016) – bu və ya digər formada hal-hazırda da görünməkdə davam edir.

Potensial kiberhücumların qarşısını almaq üçün neft hasilatı və təchizatının texnoloji zəncirində istehsalın hər bir addımında informasiya təhlükəsizliyinə ən çox ehtimal olunan təhdidləri başa düşmək lazımdır.

Tədqiqat

Bu əməliyyatda ən böyük risk şirkətin sahə məlumatlarına aiddir və birbaşa məlumat xərclərinin olmaması və ya görünən nəticələrin olmaması səbəbindən hücum uzun müddət aşkar edilmədən qala bilər. Məsələn, 2011-ci ildə Night Dragon kiberhücumunun (McAfee, 2011) arxasında duran hakerlər bir çox neft və qaz şirkətlərinin kəşfiyyat və ticarət məlumatlarını oğurlamaq üçün uzun illər ərzində proksi server parametrlərini deaktiv etmiş və uzaqdan idarəetmə alətlərindən istifadə etmişlər.

Mövcud kəşfiyyat işinin nisbətən əlverişli informasiya təhlükəsizliyi riski profilinə malik olmasına baxmayaraq, şirkətlər yeraltı təsvirin dəqiqliyini artırmaq və rəqəmsallaşdırmaq, saxlamaq və emal etmək yolu ilə getdikcə artan terabaytlıq seysmik məlumatların istifadəsinə yerləşdirmək üçün inkişaf etmiş cazibə dalğası sensorlarından getdikcə daha çox istifadə edirlər. Məsələn, CNOOC seysmik məlumatların emalı müddətini iki aydan bir neçə günə azaldıb və çox sayda saxlama klasterlərində miqyas alan açıq mənbəli, böyük məlumat tutumlu serverləri yerləşdirməklə yaddaş performansını 4,4 dəfə artırıb.

Bu cür proqram təminatının, yüksək performanslı hesablama və saxlama sistemlərinin genişləndirilməsi, şübhəsiz ki, məhsuldarlığın və gəlirin eksponensial artmasına imkan verəcəkdir. Lakin bu kəşfiyyat məlumatları real vaxt rejimində yaxınlıqdakı qazma planları, tamamlama layihələri və ehtiyat təxminləri kimi əməliyyatlara axmağa başlayanda kiberhücumun təsiri potensial gəlir itkisindən biznesin əhəmiyyətli dərəcədə pozulmasına qədər artacaq.

Quyunun işlənməsi

Neft və qaz dəyər zəncirində neft və qaz quyularının işlənməsi kiberhücumlara qarşı xüsusilə həssas bir əməliyyatdır. Birincisi, bütün maraqlı tərəflərin müxtəlif biznes məqsədləri operatorların vahid kibertəhlükəsizlik protokolundan istifadəsini çətinləşdirir, ikincisi, ekosistemə daxil olan

qazma qurğularının və alt sistemlərinin mikroprosessor avtomatlaşdırılması və idarəetmə sistemlərində sistem nasazlığı baş verə bilər.

Kiberhücumun şiddəti qazma əməliyyatları zamanı ən yüksək olur. İstər aktiv itkisi, biznes prosesinin pozulması, tənzimləyici cərimələr, nüfuzun zədələnməsi, istərsə də sağlamlıq, ətraf mühit və təhlükəsizlik hadisəsi olsun, bu mərhələ bütün risk kateqoriyaları üzrə ən yüksək gələcək fürsət xərclərinə malikdir. Açıq, neytral məlumat ötürmə protokollarından istifadə etməklə oflayn qazma əməliyyatlarının nisbi təhlükəsizliyinə baxmayaraq (məsələn, İşarələmə Dili üçün Wellsite Məlumat Ötürmə Standartı, WITSML), şirkət oxuna bilən quyu məlumatlarını mümkün qədər qorumalıdır.

Neft məhsullarının və qaz emalı məhsullarının istehsalı

Neft və qaz hasilatı əməliyyatı, ilk növbədə kibertəhlükəsizlik nəzərə alınmadığından köhnə aktiv bazasına görə kiber zəiflik baxımından ən yüksək yer tutur. Dünya üzrə dəniz aktivlərinin təqribən 42 faizinin 15 ildən çox yaşı var, neft və qaz şirkətlərinin yarısından azı öz şəbəkələrində monitorinq alətlərindən istifadə edir və bu şirkətlərin yalnız 14 faizinin təhlükəsizlik monitorinqi mərkəzləri tam fəaliyyət göstərir (Tim Heidar, 2016).

Yuxarıda təsvir edilən kibertəhlükəsizlik problemi əməliyyat mühitinin genişlənməsi və sistem provayderlərindən tutmuş sistem aqreqatorlarına qədər alət təminatçılarının dəyişən rolu ilə izah olunur və ya kəskinləşir. Böyük bir neft-qaz şirkətinin on minlərlə hasilat quyusu var və hər quyuda müxtəlif sənaye idarəetmə sistemləri var - quyulardakı sensorlardan, quyuda proqramlaşdırıla bilən məntiq nəzarətçilərinə, yerli idarəetmə mərkəzlərində SCADA sistemlərinə qədər (Yakovis, 2013).

Bundan əlavə, bu sərbəst birləşdirilən, lakin buna baxmayaraq, inteqrasiya olunmuş avtonom avtomatlaşdırma sistemləri getdikcə daha çox müəssisə resurslarının planlaşdırılması sistemləri ilə əlaqələndirilir. Qlobal neft və qaz hasilatının 75%-i resursların planlaşdırılması sistemləri tərəfindən idarə olunan dəyər zəncirinin bu hissəsi həm yuxarıdan (İT sistemləri), həm də aşağıdan (ənənəvi də əməliyyat texnologiyası sistemləri) kiber risklərlə üzləşir. Beləliklə, neft və qaz hasilatına kiberhücumun nəticələri həm yuxarı, həm də aşağı axın səviyyələrində sürətli təsirlərlə ciddi ola bilər. Daha mürəkkəb və ixtisaslaşdırılmış seysmik və qazma məlumatlarından fərqli olaraq, neft məhsullarının hasilatı, hazırlanması və daşınması istehsal proseslərinin parametrləri (adətən temperatur, axın, təzyiq, sıxlıq, sürət və s.) nisbətən asan başa düşülür və hakerlərə imkan yaradır (Yefremov, 2016).

Çox vaxt risklərin qarşısını almaq kiberhücumun nəticələri ilə mübarizə aparmaqdan daha asan və ucuz başa gəlir. Kiberdavamlı qalmaq üçün neft və qaz şirkətləri potensial hücumdan identifikasiya, qorunma, aşkarlama, riskə reaksiya və bərpa proseslərini əhatə edəcək şəkildə informasiya təhlükəsizliyini qurmalıdırlar (Bova, 2014).

Nəticə

Təhlükəsizlik tədbirlərinin həyata keçirilməsi, kritik və həssas sahələrin qorunması və təhdidləri aşkar etmək və onlara effektiv cavab vermək bacarığına sərmayə qoymaq şirkətlərə gələcək hücumların öhdəsindən gəlməyə kömək edəcək.

Bir şey aydındır ki, kibercinayətkarlar çox vaxt bir addım öndə olurlar və buna görə də şirkətlərin informasiya təhlükəsizliyi təhdidlərinin monitorinqində və onlara cavab məsələlərində sayıq və fəal olmaları çox vacibdir.

Ədəbiyyat

1. Alastair Stevenson. (2025). *Anonymous OpPetrol hacking campaign targets oil and gas sectors* https://www.v3.co.uk/v3-uk/news/2276288/oiland-gas-sector-warned-of-anonymous-oppetrol-hacking-campaign
2. FireEye. (2023). *Cyber threats to the Nordic region*. https://www.fireeye.com/content/dam/fireeye-www/global/en/current-threats/pdfs/rptnordic-threat-landscape.pdf
3. US Department of Homeland Security. (2015). *NCCIC / ICS - CER – 2015 year in review.* https://ics-cert.us-cert.gov/sites/default/files/Annual_Reports/Year_in_Review_FY2015_Final_S508C.pdf.

4. Jim Finkle. (2016). *Shamoon virus returns in new Saudi attacks after 4 - year hiatus*. www.reuters.com/article/cyber-saudi-shamoon-idUSL1N1DW05H
5. McAfee. (2011). *Global energy cyberattacks: Night Dragon*. www.mcafee.com/hk/resources/white-papers/wp-global-energy-cyberattacks-night-dragon.pdf
6. Tim Heidar. (2016). *Digital trenches: On the front lines of the cyber war*. www.fox-it.com/en/about-fox-it/corporate/news/65-oil-gas-companies-unprepared-major-cyberattack
7. Yakovis, L. M. (2013). *Ot yedinogo informatsionnogo prostranstva k yedinomu prostranstvu upravleniya proizvodstvom. Avtomatizatsiya v promyshlennosti*, 20-26. https://elibrary.ru/item.asp?id=18419873
8. Yefremov, A. A. (2016). *Yedinyye tsifrovyye prostranstva: v poiske balansa mezhdu integratsiyey i suverennost'yu*. Informatsionnoye pravo №3, 36-39. https://elibrary.ru/item.asp?id=27036305
9. Bova, V. V. (2014). *Kontseptual'naya model' predstavleniya znaniy pri postroyenii intellektual'nykh informatsionnykh system*. Izvestiya YUFU. Tekhnicheskiye nauki №7, 109-117. https://elibrary.ru/item.asp?id=21782588

Daxil oldu: 09.10.2024
Baxışa göndərildi: 03.12.2024
Təsdiq edildi: 22.01.2025
Çap olundu: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/392-406

Manser Messaouda
University of Oran 02, Mohamed Ben Ahmed
https://orcid.org/0009-0001-9034-1209
mansersouad19@gmail.com

An Exploratory (Field) Study of Parental Abuse in a Sample of Adolescents in Light of Certain Variables

Abstract

This study aims to investigate the degree and level of parental abuse experienced by adolescents, as well as to explore the potential influence of variables related to parents' social and educational background. The primary research question posed by the researcher is: *What is the level of parental abuse from the perspective of adolescents?* Employing a descriptive methodology, data were collected using a parental abuse scale designed by the researcher. The study was conducted on a sample of 1,130 students aged between 15 and 17 years, attending high schools in the First District of Tissemsilt. The results revealed that students experience a low-to-average level of parental abuse.

Keywords: *parental abuse, level of parental abuse, adolescents, parental social status, parental educational level*

Manser Messaouda
Oran 02 Universiteti, Mohamed Ben Ahmed
https://orcid.org/0009-0001-9034-1209
mansersouad19@gmail.com

Valideyn zorakılığının bəzi dəyişənlər baxımından yeniyetmələr nümunəsində tədqiqi (sahə tədqiqatı)

Xülasə

Bu tədqiqat yeniyetmələrin yaşadıqları valideyn zorakılığının dərəcəsini və səviyyəsini araşdırmaq, həmçinin valideynlərin sosial və təhsili ilə bağlı dəyişənlərin potensial təsirini araşdırmaq məqsədi daşıyır. Tədqiqatçının verdiyi əsas tədqiqat sualı belədir: Yeniyetmələr baxımından valideyn zorakılığının səviyyəsi necədir? Təsviri metodologiyadan istifadə edərək, tədqiqatçı tərəfindən hazırlanmış valideyn sui-istifadəsi şkalası ilə məlumatlar toplanmışdır. Tədqiqat Tissemsilt birinci rayonunda orta məktəblərdə oxuyan 15-17 yaş arasında olan 1130 şagird nümunəsi üzərində aparılıb. Nəticələr göstərdi ki, şagirdlər aşağı-orta səviyyədə valideyn zorakılığı ilə üzləşirlər.

Açar sözlər: *valideynlərin zorakılığı, valideyn zorakılığının səviyyəsi, yeniyetmələr, valideynin sosial vəziyyəti, valideynlərin təhsil səviyyəsi*

Introduction

Parental abuse is a widespread phenomenon affecting both males and females across all age groups. International studies estimate that nearly one billion children under the age of 18 experience some form of abuse, varying in degree across different societies depending on social, economic, and cultural factors. For instance, a study by Aber and Allen (1987), conducted as part of the Child Abuse Project at Harvard University, compared 91 abused children with 175 children from high social classes and 20 children from middle social classes, aged between 8 and 15. The findings showed that abused children were more dependent on others and exhibited higher levels of abuse.

The World Health Organization estimates that 40 million children under the age of 15 worldwide suffer from severe forms of parental abuse and require social and health care. Despite the global prevalence of parental abuse, reliable data on its magnitude remains scarce. Measuring the extent of the issue typically involves tracking incidence and prevalence rates.

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

For instance, in the United States, in 2012, 12 out of every 1,000 children were recorded as victims of parental abuse, with approximately 160,000 children suffering life-threatening injuries annually and 1,200 fatalities.

In contrast, developing countries report lower incidences due to the absence of dedicated reporting agencies and inadequate social services. Data from the National Child Abuse Center in the United States (2016) indicated that 180 cases of abuse are reported daily for every 1,000 children. Among these cases, 4.2% involved psychological abuse, 7.6% sexual abuse, 10.8% physical abuse, and 66.4% neglect, with 17.4% involving medical neglect. A 2011 report by the center highlighted a rise in child mortality due to physical abuse and neglect from 3.33% in 1995 to 4.82% in 2007.

Research

In the United Kingdom, 6,000 children were reported as victims of parental abuse in 2016. In India, 36% of mothers admitted to hitting their children with an object, 28% with their fists, 10% by kicking, and 29% by pulling their hair. Similarly, in the Arab world, the World Health Organization reported that 1.2 million children experienced some form of abuse in 2004. A UNICEF survey in Egypt found that 37% of children under 16 reported being hit or tightly bound by their parents, with 26% reporting injuries such as fractures. In Jordan, between 2000 and 2006, there were 2,290 documented cases of severe physical abuse. In Saudi Arabia, children face psychological abuse at a rate of 33.6%, followed by physical abuse at 25.3%, and neglect at 23.9%. Parental abuse in Algeria is one of the most alarming social issues, posing a severe threat to the fabric of society. Evidence suggests the increasing prevalence of this phenomenon, which is sometimes misconstrued as a method of upbringing within Algerian families. The danger is amplified by the high proportion of children in Algeria's population, with nearly two-thirds of the population under 16 years old, amounting to approximately 9.6 million children—about 30% of the total population. Experts argue that such a significant demographic requires proper care and attention as it represents the future generation.

Despite its existence, parental abuse remains a hidden issue in Algeria due to societal norms that tolerate parental physical and psychological discipline. As Dr. Amal Ben Dali aptly described, this "law of silence" continues to overshadow the plight of abused children, creating a barrier to addressing the issue.

Statistics reveal a worrying trend. In 2017, 3,000 children were reported as victims of abuse—a figure indicating the alarming scale of the problem. By 2018, cases had surged to over 16,000, including approximately 11,000 children who suffered physical violence (Bouredji, 2018, p.33). A study by the Ministry of National Solidarity recorded 3,124 cases of children exposed to physical and psychological harm in 2009, with 2,165 boys and 1,059 girls affected. By 2014, this number had risen to 6,151 cases, including 3,533 physical abuses, 663 sexual assaults, and 1,000 cases of neglect (Bouredji, 2018, pp.22–23).

An important observation is that most abused children receive no formal care or intervention from government institutions. Many cases, particularly those involving sexual abuse, neglect, or "mild" physical abuse that leaves no visible injuries, go unreported and undocumented. This lack of reporting is exacerbated by the stigma, shame, and secrecy surrounding such incidents. Victims, especially minors, often refrain from seeking help from healthcare, psychological, or judicial institutions.

Even when abuse cases are brought to the attention of care institutions, not all are officially documented or reported to authorities, such as the police or social services. Consequently, these institutions fail to provide the necessary protection, medical care, or legal actions against perpetrators (Abdul Latif, 2008, pp.13–15).

Addressing parental abuse in Algeria requires a multi-faceted approach, including awareness campaigns, strengthening legal frameworks, and improving reporting mechanisms to ensure the protection and well-being of vulnerable children.

Since only difficult and severe cases, which can have their causes and/or the identity of the abuser proven, are usually documented—cases that align with the legal and criminal definition of parental abuse, which often restricts itself to such extreme cases of abuse—official government statistics

represent only "a drop in the ocean" (Saad, 2013, p. 172). When compared to the true magnitude of the problem of parental abuse in many countries, Algeria's reality does not deviate from this framework.

Researchers have differed in defining the concept of parental abuse due to the ambiguity surrounding it, as it is a concept that lacks theoretical and procedural clarity. Al-Badayneh (2002) highlights several factors influencing the definition of parental abuse. The first factor is the determination of the social culture that defines behaviors deemed socially acceptable and deviant. Socially acceptable behaviors vary from one culture to another and even within the same culture. The second factor concerns the evolution of socially acceptable behaviors over time. Behaviors that were once deemed acceptable may now be unacceptable and vice versa. For instance, harsh corporal punishment in schools was previously considered acceptable but is now pedagogically prohibited. The third factor is tradition, which serves as a reference framework for judging behaviors as socially acceptable or unacceptable. Behaviors that gain social consensus are judged based on this consensus rather than any other objective criteria (Ahmed, 2008, p. 26).

Although young children represent the age group most vulnerable to parental abuse, experts emphasize the need to also focus on adolescent minors, who are often victims of this type of domestic violence. The highest rates of physical violence occur among infants and toddlers, followed by adolescents. Adolescence is a critical stage in human development as it serves as the foundational period shaping an individual's personality. Al-Sherbini and Mansour (1998) note that:

"Parental experiences in an adolescent's life leave a significant impact on most aspects of their social, emotional, and even physical development. These years are critical, particularly in the relationship between the adolescent and their parents, as they are still dependent on them. The experiences gained during this period determine future attitudes and relationships with others" (Al-Sherbini and Mansour, 1998, p. 355).

Gelles and Cornell (1990) argue that the lack of attention to adolescent victims of parental violence may stem from societal perceptions that adolescents are active participants in some complicity regarding the violence directed at them. They also note that the physical size, strength, and challenging behaviors exhibited by most adolescents provoke violent behavior from their parents (Al-Badayneh, 2010, p. 19). Consequently, such violent interactions, rather than being perceived as abusive, are often viewed as legitimate methods of parental control.

Thus, adolescents who carry the accumulation of parental abuse experiences face relatively new challenges, situations, and conflicts during this period. Adolescence involves significant psychological, social, and physiological changes that generate needs, aspirations, and goals requiring fulfillment, as well as a pressing desire for independence, individuality, and the pursuit of self-identity as an autonomous being.

1. Concept of Parental Abuse: Child Abuse

The term **parental abuse** has undergone significant development, starting with the article by Dr. Kempe (1960), which addressed the "battered child syndrome" caused by parents. Subsequently, various definitions and theories emerged to understand and explain the phenomenon:

1.1. Linguistic Concept of Abuse

In *Al-Mu'jam Al-Waseet*, the term **"to abuse"** (*asa'a*) refers to committing something bad or doing harm. It is defined as failing to act properly, causing harm, or bringing disgrace. Both *Al-Mu'jam Al-Arabi* and *Lisan Al-Arab* agree that:

- **To abuse** (*asa'a*) means to perform a wrongful act.
- **Abuse** signifies causing harm or disgrace to others.
- **Abuse** is the opposite of kindness and refers to ugliness and hatred (Abu Jado, 2007, p. 86).

In this study, the term "abuse" refers to **maltreatment** (*maltraitance*) as per *Le Petit Larousse*. This term emerged recently, describing the mistreatment often directed at children and the elderly. It is derived from the French verb *maltraiter*, which originates from the Latin root *tractare* (Le Petit Larousse, 1987, p. 69). The term *maltreatment* is complex, and its diagnosis is often challenging. The Latin verb *tractare* was initially used in poetry to mean "drag violently" or "act harshly" and first appeared in 1550 in the sense of "treat violently" (Morrison, 1999, pp. 33-34).

1.2. Definition of Parenthood

Linguistically, parenthood derives from the verb *walada* (to give birth). It refers to a mother delivering a child or nurturing and raising them. According to *Al-Mu'jam Al-Wajeez*, **parent** refers to the father and mother, while **mother** refers specifically to the female parent (Muslimati, 2009, p. 681).

The term *parenthood* in its broader sense encompasses all actions, behaviors, and attitudes attributed to parents. In English, the term **Parenthood** signifies creating and maintaining relationships between parents and children. It represents the key to providing emotional security and a safe foundation for children, helping them regulate their emotions and develop desired growth patterns. It enables them to face life challenges (Al-Assali, Mohamed Adib, 2008).

In psychology, parenthood refers to:

"The emotional and secure responsiveness of parents in discovering and understanding the nature of their children's emotions, cooperating with them, valuing their identities, and allowing them to be themselves. This fosters children's progress across various life domains" (Pieron, 1999, p. 14).

1.3. Related Terms to Parental Abuse

The term **parental abuse** (*Child Abuse*) lacks a stable and universally agreed-upon Arabic translation. Some use the term **child harm** (* إيذاء الأطفال *) (Swain, 1988, p. 45), while many researchers previously used **child maltreatment** (*Child Maltreatment*). However, this term is considered less emotionally impactful than *child abuse* and is more general, describing all forms of mistreatment by parents.

Other terms include:

- **Neglected Child**, referring to a child deprived of care.
- **Psychological Battered Child**, referring to a child subjected to emotional torment.
- **Battered Child Syndrome**, used in psychiatric dictionaries and diagnostic manuals to denote maltreatment crises.
- **Domestic Violence** or **Violence Against Children**, which emphasize specific aspects of abuse.

Pieron (1999, p. 19) noted that these terms are synonymous and broadly describe the same concept, with each discipline emphasizing a particular aspect. Ahmed (2007) adds that the term **parental abuse** or **maltreatment** is commonly used in family studies to describe the various patterns of abuse children experience from their parents (Ahmed, 2007, p. 29).

The term **parental abuse** is widely used and is synonymous with **parental violence**, which is a form of domestic violence specifically targeting children under the age of 18 (Gustave, 2003, p. 112). Al-Badaineh (2002) confirmed that parental abuse refers to parental violations against children within the family. Some studies have limited the concept of child abuse to physical harm only, while others recognize it as encompassing various forms such as physical abuse, neglect, psychological abuse, and sexual abuse (Abu Jado, 2007, p. 99).

In this study, the term "parental abuse" will be used interchangeably with "parental maltreatment," as both address abuse originating from parents in its various forms.

1.4. Defining Parental Abuse linguistically

The concept of parental abuse has evolved significantly, with various definitions attempting to understand and interpret it:

- **Collmer and Park** define it as any physical harm caused to a child that is not accidental and results from parental actions violating societal norms regarding child treatment (Abdel-Moti & Qanawi, 2001, p. 282).
- The **Wipiste dictionary** describes it as physical or psychological cruelty intended to harm the child. This harm could involve physical acts, such as beating, or emotional abuse, such as deliberate humiliation or verbal insults (*Wikipedia*, "Maltraitance").

1.5. Operational Definitions of Study Variables

1.5.1. Operational Definition of Parental Abuse

Parental abuse refers to intentional or unintentional harm inflicted repeatedly upon children (minors under 18 years) within the family context, affecting their physical and psychological health. The following are the key types of abuse included:

- **Physical Abuse**:

Includes injuries like scratches, bruises, fractures, burns, or internal damage. Such harm may not necessarily result from a deliberate intention to cause injury but rather from harsh disciplinary methods or strict physical punishment. Indicators include bruises, cuts, marks from blows, strangulation, biting, violent grabbing, pulling hair, pinching, bone fractures, or burns. Even when injuries are not visible, such actions constitute abuse, reflecting excessive discipline or physical punishment.

- **Psychological Abuse**:

This involves repeated extreme or destructive behaviors from parents, making the child feel devalued, unloved, or unwanted. It disrupts emotional growth, mental health, and self-esteem. Examples include:

- Verbal abuse, such as insults, ridicule, or humiliation.
- Emotional neglect or rejection.
- Excessive criticism, threats, isolation, or indifference.
- Overindulgence or imposing responsibilities beyond the child’s capabilities.
- Discrimination, degradation, or character assassination.
- Any form of behavior based on hatred, rejection, or isolation.

In the current study, parental abuse is measured through a scale that evaluates abuse across these dimensions, with scores ranging from **64 to 192**.

Physical Abuse: This refers to any injury inflicted on a child that is not the result of an accident. Indicators include bruises, scratches, signs of beating, punches to the body, strangulation, biting, violent gripping, pulling hair, pinching, broken bones, burns, or internal injuries. Such abuse does not necessarily stem from an intentional desire to harm the child but is often the result of harsh disciplinary methods or strict physical punishment that leads to physical harm. Even if these practices do not result in visible wounds or fractures, they are considered abuse in themselves, reflecting excessive control and physical punishment.

- Psychological Abuse: This involves a repeated pattern of extreme and destructive behavior or actions by parents, which conveys to the child that they are flawed, unloved, unwanted, or worthless. This behavioral pattern attacks the child's emotional growth, psychological well-being, and sense of self-worth. It includes verbal abuse, discouragement, intimidation, isolation, rejection, overindulgence, mockery, criticism, neglect, devaluing, restricting freedom, damaging reputation, overburdening with responsibilities beyond their abilities, belittlement, and discrimination. Any form of ill-treatment that stems from hatred, rejection, or isolation falls under this category.

- Neglect Abuse: This is the failure of parents to provide developmental needs in areas such as health, education, emotional development, nutrition, housing, and safe living conditions, despite their ability to do so. It results in or has the potential to cause harm to the child’s physical, mental, moral, or social development. This includes failing to provide proper supervision and protection from harm whenever possible.

1.5.2. The Operational Concept of a School-Age Adolescent (in the current study): This refers to the stage during which an adolescent is enrolled in school and receiving education in the first or second year of high school, while still experiencing middle adolescence with its physical, emotional, psychological, and social changes. This study targeted the age group of 15–17 years, corresponding to the middle stage of adolescence.

2. The Problem Statement:

Parental treatment is a crucial factor in determining whether a school-age adolescent experiences psychological well-being or distress. When parental treatment is characterized by violence, harshness, humiliation, ridicule, disdain, and rejection, it poses a threat to the adolescent’s psychological adjustment both at school and in life. This leads to a world filled with anxiety, fear, tension, cruelty, violence,

deviance, and extremism. Conversely, when parental treatment embodies mutual respect, upholds the adolescent's humanity, safeguards their rights, helps them recognize their responsibilities toward themselves and others, fulfills their desires, and satisfies their psychological, social, cultural, health, and educational needs, it fosters psychological well-being, satisfaction, happiness, reassurance, and security (Ghazali, 2012, p. 39).

In this context, Hajjaj's study (2012) emphasized that the feeling of psychological adjustment among adolescents is strongly linked to parental treatment, and this relationship does not differ by gender. Secondary school students often exhibit behaviors that indicate they have not yet achieved full maturity, meaning they are still dependent on their families to meet their psychological, social, and academic needs. They face numerous challenges that hinder their academic performance, particularly during exam periods, which manifest as reduced performance, low self-confidence, and diminished self-efficacy. These issues prompt students to evaluate their academic results critically. If their results are poor and do not reflect their true potential, their self-esteem suffers, leading to heightened feelings of fear, insecurity, and anxiety about their surroundings and their families' high expectations. In such situations, and with other challenges that negatively impact students' mental well-being, the need for familial support to tackle these problems and cope with difficult circumstances becomes evident (Al-Munla, 2012, pp. 149–150).

Given the significant role of parental abuse in shaping the psychological and academic adjustment of secondary school adolescents, the researcher aims, through this study, to determine the extent of parental abuse experienced by students and its relationship with certain variables related to parents, such as their educational and social background, and students' characteristics, including age and gender.

The study was built upon a specific problem and research question outlined as follows:

Do school-age adolescents suffer from parental abuse?

This main question leads to the following sub-question:

1. **What are the levels of parental abuse from the perspective of school-age adolescents?**

3. Hypotheses:

One of the significant negative factors that profoundly affect an individual's mental health is parental abuse in its various forms. Despite the lack of societal attention to this issue, this dangerous phenomenon still affects children in different patterns, with long-lasting effects that extend into advanced stages of an individual's life, primarily due to the nature of the abuser, who is typically one or both parents. The impact of parental abuse is often more severe than that of any other person, as parents are expected to be the primary source of protection and care, not fear and threat. The feeling of safety, protection, and love is essential for the healthy psychological and social development of adolescents. It fosters self-confidence, belief in their abilities, and the potential for academic success. Constant protection from parents is a key requirement of adolescence, allowing the adolescent to develop a positive self-image and view of the outside world.

Based on this understanding, and given the researcher's interest in this field, the study emphasizes that achieving psychological well-being and academic adjustment for adolescents depends on proper parental treatment. There is no doubt that school-age adolescents, particularly those in the middle stage of adolescence, are the most vulnerable to the psychological, social, and cultural conditions resulting from parental abuse. Additionally, insights drawn from previous studies and the researcher's professional experience as a guidance counselor, dealing with students who face psychological issues, academic difficulties, and poor performance, led to the following hypotheses for the study:

1. **Do the study participants suffer from a high level of parental abuse?**

4. Study Methodology:

The researcher adopted a descriptive-analytical approach, as the nature of the topic requires gathering information to assess the level of parental abuse and its impact on certain variables among students. Through this approach, we can closely examine and analyze the reality of the situation.

5. Time and Spatial Boundaries of the Study:

Time and Spatial Boundaries of the Study:

5.1. Time Framework of the Study:

The study was conducted starting from the second semester of the 2021/2022 academic year.

5.2. Spatial Framework of the Study:

The study was conducted in secondary educational institutions within the Tissemsilt province (Algeria). It included students from the first and second years of secondary school across all specializations. To facilitate access to the sample in these schools (Mohamed Bouras Secondary School, Ikhwan Ma'akib Ammari Secondary School, and Nadhir Abdelkader Secondary School), guidance counselors working at these schools were consulted for distributing the questionnaires. Additionally, the researcher met with the sample group members at the school library and auditorium where she works.

5.3. Procedures for Implementing the Basic Study:

The current study was carried out in four secondary schools within the first district of the Tissemsilt Directorate of Education (Abdelhamid Mehri Secondary School, Bouras Mohamed Secondary School, Ammari Secondary School, and Nadhir Abdelkader Secondary School) after obtaining permission from the Directorate of Education, District No. 1 (see Appendix No. ___) starting from 04/02/2022. The application was conducted as follows: after printing a number of questionnaires, they were distributed and applied according to the agreed schedule (with the school principals and guidance counselors) in group settings within classrooms. The application process lasted for approximately 43 days.

The population involved in this study was a sample of first- and second-year secondary school students from Tissemsilt province. After confirming the psychometric properties of the study tools, the sample was selected purposively.

5.4. Characteristics of the Basic Study Sample:

The basic study sample consisted of 1,130 individuals. This was after receiving all completed questionnaires that met the requirements of the study. The following table illustrates the distribution of the sample based on the following characteristics: age, gender, student grade level, father's educational level, mother's educational level, parents' economic status, and family situation.

Table (01): Characteristics of the Basic Study Sample:

Variables	Number	Percentage
Grade Level		
- First Year Students	763	67.5%
- Second Year Students	367	32.5%
Gender		
- Males	525	46.5%
- Females	605	53.5%
Total	1130	100%
Age		
- 15 years	447	39.56%
- 16 years	499	44.16%
- 17 years	184	16.28%
Total	1130	100%
Mother's Education Level		
- No Education (Illiterate)	370	32.7%
- Primary School	246	21.8%
- Middle School	218	19.3%
- Secondary School	209	18.5%

Variables	Number	Percentage
- University	87	7.7%
Total	1130	100%
Father's Education Level		
- No Education (Illiterate)	221	19.6%
- Primary School	197	17.4%
- Middle School	267	23.6%
- Secondary School	287	25.4%
- University	158	14.0%
Total	1130	100%
Parents' Family Situation		
- Not Separated (Together)	1130	100%
- Separated (Divorced)	0	0%
- Widowed	0	0%
- Remarried	0	0%
Family's Economic Level		
- Low	136	12.0%
- Medium	677	59.9%
- Good	317	28.1%

It is clear from our reading of Table (01), which represents the basic characteristics of the study sample in terms of educational level, age, gender of the students, educational level of the parents, economic level of the parents, and family status. Regarding the educational level of the sample, it varies as the majority are in the first year of secondary school, with a total of (763) students, representing (%67.50), and (367) students in the second year of secondary school, representing (%32.50). As for the gender variable, the study sample is almost equally distributed, with males making up (525) students, representing (%46.50), and females making up (605) students, representing (%53.50).

Regarding the age variable of the sample, it was divided into three categories: (15) years, (16) years, and (17) years. The (16) year-old category occupied the first position with (%44.16), followed by the (15) year-old category with (%39.56), most of whom are studying in the first year of secondary school. The (17) year-old category occupied the third position with (%16.28), all of whom are studying in the second year of secondary school. The table also shows that the educational level of the mothers in the "without education or illiterate" category ranked first, with (370) mothers, representing (%32.70), followed by primary education, then middle education, then secondary education, and finally university education, with percentages of (%21.80), (%19.30), (%18.50), and (%7.70), respectively.

From Table (34), it is shown that the educational level of the fathers was almost equally distri-buted between middle and secondary education, with percentages of (%23.60) and (%25.40), respectively. Fathers with no education ranked third with a percentage of (%19.60%), followed by fathers with primary education at (%17.40%), and fathers with university education ranked last with (%14.00%).

As for the family status variable, all the students in the sample live with their parents, with a percentage of (100%).

Regarding the economic level of the students, the majority belong to the middle economic class, with a large percentage of (%59.90%), which equals (677) students. This is followed by the good economic level category with a percentage of (%18.10%), representing (317) students. The low economic level category represents (136) students, equaling (%12.00%) and ranking third.

6.Study Tools:

The researcher used the parental abuse scale, which was prepared by the researcher. The scale was applied by distributing it to the students with the help of school guidance counselors working in the institutions involved in the study. The researcher observed a strong relationship between the counselors and the students, which was confirmed after conducting the exploratory and preparatory visit. The scale was filled out by the students after receiving necessary explanations and answering any inquiries they had.

After providing the necessary explanations and answering any required inquiries from the students, the researcher moved forward with the following steps:

6.1. Parental Abuse Scale: This scale was designed by the researcher and consists of (64) items, distributed across three dimensions as shown in the following table:

Table (02): Distribution of items across the dimensions of the Parental Abuse Scale (Prepared by the researcher)

Dimensions of the Questionnaire	Items	Number of Items
Physical Abuse	1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25	25
Psychological Abuse	26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45	20
Neglect	46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64	19

The researcher confirmed that this tool is psychometrically valid.

Instructions for the Parental Abuse Scale: Each participant was invited to answer the items of the scale truthfully, with assurances of confidentiality and an emphasis on the purpose of the research, ensuring seriousness in the responses. Participants were informed that they had the right to accept or refuse participation.

Alternatives: A three-point Likert scale was used to answer the questionnaire items, consisting of: Always, Sometimes, Never.

6.2. Scoring Method for the Parental Abuse Scale:

The responses of the study sample on the items of the parental abuse scale were converted, taking into account the direction of the item and the number of response alternatives. The scoring was as follows:

- **Positive Item**: Always = 1, Sometimes = 2, Never = 3
- **Negative Item**: Always = 3, Sometimes = 2, Never = 1

Finally, the scores for all items were summed to obtain the total score, which reflects the general level of parental abuse, with a theoretical range between [64-192].

6.3. Levels of the Test: A higher or medium total score indicates a negative aspect of parental abuse, meaning that the parents (father, mother) tend to practice abusive behavior. A low total score indicates that the parents tend to use healthy parenting methods. The scale was applied to the children.

7. Results of the First Exploratory Question: The first exploratory question asks: "What is the level of parental abuse among students?" To answer this question, the researcher used frequencies (k) and percentages for the levels of parental abuse (low, medium, high). The results are shown in Table (03):

Table (03): Parental Abuse Levels among Students

Variable	Parental Abuse Level	Low	Medium	High
Parental Abuse	527	%	k	%
		46.63%	333	29.46%

The theoretical average of the scale: (sum of alternatives / number of alternatives) * number of items (1+2+3) / 3 * 64 = 128.

It is evident from Table (03) that the scores for the sample's parental abuse variable range from low to medium, with (527) students receiving a low parental abuse score, representing (%46.63). Additionally, (273) students scored high in parental abuse, representing (%24.15) of the total sample. Meanwhile, (333) students received a medium score, representing (%29.46). Based on these results, it can be concluded that the students in the sample suffer from parental abuse.

The researcher believes that this distribution is not sufficient to provide a clear picture of the spread of the parental abuse variable among the study sample (students), and thus suggests utilizing the theoretical average to complete the picture (Al-Seddiqi, Salwa Osman, 2003).

Table (04): Theoretical Average of Parental Abuse among Students

Variable	Number	Arithmetic Mean	Standard Deviation	Theoretical Mean
Parental Abuse	311	86.94	12.96	128

The results in Table (04) show that the level of parental abuse among students lies between low and medium, with an arithmetic mean of 86.94, which is less than the theoretical mean of 128, and a standard deviation of 12.96.

7.1. Discussion and Interpretation of the First Question Results:

The first exploratory question aimed to uncover the level of parental abuse among students. According to the statistical analysis, there are statistically significant differences between the arithmetic mean and the theoretical mean, with the theoretical mean being higher. These results confirm that students experience a level of parental abuse that is between low and moderate. The researcher views this outcome as unexpected, considering the rapid transformations in society today, which have affected the structure and function of the family, as well as its social and economic standing. These pressures on parents have had a negative impact on their roles and on the parenting style they adopt for their children.

With the globalization of the economy, crime, and culture, Algerian society has undergone many changes that have disrupted family structures and hindered many of its functions. Due to the pressures and responsibilities placed on families, social dysfunction has emerged. Many children have taken to the streets looking for work, many have dropped out of school, and others have resorted to deviant behavior. The abuse was not confined to external environments but also became prevalent within the family, which was once a safe haven for the children.

For example, victimization studies in the United States have shown a rise in abusive behavior toward children, particularly those aged 12-16, with rates three times higher than for adults (Finkelhor & Dziuba-Leatherman, 1994). Another study found that between 30% and 60% of families experiencing violent arguments generally have higher rates of physical and verbal abuse toward children under 16 (Goldman et al., 2003).

Furthermore, parental abuse toward adolescents is often a form of power exploitation that many teenagers struggle to resist or even express rejection toward. As minors, they typically remain silent and repress their feelings, especially in cases of verbal or sexual abuse. Since abuse often occurs in the home, a closed environment, it is easier to deny and hide. Therefore, we believe that most cases of child abuse that reach healthcare, social welfare institutions, or other official and non-official bodies in Algeria are underreported. This underreporting is due either to institutional factors (such as the lack of services available for such cases and the absence of laws that compel society to report them) or to socio-cultural factors (such as the belief that children belong to their parents and those parents have the right to use any methods they deem fit for raising them, or the conservative local community's belief in family privacy and seeing child abuse as a personal and family issue, not a public or criminal one). There is also fear of shame and reputation damage, as well as the belief that parental abuse is a legitimate method of disciplining children.

In addition to that, there are other factors such as the lack of agreement and confusion about the concepts related to abuse and violence directed towards children in general. Such behaviors are not often

considered as abusive by most people, as they are very common actions. Studies by Straus have indicated that 90% of parents use some forms of violence and physical abuse with their children, and the percentage of children who have been subjected to physical punishment ranges between 95% and 93%. Straus is considered one of the main critics of the "cultural and social acceptance of corporal punishment." In the same context, Bylinsky pointed to the rise in parental mistreatment of children, attributing it to the nature of the circumstances parents experienced in their childhood, such as deprivation and harshness. Freeman also addressed the widespread violence in society, noting that the source of this violence is the high rates of domestic violence. Physical and verbal punishment of children leads to an increase in aggressive behavior, a point confirmed by Widom (1989), who stated that "violence breeds violence." His findings showed that the high rate of parental abuse, especially neglect, is one of the main causes of the emergence of violence. These results contradict the theories explaining parental abuse, particularly those of the integrated environmental approach, which affirms that the prevailing violence in society, which is accepted by its members, constitutes a societal cultural approval of physical force to resolve conflicts among individuals, leading to an increase in parental abuse (Felitti, 1999, p. 236). This was also confirmed by Garbarino (1977) to explain domestic violence, stating that two conditions must be present in the environment for domestic violence, especially violence towards children, to occur. The first is that the environment in which the family lives must accept and approve of the use of force with children, and the family must be isolated from systems or supportive community services. The second condition is related to community environments that lack institutions and agencies that support and assist families, thus increasing the risk of violence spreading within those families. The culture of violence theory is based on the idea that violence is unevenly or unfairly distributed within societies and is more common in lower economic and social classes. Subcultures use violence and force as a response to the stimuli they face more frequently than other segments of society. This theory assumes that violence is a learned response that reflects the nature of the socialization process that strengthens violent practices or indicates the acceptance and approval of violence as an appropriate behavior (Bouregba, 2004, pp. 31-32).

This is a result that contradicts the findings of both international and national studies (within the framework of studying the true size of the problem and its prevalence), which reveal that the rate of parental abuse continues to rise in most societies. Each year, more than 41,000 children under the age of 15 are killed. This number underestimates the actual size of the problem, as a large percentage of child deaths attributed to abuse are reported as cases of falls, burns, drownings, and other causes. Around a quarter of the total adult population reports having experienced physical abuse, and one in five females and one in 13 males report having experienced sexual abuse. Many adults also suffer from emotional abuse. According to some statistics from the United States in 2014, approximately 282,000 high school students are physically abused by their parents each month (Bouredji, 2018, pp. 81-85).

In Arab societies, the situation is not very different. One study found that 38% of all cases of parental abuse in the Arab world are directed at children under 16 years of age. In Saudi Arabia, children face high rates of parental abuse, starting with psychological abuse at 33.6%, followed by physical abuse at 25.3%, and neglect at 23.9% (Ghazan, 2015, p. 39).

It is also noticeable that the statistics and studies addressing the phenomenon of parental abuse in Algeria reflect the reality faced by child victims, showing an alarming upward trend. This situation indicates moral deterioration and the collapse of values in some Algerian families, especially as abuse has become a distinguishing feature of parental behavior towards their children. According to 2018 statistics, the rate of parental abuse of children increased, with more than 16,000 victims, including around 11,000 children subjected to physical abuse, a very high percentage (Bouredji, 2018, p. 74).

As for studies that differed from the results of the initial exploratory question and align with what was indicated in the theoretical part of the research, and with what is close to previous studies that addressed the topic from different angles and concepts related to the research variables:

The study by Daou (2002) in the Syrian context, titled: "A Survey Study on Physical and Sexual Abuse," aimed to identify the prevalence of physical and sexual abuse. The study was applied to a sample of females at the Forensic Medicine Center in Aleppo. The results showed that the individuals in the

sample had high levels of parental abuse, with 249 cases of sexual abuse and 1,696 cases of physical abuse being reported (Abd al-Azim, 2008, p. 77).

In a study by researcher Hamada (2010) titled "Child Abuse and Neglect and Its Relationship to Academic Achievement in Damascus," the aim was to assess the prevalence of child abuse and neglect among a sample of 240 first-year secondary students. The results revealed the following points: regarding the prevalence of child abuse, the average score of the sample on the scale was 183, and the percentage was 69%, which is somewhat high (Hamada, 2010, p. 11).

In another study by Bouredji (2017) titled "Domestic Violence Against Children in Algeria," the results showed an increase in domestic violence against children. There were 4,875 cases where children were victims of violence, including 2,803 cases of physical violence, 1,546 cases of neglect, and 365 cases of sexual abuse, with 25 reported deaths (Bouredji, 2018, p. 88).

Tir (1997) conducted an exploratory study titled "Family Violence," which aimed to understand the levels and forms of family violence in Arab societies. The study was conducted on a sample of 1,104 children under 15 from various Arab countries. The key findings were: 22.10% of the sample suffered from psychological abuse, 63.50% were beaten and kicked, and 15.40% had been expelled from their homes. The study also found an inverse relationship between family violence and age—the older the victim, the less the level of violence directed at them (Ghazali, 2012, p. 55).

A study by Ibtisam Al-Khalifa (2018) in Libya aimed to explore the forms of parental abuse against children and its impact on society, as well as strategies to mitigate this phenomenon in the city of Zawiya. The study found that verbal abuse and neglect were the most common forms of abuse children faced daily at high levels within the family. Parental abuse negatively affects society by hindering comprehensive social development, threatening stability, and obstructing efforts made towards it (Farhat, 2011, pp. 88-89).

In another study by Al-Zahrani (2003) titled "The Phenomenon of Child Abuse in Saudi Society," a field study was conducted in three major regions in Saudi Arabia: Riyadh, Mecca, and Dammam. The study aimed to assess the magnitude of the child abuse problem, the forms of abuse directed at children, and the psychological and social factors related to the phenomenon in children and families involved in abuse. The study used a descriptive analytical method and included a random sample of 3,000 male adolescents from different education levels (primary, intermediate, and secondary) from the three regions. The study found that psychological abuse was the most widespread form of abuse against adolescents, with a rate of 9.33%, followed by physical abuse at 6.25%, and neglect at 3.23% (Masira, n.d., p. 27).

The findings of the current study align with the results of several Arab and Western studies that have focused on parental abuse among students:

The results agree with a study by Huda Abu Lamzi (2015), titled "Childhood Abuse among Primary School Girls and Its Relationship to Depression and Psychological Security in Gaza," which aimed to investigate the relationship between childhood abuse and both depression and psychological security among primary school girls. The study sample consisted of 703 female students, and the researcher used a descriptive analytical approach. The study concluded that the level of abuse among the students was between low and moderate. Psychological abuse ranked first, followed by physical abuse, then neglect, and finally sexual abuse (Al-Sadiqi, 2003, p. 20).

Similarly, a study by Gelles (1990) considered parental abuse as a social problem and a source of violence. However, statistics indicated that the level of parental abuse was low to moderate. In the same context, Gel (1997) conducted a comprehensive survey on 6,000 students to examine the extent of abuse in various forms. He found that 90% of the students had experienced low levels of abuse and that there was no severe parental abuse among the sample. The researcher attributed this result to the nature and characteristics of the group and the French society, which consists of families with material stability, high educational levels, and institutions providing social and legal support to protect children from harmful influences (Bouredji, 2018, p. 89).

The findings of this study also align with those of the study by Samad, Ta’ani, and Sayil (2014) conducted in Jordan, titled "Parental Abuse Patterns as Perceived by Adolescent Students and Their

Psychological Adjustment in Light of Some Variables." The study found that adolescents were exposed to parental abuse at a low level, and their psychological adjustment was relatively high. The results showed that younger adolescents had better psychological adjustment than older adolescents, and male students showed better psychological adjustment than female students. The study also revealed that females had higher social and familial adjustment than males. The researcher attributed this to the characteristics of the sample, as most of the parents in the study had a high educational level, which helped them cope with life circumstances and adopt sound educational principles (Ghazali, 2012, p. 137).

The results also matched those of a study by Hanan Al-Sayyad (2005) in Egypt, which aimed to assess the levels of parental abuse and its relationship to some psychological variables in children. The study sample consisted of 1,137 students. The findings indicated that the rates of parental abuse in various forms were low among the study participants, at 17% (Al-Sadiqi, 2003, p. 22).

Additionally, Gharib (2009) conducted a study to assess the prevalence and forms of violence against children in the family and its relationship to the child's birth order and parental education levels. The study sample consisted of 837 first-year secondary school students in Damascus. The study found that most children were exposed to violence at a moderate to low level (Hamada, 2010, p. 24).

These results prove—according to the researcher’s perspective—that families of sample individuals with parents facing life stresses are more isolated in their social relationships, less cohesive, less integrated, and less involved in family institutions and groups. They also receive less emotional support in their familial roles. These families suffer from time pressure, multiple responsibilities, and household tasks. The interaction between the mother and father with their children in the family is less ideal, with less family support and self-satisfaction. This is because most of the mothers of the sample individuals have an educational level ranging from illiteracy to elementary, with more than 54% of them falling in this category. Furthermore, the fathers here are less responsive and more neglectful of their children, as the majority of the fathers have an educational level between average and illiterate, with more than 60% falling in this range. These fathers are also full-time employees with an economic level below average. Adolescents, due to the natural conflicts they go through, become less obedient and more resistant to listening to their parents. This leads to parental reactions such as cursing, hatred, physical punishment, and refusal to meet their increasing material needs. The treatment style among the parents of the sample individuals typically involves common behavioral patterns such as: sarcastic and belittling remarks, comparison with others, calling children by hurtful words or phrases, treating the adolescent as the scapegoat of the family, humiliating and making the child feel ashamed, isolating the adolescent from others, especially from activities they enjoy and feel comfortable with, yelling, agitation, and overwhelming anger toward the adolescent, either directly or indirectly, or behaving in such a manner when with the child, or emotional and psychological inaccessibility.

Conclusion

Adolescence is one of the most important stages in society, marked by vitality, activity, and intellectual openness in various fields. Therefore, it is natural to regard adolescents as the backbone of society and builders of its civilization. However, various obstacles complicate life due to rapid developments in all fields, which may impact their natural behavior in achieving self-effectiveness and fear for their future. They may transform from active human energy to a confused spirit and mind, caught in the whirlpool of changes, anxious about the unexpected surprises the future holds. So, what does "parental abuse" as a deviant educational method cause? It obstructs success in achieving future goals, wasting energy and strength in feelings of insecurity, anxiety, and tension without solving the problem. Therefore, if an adolescent does not receive appropriate parental care and assistance, they may feel deficient and powerless, leading to the transition from anxiety and academic failure to more severe stages, such as depression. Parental abuse is often perceived as a form of discipline or good upbringing, and like many social phenomena (such as school dropout, family disintegration, etc.), many people do not consider it as parental abuse. This problem is still not accurately understood in society, and for this reason, we conducted this study on adolescents and their experiences of abuse in a scientific manner, based on accurate and documented information, to identify its dimensions, size, and effects on their personalities and mental health. This information is essential for making informed

decisions to address this issue and to raise awareness about it. Moreover, it helps identify the extent to which parents are aware of the problem of child abuse, their attitudes toward it, and their actual educational practices, as well as the possibility of many adolescents being subjected to abuse by their family members and caregivers. The goal is to develop and implement interventions and educational programs to reduce parental abuse in Algeria. Studies on parental abuse toward adolescents, as minors, are not only important for understanding the roots and causes of abuse and how to deal with offenders but also for evaluating preventive efforts within families, schools, and institutions, and improving legal and social services to provide better support for at-risk individuals and their families, strengthening protective factors among adolescents within families to reduce the effects of such practices.

In general, any definition of parental abuse should encompass all the perspectives mentioned (legal, medical, psychological) to help develop health policies and make correct decisions to address the issue. The efforts to address this problem should include educational, diagnostic, and therapeutic aspects. We must always remember that the problem often lies in the fine line between behaviors that fall under the right to discipline granted to parents and educators and behaviors that are considered violence, humiliation, or abuse toward the child. Based on the obtained results, the researcher recommends the following:

- Dealing with cases of parental abuse requires knowledge, skills, and resources that are not available to any individual, institution, or profession alone. While the judiciary and police play key roles, supporting the family and protecting the child requires cooperation from all those who provide services to the family or minor. Therefore, effective intervention in this complex issue requires integrated resources and expertise from various individuals and parties, making the responsibility of dealing with cases of abuse a shared responsibility for all members of society and all professionals and specialists involved.
- A stable and safe home is the best place for adolescent development, and the family is the best to care for its children. It is natural for children to be attached to their families and experience negative emotions when separated from them. Maintaining family unity preserves important relationships for adolescents, such as with parents, siblings, and extended family members, and allows them to develop within their environment and culture.
- When parents are unable or unwilling to take responsibility for providing care and ensuring the safety of their children, it becomes legally obligatory for society to intervene. The primary goal of such intervention is to help parents protect their children by building on the family’s strengths and reducing factors that may increase the risk of abuse. Therefore, every precaution should be taken to protect the adolescent while keeping them within their family, avoiding referral to the judiciary or removal from the family unless it is confirmed that their safety cannot be ensured within the family.
- Most parents want to be good parents and have the strength and ability to care for their children and ensure their safety when they receive the necessary support. Therefore, intervention in the family’s life to protect their children is based on the belief that most people have the power and ability to change their way of life. The role of adolescent protection staff and psychologists is to identify the family’s strengths and use them as the basis for change within the family.
- When helping a family protect their children and meet their basic needs, respect for all involved persons must be maintained, as every person deserves to be treated with dignity and respect. This means that adolescent protection staff must show respect without endorsing or condemning the actions of the children, parents, or extended family members.
- Adolescent protection and service delivery should be focused on the family, utilizing available support resources. In addition to the parents, adolescent protection staff should involve the extended family and social support networks (charitable organizations, teachers, healthcare providers, psychologists, family counselors, and social workers) in developing and implementing appropriate service plans to reduce or eliminate the risk of parental abuse.
- Protection staff should respect the values, customs, and traditions of families, especially if they come from cultural backgrounds different from their own. To do so, protection staff should first

understand their own cultural background and how it affects their values, beliefs, behaviors, and judgments about others.

References

1. Al-Assali, M. A. (2008). *Fundamentals of Protecting Children from Abuse and Neglect*. Arab Science Network Publications, Egypt.
2. Abu Jado, S. M. A. (2007). *Psychology of Socialization*. Al-Maseerah Publishing and Distribution, Amman.
3. Al-Seddiqi, S. O. (2003). *Family and Population,* Modern University Office. Alexandria.
4. Abd Al-Latif, R. A. (2008). *Juvenile delinquency responsibility,* Al-Wafa Al-Dunya Publishing and Printing, Alexandria.
5. Al-Muslamati, S. (2009). *Educational Sociology: A Contemporary View*. Alexandria, Egypt: Dar Al-Ma'rifa Al-Jami'iya.
6. Al-Munla, B. (2012). *Domestic Violence Against Children: Its Types, Causes, and the Resulting Psychological Disorders*. Beirut: Dar Al-Nahda Al-Arabiya.
7. Bouredji, F. (2018, February 5). Algeria: When Will Measures Be Taken to Address Vulnerable Groups? *AllAfrica*. Http://fr.allafrica.com/stories, Published on the web on.
8. Bouregba, A. (2004). *Parenting Disorders: Clinical and Socio-Educational Approaches*. Dunot, Paris. https://bouhoot.blogspot.com/2015/04/blog-post_11.html
9. Beyron, R. (1999). *Children and Maladjustment,* Awwadat Publications, Lebanon.
10. Naif Arab University for Security Sciences. (n.d.). *Conference on penal procedures in child abuse and neglect cases*. Riyadh.
11. Diab, A. -B. (2010). *Children's protection measures from abuse and neglect, application of the general model in violence prevention*, Paper presented at the Scientific
12. Damnahouri, R. S. (2006). *Socialization and school failure,* Dar Al-Ma'rifa Al-Jami'iya, Alexandria.
13. Farhat, A. (2011). *"Parental Treatment Styles as Perceived by Children and Their Relationship to Assertive Behavior*". College of Education Sciences, University of Tizi Ouzou.
14. Felitti, V. H., Arda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P., & Marks, J. S (1998). "Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults," *American Journal of Preventative Medicine*, 14, 245-252.
15. La petite Larousse. (1987). Traitement éd française, Paris.
16. Morrison, J. A., Frank, S. J., Holland, C. C., & Kates, W. R. (1999). "Emotional Development and Disorders in Young Children in the Child Welfare System", *ARDRES*, 74. ac-grnbole.fer (22/01/2021).
17. Naima, G. (2012). *Family System and Its Relationship to Suicide Attempts Among Adolescents.* Faculty of Educational Sciences, Mouloud Mammeri University, Tizi Ouzou, Algeria.
18. Hassan, I. A. (2008). *Family Relations and Parenting Styles*. Dar Al-Huda, Jordan.
19. Saad, Abdul Aziz. (2013). *Crimes Affecting the Family System.* Huma Publishing and Printing, Algeria.
20. Sween, R. M. (1988). *Psychological and Mental Pathology* (Ahmed Abdel Aziz Salama, Al-Falah Library, Kuwait.
21. Shurbini, Z., Yusriya, S. (2003). *Child Rearing*, Arab Thought House, Egypt.
22. Taha Hussein, A. A. (2008). *Child Abuse*: Theory and Treatment, Dar Al-Fikr, Amman.
23. Goldman, J., Salus, M.K., Wolcott, D., & Kennedy, K. Y. (2003). *A coordinated response to child abuse and neglect:* The Foundation for Practice, U.S. Department of Health and Human Services, Washington, D.C.
24. Fisher, G. N. (2003). *Psychology of Social Violence*, Dunot. Paris.
25. Wilkipedia. (n.d.). *Maltraitance.* org/wiki/maltraitance.
26. Silver, J. A., Amster, B. J. & Haecker, T. (n. d.). *Young Children and Foster Care*: A Guide for Professionals, Baltimore, MD: Paul H. Brookes.
27. www.psychoatu.org/documents/munchaisen.htm.p.2.

Received: 23.09.2024
Revised: 05.11.2024
Accepted: 21.01.2025
Published: 28.02.2025

https://doi.org/10.36719/2706-6185/44/408-419

Fatima Safraoui
University of Chlef
https://orcid.org/0009-0009-0562-7463
f.safraoui@univ-chlef.dz

Security Challenges and Air Sovereignty: Between Escalating Threats and the Need for Fortification

Abstract

Air sovereignty affronts escalating security challenges driven by technological advancements, including the use of drones, long-range missiles, and cyberattacks targeting aerial systems. These threats jeopardize national security and compel states to enhance their defensive capabilities and modernize traditional systems. Achieving air sovereignty also necessitates a delicate balance between national protection and international cooperation, while adhering to international air law. The solution lies in investing in advanced technology, strengthening the legal framework, and developing integrated strategies to fortify airspace against mounting threats, thereby ensuring stability and security for all.

Keywords: *security challenges, air sovereignty, escalating threats, fortification requirements, technological advancements*

Fatima Safraoui
Chlef Universiteti
https://orcid.org/0009-0009-0562-7463
f.safraoui@univ-chlef.dz

Təhlükəsizlik çağırışları və hava suverenliyi: artan təhdidlər və möhkəmləndirmə ehtiyacı arasında

Xülasə

Hava suverenliyi texnoloji irəliləyişlərin, o cümlədən pilotsuz təyyarələrin, uzaqmənzilli raketlərin və hava sistemlərini hədəf alan kiberhücumların istifadəsi ilə bağlı artan təhlükəsizlik çağırışlarını pozur. Bu təhdidlər milli təhlükəsizliyi təhlükə altına alır və dövlətləri öz müdafiə imkanlarını gücləndirməyə və ənənəvi sistemləri modernləşdirməyə məcbur edir. Hava suverenliyinə nail olmaq həm də beynəlxalq hava hüququna riayət etməklə milli mühafizə və beynəlxalq əməkdaşlıq arasında incə tarazlığın olmasını tələb edir. Həll yolu qabaqcıl texnologiyaya sərmayə qoymaqdan, qanunvericilik bazasını gücləndirməkdən və artan təhlükələrə qarşı hava məkanını möhkəmləndirmək və bununla da hamı üçün sabitlik və təhlükəsizliyi təmin etmək üçün inteqrasiya olunmuş strategiyaların işlənib hazırlanmasından ibarətdir.

Açar sözlər: *təhlükəsizlik çağırışları, hava suverenliyi, artan təhdidlər, istehkam tələbləri, texnoloji irəliləyişlər*

Introduction

Amidst the rapid technological advancements and the growing reliance on aerial systems in warfare, economy, and transportation, air sovereignty has become a cornerstone for safeguarding national security. However, this sovereignty faces unprecedented challenges, ranging from drones and precision missiles to cyberattacks targeting surveillance and control systems.

 Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

These escalating threats compel states to reconsider their defensive strategies, enhance technological capabilities, and foster international cooperation to fortify their airspace. This underscores the importance of studying this issue to understand current challenges and anticipate future mechanisms for ensuring sustainable and secure air sovereignty.

Research

Significance of the Topic

Air sovereignty is one of the fundamental pillars of national security, as the effective protection of airspace is a top priority in national defense. With the rise in security threats such as drones and cyberattacks, the need to develop defensive and technological strategies to secure airspace has become increasingly evident. The significance of the topic can be summarized as follows:

1. National Security: Maintaining safe airspace is a key component of national sovereignty.
2. Technological Advancement: Addressing the use of advanced technologies in aerial threats.
3. International Law: Strengthening legal frameworks to ensure airspace protection.
4. Global Cooperation: Highlighting the importance of international partnerships in addressing aerial threats.

Study Objectives

The study, titled "Security Challenges and Air Sovereignty: Between Escalating Threats and Fortification Requirements," aims to achieve the following objectives:

1. Identify the security challenges threatening air sovereignty.
2. Analyze the impact of modern technology on airspace security.
3. Propose mechanisms to fortify air sovereignty and mitigate risks.
4. Raise awareness of the importance of international cooperation in airspace security.

Study Problem

The problem addressed in "Security Challenges and Air Sovereignty: Between Escalating Threats and Fortification Requirements" revolves around how states can confront the growing threats to their air sovereignty, such as drones and cyberattacks, while maintaining a balance between strengthening national security and fostering international cooperation. In the face of rapid technological advancements, there is a pressing need to develop effective defensive strategies and update legal systems to ensure airspace protection without compromising international obligations. Based on this, the following research question arises (Almarakbi & Sayed Abdel Moneim, 2005):

How can states confront the growing security challenges threatening air sovereignty amidst technological advancements and the rise of unconventional attacks?

Sub-Questions

The primary question gives rise to several sub-questions:

- What are the most prominent security threats to air sovereignty in the modern era?
- How do advanced technologies, such as drones and cyberattacks, impact airspace security?
- What modern defensive mechanisms are required to fortify air sovereignty against these threats?
- How can national and international legal systems be updated to address security challenges in the domain of air sovereignty?
- What is the role of international cooperation in enhancing air security and safeguarding air sovereignty?

Main Hypothesis

The escalating security threats to air sovereignty, such as drones and cyberattacks, necessitate the modernization of air defense strategies and the development of advanced technologies, coupled with strengthened international cooperation, to secure airspace and protect national security without compromising international legal obligations (Al-Samarani & Fatima Habib Shabib, 1989).

Sub-Hypotheses

1. Technological advancements pose a direct threat to air sovereignty.

2. International cooperation is a critical factor in addressing air security challenges.
3. Traditional defense systems require modernization to cope with emerging threats.

Research Methodologies

To study "Security Challenges and Air Sovereignty: Between Escalating Threats and Fortification Requirements," selecting appropriate methodologies is essential for understanding the security threats to air sovereignty and the means to fortify it. The following approaches will be utilized:

- **Descriptive Method:** To describe the security challenges facing airspace.
- **Analytical Method:** To examine and analyze the impact of these threats on national security.
- **Comparative Method:** To study the strategies employed by different states in addressing these threats and to analyze the legal and political frameworks related to air sovereignty protection.

These methodologies will provide a comprehensive perspective on how to develop effective strategies to protect airspace and ensure national security amid modern threats.

Study Axes

To address this topic, the study is divided into the following axes:

Axis 1: The Concept of Air Sovereignty and Its Importance for National Security

Axis 2: Contemporary Security Challenges to Air Sovereignty

Axis 3: The Role of Technology in Addressing Challenges

Axis 4: Mechanisms of International Cooperation to Strengthen Air Sovereignty

Axis 1: The Concept of Air Sovereignty and Its Importance for National Security

Air sovereignty is a strategic and vital concept for states in the modern era, particularly in the context of evolving military and technological threats. It reflects the ability to exercise full control over a nation's airspace, whether for protecting its territory or enhancing its capacity to make sovereign decisions without external interference. As armed conflicts and military technologies have advanced, air sovereignty has become a key element for achieving national security and ensuring political and economic stability (Al-Kubaisi & Bashir Jumaa Abdul Jabbar, 2013).

Legally and politically, air sovereignty refers to a state's right to exert complete and exclusive control over the airspace above its territory and territorial waters. This includes regulating the use of this airspace by civilian and military aircraft and preventing unauthorized incursions by external parties. The concept extends from territorial sovereignty and represents a state's ability to safeguard its national security and vital interests through control of its skies.

This right is enshrined in international law through various agreements, such as the 1944 Chicago Convention on International Civil Aviation, which asserts in its first article that "The contracting States recognize that every State has complete and exclusive sovereignty over the airspace above its territory." Any breach of this airspace without prior \authorization constitutes a violation of international law. International practices affirm that this right is closely tied to a state's political independence and self-determination, barring voluntary surrender of parts of its sovereignty through adherence to international agreements (Associated Press, 2019).

Practical Implications of Air Sovereignty

In practice, air sovereignty manifests in a state's right and ability to freely conduct its activities within its territory while ensuring it does not harm other states. This involves employing advanced technologies and sophisticated air defense systems to protect its airspace from threats and managing and regulating the movement of civilian and commercial aircraft to ensure safe air transport within its borders and internationally. Generally, the use of airspace can be categorized into three key areas: aviation and aerospace, satellites, and transportation, communication, and the internet.

Thus, air sovereignty represents a critical element of a state's sovereignty and national security. It encompasses legal, military, and economic dimensions that reflect a state's ability to control and

protect its airspace from potential threats. These dimensions include the following (Algerian News Agency, 2020):

Key Dimensions of Air Sovereignty

1. **The Legal and Sovereign Dimension**

Air sovereignty is one of the fundamental rights of states under international law, granting them the authority to control the airspace above their territories. This includes the right to permit or deny access to foreign aircraft in accordance with the 1944 Chicago Convention on International Civil Aviation. This right enables states to regulate air traffic, grant or deny permission for foreign aircraft to use their airspace, and enforce legal protections against violations by other states. Such violations could involve unauthorized aircraft or espionage activities, ensuring the protection of air borders from hostile or unlawful activities.

2. **The Military and Security Dimension**

Air sovereignty entails a state's capability to maintain full control over its airspace, preventing its misuse by adversaries. This dimension is strategic for national defense, as air superiority enhances a state's ability to support land and maritime operations through continuous surveillance and swift responses to potential threats. Air dominance is a decisive factor in military conflicts, as controlling the skies is essential to safeguarding military and civilian assets on the ground. Furthermore, air sovereignty allows states to efficiently deploy defensive and offensive capabilities to deter external aggression.

For instance, recent security tensions between Algeria and Morocco prompted Algeria to close its airspace to Moroccan aircraft. Similarly, many nations caution airlines against flying over Syrian, Afghan, or Ukrainian airspace due to security risks. Such warnings stem from incidents like the 2014 crash of a Malaysian airliner in Ukrainian airspace. These examples highlight the critical role of air sovereignty in mitigating threats and ensuring safety during regional or international conflicts (Ahmad & Irdham, 2022).

3. **The Humanitarian, Environmental, and Health Dimension**

Airspace control plays a vital role in coordinating rescue and relief operations during natural disasters or wars, underscoring a state's humanitarian responsibilities. Additionally, it helps address environmental challenges linked to air travel, such as reducing air pollution and noise. For example, during the COVID-19 pandemic in 2020, Algeria closed its borders, including its airspace, as a preventive measure to curb the spread of the virus. This action demonstrated how air sovereignty can be exercised to protect public health and respond to environmental and humanitarian needs.

4. **The Economic Dimension**

Airspace is an economic asset and a vital resource for states. It generates revenue through overflight fees and its regulation for commercial and civil aviation. Investments in critical airport infrastructure and the development of national airlines significantly contribute to economic growth. Additionally, the efficient use of airspace fosters international trade and enhances global connectivity, further boosting the national economy.

5. **The Political and Diplomatic Dimension**

Air sovereignty reflects a state's strength and standing in the international community, showcasing its ability to protect its airspace from external interference. It also bolsters foreign policy, as airspace can serve as a diplomatic tool. States may impose restrictions on foreign aircraft as a form of political pressure or offer airspace access to allies as a sign of support. For example, in 2019, Pakistan closed its airspace to the Indian president's aircraft amidst heightened tensions over the Kashmir region, demonstrating how air sovereignty can influence international relations.

6. **The Technological and Scientific Dimension**

With advancements in technology, air sovereignty has become closely linked to scientific progress and innovation. Controlling airspace allows states to employ advanced technologies for

defense and surveillance. It also facilitates the utilization of airspace for launching satellites and developing space programs, highlighting the interplay between air sovereignty and technological advancement.

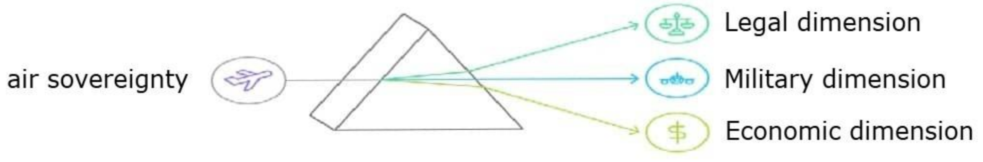

Figure designed by researcher

Figure (01) Dimensions of Air Sovereignty

This figure (not included here) visually represents the multi-dimensional aspects of air sovereignty, encompassing legal, military, economic, political, humanitarian, and technological dimensions. Each of these highlights the significance of air sovereignty in safeguarding national interests and ensuring a state's comprehensive development.

Thus, air sovereignty is not just a theoretical concept, but a practical tool that contributes to national security protection and development enhancement in a rapidly changing world full of challenges. Air sovereignty is also key to achieving a balance between national sovereignty and the requirements of international cooperation, making it a strategic focal point for countries at all levels. Its significance lies in representing the state's sovereign right to manage its airspace and control all activities conducted within it, whether civil or military (Brisibe, 2024).

Axis 2: Contemporary Security Challenges to Air Sovereignty

Air sovereignty is a central element in safeguarding national security and controlling a nation's airspace. With the advancement of modern technology, air sovereignty is facing new and complex threats that require advanced defensive strategies. These include rapid technological developments, such as the use of drones and intercontinental missiles, escalating international conflicts, and evolving patterns of security threats like cyber threats. All of these challenges place enormous pressure on countries to maintain control over their airspace and ensure its security, making air sovereignty vital for the sustainability of national sovereignty and the guarantee of national security. Below is a comprehensive review of the most significant of these challenges:

First: The Rise of Unconventional Threats

In the modern era, unconventional threats have become a significant challenge to both national and international security, as conflicts have expanded beyond traditional warfare into new and complex domains. These threats include cyberattacks targeting critical infrastructure, such as energy systems and navigation, drones used for surveillance and precise airstrikes at low costs, and intercontinental ballistic missiles with nuclear capabilities, which increase the risk of strategic escalation. These threats can be summarized as follows (Franklin, 2008):

- **Cyber Threats: A Technological and Informational Challenge**

Cyberattacks target digital systems used in air traffic control, radar systems, air defense networks, and even military communication networks. These attacks are carried out by hackers, often state-sponsored or non-governmental groups, and aim to disrupt both civil and military aviation by infiltrating air traffic management systems. Such attacks can also be used to conceal enemy aircraft or disable early detection systems. The ability to control civil or military aircraft through the hacking of control systems poses a significant risk. Real-world examples of cyberattacks include the 2018

attack on Atlanta's Hartsfield-Jackson Airport, which caused a complete disruption of air traffic, and the 2021 cyberattacks targeting air traffic management systems in Ukraine, which compromised the country's readiness for air defense.

Multidimensional Threats of Drones: Unmanned aerial vehicles (UAVs), or drones, have become a primary tool in modern airstrikes. They are notable for their maneuverability, small size, and low cost. These characteristics make them particularly dangerous as they may be used illegally by terrorist groups to target both civilian and military objectives. Drones are also employed for espionage and surveillance, providing an effective means of gathering intelligence on military sites or the airspace borders of states. The main challenges posed by drones to air sovereignty are as follows (Hildreth, 2009):

- **Electronic Jamming**: Drones can be used to jam or destroy air defense systems through electronic warfare.
- **Difficulty in Detection**: Small, lightweight drones may evade detection by traditional radar systems.
- **Low Cost**: The ease of obtaining drones makes them accessible to terrorist groups.

Notable examples of drone-related threats include the 2019 drone attack on Saudi Aramco facilities, which caused significant economic losses, and the use of drones by terrorist groups in Iraq and Syria to target both military and civilian sites.

Long-Term Strategic Threat of Intercontinental Ballistic Missiles (ICBMs): ICBMs are long-range missiles capable of carrying conventional or nuclear warheads. They represent a serious threat to nations due to their ability to bypass traditional airspace boundaries and reach deep into the targeted country's territory. Key threats posed by ICBMs include:

- **Hypersonic Speed**: These missiles can reach their targets at incredibly high speeds, making interception a significant challenge.
- **High Accuracy**: Technological advances have made ICBMs more accurate and effective in striking strategic targets.
- **Nuclear Threat**: Many ICBMs are designed to carry nuclear warheads, amplifying their threat, especially given the current global situation involving countries such as Iran, Syria, and Pakistan, which are seen as potentially unstable. The main challenges air sovereignty faces in dealing with ICBMs include:
- **Missile Defense Systems**: States need advanced missile defense systems, such as THAAD (Terminal High Altitude Area Defense) and Patriot, to intercept ICBMs.
- **Identifying the Source of the Threat**: It may be difficult to pinpoint the responsible state for launching an ICBM, especially if camouflage technologies are used.
- **High Costs**: Developing air defense systems capable of defending against ICBMs is an expensive endeavor and represents a significant economic burden.
- **Examples of Threats from Intercontinental Ballistic Missiles (ICBMs)**: North Korea's repeated ICBM tests raise global concerns and threaten regional security. Tensions between the United States and Russia over the development and deployment of new ballistic missile systems further highlight this issue.

Second: Regional and International Conflicts

- **Border Disputes**: Disputes over land and air borders between nations often translate into breaches of air sovereignty. Such violations can escalate tensions or lead to armed conflicts.
- **Air Interventions in Conflicts**: In the context of regional conflicts, airstrikes are used as a military intervention tool, threatening the air sovereignty of neighboring countries and exacerbating security crises.

Third: Economic and Infrastructure Challenges

- **Growth in Civil Aviation Traffic**: With the increase in civil aviation traffic, countries face the challenge of managing air traffic efficiently and safely, while ensuring that air sovereignty is not compromised.

- **Cost of Air Defense**: Maintaining effective air sovereignty requires significant investments in air defense systems, fighter jets, and technological infrastructure. The challenge lies in balancing these enormous costs with other economic needs.

Fourth: Challenges of International Cooperation and National Sovereignty

- **International Airspace Agreements**: As part of international cooperation, countries may relinquish some of their air sovereignty rights to regulate global aviation. This creates a conflict between full sovereignty and international obligations.
- **Military Alliances and Foreign Interventions**: Countries may face difficulties enforcing their air sovereignty when they become arenas for foreign military movements or maneuvers under international agreements or military alliances.

Fifth: Climate Change and Natural Threats

- **Impact of Natural Disasters**: Hurricanes and storms affect airspace monitoring and air defense systems, requiring countries to handle these natural challenges while ensuring the security of their airspace.
- **Changes in Flight Patterns Due to Weather Conditions**: Global weather changes may necessitate restructuring flight routes, which could impact the management of airspace.

Sixth: International Law and Sovereignty Ambitions

- **Legal Ambiguities Regarding Military Uses of Airspace**: There is a lack of clear international legal frameworks regulating the use of drones or space-based laser weapons, creating legal challenges for countries seeking to protect their air sovereignty.
- **Conflict Between Air Sovereignty and the Open Skies Principle**: Regulating international and commercial airspace requires certain compromises by countries regarding their sovereignty, leading to tensions between sovereign rights and economic and diplomatic interests.
- **Seventh:** Future Challenges with Technological Advancement
- **Use of Artificial Intelligence in Airstrikes**: Autonomous drone systems supported by artificial intelligence present new challenges. These systems can make offensive decisions without human intervention, making it difficult to pinpoint the source of the threat.
- **Threats from Non-Governmental Entities**: Terrorist groups or insurgents can use modern technology to challenge the air sovereignty of states, such as targeting aircraft or air facilities.

Figure No. (02) **Represents Contemporary Security Challenges to Air Sovereignty**

Figure Design:

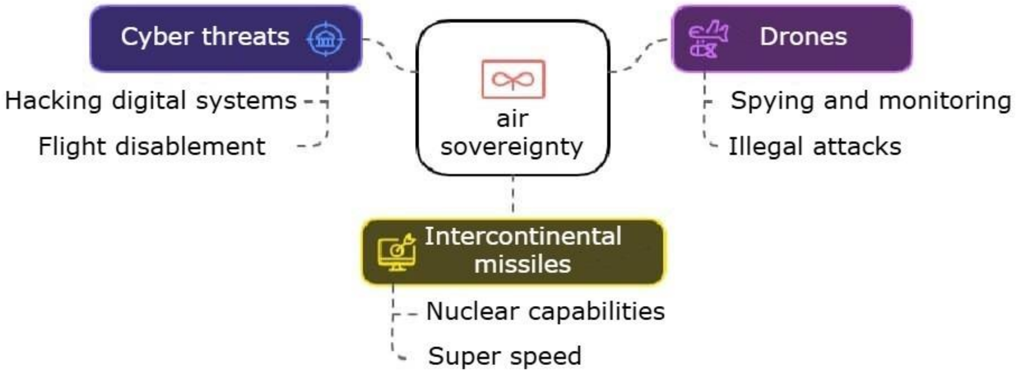

Researcher’s Own Work

Thus, air sovereignty faces unprecedented challenges that require innovative and integrated strategies combining technological advancement, international cooperation, and the strengthening of defense capabilities. Achieving full control over airspace necessitates those countries confront these challenges with a strategic vision that takes into account military, legal, and economic dimensions to ensure the protection of national security and achieve sustainable stability.

Third Axis: The Role of Technology in Addressing Challenges

Technology plays a pivotal role in addressing the complex challenges facing air sovereignty. It enables countries to develop innovative solutions to enhance their defensive and offensive capabilities and keep pace with rapid developments. Some of the key roles of technology include:

First: Development of Advanced Defensive Systems

- **Radar and Early Warning Systems**:

Advanced radar and sensing systems enable countries to detect aerial targets, including drones and ballistic missiles, before they enter national airspace.

- **Counter-Drone Systems:** Drones present a growing threat, especially in unconventional conflicts. Technology is advancing counter-drone systems, including electronic jamming or laser-based methods to neutralize them.

Second: Enhancing Offensive Air Capabilities

- **Advanced Fighters**: The use of fifth and sixth-generation aircraft, such as the F-35, provides exceptional offensive and defensive capabilities thanks to stealth technology and artificial intelligence.
- **Precision-Guided Weapons**: Technology enables the development of smart munitions that accurately target threats, minimizing collateral damage.

Third: Cyber Integration and Airspace Protection

- **Cyber Warfare**: Countries face electronic threats targeting air control systems and airport infrastructure. Technology is strengthening cybersecurity defenses to secure these systems against attacks.

Artificial Intelligence in Security Analysis: Using AI to analyze aerial data and potential threats accelerates decision-making for effective and timely actions.

Fourth: Airspace Monitoring and Management

• Satellites: Satellites are used to monitor air activities and detect cross-border threats, contributing to enhanced rapid response capabilities.

• Intelligent Air Traffic Control Systems: Technology is used to manage air traffic more efficiently, reducing risks and enhancing air security.

Fifth: Development of Air Infrastructure • Smart Airports: Technology contributes to the development of automated airports equipped with advanced security systems, minimizing the likelihood of breaches. • Unmanned Aerial Systems: Used for monitoring air borders and detecting illegal activities such as smuggling or infiltration.

Sixth: International Cooperation and Technological Integration • Intelligence Sharing: Technology facilitates the exchange of intelligence data between countries to enhance their ability to address common threats. • Virtual Training and Simulations: Virtual systems can be used to train pilots and military personnel to handle new challenges without risking real-life scenarios.

Figure No. (03) Represents the role of technology in addressing challenges

Qədim Diyar Beynəlxalq Elmi Jurnal. 2025 / Cild: 7 Sayı: 2 / 408-419 ISSN: 2706-6185
Ancient Land International Scientific Journal. 2025 / Volume: 7 Issue: 2 / 408-419 e-ISSN: 2709-4197

Figure prepared by the researcher

Thus, technology plays an indispensable role in facing the growing challenges of air sovereignty, as it enhances the ability to detect threats, improve deterrence and defense, and effectively counter potential attacks. As technology continues to evolve, investing in research and development becomes increasingly important to ensure the sustainability of air superiority and the protection of national security.

Fourth Axis: Mechanisms for International Cooperation to Strengthen Air Sovereignty

Strengthening air sovereignty in an interconnected world presents complex challenges that require sustainable and comprehensive international cooperation. International cooperation includes collective efforts to develop common policies, enhance understanding between nations, and address threats that transcend national borders. The increasing challenges include cross-border terrorism, cyberattacks, and illegal unmanned aerial systems (UAS), which require a unified and coordinated response at both regional and global levels (Venier & Pascal, 2004).

First: International and Regional Agreements • Open Skies Treaty: These treaties allow member states to monitor each other's air activities through reconnaissance flights to build trust and prevent hostile activities. • Chicago Convention on International Civil Aviation (1944): It provides a legal framework to ensure air security and regulate air transport between countries, serving as a key reference for enhancing aviation safety.

Second: International and Regional Organizations • International Civil Aviation Organization (ICAO): Plays a pivotal role in setting international standards for air security, such as improving civil aviation safety and protecting airspace from terrorist threats. • NATO: Provides logistical and military support for coordinating air defense operations between member states and addressing shared threats.

Third: Intelligence Sharing • International Information Exchange Networks: Countries share intelligence data on illegal air activities, such as arms smuggling or unauthorized aircraft movements. • Regional Air Surveillance Centers: Specialized monitoring centers are established to track and follow common aerial threats.

Fourth: Joint Training and Exercises • Joint Air Defense Drills: Countries organize joint military maneuvers to improve operational coordination, such as NATO exercises or "Red Flag" drills, which bring allies together to develop air defense and attack capabilities. • Cyberattack

Simulations: Exercises include scenarios to counter cyberattacks targeting aviation systems, enhancing the ability to respond collectively.

Fifth: Research and Development Cooperation • Development of Joint Technologies: Countries collaborate on developing radar systems, drone countermeasures, and advanced air defense technologies, as seen in the European Union's collaboration in projects like the European Air Traffic Management System. • Artificial Intelligence and Cloud Computing: AI is used to analyze aerial data, while cloud computing facilitates faster and more efficient information exchange between countries.

Sixth: Legal and Diplomatic Efforts

Coordination in International Law: New laws are being developed to address the challenges posed by drones, cyberattacks, and other emerging aerial threats. • Mechanisms for International Mediation: Mediation is used to resolve disputes related to violations of air sovereignty or disagreements over airspace management between nations.

Sixth: Addressing Cyber Threats and Non-Governmental Groups • International Cybersecurity Frameworks: Cooperation between countries to create secure cyber networks, reducing the likelihood of breaches in air traffic control systems. • Combating Aerial Terrorism: Information is shared regarding the activities of transnational terrorist groups, and proactive measures are taken to prevent their use of drones or commercial aircraft.

Seventh: Air Crisis and Disaster Management • Rapid Response Teams: International teams are created to respond promptly to aerial crises, such as plane crashes or counteracting terrorist attacks. • Technical Assistance: More advanced countries provide technical support to developing nations to modernize air traffic control systems and improve infrastructure.

Eighth: Challenges Facing International Cooperation

1. **Differences in Sovereign Interests**: Some countries may resist cooperation for fear of undermining their national sovereignty.
2. **Lack of Funding**: Implementing advanced cooperation mechanisms requires significant funding, which may not be available in developing nations.
3. **Rapid Technological Advancements**: The fast pace of technological progress makes it difficult for legal and cooperative frameworks to keep up.

Figure No. (04) Represents International Cooperation for Air Sovereignty

The figure is designed by the researcher.

Therefore, international cooperation mechanisms are essential for safeguarding air sovereignty against contemporary and growing challenges. Cooperation in areas such as information sharing,

technological development, joint training, and the establishment of international legal frameworks enhances the ability of nations to protect their airspace. However, the success of these mechanisms requires strong political commitment, sustainable investments, and effective coordination among all international parties (Walowski).

Conclusion

In conclusion, it can be said that the security challenges facing air sovereignty have become more complex in light of the rapid changes occurring in the world, whether in terms of technological development or the rise of unconventional threats. From drones to cyberattacks, from intercontinental missiles to regional conflicts, protecting air sovereignty requires efforts that go beyond traditional solutions and necessitate integration between national capabilities and international cooperation.

Addressing these challenges requires a comprehensive approach, including the development of defense technologies, strengthening international policies, and providing a flexible legal framework that keeps pace with current changes. Thus, air sovereignty is an integral part of global stability, which relies on cooperation between countries and the activation of joint mechanisms to confront transnational threats.

In this context, effective safeguarding of air sovereignty is an imperative necessity to maintain security and stability. This demands that countries work together and develop proactive strategies capable of adapting to future challenges. Air sovereignty is not merely about controlling airspace, but it is a shared responsibility to protect global peace and security. Based on the above, the following conclusions and recommendations can be drawn:

First: Conclusions

1. Technological development increases the complexity of air security challenges.
2. Relying solely on traditional systems is no longer sufficient to protect air sovereignty.
3. International cooperation plays a critical role in addressing security threats.
4. There is a need to strengthen national and international legal frameworks to ensure the security of airspace.

Second: Recommendations

1. Develop advanced defense systems based on artificial intelligence and technological innovation.
2. Strengthen international cooperation through agreements and partnerships in the field of air security.
3. Establish mechanisms for precise monitoring and surveillance of unlawful activities in airspace.
4. Provide specialized training for security and defense forces to counter modern threats.
5. Update national legislation to align with emerging challenges in air sovereignty.

References

1. Ahmad, I., et al. (2022). The Contemporary Airspace Threat and Their Impact on Sovereignty Over Air Space. *Res Militaris*, 12(4), December Issue.
2. Al-Haanappel, P. C. P. (2003). *The Law and Policy of Air Space and Outer Space: A Comparative Approach.* Kluwer Law International.
3. Al-Kubaisi, B. J. A. (2013). *Transboundary Harm from Activities Not Prohibited by International Law.* 1st ed. Al-Halabi Legal Publications.
4. Al-Samarani, F. H. S. (1989). *Arab Civil Aviation and International Law.* Master's Thesis, College of Law and Politics, University of Baghdad.
5. Almarakbi, S. A. M. (2005). *International Trade and State Sovereignty.* Dar Al-Nahda Al-Arabia.
6. Algerian News Agency. (2020, March 18). Coronavirus: Air Algérie Suspends All Flights To and From Abroad Until Further Notice. Published. Accessed December 13, 2024. https://www.aps.dz/ar/algerie/85429-2020-03-18-17-37-37

7. Associated Press. (2019). Pakistan Closes Its Airspace, India Builds Shelters on the Border, and the UN Calls for Restraint. Published February 28. Accessed December 13, 2024. https://arabic.euronews.com/2019/02/28/un-and-world-nations-urge-pakistan-and-india-to-ease-tension
8. Brisibe, T. C. (2024). State Sovereignty and Aeronautical Public Correspondence by Satellite. *Journal of Air Law and Commerce*, 69(4).
9. Franklin, M. (2008, September). *Unmanned Combat Air Vehicles: Opportunities for the Guided Weapons Industry?* Military Sciences Department, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies.
10. Hildreth, A. (2009, February). *Iran's Ballistic Missile Programs: An Overview. Congressional Research Service.*
11. Venier, P. (2004). The Geographical Pivot of History and Early Twentieth Century Geopolitical Culture. *The Geographical Journal*, 170(4), December European Studies Research Institute, University of Salford.
12. Walowski, S. Airmen Must Wait. *Przegląd Sił Zbrojnych*, 1.

Received: 18.09.2024
Revised: 04.11.2024
Accepted: 15.01.2025
Published: 28.02.2025

İÇİNDƏKİLƏR

Fərəh Cəlil, Aytəkin Kərimova
Müasir tədrisdə yeni innovativ texnologiyalardan istifadə üsulları 7
Vasif Haziyev
Strategic Approaches Increases Economic Efficiency in Innovation Business 11
Məmmədəli Rəhimov, Oktay Rzayev
Uşaqlar idman növü seçərkən nələrə diqqət yetirməlidir 18
Gündüz Paşayev, **Tahir İsmayılov**
Fizika kursunun bəzi mövzularının təkrar edilməsi və ümumiləşdirilməsi 23
Rafiq Rəhimov
Naxçıvan –Türkiyə ictimai-siyasi əlaqələrin perpektivləri (1991-2001-ci illər) 27
Aygün Eyvazlı, Sevinc Əskərova
Rəqəmsal mədəniyyətin çoxşaxəli strukturunun nəzəri təhlili:
mozaik, piksel və multifraktal mədəniyyət 32
Sitara Mustafayeva
Gabala Radar Station and the Problem of Russian-American
Cooperation on Missile Defense 41
Zəminə Əsgərova, **Vəfa Əhmədova**, **Aygün Məmmədova**
Dəyərlərə dair sosioloji konsepsiyalar və nəzəriyyələr 49
Zümrüd Qəhrəmanova
Qədim Alban məbədində (Govurqala) erməni saxtakarlığı 54
Türkan İsmayıllı, Xatirə Məmmədova
Affirmativliyin realizə olunmasında koqnitiv konstruksiyalar 59
Xədicə Heydərova
Nəsimi yaradıcılığında təsəvvüf geyim terminləri və onların simvolik anlamları 64
Turkan Zeynalova
English Literature at the Turn of the 19th – Early 20th Centuries 71
Vusala Nasibova
Epic-Mythological Motifs in Garabagh Quatrains (Bayati) 75
Nadir Artbas
The Phenomenon of International Terrorism and the Right of
Self-Defense – Armed Struggle 84
Nigar Abbasova
Qarabağın qadın geyimlərinin bədii-konstruktiv xüsusiyyətləri 95
Aysel Hacıyeva
İnformasiya müharibəsinin hüquqi tərəfləri 98
Zerrouk Alili, Nemroud Abdelkader
The Role of Human Resources Efficiency in Organizational Effectiveness 103
Remal Amine, Ali Seghir Jamal, Sakhri Nadjia
The Electoral Body as a Mechanism to Activate Public Oversight of the Electoral Process in Order no. 21-01 Mark on the Electoral System 113
Rachid Khedir, Leyla Khedir, Okba Khedir
Press Freedom and Judicial Guarantees in Its Protection 122
Rabiaa Guiridi
Hindu Reform Movements and Their Relation to Islamic Sufism –
The Bhakti Movement as a Model 132

Qadri Tarak
The Concept of the Principle of Legal Security and Its Constitutional Value 151
Salakdji Laid, Ouarem Laid, Amara Boudjema, Hamza Djahnit
Entrepreneurship and Business Creation – a Theoretical Approach 158
Abdelkerim Debbar, Rahima Bousbia Salah, Adel Gherbi
Transition Towards a Green Economy in China do Consumption of
Renewable Energy Effects on it 173
Zenfira Seyidova
Ekspozisiyanın bədii tərtibatı 188
Abderrahim Cheikh
Comparative Analysis of AI-Generated Verses: Imitating Edgar
Allan Poe’s Literary Style 193
Ahmed Seif Eddine Nefnouf
Mapping the Soul: Unveiling the Layers of Alice Walker's Meridian 201
Fizzə Quliyeva
Naxçıvanın son tunc və erkən dəmir dövrü bəzək əşyalarının
bədii xüsusiyyətləri 209
Soufyane Badraoui, Oussama Medjahdi, Adel Chiheb
«Tarek Younis: *“The Muslim, State, and Mind: Psychology in Times of Islamophobia”*» - Book
Review and Comments 215
Derradji Abbassi, Noureddine Lassag
Presentation Title: Children’s Theater in Algeria: Structural Function,
Influence, and Issues 222
Aysu Rzayeva
"Dəli Kür"də ifadə edilən tamamlıqlar: ədəbiyyat və dilin qovşağı 230
Jaafar Khedidja
The Crime of Forced Displacement in the International Criminal
Court Charter 234
Ghellab Osama Belaraj
Manifestations of Administrative Corruption in Egypt 241
Hamid Zegaoui, Fatima Yagoubi
The Influence of the Endowment's Moral Personality on its
Administration and Governance in Algerian Legislation 249
Təranə Hüseynova
İfaçılıq sənətinin formalaşmasında fortepiano məktəbinin rolu 259
Ichoui Imad
The Disciplinary System for Employees of the League of Arab States 263
Elfilali Djazia, Kadi Mohamed, Chibane Yamina
The Preventive Measures Adopted in the Process of Preserving and enhancing Underwater Cultural
Heritage and Their Role in Achieving Sustainable Development Goals 283
Kelfah Amel
Trend Culture Among Algerian Teenagers Using Short Video Applications - TikTok as a Case
Study: An Exploratory Clinical Study on a Sample
of Adolescents in the City of Oran 294
Səadət Mənəfova
Azərbaycan dilinin inkişafında və qorunmasında dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev və onun layiqli
davamçısı, tarixə adı qızıl hərflərlə yazılmış sərkərdə İlham Əliyevin rolu 308

Khelfaoui Achouak
Heidegger's Ontology and Overcoming the Crisis of Technology 316
Leyla Khedir, Ali Mostefaoui, Okba Khedir, Tarek Gherbi, Rachid Khedir
Social Responsibility (ISO 26000) and the International Standard (ISO 14000) and Their Contribution to Supporting Organizations in Environmental Protection 324
Aysel Asadova, **Fidan Huseynova**
Key Secrets of Learning Foreign Language 334
Meklati Fatma Zohra, Rebbouch Laarfa
Electronic Management and Its Impacts on Achieving Organizational Justice. An Applied Approach in The El-Maa Labiod Cement Factory. Tebessa Province (Algeria) 338
Abdelkader Makhlouf, Hanane Rabahi
Exploring the Adaptation of French Literature Classics Across Diverse Media and Cultural Contexts 352
Souad Slimani
Machine Translation into Arabic: Challenges and Alternatives 361
Akif Hashimov
The Problem of National Identity of Azeri Turks in Iran from a Linguistic Perspective and Its Solutions in a Sociological Perspective 372
Laman Musayeva
Effect of Corporate Sustainability on Firm Outcomes 378
Anar Aghamaliyev
Business and Culture: Navigating Cross-Cultural Marketing in the Age of Globalization 383
Tura Quliyeva
Neft və qazçıxarma şirkətlərinin informasiya təhlükəsizliyinə təhdidlər 388
Manser Messaouda
An Exploratory (Field) Study of Parental Abuse in a Sample of Adolescents in Light of Certain Variables……………………………………………………392
Fatima Safraoui
Security Challenges and Air Sovereignty: Between Escalating Threats and the Need for Fortification 408

İmzalandı: 25.02.2025
Onlayn çap: 28.02.2025
Kağız çapı: 10.03.2025
Kağız formatı: 60x84 1/8
H/n həcmi: 49 ç.v.
Sifariş: 18

“ZƏNGƏZURDA” Çap Evində çap olunub.
Ünvan: Bakı şəh., Mətbuat prospekti, 529,
"Azərbaycan" nəşriyyatı, 6-cı mərtəbə
Tel.: +994 99 808 67 68
+994 12 510 63 99
e-mail: zengezurda1868@mail.ru